SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 295

Jukka Siro

# TUOMIOVALTA KANSALLE

## Vallankumousoikeudet sisällissodassa vuonna 1918

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 295

Jukka Siro

# Tuomiovalta kansalle

## Vallankumousoikeudet sisällissodassa vuonna 1918

Yliopistollinen väitöskirja, joka Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Porthanian luentosalissa III, lauantaina 9.1.2010 klo 10.

With an English Summary

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS • HELSINKI

*Tilausosoite*
Suomalainen Lakimiesyhdistys
Kasarmikatu 23 A 17
00130 Helsinki
p. (09) 6120 300
f. (09) 604 668
toimisto@lakimiesyhdistys.fi
www.lakimiesyhdistys.fi

Verkkokirjan ISBN 978-951-855-495-3

© 2010 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja Jukka Siro

ISSN-L 0356-7206
ISSN 0356-7206
ISBN 978-951-855-294-2

Taitto: Lapine Oy
Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2010

# Esipuhe

Väitöskirjan kirjoittamisen väitetään olevan yksinäistä puuhaa. Yksikään työ ei kuitenkaan todellisuudessa valmistu täysin yksin. Tämänkin väitöskirjan laatimista ovat edesauttaneet lukuisat henkilöt, joita minulla on tässä yhteydessä tilaisuus kiittää.

Tutkimukseni sai alkunsa oikeushistorian syventävien opintojen projektissa syksyllä 2005. Työnohjaajakseni sittemmin ryhtyneen dekaani *Jukka Kekkosen* osoittama mielenkiinto aihettani kohtaan sai hiljalleen uskomaan, ettei sen käsittelyä ollut syytä jättää tutkielman tasolle. *Kekkosen* antama palaute ja kehittämisehdotukset ovat olleet keskeisellä sijalla prosessissa, jossa alustavat havaintoni ovat jäsentyneet lopulta väitöskirjaksi asti. Ilman hänen rohkaisuaan väitöstutkimusta ei olisi ikinä aloitettu eikä ilman hänen tukeaan koskaan loppuunsaatettu.

Yhtä lailla korvaamatonta on ollut dosentti *Mia Korpiolan* apu väitösprosessin eri vaiheissa. *Korpiola* on suostunut antamaan palautetta käsikirjoituksestani useammin kuin olisi ollut kohtuullista pyytää. Olen tästä ja kaikesta muustakin hänelle kiitollinen. Samoin kiitän professori *Heikki Pihlajamäkeä*, jolta olen niin ikään saanut arvokkaita huomautuksia tekstistäni. Lisäksi hän on antanut käyttööni tutkimuksensa suomalaisesta asianajajakunnasta ja senaatin oikeusosastosta ennen niiden julkaisemista.

Professori *Lars Björneä* ja dosentti *Marko Tikkaa* kiitän siitä, että he ovat suostuneet työni esitarkastajiksi. Heidän antamansa palaute on ollut avuksi käsikirjoitukseni viimeistelyssä. *Björne* on ilokseni lupautunut myös vastaväittäjäkseni.

Minulle on tutkimuksenteon lomassa tarjoutunut mahdollisuus työskennellä Lohjan ja Espoon käräjäoikeuksissa sekä Helsingin hovioikeudessa. Tutkimus olisi väistämättä jäänyt ulkokohtaiseksi ilman näin saatua sisäistä näkökulmaa tuomioistuinlaitokseen ja oikeudelliseen ratkaisutoimintaan.

Kiitettävien lista ei olisi täydellinen ilman rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeustieteen yleistieteiden laitoksella ja muuallakin tiedekunnassa työskenteleviä työtovereitani, erityisesti *Johanna Kirjalaista*, *Marianne Vasara-Aaltosta* ja *Dorota Anna Gozdeckaa*. Samassa tilanteessa olevat kollegat ovat tämänkaltaisessa työssä tunnetusti olennaisen tärkeitä. Merkityksellisiä ovat olleet myös ne lukuisat henkilöt, jotka ovat antaneet vihjeitä sisällissotaa koskevasta harvinaisemmasta materiaalista, jota en muuten olisi koskaan löytänyt. Kiitos kuuluu vielä edellä mainitun oikeushistorian projektin osallistujille, samoin kuin luonnollisesti muillekin ystävilleni ja läheisilleni.

Lopuksi kiitän tutkimustyötäni taloudellisesti tukeneita Suomalaista Lakimiesyhdistystä, Suomen Kulttuurirahastoa, Helsingin yliopiston oikeustieteen rahastoa, Olga ja Kaarle Oskari Laitisen säätiötä sekä Suomen Lakimiesliittoa, ensin mainittua myös siitä, että väitöskirjani on hyväksytty julkaistavaksi yhdistyksen perinteikkäässä A-sarjassa.

Lassilassa, syyskuussa 2009

Jukka Siro

# Sisällys


ESIPUHE ..... V
SISÄLLYS ..... VII
LÄHTEET ..... XIII
LYHENTEET ..... XXXI

1 JOHDANTO ..... 1
1.1 Järjestelmän heikkous vai sen kunniakkain aikaansaannos? .. 1
1.2 Tutkimuskohde ja tutkimuskysymys ..... 2
1.3 Aikaisempi tutkimus ..... 5
1.4 Tutkimuksen lähdeaineisto ..... 7
1.4.1 Tutkimuskirjallisuus ..... 7
1.4.2 Alkuperäislähteet ..... 10
1.4.2.1 Säilyneet vallankumousoikeuksien pöytäkirjat ..... 10
1.4.2.2 Vallankumousoikeuksien pöytäkirjat lähteinä ..... 13
1.4.2.3 Muut alkuperäislähteet ..... 18

2 ”TAAS KAPITALISMIN RIKOKSIA!” – TYÖVÄENLIIKKEEN OIKEUSKÄSITYKSET VUOSISADAN ALUSSA ..... 21
2.1 Työväenliike ennen vuotta 1918 ..... 21
2.2 SDP:n oikeuspolitiikka ..... 24
2.3 Näkemykset oikeudesta ja tuomioistuinlaitoksesta ..... 29
2.3.1 Marxilainen käsitys oikeudesta ..... 29
2.3.2 Tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus ..... 31
2.3.3 Lakimiehet ja kansa ..... 33
2.4 Näkemykset rikosoikeudesta ..... 36
2.4.1 Yhteys rikosoikeuden sosiologiseen koulukuntaan ... 36
2.4.2 Mistä rikollisuus johtuu? ..... 39
2.5 Näkemykset prosessioikeudesta ..... 42
2.5.1 Oikeuslaitoksen kokonaisuudistus ..... 42
2.5.2 Asianajo-oikeuden laajentaminen ..... 44
2.5.3 Lait korkeimmasta oikeudesta ja korkeimmasta hallinto-oikeudesta ..... 47
2.6 Johtopäätökset ..... 47

3 ”ROHKEIN OTTEIN MUUTTAMAAN VALTIOJÄRJESTYSTÄ” – VALLANKUMOUS SUOMESSA VUONNA 1918 ..... 51
3.1 Kohti vallankumousta ..... 51
3.2 Punaisen Suomen hallinto ..... 54
3.3 Ristiriidat punakaartin ja siviilihallinnon välillä ..... 56
3.4 Punainen terrori ..... 57
3.5 Lainsäädäntö ..... 59
3.5.1 Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto ..... 59
3.5.2 Lait ja muut säädökset ..... 61
3.5.3 Lainsäädännön sisältö ..... 66
3.5.4 Vallankumousta edeltäneen lainsäädännön voimassaolo ..... 68
3.6 Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotus ..... 71
3.6.1 Valtiosääntöehdotuksen tarkoitus ..... 71
3.6.2 Valtiosääntöehdotuksen sisältö ..... 74
3.6.3 Valtiosääntöehdotus ja muut ajan perustuslait ..... 77
3.6.3.1 Suomen hallitusmuoto ..... 77
3.6.3.2 Weimarin tasavallan perustuslaki ..... 80
3.6.3.3 Neuvosto-Venäjän perustuslaki ..... 81
3.7 Johtopäätökset ..... 82

4 ”KANSAN TARMOKKAAT TUOMIOISTUIMET” – VALLANKUMOUSOIKEUDET YLEISINÄ TUOMIOISTUIMINA ..... 85
4.1 Tuomiovallan siirtyminen vallankumouksellisille ..... 85
4.2 Vallankumousoikeuksia koskenut lainsäädäntö ..... 90
4.2.1 Väliaikainen laki vallankumousoikeuksista ..... 90
4.2.1.1 Lain säätäminen ..... 90
4.2.1.2 Lakiin valmistelussa tehdyt muutokset ..... 92
4.2.2 Muu rikosasioita koskenut lainsäädäntö ..... 94
4.2.3 Riita- ja hakemusasioita koskenut lainsäädäntö ..... 96
4.2.4 Oliko tuomioistuinlaitosta suunniteltu ennalta? ..... 98
4.3 Tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus ..... 99
4.4 Vallankumousoikeudet ja punakaarti ..... 100
4.5 Miksi vallankumousoikeuksiin turvauduttiin? ..... 104
4.6 Valkoisten näkemyksiä vallankumousoikeuksista ..... 106
4.7 Punaiset lainkäyttäjät ..... 110
4.7.1 Lainkäyttäjien valinta ..... 110
4.7.2 Rekrytointiongelmia ..... 112
4.7.3 Lainkäyttäjien koulutus ..... 116

4.7.4 Lainkäyttäjien sukupuoli ... 119
4.7.5 Muita huomioita punaisista lainkäyttäjistä ... 120
4.8 Muut oikeudelliset toimijat ... 122
4.8.1 Toveri- ja sotaoikeudet ... 122
4.8.2 Kenttäoikeudet ... 125
4.8.3 Laillisuusvalvonta ... 125
4.8.4 Vankilat ... 128
4.8.5 Järjestyslaitos ... 130
4.9 Johtopäätökset ... 130

5 ”OMANTUNNON, EI KAAVOJEN MUKAAN” – MENETTELY VALLANKUMOUSOIKEUKSISSA ... 133
5.1 Esitutkinta ... 133
5.2 Vallankumousoikeuden istunto ... 135
5.2.1 Läsnäolovelvollisuus ... 135
5.2.1.1 Haastamismenettely ... 135
5.2.1.2 Asianosaisten läsnäolo ... 138
5.2.2 Oikeudenkäynnin kulku ... 140
5.2.3 Näytön esittäminen ... 143
5.2.4 Prosessinjohto ... 145
5.3 Yleiset syyttäjät ... 147
5.4 Asianomistajan korvausvaatimus ... 151
5.5 Syytettyjen avustajat ja puolustajat ... 152
5.5.1 Lainsäädäntö ... 152
5.5.2 Oikeuden toteutuminen ... 153
5.5.3 Avustajien epäitsenäisyys ... 156
5.5.4 Lakimiehet vallankumousoikeuksissa ... 160
5.5.5 Asianajon onnistuminen ... 162
5.6 Ratkaisun tekeminen ... 163
5.6.1 Näytön arviointi ... 163
5.6.2 Käytettävissä olleet seuraamukset ... 167
5.6.3 Kuolemanrangaistuksen ja kidutuksen kielto ... 174
5.6.4 Rangaistuksen tuomitseminen ... 176
5.6.4.1 Lainsäädäntö ... 176
5.6.4.2 Tuomarin tehtävät ... 177
5.6.4.3 Tuomarin tehtävät ja Olaus Petrin tuomarinohjeet ... 179
5.6.4.4 Muut tuomarinohjeet ... 181
5.7 Muutoksenhaku ... 182
5.7.1 Muutoksenhakua koskenut normisto ... 182
5.7.2 Muutoksenhakuoikeuden toteutuminen ... 183
5.8 Tuomioiden täytäntöönpano ... 185

5.8.1 Lainsäädäntö ..... 185
5.8.2 Täytäntöönpanon onnistuminen ..... 187
5.9 Tavastkullan kartanon räjähdysjuttu ..... 188
5.10 Johtopäätökset ..... 192

6 ”INHIMILLISESTI, MUTTA EI HEMPEÄMIELISESTI” – VALLANKUMOUSOIKEUKSIEN RATKAISUTOIMINTA ..... 197
6.1 Asioiden määrä ..... 197
6.2 Asioiden ajallinen jakautuminen ..... 201
6.2.1 Helsingin vallankumousoikeus ..... 201
6.2.2 Hämeenlinnan vallankumousoikeus ..... 203
6.2.3 Rauman vallankumousoikeus ..... 204
6.3 Käsitellyt asiat ..... 205
6.3.1 Punaiseen lainsäädäntöön perustuneet asiat ..... 205
6.3.1.1 Rikokset vallankumousliikettä vastaan ..... 205
6.3.1.2 Työtaisteluiden aiheuttamien menetysten korvaaminen ..... 223
6.3.1.3 Ankara maaliskuu ..... 229
6.3.2 Kriminaaliset rikosasiat ..... 232
6.3.2.1 Alkoholirikokset ..... 232
6.3.2.2 Elintarvikerikokset ..... 236
6.3.2.3 Omaisuusrikokset ..... 239
6.3.2.4 Henkirikokset ..... 242
6.3.2.5 Pahoinpitelyt, siveellisyysrikokset ja kunnianloukkaukset ..... 245
6.3.3 Siviiliasiat ..... 247
6.3.4 Muut asiat ..... 250
6.4 Syytteiden hyväksyminen ..... 252
6.5 Asianosaiset ..... 255
6.5.1 Syytetyt ja vastaajat ..... 255
6.5.2 Yhteiskunnallisen aseman merkitys ..... 258
6.5.3 Ulkomaalaiset syytetyt ..... 261
6.5.4 Kantajat ..... 263
6.6 Vallankumousoikeuksien väliset erot ..... 264
6.7 Vallankumouksellinen ylioikeus ..... 267
6.7.1 Vallankumouksellista ylioikeutta koskenut lainsäädäntö ..... 267
6.7.2 Vallankumouksellisen ylioikeuden toiminta ..... 269
6.7.3 Vallankumouksellisen ylioikeuden tuomiot ..... 272
6.7.4 Vallankumouksellinen ylioikeus ja vastavallankumoukselliset ..... 275
6.7.5 Suhtautuminen syrjäytettyjen tuomioistuinten ratkaisuihin ..... 277

6.8 Johtopäätökset ..... 278
6.8.1 Epäpoliittiset asiat ..... 278
6.8.2 Rikokset vallankumousliikettä vastaan ..... 281
6.8.3 Työtaisteluiden aikaiset palkkasaatavat ..... 287
6.8.4 Vallankumousoikeudet ja omistusoikeus ..... 289

7 TOINEN VAIHTOEHTO: OIKEUDENKÄYTTÖ NEUVOSTO-VENÄJÄLLÄ JA UNKARIN NEUVOSTOTASAVALLASSA ..... 293
7.1 Vertailun kohde ..... 293
7.2 Vertailun mahdollisuus ..... 294
7.3 Neuvosto-Venäjä ..... 296
7.3.1 Neuvosto-Venäjän muodostuminen ..... 296
7.3.2 Neuvosto-Venäjän oikeuslaitos ..... 297
7.3.2.1 Yleistä ..... 297
7.3.2.2 Kansanoikeudet ..... 298
7.3.2.3 Vallankumoustribunaalit ..... 311
7.3.3 Johtopäätökset ..... 313
7.4 Unkarin neuvostotasavalta ..... 315
7.4.1 Maailmansodasta proletariaatin diktatuuriin ..... 315
7.4.2 Oikeuslaitoksen järjestäminen ..... 317
7.4.3 Vallankumousoikeudet ..... 318
7.4.4 Oikeudenkäyntien tarkistaminen ..... 321
7.5 Vertailevia näkökohtia ..... 323

8 KATASTROFIN JÄLKEEN ..... 327
8.1 Punaisen Suomen kohtalo ..... 327
8.2 Vallankumoustuomarit valkoisten käsissä ..... 329
8.3 Päättäjien myöhemmät vaiheet ..... 330
8.4 Vallankumousoikeudet myöhemmässä lainsäädännössä ..... 333
8.4.1 Sosiologisen koulukunnan oppien mukainen rikosoikeus ..... 333
8.4.2 Kuolemanrangaistus ..... 334
8.4.3 Naisten virkakelpoisuus ..... 335

9 JOHTOPÄÄTÖKSET ..... 337
9.1 SDP:n rikos- ja prosessioikeudellinen linja ..... 337
9.2 Punaisen Suomen vallankumousoikeudet ..... 338
9.3 Vallankumousoikeuksien ratkaisutoiminta ..... 341
9.4 Neuvosto-Venäjä ja Unkari ..... 343
9.5 Vallankumous ja legalismi ..... 344
9.6 Loppuarviointia ..... 345

LIITTEET ..... 351
KUVALÄHTEET ..... 397
SUMMARY ..... 399
HENKILÖHAKEMISTO ..... 407
ASIASANAHAKEMISTO ..... 411

# Lähteet

## Arkistolähteet


**Kansallisarkisto**
- Eino ja Sylvi-Kyllikki Kilven perhearkisto
- Etsivän keskuspoliisin arkisto (EKA)
- Helsingin raastuvanoikeuden arkisto
- Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto (SKA)
  - Suomen kansanvaltuuskunnan pöytäkirjat
  - Oikeusasiain osaston arkisto
  - Lainvalmistelukunnan arkisto
  - Prokuraattorinviraston arkisto
- Valtiorikosoikeuksien aktit (VRO)
- Valtiorikosten ylioikeuden aktit (VRYO)
- Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto (VROSyA)
- Vapaussodan arkisto (VapSA)

**Kansan arkisto**
- Helsingin työväenjärjestöjen eduskunnan arkisto

**Sota-arkisto**
- Vapaussodan historian komitean arkisto

**Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto**
- 1918-kokoelma

**Turun maakunta-arkisto (TMA)**
- Turun hovioikeuden päätöstaltiot 1920, 1921 ja 1927
- Turun hovioikeuden valtiorikosaktit 1921

**Työväen arkisto (TA)**
- Työväen muistitietotoimikunnan kokoelmat (TMT)
- Vuoden 1918 arkisto


## Sanomalehdet


*Helsingin Sanomat*
*Satakunnan Kansa*
*Sosialisti*
*Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja / Tiedonantaja*
*Työmies*

## Julkaistu alkuperäisaineisto

Forssan puoluekokouksen pöytäkirja. Suomen sosialidemokraattinen puolue rp. Helsinki 1973.
Helsingin Kaupunginvaltuusto kokoontuu tiistaina huhtikuun 2 päivänä 1918 k:lo 6 i.p. Helsinki 1918.
Helsingin työväen punaisen kaartin kokoonpano. Esikunnan Tiedusteluosasto. Helsinki 1918.
Kapinaliikkeen alkuvalmistelut, sen kehitys ja leviäminen tammikuun 31 päivään 1918. Suomen senaatti. Helsinki 1918.
Kapinan aikana painetut Suomen asetuskokoelman numerot 10–33. Ilmestyneet 28 p. tammikuuta–26 p. helmikuuta välisenä aikana. Suomen senaatti. Helsinki 1918.
Lagberedningens förslag till reform af rättegångsväsendet I. Förslag till lag om domstolarna jämte motiv. Suomen senaatti. Helsinki 1909.
Lagberedningens förslag till reform af rättegångsväsendet II. Förslag till lag om rättegången i tvistemål jämte motiv. Suomen senaatti. Helsinki 1909.
Lagberedningens förslag till reform af rättegångsväsendet III. Förslag till lag om rättegången i brottmål jämte motiv. Suomen senaatti. Helsinki 1909.
Une législation communiste. Recueil des lois, décrets, arrêtes principaux du gouvernement bolschéviste. Ed. *Raoul Labry*. Payot. Paris 1920.
Suomen eduskunnan pöytä- ja asiakirjain sisällysluettelo 1907–1914 I. Asialuettelo. Valtioneuvosto. Helsinki 1930.
Suomen punaisessa kaartissa käytännössä olevat säännökset toveri- ja sotaoikeuksista. Suomen Kansanvaltuuskunta. Helsinki 1918.
Suomen työväenpuolueen perustavan kokouksen pöytäkirja. Suomen sosialidemokraattinen puolue rp. Helsinki 1973.
Suomen virallinen tilasto XXIII. Oikeustilasto. 27. oikeusministeriön kertomus vuodelta 1917. Valtioneuvosto. Helsinki 1919 (Oikeustilasto 1917).

Toimintakertomukset:
Sosialidemokratisen eduskuntaryhmän toimintakertomus vuodelta 1907. T.S. Osuuskunta Raivaaja. Lahti 1908.
Sosialidemokratisen eduskuntaryhmän toimintakertomus. II Hajoiteituilta valtiopäiviltä v. 1908. Sosialidemokratinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1908.
Sosialidemokratisen eduskuntaryhmän neljäs toimintakertomus joulukuulla w. 1909. Kustantaja ja painovuosi tuntemattomat.
Sosialidemokratisen eduskuntaryhmän toimintakertomus w:n 1910 varsinaisilta valtiopäiviltä. Sosialidemokratinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1910.
Sosialidemokratisen eduskuntaryhmän toimintakertomus ylimääräisiltä valtiopäiviltä 1910 ja lakimääräisiltä valtiopäiviltä 1911. Sosialidemokratinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1912.
Sosialidemokratisen eduskuntaryhmän toimintakertomus lakimääräisiltä valtiopäiviltä 1912. Sosialidemokratinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1912.
Sosialidemokratisen eduskuntaryhmän toimintakertomus lakimääräisiltä valtiopäiviltä 1913. Sosialidemokratinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1913.
Sosialidemokratisen eduskuntaryhmän toimintakertomus lakimääräisiltä valtiopäiviltä 1914. Sosialidemokratinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1917.
Toimintakertomus vuoden 1919 valtiopäiviltä. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1921.
Toimintakertomus vuoden 1920 valtiopäiviltä. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1922.
Toimintakertomus vuoden 1921 valtiopäiviltä. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1923.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän kertomus vuosilta 1922–1925. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1926.
Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän kertomus vuosilta 1926–1929. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1929.
Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän toimintakertomus vuosilta 1930–1932. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1933.
Tiedonantoja Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän toiminnasta vuonna 1935. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1936.
Tiedonantoja Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän toiminnasta 1.9.1935–15.3.1936. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Helsinki 1936.
Tiedonantoja Sos.-dem. eduskuntaryhmän toiminnasta ajalta 1.9.1936–25.4.1938. Sos.-dem. eduskuntaryhmä. Helsinki 1938.
Tiedonantoja Sos.-dem. eduskuntaryhmän toiminnasta ajalta 25.4.1938–6.4.1939. Sos.-dem. eduskuntaryhmä. Helsinki 1939.
Sos.-dem. eduskuntaryhmä ja nykyinen tilanne. Tiedonantoja ryhmän toiminnasta istuntokausilta 1939–1940. Sos.-dem. eduskuntaryhmä. Helsinki 1941.
Sos.-dem. eduskuntaryhmän toiminta vuosina 1939–1943. Sos.-dem. eduskuntaryhmä. Helsinki. Painovuosi tuntematon.

Valtiopäiväasiakirjat 1907–1939.
Die österreichische Sozialdemokratie im Spiegel ihrer Programme. Hrsg. *Albrecht K. Konecny*. Dr.-Karl-Renner-Institut. Wien 1977.

## Aikalaiskirjallisuus ja muistelmat

*Aho, Juhani*: Hajamietteitä kapinaviikoilta I. WSOY. Helsinki 1918.
*Bernstein, Eduard*: Sosialidemokratian revisionismi. Tammi. Helsinki 1982. (Näköispainos 1910 ilmestyneestä suomennoksesta. Alkuteos on vuodelta 1909.)
*Boström, Henrik Johannes*: Sankarien muisto. Suomen itsenäisyyden ja vapauden puolesta henkensä antaneiden kansalaisten elämäkertoja. Kustannusosakeyhtiö Kirja. Helsinki 1927.
*Castrén, Kaarlo*: De rödas våldsdåd under frihetskriget. Holger Schildts Förlag. Helsinki 1926.
*Fieandt, Rainer von*: Omaa tietään kulki vain. Toinen painos. Kirjayhtymä. Helsinki 1970.
*Gripenberg, Bertel*: Det var de tiderna. Holger Schildts Förlag. Helsinki 1943.
*Haavio, Jaakko*: Nuoren papin päiväkirja. Toinen painos. Kirjapaja. Helsinki 1974.
*Halonen, Alex*: Sosialismin perusteet. Kustannusosuuskunta Raivaaja. Lahti 1907.
*Hannula, Joose Olavi*: Suomen vapaussodan historia. WSOY. Helsinki 1933.
*Hillquit, Morris*: Sosialismi teoriana ja käytännössä. Suomalainen Sosialistinen Kustannusyhtiö. Fitchburg, Massachusetts 1910. (Alkuteos on vuodelta 1909.)
*Honkasalo, Brynolf*: Elämä antaa ja ottaa. Oikeuselämässä harmaantuneen miehen kertomaa. Arvi A. Karisto Osakeyhtiö. Hämeenlinna 1967.
*Hupli, Väinö*: Kirjoittamaton näytelmä, s. 34–40, teoksessa Kevättervehdys. Suomen sosialidemokratisen puolueen kevätjulkaisu 1911. Suomen sosialidemokratinen puolue. Helsinki 1911.
*Jaakkola, K. E.*: Esikuntien synnystä ja toiminnasta, s. 163–168, teoksessa Punakaarti rintamalla. Luokkasodan muistoja. Toim. *Jukka Lehtosaari*. Kustannusosuuskunta Kirja. Leningrad 1929.
*Jászi, Oscar (Oszkár)*: Revolution and Counter-Revolution in Hungary. Howard Fertig, Inc. New York 1969. (Alkuteos on vuodelta 1923.)

*Jokinen, Väinö*: Hallinnon ja lainkäytön järjestely, s. 99–104, teoksessa Suomen työväen vallankumous. Arvioita ja itsekritiikkiä. Toim. *Yrjö Sirola*. Kustannusosuuskunta Kirja. Leningrad 1928.

*Kautsky, Karl*: Tie valtaan. Työväen Sanomalehti Oy. Helsinki 1909. (Alkuteos Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution ilmestyi myös vuonna 1909.)

*Kautsky, Karl*: Terrorismi ja kommunismi. Vallankumouksen luonnonhistorian selvittelyä. Kustannusosakeyhtiö Kansanvalta. Helsinki 1920. (Alkuteos Terrorismus und Kommunismus. Ein Beitrag zur Naturgeschichte der Revolution ilmestyi vuonna 1919.)

*Kautsky, Karl*: Erfurtin ohjelma. Tammi. Helsinki 1974. (Alkuteos Das Erfurter Programm on vuodelta 1892. Se on suomennettu myös vuosina 1899 ja 1907.)

*Kilpi, Sylvi-Kyllikki*: Sörnäisten tyttö. Tammi. Helsinki 1963.

*Kivisalo, Väinö*: Työväenliike Etelä-Hämeessä 1906–1931. Hämeen eteläinen sos.-dem. piiritoimikunta. Hämeenlinna 1931.

*Kuusinen, Otto Ville – Sirola, Yrjö*: Suomen työväen tulikoe. Kirjoitelmia Suomen luokkasodan jälkeisiltä ajoilta. Amerikan suomalaisten sosialististen kustannusliikkeiden kustantamo. Superior, Wisconsin 1923.

Lakimiesmatrikkeli. Elämäkerrallisia tietoja Suomen lakimiehistä. Toim. *J. E. Wilskman*. WSOY. Helsinki 1939.

*Landtman, Gunnar*: Finlands väg till oavhängighet. Söderström & Co. Helsinki 1919.

*Letonmäki, Lauri*: Vallankumousoikeudet Suomessa v. 1918, s. 62–70, teoksessa Suomen luokkasota – historiaa ja muistelmia. Toim. *Alex Halonen*. Amerikan Suomalaisten Sosialististen Kustannusliikkeiden Liitto. Superior, Wisconsin 1928.

*Letonmäki, Lauri*: Karjalan historia. Valtion Kustannusliike Kirja. Leningrad 1931.

*Louhikko, Eemeli Konstantin*: Teimme vallankumousta. Oy Suomen Kirja. Helsinki 1943.

*Luhtakanta, Arvid*: Suomen punakaarti. E. A. Täckman. Kulju 1938.

*Pohjola, Jukka*: Miksi vuosiorjuus on poistettava. Selostusta palkkaussäännön pahimmista kiristysmääräyksistä. Työväen kirjapaino. Helsinki 1909.

*Salmi, Väinö*: Olin punikki. Toinen painos. Akateeminen kustannusliike. Helsinki 1967.

*Setälä, Salme*: Polusteekin koulussa. Opiskelua kymmenluvulla. Otava. Helsinki 1970.

*Sirola, Yrjö*: Selityksiä ja muistutuksia, s. 147–195, teoksessa Suomen työväen vallankumous. Arvioita ja itsekritiikkiä. Toim. *Yrjö Sirola*. Kustannusosuuskunta Kirja. Leningrad 1928.

*Smirnov, Vladimir*: Suomen vallankumouksellisesta historiasta vuosina 1905, 1917, 1918. Valtion kustannusliike Kirja. Leningrad 1935. (Alkuteos Iz revoljutsionnoi istorii Finljandii 1905, 1917, 1918 gg. ilmestyi myös vuonna 1935.)

Suomen kauppa- ja teollisuuskalenteri 1912–1913. Toim. *E. I. Lammin-Koskinen*. Helsingin Kustannusosakeyhtiö. Helsinki 1913.

Suomen lakimiehet. Elämäkerrallisia tietoja. Toim. *K. G. Holmberg*. Holger Schildt. Helsinki 1926.

Suomen lakimiehet. Toim. *E. I. Lammin-Koskinen, Karl Erikson, Tauno Tirkkonen* ja *Eero Schrey*. Suomen lakimiesliitto. Vammala 1949.

Suomen Valtiokalenteri 1917. Weilin + Göös. Helsinki 1916.

Suomen vapaussota. Toim. *Kai Donner, Theodor Svedlin* ja *Heikki Nurmio*. Gummerus. Jyväskylä 1921–1927.

*Söderhjelm, Henning*: Det röda upproret i Finland år 1918. En karaktäristik med stöd av officiella dokument. Holger Schildts Förlag. Helsinki 1918.

*Tanner, Väinö*: Työväki eduskunnassa, s. 95–116, teoksessa Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Toim. *Taavi Tainio*. Sosialidemokraattinen puoluetoimikunta. Helsinki 1924.

*Tanner, Väinö*: Nuorukainen etsii sijaansa yhteiskunnassa. Tammi. Helsinki 1948.

*Tharaud, Jérome – Tharaud, Jean*: Kun valtikka on Juudalla. WSOY. Helsinki 1923.
*Torniainen, Edvard*: Suomen työväenhallituksen lainsäädäntö. *Kommunisti* 1/1963, s. 46–49.
*Tuominen, Arvo (Poika)*: Sirpin ja vasaran tie. Muistelmia. Viides painos. Tammi. Helsinki 1956a.
*Tuominen, Arvo (Poika)*: Kremlin kellot. Muistelmia vuosilta 1933–1939. Kolmas painos. Tammi. Helsinki 1956b.
*Turkia, Matti*: Luokkaoikeuden uhrit, s. 23–25, teoksessa Kevättervehdys. Suomen sosialidemokratisen puolueen kevätjulkaisu 1912. Suomen sosialidemokratinen puolue. Helsinki 1912.
*Turkia, Matti*: Yleiskatsaus työväenyhdistysten edustajakokousten ja sos.-dem. puoluekokousten päätöksiin aikana 1893–1922, s. 9–94, teoksessa Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Toim. *Taavi Tainio*. Sosialidemokraattinen puoluetoimikunta. Helsinki 1924.
*Varto, Tyko*: Vallankumouksen virkamies 1918. Omakustanne. Helsinki 1998.
*Välisalmi, Heikki*: Mies maailman turulla. Muistelmia. Tammi. Helsinki 1946.
*Wiik, Karl H.*: Karl H. Wiiks dagbok från storstrejken till upproret 1917–1918, utgiven av Sven Lindman. Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut. Turku 1978.
*Wuolijoki, Sulo*: Asianajoa ja politiikkaa. Oy Suomen Kirja. Helsinki 1945.
*Wuolijoki, Sulo*: Kun minä olin asianajajana. Tammi. Helsinki 1948.

## Oikeustieteellinen aikalaiskirjallisuus

*Ehrström, Karl*: Företrädet emellan ackusations- och inqvisitions-förfarandet i brottmålsprocessen. J. C. Frenckell & Son. Helsinki 1854.
*Granfelt, Otto Hjalmar*: Kort sammandrag af en närmäst för dem, hvilka erna aflägga lägre förvaltningsexamen, afsedd föreläsningskurs i civilprocessrätt. Juridiska Studentfakultetens Förlag. Helsinki 1909.
*Granfelt, Otto Hjalmar*: Sammandrag af föreläsningar i straffprocessrätt. Juridiska Studentfakultetens Förlag. Helsinki 1911.
*Granfelt, Otto Hjalmar*: Lärobok i straffprocessrätt. Söderström & Co. Helsinki 1925.
*Serlachius, Allan*: Suomen rikosoikeuden oppikirja. I osa. Yleiset opit. Otava. Helsinki 1909.
*Serlachius, Allan*: Suomen rikosoikeuden oppikirja. II osa, ensimmäinen puolisko. Otava. Helsinki 1912.
*Serlachius, Allan*: Suomen rikosoikeuden oppikirja. II osa, toinen puolisko. Otava. Helsinki 1914.
*Wrede, Rabbe Axel*: Finlands gällande civilprocessrätt. Första bandet. G. W. Edlunds Förlagsaktiebolag. Helsinki 1905.
*Wrede, Rabbe Axel*: Finlands gällande civilprocessrätt. Första bandet. G. W. Edlunds Förlagsaktiebolag. Helsinki 1911.
*Wrede, Rabbe Axel*: Finlands gällande civilprocessrätt. Andra bandet. G. W. Edlunds Förlagsaktiebolag. Helsinki 1912.
*Wrede, Rabbe Axel*: Grunddragen af Finlands processrätt. Tietosanakirja-osakeyhtiö. Helsinki 1919.
*Wrede, Rabbe Axel*: Finlands rätts- och samhällsordning. Förra delen. Söderström & Co. Helsinki 1920.

## Opinnäytteet

*Häkkinen, Aira*: Viipurin läänin punainen kunnallishallinto ja kunnalliset oikeusistuimet. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta, historian laitos. 1971.

*Pihlajamäki, Heikki*: Sosiologinen rikosoikeuskoulu ja suomalaisen seuraamusjärjestelmän kehitys. Lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, rikos- ja prosessioikeuden laitos. 1990.

*Piilonen, Juhani*: Kunnallinen päätös- ja toimeenpanovalta sekä tuomio- ja järjestysvalta punaisessa Suomessa 1918. Punaisten ja valkoisten suhtautuminen sekä alueelliset erot. Lisensiaatintutkimus. 1978.

*Railas, Lauri*: Oikeus vallankumouksen välikappaleena. Punainen lainsäädäntö ja lainkäyttö kansalaissodan aikana. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, oikeuden yleistieteiden laitos. 1984.

*Scheinin, Martin*: Oikeus ja vallankumous. Tutkielma marxilaisen oikeusteorian eräiden peruskysymysten käsittelystä 1920-luvulla Neuvosto-Venäjällä ja Neuvostoliitossa käydyssä oikeusteoreettisessa keskustelussa. Laudaturkirjoitus. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, yleinen oikeustiede. 1986.

*Siro, Jukka*: ”Omantunnon, ei kaavojen mukaan”. Helsingin vallankumousoikeus ja punaisen Suomen vallankumousoikeusjärjestelmä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. 2006.

*Spring-Reiman, Petra*: ”Kahdentoista miehen harkinnan jälkeen”. Oikeushistoriallinen tutkimus lautakuntainstituution funktioiden jatkuvuudesta suomalaisessa oikeudessa. Lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. 1998.

*Tuori, Kaius*: Hävinneiden osa. Vuoden 1918 sisällissodan jälkeiset rangaistusmenettelyt Lopen kunnassa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta, historian laitos. 1998.

*Vasara, Marianne*: Oikeutta vallankumouksen nimessä. Punaisten oikeudenkäyttö keväällä 1918. Seminaarityö. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. Tekijän hallussa. 2003.

*Vasara, Marianne*: Punaisten oikeudenkäyttö keväällä 1918. Seminaarityö. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. Tekijän hallussa. 2004.

## Internet

Edustajamatrikkeli 1907–2000.
http://www.eduskunta.fi
Haettu eri aikoina 2006–2009.

Esikunnan tiedusteluosaston Luettelo A 25.4.1918 (Luettelo A)
http://www.genealogia.fi/hakem/tiedusteluas.htm
Haettu 14.7.2006.

Esikunnan tiedusteluosaston Luettelo B 29.5.1918 (Luettelo B)
http://www.genealogia.fi/hakem/tiedustelubs.htm
Haettu 14.7.2006.

*Gräfe, Karl-Heinz*: Von der Asternrevolution zur Räterepublik. Ungarn 1918/19.
http://www.rosalux.de/cms/fileadmin/rls_uploads/pdfs/Utopie_kreativ/168/168_graefe.pdf
Kirjoitettu 2003.
Haettu 19.7.2006.

Helsingin seudun vankileireissä kuolleet 1/6 1918–28/2 1919. Helsingin lääninvankilan saarnaajan Johannes Kunilan laatima lista. (Kunilan lista)
http://www.tyark.fi/kuolleet1918.htm
Haettu 14.7.2006.

Kansallisbiografia.
http://www.kansallisbiografia.fi/
Haettu eri aikoina 2009.

Karjalan Autonomisen Sosialistisen Neuvostotasavallan NKVD:n vuosina 1937–1938 rankaisemien Suomen Eduskunnan entisten jäsenten luettelo. (KASNT:n luettelo)
http://gov.karelia.ru/gov/Power/Office/FSB/rep_f.html
Haettu 12.7.2006.

*Soikkanen, Hannu*: Sosialidemokraatit ja Suomi, 100 vuotta.
http://www.sosialidemokraatit.fi/?mid=849
Kirjoitettu 1999.
Haettu 3.7.2006.

Suomen sotasurmat 1914–1922. Vuosina 1914–1922 sotaoloissa surmansa saaneiden nimitiedosto. (Sotasurmat)
http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmaetusivu/main?lang=fi
Haettu eri aikoina 2006–2009.

Valtiorikosasiain tiedusteluosaston Luettelo C 15.10.1918 (Luettelo C)
http://www.genealogia.fi/hakem/tiedustelucs.htm
Haettu 14.7.2006.

*Woods, Alan*: The Hungarian Soviet Republic of 1919: The Forgotten Revolution.
http://www.newyouth.com/archives/historicalanalysis/hungary/hungary_1919_forgotten_rev_19791112.asp
Kirjoitettu 1979.
Haettu 31.5.2006.

*Ylikangas, Heikki*: Vuoden 1918 tutkimus.
http://www.helsinki.fi/~hylikang/
Kirjoitettu 19.11.2008.
Haettu 19.1.2009.

## Tutkimuskirjallisuus

*Aalto, Seppo – Rentola, Kimmo*: Karkkilan eli Högforsin ja Pyhäjärven entisen Pahajärven ihmisten historia. Karkkilan kaupunki. Karkkila 1992.

Aatteet ja aseet. Toim. *Matti Hako, Heimo Huhtanen* ja *Matti Nieminen*. Tammi. Helsinki 1967.

Aatteet ja asenteet. Toim. *Matti Hako, Heimo Huhtanen* ja *Matti Nieminen*. Tammi. Helsinki 1973.

Aatteet ja vaatteet. Toim. *Matti Hako, Heimo Huhtanen* ja *Matti Nieminen*. Tammi. Helsinki 1964.

*Ala-Kapee, Pirjo – Valkonen, Marjaana*: Yhdessä elämä turvalliseksi. SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930. Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö. Helsinki 1982.

*Alapuro, Risto*: State and Revolution in Finland. University of California Press. Berkeley, California 1988.

*Alapuro, Risto*: Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1930. Kolmas painos. Tammi. Helsinki 2001.

*Alapuro, Risto*: Historiallisia vertailuja, s. 53–66, teoksessa Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. Toim. *Risto Alapuro* ja *Ilkka Arminen*. WSOY. Helsinki 2004.

*Angress, Werner T.*: The Takeover That Remained in Limbo: The German Experience, 1918–1923, p. 163–191, in The Anatomy of Communist Takeovers. Ed. *Thomas M. Hammond*. Yale University Press. New Haven 1975.

*Anttila, Olavi*: 75 vuotta sosialidemokratiaa Lahdessa. Lahden sosialidemokraattinen työväenyhdistys. Lahti 1975.

*Anttila, Olavi*: 110 kehityksen ja kasvun vuotta. Kangasalan historia III. Vuodet 1865–1975. Kangasalan kunta. Kangasala 1987.

*Backman, Eero*: Rikoslaki ja yhteiskunta I. Teoreettinen erittely rikosoikeuden tieteenkäsityksistä 1800-luvulla ja sen konkretisointi moraalin, uskonnon ja rikoslain suhteisiin Suomessa vuosina 1894–1917. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 1976.

*Backman, Eero*: Vaasan senaatin hallintoa ja oikeuspolitiikkaa. *Oikeus* 2/1978, s. 83–92.

*Berman, Harold J.*: Soviet Criminal Law and Procedure. The RSFSR Codes. Second Edition. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts 1972.

*Björne, Lars*: "…syihin ja lakiin eikä mielivaltaan…" Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä vuosina 1918–1939. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 1977.

*Björne, Lars*: Nordisk rättskällelära. Studier i rättskälleläran på 1800-talet. Institutet för rättshistorisk forskning. Lund 1991.

*Bodó, Béla*: Paramilitary Violence in Hungary after the First World War. *East European Quarterly*, XXXVIII, 2/2004, s. 129–172.

*Borg, Olavi*: Suomen puolueideologiat. WSOY. Helsinki 1964.

*Borisova, Tanja*: The Law of the Bolsheviks in 1917–1918: Politics and Language. Alustus oikeushistorian jatkokoulutusseminaarissa Helsingin yliopistossa 12.3.2009, julkaistaan *Review of Central and East European Law'ssa*.

*Borsányi, György*: The Life of a Communist Revolutionary, Béla Kun. Atlantic Research and Publications. New Jersey 1993.

*Bunyan, James – Fisher, H. H.*: The Bolshevik Revolution 1917–1918. Documents and Materials. Stanford University Press. Stanford 1934.

*Burbank, Jane*: Legal Culture, Citizenship, and Peasant Jurisprudence: Perspectives from the Early Twentieth Century, p. 82–105, in Reforming Justice in Russia, 1864–1996. Power, Culture and the Limits of Legal Order. Ed. *Peter H. Solomon, Jr.* M. E. Sharpe. New York and London 1997.

*Carr, Edward Hallett*: The Bolshevik Revolution 1917–1923, I. Fourth Edition. The MacMillan Press. London 1972.

*Denisov, A. – Kirichenko, M.*: Soviet State Law. Foreign Languages Publishing House. Moscow 1960.

*Eerola, Jari – Eerola, Jouni*: Henkilötappiot Suomen sisällissodassa 1918. Omakustanne. Turenki 1998.

*Ehrnrooth, Jari*: Sanan vallassa vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1992.

*Favorin, Martti*: Virolahden historia II. 1800-luvun puolivälistä Suomen itsenäistymiseen. Virolahden kunta. Virolahti 1992.

*Ferro, Marc*: World War I, p. 628–636, in Dictionary of the Russian Revolution. Eds. George Jackson and Robert Devlin. Greenwood Press. Westport, Connecticut 1989.

*Figes, Orlando*: A People's Tragedy. The Russian Revolution 1891–1924. Jonathan Cape. London 1996.

*Frank, Stephen P.*: Crime, Cultural Conflict, and Justice in Rural Russia, 1856–1914. University of California Press. Berkeley 1999.

*Garland, David*: Punishment and Welfare. A History of Penal Strategies. Gower. Aldershot 1985.

*Garland, David*: Punishment and Modern Society. A Study in Social Theory. Clarendon Press. Oxford 1990.

*Godzinsky, Virve-Maria de – Ervasti, Kaius*: Lautamiehet tuomareina. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 1999.

*Haapala, Pertti*: Kun yhteiskunta hajosi. Suomi 1914–1920. Painatuskeskus Oy. Helsinki 1995.

*Haapala, Pertti – Hakala, Sirkka-Liisa – Koivuniemi, Jussi – Peltola, Jarmo – Suntiainen-Nurmi, Anne – Tikka, Marko*: Nouseva maakunta. Satakunnan historia VII (1870–1939). Satakunnan Museo/Porin kaupunki, Satakuntaliitto. Pori 2006.

*Haase, Clemens-Peter*: Die Neuformierung der finnischen Linken nach dem Bürgerkrieg. Ein Beitrag zur Geschichte der politischen Arbeiterbewegung Finnlands 1918–1923 unter besonderer Berücksichtigung der sozialdemokratischen Partei. Westfälische Wilhelms-Universität Münster. Münster 1986.

*Hakalehto, Ilkka*: Suomen kommunistinen puolue ja sen vaikutus poliittiseen ja ammatilliseen työväenliikkeeseen 1918–1928. WSOY. Helsinki 1966.

*Hannula, Ilari*: Rikosoikeudellinen järjestelmä kriisissä. Tutkimus kansalaissodan ja 1930-luvun alun kriisin vaikutuksista vankilukuun, rikoslainsäädäntöön ja oikeudenkäyttöön. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 2004.

*Harjula, Mirko*: Suomalaiset Venäjän sisällissodassa 1917–1922. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2006.

*Hazard, John N.*: Settling Disputes in Soviet Society. The Formative Years of Legal Institutions. Columbia University Press. New York 1960.

*Heinonen, Jouko*: Työväenliikettä Heinolassa kolmella vuosisadalla 1891–2001. Heinolan työväenyhdistys. Heinola 2001.

*Heinonen, Olavi*: Kriminaalipolitiikan kehityskaaria, s. 85–95, teoksessa Rikosoikeus. Toim. *Olavi Heinonen*. Toinen painos. WSOY. Helsinki 2002.

*Hentilä, Seppo*: Warum spaltete sich die finnische Arbeiterbewegung nicht vor 1918?, s. 23–35, in Der Zusammenbruch der zweiten Internationale. Papers on Labour History II. Hrsg. *Paavo Jokela* und *Olli Vehviläinen*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Helsinki 1988.

*Hietaniemi, Tuija*: Kysymys järjestysvallasta 1917, s. 78–97, teoksessa Vallankumous 1917. Tutkielmia Venäjän vallankumouksen vaikutuksista Suomessa ja imperiumin muilla reuna-alueilla. Toim. *Tuija Hietaniemi*. Helsingin yliopiston poliittisen historian laitos. Helsinki 1987.

*Hietaniemi, Tuija*: Lain vartiossa. Poliisi Suomen politiikassa 1917–1948. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1992.

*Hinkka, Reijo*: Halikon historia II. Kunnallishallinnon perustamisesta 1980-luvulle sekä Angelniemen vaiheet kuntien yhdistymiseen asti. Halikon kunta. Halikko 1984.

*Huhtanen, Heimo*: Den finska arbetarrörelsens veteraners världsbild utgående från biografier. Göteborgs universitet, etnologiska institutionen. Göteborg 1988.

*Husa, Jaakko*: Johdatus oikeusvertailuun. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1998.

*Iivari, Ulpu*: Kansanvallan puolustajat. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä 100 vuotta. Otava. Helsinki 2007.

*Inha, Jyri*: Valtioneuvoston oikeuskanslerin virka-aseman muotoutuminen 1917–1919. Tutkimus valtioneuvoston oikeuskanslerin virka-aseman muodostumisesta tasavallan presidenttiin, valtioneuvostoon ja eduskuntaan nähden vuosina 1917–1919. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 1997.

*Jaakkola, Risto*: Brottsligheten i Finland 1935–1949, s. 41–65, i Krig og moral. Kriminalitet og kontroll i Norden under andre verdenskrig. Red. *Hannu Takala* og *Henrik Tham*. Universitetsforlaget. Oslo 1987.

*Jackson, George*: The All-Russian Extraordinary Commission for Combatting Counterrevolution and Sabotage, p. 29–31, in Dictionary of the Russian Revolution. Eds. George Jackson and Robert Devlin. Greenwood Press. Westport, Connecticut 1989.

*Jakobson, Michael*: Origins of the Gulag. The Soviet Prison Camp System 1917–1934. The University Press of Kentucky. Kentucky 1993.

*Johansson, Rolf*: Vi bygger staden. Helsingfors Svenska Arbetarförening 1898–1988. Helsingfors Svenska Arbetarförenings Förlag. Helsinki 1987.

*Juntunen, Alpo*: Suomalaisten karkottaminen Siperiaan autonomian aikana ja karkotetut Siperiassa. Siirtolaisuusinstituutti. Turku 1983.

*Jussila, Osmo*: Nationalismi ja vallankumous venäläis-suomalaisissa suhteissa 1899–1914. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1979.

*Jussila, Osmo – Hentilä, Seppo – Nevakivi, Jukka*: Suomen poliittinen historia 1809–2006. Viides, uudistettu painos. WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki 2006.

*Juviler, Peter*: Contradictions of Revolution: Juvenile Crime and Rehabilitation, p. 261–278, in Bolshevik Culture. Experiment and Order in the Russian Revolution. Eds. Abbott Gleason, Peter Kenez and Richard Stites. Indiana University Press. Indiana 1985.

*Juviler, Peter*: Justice and the Judicial System, p. 285–291, in Dictionary of the Russian Revolution. Eds. George Jackson and Robert Devlin. Greenwood Press. Westport, Connecticut 1989.

*Jyränki, Antero*: Punaisen Suomen lainsäädäntöä vuonna 1918. *Oikeus* 2/1978, s. 110–111.

*Jyränki, Antero*: Lakien laki. Perustuslaki ja sen sitovuus eurooppalaisessa ja pohjoisamerikkalaisessa oikeusajattelussa suurten vallankumousten kaudelta toiseen maailmansotaan. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1989.

*Jyränki, Antero*: Uusi perustuslakimme. Iura Nova. Turku 2000.

*Jyränki, Antero*: Valta ja vapaus. Valtiosääntöoikeuden yleisiä kysymyksiä. Kolmas painos. Talentum. Helsinki 2003.

*Kaas, Albert von – Lazarovics, Fedor von*: Der Bolschewismus in Ungarn. Südost-Verlag Adolf Dreisler. München 1930.

*Kallenautio, Jorma*: Lopen historia kunnallisen itsehallinnon aikana I. Lopen kunta, seurakunta ja manttaalikunta. Loppi 1976.

*Kallinen, Raija*: Kasvatusta ja keskitystä. Vankeinhoitolaitos autonomian ajan jälkipuoliskolla. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Helsinki 1982.

*Kallio, Reijo*: Rauman työväenyhdistys ry:n historiikki 1892–1982. Kustantaja ja painopaikka tuntemattomat. 1983.

*Kanerva, Akseli*: 50-vuotistaipaleelta. Hämeenlinnan työväenyhdistys 1888–1938. Kustantaja tuntematon. Hämeenlinna 1938.

*Kangas, Urpo*: Oikeudelliset instituutiot vallankumousten pyörteissä. *Lakimies* 5/1989, s. 646–665.

*Keep, John*: Soviets (Councils) of Workers', Soldiers', and Peasants' Deputies, p. 543–547, in Dictionary of the Russian Revolution. Eds. George Jackson and Robert Devlin. Greenwood Press. Westport, Connecticut 1989.

*Kekkonen, Jukka – Ylikangas, Heikki*: Vapausrangaistuksen valtakausi. Nykyisen seuraamusjärjestelmän historiallinen tausta. Helsingin yliopisto. Helsinki 1982.

*Kekkonen, Jukka*: Laillisuuden haaksirikko. Rikosoikeudenkäyttö Suomessa vuonna 1918. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1991.

*Kekkonen, Jukka*: Kriisit, valta ja oikeus. Näkökulmia oikeushistoriaan. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1996.

*Kekkonen, Jukka*: Oikeudellisen muutoksen tutkimisesta – minun metodini, s. 131–150, teoksessa Minun metodini. Toim. *Juha Häyhä*. WSLT. Porvoo 1997.
*Kekkonen, Jukka*: Suomen oikeuskulttuurin suuri linja 1898–1998, s. 1–184, teoksessa Suomen oikeuskulttuurin suuri linja. Toim. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen historiatoimikunta. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 1998.
*Kekkonen, Jukka*: Vertailevan tutkimuksen haasteita. *Tieteessä tapahtuu* 3–4/2008, s. 32–37.
*Kekkonen, Jukka*: Kontekstuaalinen oikeushistoria. Forum Iuris. Helsinki 2009.
*Kemppinen, Jukka*: Tätä kaikki asianomaiset noudattakoot. Korkein oikeus, ihmiset ja yhteiskunta 1918–1990. Vapk-kustannus. Helsinki 1992.
*Kemppinen, Kullervo*: Tarinaa toimistomme vaiheista, s. 7–34, teoksessa Asianajotoimisto Borenius & Kemppinen 90 vuotta. Toim. *Heidi Arvanne-Potrykus, Seppo Kemppinen, Harri Lindroth, Ritva-Liisa Luomaranta, Susanna Tenhunen* ja *Nina Wilkman*. Gummerus. Jyväskylä 2001.
*Keravuori, Kirsi – Oksanen, Eeva-Liisa*: Mäntsälän historia III. Mäntsälän kunta. Mäntsälä 1997.
*Kerkkonen, Veikko*: Janakkalan historia. Janakkalan kunta. Janakkala 1976.
*Keskisarja, Teemu*: Pornaisten historia 2 vuodesta 1869. Elämä pienessä kunnassa ja muuttuvassa yhteiskunnassa. Pornaisten kunta. Pornainen 2007.
*Ketola, Eino*: Kansalliseen kansanvaltaan. Suomen itsenäisyys, sosialidemokraatit ja Venäjän vallankumous 1917. Tammi. Helsinki 1987.
*Kettunen, Pauli*: Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1986.
*Kettunen, Pauli*: Vuosi 1918 ja kansakunnan traumat. *Työväentutkimus 2008*, s. 52–57.
*Klami, Hannu Tapani*: Oikeustaistelijat. Suomen oikeustiede Venäjän vallan aikana. WSOY. Helsinki 1977.
*Koivisto, Johan*: Suomen Metallityöväen liitto 1899–1930. Metallityöväen liitto. Helsinki 1963.
*Kolbe, Laura – Nyström, Samu*: Helsinki 1918. Pääkaupunki ja sota. Toinen painos. Minerva Kustannus Oy. Helsinki 2008.
*Kontula, Osmo*: Poikkeusolojen rikollisuus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 1996.
*Korjus, Jaakko*: Oli vaaralle alttiina syntymämaa. Suojeluskunta- ja lottatoiminta Hämeenlinnassa ja Hämeenlinnan maalaiskunnassa 1917–1944. Omakustanne. Hämeenlinna 1998.
*Korjus, Olli*: Hamina 1918. Nimi nimeltä, luoti luodilta. Atena Kustannus. Jyväskylä 2008.
*Korkeamäki, Esko*: Työväen alkutaival Akaassa. Toijalan työväenyhdistys ry. Toijala 1986.
*Koskela, Kari*: Huligaanit. Katuelämää Sörkassa suurlakosta sisällissotaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2002.
*Koskue, Kaisu*: Lammin pitäjän historia III. Vuodet 1917–1995. Lammin kunta. Jyväskylä 2000.
*Kostet, Juhani*: Turun raadista käräjäoikeuteen. Oikeuslaitoksen turkulaisia vaiheita keskiajalta toisen vuosituhannen lopulle. Gummerus. Jyväskylä 1998.
Kuka kukin on 1954. Otava. Helsinki 1954.
*Kärki, Manu*: Somerniemi. Muistojen kirja. Oy Amanita Production Ltd. Somero 1992.
*Laine, Yrjö K.*: Suomen poliittisen työväenliikkeen historia I. Kansanvaltaisuuden läpimurto. Tammi. Helsinki 1946a.
*Laine, Yrjö K.*: Suomen poliittisen työväenliikkeen historia II. Kahlittu demokratia. Tammi. Helsinki 1946b.
*Laine, Yrjö K.*: Suomen poliittisen työväenliikkeen historia III. Luokkataisteluun! Tammi. Helsinki 1946c.
*Lappalainen, Jussi T.*: Punakaartin sota 1. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1981a.

*Lappalainen, Jussi T.*: Punakaartin sota 2. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1981b.
*Lappi-Seppälä, Tapio*: Teilipyörästä terapiaan. Piirteitä rangaistusjärjestelmän historiasta. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Helsinki 1982.
*Larsson, Reidar*: Theories of Revolution. From Marx to the First Russian Revolution. Almqvist & Wiksell. Tukholma 1970.
Lasia ja posliinia. Suomen lasi- ja posliinityöväen liitto 1907–1947. Suomen lasi- ja posliinityöväen liitto. Mikkeli 1947.
*Leskelä, Ilkka*: Oman tiensä kulkijat. Haagan työväenyhdistyksen 100-vuotinen historia. Haagan työväenyhdistys ry. Pieksämäki 2008.
*Levonperä, Leena*: Lohjan työväenyhdistys. Sata vuotta yhteistyötä. Lohjan työväenyhdistys ry. Lohja 2005.
*Lewin, Moshe*: The Making of the Soviet System. Essays in the Social History of Interwar Russia. Pantheon Books. New York 1985.
*Lindholm, Sture*: ”Röd galenskap – vit terror”. Det förträngda kriget 1918 i Västnyland. Andra upplaga. Söderströms. Helsingfors 2005.
*Mahkonen, Sami*: Avioero. Tutkimus avioliittolain erosäännösten taustasta ja tarkoituksesta. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 1980.
*Manninen, Ohto*: Vapaussota. *Historiallinen aikakauskirja* 2/1993, s. 116–120.
*Manninen, Tapio – Nieminen, Johanna*: Piikkiön historia 2. Piikkiön kunta. Piikkiö 2004.
*Marjomaa, Risto*: Maailmanvallankumouksen liepeillä. Vertaileva tutkimus Suomen sisällissodan kansainvälisistä ulottuvuuksista. Valtioneuvoston kanslia, Suomen sotasurmat 1914–1922 -projekti. Helsinki 2004.
*McCauley, Martin*: The Soviet Union 1917–1991. Second Edition. Longman. London 1993.
*Molnar, Miklós*: From Béla Kun to János Kádár. Seventy Years of Hungarian Communism. Berg Publishers Ltd. New York 1990.
*Myhrberg, Pertti*: Rikos- ja prosessioikeuden kehitys Suomessa. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1978.
*Myllyniemi, Seppo*: Sodan monet kasvot. Sisällissota Hämeessä 1918. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2007.
*Mäkelä-Alitalo, Anneli*: Porvoon kaupungin historia III:2 1879–1918. Porvoon kaupunki. Porvoo 2004.
*Mäkinen, Juha*: Keravan työväenyhdistys 1905–1908. Keravan työväenyhdistys ry. Kerava 1980.
*Nagy, Zsuzsa L.*: Revolution in Hungary (1918–1918), p. 419–450, in A History of Hungary. Toim. *Ervin Pamlényi*. Corvina Press. Budapest 1973.
*Nallinmaa-Luoto, Terhi – Agge, Marja*: Hämeenkyrön historia III. Vuodesta 1866 vuoteen 2000. Hämeenkyrön kunta ja Hämeenkyrön seurakunta. Hämeenkyrö 2003.
*Nethercott, Frances*: Russian Legal Culture Before and After Communism. Criminal Justice, Politics, and the Public Sphere. Routledge. London and New York 2007.
*Nevalainen, Pekka*: Punaisen myrskyn suomalaiset. Suomalaisten paot ja paluumuutot idästä 1917–1939. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2002.
*Niemi, Tapio*: Raumalaisten sisällissota 1918. Pilot-Kustannus Oy. Tampere 2008.
*Nieminen, Ari*: Punaisen Suomen ”punainen” perustuslaki. *Oikeus* 1/1974, s. 3–14.
*Nousiainen, Kevät*: Oikeudenkäytön modernisoituminen, s. 286–306, teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toim. *Pia Letto-Vanamo*. Gaudeamus. Helsinki 1991.
*Nousiainen, Kevät*: Prosessin herruus. Länsimaisen oikeuden ’modernille’ ominaisten piirteiden tarkastelua ja alueellista vertailua. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 1993.
*Paasivirta, Juhani*: Suomen poliittisen työväenliikkeen kehitys. WSOY. Helsinki 1949.

*Paasivirta, Juhani*: Suomi vuonna 1918. WSOY. Helsinki 1957.
*Paavolainen, Jaakko*: Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918 I. 'Punainen terrori'. Tammi. Helsinki 1966.
*Paavolainen, Jaakko*: Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918 II. 'Valkoinen terrori'. Tammi. Helsinki 1967.
*Paavolainen, Jaakko*: Vankileirit Suomessa 1918. Tammi. Helsinki 1971.
*Palmær, Carsten – Mankinen, Raimo*: Finlands röda garden. En bok om klasskriget 1918. Bokförlaget Oktober. Uddevalla 1973.
*Palolampi, Erkki*: Tampere taistelee 1899–1944. Eräs läpileikkaus itsenäisyystaistelustamme. Kustannusosakeyhtiö Kivi. Tampere 1954.
*Peltonen, Ulla-Maija*: Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2003.
*Pesonen, Aake*: Helsinki sodassa. Kirjayhtymä. Helsinki 1985.
*Pihlajamäki, Heikki*: Evidence, Crime, and the Legal Profession. The Emergence of Free Evaluation of Evidence in the Finnish Nineteenth-Century Criminal Procedure. Rättshistoriskt bibliotek, 54. bandet. Institutet för rättshistorisk forskning. Lund 1997.
*Pihlajamäki, Heikki*: Senaatin oikeusosasto oikeudellisena vallankäyttäjänä. Käsikirjoitus. 2009a.
*Pihlajamäki, Heikki*: Kansan ja esivallan välissä: Suomalaisen asianajajakunnan historia. Käsikirjoitus. Edita. Helsinki 2009b.
*Pihlajamäki, Heikki – Pylkkänen, Anu*: Suomalainen oikeustiede eurooppalaisessa traditiossa. Luentoja oikeustieteen historiasta. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. Helsinki 1996.
*Piilonen, Juhani*: Vallankumous kunnallishallinnossa. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1982.
*Pipes, Richard*: The Russian Revolution 1899–1919. The Harvill Press. London 1990.
*Pipes, Richard*: Russia under the Bolshevik Regime. Alfred A. Knopf, Inc. New York 1993.
*Pohjalainen, Kirsi*: Soihtulan salissa. Rauman työväenyhdistys r.y. 1892–1992. Rauman työväenyhdistys ry. Rauma 1992.
*Pohjanmaa, Atte*: Sanan säilä taistelun tiellä. Puolen vuosisadan (1895–1945) taival Työmiehen – Suomen Sosialidemokraatin palstoilta nähtynä. Kustannusosakeyhtiö Kansanvalta. Helsinki 1948.
*Popkins, Gareth*: Code versus Custom? Norms and Tactics in Peasant Volost Court Appeals, 1889–1917. *Russian Review* 3/2000, s. 408–424.
*Pukkio, Maaretta*: SDP 70 vuotta Haagassa. Huopalahden/Haagan Työväenyhdistyksen historia vuodesta 1905 vuoteen 1975. Haagan työväenyhdistys. Helsinki 1975.
*Putensen, Dörte*: Zu den Verbindungen zwischen der deutschen und der finnischen Arbeiterbewegung (1870–1914), s. 135–167, in Deutschland und Finnland 1871–1914. Politik – Wirtschaft – Öffentliche Meinung. Hrsg. *Olli Kaikkonen* und *Manfred Menger*. Joensuun yliopisto. Joensuu 1992.
*Raevuori, Yrjö*: Kaupungin kohtalokas kevät ja kesä. WSOY. Helsinki 1960.
*Raevuori, Yrjö*: Suomen asianajotoiminnan vaiheita. WSOY. Helsinki 1968.
*Raleigh, Donald J.*: Experiencing Russia's Civil War. Politics, Society, and Revolutionary Culture in Saratov, 1917–1922. Princeton University Press. Princeton 2002.
*Rasila, Viljo*: Kansalaissodan sosiaalinen tausta. Tammi. Helsinki 1968.
*Rasilainen, Aki*: Oikeudellinen argumentointi politiikassa. Suomalaisen legalismin poliittinen historia. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 2004.
*Reuna, Risto*: Puutyöläisten historia I. Puutyöläisten keskitetty järjestötoiminta teollistumisen sosiaalista taustaa vasten 1800-luvulta vuoteen 1930. Puutyöväen liitto ry. Helsinki 1984.
*Rinta-Tassi, Osmo*: Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1986.

*Romsics, Ignác*: Hungary in the Twentieth Century. Corvina Osiris. Budapest 1999.
*Roselius, Aapo*: Teloittajien jäljillä. Valkoisten väkivalta Suomen sisällissodassa. Toinen painos. Tammi. Helsinki 2006.
*Saari, V. E.*: Katajana kalliolla. Hämeenlinnan työväenyhdistys 1888–1988. Hämeenlinnan työväenyhdistys ry. Hämeenlinna 1988.
*Salkola, Marja-Leena*: Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917–1918 ennen kansalaissotaa 1. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1985a.
*Salkola, Marja-Leena*: Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917–1918 ennen kansalaissotaa 2. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1985b.
*Salkola, Marja-Leena*: Työväenkaartit ja vallankumouksellisuus 1917, s. 251–267, teoksessa Kansa liikkeessä. Toim. *Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds* ja *Henrik Stenius*. Kirjayhtymä. Helsinki 1987.
*Salmensuu, Hellevi*: Sensuuri vuosina 1905–1910, s. 72–84, teoksessa Sensuuri ja sananvapaus Suomessa. Toim. *Pirkko Leino-Kaukiainen*. Suomen sanomalehdistön historia -projekti. 1980.
*Salvadori, Massimo*: Karl Kautsky and the Socialist Revolution 1880–1938. NLB. London 1979.
*Santonen, Arvo*: Kansallinen ja kansainvälinen suomalaisessa työväenliikkeessä. Työväen akatemia. Helsinki 1993.
*Santonen, Arvo*: Syvien rivien tasalta. Eura, Honkilahti ja Hinnerjoki 1917–1918. Omakustanne. 2001.
*Schrey, Arvid*: Punaista lainsäädäntöä. *Defensor Legis* 1932, s. 318–321.
*Schybergson, Per*: Terror och tragik. Helsingfors och Sibbo våren 1918. Schildts. Helsinki 2003.
*Seton-Watson, Hugh*: The Russian Empire 1801–1917. Clarendon Press. London 1987.
*Shirer, William L.*: Kolmannen valtakunnan nousu ja tuho I. Kansallissosialistisen Saksan historia. Gummerus. Helsinki 1960.
*Siklós, András*: Revolution in Hungary and the Dissolution of the Multinational State 1918. Akadémiai Kiadó. Budapest 1988.
*Sinisalo, Taisto*: Matti Turkia (1871–1946). Tutkielma kotkalaisen sahatyöläisen elämästä ja työstä työväenliikkeessä. Kotkan työväenyhdistys ja Demokraattinen sivistysliitto. Kotka 1995.
*Soikkanen, Hannu*: Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti. WSOY. Helsinki 1961.
*Soikkanen, Hannu*: Kansalaissota dokumentteina. Valkoista ja punaista sanankäyttöä v. 1917–1918 1. Tammi. Helsinki 1967.
*Soikkanen, Hannu*: Kansalaissota dokumentteina. Valkoista ja punaista sanankäyttöä v. 1917–1918 2. Tammi. Helsinki 1969.
*Soikkanen, Hannu*: Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historia. Tammi. Helsinki 1970.
*Soikkanen, Hannu*: Kohti kansanvaltaa I 1899–1937. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta. Suomen sosialidemokraattinen puolue rp. Vaasa 1975.
*Solomon, Peter H. Jr.*: Court Reform in Russian History, p. 1–20, in Reforming Justice in Russia, 1864–1996. Power, Culture and the Limits of Legal Order. Ed. *Peter H. Solomon, Jr.* M. E. Sharpe. New York and London 1997.
*Solženitsyn, Aleksandr*: Vankileirien saaristo I–II. Taiteellisen tutkimuksen kokeilu. Wahlström & Widstrand. Tukholma 1974.
*Sulkunen, Irma*: Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Gummerus. Jyväskylä 1986.
*Suodenjoki, Sami – Peltola, Jarmo*: Köyhä Suomen kansa katkoo kahleitansa. Luokka, liike ja yhteiskunta 1880–1918. Vasemmistolainen työväenliike Pirkanmaalla I. Tampere University Press. Tampere 2007.

Suomen työväenliikkeen historia. Toim. *Lauri Haataja, Seppo Hentilä, Jorma Kalela* ja *Jussi Turtola*. Kolmas painos. Työväen Sivistysliitto ry ja Kansan Voima Oy. Joensuu 1976.

*Syrjänen, Heikki*: 1918 muistoina kivet. Omakustanne. Painovuosi tuntematon.

*Tahvanainen, Aarno H.*: Yhteistyöllä parempaan huomiseen. Vantaan sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön historia. Vantaan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö. Vantaa 2000.

*Tapiola, Hannu*: Riihimäen työväenyhdistys 1903–1963. Riihimäen kaupunki ja Riihimäen työväenyhdistys. Riihimäki 1966.

*Teppo, Jaakko – Komulainen, Esa – Anttila, Olavi – Ranta, Britta*: Väki voimakas. Salon sos.-dem. työväenyhdistyksen 80-vuotishistoria. Salon sos.-dem. työväenyhdistys ry. Turku 1972.

*Tikka, Marko*: Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2004.

*Tikka, Marko*: Terrorin aika. Suomen levottomat vuodet 1917–1921. Ajatus Kirjat. Helsinki 2006.

*Tikka, Marko – Arponen, Antti*: Koston kevät. Lappeenrannan teloitukset 1918. WSOY. Helsinki 1999.

*Tukkinen, Tauno*: Teloittajien edessä. Ihmiskohtaloita Karjalohjalla, Sammatissa, Nummella, Pusulassa, Nurmijärvellä, Vihdissä ja Inkoossa 1918. Omakustanne. Karjalohja 1999.

*Tuomisto, Tero*: Tienraivaajan osa. Sata vuotta Helsingin Työväenyhdistyksen historiaa 1884–1984. Helsingin työväenyhdistys ry. Helsinki 1984a.

*Tuomisto, Tero*: Espoon työväenliikkeen historia 1950-luvulle. Parempaa aikaa rakentamassa. Espoon kaupunki. Espoo 1984b.

*Tuomisto, Tero*: Helsinki 1917, s. 35–45, teoksessa Väki voimakas 4. Suomi 1917–1918. Toim. *Juha Hannikainen, Markku Hyrkkänen* ja *Olli Vehviläinen*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Helsinki 1990.

*Tuomisto, Tero*: Sata vuotta Mäntsälän työväenliikettä. Mäntsälän sosialidemokraattinen työväenyhdistys ry. Mäntsälä 1995.

*Turunen, Mirja*: Veripellot. Sisällissodan surmatyöt Pohjois-Kymenlaaksossa 1918. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä 2005.

*Tyynilä, Markku*: Lainvalmistelukunta 1884–1964. Tutkimus lainvalmistelukunnan aseman ja organisaation kehitysvaiheista lainvalmistelukunnan perustamisesta 1884 vuoteen 1964. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 1984.

*Tyynilä, Markku*: Valtiosäännön ja keskeisten valtioelinten historiaa, s. 129–149, teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toim. *Pia Letto-Vanamo*. Gaudeamus. Helsinki 1991.

*Tökés, Rudolf L.*: Béla Kun and the Hungarian Soviet Republic. The Origins and Role of the Communist Party of Hungary in the Revolutions of 1918–1919. Hoover Institution. Stanford, California 1967.

*Uola, Mikko*: Raumalaiset Suomea suojaamassa. Vakka-Suomen nuorisosäätiö. Rauma 1994.

*Uola, Mikko*: ”Seinää vasten vain!” Poliittisen väkivallan motiivit Suomessa 1917–1918. Otava. Helsinki 1998.

*Upton, Anthony F.*: Vallankumous Suomessa 1917–1918. I osa. Kirjayhtymä. Helsinki 1980.

*Upton, Anthony F.*: Vallankumous Suomessa 1917–1918. II osa. Kirjayhtymä. Helsinki 1981.

*Uusitalo, Sinikka*: Turku keväällä 1918. Turun yliopiston Suomen historian laitos. Turku 1971.

*Vares, Vesa*: Mannerheimia ja ”Hoffmannia” odottaessa. Porvarillinen eliitti punaisessa Suomessa keväällä 1918 muistiinpanojensa valossa, s. 269–297, teoksessa Turun koulu. Juhani Paasivirran 70-vuotisjuhlakirja 12.3.1989. Toim. *Timo Soikkanen*. Turun yliopisto. Turku 1989.

*Vehviläinen, Olli*: Maailmansotien aika, s. 188–236, teoksessa Unkari. Maa, kansa, historia. Toim. *Juhani Huotari* ja *Olli Vehviläinen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2004.

*Viikki, Raimo*: Suur-Huittisten historia IV. Pitäjäyhteisö lääkitsee haavansa 1918–1939. Huittisten kunta. Huittinen 2000.

*Viljanen, T. V.*: Helsinki sotien jaloissa, s. 181–211, teoksessa Helsingin kaupungin historia. IV osa, ensimmäinen nide. Toim. *Ragnar Rosén, Eirik Hornborg, Heikki Waris* ja *Eino Jutikkala*. Helsingin kaupunki. Helsinki 1956.

*Viljanen, Veli-Pekka*: Kansalaisten yleiset oikeudet. Tutkimus suomalaisen perusoikeuskäsityksen muotoutumisesta autonomiakaudella ja itsenäisyyden ensi vuosina. Toinen uudistettu painos. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1988.

*Vuorensola, Hannu*: Pälkäneen historia II. Pälkäneen kunta. Pälkäne 1988.

*Völgyes, Iván*: The Hungarian Soviet Republic, 1919. An Evaluation and a Bibliography. Hoover Institution. Stanford, California 1970.

*Watson, Alan*: The Evolution of Law. Basil Blackwell Ltd. Oxford 1985.

*Watson, Alan*: Legal Transplants. An Approach to Comparative Law. Second Edition. The University of Georgia Press. Athens and London 1993.

*Ylikangas, Heikki*: Olaus Petrin tuomarinohjeet. Markkinointi-instituutti. Helsinki 1982.

*Ylikangas, Heikki*: Tie Tampereelle. Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumiseen johtaneista sotatapahtumista Suomen sisällissodassa. Kahdeksas painos. WSOY. Helsinki 1993a.

*Ylikangas, Heikki*: Vuoden 1918 vaikutus historiatieteissä, s. 93–106, teoksessa Vaikea totuus. Vuosi 1918 ja kansallinen tiede. Toim. *Heikki Ylikangas*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 1993b.

*Ylikangas, Heikki*: Wallesmanni. Kuusi vuosisataa kansan ja esivallan välissä. Gummerus. Jyväskylä 1996.

*Ylikangas, Heikki*: Sotilaallinen ja poliittinen puhdistus. *Historiallinen aikakauskirja* 1/2005, s. 115–119.

*Ylöstalo, Matti – Tarkka, Olli*: Asianajajan käsikirja. WSLT. Porvoo 2001.

*Zetterberg*, Seppo: Eero Erkko. Sanoma Osakeyhtiö. Helsinki 2001.

*Zile, Zigurds L.*: Ideas and Forces in Soviet Legal History. A Reader on the Soviet State and Law. Oxford University Press. New York 1992.

*Zweigert, Konrad – Kötz, Hein*: Einführung in die Rechtsvergleichung. 3. Auflage. J. C. B. Mohr. Tübingen 1996.

*Åström, Sven-Erik*: Kaupunkiyhteiskunta murrosvaiheessa, s. 7–335, teoksessa Helsingin kaupungin historia. IV osa, jälkimmäinen nide. Toim. *Ragnar Rosén, Eirik Hornborg, Heikki Waris* ja *Eino Jutikkala*. Helsingin kaupunki. Helsinki 1956.

## Punainen lainsäädäntö

Vallankumoukselliset julkaisivat asetuskokoelmassa paitsi lainsäädäntöä myös vallankumousjulistuksen ja kansanvaltuuskunnan kokoonpanon. Alkuperäisiä asetuskokoelman numeroita säilytetään Kansallisarkistossa, mutta niitä on myös julkaistu eri yhteyksissä, kattavimmin sodan jälkeen ilmestyneessä, päivämäärien osalta virheellisesti nimetyssä vihkosessa Kapinan aikana painetut Suomen Asetuskokoelman numerot 10–33. Ilmestyneet 28 p. tammikuuta–26. p. helmikuuta välisenä aikana. *Antero Jyrängin* valitsemia punaisia säädöksiä on julkaistu *Oikeus*-lehden numerossa 2/1978. Tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisin punainen lainsäädäntö on liitteenä 14.

Viitattaessa punaiseen lainsäädäntöön ilmoitetaan yleensä sen asetuskokoelman numero, jossa säädös julkaistiin. Numero on monilla säädöksillä sama, koska yhdessä asetuskokoelman numerossa oli tavallisesti useita säädöksiä. Viittaukset asetuskokoelman numeroihin 10–33/1918 kohdistuvat punaiseen lainsäädäntöön, eivät eduskunnan vallankumouksen jälkeen antamiin asetuskokoelman numeroihin.

## Oikeustapauksiin viittaaminen

Viitattaessa vallankumousoikeuksien ratkaisuihin käytetään seuraavanlaista merkintätapaa: Helsingin VO I 220 / 21.3.1918 (VapSA 23 A). Viitteessä on ensin ilmoitettu ratkaisun tehnyt vallankumousoikeus (VO). Kauttaviivaa edeltävä luku merkitsee jutun järjestysnumeroa ja sen jälkeen tuleva päivämäärä jutun ratkaisupäivämäärää. Lopussa on suluissa viite siihen, missä arkistossa pöytäkirjaa tai muuta dokumenttia ratkaisusta säilytetään.

Helsingin vallankumousoikeuden ratkaisussa ratkaisunumeroa ennen on ratkaisun tehneeseen osastoon viittaava roomalainen numero. Koska Helsingin vallankumousoikeuden alkuperäiskokoonpano jatkoi helmikuun lopussa toteutetun osastojaon jälkeen tuomioistuimen ensimmäisenä osastona, sen tätä edeltävienkin ratkaisujen yhteydessä käytetään roomalaista numeroa yksi.

# Lyhenteet

| | |
|---|---|
| A | asetus |
| ed. | kansanedustaja |
| hmp. | henkilömappi |
| HO | hovioikeus |
| IKL | Isänmaallinen kansanliike |
| L | laki |
| LaVM | lakivaliokunnan mietintö |
| nuors. | Nuorsuomalainen puolue |
| OK | oikeudenkäymiskaari (4/1734) |
| PeVM | perustuslakivaliokunnan mietintö |
| RL | rikoslaki (39/1889) |
| RVA | asetus Suomen uuden yleisen rikoslain voimaanpanemisesta ja siitä, mitä sen johdosta on vaarinotettava (39b/1889) |
| SDP | Suomen sosialidemokraattinen puolue |
| SKP | Suomen kommunistinen puolue |
| VJ | valtiopäiväjärjestys (26/1906) |
| VL | väliaikainen laki vallankumousoikeuksista (13/1918) |
| VLA | asetus vallankumousoikeuksista 1 päivänä helmikuuta 1918 annetun väliaikaisen lain soveltamisesta (17/1918) |
| VO | vallankumousoikeus |
| vp. | valtiopäivät |
| VTLL | väliaikainen laki vallankumousoikeuksien toimivallan laajentamisesta (28/1918) |

# 1 Johdanto

## 1.1 JÄRJESTELMÄN HEIKKOUS VAI SEN KUNNIAKKAIN AIKAANSAANNOS?

*”Saa hautahan jo luut lahot siirtää / tuon rikkaitten oikeuden.*
*Punakaartien pistimet pistää / lain uuden nyt Suomellen.*

*Pois hautahan oikeus jo rikkaan / ja kirous kilveksi sen!*
*Ajan uuden ja toivehikkaan / luo kumous köyhillen.*

*Laki uus, ole sorretun suoja / ja siunaus köyhien,*
*ole ihmisyysviestin tuoja, / säde kärjessä pistinten!”*[1]

Lauri Letonmäellä, punaisen Suomen vallankumoushallituksen oikeusasiain osaston valtuutetulla, ”oikeusministerillä”, oli vallankumouksen keskellä aikaa myös runoudelle. Taiteilijaa inspiroivat vallankumousoikeudet, punaisten hallitsemilleen alueille asettamat tuomioistuimet, joiden perustamiseen Letonmäki oli itse ollut keskeisesti vaikuttamassa. Kansan oikeus -niminen runo ilmestyi vain joitakin viikkoja vallankumouksen jälkeen, juuri kun uusi tuomioistuinlaitos oli alkanut toimia.

Vaikka kömpelöllä runolla ei suuria taiteellisia ansioita olekaan, se julkaistiin mahdollisimman arvovaltaisella paikalla, vallankumoushallituksen virallisessa lehdessä. Niinpä sitä on oikeampi pitää tavoitteenasetteluna, jolla lienee ollut laaja hyväksyntä takanaan. Runoa voi tarkastella osoituksena siitä, minkälaisia ajatuksia ainakin osalla Suomen vuoden 1918 vallankumouksellisista oli oikeudenkäytöstä.

Letonmäen runosta päätellen merkit eivät olleet hyvät. Tulevan tuomioistuinlaitoksen puolueettomuuden suhteen ei voinut olla toiveikas, jos uusi laki koituisi siunaukseksi ainoastaan köyhälle kansanosalle. Tuomioiden kohtuullisuuteen ei myöskään ollut luottamista, jos lain pistivät punakaartien pistimet. Inhimillisyyttä luvattiin toki myös, mutta ”ihmisyysviesti” oli samoista pistimistä riippuvainen.

Punaisessa Suomessa kovaa linjaa edustaneen Letonmäen vaatimukset vanhan oikeuden siirtämisestä ”pois hautahan” olivat osittain yhdenmukaisia niiden käsitysten kanssa, joita työväenliikkeellä oli vanhasta oikeuslaitoksesta ollut. Tuomioistuimet oli nähty laajalti luokkatuomioita jakeleviksi sorron väli-

[1] Kansan oikeus, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 15.2.1918.

neiksi. Vallankumouksellisten piirissä olisi tuskin kuitenkaan hyväksytty runon kaikkia painotuksia. Punaisessa Suomessa tuomiolle joutuneiden onneksi vallankumousoikeuksien toiminnasta vastasi lopulta juuri maltillinen järjestöväki, joka ei noudattanut Letonmäen runoilemia periaatteita. Räikeän poliittisen oikeudenkäytön sijaan vallankumousoikeudet nojasivat pitkälti olemassa olleeseen malliin.

Letonmäki oli pitkään katkera näkemystensä ohittamisesta. Hän kirjoitti vuonna 1927 punaisesta tuomioistuinlaitoksesta murskaavan kriittisen arvion. Vallankumousoikeuksiin oli liittynyt lukuisia ”sosialidemokratian tartuttamia heikkouksia”. Artikkelissa osoitettiin laajalla vertailulla, kuinka bolševikkien mallin mukaiset tuomioistuimet olisivat olleet parempia. Suomessa toiminnasta oli puuttunut ennen kaikkea ”marxilais-leniniläinen teoreettinen selvyys ja määrätietoisuus”.[2]

Punaista Suomea tutkineet ovat kuvanneet vallankumousoikeuksia aivan toisin. *Anthony F. Upton* on pitänyt niitä ”järjestelmän kunniakkaimpana aikaansaannoksena”[3], *Juhani Piilonen* ”huomattavana organisatorisena suorituksena”[4] ja *Jaakko Paavolainen* ”suhteellisen asiallisena puolena”[5] punaisten hallintoa. Kansanvaltuuskunnan on jopa arveltu olleen ”maailman lempein vallankumoushallinto”.[6]

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten nämä ristiriitaisesti kuvatut tuomioistuimet toimivat.

## 1.2 TUTKIMUSKOHDE JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tämän tutkimuksen kohteena ovat punaisten sisällissodassa 1918 hallitsemilleen alueille perustamat vallankumousoikeudet. Ne olivat tuomioistuimia, jotka yhtäältä korvasivat olemassa olleen oikeuslaitoksen ja osittain myös muut viranomaiset, toisaalta toimivat poliittisina tuomioistuimina. Niiden käsittelemissä lähemmäs 3 000 oikeustapauksessa oli siis kyse hyvin vaihtelevanlaatuisista asioista, lähtien katujen kunnossapidon laiminlyömisestä aina vallankumouksen vastustajien kohtaloista päättämiseen.

Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää, mitä vallankumousoikeudet olivat, miten ne toimivat ja mihin niiden toiminta perustui. Tätä taustoitetaan kartoittamalla työväenliikkeen käsityksiä rikos- ja prosessioikeudesta sisällissotaa edeltävinä vuosina. Näin on mahdollista saada laajempi kuva siitä kontekstista, jossa vallankumousoikeudet vuonna 1918 toimivat. Aiheen käsittelyä konkretisoi-

2 *Letonmäki* 1928, s. 63.
3 *Upton* 1981, s. 184.
4 *Piilonen* 1970, s. 271, *Piilonen* 1982, s. 215.
5 *Paavolainen* 1966, s. 280.
6 *Backman* 1978, s. 91.

daan perehtymällä vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntöön. Suomen vallankumoushallituksen valitsemaa oikeudenhoidon mallia verrataan toisiin kumouksellisiin oikeusjärjestyksiin.

Tarkemmin sanoen tutkimus etenee seuraavasti. Ensin esitellään lyhyesti suomalaisen työväenliikkeen synty ja varhaiskehitys sekä perehdytään sen käsityksiin oikeudesta, erityisesti rikos- ja prosessioikeudesta. Tarkoitus on tuoda esiin poliittisen vasemmiston näkemys tämän elämänalueen järjestämisestä vuosina ennen sisällissotaa. Toisessa luvussa käydään läpi sosialidemokraattisen puolueen kansanedustajien eduskunnassa tekemät lainsäädäntöaloitteet ja selvitetään, mitä ne kertovat laatijoidensa ajatuksista. Näin pyritään saamaan selville, miten vasemmistossa suhtauduttiin maan oikeuslaitokseen: pidettiinkö sitä läpeensä turmeltuneena luokkasorron välineenä vai suhteellisen hyväksyttävänä puolena esivaltaa. Entä esitettiinkö itse prosessia koskevia uudistusvaatimuksia, ja jos, niin minkäsuuntaisia? Samoin selvitetään, mitä työväenliike ajatteli rikosoikeudesta. Minkälaista kriminaalipolitiikkaa se kannatti? Todettakoon, että tutkimuksessa käytetään termejä vasemmisto, työväenliike ja sosialidemokraattinen puolue lähes samanmerkityksisinä. Tästä huolimatta koetetaan selvittää, heijastuivatko työväenliikkeen sisäiset näkemyserot puolueen harjoittamaan oikeuspolitiikkaan.

Seuraavassa luvussa käsitellään lyhyesti sotaan johtaneet tapahtumat ja Suomen vallankumouksellisten luoma hallintokoneisto. Tässä yhteydessä esitellään punaisten antama lainsäädäntö ja valtiosääntöehdotus. Millainen oli niiden näkemys oikeuslaitoksesta ja oikeusjärjestyksestä ylipäätään? Neljännessä luvussa esitellään punaisen Suomen oikeuslaitos ja vallankumousoikeudet sen osana. Tarkoitus on tuoda esiin vallankumousoikeuksien perustamiseen johtanut kehitys ja tällaisen ratkaisumallin valintaan vaikuttaneet syyt. Samoin selvitetään, keitä olivat ihmiset, jotka jakoivat oikeutta uusissa tuomioistuimissa. Koostuivatko oikeudet työväenjärjestöjen johtomiehistä vai voidaanko vallankumousoikeuksien ja paikallisten punakaartien esikuntien väliin vetää yhtäläisyysmerkit? Vallankumousoikeuksissa toimineiden henkilöiden taustoja esittelemällä pyritään selvittämään, minkälaisia henkilöitä vallankumoustuomarit olivat. Olivatko he miehiä vai naisia, vanhoja vai nuoria, oppinutta eliittiä vai tavallista työväkeä?

Viidennessä luvussa käsitellään oikeudenkäyntiä vallankumousoikeuksissa. Luvussa esitellään annettu lainsäädäntö ja sitä täydentänyt muu normisto. Luvussa keskitytään nimenomaan rikosprosessiin, koska selvä enemmistö vallankumousoikeuksissa käsitellyistä asioista oli rikosasioita ja koska muissa asioissa noudatettiin rikosprosessin sääntöjä soveltuvin osin. Huomiota kiinnitetään erityisesti oikeudenkäyntiavustukseen, muutoksenhakuun, syyttäjälaitokseen samoin kuin seuraamusharkintaa koskeneisiin normeihin. Minkälaisen kuvan ne antavat rikos- ja prosessioikeudesta? Millä tavalla punaisissa normeissa näkyivät sisällissotaa edeltävinä vuosikymmeninä esitetyt muutosvaatimukset?

Entä minkälaiset olivat niin sanotut punaiset tuomarinohjeet? Luvussa tukeudutaan ennen muuta säädösteksteihin ja muuhun alkuperäisaineistoon, mutta osaltaan myös tutkittujen vallankumousoikeuksien pöytäkirjoihin. Luvussa pyritään lisäksi selvittämään, kuinka läheisesti annettua normistoa noudatettiin. Erosiko oikeudellinen todellisuus siitä, mitä säädökset laatinut vallankumousjohto suunnitteli?

Kuudes luku koostuu vallankumousoikeuksien ratkaisutoiminnan esittelystä. Sitä ennen pyritään kuitenkin laskemaan vallankumouksellisten tuomioistuimissa käsiteltyjen asioiden kokonaismäärä. Luvun lähtökohta on Helsingin vallankumousoikeus, koska se oli maan selvästi suurin vallankumousoikeus ja siksi niistä antoisin tutkimuskohde. Havaintojen yleistettävyyden varmistamiseksi tutkimuksessa käsitellään muidenkin vallankumousoikeuksien toimintaa. Pääasialliset vertailukohdat ovat Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeudet, mutta Helsingin tuomioistuinta pyritään aikaisemman kirjallisuuden pohjalta vertaamaan myös muihin vallankumousoikeuksiin. Mielenkiintoista vertailua maan suomen- ja ruotsinkielisten osien välillä ei ole voitu tehdä ruotsinkielisten vallankumousoikeuksien käsittelemien tai säilyneiden juttujen vähäisen lukumäärän vuoksi.

Luvussa esitellään vallankumousoikeuksissa käsitellyt asiaryhmät niiden merkittävyyden mukaisessa laajuudessa ja järjestyksessä. Tarkoitus on kertoa, mikä oli vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntö kussakin asiatyypissä eli millaisia rangaistuksia mistäkin teosta annettiin. Missä määrin vallankumousoikeudet noudattivat seuraamusharkintaa koskeneita ohjeita ja millä tavalla ne kohtelivat vallankumouksen vastustajia? Muuttuiko käytäntö ajan kuluessa? Entä millä tavalla oikeudet suhtautuivat tavallisiin rikollisiin? Annettiinko armon käydä oikeudesta, jos varkaudesta syytetty kärsi puutetta ja asianomistajana oli rikas yhtiö? Vaikuttiko syytetyn sosiaalinen asema ratkaisuihin? Erityisen mielenkiintoista on selvittää, erosivatko tuomiot jollakin tavalla siitä, mitä ne olivat olleet kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa ennen sisällissotaa. Käyttikö työväenliike tuomiovaltaa toisella tavalla kuin mihin oli alioikeuksissa totuttu? Entä erosivatko kumouksella perustetun ja sillä syrjäytetyn oikeuslaitoksen juttukannat toisistaan? Minkälaisia juttuja vallankumousoikeuksissa istuttiin suhteellisesti enemmän kuin kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa ja minkälaisia vähemmän? Luvussa selvitetään vielä, miten punaisen Suomen muutoksenhakutuomioistuin, vallankumouksellinen ylioikeus, toimi. Millä tavalla se ohjasi paikallisia vallankumousoikeuksia? Oliko ylioikeuden näkemys eri tekojen rangaistavuudesta ja rangaistusarvoista jollakin tavalla erilainen?

Tutkimuksen luvussa seitsemän siirrytään vertailemaan vallankumousoikeuksia vastaaviin tuomioistuimiin toisissa vallankumouksellisissa oikeusjärjestyksissä. Vertailun kohteiksi on valittu Unkarin neuvostotasavalta ja Neuvosto-Venäjä. Tärkein syy juuri näiden maiden valintaan on samaan aikaan tapahtunut vasemmistolainen vallankumous. Bolševikit nousivat Venäjällä valtaan joitakin

kuukausia ennen Suomen vallankumousta, kun taas Unkarin neuvostotasavalta perustettiin vajaan vuoden kuluttua kansanvaltuuskunnan kukistumisesta. Aatteellisen yhteyden ja työväenliikkeen kansainvälisen luonteen ansiosta kaikkien maiden uudet vallanpitäjät olivat osa samaa vasemmistolaista traditiota, vaikka ne kuuluivatkin sen eri suuntauksiin. Maiden vallankumouksellisia hallintoja yhdisti myös toimiminen äärimmäisen epävarmoissa olosuhteissa. Ne joutuivat käymään sotaa olemassaolonsa turvaamiseksi. Suomen ja Unkarin vallankumoukset kukistuivat muutaman kuukauden jälkeen, eikä Neuvosto-Venäjänkään selviytyminen ollut tarkastelujaksona varmaa. Vertailun mahdollisuuksia ja ongelmia käsitellään luvun alussa.

Suomalaisten vallankumousoikeuksien osalta tutkimus on ajallisesti rajattu kevättalveen 1918, jolloin vallankumousoikeuksia oli olemassa. Tapahtumia näinä muutamina kuukausina taustoitetaan perehtymällä vuosiin 1899–1918. Tutkimuksessa ei käsitellä vuotta 1899 aikaisempia tapahtumia, koska suomalaisen työväenliikkeen voidaan tulkita syntyneen vuosisadan vaihteessa. Ajallisesta rajauksesta ovat poikkeuksina vuosiin 1917–1920 rajoittuva vertailujakso ja lyhyt epilogi, jossa luodaan katsaus sodanjälkeisiin tapahtumiin.

Tutkimuksen kohteena ovat vallankumousoikeudet, ei muu sisällissotaan liittyvä oikeudenkäyttö. Vallankumouksellisten perustamat muut tuomioistuimet ja oikeuslaitoksen toimielimet ohitetaan lyhyin maininnoin. Samaten valkoisen puolen sodanaikaiseen toimintaan ei juurikaan kiinnitetä huomiota. Tutkimuksen ulkopuolelle jää myös terrorin tutkiminen, vaikka sillä oli oma merkityksensä vallankumousoikeuksien toiminnassa. Tutkimuksessa ei myöskään pyritä etsimään syitä sisällissodan syttymiselle eikä selvittämään siihen johtaneita tapahtumia, vaan näiltä osin turvaudutaan jo olemassa olevaan tutkimukseen.

## 1.3 AIKAISEMPI TUTKIMUS

Vuoden 1918 sisällissota on ollut aihe, joka on kiinnostanut sekä kansalaisia että historiantutkijoita monia muita historian tapahtumia enemmän. Aiheesta on kirjoitettu paljon ja eri näkökulmista. Sisällissotaan liittyvään tutkimukseen ovat kuitenkin oleellisesti vaikuttaneet tapahtumiin liittyvät poliittiset intohimot ja muistojen kipeys.[7] Aiheeseen on ollut vaikeaa suhtautua historian tapahtumana muiden joukossa. Tulkinnat ovat usein olleet tendenssimäisiä joko valkoiseen tai punaiseen suuntaan.[8]

---

[7] Sisällissodan muistamisen vaikeudesta ks. esimerkiksi *Ylikangas* 1993a, s. 521–527 ja *Peltonen* 2003.

[8] Sisällisodan historiografiasta ks. esimerkiksi *Ylikangas* 1993b, s. 93–106, *Kekkonen*: Uustulkintoja sisällissodasta, *Helsingin Sanomat* 27.5.1995, *Tuori* 1998, s. 6-8, *Peltonen* 2003, s. 257–262, *Tikka* 2004, s. 38–48, *Tikka* 2006, s. 217–223, *Ylikangas* 2008 ja *Kettunen* 2008, s. 54.

Sisällissodan jälkeen kumpikin osapuoli tulkitsi tapahtumia omalla tavallaan, vähätellen omia ja paisutellen toisen väkivallantekoja. Tieteellisen historiankirjoituksen valtavirtaa luonnehti pitkään niin sanottu *vapaussotatulkinta*. Sen mukaan punaiset olivat maanpetoksellisesti liittoutuneet venäläisten kanssa tavoitteenaan liittää Suomi perusteilla olleeseen Neuvostoliittoon. Sodan syynä pidettiin ennen muuta bolševikkien kiihotusta. Punaiset nähtiin parhaassakin tapauksessa tietämättöminä kiihotuksen uhreina. Vapaussotakirjallisuudessa paisuteltiin punaisen terrorin määrää ja laatua. Vapaussotatulkinta oikeutti hävinneiden ankaran rankaisemisen sodan jälkeen ja kelpasi vastikään itsenäistyneen valtion kollektiivisen identiteetin rakentamiseen. Vapaussotakirjallisuutta edustavat esimerkiksi *J. O. Hannulan* Suomen vapaussodan historia (1933) ja teossarja Suomen vapaussota (1921–1927).

Vapaussotatulkinta heijasteli sodan voittajien näkemyksiä. Se oli poliittisista syistä pitkään vallitseva tulkinta, mutta se ei ollut ainoa totuus. Sodan hävinneillä oli oma näkemyksensä. Vapaussotatulkinnan rinnalla eli pitkään niin sanottu *luokkasotatulkinta*, joka kuvasi tapahtumia punaisesta näkökulmasta. Luokkasotakirjallisuus oli yhtä selvästi poliittista kuin vapaussotatulkinnan mukainen historiankirjoitus, ainoastaan toiseen suuntaan. Siinä korostettiin valkoisten hirmutekoja ja puolusteltiin punaisten toimia. Luokkasotakirjallisuuden taustalla oli usein Venäjälle paenneita entisiä vallankumouksellisia, mikä vaikutti siihen, miten punainen Suomi näissä teoksissa esitettiin. Kommunistisessa diktatuurissa kannatti kuvata oma toiminta vuonna 1918 kommunistisempana kuin mitä se oli todellisuudessa ollut.

Tulkinnat ovat irtautuneet sisällissodan vastakkainasetteluista vasta toisen maailmansodan jälkeen. Yhteiskunnan rakenteelliset ja poliittiset muutokset ovat mahdollistaneet tasapuolisempien näkemysten esiintulon. Alkusysäyksenä tälle kehitykselle pidetään usein Täällä Pohjantähden alla -trilogiasta syntynyttä keskustelua, jossa *Väinö Linna Juhani Paasivirran* ajatuksiin vedoten kyseenalaisti suomalaisen historiankirjoituksen antaman kuvan sisällissodasta. Merkittävänä iskuna yksisilmäisille vapaussota- ja luokkasotatulkinnoille voidaan pitää *Jaakko Paavolaisen* tutkimuksia punaisesta ja valkoisesta terrorista sekä sodan jälkeen perustetuista vankileireistä.[9] *Paavolaisen* teoksissa laskettiin ensi kertaa sodassa henkensä menettäneiden siviilien lukumäärä. Kävi ilmi, että Suomen vuoden 1918 sisällissotaa voitiin hyvin verrata muiden maiden sisäisiin konflikteihin.

*Paavolaisen* jälkeen historiantutkimuksessa on selvitetty laajemminkin hävinneen puolen motiiveja ja toimintaa ja näin asetettu kyseenalaiseksi pitkään vallinnut valkoinen totuus vuoden 1918 tapahtumista. Tutkimuksessa on osoitettu bolševistista kiihotusta laajempia syitä sille, miksi Suomessa puhkesi si-

[9] Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918 I. 'Punainen terrori' (1966), Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918 II. 'Valkoinen terrori' (1967) ja Vankileirit Suomessa 1918 (1971).

sällissota vuonna 1918. Tapahtumainkulkua on selitetty erityisesti suomalaisen yhteiskunnan rakenteellisilla ongelmilla. Tutkijoista voidaan mainita *Viljo Rasila*, *Hannu Soikkanen* ja *Anthony F. Upton* sekä teossarja Punaisen Suomen historia 1918 (1981–1986). Tätä näkemystä sisällissodasta voidaan kutsua *kansalaissotatulkinnaksi*.

Neuvostoliiton hajoaminen 1990-luvun alussa johti vapaussotatulkinnan renessanssiin. Monet olivat kokeneet punaisten motiiveja selvittävän tutkimuksen valkoisten tarpeettomaksi syyllistämiseksi. Esimerkiksi *Mikko Uola* ja *Ohto Manninen* ovat painottaneet valkoisten toiminnan oikeutusta ja korostaneet sisällissodan lopputuloksen yhteyttä valtiolliseen itsenäisyyteen.[10] Toisaalta sosialistisen suurvallan romahtaminen vähensi sisällissodan poliittista merkitystä ja neutralisoi aiheen käsittelyä. Sodan nimeksi on vakiintunut sisällissota, joka terminä asettaa väkivaltaisuudet kansainväliseen yhteyteensä muita vaihtoehtoja luontevammin. Viimeisten 20 vuoden aikana aihetta ovat käsitelleet muiden muassa *Jukka Kekkonen*, *Marko Tikka, Pertti Haapala* ja *Risto Alapuro*. Eniten keskustelua lienevät herättäneet *Heikki Ylikankaan* uudet tulkinnat valkoisesta terrorista ja pohjalaisten sotaanlähdöstä. Viimeisimmistä vaiheista sisällissodan tutkimuksessa on erityisesti mainittava valtioneuvoston vuonna 1998 asettama Sotasurmaprojekti, jossa *Ylikankaan* johdolla selvitettiin kaikkien sisällissodassa kuolleiden nimet ja luotiin heistä tietokanta internetiin. Siinä missä valkoiset uhrit oli lueteltu jo vuonna 1927 *Henrik Boströmin* laatimassa matrikkelissa Sankarien muisto, tehtiin sama punaisille uhreille vasta nyt. Tätä viimeisintä vaihetta sisällissodan tutkimuksessa voidaan kutsua *sisällissotatulkinnaksi*.

## 1.4 TUTKIMUKSEN LÄHDEAINEISTO

### 1.4.1 Tutkimuskirjallisuus

Vaikka sisällissodasta yleensä on kirjoitettu paljon, samaa ei voi sanoa vallankumousoikeuksien kaltaisesta yksittäiskysymyksestä. Tämä puoli punaista Suomea on aiemmassa tutkimuksessa jäänyt usein pimentoon. Kirjallisuudessa vallankumousoikeudet on yleensä ohitettu tyystin tai jätetty vähille maininnoille.

Vapaussotakirjallisuutta edustavissa teoksissa ei ole oltu erityisen kiinnostuneita punaisesta hallinnosta, puhumattakaan punaisen oikeuslaitoksen finesseistä. Joitakin mainintoja toki löytyy, mutta niiden tutkimuksellinen arvo on pääsääntöisesti melko olematon.[11] Luokkasotakirjallisuuden voisi sitä vastoin olettaa ole-

---

[10] *Manninen* 1993, s. 116–120, *Uola* 1993, s. 284–291.

[11] Ks. esimerkiksi *Söderhjelm* 1918, s. 144–145 ja 185–186, *Schrey* 1932, s. 318–321 ja *Raevuori* 1960, s. 42–50.

van tässä suhteessa vapaussotakirjallisuutta käyttökelpoisempaa. Tätä tulkintaa edustavista teoksista tapaakin selostuksia vallankumousoikeuksista, mutta ne eivät tavallisesti ole muuta kuin lakitekstien siteeraamista. Tutkimuksellisesti luokkasotakirjallisuus on yleensä heikkoa. Jotkut teoksista ovat kuitenkin merkittäviä sisältäessään toimijoiden muistelmia tapahtumista. Vallankumousoikeuksien kannalta tärkein on edellä lainattu *Lauri Letonmäen* vuonna 1927 laatima kirjoitus Vallankumousoikeudet Suomessa v. 1918 teoksessa Suomen luokkasota – historiaa ja muistelmia, jossa hän omien muistikuviensa lisäksi siteeraa laajasti Helsingin vallankumousoikeuden yleistä syyttäjää, Robert Armas Aarniota.[12]

Vallankumousoikeuksia koskevan tutkimuksen kannalta tärkein tutkimuksellinen lähdekirjallisuus on kirjoitettu vapaussotatulkinnan murtumisen jälkeen. Vallankumousoikeuksien kannalta ongelmallisesti tutkimus on painottunut sodan syiden ja sotatapahtumien analysointiin. Merkittävänä poikkeuksena on jo mainittu teossarja Punaisen Suomen historia 1918. *Juhani Piilosen*, *Osmo Rinta-Tassin*, *Jussi T. Lappalaisen* ja *Marja-Leena Salkolan* teokset ovatkin punaisesta Suomesta tehdyn akateemisen tutkimuksen huippua. Tämän tutkimuksen kannalta kahden ensin mainitun teokset Vallankumous kunnallishallinnossa ja Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena ovat olleet erityisen arvokkaita.

Sisällissotaan liittyvää lainkäyttöä ei ole tieteellisessä tutkimuksessa juurikaan käsitelty. Tilanne on parantunut viime aikoina erityisesti *Marko Tikan*[13] ja *Jukka Kekkosen*[14] tutkimusten myötä, mutta heidän päähuomionsa on ollut valkoisen puolen toiminnassa. Vallankumousoikeuksista ovat kirjoittaneet lähinnä *Anthony F. Upton*[15], *Jaakko Paavolainen*[16], *Osmo Rinta-Tassi*[17] ja *Juhani Piilonen*[18], mutta heidänkin teoksissaan tämä aihe on ohitettu lyhyesti. Esimerkiksi *Rinta-Tassi*, jonka 500-sivuinen tutkimus punaisesta hallinnosta on tässä suhteessa ansiokkain, käsittelee vallankumousoikeuksia vain noin kymmenen sivun verran. Kaiken lisäksi aihetta ei yleensä ole lähestytty oikeustieteellisesti, vaan osana kansanvaltuuskunnan yrityksiä hillitä terroria. Punaisesta tuomioistuinlaitoksesta on kuitenkin kirjoitettu muutamia yliopistollisia opinnäytteitä.

Tässä tutkimuksessa on perehdytty lukuisiin paikallishistorioihin ja työväenjärjestöjen historiikkeihin. Ne ovat laadultaan vaihtelevia, mutta parhaista niistä löytää laajoja selvityksiä eri paikkakuntien vallankumousoikeuksien toimin-

---

12 *Letonmäki* 1928, s. 62–70.

13 Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918 (2004).

14 Laillisuuden haaksirikko. Rikosoikeudenkäyttö Suomessa vuonna 1918 (1991).

15 Vallankumous Suomessa 1917–1918 I ja II (1980 ja 1981).

16 Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918 I. 'Punainen terrori' (1966).

17 Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena (1986).

18 Vallankumous kunnallishallinnossa (1982) ja Kunnallinen päätös- ja toimeenpanovalta sekä tuomio- ja järjestysvalta punaisessa Suomessa 1918. Punaisten ja valkoisten suhtautuminen sekä alueelliset erot (1978).

nasta ja kokoonpanoista. Erityisen hyödyllisiä ovat olleet *Arvo Santosen* teos Euran seudusta vuonna 1918[19] ja *Raimo Viikin* kirjoittama Huittisten seudun historiikki.[20]

Työväenliikkeen historiasta ennen sisällissotaa ei ole kirjoitettu yhtä paljon kuin sisällissodasta. Liikettä ovat tutkineet muiden muassa *Juhani Paasivirta*[21], *Jari Ehrnrooth*[22] ja *Hannu Soikkanen*, jonka Kohti kansanvaltaa I on tässä yhteydessä ohittamaton. Lisäksi sosialidemokraattinen puolue on teettänyt historiikkejaan. Tutkimuksille on kuitenkin yhteistä se, että niissä joko ohitetaan työväenliikkeen rikos- ja prosessioikeutta sekä ylipäänsä oikeuslaitosta koskevat näkemykset lyhyesti tai ei käsitellä niitä lainkaan. Hyvä esimerkki on kolmiosainen työväenperinnettä käsittelevä teossarja, jonka yhdessäkään osassa ei viitata näihin kysymyksiin.[23] Tämä on ymmärrettävää sikäli, ettei rikos- ja prosessioikeus kiinnostanut juuri aikalaisiakaan.

Neuvosto-Venäjän oikeutta on tutkittu jonkin verran, mutta usein on keskitytty terroriin. Tälle tutkimukselle tärkein lähde on *John N. Hazardin* teos Settling Disputes in Soviet Society.[24] Sen sijaan pääosa Unkarin neuvostotasavallan tuomioistuimia käsittelevästä kirjallisuudesta on laadittu unkariksi, mikä tekee mahdottomaksi sen käytön tässä tutkimuksessa. Paras käytettävissä oleva Unkaria koskeva lähde on *Albert von Kaasin* ja *Fedor von Lazarovicsin* vuonna 1930 julkaistu Der Bolschewismus in Ungarn.[25] Paroni *von Kaas* oli julkisoikeuden professori Budapestin yliopistossa,[26] mikä selittänee sen, että tekijät käsittelevät laajasti neuvostotasavallan oikeuslaitosta sitä kohtaan tuntemastaan halveksunnasta huolimatta. Tutkimuksen liitteenä oleva unkarilainen lainsäädäntö on käännetty tästä teoksesta. Lakitekstien osalta on todettava, että niiden kääntäminen ensin unkarista saksaksi ja sitten saksasta suomeksi on saattanut tuoda tahattomia virheitä lakien sisältöön.

---

19 Syvien rivien tasalta. Eura, Honkilahti ja Hinnerjoki 1917–1918 (2001).

20 Suur-Huittisten historia IV. Pitäjäyhteisö lääkitsee haavansa 1918–1939 (2000).

21 Suomen poliittisen työväenliikkeen kehitys (1949).

22 Sanan vallassa vihan voimalla (1992).

23 Teokset Aatteet ja vaatteet (1964), Aatteet ja aseet (1967) sekä Aatteet ja asenteet (1973) perustuvat Työväen muistitietotoimikunnan keräyksiin.

24 Neuvosto-Venäjästä ja sen oikeuslaitoksesta myös muun muassa *Orlando Figes*: A People's Tragedy (1996), *Richard Pipes*: Russia under the Bolshevik Regime (1993), *Donald J. Raleigh*: Experiencing Russia's Civil War (2002) ja *Peter Juvilerin* artikkeli Justice and the Judicial System teoksessa Dictionary of the Russian Revolution (1989).

25 Unkarin neuvostotasavallasta ja sen oikeuslaitoksesta myös muun muassa *Miklós Molnar*: From Béla Kun to János Kádár (1990), *Iván Völgyes*: The Hungarian Soviet Republic, 1919 (1970), *András Siklós*: Revolution in Hungary and the Dissolution of the Multinational State 1918 (1988) ja *Rudolf L. Tökés*, Béla Kun and the Hungarian Soviet Republic (1967).

26 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 1.

## 1.4.2 Alkuperäislähteet

### *1.4.2.1 Säilyneet vallankumousoikeuksien pöytäkirjat*

Tutkimuksen keskeisimmän lähdeaineiston muodostavat vallankumousoikeuksien istunnoista laaditut pöytäkirjat. Tuomioistuimien tuli vallankumousoikeuksista annetun väliaikaisen lain 8 §:n nojalla pitää kaikista käsittelemistään asioista pöytäkirjaa, joihin oli merkittävä ”tuomio ja mitä asian käsittelyssä on esiintuotu”. Pöytäkirjat sisältävät asianosaisten lausumat, tiivistelmät todistajien kertomuksista ja vallankumousoikeuden ratkaisun sekä asianosais- ja diaaritietoja.[27] Pöytäkirjojen liitteinä on tavallisesti muuta oikeudenkäyntiaineistoa.

Mainitun lain soveltamisasetuksen 4.1 §:ssä säädettiin, että pöytäkirjaa piti pitää kahtena kappaleena. Niistä toinen jäi vallankumousoikeuden omiin arkistoihin, kun taas toinen oli viipymättä lähetettävä Helsinkiin perustetulle vallankumoukselliselle ylioikeudelle, joka sille toimitettujen asiakirjojen perusteella tarkasti alioikeuksien ratkaisujen oikeellisuuden. Jäljellä olevat pöytäkirjat ovat pääsääntöisesti ylioikeudelle lähetettyjä kappaleita. Niiden säilymisestä on ainakin oman kertomansa mukaan kiittäminen vallankumouksellisen ylioikeuden jäsentä Tyko Vartoa, joka jätti ylioikeuden aineiston Viipurin hovioikeuden tiloihin ylioikeuden lopetettua toimintansa.[28] Paikallisille vallankumousoikeuksille jäänyt aineisto oli tappion häämöttäessä houkuttelevaa tuhota tai sitten ottaa mukaan pakomatkalle, kuten Helsingin vallankumousoikeuden aineistolle kävi. Yleinen syyttäjä Heikki Hokkanen otti Helsingin vallankumousoikeuden pöytäkirjat mukaansa paetessaan Viipuriin, mutta ne lienevät kadonneet jossain vaiheessa pakomatkaa tai päätyneet Hokkasen mukana Venäjälle.[29]

Tutkimuksen käytettävissä ei ole täydellistä lähdesarjaa. Pöytäkirjoja on säilynyt vaihtelevasti, eikä kaikkien vallankumousoikeuksien koko aineistoa ole jäljellä. Yleensä aineistossa on enemmän tai vähemmän puutteita, ja monista vallankumousoikeuksista on tallella enää jokunen pöytäkirja. Esimerkiksi Mäntsälän vallankumousoikeudesta on jäljellä 63 pöytäkirjaa mahdollisesti lähes sadasta jutusta,[30] kun taas Akaan vallankumousoikeuden osalta säilyneiden pöytäkirjojen luku on 20, vaikka käsiteltyjä asioita on ollut vähintään 45 kappaletta.[31] Jokin määrä pöytäkirjoja tai muita dokumentteja on säilynyt 123 vallankumousoikeudesta, mutta tuomioistuinten lukumäärä oli vähintään 195.[32]

Pöytäkirjat liitteineen eivät ole ainoat säilyneet dokumentit vallankumousoikeuksien ratkaisuista. Punaisten tuomioistuinten piti soveltamisasetuksen

---

27 Ks. esimerkkipöytäkirja liitteessä 13.
28 *Varto* 1998, s. 28–29.
29 VRYO 19298 / Halme, Hjalmar Johan.
30 *Keravuori – Oksanen* 1997, s. 37.
31 *Vasara* 2004, s. 8.
32 VapSA, VROSyA, *Piilonen* 1982, s. 208

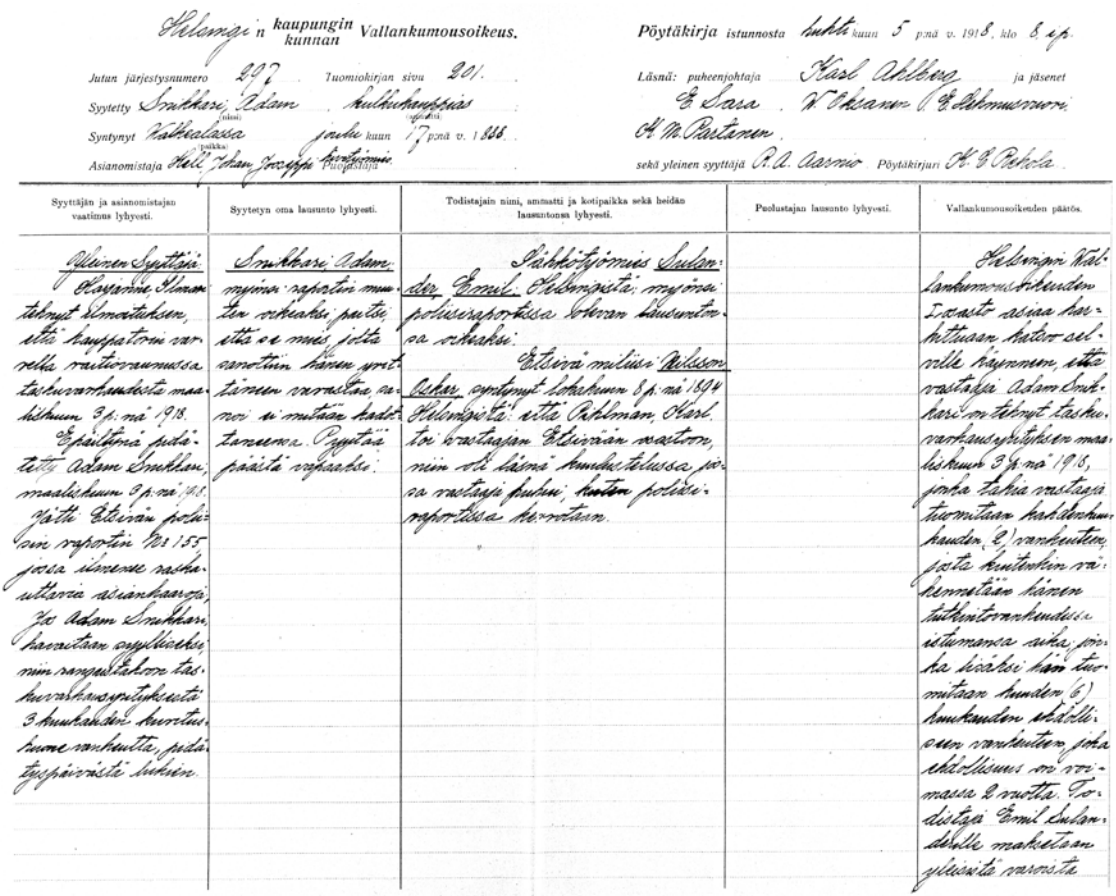

Helsingin kaupungin kunnan Vallankumousoikeus.

Pöytäkirja istunnosta kuukauta kuun 5 p:nä v. 1918, klo 8 ap.

Jutun järjestysnumero 297 Tuomiokirjan sivu 201.

Läsnä: puheenjohtaja Kust. Ahlberg ja jäsenet E. Sasa, W. Ekman, E. Ahlmusmon, A. M. Pastanen.

Syytetty Smirkari, Adam (talon) (ogdan)

Syntynyt Valkealassa (pitäjä) (kylässä) jouluk. kuun 17 p:nä v. 1886.

Asianomistaja Hel. Johan Joseph (ammatti) (kotipaikka)

sekä yleinen syyttäjä R.A. Aarnio. Pöytäkirjuri K. E. Pehola.

| Syyttäjän ja asianomistajan vaatimus lyhyesti. | Syytetyn oma lausunto lyhyesti. | Todistajain nimi, ammatti ja kotipaikka sekä heidän lausuntonsa lyhyesti. | Puolustajan lausunto lyhyesti. | Vallankumousoikeuden päätös. |
|---|---|---|---|---|
| Yleinen Syyttäjä Kaarnio ilmoittanut ilmoituksen, että kauppaaton varalla vaittoraumussa taskuvarkauksista maaliskuun 3 p:nä 1918. Epäiltynä pidätetty Adam Smirkari, maaliskuun 9 p:nä 1918, vaitti Eteerän poliisin raportin N:o 155 jossa ilmenee raskauttavia asiankaaroja Jos Adam Smirkari, havaittaan syyllikseen niin rangaistakoon taskuvarkauksyritykseste 3 kuukauden kuvertuksiin vankiuteen, pidätyspäivästä lukien. | Smirkari, Adam, myönsi raportin muuten oikeaksi, paitsi että se mies jolta varastettiin kaksin yritettiin varastaa ei ollut hänen varastaa ei ollut ei mitään kaksitoista. Pyytää päästä syyttömäksi. | Palkkatyömies Julian der Emil Ehlmanista, myönsi poliisiraportissa olevan lausuntoja oikeaksi. Eteerä miliisi Nilsson Oskar, syytynyt lokakuun 8 p:nä 1894 Helsingistä, että Ahlman Karl, toi kraatajan Eteerän vaatteen, niin oli läsnä kuuluttelussa ja ei vastaja Smirkari Smirkari raportissa havaittaan. | | Helsingin Vallankumousoikeuden Istunto asiaa harkittuaan katsoi selville käyneen, että vastaja Adam Smirkari on tehnyt taskuvarkausyrityksen maaliskuun 3 p:nä 1918, jonka takia vastaja tuomitaan kahdeksan kuuden 2) vankeuteen, josta kuitenkin vähennetään hänen tutkintovankeudessa istumansa aika, jonka hänkin tuomitaan kuuden 6) kuukauden ehdolliseen vankeuteen, jonka ehdollisuus on voimassa 2 vuotta. Todistaja Emil Julan, sille maksetaan yleisestä varasta. |

*Pöytäkirja taskuvarkauden yritystä koskevasta oikeudenkäynnistä Helsingin vallankumousoikeudessa 5.4.1918.*

4.2 §:n nojalla pitää pöytäkirjan ohella tuomiokirjaa, minkä lisäksi tuomioistuimet laativat luetteloita käsittelemistään asioista. Jäljellä on myös vallankumousoikeuksien punaisille täytäntöönpanoviranomaisille tekemiä ilmoituksia ratkaisuistaan. Tämänkaltaista täydentävää aineistoa on säilynyt satunnaisesti ja sillä voidaan täydentää pöytäkirjojen antamaa informaatiota.

Tutkimusta varten on käyty läpi vallankumousoikeuksien säilyneet pöytäkirjat. Tarkimmin on perehdytty Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksien materiaaliin. Tutkimuksen ytimenä ovat Helsingin vallankumousoikeuden pöytäkirjat, joita on säilynyt 467 kappaletta. Niiden lisäksi on jäljellä jokin muu dokumentti 14 tuomiosta, joten kokonaismäärä on 481.[33] Jut-

[33] Nämä 14 ovat syyttäjille ja ulosottomiehille tehtyjä ilmoituksia (11 kappaletta), kaksi mainintaa oikeuden toisen osaston tuomioluettelossa ja yksi kadonneesta tuomiosta ylioikeudelle

tujen järjestysnumeroista havaitaan, että puuttuvia pöytäkirjoja on paitsi satunnaisesti siellä täällä myös kahdessa pitemmässä jaksossa: kateissa ovat vallankumousoikeuden ensimmäisen osaston ratkaisut 16–24 sekä toisen osaston jutut 108–114, lukuun ottamatta numeroa 111, josta on tallella maininta osaston tuomioluettelossa. Voidaan kuitenkin todeta, että Helsingin vallankumousoikeuden osalta tutkimuksen käytettävissä on ollut lähes koko aineisto. Säilyneissä pöytäkirjoissa on 435 eri oikeustapausta.

Helsingin vallankumousoikeuden toimintaa verrataan ensi sijassa vastaavaan tuomioistuimeen Hämeenlinnassa. Se jätti jälkeensä 97 pöytäkirjaa. Hämeenlinnan vallankumousoikeuden aineisto on siitä poikkeuksellinen, että ilmeisesti kaikista tuomioistuimen käsittelemistä asioista on säilynyt pöytäkirja. Tämä voidaan todeta vertaamalla pöytäkirjoja oikeuden pitämiin tuomiokirjoihin ja erilaisiin juttuluetteloihin.[34] Toissijainen vertailukohta on Rauman vallankumousoikeus. Se ei toiminut yhtä aktiivisesti, mutta ratkaisi silti 54 juttua. Myös Rauman osalta voidaan muusta aineistosta päätellä tämän verran juttuja todella käsitellyn.[35] Asioiden vähäisemmästä lukumäärästä huolimatta tutkimuksessa pyritään tekemään päätelmiä myös Rauman vallankumousoikeuden toiminnasta.

Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksia ei ole valittu vertailukohdiksi pelkästään niitä koskevan aineiston poikkeuksellisen hyvän säilyvyyden vuoksi. Niiden kautta nähdään, oliko erikokoisten kaupunkien vallankumousoikeuksien toiminnan välillä eroja. Hämeenlinna ja Rauma olivat pienempiä paikkakuntia, mutta niiden vallankumousoikeudet ehtivät tehdä vertailun kannalta riittävästi ratkaisuja. Monien maalaispitäjien ja usean kaupunginkaan vallankumousoikeudet eivät ratkaisseet kuin joitakin kymmeniä juttuja, joista ei olisi järkevän vertailun pohjaksi. Hämeenlinna on mielenkiintoinen erityistapaus siksikin, että siellä ilmeisesti ratkaistiin asukasmäärään ja toiminta-aikaan suhteutettuna eniten juttuja. Rauman valintaa puolestaan tukee kaupungin koon lisäksi etäisyys pääkaupunkiin, joka oli punavallan keskus. Vertailukaupungit on valittu myös sillä perusteella, että kummassakaan vallankumous ei lähtenyt toivotulla vauhdilla liikkeelle. Erityisesti länsirannikolla vallankumouksellinen innostus oli vähäisempää kuin muualla maassa.[36]

Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksien ratkaisujen lisäksi tutkimuksessa on käyty läpi vallankumouksellisen ylioikeuden jäljellä oleva materiaali. Kuten myöhemmin tarkemmin ilmenee, ylioikeuden ratkaisu-

---

laadittu valitus.

34 Nimetön ja ”Siviiliosaston pöytäkirjaksi” nimetty tuomiokirja sekä luettelot, joista yhden otsikko on ”Hämeenlinnan kaupungin Vallankumousoikeuden Siviili osaston käsittelemät jutut” ja kahden ”Hämeenlinnan vallankumousoikeudessa on käsitelty seuraavat jutut” (VROSyA D b 1).

35 Turun ja Porin läänin lääninvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle tehdyt ilmoitukset ratkaisuista (VapSA 901) ja saman toimielimen pitämät luettelot ratkaisuista (VapSA 912 ja 913).

36 *Piilonen* 1982, s. 161, 212–213 ja 225.

ja koskeva aineisto on luettelotyyppistä.[37] Tätä kautta on löydettävissä 770 oikeustapausta, joista 509 jutussa ylioikeuden ratkaisu on selvitettävissä. Vallankumouksellisen ylioikeuden aineistoa on käytetty sekä tukemaan paikallisten vallankumousoikeuksien pöytäkirjoista saatavaa informaatiota että kertomaan ylioikeuden omasta toiminnasta.

Tutkimuksessa läpikäytyjen kolmen erilaisen vallankumousoikeuden käsittelemien asioiden kokonaismäärä on 631. Kokonaislukumääriin palataan myöhemmin, mutta jo tässä vaiheessa voidaan todeta, että tutkittujen pöytäkirjojen määrä vastaa noin viidesosaa maan kaikkien vallankumousoikeuksien käsittelemien asioiden yhteismäärästä. Näin on huolimatta siitä, että osa Helsingin vallankumousoikeuden pöytäkirjoista liittyy samoihin juttuihin. Tietoja tukevat merkinnät 770 vallankumouksellisen ylioikeuden käsittelemästä asiasta. Tällaiseen juttumäärään perustuvat havainnot voidaan yleistää kattamaan koskemaan niitä neljää viidesosaa oikeustapauksia, joita koskevia pöytäkirjoja tutkimuksessa ei ole käyty kuin kursorisesti läpi ja jotka eivät kenties ole edes säilyneet. Alkuperäisdokumenttien antamaa kuvaa täydennetään aikaisemman tutkimuksen tarjoamalla informaatiolla.

### *1.4.2.2 Vallankumousoikeuksien pöytäkirjat lähteinä*

Vallankumousoikeudet pitivät pöytäkirjaa kaavakkeille, joita kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto oli painanut ja jakanut tuomioistuinten käyttöön. Näin pöytäkirjat olivat ulkoisesti samanlaisia ja niihin kirjattiin samat, kaavakkeen laatijoiden tärkeimmiksi katsomat asiat. Pöytäkirjamalli muuttui punaisen vallan loppupuolella, mutta uusi kaavake oli oleellisin osin samanlainen kuin vanha. Vallankumousoikeudet käyttivät lähes poikkeuksetta virallisia kaavakkeita.

Pöytäkirjat ovat lähteinä hyvin ytimekkäitä. Kaavakkeissa tähdennettiin, että oikeudessa lausuttu oli kirjattava ainoastaan lyhyesti. Lisäksi kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto korosti, että asianosaisten lausunnoista tuli merkitä ainoastaan ”se, mikä niissä on asiallista”.[38] Vallankumousoikeudet seurasivat tätä ohjetta, mikä näkyy hyvin tutkimuksen liitteenä 13 olevasta esimerkkipöytäkirjasta.

Pöytäkirjojen lyhykäisyys ja epätäydellisyys on niiden suurin heikkous. Kaikkea istunnossa sanottua ei kyetty tai haluttu kirjoittaa näkyville. Esimerkkejä puutteellisuuksista on lukuisia. Eräässä työoikeudellisessa riita-asiassa vastaajan argumentointi perustui väitteelle siitä, että oikea tuomioistuin olisi ollut hänen ve-

---

37 Vallankumouksellisen ylioikeuden aineistosta ks. luku 6.7.3.

38 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

näläisen kotipaikkansa alioikeus. Tämä paljastuu kuitenkin vain säilyneestä kirjelmästä, sillä pöytäkirjassa tähän ei sen epätavanomaisesta laajuudesta huolimatta viitattu.[39] Sopii myös epäillä, vaivautuiko tuomioistuin kirjaamaan syytetyn lausuntoja kovinkaan tarkasti silloin, kun syytetyn syyllisyys vakavaan rikokseen oli sille ilmeistä. Yrityksestä räjäyttää junarataa syytetty myöhempi ulkoasiainministeri Hjalmar Procopé (1889–1954) halusi valituksessaan tehdä ”pöytäkirjan suhteen erinäisiä huomautuksia”, koska se ei hänen mukaansa antanut oikeaa kuvaa oikeudessa lausutusta. Muun muassa osa Procopén avustajan lausunnosta oli jätetty pöytäkirjan ulkopuolelle. Lisäksi siinä virheellisesti todettiin Procopén kieltäytyneen vastaamasta, mikä valituksen mukaan piti paikkansa vain osittain.[40]

Procopé ei ollut ainoa pöytäkirjojen puutteellisuuksista huomauttanut valittaja. Jo pelkästään tekniset seikat tuottivat vaikeuksia. Helsingin vallankumousoikeuden vakoilusta tuomitsema Niilo Eskola kertoi näin:

> *”Oikeuden puheenjohtaja [ei] lainkaan sanellut pöytäkirjaan koko aikana, kuten tähän asti on tuomioistuimissa ollut tapana, ja koska sitäpaitsi keskustelut Oikeuden edessä tapahtuivat ilman mitään keskeytyksiä, jotta on mahdotontakin, että pöytäkirjuri ilman pikakirjoitustaitoa olisi ehtinyt panna lausuntojani paperille.”*[41]

Samanlaisia näkemyksiä esitti varatuomari Birger Nyman, joka puolusti Tavastkullan kartanon räjäyttämisestä syytettyjä henkilöitä:

> *”Aluksi sallittakoon minun, oltuani nyttemmin tilaisuudessa lähemmin tutkia jutussa syntyneitä pöytäkirjoja, esittää muutamia jutun tutkimista ja pöytäkirjan pitoa koskevia huomautuksia. Pöytäkirjojen yleisenä heikkoutena on ehdottomasti pidettävä sitä seikkaa, että kaikki, sekä asiallisten että todistajain kertomukset ovat äärettömän lyhyesti selostetut, ompa osa seikoista – tarkoitan ainoastaan sellaisia asianhaaroja, jotka ovat tai voivat olla asiaan vaikuttavia, – kokonaan jätetty pois tai erittäin lyhyesti selostettu. Ja kuitenkin oli todistajain kuulustelu jokseenkin perinpohjaista. Niistä pöytäkirjoista, jotka olen saanut, on mahdoton saada selvää käsitystä jutusta, ja vaikka otaksuisimmekin erinomaisen hyvää muistia niille henkilöille, jotka tavalla tai toisella ovat asian käsittelyyn ottaneet osaa, on varmaan erittäin vaikea asia koota ja tutkia kaikkia asiaan vaikuttavia seikkoja.”*[42]

---

39 Helsingin VO I 49 / 26.3.1918 (VapSA 23 B).
40 Helsingin VO II 14 / 5.3.1918 (VapSA 24 A).
41 Helsingin VO II 30 / 12.3.1918 (VapSA 24 B).
42 ”Pelin’in vastineeksi” otsikoitu kirjelmä 8.3.1918 (VapSA 28 AA). Tavastkullan kartanon räjähdysjutusta ks. tarkemmin luku 5.9.

Rauman vallankumousoikeudessa viinanmyynnistä vankeuteen tuomittu työmies Johan Laaksonen toi puolestaan valituksessaan esille seuraavaa:

> *”Päätöksestä [po. pöytäkirjasta] ei käy edes selville, mistä rikoksista minut on tuomittu. Siinä sanotaan vain ylimalkaan, että olen harjottanut viinan myyntiä lähes vuoden aikana. Ylioikeuden on näin ollen tämän pöytäkirjan nojalla mahdoton asiaa arvostella. Pöytäkirjasta ei käy selville, olenko pitänyt oikeata viinapuotia myyden kymmenin litroin vai onko koko myynti supistunut muutaman ryypyn antamiseen.”*[43]

Punaiset lainkäyttäjät myönsivät itsekin, ettei pöytäkirjoja kyetty aina laatimaan täydellisiksi. Asiaankuuluvien dokumenttien laadinta oli tottumattomille tuomareille vaikeata. Ongelmaa koetettiin ratkaista antamalla pöytäkirjojen täyttämisestä yksityiskohtaisia ohjeita, kuten muistuttamalla, ettei ”mikään estä istunnoista pöytäkirjaa pitämästä eri paperille ja esim. käyttäen sovittuja lyhennyksiä”.[44] Silti vaikeuksia ja puutteita oli. Rengon vallankumousoikeuden puheenjohtaja pyysi palautetta laadituista pöytäkirjoista, ”että voitas toisten tehdä paremmin, sillä ollaan tällaiselle alalle tottumattomia.”[45] Vallankumouksellinen ylioikeus joutui toisinaan palauttamaan juttuja alioikeuksiin, koska se ei laaditun pöytäkirjan perusteella kyennyt käsittelemään asiaa. Esimerkiksi Halikon vallankumousoikeus sai laatia pöytäkirjan uudestaan, koska ”syytettyyn nähden ei sanota, vapautetaanko vai pidetäänkö edelleen vangittuna; vapautus kyllä perustellaan”.[46]

Ratkaisujen todelliset perustelut jäävät pöytäkirjojen lukijalle toisinaan epäselviksi. Pöytäkirjojen tuomiosarakkeeseen on kirjoitettu usein vain tyhjiä fraaseja: vallankumousoikeus yksinkertaisesti ”katsoo” syyllisyyden tulleen selvitetyksi tai ”tuomitsee” syytetyn rangaistukseen kertomatta, miten tähän ratkaisuun on päädytty tai mitä asioita on otettu huomioon. Joskus on saatettu viitata ”raskauttaviin” tai ”lieventäviin” asianhaaroihin, mutta niiden tarkempi sisältö on pääteltävä muusta aineistosta. Perusteluissa ei arvioida näyttöä juuri koskaan, ei edes silloin, kun ristiriitaista todistelua on esitetty. Pahimmillaan ratkaisusta on pöytäkirjaan kirjoitettu ainoastaan tuomiolauselma. Vaikka vallankumousoikeuksien käytäntö ei tässä suhteessa eronnut paljoakaan kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien perustelutekniikasta,[47] se tuottaa silti vaikeuksia vallankumousoikeuksien toiminnan arvioimiselle.

---

43 Rauman VO 27 / 27.2.1918 (VapSA 22).

44 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

45 Rengon vallankumousoikeuden puheenjohtajan päiväämätön kirje kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle (VapSA 22).

46 Vallankumouksellinen ylioikeus 575 / 20.3.1918 (VapSA 17). Ks. myös vallankumouksellinen ylioikeus 6 / 5.3.1918, 68 / 6.3.1918, 291 / 14.3.1918, 553 / 18.3.1918 ja 2069 / 20.4.1918.

47 Helsingin raastuvanoikeuden arkisto C, tuomiokirjat 1917.

Oma ongelmansa vallankumousoikeuksien pöytäkirjoihin tukeutumisessa on se, ettei kaikkia vallankumousoikeuksien säilytettäviksi tarkoittamia asiakirjoja ole jäljellä. Erityisesti pöytäkirjojen liitteitä on säilynyt huonosti. Pöytäkirjojen ohella ylioikeudelle tuli lähettää kaikki käsittelyssä syntyneet asiakirjat, joita olivat tyypillisesti tutkintaraportti, haastetodistukset ja kannekirjelmä.[48] Toisista asioista on jäljellä runsaasti kirjeenvaihtoa, kun taas toisista puuttuu kaikki oikeudenkäyntiaineisto. Samoin on ylioikeudelle osoitettujen valitusten laita. Niitä on satunnaisesti joko asianomaisen pöytäkirjan liitteenä tai irrallisina vailla yhteyttä siihen ratkaisuun, josta valitus oli tehty. Usein joudutaan tyytymään pelkkään pöytäkirjaan.

Puutteistaan huolimatta pöytäkirjat ovat ohittamaton lähde tutkittaessa vallankumousoikeuksien toimintaa. Ensinnäkin ne ovat merkittävin tuomioista säilynyt aineisto. Pöytäkirjojen täyttäminen ei lopulta ollut niin vaikeaa, etteivätkö vallankumousoikeudet olisi työstä suoriutuneet. Pöytäkirjat paljastavat, mikä kussakin oikeusjutussa oli vallankumousoikeuden mielestä oleellista. Käsitys jonkin seikan merkityksellisyydestä saattoi tuomioistuimella olla toinen kuin syytetyillä, mutta tuomioistuimen mielestä tärkeät seikat kirjattiin yleensä huolellisesti. Eskolan, Procopén ja Laaksosen väitteiden luotettavuutta heikentää se, että ne on esitetty ylioikeudelle osoitetuissa valituksissa. Tässä yhteydessä oli syytä esittää valituksenalaisen ratkaisun tehnyt vallankumousoikeus kaikin puolin epäedullisessa valossa. Arvostelu olikin jossain määrin epäoikeudenmukaista: Eskolan tuomio on kyllä vaikeuksitta luettavissa, ja Laaksosen rikollisen toiminnan laajuus taas selviää pidätysraportista ja epäsuorasti pöytäkirjaankin merkitystä Laaksosen tunnustuksesta, jonka mukaan hän oli vuoden ajan saanut elantonsa alkoholin myymisestä. Ylioikeudella ei sittemmin ollutkaan vaikeuksia ”arvostella asiaa” ja lieventää Laaksosen tuomiota hiukan.[49] Tällaista kritiikkiä ei esiinny yleisesti ylioikeudelle osoitetuissa valituskirjelmissä, vaikka muodolliseen seikkaan vetoaminen olisi ollut hyvä, ja välillä myös menestyksekäs[50], valitusperuste. Vallankumouksellinen ylioikeus ei kovinkaan usein palauttanut juttuja alioikeuksiin pöytäkirjojen virheellisyyksien takia.

Mitä pöytäkirjat sitten kertovat? Tutkimuksen liitteenä 13 olevasta esimerkkipöytäkirjasta käy hyvin ilmi paitsi pöytäkirjojen suppeus myös niiden tarjoama informaatio. Jutun tunnistetiedot ja tuomioistuimen kokoonpano löytyvät lähes jokaisesta pöytäkirjasta. Syytetyn henkilötiedot ovat esimerkissä vajavaiset, yleensä on mainittu myös syntymäpaikka ja -päivä. Puutteita on harvoin muiden kuin poissaolleiden syytettyjen osalta. Liitteen tapaus on elintarvike-

---

48 VL 10 §, VLA 7 ja 8 §, Ohjeita asiain käsittelyssä. (VapSA 17).

49 Vallankumouksellinen ylioikeus 627 / 19.3.1918 (ote pöytäkirjasta alioikeuden ratkaisun yhteydessä, VapSA 22).

50 Esimerkiksi virheet haastamismenettelyssä johtivat joskus uuden oikeudenkäynnin määräämiseen (ks. luku 5.2.1.1).

rikokseksi varsin tyypillinen, mutta vaihtelu oli suurta erilaatuisten asioiden välillä. Siinä missä juopumusasiassa syyte saattoi olla vain lyhyt viittaus tutkintaraporttiin ja syytetyn lausuma ainoastaan häneltä kuulusteluissa otettu kirjallinen tunnustus, oli joissakin monimutkaisissa poliittisissa jutuissa sekä yleisen syyttäjän että syytetyn lausumilla mittaa huomattavasti. Vaikka yleensä lausumat kirjoitettiin suunnilleen yhtä suppeasti kuin liitteen pöytäkirjassa, ne on voitu merkitä pöytäkirjoihin hyvinkin yksityiskohtaisesti. Samoin tuomio on voitu perustella selvästi esimerkkiä paremmin. Osa pöytäkirjoista on pitkiä ja perusteellisia, eikä yksi kaavakepohja useinkaan riittänyt kaiken halutun kirjaamiseksi.

Pöytäkirjan laati käytännössä vallankumousoikeuden sihteeri, mutta oikeuden puheenjohtaja vahvisti allekirjoituksellaan sen sisällön oikeellisuuden. Pöytäkirjoja ei ollut tarkoitettu suurelle yleisölle eikä asianosaisille, joille niistä tosin voitiin antaa jäljennöksiä, vaan punaisen tuomioistuinlaitoksen sisäiseen käyttöön. Pöytäkirjan tarkoitus oli välittää tieto vallankumousoikeuden ratkaisusta ylioikeudelle, jotta se voisi korjata alioikeuden mahdollisesti tekemät virheet. Sen vuoksi pöytäkirjat oli syytä laatia vastaamaan todellista tapahtumainkulkua.

Pöytäkirjojen luotettavuutta lisää edelleen se, että niissä on usein mainittu vallankumousoikeuksille epämiellyttäviä asioita. Punaisissa tuomioistuimissa kävi ajoittain niin, että syytetty kiisti tuomioistuimen tuomiovallan sillä perusteella, ettei se edustanut ylipäätään laillista järjestelmää. Tällaisetkin huomiot päätyivät pöytäkirjaan.[51]

Vallankumousoikeuksien tuomareille on täytynyt viimeistään toiminnan loppupuolella valjeta, että sota päättyisi tappioon ja että toiminta vallankumousoikeudessa voisi olla erittäin raskauttava seikka voittajien silmissä. Olisiko pelko voittajien kostosta voinut vaikuttaa pöytäkirjoihin? Voitaneen otaksua, ettei paljon. Halukkuutta vääristellä pöytäkirjojen sisältöä on nimittäin huomattavasti vähentänyt se, etteivät pöytäkirjat olleet suinkaan ainoita todisteita tuomareiden osallistumisesta omavaltaiseen tuomiovallan käyttöön. Tuomareiden henkilöllisyys ja annettujen tuomioiden laatu olivat kyllä tiedossa riippumatta siitä, mitä punaisen oikeuslaitoksen sisäiseen käyttöön tarkoitettuihin asiakirjoihin merkittiin. Siitä pitivät huolen oikeuksissa tuomitut itse, oikeudenkäyntejä seurannut yleisö ja tuomioista kirjoittanut sanomalehdistö. Vaikka koston pelko saattoikin vaikuttaa vallankumousoikeuden ratkaisuihin, se tuskin johti niistä laadittujen pöytäkirjojen sisällön vääristelemiseen.

Näistä syistä voidaan luottaa siihen, että tietyistä käytännöllisistä rajoituksista huolimatta vallankumousoikeuksien pöytäkirjat antavat oikean kuvan siitä,

---

[51] Esimerkiksi Helsingin VO II 45 / 16.3.1918 (VapSA 28 AA), Helsingin VO I 255 / 28.3.1918 (VapSA 165 A), Helsingin VO II 82 ja 85 / 27.3.1918 (VROSyA D a 2) sekä Rauman VO 2 ja 3 / 21. ja 23.2.1918 (VapSA 22).

mitä oikeuden istunnoissa oli tapahtunut. Pöytäkirjat ovat varsin luotettavia lähteitä tutkittaessa vallankumousoikeuksien toimintaa. Pienine puutteineenkin ne ovat paras käytettävissä oleva aineisto kyseisten tuomioistuinten toiminnasta.

### *1.4.2.3 Muut alkuperäislähteet*

Vallankumousoikeuksien pöytäkirjojen lisäksi tutkimuksessa on käytetty muuta alkuperäisaineistoa. Työväenhistoriallista tutkimusta on täydennetty käymällä läpi valtiopäiväasiakirjoja, sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän toimintakertomukset 1907–1943 ja puolueen tärkeimmän sanomalehden, helsinkiläisen *Työmiehen*, vuosikerrat 1899–1918. Niissä esitettyjen mielipiteiden voi olettaa vastaavan melko hyvin työväenliikkeessä yleensä vallinneita käsityksiä. Näiden lähteiden sävy on usein liioitteleva ja propagandistinen, mikä on otettava huomioon niitä luettaessa ja tulkittaessa.

Vallankumouksellista lainsäädäntöä täydensivät sanomalehdissä julkaistut ohjeet. Niitä on etsitty vallankumouskevään *Työmiehistä* ja vallankumoushallituksen virallisesta lehdestä, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantajasta*. Sanomalehdissä julkaistut ohjeet olivat lainsäädäntöä yksityiskohtaisempia ja kertovat siksi hyvin prosessin ajatellusta kulusta. Oikeudenkäyntimenettelyä ja tuomioistuinlaitoksen järjestämisen tapaa valaisevat lisäksi ylioikeuden antamat määräykset, kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osaston lähettämät kiertokirjeet ja pöytäkirjat vallankumousoikeuksien sisäisistä kokouksista.

Tutkimuksessa on käytetty myös muita punaisen Suomen viranomaisten jälkeensä jättämiä asiakirjoja. Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osaston, vallankumouksellisen ylioikeuden, lainvalmistelukunnan ja prokuraattorinviraston kirjeet, päätökset ja säädösluonnokset kertovat paljon vallankumouksellisen Suomen oikeudesta. Ne valaisevat vallankumousoikeuksien toimintaa monin eri tavoin. Paljon työväenjärjestöjen ja punaisten viranomaisten aineistoa kuitenkin tuhoutui sisällissodan loppuvaiheissa.

Tutkimuksessa on perehdytty vallankumouksella syrjäytettyjen tuomioistuinten aineistoon, lähinnä Helsingin raastuvanoikeuden akteihin ja pöytäkirjoihin. Vertaamalla niitä punaisten laatimiin asiakirjoihin havainnollistuvat vallankumouksellisen ja vallankumouksella syrjäytetyn oikeuslaitoksen erot. Oikeudenkäynnin kulkua vuosisadan alussa on selvitetty myös yleisesti käytössä olleiden rikos- ja prosessioikeuden oppikirjojen avulla.

Moni tuomiovaltaa vallankumousoikeuksissa käyttänyt joutui itse tuomiolle sodan jälkeen. Valkoiset perustivat sodan jälkeen valtiorikosoikeuksia, joissa kymmenettuhannet kapinalliset joutuivat vastaamaan teoistaan. Vallankumousoikeuksien tuomareiden ja muiden punaisten oikeusvaikuttajien kertomukset valtiorikosoikeuksissa valaisevat osaltaan punaisen oikeuslaitoksen todellisuutta. Kuulustelukertomuksille oli kuitenkin tyypillistä, että niissä pyrittiin anta-

maan vallankumousoikeuksista yleensä ja omasta toiminnasta erityisesti kenties liioitellun myönteinen kuva tarkoituksessa välttyä kuolemantuomiolta tai pitkältä vankeusrangaistukselta. Valtiorikosoikeuksien lakkauttamisen 1.6.1919 jälkeen punajohtajia tuomittiin Turun hovioikeudessa, jonka akteihin on tarpeellisin osin perehdytty.

Sisällissodasta on kerätty paljon muistitietoa. Kansanrunousarkiston 1918-kokoelmassa ja Työväen muistitietotoimikunnan kokoelmissa on joidenkin vallankumousoikeuksien tuomareiden kertomuksia punaisesta oikeudenkäytöstä. Pääosin muistelijat ovat kuitenkin kiinnittäneet huomionsa sotatapahtumiin ja terroriin. Erityisesti on mainittava Pekka Kempin vuonna 1928 SDP:n puoluetoimistolle antama kuvaus edesottamuksistaan Helsingin vallankumousoikeuden yleisenä syyttäjänä. Kempin raportti on harvinaislaatuinen katsaus oikeuden toimintaan ja sävyltään paljon asiallisempi kuin hänen kollegansa Robert Armas Aarnion vastaava kertomus. Kokonaan toisenlaisen näkökulman punaiseen tuomioistuinlaitokseen tarjoavat Helsingin vallankumousoikeudessa konekirjoittajana työskennelleen Sylvi-Kyllikki Sinervon (myöh. Kilpi, 1899–1987) päiväkirjat.

# 2 ”Taas kapitalismin rikoksia!” – Työväenliikkeen oikeuskäsitykset vuosisadan alussa

## 2.1 TYÖVÄENLIIKE ENNEN VUOTTA 1918

Suomen poliittinen työväenliike syntyi teollistumisen aiheuttamien epäkohtien myötä 1800-luvun loppupuolella. Huonekalutehtailija Viktor Julius von Wright (1856–1934) perusti maan ensimmäisen työväenyhdistyksen Helsinkiin vuonna 1883. Se ja muut ajan työväenyhdistykset koostuivat lähinnä työväenkysymyksistä kiinnostuneista säätyläisistä. Työläisten osallistuminen toimintaan oli vähäistä. Tämä niin sanottu wrightilainen työväenliike oli sosiaaliliberaali ja pyrki työväenluokan aseman parantamiseen maltillisilla uudistuksilla. Tarkoituksena oli näin estää yhteiskuntaluokkien välisten ristiriitojen kärjistyminen ja sosialismin leviäminen työväestön keskuuteen.[1]

Suomalainen työväenliike itsenäistyi porvarillisista ymmärtäjistään 1890-luvun lopulla. Työväenyhdistyksiin oli liittynyt työläisiä, jotka pitivät liikkeen tavoitteita liian vaatimattomina. Käännekohta oli lakkovuosi 1896, jolloin työtaisteluihin ja vaalien ääniasteikkoihin liittyneet riidat jättivät vanhat wrightilaiset vähemmistöön perustamassaan liikkeessä. Turun edustajakokouksessa vuonna 1899 työväenyhdistykset päättivät perustaa Suomen työväenpuolueen, jonka jälkeen loputkin oikeistolaiset jättivät työväenliikkeen. Puolue julistautui avoimesti sosialistiseksi kuitenkin vasta Forssan kokouksessa 1903, kun puolueen sanomalehdistö, taloudellinen matalasuhdanne ja paikoin nälänhätään johtaneet katovuodet olivat tehneet työväestöstä vastaanottavaisemman uusille aatteille.[2]

Forssassa hyväksytty puolueohjelma oli käynyt läpi mittavan valmistelun ja palveli puoluetta vuoteen 1952 saakka.[3] Forssan ohjelma sisälsi periaatteellisia kysymyksiä käsitelleen johdanto-osan, 11 yleistä lähiajan vaatimusta sekä työväensuojelua, kunnallisoloja ja maataloutta koskeneet erillisohjelmat. Johdannossa todettiin, että puolueen päämääränä oli sosialismiin siirtyminen. Keino tähän oli ”valtiollisen vaikutusvallan valloittaminen”, jossa voitiin käyttää

---

1 Suomen työväenliikkeen historia 1976, s. 32–33 ja 39–41, *Santonen* 1993, s. 31–34, *Paasivirta* 1949, s. 9–11.

2 Suomen työväenliikkeen historia 1976, s. 48–51, *Santonen* 1993, s. 33 ja 37–38, *Paasivirta* 1949, s. 13–15, *Soikkanen* 1961, s. 68–71, 83–85 ja 89. Määre ”sosialidemokraattinen” lisättiin puolueen nimeen juuri Forssan kokouksessa.

3 *Borg* 1964, s. 62–63.

”kaikkia tarkoituksenmukaisia ja kansan luonnollista oikeudentunnetta vastaavia keinoja”. Sosialidemokratian kansainvälisen luonteen ja eri maiden samankaltaisten yhteiskunnallisten ongelmien vuoksi pidettiin luonnollisena ulkomaisten mallien käyttämistä. Niinpä ohjelman pohjana olivat toisen internationaalin[4] malliohjelmana käytetty Saksan sosialidemokraattien vuonna 1891 hyväksymä Erfurtin ohjelma ja Itävallan sosialidemokraattien Wienin ohjelma vuodelta 1901, josta Forssan ohjelman periaatteellinen osa oli melkein suora käännös. Muutoksia ei ollut paljon Erfurtin ohjelmaankaan verrattuna.[5]

Sosialidemokraattinen puolue ei ollut yhtenäinen, vaan rajut linjariidat olivat alkaneet repiä sitä heti Forssan kokouksen jälkeen. Valta-asema puolueessa oli kautskylaista luokkataistelua korostaneella suuntauksella, jonka tunnetuimmat edustajat olivat Yrjö Sirola (ent. Sirén, 1876–1936), Otto Ville Kuusinen (1881–1964) ja Kullervo Manner (1880–1939).[6] Saksalainen Karl Kautsky (1854–1938) oli ajan johtava sosialistinen teoreetikko, ja Marxin ajatukset tulivat Suomeen hänen välittäminään.[7] Kautskyn mielestä vallankumousta ei saanut tehdä väkisin, vaan se oli historiallinen välttämättömyys, joka tuli kuin itsestään, kun aika oli kypsä. Kautsky ei tosin vastannut siihen, miten tämä olisi käytännössä tapahtunut, mutta piti selvänä, että ennenaikaiseen vallankumoukseen ryhtyminen oli pahin vaihtoehto. Vallankumousta odotellessa työväenpuolueen tuli käydä luokkataistelua, millä ei tarkoitettu väkivaltaista kumouksellisuutta, vaan työväenliikkeen pitämistä yhtenäisenä ja sen vaatimusten välittämistä porvaristolle. Luokkavastakohdat oli pidettävä kirkkaina, jottei luonnollinen kehitys kohti vallankumousta häiriintyisi. Niinpä yhteistyö oikeiston kanssa oli tuomittavaa. Tästä huolimatta käytännön toiminnassa oltiin jossain määrin valmiita kompromisseihin, koska työväenluokan etujen mukaiset reformit nostivat vallankumouksellista tietoisuutta.[8]

Kautskylaisuuden tukikohta oli puolueen äänenkannattaja, helsinkiläinen *Työmies*-lehti. Se oli perustettu jo wrightilaisen työväenliikkeen aikana vuonna 1895, mutta lehti oli siirtynyt yhdessä muun työväenliikkeen kanssa vasemmalle. Sisällissotaan mennessä *Työmiehen* levikki oli kasvanut lähes 80 000 kappaleeseen, mikä teki siitä maan suurimman suomenkielisen päivälehden. *Työmiestä* päätoimitti vuodet 1901–1918 kansanedustaja Edvard Valpas (1873–1937), jonka vaikutus lehden linjaan oli huomattava. Johdonmukaisena jatkona

---

4 Toinen internationaali oli vuosina 1889 – 1914 toiminut eri maiden työväenpuolueiden yhteisjärjestö, johon Suomen työväenpuolue oli liittynyt vuonna 1902. (*Soikkanen* 1975, s. 51).

5 Forssan puoluekokouksen pöytäkirja, s. B 43, Suomen työväenliikkeen historia 1976, s. 53–54.

6 *Soikkanen* 1975, s. 138–146.

7 *Putensen* 1992, s. 145–146, *Piilonen* 1982, s. 75.

8 *Salvadori* 1979, s. 79–80 ja 125–131, *Kautsky* 1909, s. 27–30, *Ehrnrooth* 1992, s. 96–101 ja 130–135, *Larsson* 1970, s. 49–58.

kautskylaiselle politiikalle *Työmiehen* päätoimittaja Valpas ei hyväksynyt vallanottoa vuonna 1918 ja pysytteli kumousyrityksen ulkopuolella.[9]

Kansainvälisessä työväenliikkeessä kautskylaisuuden vastapainona oli Eduard Bernsteinin (1850–1932) ajatuksiin pohjautunut revisionismi. Bernstein osoitti eräitä Karl Marxin olettamuksia vääriksi ja kehotti työväenliikettä luopumaan vallankumousunelmista ja kiinnittämään huomionsa olojen parantamiseen tässä ja nyt.[10] Liike oli Bernsteinille tärkeämpää kuin päämäärä. Revisionismi sinänsä torjuttiin Suomessa jyrkästi, mutta sitä lähellä oli työväenliikkeen toinen pääsuuntaus, niin sanottu kansallinen linja. Sen huomattavimpia edustajia olivat Yrjö Mäkelin (1875–1923), Santeri Nuorteva (1881–1929) ja Oskari Tokoi (1873–1963). He olivat kautskylaisia nationalistisempia ja valmiimpia toimimaan yhteistyössä muiden puolueiden kanssa. Erityisen tärkeätä heille oli autonomian puolustaminen venäläistämistä vastaan. Kansallinen linja voimistui sortotoimien yltyessä, mutta eduskuntatyön vaatimattomien tulosten ja yleensä revisionismia kannattaneen ammattiyhdistysliikkeen heikkouden vuoksi se ei kyennyt horjuttamaan kautskylaisuuden ylivaltaa.[11]

Kolmas suuntaus poliittisessa työväenliikkeessä oli punakaarteihin kytkeytynyt avoin vallankumouksellisuus tai anarkismi. Kyse oli suurlakon aikaisten punakaartien toiminnan jatkumisesta senkin jälkeen, kun puolue oli ne lakkauttanut. Alun perin toiminta oli ollut lähellä porvarillista aktivismia, mutta ajan mittaan siihen oli tullut sosialistinen väritys.[12] Anarkistit olivat lähellä venäläisiä sosialistivallankumouksellisia, joiden mielestä sosialismiin voitiin siirtyä suoraan ilman kapitalistista välivaihetta. Suomalaiset anarkistit pyrkivät välittömään aseelliseen vallankumoukseen sekä Suomessa että Venäjällä.[13] Puolue sanoutui irti tällaisesta haaveilusta. Ulkoparlamentaarinen toiminta hiipui eduskunnan aloitettua työnsä, mutta nosti päätään jälleen vuonna 1917.[14]

Poliittisen työväenliikkeen eri suuntausten merkitystä kannattajien tasolla ei sovi yliarvioida. Koska itse sosialismin sisältö oli ollut hämärä isolle osalle puolueen kannattajia vielä vuosisadan alussa, ei voida olettaa, että he olisivat olleet perillä puolueen eliitin keskuudessa vaikuttaneista virtauksista. Sosialismin sisältö alkoi selkeytyä valtaosalle työväenluokkaa vasta vuosisadan ensimmäisen kymmenen vuoden aikana. Sosialismi merkitsi pitkään valtaosalle puo-

---

9 *Soikkanen* 1975, s. 61, 139–140 ja 146–157, *Pohjanmaa* 1948, s. 89–94, *Rinta-Tassi* 1986, s. 64–65.

10 *Bernstein* 1982 (1909), s. 24–51.

11 *Hentilä* 1988, s. 28–30, *Soikkanen* 1975, s. 136–137 ja 142–146, *Haase* 1986, s. 60, *Iivari* 2007, s. 16–17. Revisionismista ks. kuitenkin myös *Kettunen* 1986, s. 9–26.

12 *Jussila* 1979, s. 48–51 ja 135.

13 *Salkola* 1985a, s. 111–121.

14 *Jussila* 1979, s. 169–171, *Uola* 1998, s. 26–30.

lueen kannattajista yksinkertaisesti lyhyempiä työpäiviä, parempaa palkkaa ja maaomaisuuden jakoa.[15]

SDP oli boikotoinut säätyvaltiopäivien vaaleja, joissa sen mahdollisuudet saada läpi edustajiaan olivat olleet kehnot. Vuoden 1906 eduskuntauudistuksen jälkeen tilanne muuttui. Ensimmäisissä yksikamarisen eduskunnan vaaleissa puolue sai 80 edustajanpaikkaa, jotka nostivat sen suoraan eduskunnan suurimmaksi ryhmäksi. Näin sillä oli mahdollisuus saada aikaan uudistuksia demokraattista tietä.[16]

Eduskuntatyölle asetetut suuret odotukset osoittautuivat ylimitoitetuiksi. SDP:n vaikutusvalta ei ollut sen edustajamäärän mukaisella tasolla, koska valtiollinen järjestysmuoto säilyi hyvin konservatiivisena. Vaikka kansanedustuslaitoksen demokratisointi oli ollut huomattava edistysaskel, eduskunnan toimivalta oli yhä melko suppea, eikä senaatti ollut sille vastuunalainen. Keisari saattoi hajottaa eduskunnan niin halutessaan, ja hänellä oli ehdoton veto-oikeus kaikkiin eduskunnan hyväksymiin lakeihin. Kaiken lisäksi vastakkainasettelu vasemmiston ja oikeiston välillä oli niin jyrkkää, ettei kompromissiratkaisuihin yleensä päästy. SDP:n parlamentaarisen toiminnan lähes ainoaksi saavutukseksi ennen sisällissotaa jäikin lopulta niin sanottu leipurilaki, jolla lyhennettiin leipomoiden työaikaa kahdeksaan tuntiin. Vaikka toistuvat vaalit kasvattivat SDP:n edustajamäärää, ne samalla vähensivät puolueen kannattajien uskoa parlamentaariseen vaikuttamiseen.[17]

## 2.2 SDP:N OIKEUSPOLITIIKKA

Sosialidemokraattisen puolueen keskeiset tavoitteet vuosisadan alussa eivät liittyneet rikos- ja prosessioikeuteen, saati muihin oikeuslaitokseen liittyneisiin teemoihin. Puolue keskittyi torpparikysymyksen ja työväensuojelun kaltaisiin, työväenluokkaa lähemmin koskettaneisiin uudistushankkeisiin. Oikeuslaitoksen uudistamiseen ei intoa enää riittänyt.

Mielenkiinnon puute näkyy hyvin puolueohjelmissa. Perusteilla olleella työväenpuolueella oli Turun puoluekokouksessa siinä määrin muita asioita keskusteltavanaan, ettei oikeusoloihin liittyviä kysymyksiä katsottu tähdellisiksi käsitellä. Niitä koski vain ohjelman toiseksi viimeinen vaatimuskohta, jossa vaadittiin maksutonta oikeusapua kaikille. Asian keskeisyyttä osoitti vaatimuksen järjestysnumeron lisäksi se, että samassa kohdassa peräänkuulutettiin myös maksutonta lääkärinapua. Vaatimuskohta ei herättänyt keskustelua kokousväessä,

---

15 *Soikkanen* 1961, s. 91–92 ja 180–182, *Soikkanen* 1975, s. 116.

16 *Santonen* 1993, s. 24 ja 56, *Piilonen* 1982, s. 75–79, *Soikkanen* 1975, s. 62–65.

17 *Paasivirta* 1949, s. 23–28, *Laine* 1946c, s. 9–11, *Iivari* 2007, s. 17–21, *Kekkonen* 1998, s. 37–38.

*Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä vuoden 1907 valtiopäivillä.*

eivätkä jäsenyhdistykset esittäneet toiveita minkään oikeuslaitokseen liittyvän asian nostamiseksi käsittelyyn, vaikka ne tekivät kokoukselle runsaasti aloitteita.[18]

Vaatimuksia laajennettiin neljä vuotta myöhemmin Forssan puoluekokouksessa. Esikuvana käytetyn Erfurtin ohjelman lähiajan vaatimusten kahdeksannessa kohdassa oli vaadittu maksutonta oikeudenkäyttöä ja oikeusapua, tuomarien valintaa kansalle, vetoamista rikosasioissa, kuolemantuomion poistamista rangaistusjärjestelmästä sekä korvausta viattomasti syytetyille, vangituille ja tuomituille. Toisessa malliohjelmassa, Wienin ohjelmassa, oli puolestaan vaadittu tuomioistuinten riippumattomuuden turvaamista, maksutonta oikeudenhoitoa ja oikeusapua, korvausta viattomasti vangituille ja tuomituille, valamiesten valintaa yleisissä, yhtäläisissä ja salaisissa vaaleissa, virkamiesten erityistuomioistuinten lakkauttamista sekä kuolemanrangaistuksen poistamista.[19]

Forssan ohjelman oikeuslaitosta koskevaa kohtaa ei otettu suoraan Erfurtin eikä Wienin ohjelmista, vaan se muotoiltiin Suomen oloja vastaavaksi. Forssan ohjelmassa vaadittiin ainoastaan maksutonta oikeudenkäyntiä ja oikeusapua sekä korvausta viattomasti syytetyille, vangituille ja tuomituille.[20] Numeroin-

---

18 Suomen työväenpuolueen perustavan kokouksen pöytäkirja, s. 45–46 ja 204–206.

19 Die österreichische Sozialdemokratie im Spiegel ihrer Programme 1977, s. 13–14.

20 Forssan puoluekokouksen pöytäkirja, s. A 164. Erfurtin ohjelman suomennoksessa käytetty sana ”oikeudenkäyttö” oli muutettu ”oikeudenkäynniksi”, millä tuskin oli muu kuin asiaa sel-

nissa seurattiin Itävallan mallia ja poikettiin Erfurtin ohjelmasta nostamalla oikeuslaitokseen liittyvät vaatimukset seitsemänneksi kohdaksi ohi terveydenhoitoreformin. Pääohjelman lisäksi kunnallisasioista laadittuun erillisohjelmaan otettiin vaatimus siitä, että kunnissa pitäisi olla ”todellinen köyhäin asianajaja” avustamassa vähävaraisia oikeudenkäynneissä.[21]

Aihe ei tälläkään kertaa herättänyt intohimoja, eikä oikeuslaitosta koskevia aloitteita tehty. Ainoan oikeuslaitokseen liittyneen puheenvuoron käytti Helsingin ruotsalainen työväenyhdistys, joka vaati poistettavaksi vaatimusta korvauksesta vapautensa menettäneille. Yhdistyksen mielestä sillä ei ollut ”suurempaa merkitystä oikeusaatteen toteuttamisessa”, joten siitä voitaisiin luopua, jotta puolueohjelmasta tulisi lyhyempi. Ohjelmaehdotukset kuitenkin hyväksyttiin muutoksitta.[22]

Forssan ohjelma merkitsi SDP:n oikeuspoliittisten vaatimusten laajennusta Turun ohjelmasta. Muutokset olivat kuitenkin lähinnä teknisiä. Numeroinnin muutos ja oikeuslaitokseen liittyneiden vaatimusten erottaminen omaksi kohdakseen osoittavat asian painoarvon kasvaneen ehdotuksen laatineessa puoluehallinnossa, mutta puolueen jäseniä eivät oikeudenhoitoon liittyvät asiat tuntuneet kiinnostavan.

Forssan ohjelmaan ei otettu esikuvina olleiden ohjelmien vaatimuksia oikeuslaitoksen demokratisoimisesta, muutoksenhakuoikeudesta rikosasioissa, tuomioistuinlaitoksen riippumattomuudesta, virkamiesten erityiskohtelusta ja kuolemantuomion poistamisesta. Tämä selittyy sillä, että nämä asiat oli Suomessa jo valmiiksi järjestetty sosialidemokraatteja tyydyttävällä tavalla. Kuolemantuomioita ei ollut pantu täytäntöön sitten vuoden 1826, vaan rangaistukset oli muutettu elinkautisiksi pakkotyövankeuksiksi.[23] Muutoksenhaku rikosasioissa oli sallittua. Täysin tyytyväisiä eivät sosialidemokraatit kuitenkaan olleet, vaan tuomioistuinten demokratisointia ja kuolemantuomiosta luopumista vaadittiin myöhemmin eduskunnassa.[24] Suhteellista tyytyväisyyttä oikeusoloihin osoittaa myös keskustelun olemattomuus ja se, ettei kokouksessa esitetty puolueohjelmaa pitemmälle meneviä vaatimuksia.

SDP:n puoluekokouksissa vuosina 1906–1917 palattiin oikeuslaitokseen vain kerran. Helsingin puoluekokouksessa 1911 katsottiin tarpeelliseksi esittää ”vakava vastalause kaikkia köyhälistön kuristamista tarkoittavia luokkatuomioita vastaan”.[25] Tähän liittyen järjestettiin mielenosoitus tuomioistuinlaitok-

---

ventävä merkitys. Erfurtin ja Wienin ohjelmien saksankielisissä teksteissä oli käytetty sanaa *Rechtspflege*, oikeudenhoito.

21 Forssan puoluekokouksen pöytäkirja, s. A 150–152.

22 Forssan puoluekokouksen pöytäkirja, s. B 46.

23 *Serlachius* 1909, s. 184. Karkotuksista Siperiaan oli luovuttu vuonna 1888. (*Juntunen* 1983, s. 166).

24 Toimintakertomus 1908, s. 87, Eduskuntaesitys 14/1911 vp. Wiik ym.

25 *Turkia* 1924, s. 68.

sen puolueellisuutta vastaan.[26] Syynä toimenpiteisiin olivat Evolla lakkoilleiden työläisten vankeustuomiot, joten vastalauseiden yhteys rikos- ja prosessioikeuteen oli etäisempi.[27] Tuomioistuinlaitos ei myöskään noussut vaalitaisteluissa esiin.[28] Sen sijaan sisällissodan jo häämöttäessä eduskunnalle esitetyssä *Me vaadimme* -julistuksessa edellytettiin Erfurtin ohjelman hengessä tuomioistuinlaitoksen demokratisointia. ”Virkakunnat ja tuomioistuimet ovat heti puhdistettavat kansansortajista ja pantava tarmolla käyntiin niiden muuttaminen kansanvaltaisiksi laitoksiksi.”[29]

Eduskuntauudistuksen jälkeen SDP:n kansanedustajilla oli mahdollisuus saattaa aloitteitaan kansanedustuslaitoksen käsiteltäväksi. Vasemmistolle tilanne oli ongelmallinen, koska työjärjestyksen mukaan kansanedustajien laatimat esitykset piti käsitellä vasta hallituksen esitysten jälkeen.[30] Muiden esitysten osalta niukka vähemmistöasema lakivaliokunnassa johti toistuvasti sosialidemokraateille epäedullisen käsittelyjärjestyksen laatimiseen.[31] Koska eduskunta hajotettiin toistuvasti, puolueen edustajien aloitteita ei aina ehditty käsitellä tai ne käsiteltiin vasta viimeisinä.

Toisin kuin monet porvariryhmien edustajat, lakivaliokunnan sosialidemokraatit eivät Anton Kotosta, Matti Airolaa ja vuoden valiokuntaan kuulunutta Väinö Tanneria lukuun ottamatta olleet juristeja.[32] Vaikka puolueella oli joitakin asianajotoimintaa harjoittaneita kansanedustajia, kuten Nestori Aronen, pätevien voimien puute jarrutti huomattavasti ryhmän työtä.[33] Vasemmiston lakiehdotuksia pidettiin yleisesti epätäsmällisinä vaatimusluetteloina.[34]

Sosialidemokraatit laativat kuusi rikos- ja prosessioikeudellista lakiehdotusta. Ne eivät liittyneet puolueohjelman vaatimuksiin, vaan koskivat asianajo-oikeuden laajentamista, ehdollisen rangaistuksen käyttöönottoa, kuolemanrangaistuksen poistamista, uskontorikosten dekriminalisointia, lapsenmurhan rangaistusasteikon lieventämistä ja vankilakurinpidon uudistamista.[35] Esitykset ei-

---

26 Luokkatuomiot kansan tuomittaviksi! *Työmies* 25.10.1911.

27 Kyse oli Turun hovioikeuden ratkaisusta tuomita vankeusrangaistuksia 57 Evolla, Lammin kunnassa, lakkoilleelle tukkityöläiselle.

28 *Turkia* 1924, s. 43–84. Vaalijulistuksessa oli ainakin vuonna 1907 ollut ”tavaraa jo ilmankin liikaa”. (Oikeuslaitoksemme alennustilassa, *Työmies* 26.2.1907).

29 *Soikkanen* 1967, s. 223.

30 Toimintakertomus 1907, s. 12–13.

31 Toimintakertomus 1908, s. 83, Toimintakertomus 1910–1911, s. 82–83, Toimintakertomus 1912, s. 38.

32 Ks. liite 1.

33 *Paasivirta* 1949, s. 27.

34 *Wuolijoki* 1945, s. 14.

35 Rikoslain muuttamisesta siihen suuntaan, että ehdollisella tuomiolla tulisi olemaan mahdollisimman laaja ala rankaisusysteemissä (anomusehdotus 169/1907 vp. S. Wuolijoki ym.); vankiloissa käytettyjen vanhentuneiden rangaistusten poistamisesta ja vankilain sisällisen järjestyksen muuttamisesta (anomusehdotus 111/1908 II vp. Huotari ym.); lapsenmurhaa koskevien rangaistusmääräyksien lieventämisestä (eduskuntaesitys 1/1910 vp. Pärssinen ym.); ehdotus laiksi, jonka kautta kumotaan voimassa olevan rikoslain 10:nnen luvun 1 ja 2 § (eduskuntaesitys 6/1910

vät johtaneet lainsäädäntöön ennen itsenäistymistä, vaikka niitä toistettiin lähes jokaisilla valtiopäivillä.[36] Monista ei laadittu edes lakivaliokunnan mietintöä. Pisimmälle pääsivät eduskuntaesitykset asianajo-oikeuden laajentamisesta ja lapsenmurhan asteikon lieventämisestä, joista tehtiin asetusehdotukset keisarille vuonna 1912.[37] Hallitsija ei kuitenkaan vahvistanut lakeja.[38] Uskontorikosten dekriminalisoinnissa saavutettiin kompromissiratkaisu, kun eduskunta hyväksyi niiden rangaistusasteikkojen lieventämisen.[39] Sosialidemokraatit eivät tehneet rikos- ja prosessioikeuteen liittyviä välikysymyksiä, ellei sellaiseksi lasketa välikysymystä poliisivoiman käytön lisäämisestä, joka kuitenkin liittyi epäilyksiin siitä, että poliiseja käytettiin nousevan työväenliikkeen tukahduttamiseen.[40]

Sosialidemokraattien lakiehdotukset eivät siis johtaneet tuloksiin, eivätkä puolueohjelman tavoitteet tulleet lähemmäksi täyttymistään. Parlamentaarinen vaikuttaminen oli tässäkin suhteessa pettymys. Eduskunnassa ei tosin ennen itsenäistymistä tehty merkittäviä rikos- ja prosessioikeudellisia uudistuksia minkään muunkaan puolueen aloitteesta. Niiden päähuomio oli tärkeämpinä pidetyissä ongelmissa, joita olivat ennen kaikkea torppari- ja työväenkysymys sekä venäläistämisen vastustaminen. Toisaalta odotettiin tuomioistuinlaitoksen kokonaisuudistusta. Vähäisemmät uudistukset puolestaan kärsivät yleisestä lainsäädäntötyön hitaudesta. Monet esitykset jäivät lakivaliokuntaan, jonka työtä eduskunnan hajotukset häiritsivät pahasti. Sillä oli myös lukuisia muita asioita käsiteltävänään, kuten yhdistyslain, kirkkolain ja aviottomien lasten aseman parantamista tarkoittavien lakien säätäminen.[41] Lisäksi jokavuotinen prokuraattorin kertomuksen käsittely oli riitaisuudessaan aikaavievää.[42]

Oikeuspolitiikka ei herättänyt kansanedustajissa niin suurta mielenkiintoa, että jäljelle olisi jäänyt dokumentteja sitä koskevista mielipide-eroista. Voidaan silti todeta, että suuri osa näitä oikeudenaloja koskevista lakiehdotuksista on nimenomaan kansallisen linjan edustajien laatimia, vaikka he olivat eduskunta-

---

vp. Järvinen ym.); ehdotus muutoksiksi oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ään (eduskuntaesitys 24/1910 vp. Annala ym.); ehdotus laiksi kuolemanrangaistuksen poistamisesta (eduskuntaesitys 14/1911 vp. Wiik ym.).

36 Esimerkiksi eduskuntaesitys kuolemanrangaistuksen poistamisesta tehtiin vuosien 1911, 1912, 1913 ja 1914 valtiopäivillä.

37 Alamainen ehdotus asetukseksi lapsenmurhaa koskevien rangaistusmääräysten lieventämisestä. (Asiakirjat V 1912 vp.) ja alamainen ehdotus asetukseksi oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 ja 3 §, sellaisina kuin ne ovat, 2 § asetuksella 23 päivältä marraskuuta 1898 ja 3 § asetuksella 24 päivältä helmikuuta 1873 muutetuissa muodoissaan, sekä saman luvun 9, 10 ja 11 § muuttamisesta. (Asiakirjat I 1912 vp.).

38 *Ylöstalo – Tarkka* 2001, s. 39.

39 Toimintakertomus 1914, s. 42–43.

40 *Soikkanen* 1975, s. 126–127.

41 Toimintakertomus 1913, s. 40–56.

42 *Laine* 1946b, s. 179–186, Toimintakertomus 1908, s. 85, Toimintakertomus 1909, s. 55, Toimintakertomus 1912, s. 41–42, Toimintakertomus 1913, s. 58–60.

ryhmässä selkeässä vähemmistössä. Lakiehdotusten laatijoina ja niistä puheenvuoroja käyttäneinä nimittäin kunnostautuivat erityisesti Karl H. Wiik, Anton Kotonen, Josua Järvinen, Santeri Nuorteva ja Sulo Wuolijoki. Pyrkimykset kapitalismin epäkohtien parantamiseen edes pienin reformein sopivat hyvin heidän yleiseen näkemykseensä sosialidemokratian tehtävistä. Toisaalta myös selvemmin kautskylaiset Nestori Aronen ja Hilja Pärssinen olivat aktiivisia, joten kaikkea kunniaa ei voi antaa kansallisen linjan sosialidemokraateille. Kaikkiaan kiinnostus oli kuitenkin myös eduskuntaryhmässä pientä.[43]

## 2.3 NÄKEMYKSET OIKEUDESTA JA TUOMIOISTUINLAITOKSESTA

### 2.3.1 Marxilainen käsitys oikeudesta

Marxilainen käsitys historiasta ja yhteiskunnasta oli materialistinen. Sen mukaan taloudelliset ja muut materiaaliset tekijät dominoivat: viime kädessä tuotantovälineet ja niiden omistus määräsivät historian kulun ja yhteiskunnan laadun. Marxismin mukaan kehitys vei vääjäämättä kohti kommunistista yhteiskuntaa, jossa tuotantovälineiden yhteisomistus poistaisi kapitalistiselle yhteiskunnalle ominaisesta tuotantovälineiden yksityisomistuksesta johtuvan sorron ja työväenluokan riiston.

Koska taloudelliset tekijät olivat marxilaisessa katsannossa ratkaisevia, oikeudella ei katsottu olevan yhteiskuntaa muuttavaa vaikutusta. Oikeudella voitiin vain justifioida tuotantovälineiden omistussuhteita. Lait eivät olleet irrallaan muusta yhteiskunnasta eivätkä ilmentäneet mitään korkeampaa oikeudenmukaisuutta. Kaikki normit olivat seurausta valitusta yhteiskuntajärjestelmästä eli siitä, miten tuotantovälineiden omistus oli järjestetty. Lait oli säädetty ennen kaikkea säätäjiensä etujen turvaamiseksi.

Oikeuslaitos oli näin ymmärretyn lainsäädännön tulkitsijana poliittisen vallankäytön väline. Oikeudenkäynneissä saattoi näyttää siltä, että tuomioistuin pyrki oikeudenmukaisiin ratkaisuihin, mutta loppujen lopuksi tarkoituksena oli tuotantovälineiden omistuksen suojaaminen. Koska työväenluokka ei ollut ollut osallisena lainsäädäntöprosessissa ja koska lait palvelivat vain tuotantovälineet omistavan luokan intressejä, työväenluokalla ei ollut ainakaan kaikissa tapauksissa velvollisuutta noudattaa asetettuja normeja.[44]

---

[43] Edustajien aatteellisesta sijoittumisesta esimerkiksi *Soikkanen* 1975, s. 136–144 ja *Favorin* 1992, s. 275.

[44] Marxismista tältä osin ks. esimerkiksi *Kautsky* 1909, s. 37–51, *Piilonen* 1982, s. 75–79, *Garland* 1990, s. 85–87, *Soikkanen* 1961, s. 72 ja 82–97, *Halonen* 1907, s. 106.

Suomessa Marxin näkemykset tunnettiin vain välikäsien kautta, mutta ajatus lakien luokkaluonteesta oli tuttu.[45] Se näkyi selvästi puoluetoimikunnan esittämässä julistuksessa erään työtaistelun johdosta annetuista vankeustuomioista:

> *”Kapitalistisen tuotantotavan kehittyessä luokkavastakohdat tulevat yhä räikeämmiksi, ja köyhälistön ja kapitalistiluokan välinen luokkataistelu muuttuu yhä ankarammaksi. Kapitalistiluokalla on tässä taistelussa käytettävänään hallinnollinen mahti poliiseineen, virastoineen ja virkamiehineen, maan oikeuslaitokset ja vankilat. – – Sorron välikappaleena käytetään hyvin usein anastajain harvainvallan ennen säätämiä, heidän luokkaetujensa turvaamista ja kansan orjuuttamista tarkoittavia lakeja, joita virkavalta, käyttäen vielä hyväkseen lakien epämääräisyyttä ja venyväisyyttä, voi sovelluttaa milloin lievemmin, milloin ankarammin, aina valtiollisten tarkoitustensa ja luokkatuntonsa mukaan.”*[46]

Teemaa toistettiin sekä lehtien palstoilla että eduskunnan täysistunnossa. Sulo Wuolijoen mielestä ei tarvinnut kuin vilkaista lakikirjaa, jotta huomasi, mikä kansanluokka oli lait säätänyt.[47] ”Kurjat lakimme epätäydellisyyksineen ja yksipuolisuuksineen antavat jo ilmankin vallassa-olijoille kohtuuttoman vallan työväen yli, joka useinkaan ei oikeutta mitenkään voi saada”, kirjoitti *Työmies*.[48]

Työväenliikkeen suuntauksilla oli erilaisia näkemyksiä lakien velvoittavuudesta. Vaikka Forssan ohjelmassa oli julistettu, että puolue voisi käyttää myös lain ulkopuolisia keinoja luokkataistelussaan, käytännössä vain anarkistinen kaartilaisradikalismi hyväksyi aseellisen vastarinnan oikeusjärjestystä vastaan.[49] Sekä kautskylaiset että kansallisen linjan edustajat katsoivat sen, että lakeja piti noudattaa, vaikka niiden sisältöä ei voitu hyväksyä. ”Ainoastaan siten [työväenluokka] todistaa ansaitsevansa pääsemään lakia säätämäänkin”, kuten *Työmies* kirjoitti vuonna 1899.[50] Edellä mainittu julistus jatkuikin seuraavalla, varsin maltillisella toimenpidekehotuksella:

> *”Meidän on koottava työläisten sankat joukot riveihin ja iskettävä vastaan sortajain silmiä totuus, joka kuuluu: Suomen itsetietoinen köyhälistö näkee teidän oikeutenne luokkaoikeudeksi; ja jatkaa entistä tarmokkaammin järjestynyttä taisteluaan teidän tuomioistuimianne vastaan, paljastaen kansan syville riveille niiden luokkasortoluonteen.”*[51]

---

45 *Soikkanen* 1961, s. 73, *Putensen* 1992, s. 146.
46 Luokkatuomiot kansan tuomittaviksi! *Työmies* 25.10.1911.
47 Ed. Wuolijoki, S. täysistunnossa 29.5.1907 (Pöytäkirjat I 1907 vp. s. 114).
48 Oikeudenkäyntiä, *Työmies* 12.1.1905.
49 *Salkola* 1985a, s. 112, Forssan puoluekokouksen pöytäkirja, s. B 108.
50 Kenen sitte tulee kunnioittaa lakia ja oikeutta? *Työmies* 20.9.1899.
51 Luokkatuomiot kansan tuomittaviksi! *Työmies* 25.10.1911.

### 2.3.2 Tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus

Loogisena jatkona ajatukselle oikeuden suhteellisuudesta työväenliikkeessä ei uskottu riippumattomaan tuomioistuinlaitokseen.[52] ”Porvarilliset oikeuslaitokset” olivat siten valtiollisen sorron välikappaleita ja sovelsivat lakia puolueellisesti silloin, kun oikeudessa olivat vastakkain eri yhteiskuntaluokkien edustajat.[53] Perusteita tälle uskolle antoi käytäntö etenkin painovapaus-, maanvuokra- ja työtaisteluasioissa,[54] mutta myös muissa asioissa katsottiin tuomitun puolueellisesti. Poliittiseksi koettu oikeudenkäyttö vei luottamuksen muuhunkin tuomioistuintoimintaan ja uskon vallan kolmijakoon.

Epäluottamus tuomioistuinlaitokseen meni pisimmälle *Työmiehen* tekemässä ehdotuksessa ”työväen sovinto-oikeuksista”. Kyse olisi ollut välimiesoikeuksista, jotka olisivat käsitelleet työväestön keskinäisiä rikos- ja riita-asioita. Näin olisi voitu jättää yleiset tuomioistuimet omaan arvoonsa. Sovinto-oikeuksissa kantaja ja vastaaja tai vastaavasti syytetty ja asianomistaja olisivat kumpikin nimenneet kaksi luottamusmiestään, jotka puolestaan olisivat valinneet puheenjohtajan. Tällainen kokoonpano olisi sitten tutkinut asian ja langettanut tuomion, josta ei olisi voinut valittaa varsinaisiin tuomioistuimiin. Oikeuden tuomitsemat sakot olisi maksettu työttömyysrahastoon tai muuhun ”työväkeä hyödyttävään tarkoitukseen”.[55] Laki tunsi välimiesoikeudet, joten sovinto-oikeudet olisivat olleet lainmukaisia, mutta rikosasioita ei niissä olisi voitu ratkaista.[56]

Ehdotusta perusteltiin nimenomaan tuomioistuinlaitosta kohtaan tunnetuilla epäluuloilla. ”Onko Helsingin raastuvanoikeus, varsinkin viime aikoina, näyttänyt sellaiselta paikalta, josta työmies voi luottamuksella hakea oikeutta?”, lehti kysyi ja vastasi itse kuvaamalla oikeudenkäyntejä ”onnenpeliksi”. Tuomarit olivat kansan arjesta vieraantuneita työväestön vihamiehiä, jotka eivät kohdelleet alempiin luokkiin kuuluvia ihmisarvoisesti. Sovinto-oikeudet sen sijaan olisivat koostuneet asiaa ymmärtävästä työväestä. Asiat olisi voitu ratkaista oikeudenmukaisesti, koska sovinto-oikeudet eivät olisi olleet sidottuja lain kirjaimeen.[57]

---

52 *Piilonen* 1982, s. 203, *Huhtanen* 1988, s. 42, *Rinta-Tassi* 1986, s. 170.

53 *Turkia* 1924, s. 68, *Hupli* 1911, s. 36–37, *Kostet* 1998, s. 133, Luokkatuomiot. Suomettarelainen lehti äkännyt sellaisen olevan, *Työmies* 24.7.1911, Heidän oikeutensa arvo kuuluu alenevan, *Työmies* 23.10.1911.

54 Ks. esimerkiksi *Turkia* 1912, s. 24–25, Luokkatuomiot kansan tuomittaviksi! *Työmies* 25.10.1911, Luokkatuomioistuimista, *Työmies* 29.9.1911, Rikoslaki ja tuomioistuimet kostonvälineenä, *Työmies* 5.8.1910, Laki ja oikeus, *Työmies* 13.2.1907, Herrain ”pyhän” lain nimessä! *Työmies* 24.10.1903.

55 Herroiltako oikeutta? *Työmies* 30.8.1899.

56 *Wrede* 1919, s. 117–118.

57 Herroiltako oikeutta? *Työmies* 30.8.1899.

*Työmiehen* ehdotus jäi yksittäistapaukseksi eikä siihen enää palattu. Lehti ei kuitenkaan luopunut tuomioistuinlaitoksen kritisoinnista. Työväen tekemiin rikoksiin suhtauduttiin lehden mukaan selvästi ankarammin kuin yläluokan.[58] ”Pienet varkaat hirtetään, vaan suuret, ne saavat kulkea vapaana.”[59] Samoilla linjoilla olivat sosialidemokraattiset kansanedustajat. Santeri Nuortevan mukaan oli ”yleisenä käsityksenä köyhälistön keskuudessa – –, että hallitusvalta ja oikeusjärjestelmä – – eivät ole puolueettomia, että ne palvelevat ja suojelevat luokkaetuja”.[60] Porvarilliset tuomarit sovelsivat ”syystä kyllä luokkalaeiksi sanottuja lakejaan omalle luokalleen niin edullisesti kuin suinkin mahdollista, jollei nyt suorastaan lakia rikkomalla, niin kuitenkin koettaen – – tulkita sitä niin ahtaasti kuin suinkin köyhälistöön nähden”. Kerrottiin jopa, että työväeltä oli joissakin tuomioistuimissa kielletty valitsemiensa asiamiesten käyttö.[61] Helsingin puoluekokouksessa vuonna 1911 esitettiin ”vakava vastalause” tuomioistuinten menettelyä kohtaan.[62] Vasemmistolaisesti ajattelevan kansan keskuudessa oikeuslaitokseen suhtauduttiin samoin.[63]

Tuomioistuinlaitokseen kohdistunutta arvostelua ei hillinnyt lautamiesjärjestelmä, jonka olisi pitänyt tuoda tuomioistuimiin vasemmiston peräänkuuluttamaa kansan oikeuskäsitystä. Kaupungeissa toimineissa raastuvanoikeuksissa ei lautamiehiä ollut nimittäin ensinkään, kun taas maaseudun kihlakunnanoikeuksissa lautamiehet valittiin niin, että tehtäviin pääsivät käytännössä vain yhteiskunnan ylempiin kerroksiin kuuluneet. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus oli toteutettu vuonna 1906 vain valtiollisissa vaaleissa, joten kunnissa se oli yhä riippuvainen tuloveron maksamisesta. Niinpä kuntakokouksen valitsemat lautamiesehdokkaat eivät edustaneet kuntalaisia kovinkaan hyvin. Lautamiesten valinnan demokraattisuutta vähensi edelleen se, että kihlakunnanoikeudella oli viimekätinen valta valita lautamiehet kuntakokouksen esittämien henkilöiden joukosta.[64]

Näistä syistä poliittinen vasemmisto ei katsonut lautamiesjärjestelmän toteuttavan tarkoitustaan eikä takaavan oikeuslaitoksen puolueettomuutta. Lautakunnan ei nähty enää aikoihin vastanneen ”yhteistä kansaa”. Niin kauan kuin lautamiehet valittiin epädemokraattisella tavalla, instituution legitimaatio oli samalla tasolla kuin tuomioistuinten ylipäätään. Kuten *Työmiehessä* kirjoitettiin vuonna 1911:

---

58 ”Oikeuden”-käyttö yhteiskunnassamme, *Työmies* 10.8.1910. Ks. myös *Koskela* 2002, s. 40–46.

59 Varkaus, liikevoitto ja yhteisten varain jako, *Työmies* 19.6.1902.

60 Ed. Nuorteva täysistunnossa 13.9.1907 (Pöytäkirjat III 1907 vp. s. 1370).

61 Ed. Aronen täysistunnossa 16.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 199–200).

62 *Turkia* 1924, s. 68.

63 *Huhtanen* 1988, s. 42. Vrt. myös Väinö Huplin työväenteattereita varten kirjoittama näytelmä. (*Hupli* 1911, s. 34–40.)

64 *Spring-Reiman* 1998, s. 88–92, *Nousiainen* 1991, s. 294, *de Godzinsky – Ervasti* 1999, s. 13, *Piilonen* 1982, s. 15–16.

*”Katsokaamme vaan esim. kihlakunnanoikeuksien lautakuntain kokoonpanoa. Varakkaimmat manttaalimiehet ne melkein poikkeuksetta niissä istuvat. Kysymykseenkään ei tule, onko lautamieheksi valitulla mitään edellytyksiä semmoisen toimen tunnolliseen täyttämiseen, vaan määräävänä on se, että hän on joko varakas tiluksenomistaja tai ainakin varakkaitten suosikki. Manttaalipösöjen piireissä pidetäänkin lautamiehen tointa vallan erikoisena arvonansaitsemistoimena. – Saapastakin tyhmempi mies voi usein olla istumassa oikeudenjäsenenä ja odottamassa itselleen ’herrastuomarin’ [sic] mairittelevaa karahteeria.”*[65]

### 2.3.3 Lakimiehet ja kansa

Vuosisadan alun sosialismiin sen kansanomaisessa muodossa kuului herra- tai paremminkin luokkaviha. Ylemmät yhteiskuntaluokat koettiin varsin laajasti riistäjinä, joiden turmioksi vallankumous aikanaan koituisi.[66] Lakimieskunta kuului luonnollisesti ”herrojen” vihattuun ryhmään paitsi yhteiskuntaluokkansa myös poliittisen katsomuksensa perusteella. Juristithan olivat yleisesti oikeistolaisia, mikä näkyi muun ohella lakimiesten käyttäytymisessä vuonna 1918. Arvostelu ei ollut kuitenkaan yksin herravihaa, vaan koski myös ammattikuntaan liittyviä seikkoja.

Lakimiesten moraalia pidettiin turmeltuneena. Juristien sanottiin voivan pidäkkeettä ”valehdella, väittää ja vannoa vaikka mustan valkeaksi, mikäli ei ole pelkoa kiinni joutumisesta”.[67] Väitettiin sattuneen lukuisia tapauksia, joissa lakimiehet olivat tulkinneet lain kirjainta vastoin sen henkeä.[68] Lakimiehet osasivat tehdä tarpeen mukaan yksinkertaisestakin asiasta sotkuisen ja käsittämättömän, ja taitavimpien juristien väitettiin pystyvän saamaan oikeuden tekemään haluamiaan päätöksiä jutun faktoista riippumatta.[69] Jos oikeussalissa vastaan asettui ”lainoppinut käräjäpukari”, niin tuloksena saattoi olla vääryyttä oikeuden asemesta.[70] Tuomioistuimet eivät olleet puuttuneet tällaiseen oikeuden väärinkäyttöön läheskään riittävästi.[71]

Osittain ristiriitaisesti kritisoitiin myös lakimiesten hinnoittelua. ”Nylkevän asianajajaluokan”[72] palvelukset olisivat siis kaikesta huolimatta kelvanneet, jos niitä olisi ollut kohtuulliseen hintaan tarjolla. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan lakimiehet olivat ”häikäilemättömästi kiskoneet oikeutta etsivältä köyhälistöltä

---

65 Huomautuksia oikeuslaitoksen uudistamisen alalta, *Työmies* 21.7.1911. Samoin Oikeuslaitoksemme alennustilassa, *Työmies* 26.2.1907.
66 *Ehrnrooth* 1992, s. 492–495.
67 Toimintakertomus 1910–1911, s. 94.
68 Ed. Viitanen täysistunnossa 29.5.1907 (Pöytäkirjat I 1907 vp. s. 113).
69 *Halonen* 1907, s. 214, Lain pätevyys kansassa, *Työmies* 1.5.1899.
70 Ed. Aronen täysistunnossa 16.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 199).
71 Toimintakertomus 1910–1911, s. 95.
72 Toimintakertomus 1907, s. 63.

kohtuuttomia palkkioita avustaan”.[73] Juristien palkkiot olivat yleisen paheksunnan kohde. Niiden korkeus muodosti oikeusturvaongelman, sillä oikeuden saaminen edellytti usein lakimieheen turvautumista.[74] Ilmaista oikeusapua oli siksi vaadittu jo Turun ohjelmassa, ja vaatimus toistettiin Forssan ohjelmassa. Senaatin esityksen lakimiespalveluiden taksaksi ei uskottu auttavan.[75]

Iso osa esitetystä lakimieskritiikistä oli propagandistista liioittelua ja osoitus yleisestä herravihasta. Juristit olivat yläluokasta erityisen hyvä kohde, koska monella oli oikeuslaitoksesta kielteisiä kokemuksia. Lakimiesten arvostelu palveli päämäärää eli heidän asemansa heikentämistä. Merkki siitä, ettei raivo kohdistunut ammattikuntaan sinänsä, oli harvojen työväkeä puolustaneiden juristien kunnioitus.[76] Lisäksi on huomattava, että lainopillisten palveluiden tarjoajien mainetta pilasivat myös koulutusta vailla olleet ”nurkkasihteerit”.[77] *Työmies* jopa ehdotti, että sovinto-oikeuksien puheenjohtajiksi voitaisiin valita ”työväkeä ymmärtävä lakimies”.[78] Paljon ei heitä vielä ollut, mutta esimerkiksi lakivaliokunnan monivuotinen sosialidemokraattinen varapuheenjohtaja Anton Kotonen oli varatuomari.[79] Vuonna 1911 oikeustutkinnon suorittanutta Väinö Tanneria puolestaan kehuttiin ”työväen asianajajaksi”.[80] Lakimiesten arvostelu oli silti looginen osa tuomioistuinlaitoksen kritisointia harvainvaltaiseksi. Vuonna 1918 juristit eivät joutuneet ammattinsa vuoksi vainotuiksi.[81]

Siinä missä oikeuslaitosta ja lakimiehiä kohtaan tunnettiin suurta epäluuloa, työväenliike luotti kansan kykyyn hoitaa oikeudelliset asiat parhain päin. Tämä oli tietysti loogista kannattajien sosiaalinen koostumus huomioon ottaen. Kuten yleensä, nytkin ”kansana” pidettiin lähinnä omia kannattajia.

---

73 Toimintakertomus 1912, s. 39. Näin myös esimerkiksi Lakijuristien ammattikunta ja suomettarelaiset, *Työmies* 29.5.1911.

74 *Wuolijoki* 1945, s. 57–60, ed. Aronen täysistunnossa 16.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 199–202).

75 Ed. Turkia täysistunnossa 29.5.1907 (Pöytäkirjat I 1907 vp. s. 110), Toimintakertomus 1910–1911, s. 95.

76 *Wuolijoki* 1945, s. 12–14, ed. S. Wuolijoki täysistunnossa 29.5.1907 (Pöytäkirjat I 1907 vp. s. 115).

77 Eduskuntaesitys 24/1910 vp. Annala ym.

78 Herroiltako oikeutta? *Työmies* 30.8.1899.

79 Suomen lakimiehet 1926, s. 197. Suhtautuminen Kotoseen (1876–1936) ei tosin ollut yksinomaan myönteistä, sillä hänen oman vaalipiirinsä sosialidemokraattinen piirikokous koetti erottaa hänet kansanedustajantoimestaan vuonna 1912. Syynä oli Kotosen vasemmistolaisuudesta herännyt epäily. Kotosen välit puolueeseensa menivät lopullisesti poikki vuonna 1920, jolloin hän vastusti parlamentaarisen jarrutuksen käyttöä hallituksen painostamiseksi punavankiasiassa. Puolue erotti Kotosen jäsenyydestään, jolloin hän siirtyi kokoomukseen ja myöhemmin IKL:ään. Kotonen nousi 1920-luvulla eduskunnan varapuhemieheksi ja oikeusministeriksi. (*Favorin* 1992, s. 275, *Tyynilä* 1984, s. 219, *Tanner* 1948, s. 414, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Kotonen, Anton, Kansallisbiografia / Kotonen, Anton).

80 *Tanner* 1948, s. 410 ja 424–427, Suomen lakimiehet 1926, s. 305.

81 *Paavolainen* 1966, s. 189.

Luottamus kansaan näkyi ensinnäkin siinä, että lakien uskottiin olevan oikeudenmukaisia vasta silloin, kun ne todella heijastaisivat kansan tahtoa.[82] Myös oikeudellinen ratkaisutoiminta tapahtuisi parhaalla tavalla, jos lain sijaan luotettaisiin kansan oikeudentuntoon. *Työmiehen* mielestä näin oli silloin, kun valistuneet työväentuomarit ratkaisivat asioita turvautumatta lakien muodollisuuksiin. ”Työväen omasta kädestä” lähteneitä tuomioita kansakin kunnioittaisi.[83] Kaikesta paistoi idealistinen usko siihen, että lopputulos olisi oikeudenmukaisempi, jos oikeudenhoidosta vastaisivat juristien sijaan valistuneet maallikot. Vallinneessa tilanteessa ei ollut takeita siitä, ettei tuomari ollut syytettyä ”siveellisesti paljon rappeutuneempi”.[84]

*Varatuomari Anton Kotonen oli sosialidemokraattien asiantuntija oikeusasioissa.*

Työväenliikkeessä katsottiin myös kansan kykenevän hoitamaan omat oikeudelliset asiansa ilman lakimiesten apua. Siinä missä kansa pääsi osallistumaan valtiollisten asioiden hoitoon, pitäisi sen saada ja voida hoitaa oikeudelliset asiansakin täysivaltaisesti turvautumatta lakimiehiin. Harvat asiat olivat niin monimutkaisia, etteikö asioihin jossain määrin perehtynyt, hyvämaineinen ja rehellinen kansan mies olisi osannut niitä hoitaa. Tulos saattoi olla jopa parempi, sillä he eivät sotkisi asioita ”oikeudenkäyntitempuillaan”.[85] Tuomioistuinlaitos, joka edellytti oikeudenhakijalta juridista koulutusta, oli liian monimutkainen ja uudistamisen tarpeessa.[86] *Työmiehessä* julkaistiinkin varmuudeksi ohjeita oikeuteen joutuville, jotta he eivät tekisi yksinkertaisia virheitä.[87]

---

82 Lain pätevyys kansassa, *Työmies* 30.8.1899 sekä ed. af Ursin ja ed. Tainio täysistunnossa 13.9.1907 (Pöytäkirjat III 1907 vp. s. 1427 ja 1437).

83 Herroiltako oikeutta? *Työmies* 30.8.1899, Oikeuslaitoksemme alennustilassa, *Työmies* 26.2.1907, Huomautuksia oikeuslaitoksen uudistamisen alalta, *Työmies* 21.7.1911.

84 Mitä on kirjoitettu laki? *Työmies* 27.4.1906.

85 Oikeudenkäynti ja vähävaraiset, *Työmies* 9.10.1912, ed. Viitanen täysistunnossa 29.5.1907 (Pöytäkirjat I 1907 vp. s. 113), ed. Aronen täysistunnossa 16.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 199 ja 202).

86 Ed. Kotonen täysistunnossa 2. ja 16.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 158–159 ja 204).

87 ”Oikeudessa esiintyjän tulee siis muistiinsa painaa seuraavat seikat: 1) pitää itsensä mahdollisimman levollisena; 2) puhua vähän, mutta asiallisesti ja selvästi sekä ainoastaan silloin milloin saa puheenvuoron; 3) ei keskeyttää puheenjohtajaa, toisia asiallisia eikä todistajia; 4) tarkoin

## 2.4 NÄKEMYKSET RIKOSOIKEUDESTA

### 2.4.1 Yhteys rikosoikeuden sosiologiseen koulukuntaan

Vallinnut tieteenkäsitys 1800-luvun loppupuolella oli positivistinen. Se nojasi kokeellisiin menetelmiin ja luonnontieteelliseen kausaliteettiin. Marxilainen sosialismi oli yksi tämän tieteenkäsityksen monista ilmentymistä.[88] Uusi tieteenkäsitys tunkeutui vuosisadan vaihteeseen mennessä myös rikosoikeuteen, jossa sosiologinen rikosoikeus nousi haastamaan vallinneen klassisen rikosoikeuden.[89]

Suomen vuonna 1889 säädetty rikoslaki edusti klassista rikosoikeutta. Siinä korostettiin legalismia ja tekorikosoikeutta, nostettiin vapausrangaistus seuraamusjärjestelmän keskeiseksi osaksi sekä vähennettiin rangaistuslajien lukumäärää. Klassisen rikosoikeuden rangaistusteoria oli sovitusoppi, jonka mukaan rankaisemisen oikeutus oli lakien rikkominen sinänsä. Rikollisuuden syistä ei oltu niinkään kiinnostuneita. Sosiologisen koulukunnan mukaan rikosoikeuden ydintehtävä oli kuitenkin taistelu rikollisuutta vastaan. Tähän tavoitteeseen päästiin parhaiten tuomitsemalla erilaisille rikoksentekijöille erilaisia rangaistuksia. Seuraamukset piti räätälöidä mahdollisimman yksilöllisiksi. Rankaisemisessa tärkeintä ei ollut tehty rikos, vaan arvio rikoksentekijän parantumismahdollisuuksista.[90]

Sosiologisen koulukunnan nousua on selitetty vastauksena teollistumisen aikaansaamiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Sosiologinen koulukunta tarjosi vallanpitäjille klassista rikosoikeutta tehokkaampia keinoja taistella lisääntynyttä rikollisuutta ja yhteiskunnallista epävakautta vastaan. Se antoi paremmat työkalut teollisuusyhteiskunnan kriminaalipoliittiseen hallitsemiseen. Tästä syystä se saavutti suosiota ympäri Eurooppaa. Vaikka koulukunnan ajatuksia käytettiin oikeuttamaan ”punaista vaaraa” torjuvaa kriminaalipolitiikkaa, sosiologinen koulu kelpasi myös vasemmistolle. Rikollisuuden yhteiskunnallisten syiden kartoittaminen ja niihin puuttuminen sopi hyvin vasemmistolaiseen ajatteluun.[91]

---

huomioonsa kiinnittää, mitä vastapuolen taholta tai mitä todistajat lausuvat; 5) kun huomautuksia on tehtävä, pyytää puheenvuoroa ja odottaa, kunnes sen saa; 6) kuunnella tarkoin mitä puheenjohtaja pöytäkirjaan sanelee ja, jos asiallinen huomaa, että siihen on tehtävä korjauksia, pyytää edelläkerrotusti puheenvuoroa ja korjata erehdys puheenjohtajalle.” (Oikeudenkäynti ja vähävaraiset, *Työmies* 9.10.1912).

88 *Soikkanen* 1961, s. 28–29, *Lappi-Seppälä* 1982, s. 142–143.

89 *Lappi-Seppälä* 1982, s. 143.

90 *Lappi-Seppälä* 1982, s. 125–132 ja 140–146, *Pihlajamäki* 1990, s. 18–23, *Hannula* 2004, s. 201–206.

91 *Backman* 1976, s. 122–133 ja 153–159, *Pihlajamäki* 1990, s. 126–146, *Lappi-Seppälä* 1982, s. 142–144, *Garland* 1985, s. 73–109 ja 161–170.

Rikosoikeuden koulukuntien välinen vastakkainasettelu oli kansainvälisessä tiedeyhteisössä selvää. Sen sijaan Suomessa kilpailevia koulukuntia ei varsinaisesti edes syntynyt. Sosiologisen koulukunnan mukaisia käsityksiä esitettiin maltillisena ja luontevana jatkona noudatetulle kriminaalipolitiikalle, ja ajatukset saivat kannatusta poliittisen kentän eri laidoilla. Esimerkiksi Helsingin yliopiston rikosoikeuden professori, suomalaisen puolueen kansanedustaja Allan Serlachius osoitti ymmärrystä sosiologiselle koulukunnalle.[92]

Rikosoikeus ei ollut sosialidemokraattisen puolueen keskeisiä kiinnostuksenkohteita. Puolueohjelmat olivat niukkoja ja *Työmiehessä* valitettiin, ettei rikollisuuteen liittyviä asioita muutenkaan juuri käsitelty puolueen piirissä. Saksan sosialidemokraattinen puolue oli laatinut rikosoikeudellisen erillisohjelman, mutta *Työmiehen* haikailut vastaavan perään jäivät turhiksi.[93] Tästä huolimatta voidaan havaita suomalaisten sosialidemokraattien kannattaneen sosiologisen koulukunnan mukaista rikosoikeutta. Vaikka rikosoikeustieteen uusimmat virtaukset olivat tuskin laajasti tiedossa, valistuneimmat kansanedustajat tunsivat koulukunnan merkittävimmän edustajan Franz von Lisztin (1851–1919) ajatuksia. Niitä levitettiin kansantajuisissa sosialismin oppikirjoissa ja *Työmiehen* palstoilla.[94]

Sosialidemokraatit arvostelivat vankeusrangaistusta sosiologisen koulukunnan hengessä. Vankeusrangaistusta ei pidetty tehokkaana eikä siksi järkevänä keinona taistelussa rikollisuutta vastaan. ”Me, jotka emme usko vankilan parantavaan ennen kuin pelottavaankaan vaikutukseen, pidämme ’istumista’ ja tiilen päitten lukemista idioottisena rikollisuuden vastustuskeinona”, kirjoitti *Työmies*.[95] Alfred Komu esitteli tutkimuksia, jotka osoittivat enemmistön vankilassa olleista syyllistyvän vapauduttuaan uudestaan rikoksiin.[96] Santeri Nuorteva ehdotti vankeuden sijaan sellaisia rangaistusmuotoja, jotka ottaisivat huomioon rikoksentekijöiden mielenlaadun,[97] ja Yrjö Sirola sellaisia, joiden päämääränä olisi ”rikollisten palauttaminen toisenlaisina hoitolaitoksista”.[98]

Yksi sosiologisen koulukunnan kannattamista vaihtoehdoista vapausrangaistukselle oli ehdollinen vankeusrangaistus.[99] Sosialidemokraatit tekivätkin heti eduskuntauudistuksen jälkeen sitä koskevan anomusehdotuksen. Koska kyseessä oli anomus lainsäädäntötoimenpiteeseen ryhtymisestä, se ei ollut kovin yksi-

---

92 *Kekkonen* 1996, s. 121–135, *Lappi-Seppälä* 1982, s. 140–146, *Backman* 1976, s. 160–167.

93 Rikosoikeus ja sosialidemokratia, *Työmies* 8.2.1908.

94 Ed. af Ursin täysistunnossa 13.9.1907 (Pöytäkirjat III 1907 vp. s. 1426), *Hillquit* 1910, s. 320, Syiden tutkimusko rikollisuuden hyväksymistä? *Työmies* 14.9.1906, Rikollisuus yhteiskunnallisena ilmiönä, *Työmies* 29.2.1916.

95 Vankilaa! *Työmies* 6.12.1906.

96 Ed. Komu täysistunnossa 3.5.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 411).

97 Ed. Nuorteva täysistunnossa 2.11.1907 (Pöytäkirjat IV 1907 vp. s. 3203–3204).

98 Ed. Sirola täysistunnossa 25.8.1908 (Pöytäkirjat I 1908 II vp. s. 213).

99 *Lappi-Seppälä* 1982, s. 146–147, *Backman* 1976, s. 161.

tyiskohtainen, vaan siinä perusteltiin ehdollisen rangaistuksen käyttökelpoisuutta ja tehokkuutta yleisellä tasolla. Anomusehdotuksessa rikoksentekijät jaettiin sosiologiselle koulukunnalle tyypillisellä tavalla ryhmiin. Rikoslain tuntemat rangaistukset olivat anomuksen mukaan sopivia ainoastaan ”varsinaisille rikoksentekijöille”. Sitä vastoin ”satunnaiset rikoksentekijät”, jotka ”sattuma, oikeutettu mustasukkaisuus, eri velvollisuuksien ristiriitaisuus ja – – ennen kaikkea tietysti taloudellinen kurjuus” ajoivat rikoksen poluille, tarvitsivat toisenlaisia rangaistuksia. Vapausrangaistusten tuomitsemisesta heille oli enemmän vahinkoa kuin hyötyä, sillä vankilaan joutunut satunnainen rikoksentekijä oli ”koko elämänsä ajaksi mennyttä miestä” ja antautui ”epätoivossaan pysyväisesti rikollisuuden uralle”. Ehdollinen rangaistus vetoaisi syyllisen kunniantuntoon ja osoittaisi näin yhteiskunnan paheksunnan, mutta antaisi hänelle kuitenkin mahdollisuuden parantaa tapansa. Näin ollen Suomessa tuli seurata ”sivistysmaiden” esimerkkiä ja ottaa käyttöön ehdollinen rangaistus.[100]

Koska rangaistuksilla tuli pyrkiä rikollisten parantamiseen, oli olojen rangaistuslaitoksissa mahdollistettava tämä. Niinpä sosiologinen koulukunta tavoitteli vapausrangaistuksen täytäntöönpanon uudistamista.[101] Vankilaolot olivat olleet myös vasemmiston hampaissa: ”[N]ykyinen vankilarangaistus on ihmisten kidutus- ja kostolaitos [joka] sotii alkeellisinta ihmiskäsitystä vastaan”, väitti tunnetun sosialistin Jean Boldtin pidätyksestä suuttunut Yrjö Sirola.[102] Vaikka Sirolan sävy olikin liioitteleva, viestin ydin oli sama myös *Työmiehellä*, joka löysi vankiloiden oloista lukuisia puutteita.[103] Osittain arvostelu perustui omakohtaisiin kokemuksiin, sillä monet puolueen johtohenkilöt olivat olleet poliittisista syistä itse vankilassa.[104] Saatettiin jopa ajatella, että juuri tämän vuoksi heillä oli erityinen velvollisuus ajaa vankien asiaa.

Vankiloiden kritisointi ei jäänyt pelkäksi puheeksi, vaan Anton Huotari laati vuonna 1908 anomuksen vankilakurinpidon uudistamisesta. Ehdotuksessa kiinnitettiin huomiota ennen kaikkea siihen, että seuraamusjärjestelmästä poistettuja ruumiillisia rangaistuksia käytettiin yhä vankiloissa järjestysrangaistuksina. Vankeusrangaistukseen liittyi yhä ”enemmän kostoa kuin kasvatusta”. Se ei vastannut ”nykyistä katsantokantaa”, koska 14 tuntia päivässä työskennelleet vangit eivät jaksaneet nauttia laitoksen opettajien ”henkisestä kasvatustyöstä”.

---

100 Anomusehdotus 169/1907 vp. S. Wuolijoki ym.

101 *Lappi-Seppälä* 1982, s. 141.

102 Ed. Sirola täysistunnossa 25.8.1908 (Pöytäkirjat I 1908 II vp. s. 213).

103 Muutama sana kuritushuone-oloista, *Työmies* 14.5.1908, Tuleeko vieläkään vankilain ohjesääntöjen muuttamisesta mitään? *Työmies* 10.8.1911, Vankilakomento, *Työmies* 14.3.1912, Vieläkin vankilakomennosta, *Työmies* 2.4.1912, Kun vankien ruokaa parannettiin, *Työmies* 9.6.1914.

104 Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Manner, Kullervo; Mäkelin, Yrjö; Nuorteva, Alexander (Santeri) ja Tainio, David (Taavi).

Näin heidän mahdollisuutensa parantua olivat huonot.[105] Anomus ei kuitenkaan johtanut lainsäädäntöön.[106]

### 2.4.2 Mistä rikollisuus johtuu?

Sosiologiselle rikosoikeuskoululle oli keskeistä rikollisuuden ehkäiseminen sen syyt selvittämällä ja niihin puuttumalla. Kriminologia oli uusi tiede, joka syntyi ratkaisemaan tätä ongelmaa. Kriminologit olivat esittäneet mitä erilaisimpia syitä rikollisuudelle, ja myös sosialidemokraatit olivat kiinnostuneita asiasta.[107] Vaikka esimerkiksi Enrico Ferrin (1856–1929) ja Cesare Lombroson (1835–1909) teoriat olivat jossain määrin tunnettuja ja kunnioitettuja,[108] luokkatietoinen käsitys rikollisuudesta oli vallitseva Suomen vasemmiston keskuudessa.

Rikollisuuden viimekätinen syy oli puolue-eliitille päivänselvä. Vaikka jotkut harvat paatuneet rikolliset olivat ehkä poikkeus, voitiin yleisesti ottaen todeta, että ”ennen kaikkea taloudellinen kurjuus” oli kaiken rikollisuuden takana.[109] Samaa näkemystä toistettiin eri sanoin: Nils Robert af Ursin syytti ”nurjia sosiaalisia oloja”[110], Hilja Pärssinen ”yhteiskunnallisia syitä”[111] ja Alex Halonen suorastaan ”ryysyköyhälistön kurjuutta huokuvaa piiriä”.[112] *Työmiehessä* julkaistiin jatkuvasti artikkeleita, joissa toistettiin samaa näkemystä.[113]

Kun köyhyys ja osattomuus oli osoitettu rikollisuuden aiheuttajaksi, oli helppoa keksiä keino sen vähentämiseksi: ”[P]arhaiten voidaan rikollisuutta vastustaa yhteiskunnallisia ja taloudellisia oloja parantamalla”.[114] Samaa mieltä oli Hilja Pärssinen: ”Minä luulen, että ellei olisi rikokseen pakottavia syitä, ei kukaan tekisi rikoksia.”[115] Viimekätiseksi syypääksi nähtiin kapitalistinen järjestelmä: ”Murhia tulee tapahtumaan niin kauan kuin kapitalistisen yhteiskunnan

---

105 Anomusehdotus 111/1908 II vp. Huotari ym.

106 Vankiloista autonomian ajan lopulla ks. *Kallinen* 1982, erit. s. 60–78.

107 *Lappi-Seppälä* 1982, s. 143.

108 *Wuolijoki* 1948, s. 9–10, *Halonen* 1907, s. 223, *Hillquit* 1910, s. 318–320, Rikollisuus yhteiskunnallisena ilmiönä, *Työmies* 29.2.1916.

109 Anomusehdotus 169/1907 vp. S. Wuolijoki ym.

110 Ed. af Ursin täysistunnossa 13.9.1907 (Pöytäkirjat III 1907 vp. s. 1426).

111 Ed. Pärssinen täysistunnossa 3.5.1912 (Pöytäkirjat III 1912 vp. s. 410).

112 *Halonen* 1907, s. 222.

113 Esimerkiksi Eilisen murhan johdosta, *Työmies* 2.9.1902, Kurjuus ja sen seuraukset, *Työmies* 11.7.1903, Rikollisuus, *Työmies* 1.11.1904, Taas kapitalismin rikoksia! *Työmies* 14.6.1906, Puute johtanut varkauteen, *Työmies* 15.12.1910, Kodittomat lapset ja yhteiskunta, *Työmies* 8.3.1911, Raaistuttava yhteiskunta, *Työmies* 27.7.1911, Murhamiehiksi kouluttaminen – jalostavaa kasvatusta, *Työmies* 22.8.1911, Rikoksentekijän syyntakeisuus, *Työmies* 13.2.1915, Rikollisuus yhteiskunnallisena ilmiönä, *Työmies* 29.2.1916, Rikollisuudesta Helsingissä, *Työmies* 1.2.1917.

114 Toimintakertomus 1912, s. 40–41.

115 Ed. Pärssinen täysistunnossa 3.5.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 410).

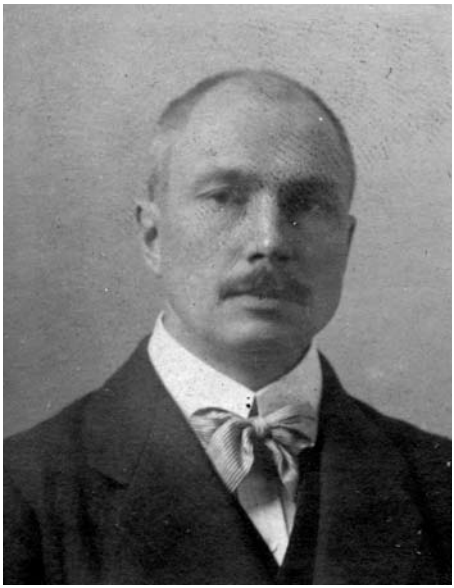

*Yrjö Sirola oli työväenliikkeen tärkeimpiä johtajia.*

myrkyttämä ihmissuku on sellainen kuin se on.”[116] Ainoa keino päästä rikollisuudesta eroon olisi sosialismiin siirtyminen, jolloin rikollisuutta synnyttävät taloudelliset tekijät poistuisivat.[117]

Luokkatietoinen näkemys rikollisuuden syistä näkyi esimerkiksi lapsenmurhan rangaistusasteikon lieventämistä koskeneessa eduskuntaesityksessä, jonka allekirjoittajina olivat merkittävimmät sosialidemokraattiset kansanedustajat.[118] Ehdotusta perusteltiin siteeraamalla laajasti ulkomaisia tutkimuksia ankarien rangaistusten tehottomuudesta tämänkaltaiseen rikollisuuteen, jonka syitä olivat muiden muassa synnytyksen jälkeinen masennus ja aviottomien lasten saamisesta koituva häpeä. Sen lisäksi, että nämäkin osoitettiin kapitalistisen järjestelmän aiheuttamiksi epäkohdiksi, tärkeimmäksi syyksi todettiin köyhyys: ”Ilmeisenä vaikuttimena lapsenmurhatapauksiin esiintyy [rikoksentekijöiden] taloudellisesti kurja asema[119]”. Samankaltaisin perustein tuettiin myöhemmin vaatimusta sikiönlähdettämisen rangaistusasteikon lieventämisestä.[120]

### 2.4.3 Rangaistusten ankaruus

SDP:n voidaan sanoa olleen lievän ja humaanin kriminaalipolitiikan kannalla. Yksi puolueen oikeuspolitiikan keskeisistä piirteistä oli pyrkimys rangaistusten lieventämiseen. Tämä näkyi puolueen edustajien tekemissä lakiehdotuksissa, heidän pitämissään eduskuntapuheenvuoroissa ja *Työmiehen* kirjoituksissa.[121]

---

116 Ed. Nuorteva täysistunnossa 13.9.1907 (Pöytäkirjat III 1907 vp. s. 1373).
117 Rikokset ja sosialismi, *Työmies* 28.7.1902.
118 Esityksen ensimmäinen allekirjoittaja oli Hilja Pärssinen, ja siihen yhtyivät muiden muassa Oskari Tokoi, Kullervo Manner, Santeri Nuorteva, Yrjö Mäkelin ja Miina Sillanpää.
119 Eduskuntaesitys 1/1910 vp. Pärssinen ym.
120 LaVM 3/1912 vp. vastalause II.
121 Näin myös *Backman* 1976, s. 167.

Prokuraattori oli kertomuksessaan vuonna 1908 pitänyt rangaistuksia liian lievinä ja ehdottanut erityisesti vankiloiden järjestysrangaistusten koventamista. Sosialidemokraattien mielestä oli naurettavaa ajatellakin, että ihmiset hakeutuisivat vankilaan ”viettämään huolettomia päiviä”. Prokuraattorin vaatimuksia pidettiin ”taantumuksellisena vanhanaikaisiin raakalaisoloihin palaamisena”.[122] Myös muissa yhteyksissä todettiin, etteivät kovat rangaistukset vaikuttaneet rikoksia ehkäisevästi, vaan rikoksentekijöitä paaduttavasti ja siten rikoksia lisäävästi.[123] Myös ”ajan sivistystason ja luonnollisen inhimillisyystunteen” katsottiin vaativan rangaistusten lieventämistä.[124]

Kautskyn mukaan kuolemanrangaistuksen poistaminen oli ”jokaisen sosialidemokraatin itsestään selvä vaatimus”.[125] SDP oli ollut runsaslukuisesti edustettuna toisen internationaalin kongressissa Kööpenhaminassa vuonna 1910, jossa oli yksimielisesti tuomittu kuolemanrangaistuksen käyttö.[126] Pian kongressin jälkeen Suomessakin vaadittiin kuolemantuomiosta luopumista. Niitä ei tosin ollut pantu täytäntöön melkein sataan vuoteen, mutta rangaistusmuoto oli yhä rikoslaissa.[127] Sosialidemokraattiset edustajat pyrkivät Karl H. Wiikin johdolla poistamaan tämän epäkohdan. Wiikin ehdotuksen perustelut olivat usein toistettuja: kuolemantuomio oli tehoton, julma ja liian ankara rangaistusmuoto. Kuolemantuomion sijaan edustajat esittivät 8–12 vuoden kuritushuonerangaistusta.[128] He myös kannattivat Siperiaan karkotettujen armahtamista.[129] *Työmies* jakoi edustajien huolen ja julkaisi paitsi Wiikin esityksen pääkirjoituksenaan myös useita kuolemanrangaistusta vastustaneita artikkeleita.[130]

Sosialidemokraatit tekivät 1910 eduskuntaesityksen uskontorikosten dekriminalisoinnista.[131] Kyse ei ollut niinkään rikosoikeudellisesta asiasta, vaan esitys liittyi Forssan ohjelman vaatimukseen kirkon ja valtion erottamisesta. Asia eteni lakivaliokuntaan ja täysistuntoon vasta vuonna 1914. Sosialidemokraattinen ryhmä pysyi yhtenäisenä, mutta ei siitä huolimatta kyennyt ajamaan esitystä läpi. Sen sijaan eduskunta hyväksyi uskontorikosten rangaistusten lieventämisen.[132]

---

122 Toimintakertomus 1908, s. 86.
123 Kannattaako työväki julmia rangaistuksia? *Työmies* 27.2.1907, Anomusehdotus 111/1908 II vp. Huotari ym., *Rinta-Tassi* 1986, s. 170.
124 Ehdollisia rangaistustuomioita koskeva uudistus, *Työmies* 12.7.1911.
125 *Kautsky* 1920, s. 5.
126 *Carr* 1972, s. 154, *Soikkanen* 1975, s. 165–166.
127 *Wrede* 1919, s. 217.
128 Eduskuntaesitys 14/1911 vp. Wiik ym.
129 PeVM 5/1909 vp.
130 Kuolemanrangaistuksen poistaminen, *Työmies* 20.2.1911, Kuolemaantuomittujen äidit ja vaimot kertovat, *Työmies* 7.9.1907, Rikosoikeus ja sosialidemokratia, *Työmies* 8.2.1908, Kannattavatko kaikki Suomen porvarispuolueet kuolemanrangaistusta? *Työmies* 4.5.1912.
131 Eduskuntaesitys 6/1910 vp. Järvinen ym.
132 Toimintakertomus 1914, s. 42–43.

On helppo ymmärtää, miksi vasemmisto vaati lievempiä rangaistuksia. Kun yhtäältä rikoslain säätäjien ja sen käyttäjien sekä toisaalta lainkäytön kohteiden sosiaalinen etäisyys on pieni, rangaistuksilla on tapana lieventyä.[133] Kuten tiedettiin, rikoksentekijät kuuluivat usein yhteiskunnan vähäosaisiin.[134] Niinpä heidän edustajanaan SDP edusti sitä kansanosaa, joka yleisimmin joutui rangaistusten kohteeksi. Alimman yhteiskuntaluokan edustajina heillä oli myös tietoa rangaistusten todellisesta vaikutuksesta rangaistun elämään. Siksi rangaistusten lieventäminen oli omien kannattajien etujen mukaista.

Vielä on huomattava, että yksi rikoslain käytön perusteista on vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän suojaaminen vallankumoukselta.[135] Koska SDP oli vallankumouksellinen puolue, sillä ei ollut syytä kannattaa itseensä kohdistuvaa repressiota. Päinvastoin oli sen etujen mukaista pyrkiä lieventämään rangaistustasoa. Kun lisäksi oltiin ainakin julkisesti vakuuttuneita siitä, että rikollisuuden syyt olivat köyhyydessä ja viime kädessä kapitalistisessa järjestelmässä, oli pelkästään loogista kieltää ankarien rangaistusten tehokkuus ongelman ratkaisussa.

## 2.5 NÄKEMYKSET PROSESSIOIKEUDESTA

### 2.5.1 Oikeuslaitoksen kokonaisuudistus

Suomen oikeuslaitoksen jälkeenjääneisyyttä oli yritetty korjata mittavalla kokonaisuudistuksella. Vuodesta 1891 vireillä olleella reformilla pyrittiin saamaan aikaan moderni, valtiollinen ja lakimiesten johtama prosessi. Suurimmat muutokset olisivat olleet luopuminen jaosta kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksiin, vaikeampia asioita käsittelevien laamanninoikeuksien perustaminen vaihtoehtoisiksi alioikeuksiksi, maallikkoedustuksen rajoittaminen sekä legaalisesta todisteluteoriasta luopuminen. Asianajoa ehdotettiin pitkälti monopolisoitavaksi lakimieskunnalle. Oikeudenkäyntien suullisuutta, välittömyyttä ja akkusatorisuutta pyrittiin edistämään.[136] Uudistus kohtasi kuitenkin suuria vaikeuksia, eikä sitä useista laadituista komiteamietinnöistä huolimatta koskaan viety eduskuntaan.[137]

Oikeuslaitoksen kokonaisuudistus ei ollut vasemmiston suurimpia kiinnostuksen kohteita. Lakivaliokuntaan valitut kansanedustajat valittivat, ettei asia

133 *Lappi-Seppälä* 1982, s. 86, *Kekkonen – Ylikangas* 1982, s. 76.
134 Ks. esimerkiksi Mitkä syyt johtavat köyhälistöä siveettömyyteen? *Työmies* 15.12.1899.
135 *Kekkonen – Ylikangas* 1982, s. 73.
136 Lagberedningens förslag till reform af rättegångsväsendet I 1909, s. 1–8, 57–64 ja 91–94, Lagberedningens förslag till reform af rättegångsväsendet II 1909, s. 14 ja 109–121, Lagberedningens förslag till reform af rättegångsväsendet III 1909, s. 99–108.
137 *Nousiainen* 1991, s. 299–300, *Nousiainen* 1993, s. 534–537.

ollut saanut puolueen piirissä tarpeellista huomiota, vaikka uudistus oli välttämätön ja sillä oli suuri käytännön merkitys. He pitivät sitä mahdollisuutena uudistaa tuomioistuinlaitosta haluttuun suuntaan. Oikeiston kannattama ”muodollinen” reformi ei ollut riittävä, vaan uudistusten olisi oltava syvällekäyvempiä.[138]

Kokonaisuudistus nähtiin tilaisuutena demokratisoida oikeuslaitos perinpohjaisesti. Jos tuomioistuinten kokoonpanoa muutettaisiin yhteiskunnallisia voimasuhteita vastaavaksi, voisi myös työväenluokka luottaa niihin. Kun kansa oli saanut vihdoin oikeuden käyttää lainsäädäntövaltaa, ei ollut syytä estää sitä käyttämästä myös tuomiovaltaa. Näin oikeuslaitos vastaisi ”ajan tarpeita”, ja sillä olisi kyvyn lisäksi tahtoa jakaa oikeutta. Vaatimuksia ei kuitenkaan täsmennetty millään tavoin.[139] Oletettavasti kyse olisi ollut vähintään lautamiesten aseman parantamisesta ja ennen muuta heidän valintamenettelynsä kansanvaltaistamisesta, koska tällaisten uudistusten perään haikailtiin *Työmiehen* palstoilla.[140] Koska ammattituomarit olivat ja tulisivat vastaisuudessakin olemaan ylempien yhteiskuntaluokkien edustajia, maallikkotuomarit olisivat olleet vasemmistolle keino päästä osallistumaan tuomiovallan käyttöön.

Kokonaisuudistuksen osista työväenliikkeessä otettiin selvästi kantaa prosessin inkvisitorisuuteen ja akkusatorisuuteen.[141] Siinä missä uudistuksessa pyrittiin ajan oikeustieteellisessä kirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen[142] mukaisesti siirtymään kohti aiempaa akkusatorisempaa menettelyä, vasemmistossa toivottiin päinvastoin prosessin inkvisitoristen piirteiden vahvistamista. Vaikka tuon ajan oikeudenkäyntimenettelyä pidettiin perustellusti hyvin inkvisitorisena, sosialidemokraatit katsoivat tuomioistuinten olevan sekä rikos- että etenkin riita-asioissa silti liian passiivisia.[143] Vasemmistolaisten kommentaattorien kokemukset tuomioistuinlaitoksesta erosivat siten jyrkästi vuosisadan alun oikeusoppineiden näkemyksistä.

Prosessin inkvisitorisuutta kannattavat lausunnot on helppo ymmärtää. Prosessin inkvisitorisuuden uskottiin takaavan akkusatorista menettelyä paremmin asioiden kunnollisen käsittelyn ja asianosaisten oikeusturvan. Akkusatorisuus oli

---

138 Toimintakertomus 1908, s. 85–87.

139 Toimintakertomus 1908, s. 85–87.

140 Oikeuslaitoksemme alennustilassa, *Työmies* 26.2.1907, Huomautuksia oikeuslaitoksen uudistamisen alalta, *Työmies* 21.7.1911.

141 Inkvisitorisessa prosessissa tuomioistuin osallistuu aktiivisesti totuuden selvittämiseen, kun taas akkusatorisessa prosessissa vastuu oikeudenkäynnin eteenpäin viemisestä on asianosaisilla, ja tuomioistuimen rooli on passiivinen.

142 Esimerkiksi *Ehrström* 1854, s. 58–70, *Wrede* 1905, s. 67–73 ja 321–324 ja *Granfelt* 1911, s. 7–8. Akkusatorisuus olisi mahdollistanut inkvisitorista menettelyä paremmin suullisuus- ja välittömyysperiaatteiden toteutumisen. Tuomarin vahva prosessinjohto kyseenalaisti myös hänen puolueettomuutensa.

143 Ed. Kotonen ja Aronen täysistunnoissa 2.4. ja 16.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 159 ja 199–200).

ongelmallista, koska oikeudenkäyntimenettelyyn perehtymättömät maallikot eivät aina olleet kykeneviä ajamaan omaa asiaansa parhaalla mahdollisella tavalla, vaan tarvitsivat ulkopuolista apua. Koska sitä ei asianajajilta voitu taloudellisista ja kenties poliittisistakaan syistä saada, asianosaisten oli turvauduttava tuomioistuimeen. Tätä kautta voimakkaan prosessinjohdon uskottiin tasoittavan asianosaisten taloudellista tai tiedollista epätasa-arvoa. Lisäksi epäpätevien ja oikeutta väärinkäyttävien asianajajien mahdollisuudet vaikuttaa asian käsittelyyn pienenisivät, jos oikeuden puheenjohtaja johtaisi prosessia aktiivisesti. Tällöin kansalaiset selviäisivät oikeudenkäynneistään yksin tai maallikkoasianajajan avustamina. Luottamus inkvisitoriseen menettelyyn ja puheenjohtajan aktiiviseen prosessinjohtoon oli yllättävää sikäli, että jopa samoissa puheenvuoroissa kritisoitiin oikeuslaitosta puolueelliseksi, mutta se oli kuitenkin parempi vaihtoehto kuin nykytila, jossa ”herrojen lakijuristit” kykenivät sekoittamaan tuomarien päät. Lisäksi tuomioistuimiin voitiin vaikuttaa eduskunnan säätämien lakien kautta.[144]

### 2.5.2 Asianajo-oikeuden laajentaminen

Asianajajien kelpoisuusvaatimukset olivat iso ja monivuotinen kiistakysymys eduskunnassa. Se oli lähes ainoa prosessioikeudellinen kysymys, josta SDP:n piiristä esitettiin konkreettisia uudistustavoitteita. Vasemmistossa kannatettiin kelpoisuusvaatimusten lieventämistä, jotta asianajajina olisivat voineet toimia myös lainopillista koulutusta vailla olleet maallikot. Tämän ajateltiin näkyvän halvempina asianajokuluina ja parantavan siten tavallisten kansalaisten mahdollisuuksia käydä oikeutta menestyksellisesti.

OK 15 luvun 2 §:ssä säädettiin oikeudenkäyntiavustajien ja -asiamiesten kelpoisuudesta. Lainkohdan mukaan heidän tuli olla hyvämaineisia, rehellisiä ja toimeen kykeneviä miehiä, eivätkä he saaneet olla edusmiehen alaisia. Ratkaisun kelpoisuudesta teki viime kädessä tuomioistuin, jolta tuli saada lupa toisen puolesta toimimiseen. Asianajajilta ei edellytetty oikeustieteellisiä opintoja, vaan tehtävässä sai toimia kuka hyvänsä, tosin vuonna 1898 tehdyn muutoksen mukaan ylemmissä oikeusasteissa vaadittiin tutkinnon suorittamista.[145]

Nykyaikaistaakseen ja ammattimaistaakseen suomalaista prosessia senaatti halusi poistaa kouluttamattomat asianajajat tyystin oikeudenkäynneistä. Niinpä se oli antanut jo säätyvaltiopäiville esityksen, joka olisi merkinnyt asianajon monopolisoimista lakimiehille. Sitä ei ollut ehditty käsitellä, mutta heti eduskuntauudistuksen jälkeen annettiin uusi, vastaavansisältöinen esitys.[146]

---

144 Ed. Kotonen ja Aronen täysistunnoissa 2.4. ja 16.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 159 ja 199–200).

145 A 52/1898 23.11.1898.

146 Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys 3/1907 vp.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä vastusti esitystä voimakkaasti. Asianajon monopolisoimisen juristeille pelättiin syrjäyttävän tavallisen kansan omien asioidensa hoidosta ja lisäävän kohtuuttomasti lakimiesten jo nyt liian suurta valtaa.[147] Lisäksi esitettiin epäilyksiä lakimiesten moraalista.[148] Oli pelättävissä, että tavalliset ihmiset eivät saisi oikeutta, jos heitä avustaisi tuomarien kanssa samaan yhteiskuntaluokkaan kuuluva henkilö. Lainoppineiden asianajajien ja tuomarien intressit voisivat käydä yhteen päämiehen kustannuksella.[149] ”Luokkalakien” soveltamista ei saanut jättää yläluokan vastuulle. Toisaalta edustajat pelkäsivät muutoksen nostavan oikeudenkäynnin kustannukset vähävaraisen kansanosan ulottumattomiin, vaikka esitykseen olikin liitetty asianajopalveluiden taksa.[150]

Eduskunta ei hyväksynyt esitystä maalaisliiton ja sosialidemokraattien äänillä.[151] Antamassaan vastauksessa eduskunta totesi asiasta säädettävän tarkoituksenmukaisemmin pitkään valmistellun tuomioistuinlaitoksen kokonaisuudistuksen yhteydessä.[152] Asia ei kuitenkaan jäänyt tähän. Sosialidemokraatit laativat 1910 eduskuntaesityksen, jossa päinvastoin ehdotettiin kelpoisuusvaatimuksia lievennettäviksi. Esityksen mukaan toimeen olisi kelvannut kaikissa oikeusasteissa kuka hyvänsä hyvämaineinen ja rehellinen henkilö, joka ei ollut holhouksen alainen. Uutta oli siis kyky- ja sukupuolivaatimusten sekä ylempiä oikeusasteita koskeneen koulutuskriteerin poistaminen. Lisäksi esityksellä olisi estetty tuomioistuimia hylkäämästä päämiehen valitsemaa asianajajaa.[153]

Tästä ja muista muutosehdotuksista keskusteltiin vilkkaasti vuoden 1912 valtiopäivillä. Asianajon salliminen naisille ei herättänyt suurta vastustusta, mutta oikeistossa oli halukkuutta siirtää asianajo oikeuslaitoksen kokonaisuudistuksen tavoitteiden mukaisesti mahdollisimman suurelta osin lakimiesten yksinoikeudeksi. Sen sijaan vasemmistossa vaadittiin asianajo-oikeuden laajentamista oikeudenkäytön tasapuolisuuden takaamiseksi vähintäänkin palaamalla vuotta 1898 edeltäneeseen sääntelymalliin.

Itsekin asianajotoimintaa harjoittaneen Nestori Arosen mielestä tuomioistuimet käyttivät valtaansa kieltää edustaminen maallikkoasianajajilta mielivaltaisesti ja työväenluokkaa syrjivästi. Koska tuomioistuimet saattoivat estää avustamisen vasta käsittelyn alettua, tiesi maallikon puoleen kääntyminen mel-

147 Toimintakertomus 1907, s. 63, ed. Viitanen täysistunnossa 29.5.1907 (Pöytäkirjat I 1907 vp. s. 113).
148 Ed. S. Wuolijoki täysistunnossa 29.5.1907 (Pöytäkirjat I 1907 vp. s. 114).
149 Oikeudenkäynti ja sen avustajat, *Työmies* 4.6.1907, ed. Viitanen täysistunnossa 29.5.1907 (Pöytäkirjat I 1907 vp. s. 113).
150 Toimintakertomus 1907, s. 63, ed. Turkia täysistunnossa 29.5.1907 (Pöytäkirjat I 1907 s. 110).
151 Toimintakertomus 1907, s. 62–63.
152 Suomen Eduskunnan alamainen vastaus Keisarillisen Majesteetin armolliseen esitykseen oikeudenkäyntivaltuusmiehistä ja julkisista asianajajista. (Asiakirjat I 1907 vp.).
153 Eduskuntaesitys 24/1910 vp. Annala ym.

koista riskiä asianosaiselle. Niinpä kannatti kääntyä suoraan lakimiehen puoleen, jos siihen vain oli varaa. Lakimiehet vaativat kuitenkin kohtuuttomia palkkioita, kuten täysistunnossa lukuisin esimerkein todistettiin.[154] Oli tosin mahdollista, että täysin varattomat saivat tuomioistuimelta maksuttoman asianajajan, mutta näiden pätevyys herätti kysymyksiä.[155] Lisäksi apua olisivat tarvinneet muutkin. Ilman lakimiestä ei enää pärjätty ”yhteiskunnallisen oikeudenhoidon monimutkaisessa koneistossa”.[156] Siten jouduttiin viimeistään muutoksenhakuvaiheessa tilanteeseen, jossa ”köyhä, joka ei itse pysty asiaansa ajamaan, ei saa minkäänlaista avustajaa eikä siis myöskään oikeutta, oli hänen asiansa miten oikea tahansa.”[157] Niinpä varakkaat olivat tälläkin elämänalueella etuoikeutetussa asemassa, kun oikeuslaitos toimi ”omistavien ja sivistyneiden kansankerrosten hyväksi, asettaen ne oikeutensa turvaamisessa ja täytäntöön saattamisessa äärettömän edulliseen asemaan omistamattomiin kansanluokkiin verraten”.[158]

Eduskunta hyväksyi OK 15 luvun 2 §:n muutoksen. Myönnytyksenä hankkeen vastustajille muutettiin myös OK 15 luvun 10 §:ää siten, että tuomioistuimella oli valta sulkea ”hyviä tapoja” rikkonut asianajaja oikeudesta kahden vuoden ajaksi.[159] Keisari ei kuitenkaan vahvistanut lakia, joten asianajo-oikeuden laajennus sai odottaa vuoteen 1917 saakka. Vasta itsenäistyneen maan eduskunta hyväksyi Nestori Arosen uudistetun esityksen mukaisen muutoksen OK 15 luvun 2 §:ään niin, että oikeudenkäyntiavustajana ja -asiamiehenä sai toimia kuka tahansa hyvämaineinen ja rehellinen henkilö, joka ei ollut konkurssissa eikä holhouksen alaisena. Samalla lakiin otettiin säädös siitä, että yleisesti asianajotoimintaa harjoittaneen oli määräyksestä avustettava köyhiä ilman palkkiota (OK 15 luku 9 §).[160] Muutoksella päättyi 19 vuotta kestänyt osittainen lakimiespakko.

---

154 Ed. Aronen ja ed. Leino täysistunnossa 16.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 199, 201 ja 203).

155 Ed. Kotonen täysistunnossa 2.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 158–159), Lakijuristien ammattikunta ja suomettarelaiset, *Työmies* 29.5.1911.

156 Ed. Kotonen täysistunnossa 2.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 158–159).

157 Toimintakertomus 1910–1911, s. 94.

158 Ed. Kotonen täysistunnossa 2.4.1912 (Pöytäkirjat I 1912 vp. s. 158).

159 Alamainen ehdotus asetukseksi Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 ja 3 §, sellaisina kuin ne ovat, 2 § asetuksella 23 päivältä marraskuuta 1898 ja 3 § asetuksella 24 päivältä helmikuuta 1873 muutetuissa muodoissaan, sekä saman luvun 9, 10 ja 11 § muuttamisesta. (Asiakirjat I 1912 vp.).

160 L 119/1917, *Ylöstalo – Tarkka* 2001, s. 39. Vrt. eduskuntaesitykset 24/1910 vp. Annala ym. ja 2/1917 vp. Aronen ym.

### 2.5.3 Lait korkeimmasta oikeudesta ja korkeimmasta hallinto-oikeudesta

Senaatti oli autonomian ajalla jakautunut talous- ja oikeusosastoon, joista jälkimmäinen oli ollut suuriruhtinaanmaan korkein oikeusaste.[161] Senaatti antoi 1917 eduskunnalle esityksen tämän vallan kolmijaon kannalta epätyydyttävän järjestelyn purkamiseksi. Tarkoitus oli perustaa toimeenpanovallasta erilliset korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus ylimmiksi tuomioistuimiksi.[162]

Esitykset annettiin eduskunnalle, jossa sosialidemokraateilla oli enemmistö. Näin he pääsivät päättämään esityksistä annettujen valiokuntamietintöjen sisällöistä. Lakivaliokunta muutti esityksiä tuomiovallan riippumattomuutta heikentäneeseen suuntaan. Koska vain osa valiokunnan porvarillisista jäsenistä liittyi laadittuihin vastalauseisiin, eivät valiokunnan mietinnöt olleet sanelua, vaan niissä tehtiin myönnytyksiä maalaisliitolle ja nuorsuomalaisille. Näin ne eivät edustaneet SDP:n kantaa aivan puhtaana, mutta niistä kuitenkin kävi ilmi puolueen torjuva suhtautuminen liian itsenäiseen tuomioistuinlaitokseen.

Mietinnöissä tunnustettiin periaatteessa tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus, mutta todettiin, ettei se saanut hajottaa valtiovallan yhtenäisyyttä. Sekä tuomioistuinten organisaatioina että tuomarien virkamiehinä täytyi siksi olla julkisen valvonnan alaisia. Tuomareiden oikeudellista vastuuta ratkaisuistaan kasvatettiin. Korkeimpien oikeuksien jäsenet piti nimittää korkeintaan määräajaksi. Tuomarit valitsisi senaatti, joka ei olisi saanut nimittää jäsentä toiselle kaudelle, jos eduskunta olisi sitä vastustanut. Korkeimpien oikeuksien piti antaa eduskunnalle vuosittain perinpohjainen kertomus toiminnastaan.[163]

Eduskunnan hajotus keskeytti ylintä tuomiovaltaa koskeneen uudistuksen käsittelyn. Sisällissodan jälkeen eduskunnan voimasuhteet olivat muuttuneet, ja niin sanottu tynkäeduskunta hyväksyi sen hallituksen esityksen mukaisesti.[164]

## 2.6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vuosisadan alun suomalaisessa työväenliikkeessä mielenkiinto rikos- ja prosessioikeuteen sekä oikeuslaitokseen ylipäätään oli vähäistä. Turun ja Forssan puolueohjelmissa esitettiin hyvinkin yksityiskohtaisia vaatimuksia muilta elämänaloilta, mutta oikeuslaitos jätettiin niissä lähes huomiotta. Puolue keskittyi uudistustyöhön muilla yhteiskunnan alueilla, eikä aihe herättänyt intohimoja kannattajakunnassakaan. Aika ajoin lakivaliokunnan sosialidemokraattiset jä-

161 *Tyynilä* 1991, s. 138.
162 HE 6–7/1917 vp.
163 LaVM 14–15/1917 vp., *Tyynilä* 1991, s. 143.
164 *Tyynilä* 1991, s. 143–144.

senet ja *Työmies*-lehti ilmaisivat huolensa liikkeen vähäisestä kiinnostuksesta oikeusoloihin, mutta muutosta ei saatu aikaan. Paljon kertoo se, että eduskunnan aloitettua työnsä *Työmiehessä* seurattiin säännöllisesti useiden valiokuntien työtä, mutta lakivaliokunta ei kuulunut niihin.

Mielenkiinnon puute on helppo ymmärtää. Yhteiskunnalliset ongelmat olivat vuosisadan alussa suuria, joten oli luonnollista, että huomio kiinnitettiin niihin. Toisaalta työväenliikkeen johdossa ei ollut juurikaan oikeudellista koulutusta hankkineita. Erityisesti prosessioikeus on maallikoille vaikea aihe ja alalla tehtyjen ratkaisujen arvostelu vaati tiettyä asiantuntemusta. Lisäksi hiljaisuus saattoi merkitä tyytyväisyyttä. Oikeuslaitos ei ollut Suomessa niin mielivaltainen kuin se oli joissakin muissa maissa. Toisaalta mielenkiinnon puute oli aatteellisesti johdonmukaista, koska oikeudella ei marxilaisessa ajattelussa nähty olevan itsenäistä merkitystä. Vallankumouksen myötä oikeuslaitoskin asettuisi vastaamaan uutta, oikeudenmukaisempaa yhteiskuntajärjestystä. Niinpä Kautskykaan ei ollut kommentaarissaan selittänyt Erfurtin ohjelman oikeuslaitosta koskeneiden vaatimusten tarkoitusta: ne eivät hänen mielestään olleet mielenkiintoisia sosialidemokratian periaatteiden kannalta.[165]

Vasemmiston näkemykset rikollisuudesta olivat selkeät. Kontrollitoimien ei ajateltu ratkaisevan ongelmia, vaan rikollisuudesta päästäisiin eroon vain yhteiskunnallisten uudistusten kautta. Koska rikollisuuden osoitettiin johtuvan köyhyydestä, oli työväenluokan elinolosuhteiden parantaminen ainoa keino vähentää sitä. Lopullinen ratkaisu olisi sosialismi, mutta jo kapitalistisessa yhteiskunnassa oli mahdollista vähentää epäkohtia. Lievemmät rangaistukset ja niiden humaanimpi täytäntöönpano olisivat olleet ensimmäinen askel. Tässä työväenliike sai tukea vuosisadan alussa suosioon nousseelta rikosoikeuden sosiologiselta koulukunnalta. Koska rikollisuus oli pääasiassa työväenluokan ongelma, politiikka palveli myös kannattajien intressejä. Ne ohittivat siten opin tiukan kautskylaisesta luokkataistelusta, sillä tämänkaltainen kapitalistisen yhteiskunnan epäkohtien lieventäminen oli revisionismia puhtaimmillaan.

Työväenliike pyrki myös prosessioikeuden alalla toteuttamaan kannattajiensa intressejä. Vasemmiston tavoitteena oli menettelyn yksinkertaistaminen, jotta oikeudenkäynnistä voisi yksinkertaisimmissa asioissa selvitä yksin ja muissakin ilman lainoppinutta apua. Hyödyn tällaisista uudistuksista olisivat korjanneet varmimmin koulutusta vailla olleet maallikkoasianajajat, joita oli SDP:n eduskuntaryhmässäkin. Eräs käytetyistä keinoista oli juristien kritisoiminen moraalittomiksi rahastajiksi. Yksinkertaistamistavoitteen lisäksi työväenliike halusi kansanvaltaistaa oikeuslaitosta ja ottaa sen tarkemmin eduskunnan valvontaan. Syynä tähän oli tuomioistuinten koettu puolueellisuus. Vallan kolmijaosta ei välitetty.

---

165 *Kautsky* 1974 (1892), s. 255.

Vasemmiston esittämillä näkemyksillä rikos- ja prosessioikeudesta sekä oikeudesta ylipäätään on merkitystä, koska ne auttavat ymmärtämään tapaa, jolla punainen Suomi ja sen oikeuslaitos järjestettiin vuonna 1918. Monet vuosisadan alussa tehdyt ehdotukset toteutettiin vuonna 1918, kun eduskuntatyön rajoituksista ei tarvinnut piitata. Kuten myöhemmin tarkemmin selviää, esimerkiksi prosessin inkvisitorisuus ja oikeuslaitoksen kansanvaltaisuus luonnehtivat punaista tuomioistuinlaitosta. Samoin rikosoikeuden sosiologisen koulukunnan näkemykset näkyivät vallankumousoikeuksissa. Aktiivisimmin rikos- ja prosessioikeudellisista asioista keskustelleet kansanedustajat eivät olleet luomassa vallankumousoikeusjärjestelmää, mutta tehdyt ratkaisut osoittivat, että heidän ajatuksensa jaettiin ja ettei työväenliikkeen eri suuntauksilla ollut kovinkaan ristiriitaisia mielipiteitä tuomioistuinlaitoksesta. Kuten myöhemmin esitetään, prosessi vallankumousoikeuksissa eteni aiemmin esitettyjen suuntaviivojen mukaan. Myös sosiologisen koulukunnan vaikutus oli havaittavissa punaisten vuonna 1918 antamissa säädöksissä.

# 3 ”Rohkein ottein muuttamaan valtiojärjestystä” – Vallankumous Suomessa vuonna 1918

## 3.1 KOHTI VALLANKUMOUSTA

Lainsäädäntötyö keskeytyi maailmansodan sytyttyä 28.7.1914. Suomi julistettiin sotatilaan 31.7.1914, eikä eduskunta kokoontunut ennen kevättä 1917. Sota näkyi maassa muun muassa tavarapulana, hintojen nousuna ja rahan ostovoiman laskuna. Koska työttömyys lisääntyi ja työtaistelut olivat kiellettyjä, työnantajat saattoivat pitää palkat alhaisina ja olla noudattamatta työsopimuksia. Näin ihmisten keskimääräinen toimeentulo heikkeni, ja elämästä tuli epävarmempaa. Myös yhteiskunnan rakenteelliset ongelmat, kuten jyrkät tulo- ja varallisuuserot, lisäsivät työväestön tyytymättömyyttä, samoin kuin ratkaisematon torpparikysymys, kunnallisdemokratian puutteet, heikko elintarvike- ja asuntotilanne, sosiaalisen lainsäädännön jälkeenjääneisyys ja parlamentaarisen vaikuttamisen tuloksettomuus. Tyytymättömyys purkautui työväenjärjestöjen jäsenmäärän rajuna kasvuna vuosina 1916–1917. Esimerkiksi Suomen Ammattijärjestön jäsenmäärä nelinkertaistui.[1]

*Anthony F. Upton* on kutsunut vuoden 1914 SDP:tä paperitiikeriksi, joka julisti luokkataistelua ja sosialismin välttämättömyyttä, mutta jonka teot eivät vastanneet kovia puheita. Se ei valmistautunut vallankumoukseen millään tavalla, vaan teki päinvastoin kaikkensa lykätäkseen sitä tulevaisuuteen. Sota-ajan myötä kärjistyneet ongelmat ja vuonna 1917 huonontunut elintarviketilanne voimistivat kuitenkin äärilaitaa. Bolševikkeja saapui maahan julistamaan vallankumousta sekä venäläisille sotilaille että suomalaiselle työväelle. Työväenjärjestöt eivät pelkästään kasvaneet vaan myös radikalisoituivat. Aktiivista vallankumouksellisuutta kautskylaisen ajattelumallin mukaan kaihtanut *Työmiehen* päätoimittaja, toiminnassaan äärimmäisen varovainen Edvard Valpas syrjäytyi puolueen ideologisesta keskuksesta.[2]

Kun sotatila-asetus kumottiin Venäjän helmikuun 1917 vallankumouksen myötä, murtuivat padot, jotka olivat pitäneet yhteiskunnallista kuohuntaa aisoissa. Työväenliikkeen vaatimusten sävy tiukentui. Lakkoja järjestettiin runsaasti, eivätkä ne aina pysyneet väkivallattomina. Kunnanvaltuustoja piiritet-

---

1 *Upton* 1980, s. 36–39, *Soikkanen* 1975, s. 188–191, 220–232 ja 260–262, *Haapala* 1995, s. 155–156, 176, 184–197 ja 219, *Rinta-Tassi* 1986, s. 33–41, *Tanner* 1924, s. 106–107.

2 *Upton* 1980, s. 31, *Soikkanen* 1975, s. 193, 209 ja 248–251, *Rinta-Tassi* 1986, s. 19–22 ja 47–52, *Haase* 1986, s. 69–70, 83 ja 95.

tiin protestina kunnallisen äänioikeuden epädemokraattisuudelle. Työväenliikkeen johto pelkäsi menettävänsä otteen joukoista, jotka eivät olleet tottuneet järjestötoimintaan eivätkä neuvotteluihin vastapuolen kanssa.[3] Se vetosi kannattajiinsa, jotta nämä olisivat pidättäytyneet lakoista ja tilanteen kärjistämisestä. Yritys oli kuitenkin toivoton. Puolue oli pahassa välikädessä, koska se oli saanut vuoden 1916 vaaleissa ehdottoman enemmistön eduskuntapaikoista ja hyväksynyt seitsemän oikeistososialidemokraatin liittymisen niin sanottuun Tokoin senaattiin. Puolueen kautskylainen siipi ei hyväksynyt hallitustyöskentelyn kaltaista yhteistyötä porvarien kanssa eikä sitoutunut tukemaan hallitusta. Niinpä rauhattomuus maassa jatkui. Tilannetta pahensi se, ettei Tokoin senaatti kyennyt toteuttamaan vaadittuja yhteiskunnallisia uudistuksia.[4]

Yhteiskunnallisen tilanteen muuttuessa punakaartien edustama radikalismi sai uutta kannatusta. Sekä oikeisto että vasemmisto varustivat omia järjestyskaartejaan täyttämään venäläisen sotaväen lähdön jättämää tyhjiötä. Alkuun tarkoitus oli vain turvata järjestystä, mutta tilanteen kiristyessä punakaartit muuttuivat ensin painostusjoukoiksi ja lopulta avoimen vallankumouksellisiksi taistelujärjestöiksi. Ne haastoivat puolueen liian varovaiseksi mielletyn kautskylaisen johdon ja vaativat suorempaa toimintaa. Punakaarti ei tavoitellut välttämättä niinkään vallankumousta, vaan nopeita sosiaalisia muutoksia, mutta käytännössä toiminta johti kohti selkkausta.[5]

Vasemmistoenemmistöinen eduskunta yritti laajentaa Suomen autonomiaa säätämällä kesäkuussa 1917 valtalain. Tämä oli liikaa sekä Venäjän väliaikaiselle hallitukselle että eduskunnan kasvavaa valtaa pelänneelle oikeistolle, jotka järjestivät eduskunnan hajotuksen. Lokakuussa 1917 järjestetyissä uusissa vaaleissa SDP menetti enemmistönsä ja jätti hallituksen. Venäjän kumouksellisen tilanteen vuoksi Suomessa ei ollut selvää vallanpitäjää. Tilanne kärjistyi entisestään marraskuussa, jolloin yleislakolla painostettu eduskunta hyväksyi osan sosialidemokraattien *Me vaadimme* -julistuksen[6] vaatimuksista.[7] Tässä vaiheessa puolueen vanha johto ei enää ollut tilanteen herrana, vaan työväenlii-

---

3 *Soikkanen* 1975, s. 220, *Rinta-Tassi* 1986, s. 41–42, *Soikkanen* 1999, *Hakalehto* 1966, s. 8–9.

4 *Haase* 1986, s. 96–100, *Upton* 1980, s. 39 ja 58–67, *Haapala* 1995, s. 232–235.

5 *Salkola* 1985a, s. 62 ja 66–70, *Salkola* 1985b, s. 27 ja 37–39, *Salkola* 1987, s. 265–266, *Uola* 1998, s. 140.

6 *Me vaadimme* -julistus oli vaatimusluettelo, joka esitettiin eduskunnalle 8.11. eli päivä sen jälkeen, kun Venäjällä oli alkanut lokakuun vallankumous. Julistuksessa vaadittiin muun muassa torpparivapautusta, kunnallisdemokratiaa ja työttömyyden torjumista. Koska vaatimuksiin kuuluivat myös eduskunnan syrjäyttävän kansalliskokouksen koollekutsuminen ja ”lahtarikaartien” aseistariisunta, julistuksella ei ollut porvarienemmistöisessä eduskunnassa läpimenon mahdollisuuksia. Paljon on pohdittu sitä, oliko julistus SDP:n keino koettaa rauhoittaa joukkoja pakottamalla eduskunta myönnytyksiin vai päinvastoin tapa kärjistää tilannetta kohti vallankumousta. (*Soikkanen* 1969, s. 221–226, *Soikkanen* 1975, s. 239–243, *Rinta-Tassi* 1986, s. 47–52).

7 Eduskunta sääti lain kahdeksan tunnin työajasta sekä kaupungin- ja kunnanvaltuustot demokratisoineen lakipaketin.

kettä johtivat avoimen vallankumoukselliset punakaartilaiset. Vallankumous oli enää vain ajan kysymys.[8]

Vallankumousta jouduttiin odottelemaan tammikuun 1918 lopulle. Eduskunnan porvarienemmistö hyväksyi 12.1. esityksen lujan järjestysvallan luomisesta maahan. Vasemmisto epäili toimenpidettä vallankaappausyrityksen valmisteluksi.[9] Se vahvisti sekä valkoisen puolen asemaa että radikaalien punakaartilaisten näkemysten painoarvoa työväenliikkeessä. Tilanne eskaloitui tammikuun kuluessa, ja sisällissota oli väistämätön jo paljon aikaisemmin kuin 26.1., jolloin radikaalien hallinnassa ollut SDP:n puoluetoimikunnan toimeenpaneva komitea teki päätöksen vallanotosta.[10]

Vaikka yhteenottoja oli ollut etenkin Itä-Suomessa jo pitkään, vallankumouksen alkamispäivänä on pidetty sunnuntaita 27.1.1918. Samana päivänä valkoiset ryhtyivät riisumaan venäläistä sotaväkeä aseista Pohjanmaalla. Vallankumous ei onnistunut koko maassa, vaan punaiset joutuivat tyytymään Etelä-Suomeen, jossa kuitenkin sijaitsivat suurimmat kaupungit ja merkittävin teollisuus. Rintamalinja kulki Porista Vilppulaan Tampereen pohjoispuolella ja sieltä kaakkoon Vuoksen suulle.[11]

Vallankumouksen paradokseihin kuului se, että siihen ryhtyi Suomen perinteisesti kautskylainen työväenliike, joka oli 20 vuotta julistanut juuri tällaisen toimintatavan turmiollisuutta. Kapitalismi ei ollut Suomessa saavuttanut vallankumouksen edellytykseksi ajateltua kehitystasoaan, eikä kumoukseen ollut siksi juuri valmistauduttu. Vallankumousjohto julisti kyseessä olevan puolustuksellisen taistelun, johon oli ollut välttämätöntä ryhtyä oikeiston hyökkäysten torjumiseksi.[12] Vallankumoukselliset koettivat hakea suosiota ”mielenvaltauspolitiikan” avulla eli pyrkien käännyttämään mahdollisimman laajat kansalaispiirit kumouksen kannattajiksi. Vaikka vallankumousjulistuksessa lupailtiin ”valtiojärjestyksen muuttamista rohkein, harkituin ottein”, vallankumouksen julkilausutut tavoitteet eivät olleet erityisen kunnianhimoisia. Valtiomuoto piti muuttaa demokraattisemmaksi, torpparit vapauttaa ja talouselämä alistaa valtion valvontaan. Täydestä kansallistamisesta, proletariaatin diktatuurista puhumattakaan, ei ollut puhe.[13] Vallankumousjulistuksessa kylläkin ilmoitettiin kumouksen ohjelman olevan sosialistinen, mistä huolimatta siinä vaadittiin vain

---

8 *Upton* 1980, s. 167–186 ja 257–315, *Alapuro* 1988, s. 159–168, *Paasivirta* 1957, s. 60–61, *Ketola* 1987, s. 209–239 ja 470–474, *Haapala* 1995, s. 235–237, *Kekkonen* 1998, s. 46–49.

9 *Paasivirta* 1957, s. 65, *Upton* 1980, s. 434–441.

10 *Upton* 1980, s. 462–507, *Soikkanen* 1975, s. 262–269, *Ylikangas* 1993a, s. 17–18, *Rinta-Tassi* 1986, s. 20, 68–70 ja 89–90.

11 *Upton* 1980, s. 510–511, *Soikkanen* 1975, s. 268–270, *Ylikangas* 1993a, s. 18, *Paasivirta* 1957, s. 167, *Tikka* 2006, s. 53–54, *Eerola – Eerola* 1998, s. 24, *Lappalainen* 1981a, s. 42–52.

12 *Soikkanen* 1975, s. 270–271, *Alapuro* 1988, s. 172–175.

13 *Soikkanen* 1975, s. 273–276, *Alapuro* 1988, s. 174–175, *Rinta-Tassi* 1986, s. 114–121.

pankkien kansallistamista ja ”suurten riistäjäin tuotantolaitostenkin ottamista yhteiskunnan haltuun” milloin kansan hätä sitä vaati.[14]

Rintamalinja ja sitä myöten punainen valta pysyivät melko vakaina maaliskuun loppuun. Tällöin valkoisten hyökkäys romahdutti punakaartin rintaman, ja enemmän tai vähemmän organisoitu pako itään alkoi. Maihinnousseiden saksalaisten avustamat valkoiset etenivät kohtaamatta suurempia vaikeuksia. Vallanpitäjät vaihtuivat Tampereella 6.4, Helsingissä 13.4., Viipurissa 29.4. ja Kotkan seudulla toukokuun alkupäivinä, jolloin vallankumousyritys oli lopullisesti ohitse.[15]

## 3.2 PUNAISEN SUOMEN HALLINTO

Ulkoasiain valtuutetuksi sittemmin valittu Yrjö Sirola uskoi joitakin päiviä ennen vallankumousta vain vähemmistön puolueen jäsenistä kannattavan radikaaleja menettelytapoja. Tästä huolimatta vain harvat merkittävät toimijat jäivät vallankumouksen ulkopuolelle, joten työväenliike lähti kumouksen tielle ulospäin yhtenä rintamana.[16] Sisäisesti kumousliike kuitenkin jäi epäyhtenäiseksi. Koska radikaaleimmat vallankumoukselliset toimivat punakaartissa, maltillisemmat puolueen jäsenet ottivat hoitoonsa siviilihallinnon.[17]

Punaista Suomea johti kansanvaltuuskunta, joka perustettiin vallankumoushallitukseksi SDP:n puoluetoimikunnan toimeenpanevan komitean julistuksella 28.1.[18] Kansanvaltuuskunta antoi valtaosan säädöksistä ja huolehti niiden täytäntöönpanosta. Se koostui 14 valtuutetuksi kutsutusta jäsenestä ja prokuraattorista. Puheenjohtaja Kullervo Mannerin lisäksi seitsemän valtuutettua edusti sosialidemokraattista puoluetta. Ammattiyhdistysliikkeellä oli kolme edustajaa, joiden lisäksi neljä valtuutettua kuului punakaartin johtoon. Kansanedustajana saatua lainsäädäntökokemusta oli kymmenellä valtuutetulla. Toimielimen kokoonpano oli lähestulkoon sama kuin sosialidemokraattisen puolueen laajennetun puoluetoimikunnan. Vuoden 1917 vasemmistoenemmistöisen senaatin jäsenistä vallankumoushallitukseen kuului ainoastaan elintarveasiain valtuutetuksi nimitetty Oskari Tokoi.[19]

Kansanvaltuuskunta jakautui 11 osastoon ja puheenjohtajan kansliaan. Osastot vastasivat senaatin toimituskuntien tavoin hallinnonaloistaan. Kutakin osastoa johti yksi valtuutettu, paitsi sisä-, oikeus- ja raha-asiain osastoissa heitä oli kaksi.

---

14 Suomen Kansanvaltuuskunnan Julistus (10/1918).
15 *Lappalainen* 1981b, s. 167–170, 181–182 ja 250–258.
16 *Haase* 1986, s. 133, *Rinta-Tassi* 1986, s. 133–135.
17 *Upton* 1981, s. 146–147, *Rinta-Tassi* 1986, s. 73, *Soikkanen* 1975, s. 279, *Luhtakanta* 1938, s. 103–104.
18 Suomen vallankumoushallitus (10/1918).
19 *Rinta-Tassi* 1986, s. 158–160, *Jokinen* 1928, s. 99.

Ajan mittaan sekä valtuutettujen lukumäärä että osastojako muuttuivat.[20] Hallinnon esikuvana oli suurelta osin bolševikkihallitus.[21]

Kansanvaltuuskunnan toimintaa valvoi työväen pääneuvosto. Sen 40 jäsentä valittiin korporatiivisesti: SDP:n puolueneuvosto, ammattiyhdistysliike, punakaarti ja Helsingin työväenjärjestöjen eduskunta[22] lähettivät kukin siihen edustajansa. Pääneuvoston piti edustaa demokratiaa, mutta sen yhteys kansaan oli kaukainen, koska pääneuvoston jäsenet nimenneet järjestöt edustivat yhteensä vain noin 250 000 kansalaista. Työväen pääneuvoston jäsenen mandaatti oli neuvostotyyliin imperatiivinen: edustajan valinnut järjestö saattoi milloin hyvänsä vaihtaa tämän toiseen. Järjestöt käyttivätkin tätä oikeuttaan.[23]

*Kansanvaltuuskunnan puheenjohtaja Kullervo Manner oli vallankumoushallituksen keulakuva.*

Työväen pääneuvoston valvontavallan olisi tullut toteutua siten, että valtuutetut olisivat ilmoittaneet päätöksistään aina seuraavassa pääneuvoston täysistunnossa, jolloin pääneuvostolla olisi ollut valta muuttaa tai kumota ne. Kansanvaltuuskunnan mielestä tämä oli mahdotonta ajanpuutteen vuoksi. Kun pääneuvosto ei lopulta kokoontunut riittävän usein, se antoi kansanvaltuuskunnalle oikeuden päättää yksin kiireellisimmistä asioista. Näin pääneuvosto laillisti asiaintilan, jossa se oli tosiasiassa syrjäytetty päätöksenteosta. Maaliskuussa pääneuvosto päätti vielä erikseen hyväksyä kansanvaltuuskunnan siihenastisen toiminnan.[24]

---

20 Työväen Pääneuvoston päätös Suomen Kansanvaltuuskunnan kokoonpanosta ja toiminnasta (32/1918).

21 *Rinta-Tassi* 1986, s. 275.

22 Kyse oli helsinkiläisten työväenjärjestöjen yhteistoimintaelimestä. (*Tuomisto* 1984a, s. 256).

23 *Soikkanen* 1975, s. 282.

24 *Rinta-Tassi* 1986, s. 151–158.

Kuten edellä on esitetty, työväenliike ei tunnustanut oppia vallan kolmijaosta. Siten lakiasäätävää ja toimeenpanevaa valtaa ei erotettu, vaan säädöksiä antoivat sekä työväen pääneuvosto että kansanvaltuuskunta. Kuten myöhemmin käy ilmi, käytännössä kansanvaltuuskunta vastasi tästäkin, sillä pääneuvosto merkittiin vain kolmen säädöksen antajaksi.[25] Vallankäyttäjillä oli jossain määrin erimielisyyksiä, mutta suurin riita ei koskenut lainsäädäntöä, vaan pääneuvoston omaa työjärjestystä. Kaikkiaan työväen pääneuvoston rooli kumouksessa oli vähäinen.[26]

Kunnissa suhtautuminen vallankumoukseen vaihteli. Valtuustojen vaihtaminen tai kokoonpanon vasemmistolaistaminen oli yleistä mutta ei poikkeuksetonta. Monin paikoin valtuusto jätettiin ennalleen, mutta sitä saatettiin painostaa tai valvoa. Kunnallisessa täytäntöönpanokoneistossa uudistaminen oli sitä varmempaa, mitä tärkeämmät intressit olivat kyseessä. Toisaalta lakkoilu pakotti täyttämään esimerkiksi koulujen johtokuntia uusilla henkilöillä. Järjestysvalta otettiin täysin kapinallisten haltuun, ja kunnissa perustettiin järjestyslaitoksia poliisilaitosten tilalle.[27]

## 3.3 RISTIRIIDAT PUNAKAARTIN JA SIVIILIHALLINNON VÄLILLÄ

Punakaartin tuli organisaatiokaavion mukaan huolehtia pelkästä sodankäynnistä ja siitäkin kansanvaltuuskunnan alaisuudessa. Järjestelmä ei kuitenkaan toiminut suunnitellusti. Vallankumoushallitus ei käyttänyt punakaartiin kohdistuvaa valvontavaltaa ennen maaliskuuta, vaan antoi kaartin toimia kuten parhaaksi näki. Senkin jälkeen kansanvaltuuskunnan tosiasialliset mahdollisuudet antaa punakaartille käskyjä olivat melko pienet.[28]

Organisaation kannalta suurempi ongelma oli, että punakaarti ei noudattanut vastavuoroista puuttumattomuutta, vaan sotkeutui jatkuvasti siviilihallinnon asioihin. Osin tämä johtui liian monimutkaisesta organisaatiosta, joka teki toimivaltarajoista epäselviä, mutta merkitystä oli myös ajattelutapojen eroilla. Siviili- ja sotilashallinto edustivat toisilleen vieraita toimintakulttuureja. Kaarti kävi aseellista luokkataistelua, eivätkä kaikki sen piirissä ymmärtäneet syytä erillisen siviilihallinnon olemassaololle, jonka byrokraattiset vaatimukset haittasivat sodankäyntiä. Siviilihallinnon järjestöveteraanit eivät puolestaan voineet hyväksyä kaartin suoraviivaista toimintaa, jossa ei kunnioitettu yhdessä so-

25 *Jyränki* 1978, s. 111.
26 *Rinta-Tassi* 1986, s. 155–158 ja 310.
27 *Piilonen* 1982, s. 89, 217 ja 351, *Sirola* 1928, s. 154.
28 *Rinta-Tassi* 1986, s. 330–331.

vittuja pelisääntöjä. Tärkein syy oli kuitenkin valtataistelu punakaartin ja kansanvaltuuskunnan välillä. Kyse oli siitä, kuka johti vallankumousta.

Koska siviilihallinnon valta oli viime kädessä peräisin punakaartin pistimistä, oli selvää, että kansanvaltuuskunnan yritykset pitää siviili- ja sotilashallinto erillään epäonnistuivat. Punakaartin toimielinten lisäksi sen yksiköt ja jopa pelkät kaartilaiset esittivät määräyksiä siviilihallinnolle. Yleisin syy oli kaartin johdon epäonnistuminen joukkojen huollossa. Elintarvikkeita takavarikoitiin ja siviilejä käskettiin rintamalle ilman asianmukaisia valtuuksia. Määräyksiä voimistettiin joskus uhalla voimankäytöstä. Kaarti suhtautui siviilihallintoon toisinaan lähes kuin syrjäytettyyn valtakoneistoon. Siviilit olivat voimattomia, eikä ihme, sillä aseistetut kaartilaiset eivät totelleet aina edes omia päällikköjään.[29]

Punakaartin puuttumisesta siviilihallinnon asioihin oli lukuisia esimerkkejä. Selvimpiä ongelmat olivat elintarvikehuollon alalla. Kansanvaltuuskunta oli suunnitellut elintarvikeasiain osaston alaisten elintarvikelautakuntien vastaavan sekä väestön että kaartin ruokahuollosta. Punakaartilla oli kuitenkin oma intendenttilaitoksensa, joka huolehti sotaväen muonittamisesta. Näiden toimielinten yhteistyö ei sujunut alkuunkaan. Intendenttilaitos käskytti paikallisia elintarvikelautakuntia ja keräsi omia varastojaan sotkien näin valtakunnallisen jakelujärjestelmän. Seurauksena oli kaaos, jossa elintarvike-eriä kuljetettiin edestakaisin muutenkin ylikuormitetuilla rautateillä. Lopulta huollon toimimattomuuteen kyllästyneet kaartin yksiköt alkoivat takavarikoida elintarvikkeita oma-aloitteisesti.[30] Kuten myöhemmin nähdään, punakaarti ei pysynyt erossa myöskään oikeuslaitoksesta.

## 3.4 PUNAINEN TERRORI

Punaisella terrorilla tarkoitetaan vallankumouksellisten valkoisiin kohdistamia väkivallantekoja. Kapinalliset syyllistyivät hallitsemillaan alueilla runsaaseen puoleentoista tuhanteen murhaan. *Paavolainen* on laskenut uhrien kokonaismääräksi 1 649 henkilöä.[31]

Punainen terrori ei ollut ajallisesti muuttumatonta. Se oli selvästi voimakkainta sisällissodan ensimmäisinä viikkoina ja aivan huhtikuun lopussa. Näiden periodien välinen aika oli suhteellisen rauhallista: erityisesti maaliskuussa tapahtui melko vähän väkivaltaisuuksia. Lukumäärän vaihtelua selittää osin taistelujen voimakkuus. Maaliskuussa punaisen Suomen alue oli saatu puhdistettua rintamalinjan taakse jääneistä valkokaartilaispesäkkeistä, eikä punakaartin hal-

---

29 *Rinta-Tassi* 1986, s. 275–279 ja 331–334, *Luhtakanta* 1938, s. 104–105, 233–235 ja 294, *Marjomaa* 2004, s. 76, *Piilonen* 1982, s. 287.

30 *Upton* 1981, s. 174–177, *Rinta-Tassi* 1986, s. 332–334 ja 391–392.

31 *Paavolainen* 1966, s. 323.

tuun joutunut enää yhtä paljon valkoisia, joiden teloittamista sotilaallinen tilanne vaati. Lisäksi vihatuimmat valkoiset oli ammuttu heti vallanoton jälkeen. Huhtikuussa punaisen Suomen romahtaminen aikaansai loppukatastrofiksi kutsutun murhapiikin, jolloin sai surmansa liki puolet kaikista punaisen terrorin siviiliuhreista.[32]

Punaista terroria ja sen vaihteluita on selitetty kahdella tavalla. Ensinnäkin on korostettu surmatekoihin liittyneitä subjektiivisia motiiveja. *Paavolaisen* mukaan murhien takana oli sosiaalisten aggressioiden purkautuminen. Terrorin jakautuminen periodeihin viittaa *Paavolaisen* mukaan surmatekojen ”hetkelliseen luonteeseen ja tunnepitoisiin impulsseihin pohjaavaan yleissävyyn”. Huhtikuun murhapiikkiä *Paavolainen* on selittänyt tappion vääjäämättömyyden ymmärtäneiden punakaartilaisten tarpeella kostaa tapahtunut kiinni saaduille valkoisille.[33]

Punaista terroria voidaan kuitenkin ymmärtää myös toisin. *Tikan* mukaan terrorin selittämisessä on ylikorostettu siihen syyllistyneiden kapinallisten subjektiivisia motiiveja. *Tikan* mielestä yksittäisten vallankumouksellisten verenhimon lisäksi olisi huomioitava kapinallisten johdon ajattelutapa, jonka mukaan vastassa oli luokkavihollinen, jonka tuhoaminen oli ideologisesti välttämätöntä. *Tikan* tulkinnan mukaan terrori oli vallankumouksellisille ennen muuta keino ylläpitää uutta järjestystä ja vakauttaa haltuun saatu alue. Terrori oli siten rationaalinen tapa käydä sotaa, vaikka tähän ei punakaartin heikkoudesta johtuen ylletty kuin muutamilla paikkakunnilla.[34]

Oli punaisen Suomen johdon todellinen näkemys terrorista mikä hyvänsä, se pyrki joka tapauksessa estämään murhia erilaisilla julistuksilla, vetoomuksilla ja päiväkäskyillä. Omien tekemiä surmatekoja käsiteltiin punaisessa Suomessa ilmestyneissä sanomalehdissä, myös vallankumoushallituksen virallisessa lehdessä, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantajassa*. Kuten myöhemmin käy ilmi, laittomuuksia pyrittiin selvittämään ja syylliset saamaan vastuuseen teoistaan. Terrorin hillitsemiseksi nämä toimenpiteet olivat kuitenkin riittämättömiä.[35]

---

32 *Paavolainen* 1966, s. 92–118, *Tikka* 2004, s. 73–75 ja 112–113.
33 *Paavolainen* 1966, s. 117–118 ja 312–313.
34 *Tikka* 2004, s. 73–74 ja 112–113.
35 *Paavolainen* 1966, s. 283–305.

# 3.5 LAINSÄÄDÄNTÖ

## 3.5.1 Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto

Lainvalmistelu ja oikeudenhoito olivat niitä valtionhallinnon alueita, joilla vallankumous johti suurimpiin muutoksiin. Tästä syystä kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastossa oli poikkeuksellisesti kaksi valtuutettua. He olivat Lauri Letonmäki (ent. Helin, 1886–1935) ja Antti Kiviranta (1886–1948). Vallankumoushallituksen äärimmäiseen vasemmistoon sijoittuneet oikeusasiain osaston valtuutetut olivat kuuluneet vallanottopäätöksen tehneeseen puoluetoimikunnan toimeenpanevaan komiteaan. Kiviranta edusti kansanvaltuuskunnassa punakaartia, jonka yleisesikuntaan hän kuului. Letonmäki laskettiin puolueen edustajaksi, mutta hänet tunnettiin radikaaleista mielipiteistään. Letonmäki nousi punaisen Suomen ideologiseksi johtajaksi kansanvaltuuskunnan paettua Viipuriin ja perustettua diktatorisen hallinnon. Talven kiihkeät tapahtumat olivat nostaneet Letonmäen ja Kivirannan asemiinsa, sillä vielä suurlakon aikana

*Oikeusasiain valtuutettu Lauri Letonmäen merkitys vallankumousoikeuksien luomisessa oli suuri.*

*Puuseppä Antti Kiviranta vastasi vankeinhoidosta.*

marraskuussa 1917 hahmotellussa vallankumouksellisessa keskusjohdossa heillä ei ollut sijaa.[36]

Kummallakaan oikeusasiain osaston valtuutetulla ei ollut erityistä oikeudellista asiantuntemusta. Kiviranta oli ammatiltaan puuseppä. Hänestä olikin vielä muutama päivä ennen vallankumousta kaavailtu työasiain valtuutettua.[37] Letonmäki puolestaan oli ylioppilas ja työskennellyt tamperelaisen *Kansan Lehden* toimittajana. Letonmäki oli ollut kansanedustaja 1914–1917, joten lainsäädäntötyö oli hänelle tuttua. Eduskunnassa Letonmäki oli kuulunut valtiovarainvaliokuntaan eikä ollut osallistunut SDP:n rikos- ja prosessioikeudellisten aloitteiden laadintaan eikä niistä käytyyn keskusteluun.[38]

Letonmäki ja Kiviranta nimitettiin tehtäviinsä poliittisten ansioiden perusteella: he olivat jyrkkyytensä ansiosta vallankumouksen tärkeimpien johtajien, Kullervo Mannerin ja Otto Ville Kuusisen suosiossa.[39] Oikeusosaston valtuutetut eivät kuitenkaan olleet hyvässä huudossa muussa punaisessa hallinnossa. Valtuutettuja arvioinut työväen pääneuvoston perustuslakivaliokunta moitti Letonmäkeä ja Kivirantaa asiantuntemattomuudesta, mutta totesi, että parempien puutteessa heidän oli kelvattava.[40] Prokuraattori Matti Turkia puolestaan piti heitä suorastaan kyvyttöminä tehtäviinsä. Valtuutettujen asenteiden ja tietämyksen merkitystä vähensi se, että kansanvaltuuskunta osoitti suurta mielenkiintoa oikeusoloja kohtaan eikä jättänyt periaatteellisia kysymyksiä oikeusasiain valtuutettujen ratkaistaviksi.[41] Kuten jäljempänä nähdään, oikeusasiain osaston valtuutettujen ehdotukset muuttuivat usein kansanvaltuuskunnan käsittelyssä.

Oikeusasiain osaston valtuutettujen työnjaossa Letonmäelle kuuluivat lainvalmistelu ja oikeudenhoito, Kivirannalle puolestaan vankeinhoito.[42] Koska uusien säädösten laadinta tapahtui lainvalmistelukunnassa, Letonmäen vastuulle jäi vallankumousoikeuksien toiminnan ohjaaminen niiden tiedusteluihin vastaamalla ja aukollista lainsäädäntöä täsmentämällä. Oikeusasiain osaston päätökset olivat työnjaosta huolimatta useimmiten kummankin valtuutetun yhdessä allekirjoittamia.

---

36 *Rinta-Tassi* 1986, s. 79, 105–106, 158–160 ja 171, *Wiik* 1978, s. 39, Kansallisbiografia / Letonmäki, Lauri, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Letonmäki, Lauri.

37 *Rinta-Tassi* 1986, s. 105 ja 171.

38 Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Letonmäki, Lauri.

39 *Louhikko* 1943, s. 129.

40 Työväen pääneuvoston perustuslakivaliokunnan mietintö nro 2 Kansanvaltuuskunnan kirjelmän johdosta, joka sisältää Kansanvaltuuskunnan valtuutettujen toimien täyttämistä 15.2.1918 (SKA C a1, liitetty kansanvaltuuskunnan pöytäkirjaan 23.2.1918 kello 12 päivällä).

41 *Rinta-Tassi* 1986, s. 170 ja 240.

42 *Rinta-Tassi* 1986, s. 170.

### 3.5.2 Lait ja muut säädökset

Kansanvaltuuskunta ei antanut määräyksiään vapaamuotoisina käskyinä, vaan uusi normisto hyväksyttiin eduskuntatyöskentelyä muistuttaneen menettelyn jälkeen ja muotoiltiin yleensä ulkoasultaan vanhaa lainsäädäntöä muistuttaneiksi säädöksiksi. Kansanvaltuuskunta päätti julkaista antamansa säädökset ”entiseen tapaan”[43] asetuskokoelmassa, jonka numerointia jatkettiin siitä, mihin eduskuntatyössä oli tammikuussa jääty.[44] Niinpä asetuskokoelman viimeisessä vallankumousta edeltäneessä numerossa julkaistua päätöstä maatalushallituksen vakinaisten vahtimestarien osallisuudesta siviiliviraston leski- ja orpokassaan seurasivat julistukset vallankumouksen tavoitteista ja kansanvaltuuskunnan kokoonpanosta. Vallankumoukselliset halusivat tälläkin tavalla korostaa, että he olivat eduskunnan työn jatkajia eivätkä tavoitelleet diktatorista hallintoa.

Uutta lainsäädäntöä valmisteltiin oikeusasiain osaston alaisuudessa toimineessa lainvalmistelukunnassa, joka perustettiin jo 31.1. Lainvalmistelukunnassa oli olosuhteet huomioon ottaen melkoista asiantuntemusta, sillä sen jaostojen puheenjohtajiksi valittiin *Kansan Lehden* päätoimittaja Anton Huotari (1881–1931) ja ylioppilas Matti Airola (ent. Matts Bruus, 1882–1939), joilla monivuotisina kansanedustajina oli mittava kokemus lainsäädäntötyöstä. Airola oli lisäksi toiminut Lahdessa maallikkoasianajajana vuodesta 1912 ja tiettävästi[45] opiskellut lakia joitakin vuosia.[46] Myös lainvalmistelukunnan jäsenet olivat meritoituneita. He olivat eduskunnan lakivaliokuntaan vuosikaudet kuulunut ompelija Anni Huotari[47] (1874–1943), kansanedustaja, ylioppilas Väinö Jokinen[48] (1879–1920), hovioikeuden auskultantit Juho Oskari Arjanne[49] (1888–1962) ja Einari Laaksovirta (ent. Dahlström, 1885–1935) sekä kansanedustaja, kansakoulunopettaja Hilja Pärssinen (1876–1935), joka tosin ei koskaan liittynyt valmistelukuntaan.[50] Lainvalmistelukunnan jäsenten on todettu suhtautu-

---

43 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 30.1.1918 kello 9 ap. (SKA C a1).

44 Tämä aiheutti hämmennystä joissakin lainsoveltajissa: kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto joutui vastaanottamaan vallankumousoikeuksien pyyntöjä saada kappaleet asetuskokoelman numeroista 1–9, jotka siis sisälsivät eduskunnan tammikuussa antamaa lainsäädäntöä. (VapSA 17).

45 *Piilosen* haastattelulausunto (*Railas* 1984, s. 29).

46 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 31.1.1918 kello 5 ip. (SKA C a1), Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Airola, Matti, Kansallisbiografia / Huotari, Anton ja Airola, Matti.

47 Anni Huotari oli Anton Huotarin vaimo. (Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Huotari, Anni, Kansallisbiografia / Huotari, Anni). Lakivaliokunnan jäsenistä ks. liite 1.

48 Edustajamatrikkeli / Jokinen, Väinö.

49 Vuonna 1915 oikeustutkinnon suorittanut Arjanne oli työskennellyt vuoteen 1917 Väinö Tannerin asianajotoimistossa ja oli vallankumouksen syttyessä sosiaalihallituksen sihteeri. Arjanne oli Kullervo Mannerin lanko. (Suomen lakimiehet 1926, s. 269, EKA hmp. 3743 / Arjanne, Juho Oskari).

50 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 2.2.1918 kello ½ 2 (SKA C a1), Suomen kansanvaltuus-

SUOMEN KANSANVALTUUSKUNNAN

# TIEDONANTOJA

N:o 1 Perjantaina 1 p:nä Helmikuuta 1918

## Kansanvaltuuskunnan Julistus.

**Suomen työmiehet, kansalaiset!**

Jos teidän tahtonne on se, että meidän on yhdessä muodostettavan Työväen Pääneuvoston kanssa asuttava tällä kohtalokkaalla hetkellä täyttämään maan vallankumoushallituksen tehtäviä, niin tahdomme ne tehtävät horjumatta täyttää voimamme mukaan. Kun köyhälistön hätä on niin hirveä, että työläistoveri siitä pelastuakseen nostaa kiväärin olalleen, ja kun hänessä yhteiskunnallisen vapauden jano on niin valtava, että hän sen takia astuu vaikka päin kuolemaan, niin tällöin on meidän jokaisen työväenliikkeemmiehen pyhä velvollisuus, missä toimessa vain tarvitaan, ponnistaa kaikki voimamme työväenluokan vapautuksen aattamiseksi niin pitkälle kuin suinkin mahdollista. Mutta jos tahdotte, toverit, loisia miehiä vallankumoushallituksen tehtäviä täyttämään, niin saakaa se millä hetkellä tahansa yhteisten järjestäjienne kokousten kautta ja heti on jokainen meistä valmis eroamaan ohjat kuolleen miehen käsiin.

Me olemme sosialidemokraatteja. Tiedätte siis, mikä on toimintaohjelmamme. Se on sosialistinen ohjelma.

Me uskomme, että Suomen työväki voittaa vihollisensa nykyisessä vallankumoustaistelussa, elkoonpa sitten vielä edessä olevat ottelut kuinka vaikeita tahansa. Ja tällöin on joka tapauksessa paljon voitettu, niin nykyisten kuin tulevienkin sukupolvien hyväksi. Ei ainoastaan ole torjuttu synkkiä vaaroja, vaan myös valjaftu eteemän kohoamisen tärkeä perusehdot.

Meidän mielestämme on nyt Suomessa pyrittävä rohkein, harkituin ottein muuttamaan koko valtiojärjestystä. Virkavalta on nyt niin murrettava, ettei se enää myöhemminkään voi kansan herraksi päästä. Tuomioistuinten itsevaltiudesta on yksivä kertakaikkiaan loppu. Koko valtiosäntö perustettava taatusti työväen etujen mukaisen kansanvallan pohjalla. Veroja ja rasituksia on siirrettävä vähävaraisten hartioilta rikkaiden riistäjäin kannettavaksi. Vanhain ja työkyvyttömäin vakuutus alettava käytännössä jo ennen kuin varsinainen vakuutuslaki ennätetään tulla säädetyksi. Kansanvalistusasiain johdosta on hävitettävä taantumuksellisuus. Torpparit ja mäkitupalaiset heti vapautettava kokonaan isäntiensä vallasta. Ja vielikin syrjemmällä on käytävä kapitalismin riistojärjestelmään käsiksi. Pankkipääomaa alistettava yhteiskunnan valvontavaltaan ja sen kautta päästävä mahdollisimman pian pitämään kurissa teollisuus- ja kauppapääomaa. Vähävaraisten omaisuuteen ei ole kajottava, mutta millä alalla kansan jokinen hätä jo selvästi vaatii suurten riistäjäin tuotantolaitostenkin ottamista yhteiskunnan haltuun, viitykköön heidän omitusoikeutensa.

Tällä tavoin on päivä päivältä, viikko viikolta astuttava herkeämättä eteenpäin sosialistisen kumouksen tiellä. Se voi kumouksaikana tapahtua ainoastaan vallankumouksellisten säännösten kautta, joita vallankumouksen valtaelimet antavat ja joiden toimeenpanosta pääsiassa valtiankumouksellinen kansa itse, omien järjestöimeen kuolen pitää.

Suomen porvarien hallitus astui jalkeville [illegible] vallan kaappauksen tielle. Nyt on Suomen työväenluokka vuorostaan käyttävä vallankumouksen oikeuttaan, yhteiskunnallisen edistyksen palvelukseen.

Porvarit tahtovat „lujan järjestysvallan”, tahtoivat sitä omien pyrkimyksiensä pönkäksi. Nyt tulkoon tähän maahan luja järjestysvalta, mutta köyhälistön turvaksi, sorrettujen avuksi!

Tämä on meidän kantamme. Ainoastaan tekemme saattavat onnittaa, mitä aikaansaadaan. Me emme ole enempää kuin tekään, lähteneet vallankumokseen leikin vuoksi, vaan syvästä vakaumuksesta, että ainoastaan siinä on Suomen työtätekevän kansan pelastus, ja että sen eteen on uhrattava mitä ikinä vaaditaan.

Mutta samoka amme samalla sanoaan: teistä Ruotsinne, vallankumouksellisot työläistoverit, riippuu nyt kaikkein enimmän, kuinka tuoja tuloksia aikaansaamme. Jo mikään valtiuskunta voi omin päin todellista elojen kumousta tehdä. Siihen kykenee vain kansa itse suurten järjestöjensä avulla.

Voimaa ja yksimielisyyttä nyt kyytään! Suuria uhraksia ja unpuuttomuutta! Niistä riippuu nyt Suomen työväenluokan voitto.

Helsingissä, 29 päivänä tammikuuta 1918.

KULLERVO MANNER.
EERO HAAPALAINEN.
LAURI LETONMÄKI.
ANTTI KIVIRANTA.
YRJÖ SIROLA.
ADOLF TAIMI.
O. W. KUUSINEN.

JALO KOHONEN.
I. H. ICMIVUOKKO.
EVERT ELORANTA.
O. TOKOI.
KONSTANTIN LINDQVIST.
EMIL ELO.
MATTI TURKIA.

## Torppareille, pienviljelijöille ja maaseudun työväestölle.

Se riistämän ja epävarmuuden tila mitä torppariluokka on painanut kosemmin ja ehkä raskaimmin kuin mitään muuta köyhälistön osaa, on nyt vapautuksen kalpuun sangen voimakkaasti.

Siitäkin suuremmalla syyllä on torpparikysymyksen ratkaisu ollut viime aikojen päiväkysymyksistä tärkein, kun vallassa ollut porvaristo on kaikin keinoin suunnitellut torppariluokan pitkäaikaisten työnäisten sosialisesta maanomistajatuloksille. Tämän historiallisesti laajakantoisimman väärryyden täysin lopettäminen on Suomen sosialidemokraattisen puolue ollaan torpparien asian omaksi asiakseen ja ajanut sitä yhtenä tärkeimpänä ohjelmakysymyksenään verrattain lyhyen, mutta suoritukseltaan rikkaan olemassaolonsa aikana. Nyt kun Suomen valistunut köyhälistö on saanut vallan käsiinsä, niihin sillä kansallisen ja osaltaan kansainvälisen tuotannon luojana ja ylläpitäjänä on ehdoton oikeus, on se välttämätöntä, toteuttamaan hartaimman toivomuksensa, joka samalla on koko köyhälistön ja eritoten torpparikan toivomus. Mutta tämä on mahdollinen ainoastaan yhdellä ehdolla, sillä, että koko torpparikysymys ja pienviljelijäväestö, joko omistusoikeudella tai vuokralla viljelevät, työskentelevät kaikin voimin nyt suunnitellun vallan [illegible] käsissä.

Tässä tarkoituksessa [illegible] toimenpiteiksi voidaan nyt jo mainita seuraavaa:

1) kaikki torpat ja mäkitupa-alueet julistetaan itsenäisiksi, maanomistajasta täysin riippumattomiksi. Tämä koskee myöskin kaikkia kirkoille, sotilas- ja siviilivirkatalojen alaisia torppia ja mäkitupa-alueita. Veronsa suorittavat nämä torpparit ja mäkitupalaiset tästälähtien suoraan valtiolle aina kunnes vuokrajärjestys kokonaisuudessaan on tullut uudelleen järjestetyksi, kunnioikin niin, että ovat heille alennetaan.

Vuokra-aikoja määrättaessa itsenäisiksi tilaiksi ei pienviljelijöitä saateta uudestaan, vaan tullaan heille sovittamaan korvausta myöhemmin julkaistavain perusteiden mukaan.

2) Yhtäältä omistama viljelty ja viljelyskelpoinen maa on luovutettava valtiolle vuokrattavaksi viljelysvarikoihisiin; luovutus tapahtuu korvauksetta sikäli kuin toimitetty arvioimisen nähdään arvoltaan vastaavan omaisuudestaan hyötyä kauppaarvoltaan vastaavassa määrässä, muussa tapauksessa laskettaan korvausta vastaavan määrätyksen perusteiden mukaan.

3) Maanviet on otettava yhteiskunnan haltuun ylläpidettäviksi valtion varoilla, jota varten perustetaan erityinen rahasto, johon varat koostaan seuraavain viljelyn verotuksen kautta siten, että sanotusta verosta vapautetaan kaupunkeissa ne, joiden tulot ovat 6,000:— tai sitä pienemmät, kauppaloissa ja taajavälisissä yhdyskunnissa ne, joiden tulot ovat 4,500:— tai sitä pienemmät, ja maalla, joiden tulot ovat 3,000:— tai sitä pienemmät.

4) Kyytilaitos on saatava niikali mahdollista itse kannattavaksi, kuitenkin, jos on kyseessä lisävarain santi. siinä sovellutetaan sama periaate kuin edellä on sanottu maanhieltä; niille kyytilaitoksen pitäjille, jotka nykyisin ovat siitä velvolliset huutokauppaehdoilla vastaamaan, maksetaan 50 pros. korotus huutokaupasummalle.

5) Maatyöväestön taloudellisen aseman pikainen kohottaminen on mitä tärkein, sikäli tullaan viipymättä uhottamaan kahdeksantunnin työpäiväliki maaseudun kaikille tuotantoloille ja sitä vastaava, mutta säännöstelty työaikalaki varsinaisille maatyöläisille. Maaseuntyöväen asunto-olojen kohottaminen järjestettäin päänsiallisesti kunnallistalouden kelliseksi toimenpiteeksi ja työväen suojelulainsäädäntö koko laajuudessaan ulotetaan maaseudun kaikille tuotantoloille.

6) Kaikkien tuotantolaitosten, maatalouksin siihen luettuna, valvonta saatetaan ensitilassa yhteiskunnan silmälläpidon alaiseksi, mitkä, sikäli kuin niitä käytetään yhteiskuntaa vahingoittavasti tahi ei heidästa normaalisen tuotannon aikaansaamiseksi, ovat siirrettävät valtion haltuun.

Helsingissä, 30 päivänä tammikuuta 1918.

Maatalousasiain komitea.

## Elintarvekysymyksemme.

Maan elintarvekysymyksen järjestäminen on nykyajan tärkeimpiä kysymyksiä. Hätään joutunutta työväkeä uhkaa jo nälkäkuolema.

Suomen Kansanvaltuutetut käsittävät, että heidän kehtävänään on koettaa voimiensa mukaan pelastaa maan kuuselajset nälkäkuolemasta.

Raskas ja vaikea on tämä tehtävä. Elintarpeet ovat maseen loppumassa. Keinottelijat ja häikäilemättömät kansan vihollliset koettavat salata ja peittää heikin vähät elintarpeet, mitä maassa mahdollisesti vielä jäleltä on. Työväkeä vastaan hyökkäämään lähteneet porvariskaartilaiset yrittävät suoraan hävittää elintarpeita ja estää niiden kuletusta rikkomalla rautatiet ja muut kuletusvälineet. Selvää on, että elintarvesiaan työskitävä järjestäminen tällaisissa olosuu on tuiki vaikea. Voidaanpa pitää selvänä, että meidän täytyy olla valmiit kärsimään puutetta ja nälkääkin.

Mutta parhaamme olemme koettava.

Keinottelijoita vastaan tulemme menettelemään ankarasti. Elintarvelautakuntien oikeuksia laajennetaan ja salatut elintarvekätköt kootetaan yhteen oelle. Tarmokkaisiin toimiin ryhdytään elintarpeiden kankkimiseksi maahan. Erikoisesti vetoamme lähemmin naapurimaihin ja niiden valtiokunnuksellisen kansaan, joiden apua toivomme.

Toverit! Työläiset! Suomen vallankumouksellinen kansa. Raskas ja kärsimyksiä vaativa on se tie, jota olemme kulkemaan lähteneet. Mutta suuri on myöskin se asia, jonka puolesta taistelemme ja luottaen teidän apuunne ja taistelumme voittoon, joka on lopullisesti työväenluokan kärsimykset korvaava, rohkenen ryhtyä tätä vaikeaa kysymystä järjestämään.

Suomen Kansanvaltuuston Elintarvehuolto: puolesta:

O. Tokoi.

*Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja -lehden numero 1.2.1918.*

neen vallanottoon kriittisemmin kuin kansanvaltuuskunnan ja edustaneen punaisen Suomen maltillisia voimia, mistä kenties kertoo sekin, että lainvalmistelukunta toimi poikkeuksellisesti samannimisenä kuin vastaava senaatin toimielin.[51] Lainvalmistelukunnan kokoonpanossa tapahtui punavallan aikana pieniä muutoksia.

*Hovioikeuden auskultantti Einari Laaksovirran kädenjälki näkyi monissa punaisissa säädöksissä.*

Lainvalmistelukunnan jäsenistä erityisesti Einari Laaksovirran panos punaisen lainsäädännön muotoilemisessa oli merkittävä.[52] Tämä 32-vuotias lakimies ja filosofian kandidaatti oli ennen sotaa ollut asianajaja sosialidemokraattisen puolueen tukemassa Työväen lakiasiaintoimistossa. Laaksovirta oli saanut mainetta Malmin kunnantalolla väkivaltaisesti mieltään osoittaneen miesjoukon asianajajana.[53] Vuonna 1918 hän avusti varsinaisen toimensa ohella lankoaan Otto Ville Kuusista valtiosääntöehdotuksen laatimisessa. Laaksovirran asemasta kertoo, että hänen tehtäviinsä kuului edustaa lainvalmistelukuntaa kansanvaltuuskunnan kokouksissa. Ainakin kerran kansanvaltuuskunta hylkäsi muun lainvalmistelukunnan laatiman säädösehdotuksen Laaksovirran asetuttua sitä vastustamaan.[54]

Kansanvaltuuskunta ehti tehdä päätöksen 48 säädöksestä, joista tosin kolmea ei ehditty julkaista viimeisen kerran 3.4. ilmestyneessä asetuskokoelmassa. Näiden lisäksi valmisteluvaiheessa oli ainakin 30 säädöstä.[55] Säädöksistä 24 nimettiin laeiksi, 4 väliaikaisiksi laeiksi, 7 määräyksiksi, 7 päätöksiksi, 3 asetuksiksi ja 2 julistuksiksi, joiden lisäksi asetuskokoelmassa julkaistiin kansanvaltuuskunnan Neuvosto-Venäjän kanssa tekemä valtiosopimus.

---

kunnan palkkalista (SKA C a1).

51 *Railas* 1984, s. 34, *Rinta-Tassi* 1986, s. 172.

52 *Rinta-Tassi* 1986, s. 171.

53 Suomen lakimiehet 1926, s. 269, *Railas* 1984, s. 33, Kansallisbiografia / Laaksovirta, Einari, *Työmies* 12.2.1916. Tapauksesta lähemmin *Roselius* 2006, s. 256–258.

54 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 12.2.1918 kello 8 illalla (SKA C a1).

55 *Rinta-Tassi* 1986, s. 311.

Punaisessa Suomessa noudatettu säädösten nimeämiskäytäntö poikkesi jossain määrin siitä, mitä se oli ollut ennen vallankumousta.[56] Laeiksi ja väliaikaisiksi laeiksi kutsuttiin säädöksiä, jotka oli vahvistanut työväen pääneuvosto tai kansanvaltuuskunta kokonaisuudessaan. Myös asetuksiin olisi tullut liittää kaikkien valtuutettujen allekirjoitus,[57] mutta käytännössä niissä, samoin kuin päätöksissä ja määräyksissä, vahvistajina olivat yksittäiset valtuutetut tai kansanvaltuuskunnan osastot. Tästä huolimatta asetusten, päätösten ja määräysten todettiin niiden johdannoissa olevan kansanvaltuuskunnan päättämiä. Poikkeuksena tästä nimeämissäännöstä oli työväen pääneuvoston päätös kansanvaltuuskunnan kokoonpanosta ja toiminnasta. Säädöskokoelmassa julkaistut kaksi julistusta eivät olleet niinkään lainsäädäntöä, vaan kyseessä olivat vallankumouksen alussa annetut julistukset vallankumouksen ohjelmasta ja sen johdon kokoonpanosta.

Laeilla säädeltiin jossain määrin merkittävämmistä asioista kuin muun nimisillä säädöksillä. Oleellisin oikeuslaitosta ja verotusta koskenut lainsäädäntö annettiin lakien nimillä. Ideologisiksi luonnehdittavat säädökset olivat yleensä lakeja. Toisaalta määräykset koskivat yleensä hallinnollisia tai verotuksellisia yksityiskohtia.[58]

Säädösten joukossa oli neljä väliaikaista lakia.[59] Niiden väliaikaisuus ei tosin käynyt ilmi kuin niiden nimistä, sillä ne eivät sisältäneet minkäänlaista voimassaoloaikaa koskenutta sääntelyä.[60] Niiden nimillä osoitettiin kansalaisille, etteivät valitut ratkaisut olleet lopullisia. Väliaikaiset lait olivat voimassa samalla tavalla kuin muutkin säädökset lukuun ottamatta 31.1. annettua väliaikaista lakia velvollisuutensa laiminlyöneiden pankkien tehtävien hoitamisesta, joka kumottiin 8.2. lailla pankkien tehtävien hoitamisesta vallankumousaikana. Väliaikaisten lakien lisäksi monien säädösten otsikoissa todettiin niiden sisältävän väliaikaisia ratkaisuja.[61]

---

56 Voimassa olleen valtiopäiväjärjestyksen mukaan laki oli säädös, jonka eduskunta oli hyväksynyt ja keisari vahvistanut (VJ 57 §). Asetukset ja määräykset olivat sitä vastoin alemmantasoista normistoa eli säädöksiä, jotka oli antanut joko hallitsija tai senaatti. Käytäntö ei tosin ollut ollut aivan johdonmukaista, vaan asetuksiksi oli nimetty laintasoisia säädöksiä. (*Wrede* 1920, s. 16–17, *Kekkonen* 1998, s. 29).

57 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 1.2.1918 kello 10 ap. (SKA C a1).

58 Esimerkiksi määräykset uuden tarkastuksen toimittamisesta elintarvikevarastoissa (16/1918), suurten tulojen veron maksuunpanosta (19/1918) ja postitaksojen korottamisesta (24/1918).

59 Väliaikaiset lait velvollisuutensa laiminlyöneiden pankkien tehtävien hoitamisesta (11/1918), vallankumousoikeuksista (13/1918), kunnan taksoitus- ja tutkijalautakunnista (25/1918) sekä vallankumousoikeuksien toimivallan laajentamisesta (28/1918).

60 Vallankumousoikeuksista annetussa väliaikaisessa laissa kyllä mainittiin vallankumousoikeuksia asetetun ”siksi, kunnes oikeuslaitos kansanvaltaisesti uudistetaan” (1 §), mutta laista ei ollut luettavissa, koska näin mahdollisesti tapahtuisi.

61 Esimerkiksi laki sisähallinnon väliaikaisesta järjestämisestä (21/1918) ja laki väliaikaisesta vuokratulon verotuksesta kaupungissa (30/1918).

On epäilty, että neljä säädöstä nimettiin väliaikaisiksi laeiksi siitä syystä, että ne sisälsivät länsimaisen demokratian vastaista normiainesta. Propagandistisista syistä olisi siksi ollut tarpeen korostaa tällaisten säädösten väliaikaisuutta.[62] Näin vaikuttaakin olleen. Väliaikaisista laeista kaksi koski uuden tuomioistuinlaitoksen perustamista ja vanhan lakkauttamista. Kolmannella otettiin pankkeja valtion haltuun ja puututtiin samalla kansalaisten oikeuteen nostaa talletuksiaan pankeista. Neljäs väliaikainen laki oli kuitenkin tässä suhteessa selväsanaisin: kunnan taksoitus- ja tutkijalautakunnista annetun väliaikaisen lain 1 §:n mukaan taksoituslautakunnan valinta siirrettiin (sosialidemokraattiselle) kunnallisjärjestölle, jos aiemmin valittu lautakunta ”ei ole ryhtynyt tehtäväänsä tahi jos se vastavallankumouksellisen kokoonpanonsa vuoksi ei tyydytä työväestöä”.

On kuitenkin huomattava, että kaikkia yhteiskunnan perusrakenteisiin puuttuneita säädöksiä ei nimetty väliaikaisiksi laeiksi. Esimerkiksi säädös, jolla torpparit, lampuodit ja mäkitupalaiset julistettiin maanomistajista riippumattomiksi, oli pysyvä laki, vaikka se ilmiselvästi loukkasi sopimusvapautta ja omistusoikeutta.[63] Samoin säädös, jolla työntekijät oikeutettiin saamaan palkkansa työtaisteluiden ajalta, oli pysyvä laki, kuten myös monet hallintoa rajustikin muokanneet säädökset.[64] Ennemminkin tuntuu siltä, että demokratian ja oikeusvaltion ohittamisen sijaan taktiset ja propagandistiset syyt aiheuttivat lain nimeämisen väliaikaiseksi. Näin pystyttiin paremmin perustelemaan ratkaisuja, jotka kansalaiset saattoivat kokea etujensa vastaisiksi tai yhteiskunnan kannalta kyseenalaisiksi. Voimakkaastikaan oikeusvaltioon puuttuneita säädöksiä ei nimetty väliaikaisiksi, jos ne palvelivat kannattajien intressejä.

Toisaalta säädösten nimeäminen väliaikaisiksi osoittaa kiirettä, joka kansanvaltuuskunnalla oli punaisen järjestyksen luomisessa. Väliaikaisia lakeja annettiin asioista, jotka vaativat välittömästi lainsäädäntöä. Vastavallankumouksellisia ei voitu tuomita eikä verotusta toimittaa vallankumouksellisten näkökulmasta oikeudenmukaisella tavalla ilman uusia normeja; samoin pankkien sosialisointi oli välttämättä tehtävä pian. Näitä yhteiskunnan toimintoja koskevat säädökset oli siksi saatava heti valmiiksi. Säädösten nimeäminen väliaikaisiksi osoitti, että kyseessä olivat nopeasti ja pakottavaan tarpeeseen tehdyt ratkaisut, joista voitaisiin myöhemmin säätää toisin. Perinpohjaisemmin valmisteltuja oikeusohjeita voitiin antaa olojen vakiinnuttua.

---

62 *Railas* 1984, s. 56 ja siinä siteerattu *Piilosen* haastattelulausunto.

63 Laki torpparien, lampuotien ja mäkitupalaisten julistamisesta maanomistajasta riippumattomiksi (11/1918).

64 Laki elintarvikelautakuntien oikeuksien laajentamisesta (11/1918), laki korvauksen suorittamisesta työntekijöille vallankumousoloista johtuneiden työnseisausten ajalta (14/1918), laki sisähallinnon väliaikaisesta järjestämisestä (21/1918), laki erinäisten virkamiesten ja toimihenkilöitten eroittamisesta ja toimeenottamisesta vallankumouksen jälkeen (23/1918).

Asetuskokoelmassa julkaistut säädökset eivät olleet ainoat sitovat normit. Niiden lisäksi sanomalehdissä julkaistiin erilaisia määräyksiä otsikolla Kansanvaltuutettujen määräyksiä ja tiedonantoja. Näitä oli etenkin vallankumoushallituksen virallisessa lehdessä, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantajassa*, jossa niille uhrattiin palstamillimetrejä siinä missä asetuskokoelmassa julkaistuille säädöksille. Alun perin nimellä *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* kutsutun lehden levikki oli useita kymmeniä tuhansia kappaleita, joten sen sisältämä normiaines tuli hyvin tunnetuksi punaisessa Suomessa.[65] Sanomalehdissä julkaistut määräykset täsmensivät erityisesti oikeudenkäytön alalla huomattavasti laintasoista sääntelyä. Koska tällaisten ”sanomalehtinormien” antamisesta vastasivat kansanvaltuuskunnan osastot, eikä niihin liitetty koko kansanvaltuuskunnan hyväksymismerkintää, ne olivat oikeuslähdeopillisesti epäilyksettä alemmantasoista säätelyä. Prosessioikeudellisen lainsäädännön aukollisuudesta johtuen normikollisioita ei kuitenkaan ollut. Oikeuslaitoksen alalla normeja tuotti myös vallankumouksellinen ylioikeus. Oikeusasiain osasto vastasi epätietoisten vallankumousoikeuksien tiedusteluihin yksittäisistä ongelmista.[66]

Kansanvaltuuskunnan ja työväen pääneuvoston lainsäädännöllinen aktiivisuus herätti yleistä ihmetystä ja jopa paheksuntaa. Etenkin punakaartin mielestä käsillä oli huomattavasti tärkeämpiäkin asioita.[67] Kaartilaispäälliköt, kuten ylipäällikkö Hugo Salmela, kehottivat lähettämään lainsäätäjät rintamalle, jotta nämä oppisivat hieman vallankumoussodan todellisuudesta.[68] Tällaisia mielipiteitä esittivät myös monet tavalliset kansalaiset.[69]

### 3.5.3 Lainsäädännön sisältö

Kansanvaltuuskunnan säädöstuotanto oli mittavaa, mutta kiireessä kärsivät kattavuus ja yksityiskohtaisuus. Säädökset olivat yleensä lyhyitä. Jos säädös sisälsi enemmän kuin viisi pykälää, sitä voitiin pitää keskimääräistä laajempana. Lainsäädäntö oli avointa ja jätti paljon soveltajien harkintaan. Pankeilta kiellettiin lainananto ”vastavallankumouksellisille liikkeille”[70], viljelijöille piti jättää siemenperunoita ”tarpeellinen määrä”[71] ja veroäyrin määrän sai lopullisesti

---

65 *Rinta-Tassi* 1986, s. 296. Lehti ilmestyi myös ruotsiksi nimellä *Finlands Folkkommissariats Notisblad*.
66 SKA 21 I b, *Vasara* 2003, s. 8.
67 *Luhtakanta* 1938, s. 104–105.
68 *Rinta-Tassi* 1986, s. 296 ja 331.
69 Ks. esimerkiksi Hämeenlinnan VO 10.4.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 190–192 (VROSyA D b 1).
70 Laki pankkien tehtävien hoitamisesta vallankumousaikana 3 §.
71 Määräys perunain takavarikoimisesta 2 §.

päättää taksoitus- ja tutkijalautakunta.[72] Erityisesti elintarvikehuoltoon liittyneet säädökset olivat lyhyitä ja epätäsmällisiä. Lainsäädäntöä täsmennettiin ajoittain julkaisemalla sanomalehdissä tarkempia perusteluja.[73]

Lakien ytimekkyys ja tulkinnanvaraisuus eivät johtuneet ainoastaan kiireestä ja asiantuntemattomuudesta. Lakitekstejä ei aina edes pyritty kirjoittamaan aukottomiksi. Tämä jätti tilaa poliittisesti värittyneelle tulkinnalle. Soveltajien harkintavallan korostaminen oli linjassa sen kanssa, että punaiset suosivat muutenkin kunnallista itsehallintoa.[74] Kasuistisen lainsäädännön välttäminen osoittaa myös, että kansanvaltuuskunta luotti lainsäädäntönsä soveltajiin. Säädösten tulkinnanvaraisuus oli kuitenkin ristiriidassa tuomareiden mielivaltaan kohdistuneen arvostelun kanssa, mutta vain harvat normit olivat sellaisia, että niiden soveltamisesta olisi voitu joutua riitelemään tuomioistuimissa. Säädösten epätäydellisyys selittyy myös sillä, että monista asioista aiottiin säätää myöhemmin tarkemmin.

*Rinta-Tassi* on jakanut punaisessa Suomessa hyväksytyt 48 säädöstä ideologisiin tavoitteisiin tai kannatuksen lisäämiseen tähdänneisiin ja ajankohtaisten hallinnollisten ongelmien synnyttämiin säädöksiin. *Rinta-Tassin* jaottelussa 32 säädöstä eli kaksi kolmasosaa kuului jälkimmäiseen ryhmään. Teknisen säätelyn määrällinen ylivoima osoittaa kansanvaltuuskunnan painineen käytännön ongelmien kanssa ja lykänneen laajakantoiset ideologiset uudistukset tuonnemmaksi. Keskeneräisten säädösten osalta suhdeluku onkin täysin päinvastainen: 30 säädöshankkeesta 20 koski ideologisia tavoitteita.[75] Kenties säädösten pääosin tekninen luonne oli peruste jättää ne vaille työväen pääneuvoston hyväksyntää.

Elintarvikehuolto oli keskeinen kysymys sotakeväänä, joten sitä koskevia säädöksiä annettiin lukuisia. Asetuskokoelmassa julkaistiin lainsäädäntöä viljan puimisesta, uuden tarkastuksen toimittamisesta elintarvikevarastoissa, syömäviljan sekä perunoiden ja muiden juurikasvien käytöstä sekä säädökset viljan, perunoiden ja karjanrehun takavarikoimisesta. Kansanvaltuuskunnan ongelmat vallankumouksen rahoittamisessa näkyivät taloutta koskevien säädösten lukumäärässä: kaikkiaan yhdeksän säädöstä koski verotusta ja sen toimeenpanoa, ja lisäksi annettiin laki omaisuuden siirtämisestä ulkomaille. Pankkitoimintaan liittyi neljä säädöstä.

Kaikki säädökset eivät olleet vallankumoushallituksen omaa tuotantoa, vaan monille säädöksille on osoitettavissa malli työväenliikkeen traditiosta. *Rinta-Tassi* on havainnut 32 säädöksen sisältäneen ajatuksia aiemmista sosialismiko-

---

72 Väliaikainen laki kunnan taksoitus- ja tutkijalautakunnista 3 §.

73 Ks. esimerkiksi Kuolemanrangaistuksen poistaminen, *Työmies* 3.2.1918, Torpparivapautuksen oikeutus, *Työmies* 4.2.1918 ja Minkälaisia vuokrasuhteita alustalaisvapautus koskee? *Työmies* 26.3.1918.

74 *Piilonen* 1982, s. 79.

75 *Rinta-Tassi* 1986, s. 312–313.

keiluista tai aatteen klassikoista. Merkittävin esikuva oli Venäjän bolševikkihallinto, jolta lainattiin ajatuksia yhdeksään säädökseen, esimerkiksi väliaikaiseen lakiin velvollisuutensa laiminlyöneiden pankkien tehtävien hoitamisesta, jolla säädettiin yläraja pankeista tehtäville nostoille. Kansanvaltuuskunta otti mallia myös kauempaa historiasta, sillä yhteensä 14 säädöksen voidaan havaita liittyneen joko vuoden 1848 kommunistiseen manifestiin tai Pariisin kommuunin vuonna 1871 noudattamiin toimintatapoihin. Suomen vallankumousjohto oli erittäin hyvin perillä Pariisin kommuunin toiminnasta ja tavoitteista.[76]

Punaisessa Suomessa voitiin vapaasti säätää asioista, joita oli ennen vain vaadittu tehtäviksi. Vuoden 1903 puolueohjelmassa esitettyjä muutosehdotuksia toteutettiin kahdeksalla ja syksyn 1917 *Me vaadimme* -ohjelmassa esitettyjä vaatimuksia yhdeksällä säädöksellä.[77] Tällainen oli esimerkiksi heti kumouksen jälkeen säädetty laki torpparien, lampuotien ja mäkitupalaisten julistamisesta riippumattomiksi. Sosialidemokraattien eduskunnassa esittämistä, rikosoikeutta koskeneista uudistusehdotuksista toteutettiin ehdollisen rangaistuksen käyttöönotto ja kuolemanrangaistuksen poistaminen rangaistusjärjestelmästä. Muut saivat odottaa rauhallisempia aikoja.

*Rinta-Tassin* johtopäätös kansanvaltuuskunnan säädöstuotannon esikuvista on se, että punaisen lainsäädännön ideologia perustui marxilais-kautskylaiseen sosialidemokratiaan. Käytännön asioissa malli tuli usein bolševikeilta, mutta oikeuslaitokseen esimerkki ei kelvannut.[78] Laaja kansainvälisten mallien käyttö osoittaa myös suomalaisen sosialidemokratian kansainvälisyyttä. Maassa tunnettiin hyvin sosialistinen teoria ja siihenastinen käytäntö.

### 3.5.4 Vallankumousta edeltäneen lainsäädännön voimassaolo

Kansanvaltuuskunta otti kantaa voimassa olleen lainsäädännön asemaan 13.2. säätäessään lakia sisähallinnon järjestämisestä. Otto Ville Kuusinen laati lakiin liittyvän täytäntöönpanomääräyksen, jossa todettiin asiasta näin:

> *”Koska vallankumouksen kautta on katsottava kumotuiksi tulleen kaikki ne lakien ja asetusten säännökset, jotka ovat vastoin kansanvaltaisia periaatteita ja kansassa vallitsevaa oikeuskäsitystä, tai ovat omistavaa luokkaa suosivia, on viranomaisten ja toimihenkilöiden asioita käsitellessä ja päättäessä päähuomio kiinnitettävä siihen, että heidän toimenpiteensä on oikeuden ja kohtuuden mukainen sekä perustuu vallankumouslakeihin, mikäli niitä on jo säädetty tai vasta säädetään.*

---

76 *Rinta-Tassi* 1986, s. 273 ja 317–318. Pariisin kommuuni oli Pariisissa vuonna 1871 muutaman kuukauden valtaa pitänyt sosialistinen hallinto.

77 *Rinta-Tassi* 1986, s. 317.

78 *Rinta-Tassi* 1986, s. 272–281 ja 381, *Tikka* 2004, s. 76–77.

> *Asiain käsittelyä ja käsittelyjärjestystä [sisähallinnossa] koskevia aikaisempia säännöksiä, mikäli ne eivät ole ristiriidassa alussa mainitun lain*[79] *ja näiden määräysten kanssa, on noudatettava vielä toistaiseksi mainitun lain ja näiden määräysten mukaan soveltaen."*[80]

Vanha lainsäädäntö oli siis soveltuvin osin voimassa. Näin täytyi ollakin. Vaikka vallankumoushallitusta moitittiin liiasta keskittymisestä lainsäädäntötyöhön, se ei ehtinyt antaa riittävästi säädöksiä, jotta yhteiskunta olisi toiminut pelkästään niiden varassa. Nimenomaisesti kumoamaton vanha lainsäädäntö asetettiin oikeuslähdeopillisesti uusien normien alapuolelle.

Lainkäytön ennakoitavuuden kannalta edellytys aikaisemman lainsäädännön voimassaololle – ristiriidattomuus "kansassa vallitsevan oikeuskäsityksen kanssa" – oli tietysti riittämättömän täsmällinen. Käytännössä vanhan lainsäädännön soveltaminen oli kiinni lainsoveltajien omasta tuntumasta ja kyvyistä toimia niin. Voimassa olleen lainsäädännön kumoamista ei kaikissa tapauksissa jätettykään edellä mainitun määräyksen varaan, vaan joillakin säädöksillä kumottiin nimenomaisesti kaikki ristiriitainen normisto, jolloin normikollisioita ei voinut tulla.[81]

Joiltakin osin vallankumousta edeltänyttä lainsäädäntöä kumottiin ilman, että olisi annettu uutta tai vanhan lainsäädännön kanssa ristiriitaista sääntelyä. Punaiset antoivat kaksi säädöstä, joiden ainoa tehtävä oli kumota voimassa ollutta lainsäädäntöä. Toinen koski vuoden 1867 painoasetusta myöhempine muutoksineen, jonka kumonneessa säädöksessä lakkautettiin samalla painoasiain ylihallitus. Painoasetuksella oli säädetty muun muassa ennakkosensuurista, jota oli kritisoitu pitkään yli puoluerajojen.[82] Toinen punaisessa Suomessa nimenomaisesti kumottu vallankumousta edeltänyt säädös oli vuoden 1865 palkkaussääntö, jolla oli säädetty maatilojen palkollisten työsuhteista. Palkkaussäännön kumoaminen oli ollut sosialidemokraattien pitkäaikainen tavoite.[83] Erityisen epäoikeudenmukaisiksi koettujen painoasetuksen ja palkkaussäännön kumoamisilla, samoin kuin osittain samaan ryhmään kuuluneella lailla kirkollisiin tarkoituksiin menevien verojen ja maksujen lakkauttamisesta, toteutettiin vallankumouksen ideologisia tavoitteita ja koetettiin hankkia kannatusta. Niinpä edellä mainitut säädökset annettiin hyvin pian vallankumouksen alkamisen jälkeen.[84]

---

79 Laki sisähallinnon väliaikaisesta järjestämisestä (21/1918).

80 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 13.2.1918 kello 8 illalla (SKA C a1).

81 Esimerkiksi rautatiehallinnon väliaikaisesta järjestämisestä annetun asetuksen (22/1918) 13 §:ssä säädettiin, että asetuksella "kumotaan kaikkien lakien, asetusten, johto- ja ohjesääntöjen määräykset, mikäli ne ovat ristiriidassa tämän kanssa".

82 *Salmensuu* 1980, s. 72–76. Painoasetus kumottiinkin jo 1919 annetulla lailla painovapaudesta (L 1/1919).

83 Ks. esimerkiksi *Pohjola* 1909 ja Orjalaki kumottu, *Työmies* 11.3.1918.

84 Laki tammikuun 30 päivänä 1865 annetun Palkkaussäännön kumoamisesta (15/1918) an-

Oikeudellinen jatkuvuus oli vanhan lainsäädännön kumoamisesta riippumatta katkennut. Vanhat normit eivät rajoittaneet millään tavalla uuden sääntelyn antamista.[85] Työväen pääneuvostossa tunnuttiin ajateltavan, etteivät sen päätöksentekoa rajoittaneet edes punaisten omat, juuri annetut säädökset, mistä kehkeytyi pitkä riita prokuraattorin kanssa. Pääneuvosto ei nimittäin suostunut nimittämään yleistä syyttäjää vallankumoukselliseen ylioikeuteen, vaikka asia kuului sille vallankumousoikeuksista annetun väliaikaisen lain 10 §:n mukaan. Pääneuvosto selitti kumoavansa tätä koskevan lainkohdan velvoittaessaan prokuraattorin täyttämään viran. Prokuraattori kieltäytyi, koska piti kysymystä periaatteellisena: kuinka kansalaisilta voitiin vaatia vallankumouksellisen lainsäädännön kunnioittamista, jollei lainsäätäjä itsekään noudattanut sitä? Lopulta prokuraattori antoi periksi, jotta vallankumouksellinen ylioikeus saatiin toimimaan.[86]

Kansanvaltuuskunta koetti pitää uuden lainsäädännön erillään vanhan vallan aikaisista normeista. Se ei muuttanut voimassa olleita lakeja, vaan antoi kokonaan uusia säädöksiä. Vallankumoushallitus vältteli viittauksia voimassa olleeseen lainsäädäntöön, vaikka juristeista ja entisistä kansanedustajista koostunut lainvalmistelukunta esitti ajoittain toisin. Kun lainvalmistelukunta oli ehdottanut säädettäväksi, että täytäntöönpanossa olisi ollut noudatettava vuoden 1895 ulosottolakia niiltä osin kuin säädettävässä laissa täytäntöönpanosta ei toisin säädettäisi, kansanvaltuuskunta jätti laista juuri tämän kohdan pois.[87] Samoin kansanvaltuuskunta hylkäsi lainvalmistelukunnan laatiman ehdotuksen siitä, että vanhat tuomioistuimet olisivat voineet jatkaa toimintaansa riita-asioita käsittelevinä tuomioistuimina noudattaen vanhoja menettelytapoja.[88] Kolmantena esimerkkinä mainittakoon väliaikainen laki vallankumousoikeuksien toimivallan laajentamisesta, jossa säädettiin muutoksenhausta tyhjentävästi – valmisteluvaiheessa oli tältä osin ehdotettu viittausta kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa noudatettuun menettelyyn.[89] Laki elintarvikelautakuntien oikeuksien laajentamisesta säädettiin kuitenkin poikkeukseksi laista eräänlaisen omaisuuden käytöstä sodan aiheuttamissa poikkeuksellisissa oloissa. Tässä yhteydessä oli luontevaa viitata voimassa olleeseen lainsäädäntöön, koska muutos tehtiin Tokoin senaatin aloitteesta vuonna 1917 säädettyyn lakiin, ja kansanvaltuuskun-

---

nettiin 1.2., laki painoasioita koskevain asetusten kumoamisesta (19/1918) 6.2. ja laki kirkollisiin tarkoituksiin menevien verojen ja maksujen lakkauttamisesta (20/1918) 12.2.

85 *Jyränki* 1978, s. 111, *Rinta-Tassi* 1986, s. 317–318.

86 Prokuraattorin kirjeet työväen pääneuvostolle 26.2.1918 (nro 87) ja 28.2.1918 (nro 97) sekä kansanvaltuuskunnalle 6.3.1918 (nro 153) (SKA 24).

87 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 9.3.1918 kello 8.30 ip. (SKA C a1). Kyseessä oli laki täytäntöönpanon ja ulosoton väliaikaisesta järjestämisestä (27/1918).

88 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 12.2.1918 kello 8 illalla (SKA C a1). Kyseessä oli ehdotus väliaikaiseksi laiksi ali- ja ylioikeuksien tuomiovallasta (SKA 22).

89 SKA 22.

nan antaman säädöksen oli valmistellut juuri Tokoin johtama elintarvikeasiain osasto.

Vallankumousoikeuksien pöytäkirjoissa on vain harvoin suoria viittauksia vallankumousta edeltäneeseen lainsäädäntöön, mutta niinkin osattiin ja haluttiin joskus tehdä. Esimerkiksi Hämeenlinnan vallankumousoikeudessa yleinen syyttäjä vaati rangaistusta ”toiskertaisesta varkaudesta – – rikoslain 28. luvun 5 §. mukaan”.[90] Elintarvikerikoksia käsiteltäessä vedottiin ainakin Helsingissä vuoden 1917 elintarvikelakiin lähes säännönmukaisesti. Oikeuksissa käytettiin toisinaan rikoslain ja oikeudenkäymiskaaren terminologiaa, kuten ilmaisuja ”puoli näyttöä”, ”anastaa” ja ”lieventävät asianhaarat”. Vanhan oikeusjärjestyksen voimassaolo näkyi myös niissä Hämeenlinnan vallankumousoikeuden ratkaisuissa, joissa ratkaistiin esteellisyysväitteitä vedoten ”yleisiin oikeusperiaatteisiin” sekä ”yleisiin ja entisiinkin oikeusperiaatteisiin”.[91]

## 3.6 KANSANVALTUUSKUNNAN VALTIOSÄÄNTÖEHDOTUS

### 3.6.1 Valtiosääntöehdotuksen tarkoitus

Kansanvaltuuskunnan keskeisimpiä lainsäädäntöhankkeita oli valtiosääntöehdotuksen laatiminen. Puolueneuvosto antoi sitä koskevan kehotuksen kansanvaltuuskunnalle heti kumouksen alettua. Ehdotus valmistuikin hyvin nopeasti: ensimmäinen luonnos esiteltiin kansanvaltuuskunnalle 20.2.[92]

Valtiosääntöehdotuksen laadinta oli pääasiassa kahden miehen työ. Hankkeen primus motor oli valistusasian valtuutettu Otto Ville Kuusinen, joka oli asiaan perehtynein henkilö puolueen johdossa. Hän oli ennen sotaa ollut eduskunnan perustuslakivaliokunnan jäsen, toiminut aktiivisesti parlamentaarisessa perustuslakikomiteassa ja ollut muutenkin kiinnostunut valtiosääntökysymyksistä. Kuusista avusti Einari Laaksovirta, joka hovioikeuden auskultanttina oli yksi kansanvaltuuskunnan harvoista juristeista. Myös hänellä oli kokemusta valtiosääntökysymyksistä, sillä hän oli ollut perustuslakikomitean sihteeri.[93]

Valtiosääntöehdotuksen nopea valmistuminen selittyy ennen muuta sillä, ettei sitä laadittu puhtaalta pöydältä. Kuusinen oli työssään perustuslakikomiteassa perehtynyt laajasti kansainväliseen valtiosääntöoikeudelliseen kirjallisuuteen ja valmistellut omaa esitystään Suomen hallitusmuodoksi. Tämä hänen

---

90 ”Syyte kirja” liittyen ratkaisuun Hämeenlinnan VO 2.3.1918, juttunumero tuntematon (VapSA 18 B).

91 Hämeenlinnan VO 26 / 13.2.1918 (VROSyA D b 1) ja Hämeenlinnan VO 64 / 3.4.1918 (VapSA 18 B).

92 *Nieminen* 1974, s. 4–5.

93 Suomen lakimiehet 1926, s. 269, *Rinta-Tassi* 1986, s. 171–172 ja 322–323.

vaihtoehtoinen ehdotuksensa toimi kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen pohjana.[94]

Kansanvaltuuskunta käsitteli Kuusisen ja Laaksovirran ehdotuksen pikaisesti. Se hyväksyi ehdotuksen pääosin, mutta teki siihen kaksi muutosta. Kansanvaltuuskunta poisti perusoikeutena taatun oikeuden kantaa aseita ja lievensi ehdotuksen suhtautumista sosialismiin poistamalla pykälän, jonka mukaan omistusoikeuden käyttäminen olisi ollut valtion valvonnan alaista ja että omaisuus olisi voitu takavarikoida siltä, joka kieltäytyisi noudattamasta lakeja. Kansanvaltuuskunta hyväksyi ehdotuksen lähetettäväksi työväen pääneuvostolle 23.2., jolloin se myös julkaistiin punaisessa Suomessa levinneissä sanomalehdissä. Ehdotus kuitenkin hautautui työväen pääneuvostoon, joka ei ehtinyt käsitellä sitä punaisen vallan kestäessä. Ehdotuksen käsittelystä työväen pääneuvostossa ei ole säilynyt tietoja.[95]

Kansanvaltuuskunnan puheenjohtaja Kullervo Manner esitteli tekeillä ollutta valtiosääntöehdotusta puheessaan 19.2. Mannerin mukaan uudella valtiosäännöllä oli kolme tärkeää tavoitetta. Ensisijaisesti piti laajentaa äänioikeutta siitä, mitä se ennen oli ollut – kunnallisvaaleissahan äänioikeus oli ollut sidottu omaisuuteen.[96] Toisekseen valtiosäännöstä tulisi tehdä todella kansanvaltainen, jotteivät harvainvaltaiset ryhmät enää pääsisi ohittamaan kansan tahtoa. Kolmanneksi Manner vaati, että liian itsenäisen ja omavaltaisen virkamiehistön asemaa pitäisi heikentää niin, ettei se enää voisi muodostaa vastavoimaa kansan vallalle.[97] Tavoitteena ei siis ollut proletariaatin diktatuuri vaan sveitsiläistyyppinen demokratia, jossa kansalla olisi laaja aloiteoikeus ja päätäntävalta. Sosialidemokraatit olivat esittäneet hyvin pitkälle tämänsisältöisiä vaatimuksia jo Forssan ohjelmassa vuonna 1903.[98]

Valtiosääntöehdotus oli malliesimerkki kansanvaltuuskunnan ”mielenvaltauspolitiikasta”. Valtiosääntöehdotuksen ensisijainen tarkoitus ei ollut niinkään sementoida valtaa sen vallankumouksella ottaneille, vaan ehdotuksella pyrittiin ennen muuta vakuuttamaan kansalaiset siitä, ettei kansanvaltuuskunnan tavoitteena ollut tehdä Suomesta diktatuuria. Tässä tarkoituksessa valtiosääntöehdotus julkaistiin näyttävästi sanomalehdissä ja siihen vedottiin, kun kansanvaltuuskunnan harvat ulkomaiset vieraat syyttivät vallankumoushallitusta itsevaltaisista otteista.[99] Ehdotus oli laadittu sellaiseksi, että voitiin uskoa, että se vastaisi kansan enemmistön tahtoa. Kansanvaltuuskunta ilmeisesti oletti

---

94 *Rinta-Tassi* 1986, s. 323–324, *Nieminen* 1974, s. 7.
95 *Nieminen* 1974, s. 7–8.
96 *Piilonen* 1982, s. 15–16 ja 23. Kaupunkien ja kuntien hallinto oli tosin demokratisoitu 27.11.1917 annetuilla kunnallisella vaalilailla sekä maalaiskuntain ja kaupunkien kunnallislaeilla, mutta uusia vaaleja ei ollut vielä järjestetty.
97 *Nieminen* 1974, s. 5.
98 Forssan puoluekokouksen pöytäkirja, s. A 163–164.
99 *Soikkanen* 1975, s. 281.

itse niin ja suunnitteli ehdotuksen alistamista kansanäänestykseen, jossa äänioikeutta ei olisi ollut mitenkään rajoitettu.

Kansalaisten luottamuksen voittamiseksi valtiosääntöehdotuksessa ei korostettu sosialismia, vaan ehdotus oli talousjärjestelmän suhteen neutraali.[100] Sosialismilla rummuttaminen ei ollut suunniteltua kansanäänestystä ajatellen tarkoituksenmukaista, joten viittauksia siihen vältettiin. Toisaalta se ei ollut välttämätöntäkään. Kuusinen ei pitänyt sosialismiin siirtymistä päätöksenvaraisena asiana vaan prosessina, jota varten valtiosäännöllä voitiin pelkästään luoda puitteet. Toisaalta hän oli vilpittömästi sitä mieltä, että eduskunnan vasemmistoenemmistö ja sitä kautta sosialismi olisivat vääjäämättömiä seurauksia ehdotuksen takaamasta täydellisestä demokratiasta. Ehdotuksen pitkälle viety kansanvaltaisuus ei siis ollut vain propagandaa, vaan myös keino tämän päämäärän saavuttamiseksi.[101]

Valmistelun pitkittymisen ja viime kädessä sodan lopputuloksen vuoksi kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotus jäi ehdotukseksi. Muutenkin ehdotus oli laadittu rauhan oloihin, ei sovellettavaksi vallankumoustaistelun aikana. Koska valtiosääntöehdotus ei ollut milloinkaan voimassa olevaa oikeutta, siinä esitettyjä toimintamalleja ei koskaan testattu käytännössä, eikä se vaikuttanut esimerkiksi vallankumousoikeuksien toimintaan. Valtiosääntöehdotuksen oikeuslähdeopillinen arvo oli olematon tai ainakin hyvin vähäinen.

Sen sijaan propagandistisen tarkoituksen kannalta ei lopulta ollut suurtakaan väliä sillä, ettei kansanäänestystä ehditty toimittaa eikä ehdotus ollut koskaan voimassaolevaa oikeutta. Valtiosääntöehdotus oli tehnyt tältä osin tehtävänsä jo silloin, kun se julkaistiin. Kokonaan toinen asia on se, miten se tämän tehtävänsä täytti. Ainakaan valkoista Suomea se tuskin vakuutti, sillä oikeisto oli nimenomaan vastustanut kansanvallan laajentamista, mutta sillä saattoi olla oma merkityksensä punaista Suomea epäröiden tukeneiden joukossa. Punaiselle Suomelle valtiosääntöehdotuksen vastaanotolla ei ollut kuitenkaan juuri merkitystä. Vallinneissa oloissa oli samantekevää, olisiko kansan enemmistö mahdollisesti kannattanut ehdotusta. Kansanvaltuuskunnan kohtaloa ei ratkaistu kansanäänestyksin.

---

100 Valtiosääntöehdotuksen hengestä tosin näkyi, että se oli laadittu sosialismia kohti menevälle valtiolle. Ehdotuksen 9 §:ssä julkisyhteisöjä rohkaistiin taloudelliseen toimintaan, ja johdannossa hyökättiin voimakkaasti ”suurten yhtiöherrain, pankkikapitalistien ja rusthollarien ahnetta mielivaltaa” vastaan. Perusoikeusluettelossa ei mainittu omaisuuden suojaa. Tietä sosialismiin ajateltiin arvattavasti tasoitettavan myös perusoikeuksiin luetulla laajalla työtaisteluoikeudella (10 §), jota korostettiin kieltämällä valtiota puuttumasta työriitaisuuksiin (11 §).

101 *Nieminen* 1974, s. 9.

### 3.6.2 Valtiosääntöehdotuksen sisältö

Valtiosääntöehdotuksen mukaan Suomi oli tasavalta, jossa korkeinta valtaa käytti kansa kansaneduskunnan välityksellä (1 ja 2 §). Yksikamarisen kansaneduskunnan jäsenet valittiin yleisillä vaaleilla joka kolmas vuosi (16 §). Ylintä toimeenpanovaltaa käytti kansanvaltuuskunta, joka oli kansaneduskunnalle vastuunalainen (58 §). Presidenttiä ei ollut. Valtion muodollinen päämies oli kansanvaltuuskunnan puheenjohtaja, jolla oli titteli Suomen Tasavallan Esimies, mutta hänellä ei ollut itsenäistä valtaa (59 §).

Valtiosääntöehdotus rakentui kansansuvereenisuusperiaatteen varaan. Periaatteen mukaan kaikki valta on lähtöisin kansasta; kansa on suvereeni oman oikeutensa nojalla ja sen vallalla on vain vähän tai ei ollenkaan rajoituksia. Vallankäyttö voi perustua vain suostumukseen sen kohteena olevilta ihmisiltä, joista jokaisella on oikeus vaikuttaa vallankäyttöön samassa määrin. Lainsäätäjät ovat ainoastaan kansan edustajia, jotka kansa halutessaan voi vaihtaa. Kansan tahto saa ilmaisunsa edustajiensa laatimissa laeissa. Aatehistoriallisesti kansansuvereenisuusperiaate oli lähtöisin Ranskan vallankumouksesta ja valistusajattelusta, mutta läpimurtonsa se teki ensimmäisen maailmansodan jälkeen.[102]

Kansansuvereenisuusperiaatetta toteutettiin ennen muuta kansan laajalla osallistumis-, aloite- ja päätäntäoikeudella. Äänioikeusikäraja laskettiin 24 vuodesta 20 vuoteen (17 §). Kymmenentuhatta kansalaista saattoi tehdä lakiesityksen, joka piti käsitellä valtiopäivillä kiireellisenä (45 §). Valtiosääntöehdotus itsessään oli asetettava kansanäänestykseen, ja samoin oli toimittava valtiosääntöä myöhemmin muutettaessa (28 ja 29 §). Kansanäänestys oli toimitettava myös silloin, kun viittä prosenttia edellisissä vaaleissa äänestäneistä vastannut määrä kansalaisia sitä vaati (48 §). Kansanäänestysten tulokset olivat sitovia (50 §).

Vahva luottamus kansaan näkyi selvimmin ehdotuksen erikoisimmassa ja useimmin siteeratussa pykälässä, jossa kehotettiin kansaa vallankumoukseen: ”Jos niin uskomatonta tapahtuisi, että itse Kansaneduskunnan enemmistö julkenisi syrjäyttää koko tämän Valtiosäännön – – saadakseen aikaan harvainvaltaisen järjestyksen maassa, niin kansa nouskoon ja hajoittakoon sen eduskunnan – – ” (43 §). Säädös ei tosin ollut historiallisesti ainutlaatuinen, sillä sen edustamalla äärimmäisellä kansansuvereenisuudella oli esikuvansa Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksessa ja Ranskan vallankumouksen ihmisoikeuksien julistuksessa.[103] Pykälää voidaan pitää luonnonoikeudellisena elementtinä muuten positivistisessa valtiosääntöehdotuksessa, asetettiinhan siinä kansan tahto lakien ylimmäksi ohjenuoraksi.

---

102 *Jyränki* 1989, s. 46 ja 147–148, *Jyränki* 2003, s. 106–107.
103 *Soikkanen* 1975, s. 281, *Viljanen* 1988, s. 236.

Valtiosääntöehdotuksessa korostettiin kansaneduskunnan asemaa siinä määrin, ettei sen voi katsoa noudattavan oppia vallan kolmijaosta. Kansaneduskunnalla oli oikeus sekä suoraan käyttää toimeenpano- ja tuomiovaltaa että valvoa niiden käyttämistä hyvin yksityiskohtaisesti. Kansaneduskunta asetti valvojavaliokunnan, jonka tehtävänä oli kontrolloida ylintä hallintoa ja valvoa lainkäyttöä (20 §). Lisäksi säädettiin, ettei tuomioistuimilla eikä viranomaisilla ollut oikeutta asettaa kyseenalaiseksi minkään kansaneduskunnan antaman lain tai asetuksen laillisuutta, olla sitä noudattamatta tai estää sen täytäntöönpanoa (27 §).

Vasemmistossa pitkään vallinnut virkavaltaisuuden vieroksunta näkyi valtiosääntöehdotuksessa monin tavoin. Valtiosääntöehdotuksen mukaan julkisen toimen haltijat saatiin palkata vain määräajaksi (52 §). Osa viroista piti täyttää vaaleilla, ja näin valitut voitiin myös äänestää pois tehtävistään (53 §). Julkiseen toimeen valitut henkilöt olisivat siis olleet myös poliittisesti vastuunalaisia. Vaaleilla täytettäviin virkoihin ei ollut muodollisia pätevyyskriteereitä (54 §). Pyrkimys uudistaa virkakoneiston toimintaa ulottui myös terminologiaan: valtiosääntöehdotuksessa korvattiin termi ”virkamies” ilmauksella ”julkisen toimen haltija”.

Valtiosäännön kansanvaltaisuutta korostaneet ja toimeenpanovaltaa vieroksuneet piirteet heijastuivat sen suhtautumiseen oikeuslaitokseen. Tuomioistuimet eivät olleet riippumattomia, vaan suora kansanvalta ulotettiin myös niihin: kansanäänestystä voitiin käyttää yksittäisten tuomioistuinratkaisujen kumoamiseen (51 §). Kansaneduskunta kontrolloi tuomioistuimia nimittämällä ylimpien oikeuksien jäsenet määräajaksi (68 §). Lainkäyttöä valvovan valvojavaliokunnan jäsenillä samoin kuin prokuraattorilla oli oikeus olla läsnä missä hyvänsä tuomioistuimessa valvomassa ratkaisujen lainmukaisuutta (74 §). Tiukinta valvonta oli korkeimmissa oikeusasteissa, jotka eivät olleet päätösvaltaisia ilman valvojien läsnäoloa (69 §). Ylimpien tuomioistuinten asema oli siten valtiosääntöehdotuksessa selvästi heikompi kuin vuonna 1917 laadituissa mietinnöissä laeista korkeimmista tuomioistuimista.

Monet vasemmiston oikeuslaitosta koskeneet uudistusvaatimukset näkyivät valtiosääntöehdotuksessa. Kuolemantuomio ja laittomat vangitsemiset kiellettiin perusoikeusluvussa (12 ja 14 §), mutta korvausta lakiin perustumattoman vapaudenriiston uhrille ei katsottu asiaksi, josta olisi ollut syytä säätää perustuslain tasolla. Tuomioistuinlaitos oli demokratisoitu mittavalla valvonnalla ja kokoonpanomuutoksilla. Rikosasioissa oli käytettävä valamiehistöä, mikä olisi ollut suuri muutos lautamiesjärjestelmään verrattuna.[104] Tarkempaa säätelyä alioikeuksista oli kuitenkin annettava myöhemmin (78 §). Ehkä silloin olisi sää-

[104] *Työmies* oli puhunut valamiesjärjestelmän puolesta vuonna 1907. (Oikeuslaitoksemme alennustilassa, *Työmies* 26.2.1907).

detty sosialidemokraateille tärkeistä oikeudenkäynnin kuluista, joista valtiosääntöehdotuksessa vaiettiin.

Valtiosääntöehdotukseen sisältyi laaja perusoikeusluettelo (4–15 §). Siihen sisältyi hengen ja ruumiillisen loukkaamattomuuden turva sekä ”kunnian ja vapauden tasa-arvoinen oikeus” (4 §), oikeus muuttaa maasta ja maassa (5 §),[105] uskonnonvapaus (6 §), sananvapaus ja ennakkosensuurin kielto (7 §), kokoontumis- ja yhdistymisvapaus (8 §), lakkovapaus ja oikeus tukea työtaisteluita (10 §), kielto käyttää sotaväkeä työriitaisuuksissa, velvoite pitää ”ase- ja järjestysvoima” siviilihallinnon alaisena ja yksityispoliisin toiminnan kielto (11 §), laittomien pidätysten ja velkavankeuden kielto (12 §), oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (13 §), kuoleman- ja ruumiinrangaistusten kielto (14 §) sekä kielivähemmistöjen oikeuksien turva (15 §). Perusoikeuslukuun sisältyi myös valtiolle kuulunut oikeus hankkia omaisuutta ja harjoittaa yritystoimintaa (9 §). Huomiolle pantavaa perusoikeusluettelossa on, ettei se sisältänyt omaisuudensuojaa, vaan päinvastoin tälle oikeudelle tietyssä mielessä vastakkaisen työtaisteluoikeuden. Valtiosääntöehdotuksen perusoikeudet olivat pääasiassa vapausoikeuksia ja ne oli yleensä turvattu absoluuttisesti eli niin, ettei niiden todellisesta laajuudesta ollut säädettävä tarkemmin lailla.[106]

Perusoikeudet kuuluivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta jokaiselle Suomen oikeudenkäyttöpiirissä oleskelleelle. Niiden soveltuvuudessa ei siis tehty eroa Suomen ja muiden valtioiden kansalaisiin.[107] Tämä on ymmärrettävissä vallankumouksen aatteellisella taustalla. Sosialistiseen ajatteluunhan nimenomaan kuului nationalismin vastustaminen, ja jo Kommunistisessa manifestissa oli kehotettu ”kaikkia maailman” proletaareja yhdistymään välittämättä valtioiden rajoista.[108]

Valtiosääntöehdotus oli jossain määrin sisäisesti ristiriitainen perusoikeuksien sitovuuskysymyksessä. Sen 24 §:ssä säädettiin, että kansaneduskunnan lainsäädäntöoikeuden ala oli rajoittamaton, ja ehdotuksen 30 §:n mukaan kansaneduskunta päätti asiat yksinkertaisella ääntenenemmistöllä kaikissa tapauksissa, ”siihen katsomatta, minkäluontoisia voimassaolevia lakeja, perustuslakien säännöksiä tai muita, niillä muutetaan tahi kumotaan”.[109] Nämä lainkohdat viit-

---

105 Oikeutta muuttaa maahan ei turvattu.

106 Poikkeuksina tästä olivat 4 §:ssä turvattu hengen, ruumiillisen koskemattomuuden, kunnian ja vapauden suoja sekä 10 §:ssä taattu lakkovapaus niissä tapauksissa, joissa äkillisistä lakoista johtuisi hengenvaara. Näistä perusoikeuksista olisi valtiosääntöehdotuksen mukaan tullut säätää tarkemmin lailla.

107 Poikkeuksina tästä olivat oikeudet valita asuinpaikkansa vapaasti ja muuttaa maasta (5 §) sekä oikeus luopua uskonnosta (6 §), jotka kuuluivat ainoastaan Suomen kansalaisille. Uskonnonvapaus taattiin kuitenkin kaikille.

108 Ks. esimerkiksi Forssan puolueohjelman johdanto-osa ja *Soikkanen* 1961, s. 131.

109 *Viljasen* mukaan 30 §:llä viitattiin niihin vallankumousta edeltäneisiin perustuslakeihin, joita valtiosäännöllä ei nimenomaisesti kumottu. (*Viljanen* 1988, s. 235) Näin oli valtiosääntöehdotuksen loppusäännöksellä (83 §) tehty ainoastaan vuoden 1772 hallitusmuodolle sekä vuoden

taisivat siihen, että kansaneduskunta olisi voinut säätää myös perusoikeuksia rajoittavan lain normaalissa lainsäätämisjärjestyksessä. Näin ei kuitenkaan ollut, sillä perusoikeuksien rajoittamista poikkeusoloissa koskevista pykälistä voidaan päätellä toista. Perusoikeuksien rajoittamismenettelyllä poikkeusoloissa ei nimittäin olisi ollut merkitystä, ellei perusoikeuksien rajoittaminen olisi normaalisti ollut tavanomaisen lainsäädäntömenettelyn ulottumattomissa.

Perusoikeuksia voitiin valtiosääntöehdotuksen 40–42 §:n mukaan rajoittaa, jos maata uhkasi sota, kapina tai vieraan vallan sotajoukkojen tunkeutuminen Suomen alueelle, eikä kansaneduskunta saanut ”sellaista onnettomuutta vältetyksi”. Silloin kansaneduskunnalla oli valta rajoittaa perusoikeuksia enemmän kuin mihin sillä oli normaalioloissa oikeus. Tällöinkään kansaneduskunta ei saanut loukata valtiosäännön 5, 7, 8, 10 ja 11 §:ää eli oikeutta valita asuinpaikkansa, sananvapautta ja ennakkosensuurin kieltoa, kokoontumis- ja yhdistymisvapautta, työtaisteluoikeuksia sekä kieltoa alistaa siviilihallinto sotilashallinnolle.[110] ”Äärimmäisessä tapauksessa” kansaneduskunnalla oli kuitenkin oikeus säätää poikkeuksia myös näistä oikeuksista. Valtiosäännössä ei määritelty, kuka ja missä menettelyssä päättäisi eritasoisista poikkeustiloista.

Poikkeusoloissakaan perusoikeuksia ei saanut rajoittaa tavanomaisessa lainsäädäntöjärjestyksessä, vaan perusoikeusrajoitusten oli täytettävä kolme ehtoa. Ensinnäkin niiden piti olla vaaran torjumiseksi välttämättömiä. Toisekseen rajoitukset saivat olla ainoastaan väliaikaisia, ja ne oli vaaran väistyttyä viipymättä julistettava lakanneiksi. Kolmas ehto liittyi päätöksentekomenettelyyn. Perusoikeuksien rajoittamisesta ei voitu päättää yksinkertaisella enemmistöllä, vaan valtiosäännössä edellytettiin, että toimenpidettä kannatti kolme neljäsosaa kansaneduskunnan jäsenistä.

## 3.6.3 Valtiosääntöehdotus ja muut ajan perustuslait

### *3.6.3.1 Suomen hallitusmuoto*

Eduskunnan 17.7.1919 hyväksymä hallitusmuoto oli yksi Suomen perustuslaeista vuoteen 2000 saakka. Hallitusmuoto oli pitkän valmistelun tulos, mutta merkittävimmät ratkaisut tehtiin sisällissodan molemmin puolin. Mielenkiintoista on, että hallitusmuodon valmisteluun oli ennen sisällissotaa osallistunut tiiviisti juuri Otto Ville Kuusinen. Suurelta osin vallankumouksen vaikutuksesta hallitusmuoto sai myöhemmin piirteitä, jotka veivät maan valtiollisen järjestyksen

---

1789 yhdistys- ja vakuuskirjalle.

110 Vähemmistöjen kielellisten oikeuksien rajoittaminen poikkeusoloissa oli ilmeisesti mahdollista, vaikka valtiosääntöehdotuksen 15 §:ssä kiellettiin ”koskaan” säätämästä sellaista lakia, jolla ”tulisi sorretuksi toista kieltä puhuvan vähemmistön äidinkielen oikeus”.

hyvin kauas siitä, millainen se olisi ollut kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen mukaisessa Suomessa.

Hallitusmuotoa laatimaan oli keväällä 1917 asetettu perustuslakikomitea, jonka puheenjohtajana toimi K. J. Ståhlberg. Komitea teki työtään senaatin jo vuonna 1907 hyväksymän hallitusmuotoehdotuksen pohjalta. Perustuslakikomitean 30.11.1917 valmiiksi saama ja pian eduskunnalle hallituksen esityksenä jätetty ehdotus kuvasti lähinnä perustuslaillisten ja vanhasuomalaisten näkemyksiä, sillä maalaisliiton ja sosialidemokraattien edustajat olivat Kuusista lukuun ottamatta jättäytyneet pois sen työskentelystä.[111]

Sisällissota katkaisi hallitusmuodon käsittelyn eduskunnassa. Sitä jatkettiin porvarillisten puolueiden johdolla sodan lopputuloksen alettua selvitä, jolloin sisällissodan voittajilla oli haluja tehdä maasta kuningaskunta. Monarkistisen ja autoritaaristen ajatusten suosio johtui sisällissodasta ja hakeutumisesta Saksan suuntaan. Monarkistinen hallitusmuoto olisi toteutuessaan merkinnyt toimeenpanovallan merkittävää vahvistumista parlamentaarisuuden kustannuksella. Poliittisen tilanteen muutos, ennen muuta Saksan tappio ensimmäisessä maailmansodassa, pakotti kuitenkin luopumaan tällaisista suunnitelmista, ja valmistelussa palattiin takaisin tasavaltalaiseen hallitusmuotoon.[112]

Lainsäädäntöteknisesti kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotus ja hallitusmuoto eivät juuri poikkea toisistaan. Yhtäläisyyksistä huomaa Kuusisen olleen mukana hallitusmuotoa laatineessa komiteassa. Selvin muodollinen ero on se, että kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotukseen oli koottu kaikki perustuslain tasoinen säätely. Hallitusmuoto oli tässä mielessä vajavaisempi, koska siitä puuttuivat vuoden 1906 valtiopäiväjärjestykseen sijoitetut eduskunnan valitsemista ja toimintaa koskeneet normit.

Sekä perustuslakikomitean vuoden 1917 ehdotusta että vuonna 1919 hyväksyttyä hallitusmuotoa voidaan pitää hyvin presidenttikeskeisinä. Tasavallan presidentille kuuluivat monet keskeiset valtiosääntöoikeudelliset tehtävät, kuten valta vahvistaa lait ja hajottaa eduskunta sekä oikeus nimittää ministerit, korkeat virkamiehet ja tuomarit. Valtionpäämies ei ollut toimistaan eduskunnalle vastuunalainen. Tasavallan presidentin valtaoikeuksia lisättiin entisestään vuoden 1919 hallitusmuodossa, mikä toimeenpanovallan vahvan aseman ohella ilmensi autoritaaristen ja toimeenpanovaltaa korostavien piirteiden voimistumista sisällissodan jälkeen. Vaikka maasta tuli tasavaltainen, presidentin asema muistutti monarkiaa. Tasavallan presidentistä tehtiin vuoden 1919 hallitusmuodossa eräänlainen eduskunnan holhooja, jota *Jyränki* onkin kutsunut ”kvasimonarkiksi”.[113]

---

111 HE 1/1917 vp., *Jyränki* 1989, s. 475 ja 486–487, *Viljanen* 1988, s. 187–189.

112 *Jyränki* 1989, s. 478 ja 486–487, *Inha* 1997, s. 115–121, *Viljanen* 1988, s. 187, *Kekkonen* 1998, s. 58–60.

113 *Jyränki* 2000, s. 29, *Jyränki* 1989, s. 487–490, *Kekkonen* 1998, s. 58–59.

Vallan kuulumisesta kansalle ei ollut mainintaa perustuslakikomitean ehdotuksessa, mutta lainsäädäntövalta olisi sen mukaan uskottu demokraattisesti valittavalle eduskunnalle. Hyväksytyssä hallitusmuodossa valtiovallan kuuluminen kansalle todettiin heti 2 §:ssä. Ylintä toimeenpanovaltaa käytti valtioneuvosto, jonka tuli nauttia eduskunnan luottamusta (2 ja 31 §). Tuomiovalta kuului riippumattomille tuomioistuimille (2 §). Toisin kuin kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksessa, vallan kolmijako-oppia siis noudatettiin. Sekä tuomioistuimilla että viranomaisilla oli oikeus olla soveltamatta perustuslainvastaisessa järjestyksessä annettua säädöstä (89 §).

Toimeenpanovallan asema oli kenties selvin ero hallitusmuodon ja kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen välillä. Jälkimmäisessä sen asema oli poikkeuksellisen heikko, edellisessä tavanomaista vahvempi. Siinä missä kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotus henki erittäin laajaa kansansuvereenisuutta ja luottamusta demokratiaan, hallitusmuodossa kansanvalta ja parlamentarismi nähtiin lähinnä uhkina vakiintuneen järjestyksen vakaudelle.

Hallitusmuodon 2 luvussa turvattiin joukko perusoikeuksia. Siinä taattiin kansalaisille sanan-, uskonnon- ja yhdistymisvapaus sekä turvattiin kansalaisten kielelliset oikeudet ja omaisuuden turva. Perusoikeudet olivat punaisen perustuslain lailla pääasiassa vapausoikeustyyppisiä, eikä niiden ajateltu sitovan lainsäätäjää itseään. Perusoikeuksiin voitiin sodan ja kapinan aikana sekä asepalveluksessa oleviin nähden muulloinkin säätää tavallisella lailla välttämättömiä rajoituksia (16 §). Hallitusmuodossa jatkettiin autonomian ajalta periytynyttä poikkeuslaki-instituutiota, jonka mukaan hallitusmuotoon voitiin perusoikeuksia myöten tehdä poikkeuksia sen sanamuotoa muuttamatta, kunhan poikkeuksista säädettiin perustuslain säätämisjärjestyksessä (95 §).[114]

Luettelot turvatuista oikeuksista muistuttivat hyvin paljon toisiaan niin kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksessa kuin hallitusmuodossa. Keskeisin ero oli omaisuudensuoja (6 §), jota ei turvattu kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksessa. Punainen valtiosääntöehdotus oli sikäli kattavampi, että siinä oli taattu laajempi joukko oikeuksia, mutta tekstien välillä ei ollut oleellista laadullista eroa omaisuudensuojaa lukuun ottamatta. Hallitusmuotoa tosin täydennettiin tosin myöhemmin laeilla yhdistys-, paino- ja uskonnonvapauksista. Hallitusmuodossa taatut perusoikeudet oli turvattu ainoastaan relativistisesti eli ”niin kuin lailla säädetään”.

Oleellisin ero kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen ja hallitusmuodon takaamien perusoikeuksien välillä on niiden kattavuus. Hallitusmuodossa, samoin kuin sitä edeltäneessä perustuslakikomitean mietinnössä, taatut perusoikeudet koskivat vain Suomen kansalaisia. Sen sijaan kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotus oli kirjoitettu siten, että perusoikeudet koskivat pienin poikkeuksin kaikkia. Siinä ei siis rajoitettu kansalaisuutta perusoikeuksista

114 *Jyränki* 1989, s. 491–496, Viljanen 1988, s. 209–218, *Kekkonen* 1998, s. 58–59.

nauttimisen edellytykseksi. Hallitusmuodon takaamat oikeudet laajennettiin koskemaan kaikkia ihmisiä kansalaisuuteen katsomatta vasta perusoikeusuudistuksella vuonna 1995.[115]

### *3.6.3.2 Weimarin tasavallan perustuslaki*

Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotusta on mielenkiintoista verrata vuonna 1919 hyväksyttyyn Saksan niin sanotun Weimarin tasavallan perustuslakiin. Tätä valtiosääntöasiakirjaa voi kuvailla melko vasemmistolaiseksi, olihan Saksan sosialidemokraateilla merkittävä vaikutus sen syntymiseen ja sisältöön.[116] Weimarin tasavallan perustuslain vertaamista kansanvaltuuskunnan lähes ääridemokraattiseen valtiosääntöehdotukseen puolustaa ennen muuta se, että myös Weimarin tasavallan perustuslaki oli tässä suhteessa ajankohtaansa nähden poikkeuksellinen. Onkin sanottu, että Weimarin tasavallan perustuslaki oli ”paperilla kaikkein vapaamielisin ja kansanvaltaisin asiakirja, minkä kahdeskymmenes vuosisata oli nähnyt”.[117] Kuten myöhemmin kävi ilmi, perustuslain laaja kansanvaltaisuus osoittautui osasyyksi Weimarin tasavallan luhistumiseen ja Hitlerin valtaannousuun.[118]

Ilmeisin ero Weimarin tasavallan perustuslain ja punaisen Suomen valtiosääntöehdotuksen välillä oli Saksan liittovaltiorakenne, joka leimasi perustuslain institutionaalisia ratkaisuja. Niinpä Weimarin tasavallassa oli parlamentin (valtiopäivät, *Reichstag*) lisäksi valtakunnanneuvosto (*Reichsrat*), jonka kautta osavaltiot olivat edustettuina valtakunnan tason päätöksenteossa. Osavaltioilla oli laaja itsehallinto, mutta perustuslaissa edellytettiin niiden pysyvän demokraattisina (artiklat 17 ja 18).

Weimarin tasavallan päämies oli valtakunnanpresidentti (*Reichspräsident*). Hänet valittiin tehtäväänsä kansanäänestyksellä ja voitiin samalla keinolla siitä erottaa (artiklat 41 ja 43). Toisin kuin kansanvaltuuskunnan hahmottelemassa Suomessa, Saksassa valtionpäämiehellä oli todellista valtaa: hän muun muassa nimitti hallituksen, toimi armeijan ylipäällikkönä ja huolehti lakien perustuslainmukaisuudesta (artiklat 46, 47 ja 70). Valtakunnanpresidentillä oli laaja oikeus puolustaa tasavaltaa tarvittaessa diktatorisin keinoin (artikla 48, niin sanottu diktatuurivaltuus). Valtakunnanpresidentin vahvan aseman tarkoitus oli olla vastapaino parlamentille ja samalla vakauttaa tasavallan poliittista elämää.[119] Weimarin tasavallan luojilla ei siis ollut yhtä horjumatonta luottamusta kansanedustuslaitokseen kuin punaisen Suomen perustuslainsäätäjillä.

---

115 L 969/1995, HE 309/1993 vp.
116 *Jyränki* 1989, s. 335–338.
117 *Shirer* 1960, s. 72.
118 *Jyränki* 1989, s. 362–370.
119 *Jyränki* 1989, s. 360.

Samoin kuin kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotus, Weimarin tasavallan perustuslaki rakentui kansansuvereenisuusperiaatteelle: kaikki valta oli 1 artiklan mukaan peräisin kansalta. Kansansuvereenisuutta toteutettiin edustuksellisemmin kuin kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksessa, sillä kansalaiset saattoivat käyttää valtaansa lähinnä parlamenttivaaleissa. Weimarin tasavallan perustuslaki tunsi kuitenkin myös kansanaloitteen, jolla kymmenesosa äänestäjistä saattoi vaatia tietyn lain alistamista kansanäänestykseen (artikla 73). Kansanäänestykseen voitiin turvautua myös parlamentin ja valtakunnanneuvoston välisten erimielisyyksien selvittämiseksi sekä valtakunnanpresidentin aloitteesta myös muista syistä (artiklat 73 ja 74). Sen sijaan Weimarin tasavallassa ei tunnettu kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen tuntemia äärimmäisiä sovellutuksia kansansuvereenisuusperiaatteesta, kuten parlamentin oikeutta valvoa kaikkea lainsoveltamista valvojavaliokunnan kautta.

Weimarin tasavallan perustuslaki tunsi kaksi menettelyä sen itsensä muuttamiseksi tai siihen lisäyksien tekemiseksi. Se onnistui joko kahden kolmasosan enemmistöllä parlamentissa ja valtakunnanneuvostossa tai yksinkertaisella enemmistöllä kansanäänestyksessä, jos sellaisen toimittamista oli kansanaloitteella vaadittu (artikla 76). Perustuslain muuttaminen oli siis Weimarissa yksinkertaisempaa kuin kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen mukaisessa Suomessa.

Weimarin tasavallan perustuslaissa turvattiin laajasti kansalaisten perusoikeuksia. Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen tuntemien oikeuksien lisäksi turvattiin muun muassa kansalaisten kotirauha (artikla 115), viestintäsalaisuus (artikla 117) ja sukupuolten välinen tasa-arvo (artikla 108). Punaisen Suomen valtiosääntöehdotuksen turvaamat perusoikeudet olivat kenties lukumääräisesti vähäisemmät, mutta toisaalta ne koskivat kaikkia valtion oikeudenkäyttöpiirissä oleskelleita kansalaisuuteen katsomatta. Sen sijaan Weimarin tasavallan perustuslain takaamat perusoikeudet kuuluivat pääasiassa ainoastaan Saksan kansalaisille. Perusoikeudet eivät Weimarin tasavallassakaan sitoneet lainsäätäjän käsiä.[120]

### *3.6.3.3 Neuvosto-Venäjän perustuslaki*

Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotusta voi verrata lähes vastaavanlaisessa tilanteessa laadittuun Neuvosto-Venäjän ensimmäiseen perustuslakiin, jonka Viides yleisvenäläinen neuvostojen kongressi hyväksyi 10.7.1918. Tuolloin neuvostovaltio oli vielä keskellä sisällissotaa, eikä bolševikkien voitto näyttänyt sen todennäköisemmältä kuin punaisen Suomen menestys. Vuoden 1918

120 *Jyränki* 1989, s. 340.

perustuslaki oli voimassa, kunnes Neuvostoliiton 1924 säädetty perustuslaki korvasi sen.

Neuvosto-Venäjän vuoden 1918 perustuslaki erosi kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksesta monin tavoin. Toisin kuin suomalainen vastineensa se oli marxilais-leniniläinen, ja sen tehtävä oli tasata tietä sosialismille. Vuoden 1918 perustuslaki oli proletariaatin diktatuurin perustuslaki (artikla 9).[121]

Vuoden 1918 perustuslain mukaan valta kuului neuvostoille. Paikallistason neuvostot valitsivat edustajansa yleisvenäläiseen neuvostojen kongressiin, joka käytti maassa ylintä valtaa ja nimitti toimeenpanevan komitean käyttämään lainsäädäntö- ja toimeenpanovaltaa (artiklat 24, 28 ja 31). Kaikki eivät olleet äänioikeutettuja neuvostojen vaaleissa, vaan perustuslain 65 artiklassa lueteltiin joukko ihmisryhmiä, joilla tätä oikeutta ei proletariaatin diktatuurissa voinut olla. Se rajasi äänioikeuden käytännössä vain poliittisesti luotettavana pidetylle osalle työväenluokkaa.

Perustuslaki oli säädetty proletariaatin diktatuurin oloihin. Siinä taattiin joukko kansalaisoikeuksia, mutta pykälien sanamuotojen mukaan niistä pääsivät nauttimaan vain työväenluokan jäsenet. Omistusoikeutta ei luonnollisestikaan turvattu, vaan päinvastoin yksityinen omistusoikeus poistettiin ja tuotantovälineet siirrettiin valtion omistukseen (artikla 3). Kaikille kansalaisille asetettiin velvollisuus puolustaa uutta järjestelmää ja työstä tehtiin kansalaisvelvollisuus (artiklat 18 ja 19).

Punaisen Suomen valtiosääntöehdotus muistuttaa huomattavasti enemmän Suomen ja Saksan vuonna 1919 hyväksyttyjä perustuslakeja kuin Neuvosto-Venäjän vuoden 1918 perustuslakia. Tämä osoittaa valtiosääntöehdotuksen tekijöiden sitoutumista suhteellisen maltillisiin menettelytapoihin valtansa vakiinnuttamisessa. Tavoitteena ei ollut proletariaatin diktatuuri, vaan luotettiin siihen, että täydellinen demokratia turvaisi työväestön vallan ja siirtymisen sosialistiseen yhteiskuntajärjestykseen. Bolševistiset kommentaattorit pitivätkin kansanvaltuuskunnan valitsemaa linjaa ”utopistisena” ja ”demokraattisena harhana”.[122]

## 3.7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Punaiset syrjäyttivät vallankumouksella vanhan yhteiskuntajärjestyksen. Vallankumousyritystä johti kansanvaltuuskunta. Korporatiivisesti valitun työväen pääneuvoston olisi pitänyt valvoa sen toimintaa, mutta käytännössä niin ei tapahtunut. Kansanvaltuuskunnan johtama siviilihallinto oli suurissa vaikeuksis-

121 *Denisov – Kirichenko* 1960, s. 39–40.
122 *Smirnov* 1935, s. 242 ja 417–418. Samoin *Kuusinen – Sirola* 1923, s. 34–39.

sa punaisen armeijan, punakaartin kanssa. Punakaarti ei aina välittänyt siviilihallinnosta, vaikka se oli periaatteessa sille alisteinen.

Punaisessa Suomessa tapettiin runsaat 1 600 valkoisina pidettyä henkilöä. Punaista terroria on selitetty niin kapinallisten subjektiivisilla motiiveilla kuin punajohdon suunnitelmallisena tapana käydä sotaa. Murhia tapahtui ennen muuta vallanoton yhteydessä ja huhtikuussa punaisen Suomen romahtaessa.

Vallankumoukselliset antoivat lyhyen vallassaoloaikansa kuluessa 48 säädöstä, jotka promulgoitiin asetuskokoelmassa aivan kuin oli tehty ennen vallankumousta. Valtaosa säädöksistä käsitteli vallankumouksen päivänkohtaisia ongelmia. Lainsäädäntöä annettiin ennen muuta taloudesta ja elintarvikehuollosta. Sitä valmisteltiin lainvalmistelukunnassa, jonka jäsenillä oli olosuhteet huomioiden erinomaista oikeudellista asiantuntemusta. Ideologiset uudistushankkeet lykättiin pääosin rauhallisempiin aikoihin.

Punaisessa lainsäädännössä pyrittiin autonomisuuteen. Säädöksissä ei ollut käytännössä lainkaan viittauksia vanhaan lainsäädäntöön, vaikka punaisten antamat normit eivät mitenkään riittäneet yhteiskunnan tarpeisiin. Vanhan lainsäädännön oli siten oltava osittain voimassa, mutta siitä voitiin poiketa, jos tilanne niin vaati.

Lainsäädännöllisen aktiivisuuden huipentuma oli ehdotus Suomen valtiosäännöksi. Kunnia sen laatimisesta kuuluu Otto Ville Kuusiselle, joka oli perehtynyt valtiosääntöoikeudellisiin kysymyksiin jo ennen sotaa, jolloin hän oli muun ohella kuulunut uutta hallitusmuotoa valmistelleeseen perustuslakikomiteaan. Valtiosääntöehdotus rakentui äärimmäiselle kansansuvereenisuudelle, jota toteutettiin suoralla demokratialla. Vallan kolmijakoa ei ollut, vaan toimeenpano- ja tuomiovalta oli alistettu lainsäädäntövallalle. Kansaneduskunnaksi nimetty parlamentti oli valtioelimistä selvästi vahvin.

Valtiosääntöehdotuksen laatijat uskoivat demokratian johtavan vääjäämättä vasemmiston voittoon ja ennen pitkää sosialistiseen yhteiskuntaan. Siksi valtiosääntöehdotus oli mahdollista alistaa kansanäänestykseen, jossa äänioikeutta ei olisi mitenkään rajattu. Kansanäänestystä ei kuitenkaan ehditty toimittaa. Vaikka valtiosääntöehdotus oli Neuvosto-Venäjän vuoden 1918 perustuslain tavoin laadittu vasemmistolaisessa vallankumouksessa, kansanvaltuuskunnan ehdotus oli sitä monin tavoin demokraattisempi. Punaisen Suomen valtiosääntöehdotus ei ollut proletariaatin diktatuurin perustuslaki. Valtiosääntöehdotus erosi Suomen vuoden 1919 hallitusmuodosta ja Weimarin tasavallan vuoden 1919 perustuslaista erityisesti siten, ettei siinä tunnustettu vallan kolmijakoa. Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksessa toimeenpanovalta oli heikko ja kansanedustuslaitoksen asema vahva.

Seuraavassa pääluvussa siirrytään tarkastelemaan punaisen Suomen oikeuslaitosta, ennen muuta vallankumousoikeuksia. Luvussa selvitetään, miten tuomioistuinlaitos organisoitiin, millaiset normit sitä koskivat ja ketkä oikeutta jakoivat? Mihin kohtaan edellä kuvattua punaisen Suomen byrokratiaa tuomiois-

tuinlaitos sijoittui? Entä miten siinä näkyivät ne muutosvaatimukset ja kritiikki, jota tuomioistuinlaitosta kohtaan oli vallankumousta edeltävinä vuosina esitetty? Mitkä muut toimielimet vastasivat oikeudenhoidosta punaisessa Suomessa?

# 4 ”Kansan tarmokkaat tuomioistuimet” – Vallankumousoikeudet yleisinä tuomioistuimina

## 4.1 TUOMIOVALLAN SIIRTYMINEN VALLANKUMOUKSELLISILLE

Yleisesti ottaen punaisessa Suomessa pyrittiin siihen, että vanhan hallinnon ammattihenkilöstö olisi pysynyt työpaikoillaan ja ainoastaan poliittisesti epäluotettavien virkailijoiden tilalle olisi nimitetty uusia.[1] Oikeuslaitoksessa tämä ei kuitenkaan käynyt päinsä. Ensinnäkään ei ollut syytä olettaa, että porvarillisiksi tiedetyt tuomarit suostuisivat palvelemaan vallankumouksellisia tuomioistuimia. Toisekseen oli selvää, etteivät he voineet istua oikeuksissa, jotka käsittelivät vallankumousta vastaan tehtyjä rikoksia. Vallankumouksellisten oli luotava kokonaan uusi tuomioistuinlaitos.

Vallankumouksellisen oikeuslaitoksen alkua voidaan hakea marraskuun 1917 suurlakosta, jolloin SDP:n piirissä suunniteltiin vallankumousorganisaation luomista. Yrjö Sirola esitti tuolloin, että organisaatioon olisi ennen pitkää luotava myös oikeusosasto. Lakko kuitenkin lopetettiin niin pian, ettei oikeusosaston perustamishankkeesta tullut koskaan mitään, eikä ketään ehditty nimittää vastaamaan osaston toiminnasta.[2]

Sirola palasi asiaan vallankumouksen aattona. Hän esitteli suunnitelmaansa vallankumousorganisaation luomiseksi SDP:n puoluetoimikunnan kokouksessa 23.1.1918. Säilyneen esityslistan mukaan toimikunta keskusteli muun ohella ”oikeusministerin” valinnasta vangittavien henkilöiden asioiden käsittelyä varten, mutta se ei tehnyt päätöstä sen paremmin vallanotosta kuin ”oikeusministerin” asettamisestakaan.[3] Keskustelujen pohjalta Sirola laati seuraavana päivänä tarkemman tilannearvion, jossa hän esitti seitsenkohtaisen vallankumousohjelman. Eräs kohdista koski oikeuslaitosta: Sirolan mielestä vallankumouksessa tulisi luoda ”tuomarien valittomuuteen [?] ja lautakuntajärjestelmään perustuva oikeuslaitos”.[4]

Tietoa ei ole siitä, käsittelikö puoluetoimikunta koskaan Sirolan ehdotuksia. Tapahtumat alkoivat tuolloin vyöryä eteenpäin sellaista vauhtia, ettei seikkape-

---

1 *Rinta-Tassi* 1986, s. 243.
2 *Wiik* 1978, s. 39, *Rinta-Tassi* 1986, s. 52–55.
3 *Rinta-Tassi* 1986, s. 80 ja 555–557.
4 Yrjö Sirola: Tilanteen arviointi ja toiminnan määrittely 24.1.1918, kansio 7, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, TA.

räiseen pohdintaan riittänyt aikaa. Ratkaisevien päätösten tekeminen ei ollut enää muutenkaan puoluetoimikunnan asiana, vaan sen toimeenpaneva komitea siirtyi johtamaan puoluetta ja vallankumousta.[5]

Kuten on nähty, vallanotto tapahtui 27.1.1918. Toimeenpaneva komitea antoi heti 28.1. julistuksen tuomioistuinlaitoksen uudistamisesta. Julistuksessa vaadittiin, että kaikkien olemassa olleiden tuomioistuinten toiminta oli viipymättä lakkautettava. Niiden sijaan työväenjärjestöjen piti asettaa vallankumouksellisia tuomioistuimia. Niistä ei mainittu mitään tarkempaa, mutta vaadittiin, että toiminta oli aloitettava viipymättä.[6] Näin toteutettiin käytännössä seuraavan päivän vallankumousjulistukseen muotoiltua vaatimusta tuomioistuinten itsevaltiuden lopettamisesta. Kehotuksia ryhtyä ”kiireimmiten puuhaamaan vallankumousoikeuksia” toisteltiin, vaikka lainsäädäntöä ei tuolloin vielä ollut.[7]

Vallankumousoikeuksille oli ilmeinen tarve. Lakkautetun tuomioistuinlaitoksen tilalle oli saatava korvaava järjestelmä, koska kansalaisilla oli myös kriisiaikana tarvetta oikeudenhoidolle. Järjestelmän uskottavuus edellytti toimivan oikeuslaitoksen olemassaoloa. Toisaalta kumouksellinen tilanne vaati poliittisten tuomioistuinten perustamista. Niitä voitiin käyttää pelotteena ”porvariston provoseeraamaa edesvastuutonta ainesta” vastaan, joka ”vehkeili” rintaman selustassa.[8] Tällaiset tuomioistuimet kykenisivät samalla päättämään pidätettyjen valkoisten kohtaloista.

Kiire johtui paljolti punaisessa Suomessa vallinneesta vastakkainasettelusta punakaartin ja siviilihallinnon välillä. Kansanvaltuuskunnan piti nopeasti ratkaista, mitä tehtäisiin pidätetyille vihollisille ennen kuin punakaartilaiset ottaisivat oikeuden omiin käsiinsä. Punakaarti pyrkikin asettamaan tuomioistuimia, mutta kansanvaltuuskunta koetti estellä sitä.[9] Vallankumoushallitus ei halunnut päästää kaartia tuomitsemaan vastavallankumouksellisia, vaan yritti pitää nämä asiat kontrollissaan. Punakaartin oikeudenkäytön estämiseksi vallankumoushallituksen oli kehitettävä järjestelmä, joka kykeni ratkaisemaan näitä asioita ilman kaartin mukanaoloa. Poliittisten rikosten käsittelyn uskominen puolueen hallussa olleille tuomioistuimille oli selvä voitto kansanvaltuuskunnalle.

Valtapolitiikan lisäksi kansanvaltuuskunnalla oli toinen syy estää kaartia tuomitsemasta poliittisia vastustajia. Sen tiedossa oli, että punakaartin linja tällaisissa asioissa olisi ankarampi, eikä ollut takeita siitä, että kaarti käyttäisi oikeut-

---

5 *Rinta-Tassi* 1986, s. 80–82.

6 Julistus vallankumouksellisista tuomioistuimista 28.1.1918 (VROSyA C a 6).

7 Vallankumoukselliset tuomioistuimet, *Työmies* 31.1.1918.

8 *Letonmäki* 1928, s. 65.

9 Vapaussodan historian komitean arkisto, Punakaartin asiakirjoja, vihko XI, s. 86–87, Vallankumousoikeuksia perustettaessa huomioonotettava! (Kiertokirje 11.2.1918, SKA 21 D b; myös *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* ja *Työmies* 12.2.1918), *Piilonen* 1982, s. 207.

ta tavalla, joka olisi kunniaksi vallankumoukselle. Tämä oli argumentti, jolla sodan jälkeen valtiorikosoikeuteen joutuneet vallankumousoikeuksien jäsenet puolustivat itseään: ”Minulle vakuutettiin, että on välttämätön[tä] punakaartilaisten harjoittaman väkivallan ehkäisemiseksi koittaa muka laillisesti tuomita heidät [so. suojeluskuntalaiset]”, puolustautui muiden muassa Helsingin vallankumousoikeuden puheenjohtaja Väinö Aleksander Rautavaara.[10] Oli siis parempi, että vastavallankumoukselliset tuomittiin vallankumousoikeudessa kuin että heidät olisi jätetty punakaartin armoille. Organisoidun terrorin lisäksi oli pelättävissä, että yksittäiset kaartilaiset ryhtyisivät oma-aloitteisiin kostotoimiin, jollei muuta keinoa oikeuden toteuttamiseen ollut. Kaartilaiset olivatkin sodan alkupäivinä syyllistyneet huomiota herättäneisiin surmatekoihin.[11] Helsingissä oleillut Juhani Aho näki vallankumousoikeuksien voivan ehkäistä juuri tämäntyyppistä omavaltaisuutta.[12] Tältä kannalta katsoen vallankumousoikeuksien perustaminen on nähtävä osana kansanvaltuuskunnan yrityksiä ehkäistä punaista terroria. Se oli siten osa kansanvaltuuskunnan ”mielenvaltauspolitiikkaa”.[13]

*Työmiehessä* 31.1. julkaistu kirjoitus vallankumousoikeuksien perustamisen välttämättömyydestä ja kiireellisyydestä osoittaa kansanvaltuuskunnan pelänneen punakaartilaisten omavaltaisuuksia:

> *”Sen johdosta, että ne rikokset, mitä nykyisenä vallankumousaikana tehdään yhteiskuntaa ja vallankumouksellista järjestystä vastaan, saattaisivat jäädä, kun oikeuslaitoksia ei ole toiminnassa, järjestämättömän rankaisun, jopa aivan omankädenoikeuden varaan, on tarpeen kiireellisesti perustaa työväen vallankumouksellisia tuomioistuimia. Se on välttämätöntä syystä, että joukkojen käyttäessä tuomiovaltaa, ei rikos joudu oikeudelliseen eikä tarkoin tutkituksi ja tuomio voi tulla hetkellisen kiihtyneen mielivallan nojalla, eikä sitä sitten voida jälkeenpäin enää korjata. Jotta tällainen omankädenoikeus ei pääsisi valtaan, on viipymättä saatava vallankumouksellinen oikeudenkäyntijärjestys.”*[14]

Vallankumousoikeuksien asettamisella pyrittiin myös propagandistisiin tavoitteisiin. Nimimerkin Proletaari taakse kätkeytynyt Letonmäki[15] piti *Työmiehessä* vallankumousoikeuksien tärkeimpänä tavoitteena sitä, että ne herättäisivät ”kaikessa kansassa sen tunteen, että vallankumous kykenee jakamaan

---

10 VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander. Ks. myös esimerkiksi VRYO 19318 / Toivonen, Otto Taavinpoika.

11 *Paavolainen* 1966, s. 96–97 ja 128–129. Huomattavin tapaus oli kansanedustaja Antti Mikkolan teloitus Helsingissä 1.2.1918.

12 *Aho* 1918, s. 137.

13 Vallankumousoikeuksien perustamismotiiveista samoin myös *Piilonen* 1982, s. 207, *Paavolainen* 1966, s. 271–274 ja 283 ja *Rinta-Tassi* 1986, s. 172–174.

14 Vallankumoukselliset tuomioistuimet, *Työmies* 31.1.1918.

15 *Rinta-Tassi* 1986, s. 173.

oikeutta”. Niiden piti ”vääjäämättömällä oikeudentunnolla” hankkia kansan kunnioitus. Letonmäki näki vaihtoehdoksi ainoastaan ”korpilain”, mutta sen käyttöön ottaminen tuottaisi ”mitä vakavampia häiriöitä”, koska siinä tapauksessa ”monen kansalaisen luottamus vallankumouksen oikeudellisuuteen” menetettäisiin.[16]

Vallankumousoikeuksien asettamista voidaan pitää myös osoituksena laillisten muotojen noudattamisen arvostamisesta. Vaikka asiat olisi voitu hoitaa suoraviivaisemmin, ne haluttiin käsitellä tuomioistuimissa. Asioiden ratkaiseminen tuomioistuinmenettelyssä vaikutti hyväksyttävämmältä ja oikeammalta kuin saman lopputuloksen saavuttaminen jonkin muun kuviteltavissa olevan järjestelyn kautta.

Paikalliset työväenyhdistykset osoittivat tehokkuutta ja kuuliaisuutta vastatessaan vallankumousjohdon kehotuksiin. Punaisen Suomen kuntien ”järjestynyt työväki”, kuten asia sittemmin laissa ilmaistiin, ryhtyi luomaan uutta tuomioistuinlaitosta saman tien. Vallankumousoikeuksia perustettiin jopa ennen kuin minkäänlaisia toimintaohjeita oli saatu. Ainakin Hausjärvellä ja oikeusasiain valtuutettu Letonmäen kotikaupungissa Tampereella vallankumousoikeus asetettiin ennen kuin niitä koskeva väliaikainen laki ehdittiin säätää ja julkaista.[17] Turussa puolestaan tuomioistuin ehti toimia viikon, kunnes joutui pyytämään neuvoja, koska sillä ”ei ole [ollut] käytettävänään Oikeutta ja Oikeudenkäyttöä koskevia tarpeellisia ohjeita ja määräyksiä”.[18]

Tuomiovallan ottaminen työväestön käsiin oli kautta punaisen Suomen nopeaa. Kaikista vallankumousoikeuksista liki kolmannes, 64 kappaletta, perustettiin ennen helmikuun 10. päivää eli alle kahdessa viikossa. Suuret kaupungit vaikuttavat olleen nopeampia kuin pienet paikkakunnat. Tuomioistuinten perustaminen oli nopeampaa kuin vallanotto kunnallishallinnossa.[19] Kansanvaltuuskunta saattoikin 12.2. ilmoittaa, että vanhojen tuomioistuinten itsevallasta oli vallankumousjulistuksen mukaisesti tehty loppu.[20]

Uusien tuomioistuinten asettaminen merkitsi luonnollisesti sitä, että vanhojen toiminta oli jollakin tavoin estettävä. Käytännössä tästä ei aiheutunut suurempaa konfliktia. Ensinnäkin vallankumousoikeuksia perustettiin sellaisiinkin kuntiin, joissa ei ennen vallankumousta ollut omaa kihlakunnanoikeutta, eikä siten tarvetta estää ketään työskentelemästä. Toisekseen kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien tuomarit toimivat yleensä samoin kuin valtaosa valtion virkamiehistä ja lopettivat työt suosiolla.

---

16 Vallankumoustuomioistuimet tarpeen, *Työmies* 1.2.1918.

17 *Raevuori* 1960, s. 43, *Piilonen* 1982, s. 208–209.

18 Turun vallankumousoikeuden kirje vallankumoukselliselle ylioikeudelle 13.2.1918 (VapSA 854).

19 *Piilonen* 1982, s. 208, Vallankumoukselliset tuomioistuimet, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 15.2.1918.

20 Vallankumous Suomessa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 12.2.1918.

Viipurissa tuomiovalta siirtyi kansalle melkoisen koruttomin muodoin:

> *”[Vallankumousoikeuden jäsenten valintaa] seuraavana päivänä[21] kello 10 ap. menimme raastuvanoikeuden huoneistoon Piispankadun varrelle. Silloin oikeudella oli hiljaista ja kahviaika. Odotussali oli tyhjä yleisöstä. Pyysimme vahtimestaria hakemaan oikeuden puheenjohtajaa puheillemme. Puheenjohtaja tuli. Toimitimme asian: ’Yleisesikunta on käskenyt lakkauttaa oikeuslaitoksen toiminnan.’ Se tuli hänelle yllätyksenä. ’Vallankumousoikeuden I osasto alkaa toimia.’ – ’Entä jos emme suostu, mitä sitten seuraa?’ Vaikenimme. Hän kysyi, saako hän neuvotella oikeuden jäsenten kanssa. ’Olkaa hyvä.’ Hetken kuluttua he kaikki tulivat esille. Puheenjohtaja sanoi: ’Me alistumme. Saammeko poistua?’ – ’Kyllä, mitään lisämääräyksiä ei meille ole annettu.’*
>
> *Kaikki lähtivät rauhallisesti menemään, paitsi oikeusneuvos Knut Ångelin hermostui, kirosi ruotsiksi ja sanoi: ’ – tulette tänne rähjäämään.’ [Vallankumousoikeuden yleiseksi syyttäjäksi valittu Hjalmar] Tammilaakso lähti perästä, veti browningin esille: ’Älä mene!’ ja osoittaen ohimoon käännytti oikeusneuvoksen takaisin. Ångelin sanoi: ’Jos minulla olisi tuollainen, kyllä minä näyttäisin.’ Hänet lähetettiin vankien pidätyspaikkaan Ruotsalaiselle lyseolle, josta punakaartilaiset tulivat häntä hakemaan, mutta muut oikeudenjäsenet menivät kotiinsa.”*[22]

Jotkut tuomioistuimet pyrkivät jatkamaan toimintaansa vallankumousoloista huolimatta. Se ei tietenkään käynyt päinsä. Paimiossa joutui Turun ja Porin läänin lääninvaltuuskunta puuttumaan tilanteeseen, kun kävi ilmi, että kihlakunnanoikeus yritti istua normaaleja talvikäräjiä vielä helmikuun puolenvälin jälkeen.[23] Silti monella paikkakunnalla, erityisesti vähemmän kumouksellisella länsirannikolla, vanhat tuomioistuimet toimivat punavallan aikana aivan kuin ennenkin. Porissa ja Naantalissa raastuvanoikeudet työskentelivät koko tai lähes koko vallankumouskevään, mutta ainakin Porissa tuomioistuin valitsi käsittelemänsä asiat niin, ettei sen tarvinnut olla yhteydessä punaisiin viranomaisiin.[24]

Vallankumousoikeuksien asettaminen oli paitsi nopeaa myös laajaa. Punaiseen Suomeen kuului 235 kuntaa, joista vallankumousoikeus asetettiin *Piilosen* laskelman mukaan ainakin 195:een. Niitä oli siten tiheämmässä kuin kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksia.[25] Vallankumousoikeutta ilman jäivät lähinnä

---

21 15.2. (*Häkkinen* 1971, s. 91).

22 Kansanrunousarkisto / 1918-kokoelma / nide 2, s. 155–157 / Eetu Airola. Todellisuudessa ainoastaan siviilinotaarin virassa toiminut Ångelin (1878–1945) selvisi pidätyksestään ja sisällissodasta hengissä. Hänestä tuli myöhemmin Viipurin hovioikeuden varapresidentti. (Lakimiesmatrikkeli 1939, s. 633, Suomen lakimiehet 1949, s. 918).

23 VRYO 18433 / Pakalén, Kaarle Aleksander.

24 *Piilonen* 1982, s. 212–213.

25 *Wrede* 1919, s. 25–26.

rintaman läheisyydessä ja ruotsinkielisellä rannikolla sijainneet kunnat sekä eräät pienet kunnat Turun ja Porin läänissä. Helmikuun lopulla annettiin lupa järjestää oikeudenhoito nimismiespiireittäin niille kunnille, joissa ei vielä ollut vallankumousoikeutta. Vallankumousoikeuksia perustettiin vielä punavallan lopulla: huhtikuussa asetettiin neljä tuomioistuinta Itä-Suomeen.[26]

Kaikki vallankumousoikeudet eivät olleet todellisia tuomioistuimia. Etenkin länsirannikolla, jossa kumouksellisuus oli muuta maata vähäisempää, perustettiin vallankumousoikeuksia vain näön vuoksi. Taivassalossa työväenyhdistys asetti oikeuden yhteistoiminnassa paikkakunnan porvarillisten johtomiesten kanssa hämäämään punaista esivaltaa. Pyhärannalla puolestaan raumalaiset kaartilaiset pakottivat työväenyhdistyksen perustamaan vallankumousoikeuden, mutta tuomioistuin kokoontui oletettavasti yhtä usein kuin Taivassalon näennäisoikeus.[27] Samoin Honkilahden ja Kangasalan vallankumousoikeudet olivat ilmeisesti olemassa vain paperilla.[28] Noin 70 vallankumousoikeudesta ei ole säilynyt yhtäkään pöytäkirjaa, mikä tosin on saattanut johtua muistakin syistä kuin siitä, ettei tuomioistuin toiminut.

## 4.2 VALLANKUMOUSOIKEUKSIA KOSKENUT LAINSÄÄDÄNTÖ

### 4.2.1 Väliaikainen laki vallankumousoikeuksista

#### *4.2.1.1 Lain säätäminen*

Kansanvaltuuskunta ryhtyi luomaan uutta tuomioistuinlaitosta koskevaa lainsäädäntöä pian vallanoton jälkeen. Kokouksessaan 30.1. se määräsi oikeusasiain osaston valtuutetut laatimaan ehdotukset laeiksi ”erityisten vallankumouksellisten oikeuksien perustamisesta” ja ”vallankumousta vastustavien virkamiesten edesvastuusta”.[29] Näiden säädösten valmistelun aloittaminen samanaikaisesti kertoo siitä, että uusien tuomioistuinten toimenkuvaksi ajateltiin ennen muuta vastavallankumouksellisuuden kitkeminen.

Ensimmäisen säädösluonnoksen laatimisessa ei aikailtu. Letonmäki ja Kiviranta saattoivat esitellä luonnoksen laiksi vallankumouksellisten tuomioistuinten perustamisesta jo muutamaa tuntia myöhemmin pidetyssä seuraavassa kokouksessa.[30] Lakia vallankumousta vastustavien virkamiesten edesvastuusta ei laadittu erikseen, vaan valtuutettujen esittämä laki vallankumouksellisista tuo-

---

26 *Piilonen* 1982, s. 208–213.
27 *Piilonen* 1982, s. 214–215.
28 *Santonen* 2001, s. 159, *Anttila* 1987, s. 252.
29 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 30.1.1918 kello 11 ap. (SKA C a1).
30 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 30.1.1918 kello 5 ip. (SKA C a1).

*Kansanvaltuuskunnan toimitiloja punaisten paon jälkeen.*

mioistuimista oli kirjoitettu niin, että se mahdollisti myös vastavallankumouksellisuudesta epäiltyjen tuomitsemisen.

Kansanvaltuuskunta ei hyväksynyt oikeusasiain osaston valtuutettujen pikavauhtia laatimaa esitystä sellaisenaan, vaan palautti sen valmisteltavaksi. Lainvalmistelukuntaa ei ollut vielä perustettu, joten säädösehdotus lähetettiin nimenomaan tätä tarkoitusta varten perustettuun valiokuntaan. Valiokunnan kokoonpanosta ei ole säilynyt tietoja, mutta luultavasti se koostui oikeusasiain osaston valtuutettujen lisäksi muista kansanvaltuuskunnan jäsenistä, koska asia oli tärkeä eikä vallankumoushallituksen palveluksessa vielä tällöin ollut mainittavasti henkilökuntaa. Prokuraattori Matti Turkia ja lainvalmistelukunnan toisen jaoston puheenjohtajaksi myöhemmin nimitetty Matti Airola määrättiin avustamaan valiokuntaa ilmeisesti oikeudellisissa kysymyksissä.[31]

[31] Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 30.1.1918 kello 5 ip. (SKA C a1).

Vallankumousoikeuksia koskevan lain valmistelu eteni nopeasti myös valiokunnassa. Sekään ei käyttänyt esityksen laaditaan muutamia tunteja enempää. Kansanvaltuuskunta ei kuitenkaan ollut valmis hyväksymään lakia, jota saman päivän aamuna ei ollut vielä ollut olemassakaan. Sen sijaan asia palautettiin vielä valmisteltavaksi.[32]

Kansanvaltuuskunta hyväksyi väliaikaiseksi laiksi vallankumousoikeuksista nimetyn säädöksen lopulta 1.2., jolloin sitä käsiteltiin ja muutettiin vielä kahdessa kokouksessa.[33] Lain 1 §:n mukaan vallankumousoikeuksien tuli käsitellä sekä tavallisia rikosasioita että ”rikoksia vallankumousliikettä ja kansan perustamaa uutta järjestystä vastaan”. Niiden käsittelyyn tulivat siis niin tavalliset kuin poliittisetkin rikosasiat.[34] Muiden asioiden käsittelystä ei tässä vaiheessa säädetty.

Vallankumousoikeuksista annettu väliaikainen laki määrättiin astumaan voimaan heti. Kansanvaltuuskunta oli ryhtynyt lain voimaansaattamista koskeviin toimiin jo ennen sen hyväksymistä, sillä se oli 31.1. kehottanut *Työmiehessä* sosialidemokraattisia paikallisjärjestöjä asettamaan pian julkaistavan säädöksen mukaisia vallankumousoikeuksia toimintansa lopettaneiden tuomioistuinten sijalle.[35]

Lailla ei pyritty oikeusolojen kertakaikkiseen järjestämiseen. Kyse oli säädöksen nimen mukaisesti väliaikaisesta sääntelystä.[36] Lain 1 §:ssä asetettiin tavoitteeksi uudistaa oikeuslaitos myöhemmin kansanvaltaiseksi, jolloin vallankumousoikeudet voitaisiin lakkauttaa. Vielä ei ollut syytä ryhtyä mittaviin kokonaisuudistuksiin, vaan tärkeintä oli saada aikaan auttavasti toimiva tuomioistuinlaitos vastaamaan tilanteen tarpeisiin. Samalla epäsuorasti myönnettiin, ettei työväenjärjestöjen asettama tuomioistuin ollut kovinkaan kansanvaltainen.

### *4.2.1.2 Lakiin valmistelussa tehdyt muutokset*

Vallankumousoikeuksista annetun väliaikaisen lain kaikkia luonnoksia ei ole säilynyt. Jäljellä olevista versioista voidaan kuitenkin tehdä huomioita säädöksen muuttumisesta valmistelun kuluessa. Väliaikaisen lain nopean laatimisen vuoksi muutokset eivät olleet suuria, vaan jo varhaisin säilynyt luonnos muis-

---

32 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 30.1.1918 kello 11 ip. (SKA C a1).

33 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirjat 1.2.1918 kello 2 ip. ja 1.2.1918 kello 10 ip. (SKA C a1).

34 Tässä tutkimuksessa termit *poliittinen rikos*, *vallankumousrikos* ja *rikos vallankumousliikettä vastaan* ovat synonyymejä. Termeistä suositaan viimeksi mainittua, koska se perustuu punaiseen lainsäädäntöön.

35 Vallankumoukselliset tuomioistuimet, *Työmies* 31.1.1918.

36 Näin myös prokuraattori Matti Turkia *Sosialistissa* 12.2.1918 (Suomen Kansanvaltuuskunta, *Sosialisti* 12.2.1918).

tuttaa huomattavasti hyväksyttyä säädöstä. Useita pykäliä ei valmistelun kuluessa muutettu lainkaan.[37]

Väliaikaiseen lakiin tehdyt muutokset osoittavat ensimmäiset luonnokset laatineiden oikeusasiain osaston valtuutettujen ja heitä avustaneen valiokunnan suhtautuneen oikeusturvakysymyksiin kielteisemmin kuin lopullisen säädöksen hyväksynyt muu kansanvaltuuskunta. Säädökseen tehtiin valmistelun kuluessa syytetyn oikeusturvaa lisänneitä muutoksia. Valmistelun kulusta voidaan päätellä, että kansanvaltuuskunta kantoi valmistelusta vastanneita oikeusosaston valtuutettuja enemmän huolta vallankumouksen julkisesta kuvasta.

Muutoksenhakuoikeuden laajuutta kasvatettiin valmistelun kuluessa. Varhaisimman luonnoksen mukaan muutosta olisi saanut hakea vain, jos alioikeudessa olisi tuomittu yli vuoden vapausrangaistus tai koko omaisuuden menettäminen. Rajaa laskettiin ensin kuuden kuukauden vapausrangaistukseen ja tuhannen markan sakkoon, mutta kansanvaltuuskunnan hyväksymän lain mukaan muutosta sai hakea, jos vapausrangaistus oli kahta kuukautta pidempi, jos sakko oli enemmän kuin tuhat markkaa tai jos tuomittu menetti enemmän kuin kolmanneksen omaisuudestaan. Valitusaikaa pidennettiin ensimmäisen version 15 päivästä hyväksytyn lain 20 päivään.

Muutoksenhakuoikeuden laajentamisen lisäksi tuomioiden täytäntöönpanosta säädettiin lopullisessa laissa vähemmän ankarasti. Alun perin tuomiot piti, jollei toisin määrätty, panna täytäntöön välittömästi, mutta hyväksytyn lain mukaan oli odotettava niiden tulemista lainvoimaisiksi. Valittu sääntelymalli oli vallinneen oikeuden mukainen.

Oikeutta käyttää avustajaa laajennettiin valmistelun kuluessa tuntuvasti siitä, mitä alun perin oli suunniteltu. Aluksi asiasta ei ajateltu säädettäväksi lainkaan, toisessa luonnoksessa syytetylle taattiin oikeus käyttää avustajaa, kolmannessa versiossa vallankumousoikeus velvoitettiin määräämään avustaja tarpeen vaatiessa, mutta hyväksytyssä laissa tuomioistuimelle asetettiin poikkeukseton velvollisuus määrätä syytetylle avustaja. Syytetyn oikeuksia parannettiin siis selvästi.

Sosialidemokraatit olivat pitkään tavoitelleet oikeusavun maksuttomuutta. Jo Forssan kokouksessa vuonna 1903 oli vaadittu kuntiin palkattavaksi ”köyhien asianajajaa” vähävaraisia avustamaan. Tavoite oli toteutunut vuonna 1917, jolloin oli säädetty asianajajille velvollisuus avustaa määräyksestä maksutta varattomia kansalaisia siinä tuomioistuimessa, jossa asianajaja yleisesti harjoitti tointaan.[38] Samansisältöistä pykälää suunniteltiin pitkään otettavaksi punaiseen lainsäädäntöön, mutta lopulta siitä luovuttiin. Sen ratio olikin poistunut: enää ei

37 SKA 22.
38 Eduskuntaesitys 2 / 1917 vp. Aronen ym.

tarvinnut pelätä, että köyhä joutuisi prosessin monimutkaisuuden vuoksi ”kärsimään vääryyttä oikeuden sijasta”.[39]

Osa muutoksista oli vähäisempiä. Niiden tekeminen osoittaa, että kansanvaltuuskunta koetti estää sellaisen vaikutelman syntymistä, että vallankumousoikeudet olisivat olleet diktatorisen hallinnon luokkatuomioistuimia. Valmistelussa oli esimerkiksi ajateltu säädettävän suoraan, että vallankumousoikeuksien tuomarit nimittäisi ”sosialidemokratinen työväenjärjestö”, mutta kansanvaltuuskunta pehmensi sanamuotoa niin, että tuomarien valinnan säädettiin olevan ”kunnan järjestyneen työväen” tehtävä. Merkitys oli sama, mutta lopullinen muotoilu vaikutti ehkä hyväksyttävämmältä.

Samassa tarkoituksessa muutettiin vallankumouksellisen ylioikeuden jäsenten valintamenettelyä. Oikeus nimittää ylioikeuden jäsenet annettiin kansanvaltuuskunnan asemesta työväen pääneuvostolle, joka oli ainakin näennäisesti vallankumoushallitusta kansanvaltaisempi toimielin. Vallankumousoikeuksiin mahdollisesti kohdistuneita epäilyjä pyrittiin myös hälventämään nimeämällä säädös väliaikaiseksi laiksi; mainintaa säädöksen väliaikaisuudesta ei ollut yhdessäkään luonnoksessa.

### 4.2.2 Muu rikosasioita koskenut lainsäädäntö

Vallankumousoikeuksista annettu väliaikainen laki sisälsi sääntelyä vallankumousoikeuksien kokoonpanosta ja toimivallasta sekä yleisellä tasolla niissä noudatettavasta menettelystä. Ainoastaan 15 pykälää sisältänyt säädös ei voinut riittää uuden tuomioistuinlaitoksen tarpeisiin. Kansanvaltuuskunta tiedosti tämän ja ryhtyi heti laatimaan soveltamisasetusta. ”Asetus Vallankumousoikeuksista 1 päivänä helmikuuta 1918 annetun väliaikaisen lain soveltamisesta” hyväksyttiin kansanvaltuuskunnan kokouksessa kolme päivää väliaikaisen lain jälkeen.[40]

Yhdeksän pykälää sisältänyt asetus oli yhtä lailla lyhyt säädös, mutta sen pykälät olivat pidempiä ja selvästi yksityiskohtaisempia kuin lain säännökset. Soveltamisasetus sisälsi pääasiassa täsmentävää normistoa menettelykysymyksistä. Muun muassa haastamisesta ja muutoksenhakumenettelystä säädettiin vasta asetuksella. Asetuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota tehtyjen ratkaisujen dokumentoimiseen.

Punaista tuomioistuinlaitosta koskeva lainsäädäntö jäi soveltamisasetuksen säätämisenkin jälkeen pahasti aukolliseksi. Tampereen vallankumousoikeus lähestyi oikeusasiain osastoa 7.2. kirjeellä, jossa tuomioistuin pyysi toimintaohjeita tilanteisiin, joissa sille oli epäselvää, kuinka menetellä. Kirjeessä lueteltiin

---

39 Eduskuntaesitys 2 / 1917 vp. Aronen ym.

40 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 4.2.1918 kello ½ 10 illalla.

esimerkinomaisesti kahdeksan kohtaa, joista lainsäädäntö vaikeni, mutta joihin vallankumousoikeus joutui jatkuvasti ottamaan kantaa. Ne liittyivät ennen muuta toimivaltakysymyksiin: kenen tehtävänä oli määrätä istuntopäivä, kenelle tehdyt tyytymättömyyden ilmoitukset hyväksyttiin, kenen vastuulla oli takavarikoidusta omaisuudesta huolehtiminen? Tamperelaiset uhkaisivat keskeyttää oikeudenkäynnit, jollei pikaista vastausta kuuluisi.[41]

Oikeusasiain osasto antoi lainvalmistelukunnalle tehtäväksi laatia vastauksen tamperelaisille.[42] Vastauksia esitettyihin kysymyksiin ja moneen muuhun sääntelemättä jääneeseen ongelmakohtaan saatiin 20.2. Kansanvaltuuskunta julkaisi tuolloin virallisessa lehdessään seikkaperäisen määräyksen oikeudenkäynnin kulusta. Täydentäväksi lainsäädännöksi katsottava laaja määräyskokoelma oli nimeltään *Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa*, ja se sisälsi ennen muuta yksityiskohtaista prosessuaalista ohjeistusta.[43] Artikkeli oli jaettu haasteen antamista, istuntokäsittelyä, pöytä- ja tuomiokirjan laatimista, täytäntöönpanoa sekä tuomarin tehtäviä koskeviin lukuihin.[44]

*Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa* ja muut vastaavat sanomalehdissä julkaistut tai tuomioistuinlaitoksen sisäiseen käyttöön jääneet määräykset olivat oikeuslähdeopillisesti väliaikaisia lakeja ja asetusta alemmalla tasolla. Se voidaan päätellä niiden julkaisutavasta ja siitä, ettei niiden allekirjoittajiin kuulunut koko kansanvaltuuskunta. Niitä ei myöskään ollut aina kirjoitettu yhtä velvoittavaan sävyyn kuin asetuskokoelmassa promulgoitua lainsäädäntöä.[45] Lisäksi määräysten tarkoituksen todettiin usein olevan asetuskokoelmassa julkaistujen säädösten selittäminen tai täydentäminen, kuten oikeusasiain osaston 21.2. julkaiseman *Huomautuksen vallankumousoikeuksille*, josta käy ilmi myös se, kuinka hapuillen tuomiovallan käyttö lähti käyntiin:

> *”Suomen Kansanvaltuuskunnan Oikeusasiain Osastolle tehtyjen useiden kyselyjen johdosta huomautamme, että Vallankumousoikeuksien työalaan kuuluvat kaikki Vallankumousoikeuden toimipiirissä tapahtuneet rikosluontoiset asiat, olivatpa ne mitä laatua tahansa, siis isommat ja pienemmät paikkakunnalla tapahtuneet asiat, joiden pohjana on lievempi tai tör-*

---

41 Tampereen vallankumousoikeuden kirje Suomen kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle 7.2.1918 (SKA 21 B).

42 Oikeusasiain osaston kirje Suomen kansanvaltuuskunnan lainvalmistelukunnalle 8.2.1918 (SKA 21 B).

43 Tavanmukaisesti artikkeli julkaistiin myös muissa punaisessa Suomessa levinneissä sanomalehdissä, esimerkiksi *Työmiehessä* 21.2. Joissakin tutkimuksissa siteerattu ohje Muutama sana rikosasian käsittelystä vallankumousoikeuksissa oli tämän artikkelin valmisteluaineistoa.

44 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

45 Esimerkiksi *Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa* alkoi johdannolla, jossa tuomareita ”huomautettiin”, että heidän oli ”pääasiallisesti noudatettava” siinä selostettuja menettelytapoja.

*keämpi rikos, sekä yleensä kaikki asiat, joista vaaditaan edesvastuuta. Myöskin kuuluu Vallankumousoikeuksien toimialaan sellaiset asiat, joita erityisellä lailla on niiden käsiteltäviksi määrätty, esim. työntekijäin palkkaa lakkoajalta ja sen maksamatta jättämisestä seuraavaa rangaistusta koskevat jutut. – – ”*[46]

### 4.2.3 Riita- ja hakemusasioita koskenut lainsäädäntö

Vallankumousoikeuksista annetun väliaikaisen lain ja asetuksen mukaan vallankumousoikeuksille kuuluivat ainoastaan rikosasiat. Muiden asioiden käsittelystä ei ollut säädetty mitään, joten vallitsi epätietoisuus siitä, mikä taho oli toimivaltainen käsittelemään riita- ja hakemusasioita. Käytännön syyt vaativat järjestelmää, jossa tällaisia juttuja voitaisiin ratkaista.[47]

Vallankumouksen johto osoitti päättämättömyyttä ratkaistessaan tätä ongelmaa. Kansanvaltuuskunnalle esitettiin 12.2. lainvalmistelukunnan laatima luonnos väliaikaiseksi laiksi ali- ja ylioikeuksien tuomiovallasta. Sen mukaan ”oikeudenkäymiskaaressa mainittujen ali- ja ylioikeuksien” piti käsitellä kaikkia muita paitsi rikosasioita sekä huoneen- ja maanvuokra-asioita, jotka kuuluisivat vallankumousoikeuksien ratkaistaviksi. Lakiesitys oli vallankumousta edeltäneisiin tuomioistuimiin viitatessaan ristiriidassa vallankumouksellisten aikaisemman politiikan kanssa, sillä vain joitakin viikkoja aikaisemmin oli vaadittu vanhojen tuomioistuimien täydellistä korvaamista uusilla oikeuksilla.[48] Kenties tästä syystä lainvalmistelukuntaan itsekin kuulunut Laaksovirta vastusti esitystä kansanvaltuuskunnan kokouksessa ja ehdotti sen sijaan vallankumousoikeuksien toimivallan laajentamista. Kansanvaltuuskunta asettui Laaksovirran ehdotuksen kannalle.[49]

Siinä missä rikosasioita koskeva lainsäädäntö oli valmisteltu huomattavan nopeasti, riita- ja hakemusasioita koskevan normiston laadinnassa ei pidetty samanlaista kiirettä. Laaksovirran ehdotuksen lähettämisestä lainvalmistelukunnalle ehti prokuraattori Turkian kiirehtimispyynnöstä[50] huolimatta kulua kuukausi ennen kuin kansanvaltuuskunta hyväksyi väliaikaisen lain vallankumousoikeuksien toimivallan laajentamisesta.[51]

Laaksovirran ehdotusta oli muutettu huomattavasti valmistelun kuluessa. Hyväksytyssä laissa vallankumousoikeuksille ei asetettu velvollisuutta perus-

---

46 Huomautus vallankumousoikeuksille, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 21.2.1918.

47 *Letonmäki* 1928, s. 63.

48 Julistus vallankumouksellisista tuomioistuimista 28.1.1918 (VROSyA C a 6).

49 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 12.2.1918 kello 8 illalla.

50 Prokuraattorin kirje kansanvaltuuskunnalle 1.3.1918 (nro 113) (SKA 24), *Railas* 1984, s. 82.

51 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 13.3.1918 kello 8.50 illalla.

taa erityisiä osastoja riita- ja hakemusasioille, eikä vallankumouksellisen ylioikeuden riita-asioita käsittelevien jäsenten tullut olla lakimiehiä. Näin oli ajateltu säädettävän vielä kansanvaltuuskunnan 18.2. jatkovalmisteluun lähettämässä luonnoksessa. Jossain vaiheessa lainsäätäjien tietoon oli ilmeisesti tullut, että vallankumousoikeudet eivät kykenisi noudattamaan tällaisia vaatimuksia.[52]

Uudella lailla laajennettiin vallankumousoikeuksien toimivaltaa kaikkiin niihin asioihin, jotka olivat kuuluneet kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksille. Samalla vallankumousoikeuksille siirrettiin osa maistraattien, järjestysoikeuksien ja lääninhallitusten tehtävistä sekä säädettiin, että raastuvan- ja kihlakunnanoikeuksissa vireillä olleissa asioissa kantajilla oli oikeus jatkaa kanteitaan vallankumousoikeuksissa. Riita- ja hakemusasioita kutsuttiin laissa *siviiliasioiksi*. Niille säädettiin rikosasioista hieman poikenneita menettelysäännöksiä. Näistäkään ratkaisuista ei aiottu pysyviä, vaan tämäkin säädös oli väliaikaiseksi tarkoitettu ja nimetty.

Siviiliasioita koskenut lainsäädäntö oli itse asiassa vain käytännön kirjaamista. Vallankumousoikeudet olivat oma-aloitteisesti käsitelleet riita- ja hakemusasioita jo ennen lain säätämistä ja noudattaneet vallankumouksista annettua väliaikaista lakia soveltuvin osin, vaikka vallankumouksellinen ylioikeus oli koettanut niitä estää.[53] Samoin kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa vireillä olleiden asioiden käsittelyä oli jatkettu ilman säädöstukea.[54]

Laissa tarkoitettuja uusia asiaryhmiä käsittelemään voitiin perustaa siviiliasiain osastoja, jotka olivat toimivaltaisia kolmijäsenisinä (1.1 ja 3 §). Tätä koskenut lainkohta jäi pääasiassa kuolleeksi kirjaimeksi, sillä näin ei ilmeisesti menetelty juuri missään. Edes vallankumoukselliseen ylioikeuteen ei perustettu siviiliasiain osastoa, vaikka laissa nimenomaisesti edellytettiin sitä (1.2 §). Raumalla sentään tehtiin päätös ”siviiliosaston” perustamisesta, mutta se ei koskaan ehtinyt kokoontua.[55] Vehmaalla tällainen erityiskokoonpano toimi, mutta toisin kuin lainsäätäjä oli ajatellut. Vehmaalaiset lainkäyttäjät olivat erehtyneet termin *siviiliasia* sisällöstä ja käsittelivät niille omistetussa osastossaan epäpoliittisia rikosasioita.[56] Vallankumousoikeudet toimivat siis tässäkin asiassa parhaaksi katsomallaan tavalla ja ratkaisivat kaikki asiat samassa kokoonpanossa.

---

52 Ks. luku 4.7.3.

53 Prokuraattorin kirje Suomen kansanvaltuuskunnalle 1.3.1918 (nro 113) (SKA 24), vallankumouksellinen ylioikeus 420 / 15.3.1918 (ote ratkaisusta VapSA 21 A).

54 Ks. luku 6.3.3.

55 Rauman vallankumousoikeuden kirje Turun ja Porin läänin lääninvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle 4.4.1918 (VapSA 902).

56 Vehmaan VO:n pöytäkirjat (VapSA 902).

### 4.2.4 Oliko tuomioistuinlaitosta suunniteltu ennalta?

Vallankumousoikeuksia koskenut lainsäädäntö, ennen muuta väliaikainen laki vallankumousoikeuksista ja sen soveltamisasetus, säädettiin erittäin nopeasti. Ehdotuksia laadittiin muutamissa tunneissa. Valmistelun aloittamisen ja säädöksen julkaisemisen välillä kului vain joitakin päiviä. Tällainen lainsäädännöllinen vauhdikkuus oli tietysti aivan toista kuin mihin oli totuttu. Lainsäädännön nopea valmistuminen herättää luonnollisesti kysymyksen siitä, oliko vallankumouksellisilla valmiina suunnitelma oikeuslaitoksen järjestämisestä. Lainsäädäntötyön nopeus viittaa siihen, ettei sitä olisi aloitettu puhtaalta pöydältä.

Vangittujen valkoisten kohtelu oli vallankumouksen kannalta mitä tärkein asia, joten ei voi olettaa, etteikö siihen olisi kiinnitetty huomiota ennen kuin vallankumouksen kolmantena päivänä. Asiasta olikin keskusteltu Sirolan alustusten pohjalta ainakin 23.1. Vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei asiaa ollut pohdittu sitä ennen eikä silloinkaan kuin ylimalkaisesti.

Kuten edellä on käynyt ilmi, päätös vallanotosta tehtiin vasta juuri ennen sen toimeenpanoa. Puolue oli pitkään jakautunut ja päättämätön vallanottokysymyksessä. Kautskylaiseen ideologiaan kuului, ettei vallankumousta saanut suunnitella, vaan sen piti antaa tulla sitten kun aika oli kypsä. Kapitalismi ei ollut saavuttanut sitä kehitystasoaan, jolla vallankumous olisi ollut odotettavissa. Työväenliikkeen piirissä ei siksi ollut valmistauduttu vallankumoukseen kovinkaan hyvin, ei ainakaan punakaartien ulkopuolella. Vallankumouksellisten piti siis tässäkin suhteessa tehdä ratkaisuja tilanteen mukaan. Venäjälle paenneet punajohtajat kritisoivatkin myöhemmin itseään siitä, ettei vallankumoushanketta ollut suunniteltu riittävän hyvin.[57] Oikeuslaitoksen osalta tämä näkyy siinä, miten epämääräinen käsitys Sirolalla oli asiasta vielä 24.1. laatimassaan muistiossa, siis kaksi päivää ennen vallankumousta.

Ennen muuta lainsäädännön aukollisuus viittaa vahvasti siihen, että valittujen ratkaisujen takana oli hyvin lyhyt valmistelu. Kuten edellä on selostettu, vallankumousoikeuksista annettu väliaikainen laki oli niin lyhyt ja puutteellinen säädös, että sitä jouduttiin täydentämään ensin soveltamisasetuksella ja pian laajalla ohjeella *Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa*. Vallankumousoikeudet olivat pitkään epätietoisia siitä, kuinka niiden oli meneteltävä ja uhkasivat jopa lakolla.

Samaan suuntaan viittaa esitysten muuttuminen valmistelun kuluessa. Kuten edellä on osoitettu, vallankumousoikeuksista annetun väliaikaisen lain sisältöön tehtiin muutoksia lainsäädäntöprosessin kestäessä. Sama koski lainsäädännön systematiikkaa. Kansanvaltuuskunta antoi vain yhden lain, vaikka se oli alun perin antanut oikeusasiain osaston valtuutetuille tehtäväksi laatia kaksi

---

57 Ks. esimerkiksi *Kuusinen – Sirola* 1923, s. 16–46 ja 111–122 ja *Rinta-Tassi* 1986, s. 78.

erillistä säädöstä, lait ”erityisten vallankumouksellisten oikeuksien perustamisesta” ja ”vallankumousta vastustavien virkamiesten edesvastuusta”. Valmistelussa muuttui myös tuomioistuimen nimi: vielä 28.1. oli puhuttu ”vallankumouksellisista tuomioistuimista”[58] ja kansanvaltuuskunnan kokouksessa 30.1. ”vallankumouksellisista oikeuksista”.

Näistä syistä on todennäköistä, että korkeintaan karkeat yleispiirteet uudesta tuomioistuinlaitoksesta oli päätetty etukäteen. Uusi tuomioistuinlaitos luotiin oleellisin osin 30.1. kello 11 ja 1.2. kello 22 välisenä aikana eli kahdessa ja puolessa vuorokaudessa kansanvaltuuskunnan nimittämässä valiokunnassa ja vallankumoushallituksen kokouksissa.

## 4.3 TUOMIOISTUINLAITOKSEN RIIPPUMATTOMUUS

Kuten edellä on käynyt ilmi, työväenliike ei ollut pitänyt oikeuslaitosta puolueettomana, vaan osana kapitalistista sortojärjestelmää. Tuomioistuinten riippumattomuus oli vieras ajatus, joten vallankumouksella ei edes yritetty luoda muusta vallankäytöstä erillistä tuomioistuinlaitosta. Kyse oli päinvastoin siitä, että poliittisessa elämässä tapahtuneet muutokset ulotettiin tuomioistuinlaitokseen. Vallankumousoikeuksista annetun väliaikaisen lain johdantokappaleessa myönnettiin kiertelemättä, että uusien tuomioistuinten perustamisen tarkoituksena oli vallankumouksen saavutusten turvaaminen.

Tuomioistuinten riippumattomuutta heikensi ennen muuta tuomareiden valintamenettely. Kunnalliset työväenjärjestöt asettivat tuomioistuimet, nimesivät niiden jäsenet (VL 2.1 §) ja maksoivat niiden toimintamenot.[59] Se merkitsi, että vallankumousoikeuksien tuomareiden oli nautittava heidät nimenneen työväenjärjestön luottamusta. Tuomareiden erottamisesta ei säädetty, mutta oli selvää, että tuomari joutui luopumaan tehtävästään työväenjärjestön vedettyä häneltä tukensa. Vallankumousoikeudet joutuivat siten ottamaan ympäristönsä vaatimukset tarkasti huomioon.

Sen sijaan punainen keskushallinto ei puuttunut oikeuslaitoksen toimintaan yksittäistapauksissa.[60] Prokuraattori ja kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto vastaanottivat valituksia vallankumousoikeuksien tuomioista ja yleisestä laittomuudesta maassa, mutta eivät ratkaisseet tuomioistuinlaitokselle kuuluneita asioita itse, vaan kehottivat kansalaisia kääntymään toimivaltaisen vallankumousoikeuden puoleen.[61]

---

58 Julistus vallankumouksellisista tuomioistuimista 28.1.1918 (VROSyA C a 6).

59 Suomen Kansanvaltuuskunnan määräys, koskeva Vallankumousoikeuksien jäsenten ja virkailijan sekä yleisten syyttäjien ja puolustajain palkanmaksua ynnä muita Vallankumousoikeuksien menoja (20/1918).

60 Ks. kuitenkin Tokoin menettely Sipoon vallankumousoikeuden suhteen luvussa 6.8.2.

61 SKA 21 D a, 21 I b, 21 I d, 24.

Vaikka keskusvalta ei puuttunut yksittäistapauksien ratkaisuun, se kajosi tuomioistuinten riippumattomuuteen toista tietä. Kansanvaltuuskunta ja oikeusasiain osaston valtuutetut eivät tyytyneet lain säätämiseen, vaan antoivat hallinnollista tietä yksityiskohtaisia ohjeita harkintavallan käytöstä.[62] Käytäntö oli seurausta siitä, ettei punaisessa Suomessa tunnustettu oppia vallan kolmijaosta. Voidaan tosin kysyä, erosiko hallinnollinen menettely mitenkään lainsäädäntömenettelystä, kun toimeenpanovallasta erillistä lainsäätäjää ei ollut.

## 4.4 VALLANKUMOUSOIKEUDET JA PUNAKAARTI

Punaista keskushallintoa ja sosialidemokraattisia paikallisjärjestöjä suurempi uhka vallankumousoikeuksille oli punakaarti. Edeltä ilmenevästi kaarti oli punaisen Suomen voimatekijä, jota siviilihallinnolla ei useinkaan ollut voimaa haastaa. Vallankumousoikeudet olivat kaikkialla enemmän tai vähemmän riippuvaisia siitä, miten punakaarti niihin suhtautui. Vallankumousoikeuksien riippumattomuuden kannalta keskeisin ongelma oli punakaarti, ei punainen siviilihallinto.

Vallankumousoikeuksien perustaminen oli punakaartin ja siviilihallinnon välistä taistelua siitä, kuka saisi tuomita punakaartin ja muun punaisen esivallan pidättämät vastavallankumoukselliset. Vaikka se oli päättynyt kansanvaltuuskunnan voittoon 1.2. annetulla väliaikaisella lailla vallankumousoikeuksista, kamppailu ei ollut vielä ohitse. Punakaartin yleisesikunta ilmoitti jo seuraavana päivänä, että pidätettyjen valkoisten asiat kuuluivat punakaartin *vallankumouksellinen sotaoikeus* -nimisille tuomioistuimille.[63] Yleisesikunnan 2.2. antama julistus oli ilmeisessä ristiriidassa vallankumousoikeuksista edellisenä päivänä annetun väliaikaisen lain kanssa, joten voi vain ihmetellä, minkä vuoksi se sallittiin painaa vallankumoushallituksen viralliseen lehteen.[64]

Tällaisia tuomioistuimia ei koskaan perustettu, mutta punakaarti ei luopunut vastavallankumouksellisia kohtaan tuntemastaan kiinnostuksesta. Kun Helsingin vallankumousoikeus aloitti toimintansa, kaarti esitti välittömästi vastalauseensa ratkaisujen lievyyttä kohtaan. Tuomioista syntyi pitkällinen riita, jonka lopputuloksena punakaarti sai siviilihallinnon suostumaan siihen, että kaartille annettiin lainsäädäntöön perustumaton oikeus nimittää edustajiaan vallankumousoikeuksiin. Kiista osoittaa, kuinka siviilien ja sotilaiden käsitykset oikeudenkäytöstä erosivat toisistaan.

---

62 Ks. esimerkiksi Vallankumoustuomioistuimet tarpeen, *Työmies* 1.2.1918, ja tarkemmin luku 5.6.4.

63 Julistus Punaisen Kaartin kaikille jäsenille ja työläisille, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 2.2.1918.

64 Ks. samoin *Railas* 1984, s. 86. Julistus julkaistiin myös *Työmiehessä* 2.2.

Konfliktin taustalla olivat suojeluskuntaan kuuluviksi havaituille miehille 8.2. annetut tuomiot.[65] Rangaistusten lievyys oli herättänyt siinä määrin ihmetystä, että niitä oli jouduttu puolustelemaan *Työmiehessä*.[66] Nimimerkki Ylimääräinen sihteeri joutui myöntämään, etteivät ne ”joka suhteessa tyydytä joukkoja”, mutta selitti, että syytetyt olivat olleet vain pikkutekijöitä.[67] Vallankumousoikeuteen sanalla *me* viitanneella nimimerkillä oli selvästi paremmat tiedot ratkaisuperusteista kuin mitä ratkaisuja koskevista pöytäkirjoista tai lehtijutuista[68] voidaan päätellä, joten hän oli joko tuomioistuimen jäsen tai ainakin heitä hyvin lähellä ollut henkilö.

Suuren yleisön lisäksi sakkotuomiot herättivät närkästystä punakaartissa. Helsingin kaartilaispäälliköt kokoontuivat 10.2. ja totesivat tuomioiden olleen ”pelkkää ilveilyä”. He vaativat yksimielisesti syytettyjen tuomitsemista pakkotyöhön tai sotavankeuteen, ja huomauttivat uhkaavasti, että ”jollei lahtareille tuomio kovene, niin vangittujen luku tulee suuresti pienenemään, sillä miehistö alkaa itse käyttämään kenttäoikeutta”. Jottei vastaava pääsisi toistumaan, kokouksessa perustettiin toimikunta laatimaan lakia vallankumousoikeuksille ja ehdotettiin paikallishallinto ohittaen suoraan kansanvaltuuskunnalle tuomioistuimen organisaation muuttamista siten, että poliittiset rikokset keskitettäisiin osastolle, jonka tuomareista kolme ja lisäksi syyttäjä kaksine apulaisineen olisivat kaartin nimeämiä.[69]

Punakaarti saattoi mielipiteensä Helsingin vallankumousoikeuden tietoon, joka keskeytti poliittisten rikosten käsittelyn.[70] Helsingin työväen toimeenpaneva komitea asettui puolustamaan asettamaansa tuomioistuinta ja ehdotti, että kaarti saisi nimittää syyttäjän ja neljä jäsentä, mutta siten, että heitä olisi oikeuden kokoonpanossa korkeintaan kaksi kerrallaan. Punakaarti ei suostunut ratkaisuun, jossa sen edustajat olisivat olleet aina vähemmistössä. Sitä paitsi sillä ei ollut halua osallistua tavallisten rikosasioiden käsittelyyn.[71]

Vaikutusvallasta punakaartin kanssa taistellut kansanvaltuuskunta asettui aluksi Helsingin työväen toimeenpanevan komitean puolelle.[72] Kansanvaltuuskunnan asemaa heikensi kuitenkin se, että se ei ollut yhtenäinen. Oikeusasiain osaston valtuutetut olivat epälojaalisti osallistuneet kaartilaispäällikköjen kokoukseen,

---

65 Helsingin VO I 1–12 / 8.2.1918 (VapSA 24 A).

66 Yksi syytetyistä oli tuomittu 50 päivän vankeusrangaistukseen, mutta muut olivat selvinneet ehdollisilla vankeus- tai sakkorangaistuksilla, joiden suuruus oli 50–300 markkaa. Osalle oli asetettu pelkkä velvollisuus luvata kirjallisesti olla toiste vastustamatta vallankumousta.

67 Helsingin vallankumousoikeus ja sen langettamat tuomiot, *Työmies* 17.2.1918.

68 Helsingin vallankumousoikeuden tuomioita, *Työmies* 9.2.1918.

69 Vapaussodan historian komitean arkisto, Punakaartin asiakirjoja, vihko XI, s. 86–87.

70 Helsingin vallankumousoikeuden kirje kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle 11.2.1918 (SKA 21 I b).

71 Helsingin työväen toimeenpanevan komitean kirje kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle 20.2.1918 (SKA 21 I b).

72 *Upton* 1981, s. 185.

jossa he olivat luoneet jyrkkää ilmapiiriä tekemällä selkoa siitä, kuinka ”lahtarit ankarasti ja raa’asti kohtelevat vangittuja punakaartilaisia”, ja hyväksyneet kokouksen päätöslauselman.[73] Painostus oli lopulta liian kovaa, ja kansanvaltuuskunnan oli taivuttava. Ratkaisuna oli ”täydelleen itsenäisen” toisen osaston perustaminen, johon kaarti sai nimetä kolme viidestä tuomarista, yleisen syyttäjän ja tälle apulaisen. Helsingin työväenjärjestöjen eduskuntaa kehotettiin hyväksymään päätös ”vallankumouksellisen yhtenäisyyden nimissä”. Sitä hyviteltiin kieltämällä erillisen sotaoikeuden perustaminen. Kiellolla rikkoa ”vastaperustettua vallankumouksellista oikeusjärjestystä” estettiin kaartin lainlaatijakunnan toiminta.[74]

Punakaartin ja Helsingin vallankumousoikeuden välinen konflikti vahvistaa käsitystä siitä, ettei kansanvaltuuskunnalla ollut aina viimeistä sanaa hallinnon toiminnassa, vaan punakaarti kykeni painostamaan sitä haluamaansa suuntaan. Punakaartin mielenkiinto kohdistui myös vallankumousoikeuksien toimintaan, joita se pyrki ohjailemaan.[75] Punakaartin integroiminen hallintoon ei onnistunut ottamalla sen jäseniä kansanvaltuuskuntaan, vaan sen edustajat pysyivät lojaalimpina kaartille kuin punaisen Suomen siviilihallinnolle.

Kiista Helsingin vallankumousoikeuden kokoonpanosta oli periaatteellisesti suuri, mutta sen tosiasiallinen vaikutus kohteeseensa oli pieni. Punakaarti nimesi edustajansa 24.2., mutta kaikki valitut eivät koskaan osallistuneet oikeuden toimintaan.[76] Edustajat eivät olleet punakaartin parhaita voimia, vaan puheenjohtajaksi valittiin pataljoonanpäällikön apulainen, joka ei ollut osallistunut kaartilaispäälliköiden kokoukseen eikä kuulunut perustettuun lainlaatijakuntaan.[77] Hänen lisäkseen yksi jäsenistä oli komppanianpäällikkö, joka ei kuitenkaan osallistunut toimintaan pitkään, sillä häntä tarvittiin rintamalla.[78] Punakaarti ilmeisesti menetti mielenkiintonsa vallankumousoikeuden toimintaan sotatoimien päästessä helmikuun lopulla vauhtiin ja vaarallisimpien vastavallankumouksellisten paettua tai tultua eri tavoin eliminoiduiksi.

Osastojaon vaikutusta vallankumousoikeuden ratkaisukäytäntöön on vaikea arvioida. Tapahtumien jälkeen oikeus kylläkin tuomitsi ankarampia rangaistuksia, mutta toisaalta sen käsittelyyn tuli vakavampia rikoksia. Verrattaessa eri aikoina annettuja tuomioita niistä teoista, joista tuomittuja rangaistuksia punakaarti oli kritisoinut, voidaan havaita, ettei osastojaolla ollut toivottua vaikutusta. Punakaartin kontrolloima osasto kylläkin aloitti toimintansa kaartin toiveita

---

73 Vapaussodan historian komitean arkisto, Punakaartin asiakirjoja, vihko XI, s. 87.
74 Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osaston päätös 21.2.1918 (VapSA 165 B).
75 *Rinta-Tassi* 1986, s. 330–335.
76 Pöytäkirja Helsingin Punasen Kaartin päällikkökunnan ja miehistön kokouksesta 24 p:nä helmikuuta 1918 klo 10 a.p. Päämajassa (VROSyA D a 1a), *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 2.3.1918, VRYO 19298 / Halme, Hjalmar Johan.
77 Helsingin työväen punaisen kaartin kokoonpano 1918, s. 55.
78 VRYO 17524 / Leinonen, Arvid.

noudattaen: kaksi ensimmäistä suojeluskuntalaisuudesta syytettyä tuomittiin kolmen vuoden työvankeuteen. Kauan ei tiukka linja kuitenkaan jatkunut, sillä kahdeksan seuraavaa syytettyä joutuivat ainoastaan antamaan sitoumuksen siitä, etteivät enää jatkossa vastustaisi työväen valtaa. Toinen osasto suhtautui suojeluskuntalaisiin hieman ankarammin kuin vallankumousoikeus ennen osastojakoa, mutta yleisesti ottaen tuomiot eivät näissä asioissa poikenneet mainittavasti niistä, joiden lievyys oli koko kiistan aiheuttanut.[79]

Erityiskokoonpanon salliminen Helsingin vallankumousoikeudessa oli merkittävä ennakkotapaus punaisessa tuomioistuinlaitoksessa. Sen myötä hyväksyttiin erityisosastojen perustaminen lain sanamuodosta tinkien. Poikkeuksen merkitys oli kuitenkin suurempi periaatteellisesti kuin käytännössä. Punakaartin kontrolloimia osastoja ei nimittäin juuri ollut, mutta siellä missä niitä oli, kuten Akaalla, ne tahrasivat vallankumousoikeuksien kuvaa laajalti.[80] Punakaartilaisten osuus vallankumousoikeuksien lainkäyttäjistä oli lopulta pieni.[81]

Harvalukuiset erityiskokoonpanot eivät olleet ainoa tapa, jolla punakaarti sai edustustaan vallankumousoikeuksiin. Se saattoi myös valituttaa omia miehiään tuomioistuimiin. Pienillä paikkakunnilla ei tosin aina ollut suurta eroa paikallisen punakaartin ja työväenyhdistyksen välillä. Niinpä Lopella vallankumousoikeus koostui samoista miehistä kuin paikallinen järjestystoimikunta,[82] Tammisaaressa tuomioistuimen varapuheenjohtaja oli punakaartin esikuntapäällikkö,[83] ja Ulvilassa sama henkilö johti sekä vallankumousoikeutta että punakaartin komppaniaa.[84] Sipoossa taas punakaartin pahamaineinen tutkintalautakunta muutettiin vallankumousoikeudeksi pienin henkilövaihdoksin.[85] Vaikka tuomioistuimessa ei olisikaan ollut kaartilaisedustusta, se ei silti voinut toimia täysin vapaasti. Tyrväällä paikallinen punakaarti oli pidättää koko vallankumousoikeuden, kun tuomioistuin erehtyi korostamaan riippumattomuuttaan liian äänekkäästi.[86]

Punakaarti ja vallankumousoikeudet joutuivat kahnauksiin myös silloin, kun tuomioistuimet käsittelivät kaartilaisten asioita. Kaarti oli haluton päästämään omiaan tuomittaviksi silloinkin, kun niin olisi vallankumouslakien mukaan tullut menetellä.[87] Se saattoi lisäksi painostaa tuomioistuimia silloin, kun kaarti-

---

79 Näin myös *Jaakkola* 1929, s. 165. Osastojaon vaikutuksesta yksityiskohtaisemmin ks. *Siro* 2006, s. 72–73. Vallankumousoikeuden ratkaisukäytännöstä poliittisissa rikosasioissa ks. luku 6.3.1.1.

80 *Tikka* 2004, s. 97, *Vasara* 2004, s. 14–15.

81 Ks. myös *Rinta-Tassi* 1986, s. 354.

82 *Kallenautio* 1976, s. 689.

83 *Lindholm* 2005, s. 156.

84 Luettelo C / Aronen, Vihtori.

85 *Schybergson* 2003, s. 44–46.

86 VRYO 11197 / Pohja, Kalle Teodor, *Paavolainen* 1966, s. 281.

87 Vallankumousoikeuksien toimivallasta punakaartilaisten tekemissä rikoksissa ks. luku 4.8.1.

laisia oli syytettyjen penkillä. Helsingin vallankumousoikeudessa punakaartilaiset saivat joskus muita lievempiä tuomioita ja onnistuivat toisissa asioissa painostamaan oikeutta haluamaansa suuntaan.[88]

## 4.5 MIKSI VALLANKUMOUSOIKEUKSIIN TURVAUDUTTIIN?

Vallankumousoikeuksissa ei käsitelty pelkästään punaista järjestelmää vastaan tehtyjä rikoksia, vaan myös paljon tavallisia rikosjuttuja sekä riita- ja hakemusasioita. Toki iso osa näistäkin oikeudenkäynneistä oli käynnistetty viranomaisten aloitteesta, mutta myös monet tavalliset kansalaiset laittoivat juttuja vireille. Minkä vuoksi he turvautuivat tuomioistuimiin, joiden legitimiteetin kyseenalaisuuden olisi pitänyt olla kaikille ilmiselvää?

Joillakin asianomistajilla ja kantajilla motiivi viedä asiansa vallankumousoikeuteen lienee ollut ideologinen. He eivät kyseenalaistaneet tuomioistuimen legitimiteettiä, vaan halusivat tukea järjestelmää käyttämällä sen oikeuslaitosta asioidensa hoidossa. Havaintoa tukee se, että ainakin pääkaupungissa kantajista suuri osa kuului työväenluokkaan ja vieläpä sen alimpiin kerroksiin. Vallankumouksen kannatus oli suurinta heidän keskuudessaan.[89]

Toisaalta kumouksellinen tilanne avasi uusia mahdollisuuksia menestykselliseen oikeudenkäyntiin. Vanha tuomioistuinlaitos oli koettu puolueelliseksi ja vain valtaapitävien keinoksi pitää alistetut kurissa, mutta nyt oli perusteita olettaa tilanteen korjaantuneen päinvastaiseen suuntaan. Varsinaisia ”uusintoja” alioikeuksien ennen vallankumousta ratkaisemista asioista käytiin harvoin, lähinnä vain elatusapuasioissa, joissa elatusvelvollisten elintason muutokset olivat aikaansaaneet sinänsä oikeutettuja tarpeita määritellä avun suuruudet uudestaan. Mahdollisuus työväelle suosiolliseen laintulkintaan kuitenkin tiedostettiin, mikä käy ilmi esimerkiksi vanhojen tuomioistuinten ratkaisuista tehdyistä valituksista vallankumoukselliselle ylioikeudelle. Sama näkyy myös puuseppä August Nurmen vastineesta asiassa, jossa hänen kaksi työntekijäänsä vaativat palkkojaan lakkoilunsa ajalta:

---

88 Juopumusta koskeneessa asiassa punakaartilainen selvisi muissa tapauksissa lähes poikkeuksetta tuomitun sakon asemesta ankaralla varoituksella, vaikka hän oli todistajien mukaan ollut ”melkoisesti juopunut”. (Helsingin VO I 230 / 25.3.1918 (VapSA 23 B)) Toisessa jutussa kaksi kaartilaista vaati ryöstömurhasta syytettyjen vapauttamista luvaten mennä näistä takuuseen. Pyyntö ei toteutunut, mutta vallankumousoikeus käsitteli asian pian vaatimuksen esittämisen jälkeen. (Helsingin VO I 209 / 20.3.1918 (VapSA 165 A)).

89 *Rasila* 1968, s. 39–41. Kantajien sosiaalisesta asemasta ks. luku 6.5.4.

> *”Minun mielestäni ei nyt vallan edustajien pitäisi tällaisissa asioissa sovelluttaa lakia näin pikku käsityöläisiin jotka eivät ole mitään pääoman omistajia ’kapitaaleja’ vaan jotka omalla työn teollaan ansaitsevat oma[n] ja perheen elatuksen [kun taas] suuret pääoman omistajat tehtaat ja liikkeet joilla on satoja työntekijöitä [ja] jotka voivat helposti kartuttaa varojansa – – ovat kyvykkäitä suorittamaan työntekijöillensä edellä mainitulta ajalta palkat jotavastoin nämä pienet jotka ovat itsekin lähellä avun tarvetta olisi laista eroitettava.”*[90]

Joillakin asiansa oikeuteen tuoneilla oli niin kova kiire saada oikeutta, etteivät he voineet odottaa olojen vakiintumista. Näin oli erityisesti omaisuusrikoksissa, joita punaisissa tuomioistuimissa käsiteltiin paljon. Elintarviketilanne huononi jatkuvasti, ja työttömyys oli tehtaiden seistessä kasvanut. Kaartilaiset ja punaisen hallinnon henkilöstö joutuivat odottamaan palkkojaan tai saamaan ne epämääräisessä tulevaisuudessa lunastettavina šekkeinä.[91] Tällöin omaisuuden merkitys oli suurempi, eikä anastetun tavaran takaisinsaantia ollut aikaa odotella. Hädässä piti turvautua muuten ehkä vieroksuttuun vallankumousoikeuteen.

Koska vallankumousoikeuksien tuomiovalta oli epäselvä tuomareillekin, oli se varmasti sitä myös kansalaisille. Vallankumousoikeuksien legitimiteettiä piti siis perustella, jotta niihin olisi luotettu. Vallankumousoikeudet pyrkivät tähän eri tavoin. Ne hakivat tukea ennen muuta työväen solidaarisuudesta. Tuomioistuinten kokoonpanon kansanvaltaistamisella ja menettelyn yksinkertaistamisella pyrittiin siihen, että vanhoja tuomioistuimia harvanvaltaisuudesta ja juristivetoisuudesta syyttänyt työväestö suhtautuisi myötämielisemmin uuteen oikeuslaitokseen. Tätä korostettiin valitsemalla monin paikoin työväentalo toimitilaksi.[92] Oikeuden jakaminen työväentalolla kertoi kyseessä todella olevan ”känsäkouraisten työläisten oma oikeus”[93], jossa työväenluokkaa ei enää sorrettu. Pääkaupungissa vallankumousoikeus haki suosiota maksattamalla työväestölle innokkaasti työtaisteluiden aikaisia palkkoja.[94]

Vallankumousoikeudet koettivat vahvistaa uskottavuuttaan myös vetoamalla oikeudelliseen jatkuvuuteen. Ne pyrkivät siihen ennen muuta ottamalla käsittelyyn kumouksen takia kesken jääneitä juttuja. Samaan päämäärään pyrittiin valitsemalla toimitiloiksi entisiä oikeuspaikkoja, mihin ratkaisuun jotkut vallankumousoikeudet päätyivät. Esimerkiksi Helsingissä, Viipurissa ja Lappeenrannassa raastuvanoikeuden tilojen valinta istuntopaikaksi oli tuskin pelkästään kaupunkien koosta johtuva käytännöllinen ratkaisu, vaan takana

---

90 Helsingin VO I 112 / 4.3.1918 (VapSA 24 A).
91 *Rinta-Tassi* 1986, s. 403.
92 *Paavolainen* 1966, s. 279.
93 *Letonmäki* 1928, s. 65.
94 Ks. luku 6.3.1.2.

oli muutakin.[95] Oikeuden jakaminen siellä, missä niin oli ennenkin tehty, osoitti vallankumousoikeuden edustavan oikeudellista jatkuvuutta ja olosuhteisiin nähden mahdollisimman suurta laillisuutta. Näin ne koettivat saada osan vanhan järjestelmän auktoriteetista itselleen.

## 4.6 VALKOISTEN NÄKEMYKSIÄ VALLANKUMOUSOIKEUKSISTA

Robert Armas Aarnion laatimassa kertomuksessa Helsingin vallankumousoikeudesta maalataan varsin myönteinen kuva pääkaupungin uudesta alioikeudesta. Aarnion mukaan Helsingin vallankumousoikeus oli siinä määrin asiansa osaava tuomioistuin, että se herätti arvonantoa työväestön lisäksi ”pikkuporvarillisissakin piireissä”. Arvio on yllättävä, eikä siihen voikaan luottaa. Oikeuden yleisenä syyttäjänä toiminut Aarnio todistaa omassa asiassaan, eikä ole siksi tässä yhteydessä luotettava lähde.[96] Muissa lähteissä vallankumousoikeuksien ja valkoisen kansanosan suhteista annetaankin aivan toisenlainen kuva.

Valkoisten näkemyksiä voidaan etsiä heidän muistelmistaan. Tällaisen yleensä vapaussotatulkintaa edustavan kirjallisuuden harvoissa maininnoissa vallankumousoikeuksiin suhtaudutaan halveksuvasti tai ne saatetaan naurunalaisiksi. Näin tekevät esimerkiksi *Erkki Palolampi* ja *Yrjö Raevuori*, jotka kuvaavat eloisasti Tampereen vallankumousoikeutta. Siellä ”miehekkäästi” esiintyneet syytetyt läksyttivät ”silminnähtävästi hermostuneita” tuomareita tuomiovallan anastamisesta, kun taas lainsoveltajat itse ”näyttivät noloilta ja ilmeisesti häpesivät”.[97] Toisessa jutussa ”herrat oikeudenjäsenet” pyysivät syytetyn asianajajalta neuvoja siitä, miten tehtyyn väitteeseen piti suhtautua. Kolmannessa rikoksen asianomistaja vetosi oikeuteen, että se lykkäisi asian pian taas kokoontuvalle raastuvanoikeudelle ja pyysi, että rikoksentekijältä takavarikoitu omaisuus palautettaisiin heti omistajalleen, koska vallankumousoikeuden tiloja ”voitiin nykyisissä oloissa pitää epäluotettavana säilytyspaikkana”.[98] *Salme Setälä* kertoo puolestaan purskahtaneensa nauruun ”viiksiniekoista mulkosilmistä” koostuneen oikeuden puheenjohtajan ”polpotettua” tuomion.[99]

---

95 *Tikka – Arponen* 1999, s. 109, Helsingin vallankumousoikeuden kokouksen pöytäkirja 5.2.1918 (VROSyA D a 1a), Kansanrunousarkisto / 1918-kokoelma / nide 2, s. 155 / Eetu Airola.

96 *Letonmäki* 1928, s. 66.

97 *Palolampi* 1954, s. 109–110, *Raevuori* 1960, s. 42–50.

98 *Raevuori* 1960, s. 42–50.

99 *Setälä* 1970, s. 221–222. Senaattori E. N. Setälän tytär Salme Setälä (1894–1980) tuomittiin 3 000 markan sakkoon vastavallankumouksellisen propagandan levittämisestä. (Helsin-

Vaikka *Palolampi*, *Raevuori* ja *Setälä* epäilemättä edustavatkin valkoista näkökulmaa, heidän kuvauksistaan ei voida päätellä sitä, kuinka valkoiset kansalaiset suhtautuivat vallankumousoikeuksiin niiden toiminnan aikana. Kertomukset osoittavat ennemmin sen, miten valkoisiksi itsensä mieltänyt kansanosa näki punaiset tuomioistuimet kirjoitusajankohtana vuosikymmeniä tapahtumien jälkeen. Uskottavampi arvio valkoisten suhtautumisesta vallankumousoikeuksiin on saatavilla alkuperäisaineiston kautta, niin vähänlaisesti kuin sitä toisinaan onkin.

Valkoinen näkökulma on selvästi esillä vallankumoukselliselle ylioikeudelle laadituissa valituksissa. Muutamissa niistä on varsin armottomia kuvauksia vallankumousoikeuksien toiminnasta. Sävy ei ihmetytä: kertojat olivat henkilöitä, jotka eivät järjestelmää millään muotoa hyväksyneet, ja tekstin tarkoitus, valitus ylioikeudelle, johti kohdistamaan alioikeuteen kenties suurempaa kritiikkiä kuin mikä oli kohtuullista.

Vakoilusta 500 markan sakkoon tuomittu Niilo Eskola kuvasi Helsingin vallankumousoikeutta valituksessaan vallankumoukselliselle ylioikeudelle seuraavasti:

> *”Oikeuden jäsenet ilmeisesti olivat koko lailla harjaantumattomia nykyisiin tehtäviinsä, mm. päätös, joka minulle julistettiin, oli siksi epäselvästi stilisoitu, etten varmasti päässyt selville, mistä syytteessä mainitusta rikoksesta minua rangaistiin ja mistä vapautettiin.”*[100]

Samanlaisia huomautuksia teki omassa valituksessaan Hjalmar Procopé, joka tuomittiin vankeuteen sodan loppuun saakka ja menettämään koko omaisuutensa:

> *”Vallankumousoikeus on julistanut päätöksen, mutta sen sanamuodosta päättäen pitäisi se olla ainoastaan välipäätös, koska siinä mainitaan, että asiani vastaisuudessa otetaan käsiteltäväksi – – päätös sinänsä ei kestä lähempää kritiikkiä – – ja tulee tähän vielä se tärkeä seikka, ettei ole tahdottukaan esittää näytöksiä asian valaisemiseksi.”*[101]

Perusteita arvostelulle sai hapuilevasta ja amatöörimäisestä menettelystä. Vallankumousoikeuksien epävarmuus oli erityisen ilmeistä oikeudessa esiintyneille lakimiehille, jotka valituksissaan puuttuivat toistuvasti tuomioistuimen prosessinjohtoon, jossa oikeudenkäymiskaarta mittatikkuna käyttäen syyllistyttiin alkeellisiin menettelyvirheisiin. Lisäksi tuomiot olivat joskus mielivaltaisen tuntuisia. Esimerkiksi suojeluskuntaan kuulumisesta tuomittu Eino Lönnroth ei voinut kä-

---

gin VO II 115 / 8.4.1918 (Ilmoituksia yleiselle syyttäjälle ja ulosottomiehelle, VapSA 28 AA)).

100 Helsingin VO II 30 / 12.3.1918 (VapSA 24 B).

101 Helsingin VO II 14 / 5.3.1918 (VapSA 24 A).

sittää, miksi rangaistus oli kolme vuotta työvankeutta, kun hänen tietojensa mukaan samasta teosta oli selvitty vain 15 vuorokaudella.[102] Kauppapalvelija Arvo Ranne ihmetteli puolestaan Raumalla, että oli saanut revolverin hallussapidosta kolmen kuukauden vankeustuomion, vaikka aseita käyttäneitä oli tuomittu ainoastaan sakkorangaistuksiin.[103]

Kaikkien syytettyjen näkemykset vallankumousoikeuksista eivät olleet yhtä kielteisiä. Esimerkkinä päinvastaisesta voidaan siteerata ulvilalaista Kaarlo Vanamoa, joka kirjoitti *Satakunnan Kansaan* kuvauksen omasta oikeudenkäynnistään. Sävy hänen kertomuksessaan oli huomattavan neutraali ottaen huomioon, että hän kertoi kirjoittaneensa sen 5.4., jolloin punaiset vielä pitivät Satakuntaa hallussaan.[104] Ehdolliseen sakkoon ja Vanamon itsensä mukaan 5 000 markan suuruiseen menettämisseuraamukseen tuomittu kirjoittaja suhtautui Ulvilan vallankumousoikeuteen hieman huvittuneesti, mutta tunnusti samalla sen ansiot. ”Totuuden nimissä sanottakoon asiani käsittelyn tapahtuneen rauhallisesti ja arvokkaasti, josta monella varatuomarinuorukaisella ja syytettyä solvaavalla asianajajalla olisi ollut oppimistakin.”[105]

Vanamon tapaan runoilija Bertel Gripenberg kiitteli myöhemmin hänet vastavallankumouksellisuudesta 5 000 markan sakkoon tuominnutta Sääksmäen vallankumousoikeutta. Tuomioistuin oli toiminut selvästi ”järjestelmällisemmin ja kunnollisemmin” kuin paikallinen punakaarti, joka oli ottanut Gripenbergin vangiksi ja kuulustellut häntä. Vallankumousoikeuden tuomarit olivat olleet rehellisen oloisia työläisiä, joskin joukkoon oli mahtunut muutamia täysiltä roistoilta vaikuttaneita lainsoveltajia (”riktiga spetsbovsfysionomier”). Sakkoaan Gripenberg ei joutunut koskaan maksamaan.[106]

Valitusten ja muisteluiden lisäksi vallankumousoikeuksien pöytäkirjoissa on viitteitä syytettyjen suhtautumisesta tuomioistuimiin. Pöytäkirjoihin merkittiin sellaisiakin vallankumousoikeuksien kannalta epämiellyttäviä tietoja kuin että syytetty oli vastatessaan esitettyihin syytteisiin kiistänyt vallankumousoikeuden toiminnan laillisuuden. Helsingissä näin kävi pöytäkirjojen mukaan kymmenen kertaa. Halveksuntaa saattoi osoittaa muullakin tavalla. Helsingissä Karl Mattson käveli mielenosoituksellisesti salista ulos.[107]

Toisin kuin valitukset ja muistelmat, pöytäkirjat kertovat myös pelosta, jota vallankumousoikeuksia kohtaan tunnettiin. Pöytäkirjoissa on mainintoja itkevistä ja anteeksipyytelevistä syytetyistä. Esimerkiksi Hämeenlinnan vallankumousoikeudessa syytetty nuorukainen pyysi oikeudelta polvistuneena anteeksi tekoaan,

---

102 Helsingin VO II 4 / 1.3.1918 (VapSA 23 A).
103 Rauman VO 12 / 23.2.1918 (VapSA 22).
104 *Lappalainen* 1981b, s. 189.
105 Ulvilan vallankumousoikeudesta, *Satakunnan kansa* 31.5.1918.
106 *Gripenberg* 1943, s. 217–224. Se olikin ilmeisesti paikkakunnalta poistumisen varalta asetettu uhkasakko. (vallankumouksellinen ylioikeus 126 / 21.3.1918 (VapSA 17)).
107 Helsingin VO II 3 / 1.3.1918 (VROSyA D a 2).

kuljeskelua luvattomissa paikoissa ilmeisesti vastavallankumouksellisissa aikeissa.[108] Toisessa tapauksessa syytetty pyysi päästä käsittelyn jälkeen vielä kerran oikeuden eteen, jolloin hän myönsi itkien rikoksensa ja pyysi sitä anteeksi.[109] Tällaisia reaktioita koettiin muuallakin.[110]

Vallankumousoikeuksia kohtaan tunnettu pelko oli ymmärrettävää. Sitä ruokkivat tuomareiden joskus uhkaava esiintyminen ja se, että he kuuluivat tai heidän oletettiin kuuluvan punakaartiin. Syytetyt eivät välttämättä osanneet tehdä eroa yhtäältä siviilihallintoon lukeutuneiden vallankumousoikeuksien ja toisaalta punakaartin joskus oikeudenkäynneiksi naamioidun toiminnan välillä. Monissa kunnissa vallankumousoikeus istui työväentalolla, jossa majaili myös paikallisia kaartin yksiköitä, joiden johtoa saattoi kuulua vallankumousoikeuteen.[111] Vallankumousoikeuden ja punakaartin toiminta oli tällaisessa ympäristössä helppo sekoittaa. Pelko oli luonnollista senkin vuoksi, että vallankumousoikeudet olivat poliittisia tuomioistuimia ja tuomitsivat järjestelmää vastustaneita valkoisia rangaistuksiin sellaisten lakien pohjalta, joita eduskunta ei ollut hyväksynyt. Mitä syytetyt olisivat voineet sellaisesta oikeudesta tietää?

Kaikkiaan voidaan hyvin perusteluin sanoa, että vallankumousoikeuksien maine valkoisten kansalaisten keskuudessa oli jo vuonna 1918 erittäin huono. Yleisesti ottaen tuomioistuimia halveksuttiin ja ehkä pelättiinkin, vaikka joissakin tapauksissa omat kokemukset saattoivat yllättää myönteisellä tavalla. Silti väite ”pikkuporvarillisten piirien” vallankumousoikeuksia kohtaan tuntemasta arvonannosta on vailla pohjaa. Ennemmin on uskottava kirjailija Juhani Ahoa, joka piileskeli Helsingissä ja piti myöhemmin julkaistua päiväkirjaa.[112] Aholla ei riittänyt sympatiaa vallankumousoikeuksia kohtaan, ja hän ehti arvostella niitä jo ennen ensimmäisen tuomion julistamista. Ahoa ei vakuuttanut edes punainen lainsäädäntö: ”On muuten kuvaavaa, että tuomareille täytyy oikein kädestä pitäen tyrkyttää, että täysi selvyys asianomaisen rikkomuksesta on hankittava – – .”[113]

---

108 Hämeenlinnan VO 51 / 15.3.1918 (VapSA 18 B).

109 Hämeenlinnan VO 20.3.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).

110 Ks. esimerkiksi Helsingin VO II 64 / 21.3.1918 (VROSyA D a 2), Helsingin VO II 98 / 3.4.1918 (VROSyA D a 3) sekä vallankumouksellinen ylioikeus 153 / 18.4.1918 ja 236 / 21.3.1918 (VapSA 17).

111 *Paavolainen* 1966, s. 279–280. Näin oli esimerkiksi Pälkäneellä. (*Vuorensola* 1988, s. 351).

112 *Vares* 1989, s. 277.

113 *Aho* 1918, s. 96 ja 112. Loppuun voidaan siteerata vielä toista päiväkirjaa. Oppikoululainen Sylvi-Kyllikki Sinervo oli helmikuussa 1918 lopettanut työt Kuljetustyöntekijäin liitossa ja siirtynyt Helsingin vallankumousoikeuden konekirjoittajaksi. Sinervon urakehitys ei herättänyt ihastusta hänen porvarillisissa luokkatovereissaan: ”Kun VIII-luokka oli ollut maisteri Kari Kosken luona, oli tuo Juuso Nikodemus kysynyt, mitä minä nykyaikana hommaan ja Virgo Hurmerinta oli kertonut, että olen vallankumousoikeudessa. Silloin oli Juuso Nikodemus sanonut, että vaikka Sinervo on sosialisti, niin ei hän ikinä olisi odottanut, että sentään menisi

## 4.7 PUNAISET LAINKÄYTTÄJÄT[114]

### 4.7.1 Lainkäyttäjien valinta

Maaseudulla toimineisiin kihlakunnanoikeuksiin kuului lainoppinut puheenjohtaja, kihlakunnantuomari, ja 5–12 lautamiestä, jotka olivat käräjäkunnan asukkaita, joilla ei ollut lainopillista koulutusta. Heidän ajateltiin tuovan tuomioistuimen toimintaan paikallisten olojen tuntemusta ja kansan oikeuskäsitystä, mutta kuten edellä on esitetty, kunnallisdemokratian puutteellisuuden vuoksi jälkimmäisestä tavoitteesta oli jääty.[115] Samasta syystä voi olettaa, että vain ani harvalla vallankumousoikeuden tuomarilla oli kokemusta lautamiehen tai raatimiehen tehtävistä.[116]

Lautamiesten valta oli rajoitettua siten, että heillä oli vain kollektiivinen äänioikeus. Jos lautakunta ja puheenjohtaja olivat erimielisiä, lautakunnan kanta voitti vain, jos se oli yksimielinen. Kaupunkien raastuvanoikeudet toimivat pienemmillä paikkakunnilla samoin, mutta niihin kuului lautamiesten sijaan kaksi raatimiestä, joilla oli yksilöllinen äänioikeus. Suurimmissa kaupungeissa myös raatimiehiltä vaadittiin oikeustieteellistä koulutusta.[117]

Vallankumousoikeuksien kokoonpano järjestettiin toisella tavalla. Jako maallikoihin ja ammattituomareihin poistettiin tarpeettomana, sillä lainoppineita tuomareita ei katsottu tarvittavan, eikä heitä sitä paitsi ollut edes käytettävissä. Käytännössä vallankumousoikeus muistutti siis vanhaa lautakuntaa. Oikeuteen kuului puheenjohtaja ja vähintään neljä jäsentä (VL 3 §). Vallankumousoikeus sai toimia useampana viisijäsenisenä osastona, jos tarvetta oli (VL 2.2 §). Siviiliasiain osastoon riitti kuitenkin kolme jäsentä (VTLL 3 §).

Vaikka kansanvaltuuskunta suosi kunnallisdemokratiaa, siihen ei voitu luottaa vallankumousoikeuksien jäseniä valittaessa. Poliittisia rikoksia käsittelevien tuomioistuinten henkilövalintoja ei voitu antaa sellaisten henkilöiden

---

semmoiseen toimeen.” (Sylvi-Kyllikki Sinervon päiväkirja 5.3.1918 (Eino ja Sylvi-Kyllikki Kilven perhearkisto, kotelo 11)).

114 Tässä luvussa esitetyt havainnot punaisista lainkäyttäjistä perustuvat pääasiassa vallankumousoikeuksien tuomareiden tietoihin. Samoihin tilastoihin on kuitenkin laskettu myös vallankumousoikeuksien yleisistä syyttäjistä ja syytettyjen avustajista saadut tiedot. Tuomareita, yleisiä syyttäjiä ja syytettyjen avustajia on kohdeltu yhtenä ryhmänä, koska näin saadaan erittelyä paremmin selville, millaisia ominaisuuksia punaiset edellyttivät lainkäyttäjiltään. Lisäksi on huomattava, ettei punaisessa tuomioistuinlaitoksessa tehty oleellista eroa näiden tehtävien hoitajien kesken, vaan heidät valittiin samoin menettelyin ja he saattoivat myös vaihtaa rooleja keskenään. Viitteet Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksien lainkäyttäjien henkilötietoihin ovat tutkimuksen liitteessä 3 olevassa luettelossa näiden tuomioistuinten kokoonpanoista.

115 *Wrede* 1911, s. 99–101 ja 106, *Wrede* 1919, s. 17–18, *de Godzinsky – Ervasti* 1999, s. 12–13.

116 Ks. myös *Piilonen* 1982, s. 217.

117 *Wrede* 1911, s. 99–101 ja 106, *Wrede* 1919, s. 18, *de Godzinsky – Ervasti* 1999, s. 12–13.

käsiin, joiden luotettavuudesta ei ollut takeita. Niinpä säädettiin, että vallankumousoikeuksien jäsenistön ja yleisen syyttäjän asettamisesta vastasi kunnan ”järjestynyt työväki”, jonka piti tehdä tuomioistuinten henkilöstöä koskevat ratkaisut edustajistossaan tai yhteisessä kokouksessaan (VL 2 §). ”Järjestynyt työväki” tarkoitti paikkakunnan työväenyhdistystä ja sen jäsenistöä. Tämä ei tosin ollut aina selvää maakunnissa, joissa olisi paikoin annettu punakaartin vastata tuomitsemisesta.[118] Ero entiseen ei sikäli ollut suuri, koska työväenjärjestöille oli annettu tehtäväksi ottaa kunnallishallinto väliaikaisesti haltuunsa.

Kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien puheenjohtajalta vaadittiin ennen muuta lainopillista tutkintoa. Sen lisäksi hänen oli oltava muun muassa vähintään 25-vuotias, miespuolinen, hyvämaineinen ja evankelis-luterilainen Suomen kansalainen. Vaatimukset maallikkojäsenille olivat samat, mutta tutkinnon sijaan riitti yleinen laintuntemus.[119] Tällaisia vaatimuksia ei tietenkään asetettu vallankumousoikeuksien tuomareille, olihan jo pitkään luotettu kansan kykyyn jakaa oikeutta. VL 3 §:n mukaan tuomarien piti olla ”rehellisiksi ja oikeamielisiksi tunnettuja, työväen luottamusta nauttivia henkilöitä”. Muita kelpoisuusvaatimuksia ei ollut. Pykälässä näkyi vallankumousoikeuksien kaksinainen tavoite: yhtäältä piti tuomita oikeudenmukaisesti, mutta toisaalta ei saanut unohtaa, että käytiin aseellista luokkataistelua. Vallankumousoikeuksien tuomareiden erottamisesta ei säädetty.

Vallankumousoikeudessa tuli olla vähintään viisi tuomaria. Tähän ei ylletty kaikkialla, vaan paikoin tuomareiden luku jäi alle laissa vaaditun. Esimerkiksi Kymissä oikeuteen kuului yleensä vain kolme jäsentä, Pyhtäällä vain kaksi.[120] Toisaalta lain säätämä vähimmäismäärä myös ylitettiin. Pöytäkirjakaavakkeissa oli tilaa seitsemälle nimelle, mikä olikin oikeuden jäsenten lukumäärä esimerkiksi Somerolla, Helsingin pitäjässä ja Punkalaitumella.[121] Parhaiten miehitetty vallankumousoikeus oli ilmeisesti Kemiössä, jossa oikeutta jakoi peräti kymmenen tuomaria.[122] Isoimpia ja vaikeimpia asioita käsittelemään otettiin toisinaan useampia lainsoveltajia.[123] Viisi tuomaria oli silti yleisin kokoonpano.

Vallankumousoikeuksissa piti lain mukaan olla myös yleinen syyttäjä ja syytettyjen avustaja. Syyttäjät valittiin samoin kuin vallankumousoikeuden jäsenet

---

118 Vallankumousoikeuksia perustettaessa huomioonotettava! (Kiertokirje 11.2.1918, SKA 21 D b; myös *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* ja *Työmies* 12.2.1918).

119 *Wrede* 1911, s. 106–107, *Wrede* 1919, s. 20–21, *Spring-Reiman* 1998, s. 91–92.

120 Kymin VO:n pöytäkirjat (VapSA 19 B), Pyhtään VO:n pöytäkirjat (VapSA 21).

121 Someron VO:n pöytäkirjat (VapSA 22), Helsingin pitäjän VO:n pöytäkirjat (VapSA 18 A), Punkalaitumen VO:n pöytäkirjat (VapSA 21 B).

122 Kemiön VO:n pöytäkirjat (VapSA 19 B). Ks. myös *Gripenberg* 1943, s. 217–224 ja Siviä Ruotzi: Hajanaisia tietoja Lappeenrannan naisten osanotosta vapaussotaan 1918 ja valkoisten rintaman avustamisesta (VapSA 187).

123 Helsingin VO II 22 / 8.3.1918 (VapSA 23 A).

eli työväenyhdistys nimesi heidät yleisessä kokouksessaan tai paikallisen edustuslaitoksen kautta (VL 2 §, VLA 1 §). Avustajien valintamenettelystä ei säädetty, mutta käytännössä se tuskin erosi tavasta nimittää tuomarit ja yleiset syyttäjät.

### 4.7.2 Rekrytointiongelmia

> *”Eräs pieni koira ulvoi eilen keskellä Senaatintoria. Pää oli kohti Kansanvaltuuskunnan taloa.*
> *’Se tietää kuolemaa’, sanoin tytöille [so. muille vallankumousoikeuden konekirjoittajille].*
> *Hetki sen jälkeen katsahdin maistraatin ikkunasta ulos. Koira jatkoi yhä ulvomistaan ja oli siirtynyt aivan lähelle Aleksanterin patsasta. Huomautin siitä oikeuden jäsenille.*
> *Puheenjohtaja sanoi juhlallisella äänellä: ’Se tietää porvariston voittoa ja kansanvaltuuskunnan menoa. Voi teitä, veljet ja sisaret, te olette hirsipuun omia!’*
> *Se oli leikkiä, mutta se teki epämiellyttävän [vaikutuksen].*
> *Syntyi kiusaantunut hiljaisuus.”*[124]

Punaisille lainkäyttäjille ei voinut olla epäselvää, että he olivat ryhtymässä vallankumouksella syrjäytetyn oikeusjärjestyksen näkökulmasta laittomaan tekoon. Jos sota päättyisi tappioon, vallankumousoikeuksien oikeudenkäyttö voitaisiin tulkita ainakin virkavallan anastukseksi (RL 16 luku 14 §), tuomitut vapausrangaistukset laittomiksi vangitsemisiksi (RL 25 luku 9 §) ja sakkotuomiot ryöstöiksi (RL 31 luku 1 §), minkä lisäksi koko punaisen virkamiehistön toimintaa oli mahdollista pitää valtiopetoksena (RL 11 luku 1 §).[125] Viimeistään rohkeimmat syytetyt pitivät huolen siitä, että vallankumousoikeuksien lainvastaisuus kävi ilmi myös niille tuomareille, jotka eivät olleet perehtyneet rikoslakiin. Esimerkiksi Sörnäisten puutavaraliikkeen omistaja Johan Pelin ilmoitti tyytymättömyyttä ratkaisuun, jossa hänen yrityksensä oli velvoitettu maksamaan työntekijöidensä palkat lakon ja työsulun ajalta ”lisäten, ettei tämä oikeus ole laillinen oikeus ketään tuomitsemaan”.[126] Viipurin vallankumousoikeuden

---

[124] Sylvi-Kyllikki Sinervon päiväkirja 6.3.1918 (Eino ja Sylvi-Kyllikki Kilven perhearkisto, kotelo 11). Tapaus on toisinnettu hieman muutettuna päiväkirjojen julkaistussa versiossa, *Kilpi* 1963, s. 150.

[125] Maksimirangaistus virkavallan anastuksesta oli kaksi vuotta vankeutta, kun taas ryöstöstä ja laittomasta vangitsemisesta seurasi enimmillään kuusi vuotta kuritushuonetta. Valtiopetos saattoi johtaa elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Punaisia tuomittiin sodan jälkeen ennen muuta valtiopetoksesta ja avunannosta siihen. (*Kekkonen* 1991, s. 68 ja 117–118).

[126] Helsingin VO I 174 / 12.3.1918 (VapSA 24 B). Samoin asiassa Helsingin VO I 201 / 19.3.1918 (VapSA 165 A). Pelinillä oli toinenkin syy moittia tuomioistuinta: hän oli niin sanotun Tavastkullan kartanon räjähdysjutun takia käytännössä koko punavallan ajan vapautensa menettäneenä (ks. luku 5.9).

puheenjohtajan Eetu Airolan mukaan punaisen Suomen alkaessa romahtaa syytetyt uskaltautuivat avoimesti kiistämään vallankumousoikeuden tuomiovallan: ”Ette te enää kauan istu!”[127]

Näissä olosuhteissa oli ymmärrettävää, ettei tuomiovallan käyttö aina houkutellut. Kansanvaltuuskunnalla ei ollut ongelmia uusien keskushallinnon virkamiesten rekrytoinnissa, mutta vallankumousoikeuksien osalta oli ilmeisesti toisin.[128] Tuomiovallan käyttämiseen liittyi suurempi vastuu kuin keskushallinnon byrokratian pyörittämiseen. Vaikka muodollisia pätevyysvaatimuksia ei ollut, tuomareita vallankumousoikeuksiin oli toisinaan vaikea löytää. Hangossa valitettiin paikallisten voimien vähäisyyttä ja pyydettiin vahvistusta Helsingistä, ”koska paikkakunnalla ei ole kyllin riittävästi kyvykkäitä tovereita nykyisin monenmoisiin toimiin, kuten oikeudellisiin asioihin tottuneita”.[129] Myöhemmin valtiorikosoikeudessa jotkut tuomareista väittivät suhtautuneensa tehtäväänsä torjuvasti, mutta mentävä oli, koska ”sanottiin vaan, että se on kaarti joka päättää”.[130] Helsingin vallankumousoikeuden yleinen syyttäjä Robert Armas Aarnio kertoi suostuneensa, kun hänelle oli vakuutettu hänen joutuvan hoitamaan virkaansa vain väliaikaisesti.[131]

Vaikka sodanjälkeisiin kuulusteluihin ei tässä yhteydessä ole täysin luottamista, osa tuomareista todella nimitettiin vastoin tahtoaan.[132] Kuulustelukertomuksia vakuuttavampi todiste tästä on se, että monet nimitetyistä istuivat vain muutamassa oikeudenkäynnissä, jos siinäkään. Esimerkiksi Helsingissä Kaarlo Selin pysyi virassaan vain yhden istuntopäivän.[133] Yleiseksi syyttäjäksi valittiin Toivo Vacklin, mutta kun oikeutta alettiin jakaa, häntä ei enää nähty virkaansa hoitamassa.[134] Tuomareita koetettiin houkutella antamalla osa palkasta etumaksuna.[135]

Vaikeata ei ollut löytää lainkäyttäjiä ainoastaan paikallisiin vallankumousoikeuksiin, vaan sama ongelma oli työväen pääneuvostolla, jonka piti nimittää vallankumouksellisen ylioikeuden jäsenet. Näin vastuullinen tehtävä ei houkutellut. Asiaa valmistellut työväen pääneuvoston lakivaliokunta lausui mietinnössään, että sillä oli ”ollut vaikeuksia soveliaiden ehdokkaiden valinnassa, kun

---

127 Kansanrunousarkisto / 1918-kokoelma / nide 2, s. 163 / Eetu Airola. Eetu Airola oli lainvalmistelukunnassa vaikuttaneen Matti Airolan veli.

128 *Rinta-Tassi* 1986, s. 252, *Luhtakanta* 1938, s. 232.

129 *Piilonen* 1982, s. 213–214, *Lindholm* 2005, s. 154, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Aro, Werner.

130 VRYO 19298 / Halme, Hjalmar Johan. Ks. myös VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander.

131 VRYO 8649 / Aarnio, Robert Armas.

132 Ks. myös *Paavolainen* 1967, s. 223.

133 Helsingin VO 1–16 / 8. ja 9.2.1918 (VapSA 24 A ja VROSyA D a 2).

134 Helsingin vallankumousoikeuden kokousten pöytäkirjat 4.–6.2.1918 (VROSyA D a1 ja a 2).

135 VRYO 11174 / Virtanen, Kaarle Kustaa, VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander, VRYO 8649 / Aarnio, Robert Armas.

tiedusteltaessa useat ehdotetuista henkilöistä ovat kieltäytyneet toimeen rupeamasta”.[136] Lakivaliokunta joutuikin ehdottamaan ylioikeuteen ainakin kahta omaa jäsentään.[137] Tehtäviinsä kuuluneen yleisen syyttäjän nimittämisen pääneuvosto sälytti prokuraattorin huoleksi.[138]

Vallankumousoikeuksien nopean asettamisen johdosta nimitys lainkäyttäjäksi tapahtui monille yllättäen. Yhtäkkinen siirtyminen tuomiovallan käyttäjäksi näkyi epävarmuutena. Kotkassa vallankumousoikeus halusi ennen oikeudenkäyntien aloittamista saada ylemmältä taholta varmistuksen siitä, ”oliko se todellakin ylin tuomari tuomitsemaan esille tulevista asioista”.[139] Tuskin oli sattuma, että Suodenniemen vallankumousoikeus jätti jäsentensä nimet pois pitämistään pöytäkirjoista, mistä vallankumouksellinen ylioikeus sitä sittemmin huomautti.[140]

Uudet tuomioistuimet eivät aina toimineet toivotulla intensiteetillä. Paikoitellen ne kokoontuivat niin laiskasti, että herää epäilys vastuun välttelystä. Esimerkiksi Pohjassa, Punkalaitumella, Pusulassa, Tammisaaressa ja Jokioisissa vallankumousoikeudet järjestivät vain muutamia istuntoja.[141] Eurajoen vallankumousoikeus selitti vallankumoukselliselle ylioikeudelle vielä maaliskuun jälkipuoliskolla, että ”oikeuden päätökset ovat myöhästyneet syystä kun ei ole meille saapunut vallankumousoikeusleimasinta”.[142] Hämeenkyrössä toiminnan aloitus viivästyi yhtä lailla tekosyyltä kuulostavan ”tarpeellisten välineiden ym.” puutteen vuoksi, mutta punaisen lainsäädännön toimittamisessa maakuntiin oli todellisiakin ongelmia.[143]

On väärin väittää, että kaikki punaiset lainkäyttäjät olisivat olleet vastentahtoisia. Näin suurta joukkoa ei voinut pelkillä käskyillä saada käyttämään tuomiovaltaa niinkin pitkään kuin tapahtui. Helsingistä huomataan, että jotkut lainkäyttäjistä suorastaan tarjoutuivat tehtäviinsä, kuten syytettyjen avustajaksi nimitetty siltasaarelainen kirjaltaja Einar Vanamo.[144] Vallankumousoikeuden asettaneella työväen toimeenpanevalla komitealla[145] oli varaa hylätä Helsingin

---

136 Lakivaliokunnan mietintö n:o 1 Suomen Kansanvaltuuskunnan kirjelmän johdosta, koskeva Vallankumouksellisen Ylioikeuden jäsenistön nimittämistä (VRYO 23471 / Harvala, Kaarlo Jafet).

137 VRYO 23471 / Harvala, Kaarlo Jafet, VRYO 25058 / Lapveteläinen, Taavetti.

138 Ks. luku 3.5.4.

139 *Piilonen* 1982, s. 209.

140 Vallankumouksellinen ylioikeus 553–555 / 18.3.1918 (VapSA 17).

141 *Lindholm* 2005, s. 154–156, *Tukkinen* 1999, s. 24–25, VRYO 3388 / Kirkkola, Matti Antinpoika, TMT 636 / Laine, Toivo.

142 Eurajoen vallankumousoikeuden kirje vallankumoukselliselle ylioikeudelle 22.3.1918 (VapSA 17).

143 *Nallinmaa-Luoto – Agge* 2003, s. 321, *Vasara* 2003, s. 8, Turun vallankumousoikeuden kirje vallankumoukselliselle ylioikeudelle 13.2.1918 (VapSA 854). Ks. myös vallankumousoikeuksien tätä koskevia kirjeitä oikeusasiain osastolle (SKA 21 J e1).

144 Helsingin vallankumousoikeuden kokouksen pöytäkirja 6.2.1918 (VROSyA D a 1a).

145 Helsingin työväen toimeenpaneva komitea edusti Helsingin työväenjärjestöjen eduskun-

ruotsalaisen työväenyhdistyksen ehdokkaat metallityömies Verner Kortman ja Vilhelm Långholm.[146] Kuten liitteestä 3 ilmenee, Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeudet toimivat alkuvaikeuksien jälkeen melko vakiintuneissa kokoonpanoissa.

Joka tapauksessa vallankumousoikeuksiin nimitettiin huomattavan suuri joukko lainkäyttäjiä. Pelkkään vähimmäismiehitykseen tyytyneissä tuomioistuimissa oli seitsemän henkilöä,[147] mutta isoimmissa vallankumousoikeuksissa oli useampia osastoja ja siten enemmän oikeudenjakajia.[148] Kun otetaan vielä huomioon jäsenten vaihtuvuus, joka saattoi paikoitellen olla merkittävääkin, voidaan olettaa lähemmäs 2 000 henkilön olleen maan vähintään 195 vallankumousoikeudessa tuomarin, yleisen syyttäjän tai syytettyjen avustajan tehtävissä. Jos lukuun lisätään vielä lainkäyttöön liittymättömissä viroissa toimineet henkilöt, kuten sihteerit, konekirjoittajat, registraattorit ja vahtimestarit, voidaan otaksua yli 2 000 henkilön työskennelleen punaisessa tuomioistuinlaitoksessa. Tarvittu henkilömäärä oli siten melko suuri. Sitä voi verrata esimerkiksi punaiseen oikeushallintoon, joka oli noin 25 hengen vahvuinen, tai koko punaiseen keskushallintoon, jossa oli noin 500 virkailijaa.[149]

Minkä vuoksi lainkäyttäjät sitten ryhtyivät tehtäviinsä? Siihen oli kahdenlaisia syitä. Ensinnäkin osalle heistä tuomiovallan ottaminen osana vallankumousta oli luonnollinen ja asiaankuuluva toimenpide. Vallankumousta oli odotettu vääjäämättä tulevaksi, ja kun se tuli, oli sen onnistumisen kannalta välttämätöntä ottaa työväestön käsiin tämäkin osa vanhaa valtaa. Kenties jotkut näkivät tuomiovallan otossa tilaisuuden korjata aikaisemmin kokemiaan vääryyksiä.[150] Ideologisten syiden lisäksi velvollisuudentunto sai vastaanottamaan paikan vallankumousoikeudessa. Vallankumouksellisessa tilanteessa puolue vaati aktiiveiltaan erilaisia asioita kuin rauhan aikana, mutta ne oli yhtä kaikki hoidettava. Kuten *Piilonen* huomauttaa, tällaisissa tapauksissa ”koetukselle joutuivat vain puolueuskollisuus ja viitseliäisyys”.[151] Lainkäyttäjiä motivoi myös halu ylläpitää järjestystä: jonkun oli uusissa oloissa huolehdittava tästäkin.

Lainkäyttäjien velvollisuudentuntoon viittaa vallankumousoikeuksien toiminnan jatkuminen useilla paikkakunnilla aivan punavallan loppuun saakka. Valkoiset joukot saavuttivat Helsingin vain kaksi päivää vallankumousoikeu-

---

taa, joka oli työväenjärjestöjen yhteistoimintaelin. (*Tuomisto* 1984, s. 256).

146 *Johansson* 1987, s. 49–51 ja 163.

147 Puheenjohtaja, neljä jäsentä, yleinen syyttäjä ja syytettyjen avustaja (VL 2, 3 ja 5 §).

148 Ks. esimerkiksi Helsingin vallankumousoikeuden kokoonpano liitteessä 3.

149 *Letonmäki* 1928, s. 64–65, *Rinta-Tassi* 1986, s. 244.

150 Ks. tästä *Häkkinen* 1971, s. 116.

151 *Piilonen* 1978 s. 271, *Piilonen* 1982, s. 215.

den viimeisen istunnon jälkeen.[152] Tampereen vallankumousoikeus kokoontui vielä 25.3., jolloin Tampere oli jo saarrettu ja taisteluita käytiin kaupungin välittömässä läheisyydessä.[153] Valkealassa tuomittiin vielä 25.4., vaikka valkoiset olivat aivan vieressä katkaisemassa pakoyhteyttä itään.[154] Vallankumouksellinen ylioikeus puolestaan piti viimeisen istuntonsa vain runsasta vuorokautta ennen punajohdon pakoa maasta.[155] Asioiden pedantti käsittely punaisen Suomen romahtaessa osoittaa oikeuksien jäsenten suhtautuneen tuomiovallan käyttöön vakavasti. He pyrkivät hoitamaan saamansa tehtävän vastuuntuntoisesti loppuun saakka. Tehtävänsä herpaantumatta loppuun asti hoitaneet vallankumousoikeudet olivat siis vastuuntuntoisempia kuin kansanvaltuuskunta, jonka jäsenten osanotto toimielimen kokouksiin laimeni huomattavasti sodan lopputuloksen alkaessa selvitä.[156] Omalla tavallaan tunnollisuudesta kertoo myös episodi Turun vallankumousoikeudessa, jossa oikeuden kirjoitusvälineet olivat väärinkäsityksen vuoksi kadonneet: ”Täältä ei saa hävitä nuppineulaakaan niinkauan kuin me ollaan täällä”, merkittiin kokouksen pöytäkirjaan.[157]

### 4.7.3 Lainkäyttäjien koulutus

*Rinta-Tassi* on selvittänyt punaisen keskushallinnon virkailijoiden taustoja. Hänen tutkimistaan 264 keskushallinnon virkailijasta ainoastaan viisi oli tuomareita tai asianajajia.[158] Määrä on varsin vähäinen, mitä korostaa se, ettei asianajajan tittelin käyttäminen edellyttänyt tuolloin oikeudellista koulutusta. Samanlaiseen havaintoon päätyy *Piilonen*, joka on tutkinut punaisia luottamushenkilöitä. Hän ei mainitse yhtäkään oikeustieteellisen koulutuksen hankkinutta. *Piilosen* mukaan muukin oppisivistyneistö loisti kapinallisten keskuudessa poissaolollaan.[159]

*Rinta-Tassin* ja *Piilosen* havainnot punaisten lähes olemattomasta lainopillisesta koulutuksesta ovat oikeansuuntaisia. Oikeudellisen asiantuntemuksen tila punaisessa Suomessa oli heikko. Suomen tuolloin noin 1 700 lakimiehestä[160] vain muutama valitsi punaisen puolen. Vallankumousoikeuksissa ei is-

---

152 Ks. luku 6.2.1.

153 Tampereen VO 175 / 25.3.1918 (VapSA 25 A), *Ylikangas* 1993a, s. 277–305, *Lappalainen* 1981a, s. 324.

154 Valkealan VO 14 ja 17 / 25.4.1918 (VROSyA D c 1:1), *Lappalainen* 1981a, s. 318–319.

155 Vallankumouksellisen ylioikeuden pöytäkirjat 23.4.1918 (VapSA 17), *Rinta-Tassi* 1986, s. 489–490.

156 *Rinta-Tassi* 1986, s. 288–289.

157 Turun vallankumousoikeuden kokouksen pöytäkirja 27.2.1918 (VapSA 853).

158 *Rinta-Tassi* 1986, s. 246.

159 *Piilonen* 1982, s. 316.

160 Vuoden 1926 lakimiesmatrikkelissa on lueteltu 1 223 juristia, jotka olivat suorittaneet tut-

tunut juristeja, ja lakimiehet olivat muissakin tehtävissä lähinnä poikkeuksen vahvistaneita sääntöjä.

Hierarkian yläpään tarkasteleminen on paljastavaa. Kansanvaltuuskunnassa ei ollut alun perin ollut juristeja lainkaan, mutta maaliskuussa työväen pääneuvosto nimitti lainvalmistelukunnassa toimineen hovioikeuden auskultantti Juho Oskari Arjanteen sosiaaliasiain valtuutetuksi.[161] Oikeusasiain osaston valtuutetut olivat ylioppilas ja puuseppä. Prokuraattori Matti Turkia oli toimittaja, mutta hänen apulaisensa, sahatyömies Nestori Aronen, oli toiminut maallikkoasianajajana. Heidän alaisinaan oli jonkin aikaa kaksi lakia lukenutta sihteeriä, Urho Mäkelä ja Helsingin vallankumousoikeuden puheenjohtajanakin hetken kansanvaltuuskuntaa palvellut Väinö Aleksander Rautavaara. Vallankumoukselliseen ylioikeuteenkaan ei riittänyt lainoppineita jäseniä. Lähimmäksi pääsivät puheenjohtajaksi nimitetty sanomalehdentoimittaja Kaarlo Harvala, myös oikeusasiain osaston kansliapäällikkönä toiminut Tyko Varto ja yleinen syyttäjä Rikhard Johansson, joilla oli asianajokokemusta.[162] Arjanne ja toinen lainvalmistelukuntaan kuulunut hovioikeuden auskultantti, Einari Laaksovirta, olivat siis oikeudelliselta koulutukseltaan ylivertaisia.[163]

Vaikka lakimiehiä kohtaan tunnetulla epäluulolla oli työväenliikkeessä pitkät perinteet, oikeustieteellinen koulutus sinänsä ei ollut dismeriitti nimitettäessä lainkäyttäjiä vallankumousoikeuksiin. Kaksi vuotta lakia lukenut Rautavaara nimitettiin Helsingin vallankumousoikeuden puheenjohtajaksi ilmeisesti täysin koulutuksensa perusteella, koska tavallisiksi jäseniksi valittiin häntä vanhempia ja poliittisesti ansioituneempia puolue- ja ammattiyhdistysaktiiveja.[164] Lahdessa pyydettiin hovioikeuden auskultantti Sulo Mannermaata yleiseksi syyttäjäksi, mutta tämä kieltäytyi.[165] Etsittäessä henkilöä punaisen tuomioistuinlaitoksen huipulle, vallankumouksellisen ylioikeuden puheenjohtajaksi, nimitystä valmistellut työväen pääneuvoston lakivaliokunta nimenomaan ilmoitti edellyttävänsä, että tehtävään valittaisiin lakimies.[166]

---

kintonsa ennen sisällissotaa. Matrikkelin kuolleiden luettelossa on lisäksi 471 ennen sisällissotaa valmistunutta lakimiestä. (Suomen lakimiehet 1926) Ks. myös *Björne* 1977, s. 404–405 ja *Kemppinen* 1992, s. 171.

161 Suomen vallankumoushallitus (10/1918), Työväen pääneuvoston päätös Suomen kansanvaltuuskunnan kokoonpanosta ja toiminnasta (32/1918).

162 Vallankumouksellisen ylioikeuden jäsenistä ks. liite 3.

163 *Rinta-Tassi* 1986, s. 162, 171–175, 241–242 ja 253, Suomen lakimiehet 1926, s. 269 ja 351, VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander.

164 Vuonna 1909 ylioppilaaksi kirjoittanut Väinö Aleksander Rautavaara (1888–1918) oli lukenut Helsingin yliopistossa kieliä ja historiaa, mutta vaihtanut oikeustieteeseen vuonna 1915. Opintojensa ohella hän oli työskennellyt Helsingin poliisilaitoksen postitoimistossa ja maaseudulla sijaisopettajana. Näine ansioineen Rautavaara oli punaisen Suomen mittakaavassa erittäin oppinut mies. Rautavaara kuoli Suomenlinnan vankileirillä syksyllä 1918. (VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander, Sotasurmat / Rautavaara, Väinö Aleksander).

165 *Anttila* 1975, s. 170, Suomen lakimiehet 1926, s. 385–386.

166 Lakivaliokunnan mietintö n:o 1 Suomen Kansanvaltuuskunnan kirjelmän johdosta, koske-

Näin ei käynyt, mutta tapaukset osoittavat, ettei lakimiesprofessio sinänsä ollut vihan kohde.

Oikeustieteellinen koulutus ei toisaalta ollut myöskään itseisarvo. Vallankumousoikeuksiin ei etsitty juristeja, eivätkä kaikki lainopin ylioppilaat päässeet tuomioistuimen jäseniksi.[167] Tärkeämpää oli oikeanlainen vallankumouksellinen tietoisuus. Esitellessään vallankumouksellisen ylioikeuden syyttäjäksi aiottua Rikhard Johanssonia työväen pääneuvostolle prokuraattori muisti mainita tämän oikeudellisten ansioiden lisäksi, että Johansson oli ”mielipiteiltään sosialidemokraatti”.[168] Oikeusasiain osasto puolestaan neuvoi tuomareita ratkaisemaan asiat ”terveen *proletaarisen* harkintansa mukaan”.[169]

Tutkimuksen liitteisiin 2 ja 3 on koottu vallankumousoikeuksien lainkäyttäjien ammatteja. Kuten huomataan, lakimiehiä ei ollut, vaan lainkäyttäjät kuuluivat koulutuksensa puolesta työväenluokkaan. Vaikka oikeuksiin valituilla ei ollut merkittävämpää oppisivistystä, he eivät olleet pelkkiä sekatyöläisiä, vaan erityistaidon hankkineita ammattimiehiä, työläisaristokratiaa. Joukossa oli toki monia tavallisia työmiehiä, mutta sitä enemmän puuseppiä, suutareita, tehdastyöläisiä ja muissa vastaavissa ammateissa toimineita.

Tiedot vallankumousoikeuksien lainkäyttäjien koulutuksesta osoittavat tuomarien olleen muita kapinallisia korkeammassa sosiaalisessa asemassa. Hankkimillaan erityistaidoilla he olivat työväestön yläkerrostumaa. Myös muussa punaisessa hallinnossa vaativia tehtäviä annettiin valikoidummalle joukolle. Valtuustojen ja lautakuntien johtohenkilöistä vain 20 prosenttia oli pelkkiä työmiehiä, elintarvikekomissaareista ja järjestyspäälliköistä noin joka seitsemäs.[170] Työmiesten osuus oli pienin keskushallinnon virkailijoiden joukossa, joista vain kaksi prosenttia oli *Rinta-Tassin* jaottelussa ”sekatyöläisiä ja työmiehiä ilman erittelyä”.[171] Vertailun vuoksi todettakoon, että valtiorikosoikeuksissa tuomituista noin 70 000 kapinallisesta lähes puolet kuului tähän joukkoon.[172]

Lainkäyttäjät olivat siis varsin proletaarisia. Heidän puutteellinen koulutuksensa asetti esteitä sille, kuinka suuressa määrin vanhaan lainsäädäntöön voitiin tukeutua. He tuskin täysin ymmärsivät sellaisten käsitteiden kuin asianomistajarikos tai todistustaakka sisältöä. Monet vallankumousoikeudet eivät olleet pe-

---

va Vallankumouksellisen Ylioikeuden jäsenistön nimittämistä (VRYO 23471 / Harvala, Kaarlo Jafet).

167 Esimerkiksi Kullervo Mannerin nuorempi veli, lakitieteen ylioppilas Junno Manner jätettiin Vampulassa vallankumousoikeuden sihteeriksi. (*Viikki* 2000, s. 22, *Haavio* 1974, s. 18–19, Vampulan VO:n pöytäkirjat (VapSA 22)).

168 Prokuraattorin kirje työväen pääneuvostolle 26.2.1918 (nro 87) (SKA 24).

169 Määräys vallankumouksellisista tuomioistuimista. (VapSA 17) Alkuperäisessä ei ole kursivointia.

170 *Piilonen* 1982, s. 316 ja 425.

171 *Rinta-Tassi* 1986, s. 247.

172 *Paavolainen* 1971, s. 325.

rillä edes punaisesta lainsäädännöstä ja kääntyivät oikeusasiain osaston puoleen mitä moninaisimmissa pulmatilanteissa.[173] Lainsoveltajien puutteellista koulutusta yritettiin ilmeisesti paikata järjestämällä Helsingissä tuomarikursseja vallankumousoikeuksien jäsenille.[174] Tietoja kursseista on kuitenkin säilynyt niin vähän, ettei niiden järjestämisestä ole täyttä varmuutta.

### 4.7.4 Lainkäyttäjien sukupuoli

Turussa vuonna 1899 hyväksytyssä puolueohjelmassa oli vaadittu miesten ja naisten ”täydellistä yhdenvertaisuutta”.[175] Samansisältöinen vaatimus oli kuulunut vuonna 1918 voimassa olleeseen Forssan ohjelmaan.[176] Vallankumoushallitus noudatti puolueohjelmia ja edisti tasa-arvoa säätämällä lain naisen oikeudesta päästä valtion ja kunnan virkoihin ja toimiin, jolla kumottiin voimassa ollut lainsäädäntö niiltä osin kuin se rajoitti naisten oikeutta tulla valituiksi erilaisiin virkoihin.[177] Sukupuolten välinen tasa-arvo oli siis ainakin paperilla paremmissa kantimissa kuin ennen vallankumousta.

Ennen vallankumousta tuomarinvirkoihin oli voitu valita ainoastaan miehiä. Vallankumousoikeuksista annettu väliaikainen laki ei sisältänyt tällaista rajoitusta, vaan kansanvaltuuskunta ulotti tasa-arvon johdonmukaisesti myös oikeudenkäyttöön. Mainitun tasa-arvolain lisäksi säädettiin vielä erikseen, että uusiin tuomioistuimiin voitiin valita laissa säädetyt edellytykset täyttäneitä ”henkilöitä”.

Lainsäädännössä taatusta tasa-arvosta huolimatta todellisuus oli toisen näköinen. Vallankumousoikeuksiin kyllä valittiin naisia, mutta se oli hyvin poikkeuksellista. Naiset olivat häviävän pieni vähemmistö. Naisia vaikuttaa olleen vallankumousoikeudessa korkeintaan yksi tuomioistuinta kohden, eivätkä he hoitaneet puheenjohtajan, yleisen syyttäjän eivätkä syytettyjen avustajan tehtäviä.[178] Vallankumoukselliseen ylioikeuteen kuului yksi nainen, eduskunnan la-

---

173 Ks. oikeusasiain osaston kirjeenvaihtoa eri vallankumousoikeuksien kanssa (SKA 21 B, B b, D a ja E) sekä vallankumousoikeuksien esittämiä pyyntöjä punaisen lainsäädännön toimittamiseksi (SKA 21 J e 1).

174 *Santonen* 2001, s. 374 ja 384, VRYO 25743 / Grönroos, Kaarlo Frans Vilhelm.

175 Suomen työväenpuolueen perustavan kokouksen pöytäkirja s. 46.

176 Forssan puoluekokouksen pöytäkirja s. A 164.

177 Laki naisen oikeudesta päästä valtion ja kunnan virkoihin ja toimiin (19/1918).

178 Ainoat tässä tutkimuksessa esiin tulleet paikallisten vallankumousoikeuksien naistuomarit olivat Elsa Aarto Janakkalassa, Fanny Ahlfors Kiikassa, Vera Ekholm Hangossa, Alma Laakso Karjalohjalla, Emmi Laatikainen Lahdessa, Hilma Laine Porissa, Ida Laurikainen Hyvinkäällä, Hilma Laxman Huopalahdessa, Elisabeth Starck Lappeenrannassa, Ida Touhonen Heinolassa ja Aura Uusikangas Helsingissä. Pitää tosin muistaa, että paikoin tuomareiden nimistä merkittiin pöytäkirjoihin vain ensimmäinen kirjain, jolloin sukupuolen toteaminen on vaikeata. (Porin VO:n pöytäkirjat (VapSA 21 B, VROSyA D b 1), Hyvinkään VO:n pöytäkirjat (VapSA 18 B, VROSyA D b 1), Huopalahden VO:n pöytäkirjat (VapSA 21 B), Kiikan VO:n pöytäkirjat (VapSA 19 B),

kivaliokunnassa pitkään vaikuttanut Alma Jokinen, mutta hän olikin ylioikeuden aktiivisimpia jäseniä.[179] Oikeushallinnossa naisia oli lähinnä sihteereinä ja konekirjoittajina, tosin lainvalmistelukunnassa työskenteli kansanedustaja Anni Huotari.[180]

Jos naisia oli vähän oikeuslaitoksessa, ei heitä ollut paljon muissakaan punaisissa viranomaistehtävissä. Kansanvaltuuskunnassa ei ollut yhtäkään naista ennen maaliskuussa tapahtunutta uudelleenjärjestelyä, jolloin vallankumoushallitukseen nostettiin entiset kansanedustajat Hilja Pärssinen ja Hanna Karhinen.[181] Punaisten kunnallisvaltuustojen jäsenistä oli naisia alle kymmenen prosenttia. Koko punaisessa Suomessa yksikään nainen ei toiminut järjestyspäällikön tai elintarvikekomissaarin kaltaisissa vastuunalaisissa luottamustehtävissä.[182]

### 4.7.5 Muita huomioita punaisista lainkäyttäjistä

Suurin osa punaisista virka- ja luottamusmiehistä oli ollut aktiivisia työväenjärjestöissä ennen vallankumousta, yli puolet jopa johtotehtävissä.[183] Sama päti vallankumousoikeuksien tuomareihin, pitihän heidän jo lain mukaan ”nauttia työväen luottamusta” (VL 3 §). Pienillä paikkakunnilla mahdollisia vastuunkantajia ei ollut montaa, joten samoille henkilöille kasautui useita luottamustehtäviä. Niinpä työväenyhdistyksen johto muodosti monin paikoin vallankumousoikeuden. Näin oli ainakin Pukkilassa ja Pornaisissa.[184] Työväenyhdistysten johtomiehet jakoivat oikeutta myös esimerkiksi Karjaalla, Hausjärvellä, Halikossa, Huopalahdessa ja Mäntsälässä.[185]

Niin Helsingin, Hämeenlinnan kuin Rauman vallankumousoikeuksiin kuului useita työväenjärjestöissä kokemusta hankkineita järjestöihmisiä. Pääkaupun-

---

Lahden VO:n pöytäkirjat (VapSA 20 A), Hangon VO:n pöytäkirjat (VapSA 28 AA), *Heinonen* 2001, s. 40, *Pukkio* 1975, s. 89, *Anttila* 1975, s. 170, *Tukkinen* 1999, s. 15, Luettelo B / Laxman, Hilma Karoliina, Lappeenrannan VO:n pöytäkirjat (VapSA 20 A), *Tikka – Arponen* 1999, s. 233, Luettelo C / Aarto, Elsa).

179 Vallankumouksellisen ylioikeuden pöytäkirjat (VapSA 17), Luettelo B / Jokinen, Alma, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Jokinen, Alma.

180 Suomen kansanvaltuuskunnan henkilökunnan palkkaluettelo (liitetty kansanvaltuuskunnan pöytäkirjaan 13.3.1918 kello 8.50 illalla).

181 Suomen vallankumoushallitus (10/1918), Työväen pääneuvoston päätös Suomen kansanvaltuuskunnan kokoonpanosta ja toiminnasta (32/1918), Kapinaliikkeen alkuvalmistelut, sen kehitys ja leviäminen tammikuun 31 päivään 1918, s. 68–69, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Pärssinen, Hilja ja Karhinen, Hanna.

182 *Piilonen* 1982, s. 314 ja 419.

183 *Piilonen* 1982, s. 324.

184 *Upton* 1981, s. 181, *Keskisarja* 2007, s. 123–124.

185 *Lindholm* 2005, s. 153 ja 285, *Pukkio* 1975, s. 89, *Tuomisto* 1995, s. 74, *Tapiola* 1966, s. 139–140, *Hinkka* 1984, s. 280.

gissa tuomioistuimen jäsenten meriitit olivat tietysti suurempia. Tuomareihin kuului vähintään viisi ammattiyhdistysliikkeen johtohenkilöä, joista kaksi oli ollut peräti liittojensa puheenjohtajia. Kaksi oli istunut Helsingin työväenyhdistyksen johtokunnassa ja kolme toiminut puolueen virallisesti hyväksyminä agitaattoreina. Vallankumouksen myötä heille sateli muitakin luottamustehtäviä. Kuusi tuomaria kuului Helsingin punaiseen valtuustoon joko varsinaisena tai varajäsenenä. Myös Hämeenlinnan vallankumousoikeudessa toimi henkilöitä, joilla oli huomattavia järjestöllisiä meriittejä: Otto Toivonen oli kansanedustaja ja Matti Salmi Hämeenlinnan työväenyhdistyksen johtokunnan jäsen, entinen sihteeri ja monivuotinen vasemmistoaktiivi. Vallankumousoikeuden puheenjohtajaksi valittu kirjaltaja Jukka Telén, ”toimelias nuorimies”, oli paikallisen osuuskaupan perustajajäseniä. Lisäksi syytettyjen avustajaksi nimitettiin Hämeen läänin eteläisen vaalipiirin piirisihteeri, ”sovinnollinen ja vakaasti kristillinen” Väinö Kivisalo. Yhtä lailla raumalaisilla tuomareilla oli järjestöllisiä meriittejä.

Rivikapinalliset olivat varsin nuoria. Valtiorikosoikeuksissa tuomituista yli 60 prosenttia oli alle 30-vuotiaita, minkä alle jäi myös kaatuneiden keski-ikä.[186] Keskushallinnon virkailijat ja luottamustoimiin valitut olivat vanhempia, heistä yli 40 prosenttia oli täyttänyt 40 vuotta.[187] Väki oli kuitenkin nuorempaa kuin vanhat vallan edustajat: esimerkiksi Helsingissä punaisen valtuuston jäsenet olivat 11 vuotta nuorempia kuin vallankumousta edeltäneeseen valtuustoon kuuluneet.[188]

Koska vallankumousoikeuksien lainkäyttäjät olivat yleensä työväenliikkeen luottamushenkilöitä, voidaan otaksua heitä koskevien huomioiden pätevän myös punaisiin lainkäyttäjiin. Ainakin ikäkysymyksessä näin oli. Yhteensä 23 helsinkiläisen, hämeenlinnalaisen ja raumalaisen lainkäyttäjän ikä on tiedossa. Heistä nuorin oli 25- ja vanhin 44-vuotias, keskimääräisen iän ollessa 34 vuotta. Lainkäyttäjät olivat siten varsin nuoria verrattuna maan tuomarikuntaan, mutta vanhempia kuin vallankumoukselliset keskimäärin. Arviota tuomareiden suhteellisesta iäkkyydestä vahvistaa se, että 29-vuotias, siis keskimääräistä kapinallista vanhempi, Väinö Aleksander Rautavaara pyrki torjumaan nimityksensä Helsingin vallankumousoikeuden puheenjohtajaksi vetoamalla nuoruuteensa.[189] Ainakin Pälkäneellä tuomarit olivat vielä selvästi vanhempia, sillä siellä turvauduttiin 69- ja 71-vuotiaisiin työväenliikkeen veteraaneihin.[190]

---

186 *Rasila* 1968, s. 67, *Paavolainen* 1971, s. 322.
187 *Rinta-Tassi* 1986, s. 248, *Piilonen* 1982, s. 320.
188 *Piilonen* 1982, s. 321.
189 Helsingin vallankumousoikeuden kokouksen pöytäkirja 6.2.1918 (VROSyA D a 1a).
190 *Vuorensola* 1988, s. 350, Sotasurmat / Jokela, Juho Juhonpoika ja Wiiki, Aukusti.

Vaikka valkoiset myöhemmin niin mieluusti väittivät,[191] punaisessa hallinnossa oli todellisuudessa hyvin vähän rikollista ainesta. Vaikka vaatimustasosta jouduttiin tinkimään, *Piilosen* tutkimista tuhannesta kunnallismiehestä rikollista taustaa oli alle kymmenesosalla. Heistäkin lähes puolet sovitti tekonsa sakolla.[192] He olivat selvästi nuhteettomampia kuin punaiseen terroriin syyllistyneet, joista joka viides oli tehnyt rikoksia jo ennen sotaa.[193] Sama huomio pätee vallankumousoikeuden lainkäyttäjiin. Ainoastaan muutamiin tätä tutkimusta varten läpikäytyihin lukuisiin punaisten tuomarien, syyttäjien ja avustajien valtiorikosoikeusakteihin on liitetty mainetodistus, josta käy ilmi henkilön syyllistyneen aikaisemmin rikolliseen toimintaan. Tehdyt rikokset eivät olleet kummoisia, lähinnä petoksia ja alkoholirikoksia.[194] Vallankumousoikeuksiin nimitetyiltä ei siis kuitenkaan edellytetty täysin nuhteetonta taustaa.

Yhteenvetona punaisista lainkäyttäjistä voitaneen todeta, että he olivat parhaita käytettävissä olleita henkilöitä. Oikeuksiin valittiin miehiä, joihin oli ennenkin totuttu luottamaan. Loppuun voidaan siteerata kasööri A. Dahlbeckia, joka huolimatta monenmoisista vaikeuksistaan punaisen esivallan kanssa kuvasi myöhemmin Lappeenrannan vallankumousoikeuden puheenjohtajaa seuraavasti:

> *”Olin tuntenut [Kaarlo] Ketolan jo aikaisemmin, kun hän kävi konttorissa maksamassa työväenyhdistyksen talon ja sen eläväinkuvien [teatterin] sähkölaskuja ja silloin useinkin keskustelin hänen kanssa[an]. Kaikissa niissä tapauksissa, jolloin olin hänen kanssaan tekemisissä, esiintyi hän niin tyynenä, suorana ja arvokkaana, että väkisinkin tuli ajatelleeksi, että tuo on ainoa mies sakissa, joka on rehellinen ilman mitään kaksinaamaisuutta.”*[195]

## 4.8 MUUT OIKEUDELLISET TOIMIJAT

### 4.8.1 Toveri- ja sotaoikeudet

Vallankumousoikeuksien tuomiovalta ei kaikissa tapauksissa ulottunut punakaartiin, jolla oli sotilaitaan varten omat tuomioistuimensa, toveri- ja sotaoikeudet. Niitä koskevaa säädöstä ei julkaistu asetuskokoelmassa, vaan kansanvaltuuskunta painatti 7.2. vihkosen nimeltään *Suomen punaisessa kaartissa käy-*

---

191 *Piilonen* 1982, s. 332–333, *Castrén* 1926, s. 81–97.
192 *Piilonen* 1982, s. 333–334.
193 *Paavolainen* 1966, s. 226.
194 VRYO 17433 / Vankka, Gustaf Adolf, VRYO 19298 / Halme, Hjalmar Johan, VRYO 17524 / Leinonen, Arvid.
195 A. Dahlbeck: Muistelmia ja vaikutelmia kapinan ajalta Lappeenrannassa (VapSA 187).

*tännössä olevat säännökset toveri- ja sotaoikeuksista*. Se korvasi kaartin ylipäällikön aiemmin laatimat, selvästi ankarammat säännöt.[196]

Säädöksen mukaan kaartilaiset olivat sekä kurinpitorikkomuksista että palveluksessa tekemistään rikoksista toveri- ja sotaoikeuksien tuomiovallan alaisia (1 §). Jos rikos tehtiin palveluksen ulkopuolella, vallankumousoikeus oli toimivaltainen. Rajanveto oli selvä vain teoriassa, käytännössä sen voi olettaa aiheuttaneen ristiriitoja.

Sotaoikeuden toimivalta määriteltiin tarkemmin sääntöjen 6 §:ssä. Sille kuuluivat päällystöä koskeneet asiat sekä kaartin omaisuuden hävittämistä ja vihollisen avustamista koskeneet jutut. Sodan aikana se sai tuomita myös erilaisista taisteluihin liittyvistä teoista, kuten karkuruudesta, aseiden hylkäämisestä ja niskoittelusta. Käytössä olleet rangaistukset olivat rauhan aikana korvausvelvollisuus ja kaartista erottaminen, joka oli mahdollista tehdä myös julkisesti. Sodan aikana sotaoikeus saattoi ”harkinnan mukaan tuomita ankarampiakin rangaistuksia”, mutta kuolemantuomio ja kidutus olivat myös silloin kiellettyjä (8.2 §). Pykälässä mainittuja ankarampia rangaistuksia ei määritelty mitenkään. Sotaoikeudella oli valta siirtää kaikenlaiset asiat vallankumousoikeuteen (8.3 §), ja sen ratkaisuista oli sodan aikana oikeus valittaa ylisotaoikeuteen.

Punakaartin jokaisen komppanian miehistö valitsi keskuudestaan viisimiehisen toverioikeuden. Sen tehtävä oli ”valvoa kaartilaisten elämää ja käytöstä sekä rintamapalveluksessa että sen ulkopuolella” kaikissa muissa paitsi sotaoikeuden toimialaan kuuluneissa asioissa. Toverioikeus sai määrätä rangaistuksen vapaasti, mutta se täytyi vahvistuttaa komppanianpäälliköllä (3 §). Jos toverioikeuden toimivalta ei riittänyt asian ratkaisemiseen, sen piti siirtää asia sotaoikeuteen (4 §). Ohjesääntöisestä kurinpidosta vastasi kuitenkin päällystö.

Toveri- ja sotaoikeuksien toiminnasta on säilynyt hyvin vähän tietoa. Edes niiden olemassaolosta ei juuri ole jäljellä dokumentteja. Toverioikeuksia on ilmeisesti ollut lähinnä paikkakunnilla, joilla punakaartin organisoitumisen taso on ollut muutenkin korkeampi, kuten Turussa, Toijalassa ja Kouvolassa. Ylisotaoikeuden toiminnasta on niin vähän tietoa, että on syytä epäillä, perustettiinko kyseistä toimielintä koskaan.[197]

---

196 *Tikka* 2004, s. 79, Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 7.2.1918 klo 8.20 illalla (SKA C a1).

197 *Paavolainen* 1966, s. 282–287, *Tikka* 2004, s. 79–80. Ks. myös *Ylikangas* 1993a, s. 515. Ohjesäännön mukaisia sotaoikeuksia ei tule sekoittaa punaisten erityisesti pakomatkallaan perustamiin, tuomiovaltaa epämääräisillä valtuuksilla käyttäneihin kaartilaisryhmiin, jotka saattoivat ottaa tämän nimen. Esimerkkinä voidaan mainita niin sanottu Niemströmin (tai Niemenströmin) (rintama-)sotaoikeus, joka perustettiin punakaartin pohjoisen rintaman yleisesikunnan käskyllä maaliskuun lopussa. *Jari* ja *Jouni Eerolan* mukaan sotaoikeudelle annettiin tehtäväksi ratkaista kaikki rikosasiat ”niin kaartin riveissä kuin niiden ulkopuolellakin”. Tällaisen tuomiovallan käyttö ei tietenkään perustunut mihinkään lakiin. Niemströmin joukkio ryösteli ja murhasi niin valkoisia kuin pettureina pitämiään punaisia ennen kuin Tuusulan punakaarti pysäytti sen Syrjäntaan

*Punakaarti toimi toisinaan kansanvaltuuskunnan käskyistä välittämättä.*

Punakaartilainen saattoi siis ainakin teoriassa saada tekemästään rikoksesta rangaistuksen esimieheltään, toverioikeudelta, sotaoikeudelta, ylisotaoikeudelta, vallankumousoikeudelta tai vallankumouksellisella ylioikeudelta. Järjestelmä oli liian monimutkainen toimiakseen ajatellulla tavalla, etenkin kun punakaartin toiminnassa oli muutenkin varsin runsaasti toivomisen varaa. Oikeudenhoitoon ja kurinpitoon liittyneitä puutteita esiintyi, ja kansanvaltuuskunta joutui vetoamaan kaartiin ”kunnollisen toverijärjestyksen” aikaansaamiseksi.[198] Kaikesta huolimatta ainakin jotkut toverioikeudet langettivat rangaistuksia omavaltaisuuksiin syyllistyneille. Ne olivat kuitenkin yleensä lieviä, koska ankarien tuomioiden pelättiin vaikuttavan kielteisesti vapaaehtoisuuteen perustuneen punakaartin taistelumoraaliin.[199]

kylässä. Sotaoikeuden jäsenet tuomittiin kuolemaan ”kenttäoikeudessa”, jonka status oli yhtä epämääräinen kuin sotaoikeudenkin. Puheenjohtaja Valdemar Niemströmin kerrotaan kuitenkin paenneen. (*Eerola – Eerola* 1998, s. 72–77).

198 *Paavolainen* 1966, s. 287, *Soikkanen* 1970, s. 302.

199 *Paavolainen* 1966, s. 282–283, *Tikka* 2004, s. 79–82.

### 4.8.2 Kenttäoikeudet

Punaista tuomioistuinjärjestelmää tarkasteltaessa on säännöllisten tuomioistuimen lisäksi huomioitava punakaartin perustamat kenttäoikeudet. Ne eivät olleet virallisia toimielimiä, vaan epämuodollisia terrorin välineitä. Kenttäoikeuksien olemassaolo on aineiston tuhoutumisen vuoksi osin kyseenalainen, mutta *Tikka* tulkitsee kenttäoikeuksiksi sellaiset vaihtelevan nimiset toimielimet, jotka tuomitsivat vihollisia tai sellaisiksi oletettuja henkilöitä oikeudenkäyntiä muistuttaneen menettelyn jälkeen.[200]

Punakaarti perusti kenttäoikeuksia rauhoittaakseen haltuun otetun alueen ja puhdistaakseen sen vastavallankumouksellisista. Kenttäoikeuksille oli keskitetty pahimpien vastavallankumouksellisten tuomitseminen. Kyse oli henkilöistä, jotka olivat syyllistyneet punakaartin näkökulmasta niin vakaviin tekoihin, ettei sotilaallinen tilanne sallinut asioiden käsittelyä virallisin muodoin vallankumousoikeuksissa. Sen sijaan punakaarti ratkaisi asiat omissa kenttäoikeuksissaan.[201]

Kenttäoikeuksien istuntoja ei voi kuvata oikeudenkäynneiksi sanan vakiintuneessa merkityksessä. Kenttäoikeuksien toiminta oli organisoitua punaista terroria. Se oli voimakkainta siellä, missä punakaartin toiminta oli riittävän järjestelmällistä, kuten Toijalan ja Kouvolan kaltaisissa rautateiden solmukohdissa, joiden hallinta oli punaisille välttämätöntä. *Tikka* on laskenut, että kenttäoikeuksina pidettävät elimet olivat vastuussa kolmasosasta kaikesta punaisesta terrorista.[202]

### 4.8.3 Laillisuusvalvonta

Tuomioistuinten lisäksi punaiseen oikeuslaitokseen kuului laillisuusvalvonnasta vastanneita toimielimiä. Niistä ainakin muodollisesti tärkein oli prokuraattori, joksi valittiin SDP:n puoluesihteeri Matti Turkia (1871–1946). Prokuraattorin apulainen oli asioitsija Nestori Aronen (1876–1954), joka oli ennen sisällissotaa ollut vasemmiston oikeusasioista kiinnostuneimpia kansanedustajia. Aronen sai maaliskuun puolivälissä koko viraston hoitoonsa, koska prokuraattorin toimensa ohella punakaartin yleisesikuntaan kuulunut Turkia sai käskyn lähteä Viipuriin tarkastamaan rintamaesikuntia ja sen jälkeen Pietariin hankkimaan materiaalitäydennyksiä – Arosen mukaan kyse oli lähinnä paosta. Sitä ennen Turkia oli vastannut laajakantoisempien kysymysten ratkaisemisesta, kun taas Aronen oli huolehtinut viraston jokapäiväisestä toi-

200 *Tikka* 2004, s. 17 ja 436–438
201 *Tikka* 2004, s. 112–113.
202 *Tikka* 2004, s. 97 ja 113.

minnasta. Prokuraattorilla ja hänen apulaisellaan oli käytettävissään oikeudellista asiantuntemusta, sillä virastossa työskenteli eripituisia jaksoja kaksi lainopin ylioppilasta.[203]

Turkia oli erinomainen valinta prokuraattoriksi, ainakin jos on uskominen *Sosialisti*-lehden toimittajaa Antti Bärmania:

> *”Myöhemmin tapasin junassa vanhan miehen, työn kuluttaman, laihan työläisen, jonka lausunto kuvasi tyypillisesti kansan ajatusta työväenedustajasta prokuraattorin virassa:*
> *– Minä olen elänyt jo yli viisikymmentä vuotta ja nähnyt, kuinka työväen oikeuksia on lokaan poljettu. Olen seurannut Turkian ja toisten sosialistien toimintaa, ja kun minä kuulin, että Turkia on nimitetty prokuraattoriksi, tuli kyyneleet silmiini ja minä lausuin: ’Nyt voin jo minäkin kallistaa pääni, sillä minä tiedän, että työväki tulee tästä maasta saamaan oikeutta!’ ”*[204]

Senaatissa oli ollut prokuraattori, jonka tehtävänä oli ollut valvoa senaatin toiminnan lainmukaisuutta ja lakien noudattamista maassa muutenkin.[205] Kansanvaltuuskunnan prokuraattorin tehtävänä oli yhtä lailla valvoa laillisuuden ja järjestyksen säilymistä. Prokuraattori vastaanotti kanteluita erilaisista lainvastaisuuksista, määräsi syytteitä nostettaviksi ja tutkimuksia tehtäviksi. Hän osallistui kansanvaltuuskunnan kokouksiin, tarkasti säädösluonnoksia ja teki lainsäädäntöaloitteita.[206] Toisinaan punaiset lainsoveltajat kääntyivät prokuraattorin puoleen pyytäen häneltä neuvoa erilaisissa asioissa.[207] Suurin osa prokuraattorin päätöksistä oli kehotuksia tutkia asia joko vallankumousoikeudessa tai muuten.[208]

Bärmanin artikkeli sisälsi myös kansanvaltuuskunnan jäsenten haastatteluja.[209] Turkia antoi jutussa kuvan itsestään kovana vallankumouksellisena. Prokuraattorin virasto ei Turkian mukaan tulisi ”palvelemaan enää luokkaetuja kuten tähän saakka”. Vastavallankumouksellisten piti saada ankarat tuomiot, ”kuten ne ansaitsevatkin”. Toimittajan ihmeteltyä, miten prokuraattori selviäisi saapuneiden lukuisten kanteluiden käsittelystä, ”karskiksi työväenmieheksi” luonnehdittu Turkia vastasi:

---

203 *Rinta-Tassi* 1986, s. 240, *Sinisalo* 1995, s. 27, VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander, VRYO 25079 / Aronen, Juho Nestori, Luettelo A / Aronen, Nestor, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Turkia, Matti ja Aronen, Nestori, EKA hmp. 636 / Turkia, Matti.

204 Suomen kansanvaltuuskunta, *Sosialisti* 12.2.1918.

205 Senaatin ohjesääntö, luku V (30/1892).

206 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirjat 25.2.1918 kello 9.35 illalla ja 1.3.1918 kello 8.35 ip. (SKA C a1), prokuraattorin kirjeet kansanvaltuuskunnalle 1.3.1918 (nrot 113 ja 114) sekä kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle 17.3.1918 (nro 227) (SKA 24), EKA hmp. 636 / Turkia, Matti.

207 Prokuraattorin kirje kansanvaltuuskunnalle 25.2.1918 (nro 81) (SKA 24).

208 SKA 24 ja 25, *Rinta-Tassi* 1986, s. 240–242.

209 Tämän tutkimuksen kannalta harmillisesti Lauri Letonmäki ei ehtinyt antaa haastattelua.

*Puoluesihteeri Matti Turkia koetti prokuraattorina hillitä väkivaltaisuuksia.*

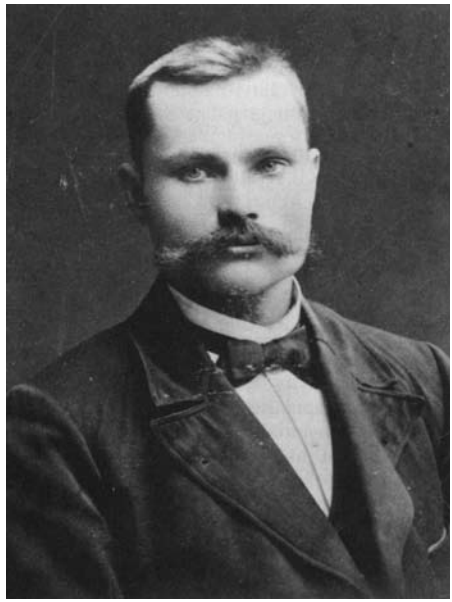

*Prokuraattorin apulainen, maallikkoasianajaja Nestori Aronen.*

> *”Minun tehtäväni ei tule olemaan tärkeä – siinäkään asiassa, koska valituksia ei tulla tekemään, yksinkertaisesti senvuoksi että tuomiot ovat oikeat, eivätkä porvarien valitukset, jos ne tehdään vastavallankumouksellisten tekojen puolustamiseksi, tule antamaan aihetta mihinkään toimenpiteisiin.”*[210]

Vallankumouksen alkuhuumassa annettu lausunto ei jyrkkyydessään anna oikeaa kuvaa siitä, millaiseksi kansanvaltuuskunnan prokuraattorinviraston toiminta muodostui. Turkia ja Aronen todella koettivat valvoa oikeuden ja laillisen menon toteutumista punaisessa Suomessa, mutta heidän toimintamahdollisuutensa olivat heikot. Paine selvittää tapahtuneita laittomuuksia kohdistui ensiksi prokuraattoriin, mistä huolimatta hänellä ei ollut todellista valtaa tehdä asioille mitään. Prokuraattori esitti kehotuksia ja kieltoja punaisille viranomaisille, mutta ei kyennyt valvomaan niiden noudattamista. Kenties tästä syystä Turkia oli huonoissa väleissä oikeusasiain osaston valtuutettujen Letonmäen ja Kivirannan kanssa ja piti heitä epäpätevinä.[211] Tunne oli molemminpuolinen, sillä Letonmäki kuvasi Turkiaa myöhemmin ”kykenemättömäksi, haluttomaksi ja

---

210 Suomen kansanvaltuuskunta, *Sosialisti* 12.2.1918. Turkia antaa ymmärtää, että prokuraattorilta olisi voinut hakea muutosta vallankumousoikeuksien ratkaisuihin. Näin ei suinkaan tapahtunut.

211 *Rinta-Tassi* 1986, s. 240–242, EKA hmp. 636 / Turkia, Matti.

luihuksi mensheviikiksi”. Tällä hän ei kuitenkaan viitannut prokuraattorin kyvyttömyyteen hillitä väkivaltaisuuksia, vaan ennemminkin päinvastaiseen: Letonmäen mielestä prokuraattorin toiminta oli ollut omiaan vahingoittamaan vallankumouksen menestystä.[212]

Laillisuusvalvontaa harjoittivat myös erilaiset toimikunnat ja komiteat, joita vallankumoukselliset perustivat laittomuuksien kitkemiseksi – siis tekemään sitä, missä prokuraattori oli epäonnistunut. Ensimmäinen komitea asetettiin jo helmikuun alussa tutkimaan kansanedustaja Antti Mikkolan ampumista. Matti Airolan puheenjohdolla toiminut komitea kohtasi työssään erilaisia vaikeuksia, eikä Mikkolan surmaajia saatu edesvastuuseen, vaikka komitea saikin tekijät selville.[213] Komitean kohtaamat vaikeudet lienevät liittyneet punakaartin yhteistyöhaluttomuuteen, olivathan syylliset punakaartilaisia.

Mikkolan teloitusta tutkineen komitean hajottua kansanvaltuuskunta perusti yhdeksänjäsenisen tutkijatoimikunnan selvittämään punaisessa Suomessa tapahtuneita surmatekoja ja muita laittomuuksia.[214] Tutkijatoimikunnan kolme jaostoa kiersivät punaista Suomea vastaanottamassa kansalaisten valituksia ja vaatimassa kaartin yksiköiltä selvityksiä surmatöistä. Tutkijatoimikuntaan nimitettiin punakaartin edustajia sekä yleisesikunnasta että Uudenmaan piiriesikunnasta, joten sillä olisi voinut olla mahdollisuuksia puuttua kaartinkin väkivaltaisuuksiin. Todellisuudessa punakaartilla ei ollut suurta mielenkiintoa eri komiteoiden selvitystyötä kohtaan, vaan prokuraattori joutui valittamaan sen yhteistyöhaluttomuutta.[215] Tutkijatoimikunnan saavutukset jäivätkin vähäisiksi.[216]

### 4.8.4 Vankilat

Vankeinhoidon alalla vallankumous merkitsi vankien laajamittaista vapauttamista. Vankien vapautuksille oli kaksi syytä. Yhtäältä oli epäiltävissä, että osa vangeista oli saanut rangaistuksensa teoista ”porvarillista yhteiskuntajärjestelmää vastaan puutteen pakottamina”, jolloin heidän pitämisensä vankiloissa ei vallinneissa oloissa ollut perusteltua. Toisaalta ahtaisiin vankiloihin oli saatava tilaa poliittisille vangeille.[217]

---

212 *Letonmäki* 1928, s. 64.

213 *Rinta-Tassi* 1986, s. 359, VRYO 25079 / Aronen, Juho Nestori. Ks. myös Tuomari Antti Mikkolan hämäräperäinen murha, *Työmies* 9.2.1918 ja Vallankumousaikana tapahtuneet murhat ja väkivallantyöt, *Työmies* 14.2.1918.

214 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 7.3.1918 kello 8 j.p.p. (SKA C a1).

215 Prokuraattorin kirjeet Uudenmaan piiriesikunnalle ja punakaartin yleisesikunnalle 28.2.1918 (nrot 106 ja 107) (SKA 24).

216 *Tikka* 2004, s. 93–96.

217 *Rinta-Tassi* 1986, s. 177–179, Suomen kansanvaltuuskunta, *Sosialisti* 12.2.1918, Ovet auki! Syyttömät vapauteen! *Työmies* 2.2.1918.

Kansanvaltuuskunta antoi 13.2. oikeusasiain osastolle vallan päästää ehdonalaiseen vapauteen sellaisia vankeja, joita ei ollut pidettävä ”yhteiskunnalle vahingollisina”.[218] Vankiloiden henkilökuntien perustamien vankilaneuvostojen tehtävänä oli laatia luetteloita, joiden perusteella oikeusasiain osasto arvioi kunkin vangin vaarallisuutta. Luetteloiden lisäksi vankien asioita tuli oikeusasiain osaston käsittelyyn myös näiden omasta aloitteesta, sillä vangit laativat sille lukuisia armonanomuksia.[219]

Vaikka kansanvaltuuskunnan vankipolitiikka lähti ennemmin vankiloiden tilanahtauden aiheuttamista ongelmista, se noudatteli rikosoikeuden sosiologisen koulukunnan mukaisia periaatteita. Oikeusasiain osasto todella luokitteli vankeja heidän vaarallisuutensa perusteella: esimerkiksi Kakolan vankilassa rangaistuksiaan kärsineistä vaarallisimmista vangeista ehdonalaiseen vapauteen päästettiin vain joitakin harvoja.[220] Tällainen luokittelu oli juuri sitä, mitä rikosoikeuden sosiologinen koulukunta oli vaatinut harjoitettavaksi.

Puheista huolimatta toimenpiteet olivat vain nimellisesti ehdonalaisia vapauttamisia. Niistä nimittäin puuttuivat ehdonalaiseen vapauteen tuolloin liittyneet valvonta ja mahdollisuus sen peruuttamiseen.[221] Kansanvaltuuskunta kylläkin määräsi ehdonalaiseen vapauteen päästetyt valvontaan, mutta päätellen siitä, että valvonnan toteutus määrättiin tarkemmin määrittelemättömien ”paikallisten viranomaisten” harkinnasta riippuvaksi, voinee otaksua, että se jäi täysin olemattomaksi.[222] Tosiasiassa kyse olikin pelkistä vapauttamisista.

Kaikkiaan vankiloista päästettiin punaisessa Suomessa ennen aikojaan vapaiksi noin 1 800 vankia.[223] Se oli paljon, sillä vankiloissa oli vuonna 1917 ollut noin 4 400 vankia.[224] Vapautetuista vangeista tosin vain osa oli oikeusasiain osaston päätöksillä ehdonalaiseen vapauteen laskettuja rikoksentekijöitä. Punakaarti nimittäin sotkeutui tämänkin hallinnonalan toimintaan harjoittamalla omaa armahduspolitiikkaansa, joka käytännössä merkitsi vankiloiden ovien avaamista.[225]

---

218 Kansanvaltuuskunnan pöytäkirja 13.2.1918 kello 8 illalla (SKA C a1).
219 SKA 21.
220 *Rinta-Tassi* 1986, s. 177–178.
221 *Serlachius* 1909, s. 192–193.
222 Vankien rangaistusten lieventäminen, *Työmies* 10.3.1918.
223 *Rinta-Tassi* 1986, s. 178.
224 *Hannula* 2004, s. 487.
225 *Rinta-Tassi* 1986, s. 178.

### 4.8.5 Järjestyslaitos

Toisin kuin tuomioistuimissa, vasemmistolla oli poliisissa tietty jalansija jo ennen vallankumousta. Kun keisarillinen poliisilaitos oli tullut helmikuun vallankumouksen jälkeen lakkautetuksi, järjestysvalta ei ollut selvästi minkään tahon kontrollissa. Vuoden 1917 mittaan merkittäviä virkoja siirtyi vasemmistolle enemmän tai vähemmän laillisin muodoin. Toisaalta kumpikin poliittinen voimaryhmä perusti omia järjestyksenpidon yksikköjään.[226]

Järjestysvallan haltuunotto oli tietysti ensimmäisiä tehtäviä vallankumouksen syttyessä. Punaiseen Suomeen perustettiin järjestyslaitos hoitamaan aiemmin poliisille kuuluneita tehtäviä. Järjestyslaitoksen edustajia kutsuttiin yleisesti miliiseiksi, mutta virallisesti puhe oli järjestysmiehistä. Vallankumouksellisen järjestysvallan organisoiminen oli luonnollisesti sitä helpompaa, mitä tukevamman aseman vasemmisto oli saanut poliisikunnasta.

Järjestyslaitosta koskevia oikeusnormeja sijoitettiin 14.2. säädettyyn lakiin sisähallinnon väliaikaisesta järjestämisestä. Lain mukaan järjestyslaitoksen johdon ja miehistön valitsi sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö joko suoraan tai järjestystoimikunnan kautta. Säädöksen ydinsisältö oli järjestysvallan siirtämisessä kunnille ja poliittisesti luotettaville toimijoille. Valittuja ratkaisuja ja terminologiaa muutettiin hieman punaisen vallan lopussa, jolloin annettiin laki järjestyksenpidosta. Sillä koetettiin selkiyttää käytännössä epäselväksi muodostunutta punakaartin ja järjestyslaitoksen toimivaltarajaa. Säädöksellä ei liene ollut todellista merkitystä, sillä se tuli voimaan vasta 1.4.

Järjestyslaitoksen virat olivat määräaikaisia, enintään vuoden mittaisia. Käytännössä järjestyslaitos toimi lähinnä kaupungeissa, sillä maaseudulla punakaarti piti huolta myös yleisestä järjestyksestä. Kaupungeissa eräät poliisipäällystölle aiemmin kuuluneet asiat uskottiin järjestystoimikunnalle. Järjestyslaitos ei koostunut yhtä kokemattomista toimijoista kuin punainen oikeuslaitos, sillä monet olivat turvanneet yleistä järjestystä jo vuonna 1917. Järjestysmiehet olivat silti melko tottumattomia tehtäviinsä, koska vain vähemmistö poliiseista suostui palvelemaan kansanvaltuuskuntaa. Järjestysmiesten vaihtuvuus olikin suurta.[227]

## 4.9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vallankumousoikeuksien perustamista on kuvattu merkittäväksi organisatoriseksi saavutukseksi.[228] Sellainen se tosiaan olikin, sillä punaiseen Suomeen ase-

---

226 *Piilonen* 1982, s. 65–72, *Hietaniemi* 1987, s. 78–83.
227 *Piilonen* 1982, s. 217–230, *Hietaniemi* 1987, s. 92.
228 *Piilonen* 1982, s. 215, *Piilonen* 1970, s. 271.

tettiin alle kahdessa viikossa yli 60 tuomioistuinta. Maaliskuun lopussa lähes jokaisessa punaisen Suomen kunnassa toimi vallankumousoikeus. Yhteensä niitä oli liki 200 kappaletta. Vallankumousoikeuksissa työskenteli lähemmäs 2 000 lainkäyttäjää, joten niiden on täytynyt olla erittäin näkyvä osa vallankumouksellista järjestystä.

Vallankumousoikeuksien asettamista vauhditti punaisen siviilihallinnon valtataistelu punakaartin kanssa. Kyse oli siitä, kumpi sai päättää vastavallankumouksellisuudesta epäiltyjen tuomitsemisesta. Vallankumousoikeuksien perustaminen ja laaja toimiala oli tästä syystä voitto siviilihallinnolle. Osapuolten välillä oli kiistoja tuomioistuinten kokoonpanosta ja niiden ratkaisukäytännöstä.

Punaista tuomioistuinlaitosta koskenut lainsäädäntö laadittiin hyvin nopeasti, vain muutamassa päivässä, mikä johtui ennen muuta edellä mainitusta kilpailuasetelmasta. Kansanvaltuuskunnan punakaartilaistaustaiset valtuutetut olisivat olleet valmiita tekemään sellaisia lainsäädännöllisiä ratkaisuja, jotka olisivat huonontaneet oikeuteen joutuneiden asemaa siitä, mihin muu kansanvaltuuskunta oli suostuvainen.

Menettelystä vallankumousoikeuksissa säädettiin vallankumousoikeuksista 1.2. annetulla väliaikaisella lailla, kolme päivää myöhemmin julkaistulla soveltamisasetuksella ja toimivallan laajentamisesta 13.3. annetulla väliaikaisella lailla. Nämä melko lyhyet säädökset eivät olleet ainoat normit tällä alalla. Lainsäädännön sisältämiä normeja täsmennettiin huomattavasti alemmantasoisilla määräyksillä, joista huomattavin oli 20.2. kansanvaltuuskunnan virallisessa lehdessä julkaistu *Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa*. Tällaiset muut ohjeet olivat oikeuslähdeopillisesti alemmantasoista säätelyä, koska niitä ei antanut kansanvaltuuskunta eikä työväen pääneuvosto, vaan kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto tai vallankumouksellinen ylioikeus.

Vallankumousoikeuksille annettiin tehtäväksi käsitellä kaikki tavalliset rikosasiat sekä ”rikokset vallankumousliikettä ja kansan perustamaa uutta järjestystä vastaan”. Jälkimmäisillä tarkoitettiin poliittisia rikoksia eli kiinni saatujen valkoisten asioita. Riita-asiat eivät alkuun kuuluneet toimivaltaan, mutta 13.3. vallankumousoikeuksille annettiin oikeus käsitellä myös niitä. Tällöin vallankumousoikeuksien tehtäväkenttää laajennettiin muutenkin selvästi: lopulta niille kuuluivat lähes kaikki toimialueidensa oikeudelliset ja monet hallinnolliset asiat. Vallankumousoikeudet käyttivät siis laajaa yksittäistapauksellista valtaa punaisessa Suomessa.

Huomiot vallankumousoikeuksien tuomareista vastaavat muista punaisista kunnallismiehistä tehtyjä havaintoja. He olivat muita kapinallisia vanhempia ja koulutetumpia työväenluokkaisia miehiä. Heillä oli tavallisesti kokemusta työväenjärjestöjen tehtävistä. Lakimiehiä ei ollut. Punaisessa Suomessa ei halveksuttu lainopillista koulutusta sinänsä, vaan kyse oli yhtäältä lakimiesten vähäisyydestä ja toisaalta siitä, että muut meriitit saattoivat olla painavampia. Tuo-

marivalinnat heijastelivat vanhoja ajatuksia oikeuslaitoksesta: kansan pitäisi lainoppineiden tuomarien sijaan saada jakaa oikeutta.

Erinomaisetkaan tuomarivalinnat eivät taanneet vallankumousoikeuksille niiden toivomaa arvovaltaa. Vaikeinta oli vakuuttaa poliittisen kentän äärilaidat tuomioistuinten legitimiteetistä. Sekä valkoiset että punaisen Suomen ääriainekset halveksuivat niitä. Suurin uhka oli punakaarti, joka haastoi avoimesti siviilihallinnon tälläkin alalla.

Vallankumousoikeuksien lisäksi punaiseen oikeuslaitokseen voidaan laskea kuuluneen muita tahoja. Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto huolehti oikeushallinnosta ja lainvalmistelusta sekä vastasi vallankumousoikeuksien erilaisiin tiedusteluihin. Prokuraattori sekä erilaiset komiteat ja toimikunnat yrittivät ylläpitää laillista järjestystä koettamalla saada laittomuuksiin syyllistyneitä vastuuseen teoistaan. Punakaartilla oli lisäksi omia tuomioistuimia kaartilaisten kurinpitoa varten. Lisäksi osa punakaartin terrorista naamioitiin oikeudelliseksi toiminnaksi. Punaisen tuomioistuinlaitoksen organisaatio oli monitahoinen ja toimielinten tehtäväkentät menivät joskus päällekkäin. Punainen oikeuslaitos oli selvästi yliorganisoitu.

Edellä on käsitelty vallankumousoikeuksien organisaatiota. Seuraavissa luvuissa siirrytään käsittelemään näiden tuomioistuinten toimintaa. Ensin käsitellään vallankumousoikeuksista annettua lainsäädäntöä prosessioikeudellisesta näkökulmasta. Minkälaisen oikeudenkäyntimenettelyn vallankumoukselliset loivat punaiseen Suomeen? Erosiko oikeudenkäynti vallankumousoikeuksissa jollakin tavalla siitä, mihin kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa oli totuttu? Lisäksi selvitetään, missä määrin lainsäädäntöä vallankumousoikeuksissa todella noudatettiin. Tekivätkö vallankumoustuomarit täysin omia ratkaisujaan vai noudattivatko he tunnollisesti punaista lainsäädäntöä? Toiminta paikallistasolla, yksittäisissä vallankumousoikeuksissa voi kertoa lainsäädäntöä enemmän työväenliikkeen oikeuskäsityksistä.

# 5 ”Omantunnon, ei kaavojen mukaan” – Menettely vallankumousoikeuksissa

## 5.1 ESITUTKINTA

Punaiset viranomaiset saivat tietoa tapahtuneista rikoksista ennen muuta oman toimeliaisuutensa seurauksena, mutta toisinaan myös kansalaisten ilmiannoista. Järjestyslaitos huolehti lähinnä tavanomaisista rikollisista, kun taas punakaartin tiedusteluelimet etsivät epäiltyjä vastavallankumouksellisia. Näistä teoista epäiltyjä saatiin kiinni myös taistelujen yhteydessä. Normaalisti meneteltiin siten, että järjestyslaitos tai punakaarti teki esitutkinnan.[1] Osana siviilihallinnon ja punakaartin kamppailua vallankumouksen johtamisesta punakaarti määrättiin luovuttamaan pidättämänsä epäillyt välittömästi järjestyslaitokselle, mutta käytännössä näin ei liene menetelty.[2]

Esitutkinnassa laadittiin pidätysraportti, joka lähetettiin yleiselle syyttäjälle. Syyttäjä nosti syytteen tai toi asian muuten oikeuteen: jos syyttäjä oli sitä mieltä, ettei pidätetty ollut syyllinen, hän vaati oikeudelta pidätetyn vapauttamista. Helsingin järjestyslaitoksella oli tapana lähettää pidättämistään vastavallankumouksellisista laaditut pidätysraportit myös prokuraattorille, joka määräsi jatkotoimenpiteistä eli useimmiten syytteen nostamisesta.[3]

Epäilty voitiin pidättää ennen oikeudenkäyntiä. Se oli tavallista ennen muuta rikoksissa vallankumouslikettä vastaan, mutta näissäkin asioissa vastaaminen vapaalta jalalta oli mahdollista. Vastavallankumouksellisuudesta epäiltyjä otettiin kiinni ohjelmallisissa pidätysaalloissa tiettyjä ryhmiä vastaan, mutta myös yksittäisten epäilyjen ja ilmiantojen perusteella. Toisinaan pidätykset olivat täysin mielivaltaisia ja ilmiannot kostonluonteisia, vaikka vääristä ilmiannoista varoitettiin ankarasti.[4] Niinpä monesti jo esitutkinnassa selvisi, ettei epäilty ollut tehnyt mitään moitittavaa tai ettei häntä ollut jostain muusta syystä aihetta enää pitää lukkojen takana. Pidätettyjen olot miliisivan-

---

1 Määräys vallankumouksellisista tuomioistuimista. (VapSA 17.)

2 Laki järjestyksenpidosta 7 §, prokuraattorin määräys 7.3.1918 (nro 171) (SKA 24), *Uusitalo* 1971, s. 50.

3 Näin ei kuitenkaan olisi tullut menetellä, vaan asiakirjat olisi tullut lähettää suoraan yleiselle syyttäjälle syytteen nostamista varten. (prokuraattorin kirje Helsingin järjestyslaitoksen päällikölle 16.2.1918 (nro 31) (SKA 24)).

4 Huomautus vallankumousoikeuksille, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 21.2.1918. Perusteettomia ilmiantoja esimerkiksi jutuissa Helsingin VO II 23 / 8.3.1918 (VapSA 24 B), Helsingin VO II 104 / 5.4.1918 (VROSyA D a 3), Hämeenlinnan VO 5 / 12.2.1918 (VROSyA d b 1) ja Hämeenlinnan VO 2.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 92–94 (VROSyA D b 1).

*Punakaartilaispartio Kauppatorilla.*

kiloissa ja muissa säilytyspaikoissa olivat varsin hyvät.[5] Poliittisista syistä pidätettyjen oli mahdollista päästä tutkintavankeudesta takuita vastaan.

Pidätysaikoja ei ollut säännelty mitenkään. Niinpä saattoi kestää viikkokausia ennen kuin pidätettyjen asiat käsiteltiin.[6] Pidätettyjä valkoisia oli niin paljon, että pidätysraporttien laatiminen otti aikansa. Pelkästään poliittiset vangit eivät joutuneet odottamaan oikeudenkäyntiään, vaan sama päti muistakin rikoksista epäiltyihin, joiden asiaa oli tosin saatettu käsitellä jo ennen vallankumousta.[7] Esitutkintavaiheessa prokuraattorista oli todellista hyötyä punaisen viranomaiskoneiston rattaisiin joutuneille. Punainen lainvalvoja piti huolen siitä, että oikeudenkäynti todella järjestettiin ja kiirehti asian käsittelyä, jos pidätysaika alkoi kasvaa liian pitkäksi.[8] Merkittävä osa prokuraattorin ajasta kului pidätettyjen asioiden jouduttamiseen.[9] Vaikka mikään lainkohta ei siihen velvoit-

---

5 *Rinta-Tassi* 1986, s. 344–352, *Setälä* 1970, s. 191–224.

6 Esimerkiksi kanslisti Johan Arlin sai odottaa kuukauden, vaikka lopulta edes syyttäjä ei vaatinut hänelle rangaistusta. (Helsingin VO II 11 / 4.3.1918 (VapSA 24 B)) Ks. myös *Setälä* 1970, s. 191–222.

7 Esimerkiksi Helsingin VO I 209 / 20.3.1918 ja Helsingin VO I 253 / 28.3.1918 (VapSA 165 A).

8 Näin esimerkiksi tapauksessa Helsingin VO II 53 / 19.3.1918, jossa syytetty oli pidätetty jo 19.2. (VapSA 23 B).

9 *Rinta-Tassi* 1986, s. 242.

tanut, vallankumousoikeudet ottivat tuomiota edeltäneen vapaudenmenetysajan toisinaan huomioon tai totesivat sen riittäväksi rangaistukseksi.[10]

## 5.2 VALLANKUMOUSOIKEUDEN ISTUNTO

### 5.2.1 Läsnäolovelvollisuus

#### *5.2.1.1 Haastamismenettely*

Vallankumousoikeuksien alueellinen toimivalta oli määritelty VLA 7.1 §:ssä, jonka mukaan rikosasian oikeudenkäynti järjestettiin ”sen kunnan vallankumousoikeudessa, jonka alueella rikos on tapahtunut”. Normi oli sama kuin oikeudenkäymiskaaressa (OK 10 luku 21 §). Kyseessä oli siis periaatteessa *forum delicti*, mutta oikeusasiain osasto tähdensi, että normi ei ollut ehdoton, vaan se päti ”yleensä ja mikäli se on mahdollista”. Hyväksyttävä syy poiketa asetuksesta oli jo se, että asian käsittely kävi paremmin päinsä jonkin toisen kunnan vallankumousoikeudessa.[11] Tästä huolimatta vallankumousoikeudet siirsivät usein juttuja toistensa käsiteltäviksi, jos ne havaitsivat rikoksen tapahtuneen jonkun toisen vallankumousoikeuden tuomiopiirissä, vaikka syytetty oli jo tuotu oikeuden istuntoon ja käsittely olisi voitu muuten aloittaa.[12] Jollei paikkakunnalla ollut vallankumousoikeutta, jutut käsitteli lähin punainen tuomioistuin.[13] Riita- ja hakemusasioiden oikeuspaikasta ei nimenomaisesti säädetty.

Voimassa olleen oikeuden mukaan oikeuden puheenjohtaja määräsi oikeudenkäynnin ajankohdan silloin, kun hän määräsi haasteen annettavaksi. Vaadittu aika haasteen tiedoksiannon ja oikeudenkäynnin välillä riippui vastaajan asuinpaikasta, tuomioistuimesta ja asian laadusta. Riita-asioissa se oli lyhimmillään kahdeksan päivää, mutta rikosasioissa minimiä ei ollut. Haasteen toimittamisesta vastasi oikeus (OK 11 luku 4–6 §). Vallankumousoikeuksissa yleinen syyttäjä haastoi syytetyt (VLA 3.1 §), ja haastaminen sai tapahtua vielä vuorokautta ennen oikeudenkäyntiä. Voimassa olleen oikeuden lailla punainen

---

10 Esimerkiksi Helsingin VO I 106 / 1.3.1918 (VapSA 23 A), Helsingin VO I 200 / 18.3.1918 (VapSA 23 A), Helsingin VO I 300 / 3.4.1918 (VapSA 165 A), Helsingin VO II 56 / 19.3.1918 (VapSA 23 B) ja Rauman VO 50 / 14.3.1918 (VapSA 22).

11 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

12 Esimerkiksi Helsingin VO II 33 / 12.3.1918 (VapSA 23 A), Hämeenlinnan VO 29 / 18.2.1918 (VROSyA D b 1) ja Rauman VO 21 / 26.2.1918 (VapSA 22). Siirtoon tunnutaan joskus turvaudutun silloinkin, kun juttu oli tavanomaista vaikeampi eikä vallankumousoikeus halunnut sitä siksi itse käsitellä. (Hämeenlinnan VO 27 / 16.2.1918 ja Hämeenlinnan VO 20.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 150–153 (VROSyA D b 1)). Kuten jäljempänä luvusta 6.7.1 ilmenee, tällaisia juttuja siirrettiin toisinaan vallankumouksellisen ylioikeuden käsiteltäviksi.

13 *Piilonen* 1982, s. 212.

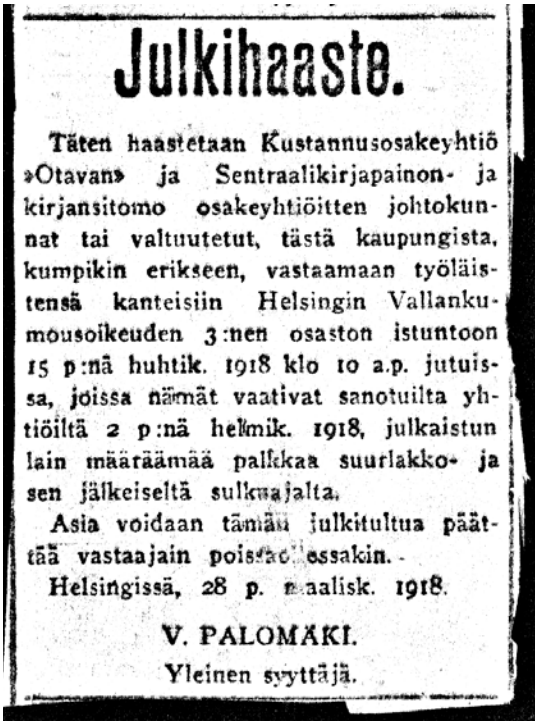

Julkihaaste.

Täten haastetaan Kustannusosakeyhtiö »Otavan» ja Sentraalikirjapainon- ja kirjansitomo osakeyhtiöitten johtokunnat tai valtuutetut, tästä kaupungista, kumpikin erikseen, vastaamaan työläistensä kanteisiin Helsingin Vallankumousoikeuden 3:nen osaston istuntoon 15 p:nä huhtik. 1918 klo 10 a.p. jutuissa, joissa nämät vaativat sanotuilta yhtiöiltä 2 p:nä helmik. 1918, julkaistun lain määräämää palkkaa suurlakko- ja sen jälkeiseltä sulkuajalta.

Asia voidaan tämän julkitultua päättää vastaajain poissaolessakin.

Helsingissä, 28 p. maalisk. 1918.

V. PALOMÄKI.
Yleinen syyttäjä.

*Julkinen haaste vallankumousoikeuden istuntoon.*

oikeusjärjestelmä hyväksyi suullisen tiedoksiannon.[14]

Jollei haastettavaa tavoitettu, haaste oli mahdollista julkaista paikkakunnalla levinneessä sanomalehdessä. Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaan julkinen haaste oli ollut sallittu riita-asioissa, ja se oli ollut annettava säännönmukaisesti kolme kuukautta ennen oikeudenkäyntiä. Vallankumousoikeuksista annetun soveltamisasetuksen mukaan julkinen haaste oli mahdollista antaa myös rikosasioissa, ja seitsemän päivää riitti ajaksi oikeudenkäynnin ja ilmoituksen julkaisemisen välillä (VLA 3.2 §). Lehtileike liitettiin usein oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Jos haastetun todettiin piileskelleen, hänet voitiin velvoittaa maksamaan ilmoituksen hinta.

Vallankumouskevään *Työmiehissä* ja *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantajissa* julkaistiin runsaasti tällaisia julkisia haasteita. Hämeenlinnassa tuomioistuin oli tässä asiassa ehdoton, eikä suostunut yleisen syyttäjän vaatimuksista huolimatta ottamaan asioita käsittelyyn ennen kuin tällä oli esittää leike sanomalehdessä julkaistusta haasteesta.[15] Helsingissä oltiin joustavampia, mutta sielläkin turvauduttiin laajasti julkisen haasteen käyttöön. Niitä annettiin etenkin työnantajille, joilta vaadittiin työtaistelujen aikaisia palkkasaatavia.

Sanomalehden kautta haastetulla oli mahdollisuus anoa vallankumouksellista ylioikeudelta uutta käsittelyä, jollei hän ollut tosiasiallisesti saanut tietoa oikeudenkäynnistä (VLA 3.3 §). Näin tapahtui ajoittain. Syytetyn tuomitseminen laillisesta esteestä huolimatta olikin menestyksellinen peruste valittaa, sillä vallankumouksellinen ylioikeus palautti toisinaan asioita takaisin

[14] Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

[15] Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 61 / 14.3.1918 (VapSA 18 B) ja samaan asiaan liittyen tuomiokirjan s. 127–128 (VROSyA D b 1).

alioikeuteen haastamisessa tapahtuneiden puutteiden takia[16] tai ratkaisi ne suoraan itse.[17]

Asianmukaisesti oikeuteen haastetun syytetyn poissaolo ei estänyt asian ratkaisemista, ellei syytetyn henkilökohtainen kuuleminen ollut tarpeen. Poissaolevia voitiin siis selvissä tapauksissa tuomita. Jos poissaolevaa syytettyä oli kuultava, asian käsittely piti keskeyttää ja järjestysmiesten tai punakaartin oli toimitettava hänet uuteen istuntoon. Tällaisessa tapauksessa poissaolo saattoi johtaa myös sakkoon.[18] Helsingissä näiden niin sanottujen huutosakkojen suuruus oli sata markkaa, mutta vallankumousoikeus tuomitsi niitä säännönmukaisesti kaikille oikeudenkäynnistään pois jääneille, siis myös niille, joiden ei punaisen lainsäädännön mukaan olisi tarvinnut olla läsnä.[19]

Helsingin vallankumousoikeus noudatti omaa yksinkertaistettua haastamismenettelyään juopumusta yleisellä paikalla koskeneissa rikosasioissa.[20] Järjestyslaitoksen kiinni ottama syytetty pantiin täyttämään standardimuotoinen ”valtakirjaksi” nimetty tunnustus, jossa hän myönsi järjestyslaitoksen laatiman raportin sisältämän tapahtumainkuvauksen paikkansapitäväksi, suostui alistumaan ”lain säätämän edesvastauksen alle” ja valtuutti valtakirjan ”omistajan” vastaamaan puolestaan. Haastetta ei erikseen enää toimitettu, koska syytetyn katsottiin allekirjoituksellaan myöntäneen enemmän puolustautumisen turhaksi. Oikeudenkäynti voitiin siis pitää ilman, että syytettyä informoitiin siitä, koska sen ajankohtaa ei ”valtakirjassakaan” täsmennetty. Valtakirjan ”omistaja” oli yleinen syyttäjä, joka ei yhdessäkään oikeudenkäynnissä vaivautunut esittämään syytettyä tukevia näkökohtia. Menettely oli oikeudelle helppo, mutta siinä oli ongelmia niiden syytettyjen oikeusturvan kannalta, jotka olisivat halunneet puolustautua. Kauppias Karl Luoti vaatikin uutta oikeudenkäyntiä, sillä hän oli saanut kuulla asiansa käsittelystä vasta ulosottomiehiltä, jotka olivat tulleet perimään hänelle tuomittua sakkoa.[21]

Yhtä lailla todistajien kutsumisesta oikeuteen käytettiin termiä haastaminen. Se tapahtui hieman eri tavalla kuin syytettyjen haastaminen. Todistajien haastamiseen ei tarvittu puheenjohtajan myötävaikutusta, vaan asianosaiset saattoivat

---

16 Esimerkiksi Helsingin VO I 80 / 25.2.1918 (VapSA 28 AA) ja Helsingin VO I 290 / 4.4.1918 (VapSA 165 A).

17 Esimerkiksi Helsingin VO I 234 / 26.3.1918 (VapSA 23 B), jonka ylioikeus ratkaisi valituksesta 19.4. (vallankumouksellinen ylioikeus 2087 / 19.4.1918 (VapSA 17)).

18 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

19 Esimerkiksi Helsingin VO I 177 / 13.3.1918 (VapSA 24 B) ja Helsingin VO III 67 / 2.4.1918 (VapSA 23 B). Aivan viimeisissä oikeudenkäynneissä huutosakon suuruutta nostettiin 200 markkaan. (Esimerkiksi Helsingin VO III 91 / 8.4.1918 (VROSyA D a 3) ja Helsingin VO III 95 / 8.4.1918 (VROSyA D a 4).

20 Menettely muistutti jossain määrin nyttemmin käyttöön otettua kirjallista menettelyä rikosasioissa.

21 Helsingin VO I 154 / 8.3.1918 (VapSA 24 B).

itse kääntyä haastemiehen puoleen. Siinä tapauksessa, että syytetty oli vapautensa menettäneenä, syyttäjän piti huolehtia hänen todistajiensa haastamisesta.[22] Alun perin oli ajateltu, että tässä tapauksessa joku tuomioistuimen jäsenistä voisi velvoittaa syytetyn nimeämät todistajat saapumaan paikalle.[23]

Vallankumousoikeuteen laillisesti eli viimeistään istuntopäivää edeltävänä päivänä todistajaksi haastettu oli velvollinen sinne myös tulemaan – ainoa laillinen este oli sairaus. Laillisten esteiden luetteloa lyhennettiin siis melkoisesti.[24] Jos todistaja jäi tästä huolimatta saapumatta, oli meneteltävä samoin kuin silloin, jos poissa oli syytetty, jota haluttiin kuulla henkilökohtaisesti: käsittelylle oli määrättävä uusi ajankohta, ja järjestyslaitoksen miesten tai punakaartin oli tuotava todistaja paikalle. Läsnäolo oli mahdollista varmistaa myös määräämällä uhkasakko.[25] Sääntely vastasi oikeudenkäymiskaaren säädöksiä todistajan poissaolosta (OK 17 luku 3–5 §). Pois jääneiden todistajien sakottamisesta ei kuitenkaan ole merkintöjä Helsingin, Hämeenlinnan eikä Rauman vallankumousoikeuksien pöytäkirjoissa, vaikka todistajia jäi ajoittain saapumatta tuomioistuimiin.[26]

### *5.2.1.2 Asianosaisten läsnäolo*

Yleisesti ottaen syytetyt olivat hyvin läsnä vallankumousoikeuksien istunnoissa.[27] Rauman vallankumousoikeudessa olivat paikalla kaikki 62 syytettyä, Hämeenlinnassa puolestaan 111 syytetystä poissa oli ainoastaan kolme.[28] Heidän lisäkseen yksi syytetty lähetti poikansa paikalle saapumatta itse oikeudenkäyntiin, vaikka näin ei olisi saanut toimia.[29] Kaikkia neljää syytettiin rikoksista vallankumousliikettä vastaan.

Helsingissä kaikista 600 syytetystä 382 henkilöä eli 64 prosenttia osallistui omaan oikeudenkäyntiinsä. Melko alhainen prosenttiosuus johtui juopumus-

---

22 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

23 Muutama sana rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa. (VROSyA D a 1b). Voimassa olleen oikeuden mukaan lautamiehet toimivat haastemiehinä, jolleivät tehtävästä nimenomaisesti luopuneet. (A 7.9.1901).

24 Voimassa ollut oikeus tunsi seuraavat lailliset esteet: sairaus, vankeus, mielisairaus, lähiomaisen kuolema, toinen oikeuden istunto, käsky palvella muualla maata ja ”vihollinen tahi muu vaara, tulipalo tahi vedenhätä” (OK 12 luku 1 §).

25 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

26 Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 27 / 15. ja 18.2.1918 (VROSyA D b 1).

27 Ks. liite 10.

28 Hämeenlinnan VO 61 / 14. ja 25.3.1918 (VapSA 18 B), Hämeenlinnan VO 62 / 12., 21. ja 26.3.1918 (VapSA 18 B) sekä Hämeenlinnan VO 14. ja 25.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 129 ja 167–174 (VROSyA D b 1).

29 Hämeenlinnan VO 64 / 3.4.1918 (VapSA 18 B).

asioiden suuresta määrästä, koska niissä syytettyjen läsnäoloa ei edellytetty. Läsnäoloprosentit vaihtelivat suuresti eri asiaryhmien välillä. Parhaiten olivat läsnä omaisuusrikoksista syytetyt (91 prosenttia), huonoiten edellä selostetun yksinkertaistetun haastamismenettelyn vuoksi ne, joiden rikos oli juopumus yleisellä paikalla (25 prosenttia). Rikoksista vallankumousliikettä vastaan syytettyjen läsnäoloprosentti oli lähes yhtä suuri kuin omaisuusrikoksissa: vain 18 prosenttia syytetyistä ei saapunut oikeuden eteen. Selitys tälle ei kuitenkaan ollut tottelevaisuudessa, vaan valtaosa syytetyistä oli pidätetty ennen oikeudenkäyntiä.

Jos haastettu syytetty ei saapunut paikalle, oikeus ei suinkaan tuominnut tätä oikopäätä, vaan ryhtyi selvittämään poissaolon syytä. Joskus selvisikin, että poissaolo oli johtunut sairaudesta.[30] Hämeenlinnassa vallankumousoikeus ratkaisi haastettuina poissa olleiden syytettyjen asiat, mutta Helsingissä näin ei yleensä menetelty. Tavallisesti turvauduttiin oikeudenkäynnin lykkäämiseen ja määrättiin yleinen syyttäjä järjestämään syytetty paikalle.[31] Poikkeuksia olivat kuitenkin asiat, joissa työntekijät vaativat työnantajiltaan työtaistelujen aikaisia palkkasaatavia.[32] Niissä työnantajia tuomittiin usein poissaolevina maksamaan työntekijöidensä palkkoja.

On väitetty, että vallankumousoikeudet antoivat kovimmat tuomiot niille poliittisista rikoksista syytetyille, jotka eivät olleet oikeudenkäynneissään läsnä.[33] Väite ei pidä paikkaansa tutkittujen vallankumousoikeuksien toiminnan valossa. Ensinnäkin poissaolevia tuomittiin näissä vallankumousoikeuksissa hyvin harvoin. Silloinkin syytetyt oli usein haastettu, joten menettely ei rikkonut punaista lainsäädäntöä. Toisekseen poissaolijoille annetut harvat tuomiot eivät olleet erityisen kovia.

Helsingissä rikoksista vallankumousliikettä vastaan syytetyistä oli poissa 22 henkilöä, joista 21 syytetyn asia lykättiin tuonnemmaksi. Ainoa tuomittu rangaistus, 2 000 markkaa sakkoa toimensa jättämisestä ja Helsingin majoituslautakunnan varojen viemisestä, ei ollut poikkeuksellisen ankara.[34] Hämeenlinnassa yksi harvoista poissaolevina tuomituista tosin sai sikäläisessä mittakaavassa melko kovan tuomion, 1 000 markan sakon ja sodan loppuun saakka kestäväksi määrätyn ehdottoman vankeusrangaistuksen, mutta kyseessä olikin suojeluskunnan perustajaksi ja entiseksi päälliköksi havaittu

30 Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 14.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 129 (VROSyA D b 1).
31 Esimerkiksi Helsingin VO I 232 / 25.3.1918 (VapSA 165 A).
32 Työtaisteluasioista ks. luku 6.3.1.2.
33 *Upton* 1981, s. 182.
34 Helsingin VO III 64 / 2.4.1918 (VapSA 23 B). Rangaistuskäytännöstä tarkemmin luvussa 6.3.1.1.3.

everstiluutnantti Gustaf Emil af Enehjelm.[35] Muut rangaistukset olivat pieniä sakkoja.

### 5.2.2 Oikeudenkäynnin kulku

Oikeudenkäynti kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa oli pääsääntöisesti julkinen. Salassapito oli sallittu vain siveellisyysrikoksia käsiteltäessä tai jos julkisuus olisi vaarantanut yleistä turvallisuutta. Prosessi ylioikeuksissa ei sen sijaan ollut yleensä julkinen.[36]

Punaisessa lainsäädännössä ei ollut juurikaan oikeudenkäyntien julkisuutta koskeneita normeja. Vallankumouksista annetuissa väliaikaisissa laeissa ja asetuksessa ei asiasta säädetty lainkaan. Julkisuutta käsiteltiin määräyksessä *Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa*, mutta sen sisältämä normi oli äärimmäisen epämääräinen: istunto oli julkinen, jollei vallankumousoikeus ”jostakin syystä” toisin määrännyt. [37] Asia jäi näin tuomioistuinten vapaaseen harkintaan, mutta julkisuus oli lähtökohta.

Vallankumousoikeuksien istunnot olivat yleensä julkisia. Helsingin vallankumousoikeuden yleisen syyttäjän Robert Armas Aarnion mukaan oikeudenkäyntejä oli seuraamassa runsaasti ”työläisyleisöä”.[38] Oikeusjutuista kirjoitettiin laajasti punaisessa Suomessa ilmestyneissä sanomalehdissä. Toisaalta ainakin Tampereella vallankumousoikeus istui pääasiassa suljetuin ovin.[39]

Oikeudenkäynti kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa oli suullis-pöytäkirjallista, mikä merkitsi sitä, että tuomioistuin sai ottaa huomioon kirjallisten todisteiden lisäksi vain pöytäkirjaan merkityt suulliset lausunnot. Ylioikeuksissa menettely oli lähes tyystin kirjallista.[40] Tällainen monimutkaisuus oli juuri sitä, mistä sosialidemokraatit olivat prosessia kritisoineet. Niinpä säädettiin, että käsittely alioikeuksissa oli aina suullista, mutta syytetyllä oli oikeus puolustautua myös kirjallisesti (VLA 7.1 ja 7.3 §). Velvollisuutta kirjalliseen ilmaisuun ei ollut kenelläkään. Täysin suullista menettely ei sentään ollut, sillä rikosprosessin keskiössä oli esitutkinnan tuloksena syntynyt raportti. Oikeudenkäynnissä luettiin raporttia ja selvitettiin, oliko todella tapahtunut niin kuin siihen oli kirjattu. Todistajat kävivät oikeudessa usein vain

---

35 Hämeenlinnan VO 14. ja 25.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 129 ja 167–174 (VROSyA D b 1), *Koskimies* 1966, s. 152–153.

36 *Granfelt* 1911, s. 9–10, *Wrede* 1911, s. 84–85.

37 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

38 *Letonmäki* 1928, s. 66.

39 *Raevuori* 1960, s. 42, *Rinta-Tassi* 1986, s. 353*, Suodenjoki – Peltola* 2007, s. 274.

40 *Granfelt* 1925, s. 10–12.

vahvistamassa raporttiin merkityn lausumansa oikeaksi.[41] Tästä huolimatta oli selvää, että oikeus sai ottaa huomioon myös muut kuin raporttiin tai pöytäkirjaan merkityt lausumat. Sen sijaan valitusvaiheessa pysyttiin kirjallisessa menettelyssä.

Oikeudenkäynti vallankumousoikeudessa alkoi yleisen syyttäjän perustellulla rangaistusvaatimuksella, minkä jälkeen syytetty ja hänen avustajansa tai puolustajansa antoivat vastineen.[42] Koska pöytäkirjapohjissa oli omat sarakkeensa sekä syytetyn että hänen avustajansa tai puolustajansa lausunnoille, lähdettiin ilmeisesti siitä, että läsnä olevaa syytettyä kuultaisiin aina henkilökohtaisesti. Vallalla ollutta kontradiktorista periaatetta[43] siis kunnioitettiin.

Todistajia kuultiin asianosaisten jälkeen niin kuin oikeudenkäymiskaaren mukaan pitikin.[44] Todistajat eivät vannoneet valaa, koska se oli poistettu uskontoon perustuvana. Sen sijaan heidän tuli vankeusrangaistuksen uhalla vakuuttaa oikeuden edessä puhuvansa totta.[45] Jos todistajan havaittiin valehdelleen, yleisen syyttäjän oli vaadittava tästä hänelle välittömästi rangaistusta. Näin ei kuitenkaan tarvinnut menetellä Helsingin, Hämeenlinnan eikä Rauman vallankumousoikeuksissa. Todistajien, kuten muidenkin läsnäolijoiden, oli rangaistuksen uhalla esiinnyttävä ”siivosti ja hyviä tapoja noudattaen”.[46]

Todistajainkuulustelun jälkeen asianosaiset lausuivat näkemyksensä todistelusta. Sitten yleisö poistettiin salista, ja vallankumousoikeus teki ratkaisunsa. Ratkaisua kutsuttiin sekä päätökseksi että tuomioksi ilman havaittavaa johdonmukaisuutta. Sitä ei saanut antaa kirjallisesti, vaan oikeuden puheenjohtajan tuli julistaa ratkaisu asianomaisille istunnossa. Jos oikeus tarvitsi harkinta-aikaa, asianosaiset kutsuttiin kuulemaan ratkaisu ilmoitettuna ajankohtana. Ratkaisuun oli liitettävä muutoksenhakuohjaus.[47] Ratkaisu kirjoitettiin lyhyesti pöytäkirjan tuomiosarakkeeseen. Menettely ei juuri eronnut oikeudenkäymiskaaren mukaisesta, mutta vallankumousoikeuksien ratkaisui-

---

41 Ks. esimerkkipöytäkirja liitteessä 13.

42 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

43 Periaatteen mukaan kumpaakin asianosaista on kuultava ennen tuomion antamista.

44 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

45 *Letonmäki* 1928, s. 65–66. Lainvalmistelukunta oli laatinut todistajanvakuutuksen kaavan, mutta sitä ei otettu käyttöön. Vakuutus olisi kuulunut näin: ”Minä N. N. lupaan ja vakuutan, että minä tässä asiassa todistan ja ilmoitan kaiken, mitä tiedän tapahtuneen ja totta olevan.” (Luonnos väliaikaiseksi laiksi siviiliasiain osastojen perustamisesta vallankumousoikeuksien yhteyteen (SKA 22)) Helsingissä todistajat vakuuttivat syyttäjä Aarnion muistikuvan mukaan seuraavasti: ”Omantuntoni mukaan vakuutan oikeuden edessä, että puhun totta, ilman omaa etua tai toisen painostusta.” (*Letonmäki* 1928, s. 65–66).

46 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

47 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

hin ei yleensä liitetty viittauksia sovellettuihin lainkohtiin, kuten toimittiin ennen vallankumousta (OK 24 luku 3 §).

Lykkäykset olivat kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa erittäin tavallisia, vaikka oikeudenkäymiskaaressa hyväksyttiin lykkääminen ainoastaan poikkeustilanteissa ja silloinkin vain, jos se todettiin välttämättömäksi (OK 24 luku 1 §).[48] Koska vallankumoukselliset pyrkivät nopeuttamaan oikeudenkäyntejä, punaisessa prosessioikeudessa suhtauduttiin lykkäyksiin kielteisesti. Jotta ”oikeudenkäyttely vastaisi tarkoitustaan”, jutut oli käsiteltävä yhdessä istunnossa. Lykkäykset eivät olleet hyväksyttäviä ilman ”välttämätöntä pakkoa”.[49]

Monet käsitellyistä asioista olivat niin monimutkaisia tai laajoja, ettei niitä voitu käsitellä yhdessä istunnossa. Helsingin vallankumousoikeus joutui siirtämään noin joka seitsemännen jutun käsittelyä. Tavallisimmat syyt olivat todistajien tai todisteiden puute, mutta toisinaan lykkäyksen aiheutti myös syytetyn poissaolo, riippumatta siitä, oliko tämä haastettu vai ei. Huomionarvoista on, ettei syytetyn pyyntöihin käsittelyn lykkäämisestä suostuttu kuin harvoin. Helsingin vallankumousoikeudessa vain 15 syytettyjen esittämää pyyntöä johti käsittelyn siirtämiseen, kun taas syyttäjien 47 pyyntöön suostuttiin aina. Hämeenlinnassa käsitellyistä 97 asiasta kymmentä ja Raumalla 54 jutusta neljää ei kyetty ratkaisemaan ensimmäisen istunnon perusteella eli suhteessa lähes yhtä montaa asiaa kuin pääkaupungissa. Syyt asioiden lykkäyksiin olivat samanlaisia kuin Helsingissä. Sen sijaan kolmannet ja sitä useammat käsittelyt olivat erittäin harvinaisia, missä suhteessa menettely vallankumousoikeuksissa erosi vallankumousta edeltäneestä prosessista.

Lykkäykset eivät aina merkinneet sitä, että pidätettynä olleen syytetyn vapaudenmenetys olisi jatkunut. Oli nimittäin mahdollista päästä takuita vastaan vapaaksi. Takuita oli kolmenlaisia. Vallankumousoikeus saattoi määrätä tietyn rahasumman, jonka se arveli riittävän motivoimaan syytetyn palaamaan tarvittaessa oikeuteen. Summat vaihtelivat Helsingissä 1 000 ja 5 000 markan välillä. Toinen vaihtoehto oli kahden ulkopuolisen henkilön meneminen takuuseen vangitun puolesta. Henkilötakaajat eivät olleet keitä hyvänsä, vaan sellaisiksi kelpuutettiin luotettaviksi katsottuja kansalaisia, kuten syytetyn isä, yliopiston dosentti[50] tai vallankumousoikeudessa usein esiintynyt lakimies[51]. Pöytäkirjoista ei ilmene, mitä tarkalleen ottaen olisi seurannut, jos tällaisen takuun antanut syytetty ei olisi saapunutkaan oikeuteen. Olisiko takaajat vangittu syytetyn painostamiseksi?[52] Takuu voitiin asettaa myös sen varalta, että vapauttavan tuo-

---

48 *Björne* 1977, s. 341, *Wrede* 1919, s. 164–165, Lagberedningens förslag till reform af rättegångsväsendet II 1909, s. 110.

49 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

50 Helsingin VO II 31 / 12.3.1918 (VROSyA D a 2).

51 Helsingin VO II 41 / 15.3.1918 (VROSyA D a 2).

52 Lappeenrannalla uhattiin näin tehdä. (A. Dahlbeck: Muistelmia ja vaikutelmia kapinan

mion saanut syytetty saapuisi oikeuteen määrätyssä toisessa asiassa tai muuten ”tarvittaessa”.[53]

Takuiden tehokkuus jäi epäselväksi, sillä tutkituissa vallankumousoikeuksissa nämä asiat lykättiin yhtä lukuun ottamatta niin pitkälle, ettei uusintakäsittelyä ehditty järjestää. Kerran se kuitenkin toimi: 4 000 markan takuusumma riitti motivoimaan panttilainaamon omistaja Walter Kärnän saapumaan oikeudenkäyntiin, jossa hänet tuomittiin 1 000 markan sakkoon siitä, että hän oli ”nimittänyt [aseiden] takavarikoitsijoita rosvoiksi ja esiintynyt hyvin röyhkeästi miehiä kohtaan”.[54]

### 5.2.3 Näytön esittäminen

Vallankumousoikeuksissa ei ratkaistu asioita pelkkien asianosaisten kuulemisella, vaan oikeudenkäynneissä esitettiin runsaasti erilaista todistelua. Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksissa esitettiin kirjallisia todisteita lähes joka jutussa. Pöytäkirjoihin liitettiin kannekirjelmä ja järjestyslaitoksen tekemä raportti aina, kun sellaiset oli tehty. Muut kirjalliset todisteet riippuivat asian laadusta. Seurakunnilta hankittiin syytettyjen mainetodistuksia aivan kuin oikeuslaitoksessa oli tehty ennen vallankumousta.[55] Asiakirjoista ei ilmene, olivatko mainetodistukset tuomioistuimen oma-aloitteisesti hankkimia vai toimittivatko syyttäjät ne oikeudelle muun todistelun mukana.

Henkilötodistelua ei vastaanotettu läheskään aina.[56] Jos näin tehtiin, todistajat olivat tyypillisesti yleisen syyttäjän nimeämiä ja edustivat järjestysvaltaa, kuten tutkimuksen liitteenä 13 olevassa oikeustapauksessa kuullut elintarvikkeiden rajahintojen ylityksen paljastaneet lihatarkastajat.

Punaisessa lainsäädännössä ei säädetty syytetyn oikeudesta esittää itseään tukevaa todistelua. Oli kuitenkin selvää, että syytetyllä oli tällainen oikeus, koska esimerkiksi VL 6 §:ssä tuomioistuimia ohjeistettiin arvioimaan kenties ristiriitaista näyttöä. Varmemmaksi vakuudeksi oikeusasiain valtuutettu Letonmäki julisti *Työmiehen* sivuilla, että syytetyllä oli ”kieltämätön oikeus – – esittää näytteitä”.[57] Oikeus ei kuitenkaan toteutunut Letonmäen takaamassa laajuudessa. Todistelussa oli etenkin poliittisluontoisissa asioissa piirteitä, jotka asettavat vallankumousoikeuksien puolueettomuuden kyseenalaiseen valoon. Syytetyn oikeus esittää syytettä vastaan puhuvaa näyttöä saattoi jäädä kovin kapeaksi.

---

ajalta Lappeenrannassa (VapSA 187)).

53 Helsingin VO I 198 / 18.3.1918 (VapSA 23 A).

54 Helsingin VO I 64 / 21.2.1918 (VapSA 23 A) ja Helsingin VO II 51 / 18.3.1918 (VapSA 23 B).

55 Helsingin raastuvanoikeuden arkisto C, tuomiokirjat 1917.

56 Näin myös Pekka Kempin kertomus, kansio 11, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, TA.

57 Vallankumoustuomioistuimet tarpeen, *Työmies* 1.2.1918.

Todisteiden esittämisestä voidaan ensinnäkin todeta, että syytettyjen nimeämät todistajat olivat selvästi harvemmassa kuin yleisen syyttäjän oikeuteen hankkimat. Se ei sinällään ollut erikoista, mutta on merkillepantavaa, että syytettyjen esittämiä todistajia hylättiin toisinaan epämääräisin perusteluin. Esimerkkinä voidaan mainita liikennetarkastaja Karl Öllerin tapaus Helsingin vallankumousoikeudesta. Ölleriä syytettiin siitä, että hän olisi lähettänyt räjähdysainejunien liikehdintään liittyneitä sähkösanomia ja kuulunut Yhteishyvän komitea -nimiseen rautatieläisten vastavallankumoukselliseen järjestöön. Öller kiisti syyllisyytensä ja halusi kuulla kolmea rautatieläistä todistajinaan. Vallankumousoikeus ei suostunut tähän, koska katsoi todistajien olevan esteellisiä. Tuomioistuin perusteli ratkaisuaan sillä, että todistajat ”tulevat syytettäviksi myös Yhteishyvä-komiteaan kuulumisesta ja saboteeraamisesta, kun Öllerkin ja näin ollen he tulisivat todistamaan oman asiansa eduksi”. Vallankumousoikeuden ratkaisu oli kylläkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:n mukainen, mutta kuulemisen kieltäminen periaatteessa kumotun lainsäädännön mukaisella muodollisella perusteella oikeudenkäynnissä, jossa muuten toimittiin varsin vapaamuotoisesti, oli ilmeisen tarkoitushakuista. Ratkaisu oli myös Letonmäen näkemyksen vastainen, eikä sille ollut löydettävissä tukea punaisesta lainsäädännöstä.[58]

Joskus paine langettavan tuomion antamiseen oli niin suuri, ettei selvänä pidettyä asiaa haluttu sotkea näytöllä, jota olisi kenties ollut vaikeata kumota. Sen sijaan luotettiin järjestysvallan edustajien sanaan. Kun Eero Erkkoa syytettiin *Helsingin Sanomien* vastavallankumouksellisena pidetystä kirjoittelusta, hänen puolustajansa varatuomari von Fieandt vaati, että ”näytettäisiin joku numero pätevänä todisteena siitä, sillä eihän voida syyttää ilman pätevää todistusta”. Näin kuitenkin tapahtui: lehtileikkeitä ei esitetty ja Erkko tuomittiin, mutta vallankumousoikeus julistikin Erkon olevan ”vaarallinen vastavallankumouksellisten johtomies”.[59]

Todisteiden puuttumista ihmetteli myös Raumalla vallankumouksen aseellisesta vastustamisesta kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen tuomittu kauppapalvelija Arvo Ranne:

> *”Mitkä ovat ne todistukset, joiden nojalla minut on tuomittu? Niistä ei ole minkäänlaista tietoa ja jos joitakin todistuksia jotkut hämäräperäiset henkilöt ovat minua vastaan esittäneet, ovat ne sitä laatua, ettei yleinen syyttäjä eikä vallankumousoikeus ole katsonut arvolleen sopivaksi niitä edes tietooni saattaa. – – Tässä näyttää oikeus olevan sitä mieltä, että yleisen*

[58] Helsingin VO II 45 / 16.3.1918 (VapSA 28 AA) ja Helsingin VO II 82 / 27.3.1918 (VROSyA D a 2). Ölleriä ei ehditty tuomita, sillä valkoisten eteneminen Helsinkiin keskeytti tämän juridisesti mielenkiintoisen asian käsittelyn. Tapauksesta myös *Rinta-Tassi* 1986, s. 260.

[59] Helsingin VO II 58 / 20.3.1918 (VROSyA D a 2).

*Pukkilan vallankumousoikeus. Vasemmalla syyttäjä, keskellä tuomioistuin, oikealla sihteeri.*

> *syyttäjän ei tarvitse mitään todistaa, pelkkä syyte on enemmän kuin riittävä. – – Oikeudenkäynti on ollut sitä paitsi salamyhkäistä. Jos joku henkilö tietää todistaa minua vastaan, miksei häntä tuoda todistamaan silloin kun minua oikeudessa kuullaan? – – Minulle ei ole esitetty todistusaineistoa, mutta siitä huolimatta väitetään minun valehtelevan, kun puhun asian sellaisena kuin sen tiedän olevan kuulusteluissa.”*[60]

Kuten myöhemmin niin sanotun Tavastkullan kartanon räjähdysjutun yhteydessä havaitaan, asiat eivät aina olleet syytettyjen kannalta näin huonolla tolalla. Vallankumousoikeuksissa esiintyi lukuisia poliittisistakin rikoksista syytettyjen henkilöiden nimeämiä todistajia. Todistelun vastaanottaminen oli kuitenkin yksi niistä prosessin osa-alueista, joilla toisinaan poikettiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksista.

### 5.2.4 Prosessinjohto

Vuosisadan alun prosessi oli sekoitus inkvisitorisia ja akkusatorisia elementtejä, joista ensin mainitut olivat vallitsevia. Tuomioistuimen rooli asian selvit-

[60] Rauman VO 12 / 23.2.1918 (VapSA 22).

tämisessä oli merkittävä ennen muuta törkeämmissä rikosasioissa, mutta myös muissa jutuissa aktiivinen prosessinjohto oli mahdollista. Oikeudenkäymiskaaren inkvisitoriset piirteet korostuivat käytännössä johtuen muun ohella pätevien syyttäjien ja asianajajien puutteesta. Erityisesti maaseudulla ”ukkotuomarien” prosessinjohto oli voimakasta. Asiantilaa pidettiin vuosisadan alun oikeustieteessä epätyydyttävänä, ja toivottiin siirtymistä kohti akkusatorista prosessia.[61] Kuten on nähty, vasemmistolaiseen tuomioistuinlaitoskritiikkiin oli sen sijaan kuulunut toive inkvisitorisuuden lisäämisestä.[62]

Punaisessa prosessioikeudessa oikeudenkäynnin inkvisitorisuuteen tai akkusatorisuuteen ei otettu nimenomaisesti kantaa. Käytännössä prosessi oli kuitenkin voimakkaan inkvisitorinen. Prosessuaalisten roolien kunnioittamista tärkeämpää oli totuuden selvittäminen. Tuomarinohjeiden mukaan kaavoihin ei saanut kangistua, vaan piti tarmokkaasti selvittää totuus.[63] Lähtökohtaisesti oli toki yleisen syyttäjän velvollisuus viedä prosessia eteenpäin: hän hankki todistelun ja haastoi todistajat, ja asian käsittelyn pohjana oli hänen laatimansa syytekirjelmä. Tästä huolimatta voidaan pitää selvänä, että tuomioistuimella oli lupa osallistua asian selvittämiseen juuri niin aktiivisesti kuin tuomarit halusivat.

Punaisesta oikeuskäytännöstä löytää lukuisia esimerkkejä prosessin inkvisitorisuudesta. Eräässä tapauksessa vallankumousoikeuden prosessinjohto oli niin voimakasta, että pöytäkirjaankin merkittiin tuomioistuimen jäsenen kehottaneen yleistä syyttäjää muuttamaan syyte toisenlaiseksi.[64] Helsingin vallankumousoikeus julkaisi *Työmiehessä* ohjeita siitä, miltä kanteiden tulisi työtaisteluasioissa näyttää.[65] Vallankumousoikeudet saattoivat oma-aloitteisesti lykätä asian käsittelyä todisteiden hankkimiseksi tai siirtää juttuja toisiin tuomioistuimiin niiden selvittämisen varmistamiseksi.[66] Tuomareilla, yleisillä syyttäjillä ja syytettyjen avustajilla ei ollut erillisiä ammatti-identiteettejä, vaan kuten jäljempänä selviää, he vaihtoivat toisinaan rooleja keskenään.

---

61 *Granfelt* 1911, s. 7–8, *Wrede* 1905, s. 67–73 ja 321–324., *Wrede* 1919, s. 137–138, *Ehrström* 1854, s. 58–70.

62 Ks. luku 2.5.1.

63 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

64 Helsingin VO I 2 / 8.2.1918 (VapSA 24 A).

65 Työläisten palkkasaatavat, *Työmies* 17.2.1918, Huomioon otettavaa palkanhaku- ja työriita-asioissa kantajille Vallank. oikeudessa! *Työmies* 7.3.1918, Palkkajuttujen ajajille, *Työmies* 19.3.1918, Työläisten palkka-asioiden ajajille, *Työmies* 6.4.1918. Työtaistelujutuista tarkemmin ks. luku 6.3.1.2.

66 Esimerkiksi Helsingin VO II 20 / 6.3.1918 (VROSyA D a 2), Helsingin VO II 39 / 15.3.1918 (VapSA 23 A), Hämeenlinnan VO 20.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 150–153 (VROSyA D b 1), Rauman VO 11 / 23.2.1918 (VapSA 22) ja Rauman VO 30 / 5.3.1918 (VapSA 22).

Asianosaisten tahdonilmaisut eivät rajoittaneet vallankumousoikeuden valtaa tehdä haluamansa kaltaisia ratkaisuja. Vuosisadan alun oikeuden tapaan syyttäjän esittämä teonkuvaus ei sitonut tuomioistuinta.[67] Vallankumousoikeudet tekivät kuitenkin ratkaisuja, jotka erosivat huomattavan paljon siitä, mistä syytteessä ja esitutkintamateriaalissa oli puhuttu. Esimerkiksi Helsingissä kauppias Toivo Kronholm tuomittiin järjestysmiehen vastustamisesta, vaikka sekä syytteessä että pidätysraportissa puhuttiin vain juopumuksesta.[68] Räätäli Emil Suomi saapui oikeuteen vastaamaan työntekijänsä vaatimukseen palkkasaatavistaan ja siihen liittyneeseen rangaistusvaatimukseen, mutta lähti sieltä saatuaan 120 markan sakon itsensä työkyvyttömäksi tekemisestä ja vielä 500 markkaa ”denaturoidun spriin lupalapun väärinkäyttämisestä”.[69] Samoin Hämeenlinnassa talollinen Valfrid Laurila tuomittiin ”työläisten herjauksesta”, vaikka häntä oli syytetty suojeluskuntaan kuulumisesta.[70] Helsingissä kävi jopa niin, että kun käsiteltiin murtovarkautta Amerikkalaiseen Räätäliliike Oy:öön, selvisi, että todistajana kuultu pariskunta oli kätkenyt anastettua omaisuutta. Huolimatta siitä, että kyseessä olivat oikeuteen todistajiksi kutsutut henkilöt, he joutuivat saman tien vastaamaan syytteeseen kätkemisrikoksesta. Rangaistusta ei sentään tuomittu.[71]

Riita-asioissakin oli tärkeämpää päästä oikeudenmukaiseen ratkaisuun kuin selvittää, oliko kanne näytetty toteen. Kun selvisi, ettei kulkukauppias R. F. Sjöholm ollut maksanut vuokraa kahdelta kuukaudelta, vallankumousoikeus velvoitti hänet siihen, vaikka Sjöholm oli jutussa kantajana vaatimassa vuokrasopimuksen irtisanomisen julistamista pätemättömäksi.[72] Toisessa asiassa oikeus katsoi oikeaksi velvoittaa Venäjän valtion maksamaan valtaosan sotaväessä olleen parturi August Tambikin rästivuokrista, vaikka juttu oli Tambikin ja Kiinteistöosakeyhtiö Vaasankatu 3:n välinen riita-asia.[73]

## 5.3 YLEISET SYYTTÄJÄT

Voimassa olleen lainsäädännön mukaan rikosvastuun toteuttamisesta vastasi syyttäjälaitos. Syyttäjänvirkoja oli kuitenkin vain kaupungeissa. Maaseudulla syyttäjän tehtäviä hoitivat yleensä nimismiehet. Tällä viranomaisella oli vanhastaan laaja tehtäväkenttä rikosvastuun toteuttamisessa ja yleensäkin laillisen

---

67 *Kemppinen* 1992, s. 364.
68 Helsingin VO I 285 / 4.4.1918 (VapSA 165 A).
69 Helsingin VO I 87 / 27.2.1918 (VapSA 24 A).
70 Hämeenlinnan VO 45 / 18.2.1918 (VapSA 18 B).
71 Helsingin VO I 193 / 15.3.1918 (VapSA 23 B). Ks. myös Tavastkullan kartanon räjähdysjuttu luvussa 5.9.
72 Helsingin VO I 281 / 3.4.1918 (VapSA 165 A).
73 Helsingin VO III 70 / 3.4.1918 (VapSA 23 B).

menon turvaamisessa. Nimismies hoiti samaan aikaan poliisille, syyttäjälle ja vanginvartijalle kuuluneita tehtäviä sekä vastasi monista oikeuslaitokseen liittymättömistä toimista, esimerkiksi väestön yleisestä terveydentilasta ja sotilaskuljetuksista. Nimismiehen ei tarvinnut olla lakimies, mutta hänen oli täytynyt hankkia ainakin auttavaa juridista osaamista, vähintään suorittamalla lukio sekä läpäisemällä kuulustelut siviili-, kriminaali- ja talouslainsäädännössä. Oikeustilaa oli kritisoitu, koska syyttämisen jättäminen sivutoimisille nimismiehille vaikutti sen laatuun kielteisesti.[74]

Nimismiehet eivät yleensä suostuneet palvelemaan kansanvaltuuskuntaa, vaan jäivät vallankumouksen alettua pois töistä.[75] Rikosvastuun toteuttaminen ja poliittisten juttujen ajaminen olivat muutenkin niin tärkeitä tehtäviä, ettei kansanvaltuuskunta voinut luottaa nimismiehiin kaupunkien virkasyyttäjistä puhumattakaan. Heidän korvaamisekseen punaiseen Suomeen perustettiin yleisen syyttäjän virkoja.[76]

Syyttäjälaitosta koskenut punainen lainsäädäntö oli lainsäädäntöteknisesti puutteellista ja ristiriitaista. VL:ssä syyttäjälaitos mainittiin vain säätämällä, että yleiset syyttäjät piti nimittää tehtäviinsä samoin kuin vallankumousoikeuden jäsenet. Tarkemmat normit sijoitettiin soveltamisasetukseen ja viikkoja myöhemmin julkaistuun sanomalehtiartikkeliin *Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa*. Toisekseen laki oli kirjoitettu ilmeisesti erehdyksessä niin, etteivät vallankumousoikeuden jäseniltä edellytetyt ominaisuudet, rehellisyys ja oikeamielisyys sekä työväen luottamus, koskeneet yleisiä syyttäjiä.

Lainsäädännön sisäistä epäjohdonmukaisuutta puolestaan syntyi, kun 14.2. annettiin laki sisähallinnon väliaikaisesta järjestämisestä. Sen 3 §:n mukaan nimismiehille ennen vallankumousta kuuluneet tehtävät siirtyivät järjestyksenvalvojille. Koska nimismiehet olivat olleet myös syyttäjiä, punaisen lainsäädännön mukaan syyttäminen vallankumousoikeudessa oli samaan aikaan järjestyksenvalvojan ja yleisen syyttäjän asia. Ristiriitaa pyrittiin korjaamaan säätämällä, että yleisen syyttäjän ja järjestyksenvalvojan tehtävät saivat olla samalla henkilöllä.[77]

---

74 *Wrede* 1919, s. 30, *Ylikangas* 1996, s. 176–184 ja 191.

75 *Piilonen* 1982, s. 228–229. Poikkeuksiakin oli: Hämeenlinnan järjestyspäällikkö Siimes Kanervio ja Tampereen vallankumousoikeuden myöhempi puheenjohtaja Antti Kariniemi olivat nimismiehiä. (*Myllyniemi* 2007, s. 56–62, Tampereen työväenjärjestöjen johtavan komitean antama valtakirja 4.3.1918 (TA, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, kansio 10)).

76 Virkanimikkeen termi *yleinen* oli lainaa vallinneesta oikeudesta ja viittasi vallankumouksellisessa järjestelmässä lähinnä syyttäjien ajamaan yleiseen etuun – punaisessa lainsäädännössä ei tunnettu erityissyyttäjiä. Yleisiä syyttäjiä kutsuttiin toisinaan virallisiksi syyttäjiksi.

77 Näin myös Määräys vallankumouksellisista tuomioistuimista. (VapSA 17) Tällainen organisatorinen ratkaisu oli varsin tavallinen. Turun ja Porin läänin lääninvaltuuskunnan luettelossa mainitaan 43 vallankumousoikeutta, joista 13:ssa yleinen syyttäjä oli samalla järjestyspäällikkö.

Syytteestä säädettiin VLA 7.2 §:ssä, jonka mukaan yleisen syyttäjän tuli esittää ”tarkoin määritellyt vaatimuksensa perusteltuina”. Tarkempaa ohjeistusta syyttäjät eivät saaneet. Siten he saivat laajat valtuudet toimia haluamallaan tavalla. Tästä syystä ei ollut ihmeteltävää, kuinka hapuilevaa yleisten syyttäjien toiminta oli. Helsingin vallankumousoikeus huomautti heitä toistuvasti haastamisessa ja todisteiden esittämisessä havaituista puutteista, ja niihin vedottiin joissakin valituksissa.[78]

Rikosten selvittämisessä oli punaisessa Suomessa voimakas julkinen intressi: tärkeintä oli pitää yllä järjestystä, ei niinkään turvata rikoksen uhrin oikeuksia. Jako asianomistajarikoksiin ja yleisen syytteen alaisiin rikoksiin tehtiin vasta 21.2. annetulla määräyksellä *Huomautus vallankumousoikeuksille*.[79] Sen mukaan yleisen syytteen alaisia rikoksia olivat ”järjestys-, juopumus-, väkijuomain valmistus- ja kauppaamisrikokset, varkaudet ja kaikki törkeämmät rikokset”. Yleisen syyttäjän velvollisuus oli myös nostaa syytteet ”vallankumousta ja vallankumouksellista järjestystä vastaan tehdyistä rikoksista”. Luettelo ei ollut tyhjentävä eikä yksiselitteinen, koska missään ei määritelty, mitä nämä yleisen syytteen alle kuuluvat ”törkeämmät rikokset” olisivat olleet. Se estää luettelon vertaamisen rikoslain tuntemiin asianomistajarikoksiin, mutta rikoslaissakin niinä pidettiin lievimpiä tekoja ja joitakin siveellisyysrikoksia, joiden asianomistajan ei ajateltu välttämättä haluavan julkisuutta.[80] Paikallisille toimijoille jäi joka tapauksessa enemmän tulkinnanvaraa kuin mitä voimassa olleessa oikeudessa sallittiin.

Voimassa olleessa oikeudessa tehtiin selvä ero syyttäjän ja tuomioistuimen välillä.[81] Punaisessa Suomessa näin ei ollut. Monet esimerkit punaisesta lainsäädännöstä ja oikeuselämästä osoittavat, ettei syyttäjää hahmotettu tuomioistuimesta täysin erilliseksi toimijaksi. Esimerkiksi VL 10 § oli kirjoitettu siten, että yleinen syyttäjä olisi kuulunut vallankumoukselliseen ylioikeuteen samalla tavalla kuin sen jäsenet ja puheenjohtaja. Vallankumousoikeuksien laatimissa ilmoituksissa kokoonpanoistaan luetteloitiin yleensä tuomareiden lisäksi yleinen syyttäjä.[82] Kun Helsingin vallankumousoikeus kärsi jutturuuhkasta, se ei pyytänyt lisää tuomareita, vaan anoi uuden yleisen syyttäjän nimittämistä.[83] Syyttäjille ei ilmeisesti ollut edes pääkaupungissa järjestetty erillisiä toimitilo-

(Luettelo yleisistä syyttäjistä ja järjestyspäälliköistä (VapSA 902)).

78 Esimerkiksi Hjalmar Procopén valitus asiassa Helsingin VO II 14 / 5.3.1918 (VapSA 24 A).

79 Huomautus vallankumousoikeuksille, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 21.2.1918.

80 *Serlachius* 1909, s. 150–151.

81 *Wrede* 1919, s. 28–32.

82 Vallankumoukselliset tuomioistuimet, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 11.2.1918, Vallankumoukselliset tuomioistuimet, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 15.2.1918, Luettelo punaisista viranhaltijoista (VROSyA F m 1).

83 Kirje Helsingin työväen toimeenpanevalle komitealle 8.2.1918 (VapSA 165 B).

ja, vaan he hoitivat virkojaan vallankumousoikeuden henkilökunnan keskuudessa.[84] Kaikissa tutkituissa vallankumousoikeuksissa tuomarit toimivat tarvittaessa väliaikaisesti yleisinä syyttäjinä ja toisinpäin. Yleinen syyttäjä ei toki saanut olla mukana tekemässä ratkaisua,[85] mutta ilmeisesti niinkin kävi Helsingissä, koska yleinen syyttäjä Väinö Johan Palomäki on merkitty vallankumousoikeuden kokoonpanoon usein niissäkin jutuissa, joissa hän toimi yleisenä syyttäjänä. Voidaan siis päätellä, että yleistä syyttäjää pidettiin vallankumousoikeuksissa erillisen viranomaisen asemesta eräänlaisena tuomioistuimen esittelijänä. Raastuvan- ja kihlakunnanoikeuksissa kunnioitetut prosessuaalisen yhdenvertaisuuden periaate ja *in dubio pro reo* -periaate[86] oletettavasti kärsivät näistä organisatorisista ratkaisuista.[87]

Yleinen syyttäjä ei ollut välttämättä ainoa taho, joka vaati vallankumousoikeudessa rangaistusta syytetylle yleisen edun nimissä. Punakaarti osallistui toisinaan asioiden käsittelyyn joko asianomistajan tai suoraan toisen syyttäjän roolissa.[88] ”Syyttäjän avustajiksi” Helsingissä kutsutut punakaartin edustajat eivät tyytyneet vain tukemaan syyttäjää, vaan pyrkivät ajoittain vaikuttamaan syyttäjän toimintaan. Eräässä tapauksessa syyttäjä joutui korottamaan vaatimuksensa 50 vuorokauden pituisesta vankeusrangaistuksesta sodan loppuun kestäväksi vankeudeksi kaartin miesten painostuksesta.[89]

Toisinaan kävi niin, ettei punakaarti jakanut yleisen syyttäjän käsitystä tapahtumista. Tällöin punakaartin edustajat saattoivat ohittaa syyttäjän ja vaatia syytettyä tuomittavaksi syyttäjän näkemyksestä huolimatta. Hämeenlinnassa ja Raumalla ei näin tapahtunut, mutta Helsingissä kyllä. Pääkaupungin vallankumousoikeus asettui 13 tällaisessa tapauksessa yhtä[90] lukuun ottamatta yleisen syyttäjän puolelle.[91] Kyse oli lähinnä suojeluskuntalaisuutta koskeneista asioista.

---

84 Sylvi-Kyllikki Sinervon päiväkirja 26.3.1918 (Eino ja Sylvi-Kyllikki Kilven perhearkisto, kotelo 11).

85 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

86 Epäselvässä tapauksessa asia on ratkaistava syytetyn eduksi.

87 *Wrede* 1919, s. 137 ja 178.

88 Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 60 / 22.3.1918 (VapSA 18 B), *Mäkinen* 1980, s. 104.

89 Helsingin VO I 15 / 9.2.1918 (VapSA 24 A).

90 Helsingin VO II 77 / 26.3.1918 (VROSyA D a 2). Kysymys oli ”kaartin halveksunnasta”, joten syyttäjinä toimineet kaartin edustajat olivat tavallaan asianomistajia.

91 Todellisuudessa punakaarti oletettavasti esitti versionsa tapahtumista useammin, sillä tapauksissa, joissa yleinen syyttäjä yhtyi raporttiin, ei ole ollut tarvetta erikseen selostaa kaartin näkemyksiä, mutta jos kaartin edustaja jäi ainoaksi rangaistusta vaatineeksi tahoksi, vaatimus oli luontevaa merkitä pöytäkirjaan.

## 5.4 ASIANOMISTAJAN KORVAUSVAATIMUS

Punaisessa prosessioikeudessa käytettiin rikoksen uhrista nimitystä asianomistaja. Se voidaan päätellä lähinnä vallankumousoikeuksille laadituista pöytäkirjakaavakkeista, joissa asianomistajan vaatimuksille oli varattu oma sarakkeensa. Vallankumousoikeuksista annetussa lainsäädännössä ei nimittäin juuri piitattu asianomistajasta ja hänen mahdollisista vaatimuksistaan.

Asianomistajalla oli vallinneen oikeuden mukaan oikeus saada vahingonkorvausasiansa käsiteltyä rikosasian yhteydessä. Punaisessa lainsäädännössä ei otettu kantaa tähän seikkaan. Vallankumousoikeuksien tekemistä ratkaisuista voi kuitenkin päätellä, että näin voitiin vallankumouksellisessa oikeuslaitoksessa menetellä. Korvaus asianomistajan kärsimästä vahingosta oli mahdollista tuomita samassa yhteydessä kuin rangaistus rikoksesta, johon korvausvaatimus perustui.

Tutkittujen vallankumousoikeuksien pöytäkirjoissa on yllättävän harvoin mainintoja asianomistajalle tuomituista korvauksista. Näyttää siltä, että korvauksia tuomittiin vain, jos asianomistaja itse ilmaantui niitä vaatimaan.[92] Yleiset syyttäjät eivät yleensä vaatineet syytettyjen velvoittamista suorittamaan vahingonkorvausta poissaolleiden asianomistajien puolesta edes siinä tapauksessa, että vahinkojen määrä olisi ollut tiedossa.[93] Hämeenlinnan vallankumousoikeudessa kavalluksesta tuomittu velvoitettiin korvaamaan asianomistajan 400 markan suuruinen vahinko, mutta 14 kiloa lihaa anastaneelle tuomittiin ainoastaan rikosoikeudellinen seuraamus.[94] Asiakirjoista ei selviä, olivatko rikosten asianomistajat paikalla, mutta se vaikuttaa järkevimmältä selitykseltä ratkaisujen eroavaisuuteen.

Pidättyvä suhtautuminen asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen ajamiseen lienee ollut tavoiteltu käytäntö kautta maan, koska myös vallankumouksellinen ylioikeus edellytti asianomistajan omaa aktiivisuutta. Se kumosi kerran Auran vallankumousoikeuden ratkaisun siltä osin kuin asianomistajalle oli yleisen syyttäjän vaatimuksesta tuomittu 600 markan vahingonkorvaus. Ylioikeus kehotti asianomistajaa tekemään ”eri kanteella – – vaatimuksen heinäin korvaamisesta, jos katsoo siihen aihetta olevan”.[95] Vallankumousoikeuksissa siis ilmeisesti ymmärrettiin rikosasiaan liitännäisen vahingonkorvauksen yksityisoikeudellinen luonne.

---

92 Helsingin VO I 279 / 3.4.1918 (VapSA 165 A).
93 Helsingin VO I 295 / 5.4.1918 (VapSA 165 A).
94 Hämeenlinnan VO 20.3.1918 ja 26.3.1918, juttunumerot tuntemattomat (VROSyA D b 1).
95 Vallankumouksellinen ylioikeus 456 / 20.3.1918 (VapSA 17).

## 5.5 SYYTETTYJEN AVUSTAJAT JA PUOLUSTAJAT

### 5.5.1 Lainsäädäntö

Oikeudenkäymiskaarta oli juuri ennen vallankumousta muutettu niin, että oikeudenkäyntiavustajana ja -asiamiehenä sai toimia kuka tahansa hyvämaineinen ja rehellinen henkilö, joka ei ollut konkurssissa eikä holhouksen alaisena. Muutos oli vastannut sosialidemokraattien tavoitteita, ja se oli tehty puolueen edustajien eduskuntaesityksen johdosta. Vallankumousoikeuksista annetut säädökset eivät näiltä osin kuitenkaan pohjautuneet voimassa olleeseen oikeuteen.

Punaisessa lainsäädännössä ei käytetty vakiintuneita termejä *oikeudenkäyntiavustaja* ja *-asiamies*. Vallankumoukselliset eivät tehneet jakoa läsnä- ja poissaolleen päämiehen asianajajan välillä, vaan hahmottivat systematiikan toisin. Vallankumouksellisessa lainsäädännössä oli kaksi asiamiestyyppiä, *puolustaja* ja *avustaja*. Puolustaja oli lakimies tai muu henkilö, jonka syytetty oli itse valinnut itselleen. Avustaja oli puolestaan henkilö, jonka vallankumousoikeus oli määrännyt avustamaan syytettyä oikeudenkäynnissä. Ainoastaan valintatapa erotti puolustajan ja avustajan toisistaan, muuten heitä koskivat samat normit. Erottelusta ei tosin pidetty johdonmukaisesti kiinni. Esimerkiksi säädettäessä vallankumousoikeuksien toimintamenoista kunnille asetettiin velvollisuus huolehtia puolustajien palkanmaksusta, vaikka palkkaa nauttivat luonnollisesti ainoastaan avustajat, jotka vakituisesti työskentelivät vallankumousoikeuksien yhteydessä.[96] Samaten vallankumousoikeuksia varten painetuissa pöytäkirjakaavakkeissa käytettiin termiä puolustaja myös merkityksessä avustaja. Vallankumousoikeudetkaan eivät olleet aina johdonmukaisia.[97] Toisinaan avustajia ja puolustajia kutsuttiin (puolustus-)asianajajiksi.[98]

VL 5 §:n mukaan syytetyllä oli oikeus käyttää haluamaansa puolustajaa. Minkäänlaisia kelpoisuusvaatimuksia ei asetettu, eikä poikkeuksia tunnettu. Oikeutta korostettiin muuallakin kuin laissa, esimerkiksi oikeusasiain valtuutettu Letonmäki painotti *Työmiehessä* vapaan puolustajanvalinnan olevan ”kieltämätön oikeus”.[99] Näin laaja oikeus herätti keskustelua ainakin Helsingin vallankumousoikeudessa, jonka jäsenillä oli halukkuutta kieltää lakimiehiltä esiintyminen oikeudessa, jotta syytettyjen puolustajat eivät olisi olleet tuomareita

---

96 Suomen Kansanvaltuuskunnan määräys, koskeva Vallankumousoikeuksien jäsenten ja virkailijan sekä yleisten syyttäjien ja puolustajain palkanmaksua ynnä muita Vallankumousoikeuksien menoja (20/1918).

97 Avustajaa kutsuttiin puolustajaksi lukuisissa pöytäkirjoissa, esimerkiksi Salon-Uskelan VO 6 / 13.2.1918 ja Tammelan VO 11 / 27.2.1918 (VapSA 22).

98 Esimerkiksi Helsingin VO I 41 / 18.2.1918 (VROSyA D a 2).

99 Vallankumoustuomioistuimet tarpeen, *Työmies* 1.2.1918.

koulutetumpia.[100] Koska vallankumousoikeuksilla ei ollut valtaa estää ketään toimimasta puolustajana, vaatimukset jäivät puheeksi. Debatti osoittaa, kuinka mielipiteet olivat vallanvaihdon myötä muuttuneet. Olihan oikeutta kieltää valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen käyttö vielä vuonna 1912 arvosteltu mielivallan välineeksi.

Jollei syytetty ollut hankkinut puolustajaa, vallankumousoikeuden oli määrättävä hänelle avustaja. Tuomioistuimelle asetettu velvollisuus oli poikkeukseton. Tällaista oikeutta ei kumouksella syrjäytetty järjestelmä tuntenut, joten kansanvaltuuskunta paransi syytettyjen oikeusturvaa merkittävästi. Avustajan käyttö oli syytetylle ilmaista, joten samalla toteutui puolueen pitkäaikainen tavoite oikeusavun maksuttomuudesta. Sen sijaan asianomistajalla ei ollut oikeutta saada avustajaa. Ylipäätään rikoksen uhri oli jätetty huomiotta oikeudenkäyntiavustuksesta säädettäessä.

Punaisessa lainsäädännössä keskityttiin oikeuteen käyttää puolustajaa ja avustajaa, mutta jätettiin huomiotta se, miten nämä toimijat tuomioistuimissa esiintyisivät. Voimassa olleen oikeuden mukaan asiamiehen tuli ajaa päämiehen asiaa ”rehellisesti ja kaikella ahkeruudella” (OK 15 luku 10 §). Asiamiehellä piti olla päämiehensä etu päällimmäisenä mielessään, eikä hän saanut olla sukua vastapuolelle tai tuomioistuimen jäsenille (OK 15 luku 3 §). Jos asiamies aiheutti päämiehellensä tahallaan vahinkoa tai auttoi tämän vastapuolta, hänet voitiin tuomita sakkoon tai vankeusrangaistukseen ja menettämään oikeutensa toimia asiamiehenä (OK 15 luku 13 § ja RL 38 luku 2 §). Tällaista normistoa ei otettu vallankumoukselliseen lainsäädäntöön, vaan puolustajien ja avustajien annettiin toimia siten kuin he parhaaksi näkivät.

### 5.5.2 Oikeuden toteutuminen

Oikeus saada käyttää haluamaansa puolustajaa vaikuttaa toteutuneen melko hyvin. Vallankumousoikeuksissa ei kovinkaan usein esiintynyt puolustajia, mutta se ei ilmeisesti johtunut siitä, etteikö sitä olisi sallittu. Tähän viittaa moni seikka. Puolustajina toimi usein henkilöitä, joiden suhtautuminen vallankumousoikeuteen oli vihamielistä.[101] Heitä oli asioissa, jotka olivat luonteeltaan vakavimpia.[102] Vallankumousoikeudet lykkäsivät juttuja, kun syytetyt ilmoittivat tarvit-

---

100 Helsingin vallankumousoikeuden kokouksen pöytäkirja 5.2.1918 (VROSyA D a 1a).

101 Esimerkiksi Rauman VO 2 ja 3 / 21. ja 23.2.1918 (VapSA 22), Helsingin VO II 82 / 27.3.1918 (VROSyA D a 2).

102 Puolustajan käyttö sallittiin Helsingissä muiden muassa junarataa räjäyttämässä olleelle Hjalmar Procopélle, joka rangaistuksen perusteella – vankeutta toistaiseksi ja koko omaisuus takavarikkoon – oli yksi pahimmista vastavallankumouksellisista. (Helsingin VO II 14 / 5.3.1918 (VapSA 24 A)). Puolustajaa sai käyttää myös *Helsingin Sanomien* päätoimittaja Eero Erkko, vaikka vallankumousoikeus piti häntä ”vaarallisena vastavallankumouksellisten johtomiehenä”.

sevansa lakimiehen apua.[103] Myös prokuraattori suhtautui myönteisesti puolustajan käyttöön. Hän esitti vastalauseen, kun erästä poliittisista rikoksista syytettyä estettiin tapaamasta asianajajaansa.[104] Asianajajat ilmoittelivat muun muassa *Työmiehessä* aivan kuin ennen vallankumousta.[105]

Puolustajina nähtiin sekä lakimiehiä että maallikkoja. Helsingin vallankumousoikeudessa käytetyimmät puolustajat olivat yleensä lakimiehiä tai ainakin sellaisina esiintyneitä.[106] Ahkerimmin oikeudessa kävivät varatuomarit Rainer von Fieandt (13 päämiestä) ja Birger Nyman (9 päämiestä).[107] Juristipuolustajat olivat ajan tavan mukaan sekä asianajoa päätoimenaan harjoittaneita lakimiehiä että juttuja sivutoimisesti hoitaneita virkamiehiä. Lakimiehiin luotettiin siitäkin huolimatta, että lainopillisesta koulutuksesta ei välttämättä ollut vallankumouksellisessa tilanteessa hyötyä.

Sen sijaan muualla maassa, erityisesti maaseudulla, lakimiespuolustajan valinta oli harvinaisempaa. Se oli luonnollista, sillä kaupunkien ulkopuolella asianajo-olot olivat tuolloin varsin huonolla tolalla, eikä lainopillisen koulutuksen saaneita asianajajia juuri ollut.[108] Vaikka enemmän tai vähemmän ammattimaisilla maallikkoasianajajilla oli tuohon aikaan suuri merkitys puutteellisten asianajopalveluiden täydentäjinä, heitäkään ei tutkituissa vallankumousoikeuksissa vaikuta olleen, vaan puolustajina toimineet muut kuin lakimiehet puolustivat yleensä sukulaistaan tai tuttavaansa.[109] Toisinaan syytetyt hankkivat puolustajakseen henkilön, jolla he arvelivat olevan vaikutusvaltaa vallankumousoikeuksien jäseniin. Näitä olivat ennen muuta sosialidemokraattiset vaikuttajat. Toimeksiantoja saivat muun muassa entinen kansanedustaja Sulo Wuolijoki Helsingissä ja *Hämeen Voiman* toimittaja Kusti Kaukovaara Hämeenlinnassa.[110]

---

(Helsingin VO II 58 / 20.3.1918 (VROSyA D a 2)).

103 Esimerkiksi Rauman VO 2 ja 3 / 21. ja 23.2.1918 (VapSA 22).

104 Helsingin VO I / 14.2.1918, juttunumero tuntematon (VapSA 23 A). Näin myös *Rinta-Tassi* 1986, s. 351

105 Sallivasta suhtautumisesta puolustajiin Lappeenrannassa ks. *Tikka – Arponen* 1999, s. 109–110.

106 Vuoden 1926 lakimiesmatrikkeli ei tunne Gösta Palmroosia, vaikka hän käytti vallankumousoikeudessa esiintyessään titteliä varatuomari. Palmroosia ei ole myöskään matrikkelin kuolleiden luettelossa. Matrikkeli ei tosin ole täysin aukoton. (*Björne* 1977, s. 404).

107 Ks. liite 11. Kymmentä päämiestä puolustanut Heikki Ritavuori esiintyi oikeudessa vain yhdessä jutussa.

108 *Pihlajamäki* 2009b, *Kemppinen* 2001, s. 7–8, *Honkasalo* 1967, s. 157–158. Rauman vallankumousoikeudessa nähtiin yksi lakimiespuolustaja, ja hänkin oli Rauman raastuvanoikeuden oikeusneuvosmies. Hämeenlinnassa lakimiehiä ei ollut yhtään. (Rauman VO 2 ja 3 / 21. ja 23.2.1918 (VapSA 22)).

109 Esimerkiksi Helsingin VO I 203 / 19.3.1918 (VapSA 23 B) ja Helsingin VO I 297 / 5.4.1918 (VapSA 165 A).

110 Helsingin VO I 51 / 19.2.1918 (VapSA 24 A), Hämeenlinnan VO 13.4.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).

Sen sijaan oikeudessa saada avustaja *law in books* ja *law in action* erosivat toisistaan selvästi. Syytettyjen oikeus saada avustaja voidaan todeta 101 vallankumousoikeuden osalta.[111] Näistä vallankumousoikeuksista 66 tuomioistuimessa syytetyillä oli aina tai lähes aina viran puolesta määrätty avustaja käytettävissään.[112] Sen sijaan 27 tuomioistuimessa syytetyille ei koskaan määrätty avustajaa.[113] Syytetyillä saattoi olla kyllä puolustaja, mutta lain edellyttämää avustajaa ei heille tarjottu. Lisäksi kahdeksassa vallankumousoikeudessa syytettyjen käytettävissä oli vakituinen avustaja osassa juttuja.[114] Tämä voi merkitä sitä, että näissä tuomioistuimissa syytetylle määrättiin avustaja yleensä vain silloin, kun hän sitä halusi, ei siis lain edellyttämällä tavalla joka tapauksessa.[115] Toinen mahdollisuus oli se, että avustaja toimi vallankumousoikeuden yhteydessä osan tuomioistuimen toimintakaudesta.

Oikeus avustajaan ei siis toteutunut niin kuin sen olisi pitänyt. Silti avustajan käyttö oli laajamittaista. Käytettävissä olevan aineiston valossa vaikuttaa siltä, että oli enemmän kuin kaksi kertaa yleisempää, että vallankumousoikeus määräsi syytetylle avustajan kuin että tuomioistuin ei tehnyt sitä. Toisin kuin joskus on tehty, avustajan käytön yleisyyttä ei voi päätellä vallankumousoikeuksien kokoonpanoilmoituksista. Avustajan puuttuminen luettelosta ei merkinnyt aina sitä, etteikö avustajaa olisi todellisuudessa ollut: esimerkiksi Hämeenlinnan vallankumousoikeuden tekemässä ilmoituksessa ei mainittu avustajaa, vaikka Hämeenlinnan punainen tuomioistuin oli niitä vallankumousoikeuksia, joissa oikeus avustajaan toteutui parhaiten sekä määrällisillä että laadullisilla kriteereillä arvioiden.[116]

Helsingin vallankumousoikeus oli poikkeustapaus myös avustajan määräämisessä. Edellä mainitussa jaottelussa se kuului väliryhmään eli syytetyt saivat

---

111 Loppujen tuomioistuinten osalta havaintoa ei voida tehdä, joko siitä syystä, että aineistoa ei ole säilynyt lainkaan tai siksi, että se on liian pieni asian selvittämiseksi.

112 Nämä vallankumousoikeudet olivat Alastaro, Artjärvi, Aura, Eura, Halikko, Hauho, Hausjärvi, Hollola, Huittinen, Hämeenlinna, Juupajoki, Kaarina, Kalvola, Karjaa, Karkku, Kiukainen, Koivisto, Kymi, Kärkölä, Lammi, Lappeenranta-Lappee, Lempäälä, Loimaa, Loppi, Luvia, Maaria, Masku, Mellilä, Metsämaa, Miehikkälä, Mynämäki, Nakkila, Nastola, Nousiainen, Orimattila, Oripää, Paimio, Pernaja, Piikkiö, Pori, Porin maaseurakunta, Pornainen, Porvoo, Punkalaidun, Pyhtää, Pälkäne, Rauma, Rauman maalaiskunta, Renko, Ruotsinpyhtää, Salo-Uskela, Sipoo, Sippola, Säkylä, Sääksmäki, Tammela, Tampere, Turku, Tuusula, Uusikaupunki, Uusikirkko, Valkeala, Vehmaa, Vesilahti ja Ylöjärvi. (vallankumousoikeuksien pöytäkirjat VapSA 18–28 ja 902, VROSyA D a 2, D a 3, D b 1, D c 1:1, D c 1:2).

113 Nämä vallankumousoikeudet olivat Akaa, Espoo, Helsingin pitäjä, Eurajoki, Janakkala, Kemiö, Kivennapa, Kotka, Kuolemajärvi, Kuusjoki, Lappi, Loviisa, Luumäki, Muolaa, Muurla, Nurmijärvi, Orivesi, Perniö, Pohja, Pukkila, Somerniemi, Somero, Suomusjärvi, Vampula, Virolahti, Viipuri ja Viipurin maalaiskunta. (lähteet samat kuin edellä).

114 Nämä vallankumousoikeudet olivat Humppila, Helsinki, Hyvinkää, Kauvatsa, Lahti, Lieto, Mäntsälä ja Pusula. (lähteet samat kuin edellä).

115 Pekka Kempin kertomus, kansio 11, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, TA.

116 Vallankumoukselliset tuomioistuimet, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 11.2.1918.

käyttöönsä avustajan osassa juttuja. Syytettyjen lukuisuuden ansiosta voidaan oikeudesta avustajaan tehdä tarkempia havaintoja.

Pääkaupungissa oli saatavilla asianajopalveluja paremmin kuin maaseudulla. Niinpä puolustaja oli 79 syytetyllä. Avustaja määrättiin kuitenkin ainoastaan 48 muulle oikeuteen joutuneelle. Yhteensä siis 21 prosentilla Helsingin vallankumousoikeudessa syytetyistä 600 henkilöstä oli varmasti apua syytteisiin vastaamisessa, epäselvää tämä on 16 syytetyn kohdalla. Ajallisesti avustajan määrääminen vaihteli siten, että tuomioistuin määräsi avustajan maaliskuun lopulta lähtien säännöllisesti kaikille poliittisista rikoksista syytetyille. Sitä ennen avustajan määrääminen oli ollut harvinaisempaa.

Tutkimuksen liitteenä 11 olevasta taulukosta käy ilmi avustajan määräämisen yleisyys eri asiatyypeissä. Merkillepantavaa on, että avustajia määrättiin lähinnä rikoksista vallankumousliikettä vastaan syytetyille. Muiden kohdalla avustajan saaminen oli hyvin poikkeuksellista. Helsingin vallankumousoikeus noudatti siis lain kirjainta tiukimmin niiden syytettyjen kohdalla, joiden teot olivat vahingollisimpia sille itselleen, vaikka olisi voinut nimenomaan otaksua, että juuri näissä asioissa olisi pyritty keinoista välittämättä langettaviin tuomioihin. Kysehän oli henkilöistä, jotka olivat kenties aseellisesti vastustaneet punaista järjestelmää ja sen osana vallankumousoikeutta itseään.

Selitys tähän erikoisuuteen voi tietysti piillä siinä, että poliittisista rikoksista syytetyt olisivat olleet tavallista valveutuneempia ja siten kenties paremmin perillä vallankumouksellisesta lainsäädännöstä ja valmiimpia vaatimaan itselleen kuuluneita oikeuksia. Toisaalta vallankumousoikeuden voi olettaa ottaneen nämä rikosasiat muita juttuja vakavammin. Asiat olivat koko vallankumouksen kannalta tärkeitä, ja tuomarit tiesivät, että juuri näissä jutuissa punnittiin se, miten oikeutta uudessa järjestelmässä käytettiin. Poliittisilla jutuilla oli tavanomaista suurempi julkisuusarvo, joten kansalaiset muodostivat käsityksensä vallankumousoikeuksista ennen muuta niiden perusteella. Oikeuden legitimiteetin kannalta tärkeimmissä asioissa haluttiin toimia juuri niin kuin piti, kun taas muissa asiaryhmissä voitiin olla suurpiirteisempiä. Tuomareille ei myöskään voinut olla epäselvää, että vallankumousyrityksen päättyessä tappioon valkoisia kiinnostaisivat menettelytavat ja tuomiot juuri näissä asioissa.

### 5.5.3 Avustajien epäitsenäisyys

Vaikuttaa siltä, ettei avustajia pidetty vallankumousoikeudesta selvästi erillisinä toimijoina, vaan samanlaisina epäitsenäisinä tuomioistuinten esittelijöinä kuin yleisiä syyttäjiä. Osoituksena tästä ovat avustajien ja vallankumousoikeuksien läheiset yhteydet, jotka olivat sitä luokkaa, ettei avustajia voida verrata maassa toimineeseen asianajajakuntaan. Tämän seurauksena he eivät aina ol-

leet sellaisia päämiehensä edun tinkimättömiä puolustajia kuin oikeudenkäymiskaaressa asianajajilta edellytettiin.

Avustajien ja vallankumousoikeuksien läheisyys näkyi ensinnäkin siinä, että avustajat nimitettiin virkoihinsa samalla tavalla kuin oikeuksien jäsenet ja he saivat palkkansa samalta taholta. Avustajien toimenkuvaan ei kuulunut oikeudellinen avustaminen tuomioistuinten ulkopuolella, joten he hoitivat oikeudellisia tehtäviä vain vallankumousoikeuksien istunnoissa.

Läheisyyttä osoittaa edelleen se, että avustajat hoitivat toisinaan muitakin virkoja vallankumousoikeuksissa. Eräissä tuomioistuimissa syytetylle ilmeisesti määrättiin joku oikeuden jäsenistä avustajaksi, jos syytetty sellaisen halusi tai jos varsinaista avustajaa ei ollut saatavilla. Sama henkilö oli siis välillä avustaja ja välillä tuomari. Tällainen toimenkuva oli esimerkiksi Ruotsinpyhtään vallankumousoikeudessa kappalainen Einari Rauhamäellä[117] ja Orimattilassa kirvesmies Feodor Vahterkoskella.[118] Toisenkinlaisia toimenkuvan muutoksia voitiin tehdä: Humppilassa avustajasta, torppari Matti Tanhuanpäästä, tehtiin yleinen syyttäjä, kun alkuperäinen viranhaltija jostakin syystä jätti oikeuden.[119]

Tällainen käytäntö ei ollut täysin ennenkuulumatonta, sillä hovioikeuksien esittelijät harjoittivat vuosikymmeniä tämän jälkeenkin sivutoimenaan asianajoa.[120] Poikkeuksellisempi oli se suoraviivaisempi tapa, jolla tuomarin ja avustajan tehtävät toisinaan yhdistettiin. Joissakin vallankumousoikeuksissa avustaja oli samaan aikaan tuomari: hän siis ensin avusti päämiestään, sitten neuvotteli vallankumousoikeuden kanssa ratkaisusta. Tällainen kaksoisrooli oli ainakin metallityömies Kaarle Virtasella Helsingissä,[121] suutari Emil Rantalalla Hausjärvellä,[122] työmies Juha Aaltosella Maskussa,[123] Kustaa Ketolalla Nousiaisissa,[124] O. Karilla Karjaalla[125] ja useammallakin oikeuden jäsenellä Pernajan vallankumousoikeudessa.[126]

---

117 Kirkossa Kansainvälistä soitellut Rauhamäki oli tiettävästi ainoa kumousliikkeeseen osallistunut pappismies. Vallankumousoikeuden ohella Rauhamäki toimi varsin merkittävässä kunnallislautakunnan esimiehen tehtävässä. Valkoisten saapuessa Ruotsinpyhtäälle Rauhamäki ei paennut, vaan meni maan alle. Pitkäaikainen piileskely pelasti Rauhamäen hengen tai ainakin vapauden, mutta tuhosi hänen mielenterveytensä. *Arvo "Poika" Tuominen* on kertonut joutuneensa toimittamaan hermoraunion Rauhamäen lopulta pois maasta. (*Piilonen* 1982, s. 318, *Rinta-Tassi* 1986, s. 246, *Tuominen* 1956a, s. 150–152).

118 Ruotsinpyhtään VO:n pöytäkirjat (VapSA 22), Orimattilan VO:n pöytäkirjat (VapSA 21 A), *Korjus* 2008, s. 306, Sotasurmat / Vahterkoski, Johan Teutor.

119 Humppilan VO:n pöytäkirjat (VapSA 18 B), Sotasurmat / Tanhuanpää, Matti Aleksander.

120 *Kemppinen* 1992, s. 187.

121 Helsingin VO:n II osaston pöytäkirjat (VapSA 23–24, VROSyA D a 2 ja D a 3).

122 Hausjärven VO:n pöytäkirjat (VapSA 18 A, VROSyA D b 1), Sotasurmat / Rantala, Emil Rikhard.

123 Maskun VO:n pöytäkirjat (VapSA 20 B), Sotasurmat / Aaltonen, Juha Maurits.

124 Nousiaisten VO:n pöytäkirjat (VapSA 21 A).

125 Karjaan VO:n pöytäkirjat (VapSA 19 B).

126 Pernajan VO:n pöytäkirjat (VapSA 21 A).

Avustajien epäitsenäisyys näkyi ajoittain heidän työnsä laadussa. Vaikka syytetty olisi saanut avustajan, hänen saamansa apu saattoi jäädä vaatimattomaksi. Jos avustaja vakuuttui syytetyn syyllisyydestä ja teon raskaudesta, hän ei välttämättä vaivautunut kovin voimallisesti avustamaan päämiestään. Niinpä joihinkin Humppilan vallankumousoikeuden pöytäkirjoihin piti merkitä, ettei avustaja Matti Tanhuanpää ollut ”lausunut mitään syytetyn eduksi”.[127] Samoin toimi Karjaalla O. Kari, joka useinkaan ”kunde ej försvara anklaganden”.[128] Tämä ei suinkaan koskenut ainoastaan niitä avustajia, joiden toimenkuvaan kuului samalla vallankumousoikeuden jäsenyys. Salon-Uskelan vallankumousoikeudessa tuomioistuimeen kuulumaton avustaja K. Kataja ”kehotti syytettyä tunnustamaan, koska asia on jo tullut todistetuksi tutkintopöytäkirjan nojalla”, vaikka syytetty oli omassa puheenvuorossaan koettanut hälventää itseensä kohdistuneita epäilyksiä suojeluskuntaan kuulumisesta.[129] Samoin Huopalahdessa avustaja myönsi, ettei ”halunnut erikoisesti syytettyä puolustaa”, vaikka antoikin sitten myönteisen lausunnon syytetyn luonteesta.[130] Avustajat yhtyivät monesti syyttäjän puheenvuoroon tuomatta minkäänlaisia syytettyä tukeneita argumentteja esiin.[131] Avustaminen saattoi siis olla lähinnä muodollisuus.

Huomiot avustajien motivaation puutteesta eivät kuitenkaan päde kaikissa tapauksissa. Toiset avustajat vaikuttavat ajaneen päämiestensä asiaa tarmokkaasti. Niin Helsingin, Hämeenlinnan kuin Raumankin vallankumousoikeuksissa oli avustajia, jotka ainakin ajoittain todella kamppailivat päämiestensä puolesta.

Hämeenlinnan vallankumousoikeuden yhteydessä toimi kaksi vakituista avustajaa. He avustivat kaikkia paitsi kahta puolustajaan luottanutta syytettyä.[132] Toinen heistä oli paikallisesti merkittävä sosialidemokraattinen vaikuttaja, sahatyömies Väinö Kivisalo. Hän oli ollut ennen sotaa puolueen piirisihteeri Hämeen läänin eteläisessä vaalipiirissä. Vuonna 1918 hänet valittiin avustajanvirkansa lisäksi Hämeen lääninvaltuuskunnan puheenjohtajaksi eli kuvernööriä vastanneeseen virkaan.[133] Näin nimekkään henkilön valitseminen syytettyjen avustajaksi kertoo, kuinka tärkeänä tehtävää pidettiin. Tuomioistuimen jäsenillä ei ollut näin merkittäviä sivutoimia.

Hämeenlinnassa avustajat toivat oikeuden tietoon usein sellaisia syytettyjä tukeneita seikkoja, joihin asianosaiset eivät itse ymmärtäneet vedota. Esimer-

---

127 Esimerkiksi Humppilan VO 2 / 5.3.1918 (VapSA 18 B).
128 Esimerkiksi Karjaan VO 5 / 20.3.1918 (VapSA 19 B).
129 Salon-Uskelan VO 6 / 13.2.1918 (VapSA 22).
130 Huopalahden VO 4.3.1918, juttunumero tuntematon (VapSA 18 B).
131 Esimerkiksi Pornaisten VO 5 / 1.3.1918 (VapSA 21 B) sekä Mäntsälän VO 94 ja 95 / 16.3.1918 ja 98 / 22.3.1918 (VapSA 20 B).
132 Hämeenlinnan VO 64 / 3.4.1918 (VapSA 18 B), Hämeenlinnan VO 13.4.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
133 *Koskimies* 1966, s. 598–599, *Saari* 1988, s. 132, VRYO 8158 / Kivisalo, Väinö, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Kivisalo, Väinö, Hämeenlinnan VO 59 / 21.3.1918 (VapSA 18 B).

kiksi punakaartille kuuluneen kenkäparin omavaltaisesta hankinnasta syytetty myönsi tekonsa, jota hän ei ilmeisesti osannut pitää rikoksena, mutta hänen avustajansa toi esille sen, että sekä olosuhteet että voimassa olleet määräykset olivat olleet epäselviä, mihin vedoten vallankumousoikeus lopulta hylkäsi syytteen.[134] Elintarvikkeiden salaamisesta syytetyn emännän avustaja puolestaan saattoi oikeuden tietoon, että elintarvikkeet oli löydetty punakaartin omavaltaisen takavarikoinnin yhteydessä eli siis laittomasti menetellen.[135] Kivisalo kykenikin toimittamaan sodan jälkeen hänen asiaansa käsitelleelle valtiorikosoikeudelle lukuisia lausuntoja päämiehiltään, jotka toistivat Kivisalon avustaneen heitä ”kykyjään ja vaivojaan säästämättä”.[136]

Toisaalta myös Hämeenlinnassa koettiin tilanteita, joissa avustaja asettui puolustamaan ennemmin järjestelmää kuin päämiestään. Työnjohtaja Kaarlo Velán myönsi oikeudelle kuuluvansa suojeluskuntaan ja ilmoitti, ettei pitänyt sitä rikoksena. Häntä avustanut Kivisalo pyysi oikeutta ottamaan huomioon, että Velán oli myöntänyt hyväksyvänsä suojeluskunnan toiminnan. Velán tuomittiinkin sotavangiksi.[137]

Rauman vallankumousoikeus muistutti tässä suhteessa Hämeenlinnan vallankumousoikeutta. Avustaja määrättiin kaikille, joilla ei ollut puolustajaa. Sikäläiset avustajat, Otto Jäntti ja V. Sundqvist, toimivat aktiivisesti päämiestensä edun mukaisesti. Jäntin mielestä pelkkä kuuluminen suojeluskuntaan ei ollut peruste tuomita rangaistukseen – ”täytyy olla jotain tehnyt”.[138] Sundqvist oli puolestaan sitä mieltä, ettei lainsäädäntö mahdollistanut sellaisesta vastavallankumouksellisesta toiminnasta tuomitsemista, johon oli syyllistytty ennen teon kriminalisoineen säädöksen voimaantuloa.[139] Kuten nähdään, nämä olivat kannanottoja, joita punaisessa tuomioistuinkäytännössä ei yleisesti hyväksytty.

Helsingin vallankumousoikeudessa tilanne ei ollut yhtä ihanteellinen kuin Hämeenlinnassa ja Raumalla. Pääkaupungin tuomioistuin kuului niihin oikeuksiin, joissa avustaja oli samalla tuomioistuimen jäsen. Oikeudella oli kyllä kaksi varsinaista avustajaa käytettävissään, Einar Vanamo ja Jonas Adrian Louhimo, mutta käytännössä he eivät esiintyneet oikeudessa kovinkaan usein: Vanamo avusti neljää ja Louhimo kahdeksaa syytettyä. Vanamolla oli jopa aikaa hoitaa sivutoiminaan sekä järjestysmiehen että vallankumousoikeuden toisen osaston vahtimestarin virkaa.[140] Louhimo puolestaan toimi välillä tuomioistuimen jäsenenä.[141]

---

134 Hämeenlinnan VO 49 / 14.3.1918 (VapSA 18 B).
135 Hämeenlinnan VO 6.4.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
136 VRYO 8158 / Kivisalo, Väinö.
137 Hämeenlinnan VO 15 / 15.2.1918 (VROSyA D b 1).
138 Rauman VO 9 / 23.2.1918 ja 30 / 5.3.1918 (VapSA 22).
139 Rauman VO 28 / 1.3.1918 (VapSA 22).
140 VRO 69/100 / Vanamo, Einar Viktor.
141 VRYO 6433 / Louhimo, Jonas Adrian.

Vanamon ja Louhimon sijaan syytettyjä avusti metallityömies Kaarle Virtanen, vallankumousoikeuden toisen osaston tuomari. Koska Virtanen ei pöytäkirjojen mukaan koskaan äänestyttänyt vallankumousoikeutta, hän pystyi joko pitämään roolinsa hyvin erillään tai sitten avustajantoimi oli pelkkä muodollisuus. Hänen kunniakseen on sanottava, että hän, samoin kuin kollegansa, otti oikeudessa säännöllisesti esiin syytettyä tukevia seikkoja ja ehdotti syytettyä vapautettavaksi tai ainakin lievempää rangaistusta kuin mitä syyttäjä vaati. Esimerkiksi avustaessaan suojeluskuntalaisuudesta syytettyä yksityisetsivä Karl Malmia Virtanen korosti, ettei syytetty ollut osallistunut aseelliseen toimintaan ja vaati tämän vapauttamista.[142] Tämä ei kuitenkaan estänyt Virtasta yhtymästä vallankumousoikeuden yksimieliseen ratkaisuun tuomita Malm sotavankeuteen.[143] Toisaalta syytetylle saattoi olla avustajastaan vain harmia: vaikka vakoilusta syytetty Uuno Krook sinnikkäästi kiisti syyllisyytensä, Virtanen esitti Krookille ehdollista rangaistusta, sillä hänen mielestään syyllisyys oli pitävästi osoitettu. Krook tuomittiinkin vankeuteen sodan loppuun saakka.[144]

Tutkittujen vallankumousoikeuksien pöytäkirjoissa ei ole merkintöjä siitä, että syytetty olisi ollut tyytymätön avustajaansa. Tällaista seikkaa tosin tuskin erityisen halukkaasti merkittiin muistiin, mutta siihen ei viitattu myöskään ylioikeudelle osoitetuissa valituksissa, joissa muuten kyllä arvosteltiin jyrkästikin alioikeuksien toimintaa. Luultavasti syytetyt suhtautuivat välinpitämättömästi avustajiinsa ja tulkitsivat olevansa yksin vastaamassa, etenkin huomatessaan avustajansa olevan samalla tuomioistuimen jäsen.

### 5.5.4 Lakimiehet vallankumousoikeuksissa

Kuten aiemmin on todettu, muissa kuin suurimpien kaupunkien vallankumousoikeuksissa syytetyillä oli vain satunnaisesti lainoppinut puolustaja. Helsinginkään vallankumousoikeudessa ei silti nähty samoja asianajajia kuin kaupungin raastuvanoikeudessa ennen sisällissotaa. Vallankumouksellisessa tuomioistuinlaitoksessa esiintyneet lakimiehet erosivat jonkin verran vallankumouksella syrjäytetyissä tuomioistuimissa nähdyistä kollegoistaan.

Helsingin vallankumousoikeudessa esiintyneissä lainoppineissa asianajajissa herättää huomiota heidän nuoruutensa ja kokemattomuutensa. Kuten liitteestä 11 käy ilmi, Heikki Ritavuori[145] oli 37-vuotias ja valmistunut jo vuonna 1904,

142 Ks. myös *Setälä* 1970, s. 221–222.
143 Helsingin VO II 96 / 3.4.1918 (VROSyA D a 3).
144 Helsingin VO II 80 / 26.3.1918 (VROSyA D a 2).
145 Heikki Ritavuori (1880–1922) oli ollut ennen sotaa nuorsuomalaisen puolueen kansanedustaja, mutta varsinaisesti hänen poliittinen uransa lähti nousuun sodan jälkeen. Ritavuori toimi useampaan kertaan ministerinä ja muun ohella vaikutti keskeisesti vuoden 1919 hallitusmuodon säätämiseen. Vasemmistoliberaali Ritavuori joutui poliittisen salamurhan uhriksi vuonna

mutta muut olivat häntä selvästi nuorempia: hovioikeuden auskultantit Karl Aejmelaeus ja Aarne Castrén[146] olivat 24-vuotiaita, Arvo Himberg[147] heitä vuoden vanhempi. He olivat suorittaneet tutkintonsa loppuun vain muutamaa vuotta ennen vallankumousta.[148] Käytetyimmät puolustajat eivät edustaneet kaupungin merkittävimpiä asianajotoimistoja lukuun ottamatta melko maineikasta Ritavuorta[149] sekä Castrénia ja von Fieandtia[150], jotka oli juuri otettu Castrénin isän toimiston osakkaiksi.[151] Birger Nyman ja Aejmelaeus työskentelivät vasta perustetuissa yhden miehen toimistoissaan, kun taas Himberg oli senaatin talousosaston ylimääräinen kopisti.

Kaupungin johtavat lakimiehet eivät siis antaneet apuaan vallankumousoikeudessa syytetyille, vaikka sitä heiltä luultavasti pyydettiin. Oikeudessa ei nähty asianajotoimintaa harjoittanutta entistä prokuraattoria Julius Grotenfeltiä eikä Helsingin Asianajajayhdistyksen puheenjohtajaa Alarik Hernbergiä puhumattakaan oikeustieteellisen tiedekunnan professoreista.[152] Holma & Boreniuksen, Dittmar & Indreniuksen ja Castrén & Snellmanin asianajotoimistot eivät lähettäneet vallankumousoikeuteen ketään, Kaarlo Castrénin toimistossa toimeksiantoja vastaanottivat ainoastaan vastavalmistunut Aarne Castrén ja lähes yhtä kokematon von Fieandt. Ryti & Serlachiukselta oikeuteen saapui ainoastaan samoin nuori Arvo Linturi, ja hänkin vain kerran.[153]

Huippuasianajajien haluttomuus esiintyä vallankumousoikeudessa johtui arvatenkin varovaisuudesta. Nimekkäiden juristien ei kannattanut näyttää naamaansa vallankumousoikeudessa, kun tiedettiin, kuinka vihamielisiä kannanottoja työväenliikkeen piirissä oli lakimiehistä esitetty. Tunnettujen porvarien ei ollut muutenkaan viisasta mennä Helsingin vallankumousoikeuden istuntopaikalle, koska se sijaitsi vain kivenheiton päässä kansanvaltuuskunnan toimitiloista eli vallankumouksellisten päämajasta. Juristikansanedustaja Antti Mikkolan kohtalo oli vielä hyvin muistissa. Lisäksi osa kaupungin lakimiehistä oli paennut tai piileskeli odottaen valkoisten tuloa. Toisaalta juristit tunsivat var-

1922. (Kansallisbiografia / Ritavuori, Heikki).

146 Senaattori Kaarlo Castrénin poika käytti vallankumousoikeudessa varatuomarin titteliä, vaikka hän sai sen vasta sodan jälkeen. (Suomen lakimiehet 1926, s. 353).

147 Arvo Himberg (1892–1965) teki värikkään ja menestyksekkään uran suomalaisessa urheilussa. (Kuka kukin on 1954, s. 220–221, Kansallisbiografia / Himberg, Arvo).

148 Suomen lakimiehet 1926, s. 278, 329, 353, 375, 378 ja 490. Vallankumousoikeudessa esiintynyt Pekka Joutsenlahti on syyttäjä Pekka Kempin muistikuvan, oppiarvon, ammatin ja asuinpaikan perusteella sama henkilö kuin matrikkelin Vilho Joutsenlahti.

149 *Wuolijoki* 1945, s. 12–14, *Tanner* 1948, s. 431–435.

150 Rainer von Fieandtista (1890–1972) tuli myöhemmin Suomen Pankin pääjohtaja ja vuonna 1957 virkamieshallituksen pääministeri. (Kansallisbiografia / Fieandt, Rainer von).

151 Suomen lakimiehet 1926, s. 326 ja 353.

152 *Raevuori* 1968, s. 29 ja 39.

153 Arvo Linturi (1887–1975) oli 31-vuotias ja saanut varatuomarin arvon 1916. Hänestä tuli sittemmin sisäasiainministeri ja Alkon apulaisjohtaja. (Suomen lakimiehet 1926, s. 270, Kansallisbiografia / Linturi, Arvo).

masti vastenmielisyyttä tuomioistuinta kohtaan, koska se ei tunnustanut heidän hyväksymäänsä oikeusjärjestystä ja sovelsi lakeja, joiden ymmärtämisessä heidän koulutuksestaan ei ollut hyötyä. Tällaiseen oikeudenkäyttöön, erityisesti epäpoliittisten asioiden käsittelyyn, osallistuminen ei välttämättä ollut meriitti valkoisten silmissä.[154] Niinpä syytettyjen oli turvauduttava uraansa aloitteleviin juristeihin, joilla ei ollut mahdollisuutta valita asiakkaitaan yhtä periaatteellisesti.

### 5.5.5 Asianajon onnistuminen

Helsingin vallankumousoikeudessa esiintyi 24 puolustajaa. Joukko oli niin suuri, että voidaan verrata heidän asianajonsa onnistumista avustajien suoriutumiseen ja siihen, että syytetty puolustautui yksin. Vertailu koskee ainoastaan rikoksia vallankumousliikettä vastaan, koska puolustajia ja avustajia oli Helsingissä käytännössä ainoastaan näistä teoista syytetyillä.[155] Syytetyt jakautuivat tasaisesti niihin, joilla oli puolustaja (37 syytettyä), niihin, joilla oli avustaja (37 syytettyä) ja niihin, jotka puolustautuivat yksin (36 syytettyä).

Verrattaessa tuomioita huomataan, että puolustajaa käyttäneitä vapautettiin useammin kuin muita. Heistä 22 prosenttia vapautettiin tyystin edesvastuusta, kun avustajan saaneista rangaistuksetta selvisi 13,5 prosenttia ja yksin oikeudessa esiintyneistä 11 prosenttia. Vielä selvempi ero on, jos laskuista poistetaan punavallan viimeisinä päivinä järjestetty joukko-oikeudenkäynti, jossa 11 lakkoillutta rautatieläistä tuomittiin pakkotyöhön lakitieteen kandidaatti Heikki Ritavuoren ja varatuomari August Långströmin ponnisteluista huolimatta.[156] Tällöin peräti 30 prosenttia puolustajaa käyttäneistä vapautettiin. Eroa ei selitä asioiden laadun vaihtelu, sillä puolustajaa käyttäneiden asiat eivät vaikuta eronneen muista jutuista millään muulla tavalla.

Erot puolustajan, avustajan ja yksin esiintymisen välillä näkyivät myös rangaistusten tasossa. Puolustajat kykenivät saamaan päämiehilleen lievempiä tuomioita kuin avustajat ja yksin oikeudessa esiintyneet syytetyt. Jos joukosta poistetaan jälleen edellä mainittu yksittäinen joukko-oikeudenkäynti, havaitaan, että ankarimpaan rangaistusmuotoon, ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomituista 25 henkilöstä 13 oli saanut avustajan, kymmenen puolustautui yksin ja vain kaksi oli turvautunut puolustajaan.

---

154 Esimerkiksi Rainer von Fieandt ei mainitse muistelmissaan esiintymisiään vallankumousoikeudessa eikä muutenkaan tapahtumia vuonna 1918, vaikka hän kertoo pitkästi sattumuksista työssään hovioikeuden notaarina 1910-luvulla. (*von Fieandt* 1970) Vrt. varatuomari Birger Nymanin nimenomainen vaatimus merkitä pöytäkirjaan, ettei hän tunnustanut oikeutta. (ks. luku 5.9).

155 Ks. liite 11.

156 Helsingin VO I 255 / 28.3.1918 (VapSA 165 A).

Syytetyn siis kannatti hankkia itselleen puolustaja. Lopputuloksen kannalta näyttää sen sijaan olleen merkityksetöntä, määräsikö vallankumousoikeus hänelle avustajan vai jättikö tuomioistuin hänet torjumaan yksin itseensä kohdistuvia rangaistusvaatimuksia. Se ei ollut yllättävää, sillä Helsingin vallankumousoikeushan oli niitä tuomioistuimia, joissa avustajana toimi yleensä oikeuden jäsen.

Helsinkiläisten puolustajien menestys päämiestensä asioiden ajamisessa on helppo selittää heidän asianajonsa laadulla. Toisin kuin tuomioistuimeen kuuluneet tai muuten ajoittain melko toistaitoiset avustajat, puolustajat todella toivat esiin syytettyä tukeneita seikkoja. Samalla he muistuttivat oikeutta siitä, että tuomitseminen vallankumousoikeudessa saattoi johtaa vakaviin seuraamuksiin, jos sota päättyisi valkoisten voittoon. Lisäksi voidaan olettaa, että lakimiehinä puolustajat uhkuivat laintulkintakysymyksissä arvovaltaa tavalla, jonka voi olettaa vaikuttaneen laillisia muotoja noudattamaan pyrkineisiin tuomioistuimen jäseniin.[157]

## 5.6 RATKAISUN TEKEMINEN

### 5.6.1 Näytön arviointi

Tässä tutkimuksessa ei voida arvioida sitä, olivatko syytetyt todella menetelleet siten kuin vallankumousoikeudet tuomioissaan katsoivat tapahtuneen. Koska ratkaisut perustuivat pääosin suulliseen ja ylimalkaisesti pöytäkirjoihin dokumentoituun todisteluun, saatavilla ei ole enää sitä aineistoa, jonka perusteella ratkaisut tehtiin. Tästä huolimatta voidaan tehdä joitakin havaintoja vallankumousoikeuksien tavasta arvioida näyttöä.

Tarve prosessioikeudellisten normien kokonaisuudistukselle oli vuosisadan alussa ilmeisin todistusoikeuden alalla. Oikeudenkäymiskaari oli vuonna 1918 näiltä osin vielä alkuperäisessä vuoden 1734 asussaan. Niin sanotulle legaaliselle todistusteorialle perustunut laki rajoitti tuomioistuimen harkintavaltaa säätämällä eri todisteiden todistusarvoista. Niitä koskeneet säännökset olivat hyvin yksityiskohtaisia, eikä tuomarin arviolla todisteiden luotettavuudesta ollut suurta merkitystä. Täysi näyttö oli kahden todistajan yhtäpitävä lausunto. Vajaata näyttöä voitiin täydentää valalla, mutta se riitti lievimpiin rangaistuksiin sellaisenaan. Monimutkaisuutta lisäsivät säännökset siitä, kuka sai todistaa minkäkinlaisessa asiassa. Oikeuskäytäntö oli 1800-luvun puolivälin jälkeen etääntynyt niin sanotun vapaan todistusteorian suuntaan, jossa

[157] Ks. myös *Raevuori* 1960, s. 39–50.

tuomioistuin sai luottaa omaan harkintaansa, mutta normien pysyttyä muuttumattomina tällainen näyttöharkinta ei perustunut lakiin.[158]

Oli ilmeistä, että ”oikeudenkäyntitemppuja”, lakimiesten ylivaltaa ja tuomioistuinten virkavaltaisuutta vastustanut työväenliike suosi yksinkertaista ja terveen maalaisjärjen käyttöä rajoittamatonta näyttöharkintaa. Vallankumousoikeuksien tuli nimenomaan unohtaa ”turhantarkat muodot ja kaavamaisuudet”[159] ja tuomita niin kuin asia oli. Todistelun esittämistä ja sen merkityksen arviointia koskevat rajoitukset eivät tulleet kyseeseen. Ainoa näyttöharkintaa koskenut normi oli VL 6 §, jonka mukaan vallankumousoikeuksien tuli perustaa tuomionsa luotettaviksi katsomiinsa todistuksiin ja tosiasioihin. Muuten luotettiin tuomareiden maalaisjärkeen.

Huomio tarkoituksenmukaisuuden vaikutuksesta näytön esittämiseen pätee myös näytön arviointiin sikäli kuin siitä voidaan tehdä johtopäätöksiä. Poliittisissa asioissa vallankumousoikeudet eivät välttämättä ottaneet syytetyn esittämää näyttöä huomioon silloinkaan, kun sen esittäminen sallittiin. Esimerkiksi Benjam Heikkilä tuomittiin muun muassa suojeluskuntalaisuudesta, vaikka hän esitti kolme päinvastaisesta todistanutta lausumaa.[160] Karl Björnbergiä puolestaan rankaistiin taisteluihin osallistumisesta ”tunnustuksensa nojalla”, vaikka hän oli myöntänyt olleensa ainoastaan sanitäärikoulutuksessa.[161]

Ongelmana ei ollut ainoastaan se, että vallankumousoikeudet jättivät joskus huomiotta syytetyn esittämän todistelun. Pahempaa oli, että ratkaisut perustettiin sellaisten todistajien lausuntoihin, joiden luotettavuus oli kyseenalainen. Esimerkiksi asioissa, joissa työntekijät vaativat työnantajiltaan palkkoja työtaistelujen ajalta, näiden samojen yritysten työntekijät todistivat palkkalaskelmien oikeellisuudesta. Tämä jos mikä rikkoi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:ää, mutta toisin kuin aiemmin selostetussa liikennetarkastaja Öllerin tapauksessa, tässä yhteydessä lainkohdasta ei välitetty. Muissakin tapauksissa ratkaisujen perusteina olleet todistajanlausunnot olivat luotettavuudeltaan kyseenalaisia. Valituksissaan syytetyt vetosivat usein siihen, että tuomiot olivat perustuneet heidän vihamiestensä todistuksiin.

Joissakin tapauksissa syytetyltä odotettiin oman syyllisyytensä selvittämisen edesauttamista tai ainakin sitä, ettei syytetty hangoitellut vastaan. Edellä mainitun Uuno Krookin tuomiota perusteltiin muun muassa sillä, että hän esiintyi oikeudessa ”jokseenkin ylimielisesti, kiven kovaan kieltäen kaiken

158 *Nousiainen* 1991, s. 296–298, *Pihlajamäki* 1997, s. 160 ja 202–203, *Myhrberg* 1978, s. 92–98.

159 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

160 Helsingin VO II 33 / 12.3.1918 (VapSA 23 A).

161 Helsingin VO II 93 / 3.4.1918 (VROSyA D a 3). Ks. myös Eino Teräskallion valitus (VapSA 22).

syyllisyytensä, vaikka 3 todistajaa selvästi todisti hänet syylliseksi". Yleinen syyttäjä piti tätä suorastaan vastavallankumouksellisena toimintana.[162] Joskus taas syytetyltä odotettiin tunnustusta, ja jollei sitä kuulunut, uhmakkuudesta voitiin vaatia rangaistusta muun syytteen ohella.[163] Tuomioistuimet vaikuttavat suhtautuneen asian sekoittamiseen tällä tavoin oikeuden halventamisena. Avointa tunnustamista tunnuttiin sitä vastoin joskus pidettävän rangaistusta alentavana perusteena.[164]

Vallankumousoikeuksien näyttöharkinta oli pahimmillaan niin tarkoitushakuista, että oikeudenkäyttö alkoi muistuttaa mielivaltaa. Lainsäädännössä ei ollut pykäliä, joilla tällainen olisi estetty, vaan tuomareilla oli valta käyttää oikeutta tahtonsa mukaan. Joskus harkintakyky petti, ja vallankumouksellinen ylioikeus joutui paikkailemaan alioikeuksien tuomioita. Esimerkkinä voidaan siteerata ylioikeuden Hausjärven vallankumousoikeutta koskevaa ratkaisua, jonka perustelut ovat harvinaista kyllä säilyneet kokonaisuudessaan:

> *"Vallankumouksellinen ylioikeus katsoen siihen, että Hausjärven Vallankumousoikeus, kyseessä olevaan juttuun nähden, on poikennut niistä oikeusperiaatteista, joita Vallankumousoikeuden on noudatettava, että oikeuden päätös olisi oikeamielinen tuomio, niin, että vastustajammekaan eivät voisi tuomiota väittää mielivallaksi ja kun nyt puheenaoleva Hausjärven Vallankumousoikeuden päätös ei ole tehty tätä oikeusperiaatetta silmällä pitäen, vaan on asiaan annettu vaikuttaa seikkojen, jotka tuomiota tehdessä eivät voi tulla kysymykseen ja kun oikeus asian käsittelyssä on tehnyt virheitä, hyväksyen takavarikon alaiseksi tavaroita, jotka eivät ole takavarikon alaisia, sekä antaen virallisen syyttäjän lausunnolle niin suuren merkityksen, että se todellisuudessa on tullut tuomioksi, johon oikeusistuin on yhtynyt, vaikka oikeuden itsensä pitäisi harkita, mikä syyttäjän lausunnossa on varteen otettavaa ja mikä ei, niin päätti Vallankumouksellinen Ylioikeus istunnossaan tänäpäivänä, edelläluetteltuihin virheellisyyksiin katsoen, palauttaa jutun Hausjärven Vallankumousoikeuden uuden käsittelyn alaiseksi, jossa käsittelyssä Vallankumousoikeuden on harkittava mitä syytetyt todella ovat rikkoneet ja mitä heidän viakseen on laskettava, siitä mistä syyttäjä on heitä syyttänyt sekä, jos syytteestä jotakin tulee todistettua, harkita vastaajille syynmukainen, kohtuullinen rangaistus, huomioon ottaen sen periaatteen,*

---

162 Helsingin VO II 80 / 26.3.1918 (VROSyA D a 2). Vrt. *Vasara* 2003, s. 10.

163 Helsingin VO II 58 / 20.3.1918 (VROSyA D a 2). Samoin Helsingin pitäjän VO 33 / 5.3.1918 (VapSA 18 A).

164 Esimerkiksi Rauman VO 14 ja 15 / 25.2.1918 (VapSA 22), Hämeenlinnan VO 19.3.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1) sekä Hämeenlinnan VO 26.3.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1). Ks. myös tapaus, jossa yleinen syyttäjä vaati lisärangaistusta "kieroilusta oikeudessa", kun varkaudesta syytetty nuorukainen oli pyytänyt toista henkilöä ottamaan syyn niskoilleen. Rangaistus olikin selvästi tekijäkumppaneille tuomittuja kovempi. (Rauman VO 16 / 25.2.1918 (VapSA 22)).

*että ainoastaan rikoksesta on rangaistava, eikä siitä, että vastaajat mahdollisesti ovat varakkaita.”*[165]

Vallankumousoikeudet tuntuvat siis suhtautuneen kielteisesti syytettyjen esittämään todisteluun. Ne vaikuttavat joskus päätyneen haluamaansa ratkaisuun näytöstä huolimatta. Tämä oli ongelma poliittisissa rikosasioissa ja työtaistelujutuissa, koska niissä tarve saada langettava tuomio oli suurempi kuin tavallisissa rikosasioissa. Aivan tavatonta tällainen luova näyttöharkinta ei ollut muissakaan asioissa. Jälkikäteen on vaikea ymmärtää Helsingin vallankumousoikeuden ajatuksenjuoksua esimerkiksi sukurutsaa koskeneessa tapauksessa, jossa päätekijä vapautettiin, vaikka sekä kanssasyytetyt että silminnäkijä todistivat rikoksen tapahtuneen.[166]

Kaikesta huolimatta voidaan todeta, ettei tällainen mielivalta ollut koko kuva vallankumousoikeuksien toiminnasta. Erityisesti epäpoliittisissa asioissa vallankumousoikeudet pyrkivät aidosti selvittämään totuuden ja antamaan tekijälle oikeudenmukaisen rangaistuksen. Tutkittujen vallankumousoikeuksien pöytäkirjojen perusteella voidaan todeta, että vallankumousoikeudet ratkaisivat vastavallankumouksellisuuteenkin liittyviä asioita usein niin asiallisesti kuin tämänlaatuisia juttuja ylipäätään oli mahdollista. Pöytäkirjoista ei missään tapauksessa synny vaikutelmaa, että tuomiot olisivat perustuneet täysin keksittyihin tapahtumainkulkuihin tai vääristeltyyn todistusaineistoon, vaan langettavaan tuomioon johtaneissa syytteissä oli yleisesti ottaen ainakin jotain perää. Samaa todistaa syytteiden taajaan tapahtunut hylkääminen, josta tarkemmin jäljempänä.

Näyttöharkinnassa jouduttiin joskus tilanteisiin, joissa syytetyn syyllisyys jäi vallankumousoikeudelle epäselväksi. Punaisessa lainsäädännössä ei ollut selvää toimintaohjetta tällaisten tilanteiden varalle.[167] Vaikuttaa siltä, että *in dubio pro reo* -periaate toteutui melko epätyydyttävästi. Vallankumousoikeudet eivät nimittäin ratkaisseet asioita aina selvästi jompaankumpaan suuntaan, siis oliko syytetty syyllinen vai ei, vaan antoivat epäselvissä tilanteissa ehdollisia rangaistuksia. Syyte oli näissä tapauksissa näytetty siinä määrin toteen, ettei syytettyä voitu vapauttaa ilman minkäänlaista seuraamusta, mutta syyllisyydestä vallitsi silti niin paljon epäselvyyttä, ettei syytettyä voitu tuomita niin vaka-

---

165 Vallankumouksellinen ylioikeus 1067, 1068 ja 1275 / 2.4.1918 (ote pöytäkirjasta Hausjärven VO:n pöytäkirjojen joukossa, VapSA 18 A). Tarkempaa tietoa alioikeuden tuomiosta ei ole säilynyt. Tapaus lienee ollut vastaava kuin järjestysnumeroltaan edellinen Hausjärven vallankumousoikeuden juttu, jossa kauppiasta oli syytetty elintarvikkeiden kätkemisestä. (Hausjärven VO 8 / 1.3.1918 (VapSA 18 A)).

166 Helsingin VO I 204 / 19.3.1918 (VapSA 23 A).

167 Niin sanottujen tuomarinohjeiden luonnosversiossa kyllä ohjeistettiin, että epävarmuuden vallitessa syytetty olisi vapautettava, mutta tätä kohtaa ei otettu julkaistuun versioon. (Luonnos artikkeliksi Muutama sana rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa (SKA 21 J a1)).

vaan seuraamukseen kuin olisi seurannut täysin toteennäytetystä teosta. Koska varmuutta asiasta ei saatu, ehdollinen rangaistus oli hyvä kompromissi ja varoitus syytetylle olla vastaisuudessa hankkiutumatta epäilyksenalaiseksi. Niinpä esimerkiksi Hämeenlinnan vallankumousoikeus totesi varkautta koskeneessa tuomiossaan, että ”koska ei tyydyttävästi [ole] toteen näytetty, että vastaaja olisi syyllinen – – tuomitaan hänet lieventävien asianhaarojen vuoksi useankertaisesta varkaudesta” vuoden ehdolliseen vankeuteen.[168] Helsingissä annetussa ratkaisussa jäi näyttämättä, että syytetty olisi tiennyt kuljettamassaan kuormassa olleen suojeluskunnalle tarkoitettuja aseita, mistä huolimatta tuomioistuin katsoi oikeaksi tuomita syytetyn vuoden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja vielä allekirjoittamaan sitoumuksen siitä, ettei hän enää jatkossa syyllistyisi vastavallankumoukselliseen toimintaan.[169] Samoin Raumalla tuomittiin ehdolliseen sakkorangaistukseen suojeluskuntalaisuudesta syytetty merikoululainen, jonka syyllisyydestä ei vallankumousoikeuden omienkaan sanojen mukaan ollut onnistuttu esittämään ”sitovia todistuksia”.[170]

Epäselvissä tilanteissa ei aina tyydytty ehdolliseen tuomioon. Joskus vallankumousoikeuden ratkaisu oli hyväksyä vaatimukset osittain. Taskuvarkaudesta syytetty sai yleisen syyttäjän vaatimaa lievemmän tuomion sillä perusteella, että anastus oli ”vain puoleksi toteennäytetty”.[171] Kahdessa työtaistelujen aikaisia palkkasaatavia koskeneessa asiassa vallankumousoikeus katsoi työnantajan maksuvelvollisuuden jääneen epäselväksi, millä perusteella se hyväksyi puolet esitetyistä vaatimuksista.[172] Ratkaisut osoittavat, että syyllisyyskysymystä ei arvioitu yksin dikotomialla syyllinen–syytön, vaan toisinaan pohjalta enemmän tai vähemmän.

### 5.6.2 Käytettävissä olleet seuraamukset

Vuoden 1889 rikoslaki tunsi viisi päärangaistusta ja neljä lisärangaistusta. Ensin mainittuja olivat kuolemanrangaistus, vapausrangaistus,[173] sakkorangaistus, varoitus sekä viraltapano ja virantoimitusero[174]. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvia olivat vankeusrangaistuksen koventaminen,[175] maastakarkotus, eräiden elin-

168 Hämeenlinnan VO 2.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 95–96 (VROSyA D b 1).
169 Helsingin VO II 46 / 16.3.1918 (VapSA 23 B).
170 Rauman VO 45 / 12.3.1918 (VapSA 22).
171 Helsingin VO I 304 / 9.4.1918 (VapSA 165 A).
172 Helsingin VO I 87 / 27.2.1918 (VapSA 24 A) ja Helsingin VO III 62 / 2.4.1918 (VapSA 23 B).
173 Vapausrangaistus voitiin panna täytäntöön joko tavallisena vankeutena tai kuritushuonevankeutena.
174 Virantoimitusero oli viraltapanosta poiketen määräaikainen (RL 2 luku 7 ja 8 §).
175 Vankeusrangaistusta voitiin koventaa määräämällä vanki kovalle makuusijalle, pimeään yksinäishuoneeseen tai saamaan ravinnokseen vain vettä ja leipää (RL 2 luku 13 § ja *Serlachius*

keinojen harjoittamisoikeuden menetys sekä joukko kunniaan kohdistuvia lisärangaistuksia: kansalaisluottamuksen menettäminen[176] ja julistaminen todistajaksi[177] tai maan palvelukseen kelpaamattomaksi. Lisärangaistuksia ei voitu tuomita yksin, vaan pelkästään liittyen johonkin päärangaistukseen.[178]

Vallankumousoikeuksissa sallitut rangaistuslajit lueteltiin VL 7 §:ssä. Niitä olivat varoitus, rahasakko, virasta erottaminen, omaisuuden tai vapauden menetys sekä ”erinäisten henkilökohtaisten tai yhteiskunnallisten etujen ja oikeuksien menettäminen”. Luetteloon sisältyivät kaikki rikoslain mukaiset päärangaistukset lukuun ottamatta kuolemanrangaistusta, jota tosin ei ollut sovellettu vuosikymmeniin.[179] Omaisuuden tuomitseminen menetetyksi oli uutta. Henkilökohtaisten tai yhteiskunnallisten oikeuksien menettäminen oli epämääräinen seuraamusjoukko, johon olisivat voineet kuulua, ainakin sanamuotoa laajentavasti tulkiten, kaikki rikoslain lisärangaistukset. Rangaistuslajeja voitiin käyttää useampia samanaikaisesti, mihin itse asiassa vallankumousoikeuksia jopa kehotettiin.[180] Näin rikoksentekijöille voitiin määrittää heille parhaiten soveltuvat, yksilölliset rangaistukset, kuten sosiologinen näkemys rikosoikeudesta edellytti.

Sakko oli rangaistuslajeista yleisin. Sakon suuruuden määrittämiseen ei ollut muuta ohjetta kuin ”omatunto ja terve järki”.[181] Sakot määrättiin suoraan markkamääräisinä, ja ne olivat ainoastaan poikkeuksellisesti ja lähinnä poliittisissa oikeudenkäynneissä yli 1 000 markkaa.[182] Sakkotuomioissa määrättiin yleensä

---

1909, s. 182–183).

176 Vuoden 1868 konkurssisäännön 86 §:n mukaan kansalaisluottamuksensa menettänyt henkilö ei voinut ”pitää tai toimittaa julkista virkaa taikka muuta yleistä toimitusta, sekä siihen toista valita, kuin myöskin asiata ajaa jonkun muun kuin itsensä tahi vaimonsa edestä oikeudessa tahi muussa virastossa, olla holhomiehenä sekä tehdä todistajanvala tahi muu laissa säädetty valallinen vakuutus”.

177 Alaikäinen rikoksentekijä ei menettänyt kansalaisluottamustaan, vaan hänet julistettiin todistajaksi kelpaamattomaksi (RL 3 luku 2 §). Tällä lisäseuraamuksella ei ollut juurikaan käytännön merkitystä. (*Serlachius* 1909, s. 209–210).

178 RL 2 luku ja *Serlachius* 1909, s. 182–183.

179 *Serlachius* 1909, s. 184.

180 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

181 Vallankumoustuomioistuimet tarpeen, *Työmies* 1.2.1918.

182 Summia voidaan verrata punaisten virkailijoiden palkkoihin. Vallankumoushallituksen sihteerit nauttivat 700 markan, vahtimestarit 600 markan ja konekirjoittajat 500 markan kuukausipalkkaa. Virkahierarkian alapäässä olleille maksetut palkat olivat selvästi suurempia kuin ennen vallankumousta eivätkä jääneet paljon jälkeen huippuviroissa olleiden ansioista. Esimerkiksi kansanvaltuuskunnan osastojen johtajat saivat 1 000 markkaa ja kansanvaltuuskunnan jäsenet 1 200 markkaa kuukaudessa. Helsingin vallankumousoikeuden tuomareiden kuukausipalkka oli 750 markkaa, puheenjohtajalla 50 markkaa enemmän. Konekirjoittajaksi pestattu Sylvi-Kyllikki Sinervo sai 400 markkaa, mitä hän piti erittäin hyvänä ottaen huomioon, että päivittäinen työaika oli ainakin alkuun vain viisi tuntia. (*Rinta-Tassi* 1986, s. 268, Työväen pääneuvoston päätös 25.2.1918 n:o 13 (liitetty kansanvaltuuskunnan pöytäkirjaan 23.2.1918 kello 12 päivällä (SKA C a1)), Sylvi-Kyllikki Sinervon päiväkirja 17.2.1918, VRYO 11174 / Virtanen, Kaarle Kustaa,

samalla, kuinka pitkä vankeusrangaistus seuraisi, jollei sakkoa maksettaisi.[183] Vallankumouksellinen ylioikeuden ratkaisukäytännön mukaan yhden vankeuspäivän arvona oli pidettävä noin 15 markkaa.[184] Muuntosuhde oli sakotetulle edullisempi kuin rikoslain mukainen tapa muuntaa maksamaton sakko vankeudeksi, mutta toisaalta muuntorangaistuksen ylärajaa ei ollut.[185] Sakkorangaistukset oli mahdollista tuomita myös ehdollisina (VL 7 ja 13 §). On arvioitu, että sakon runsas käyttö olisi selitettävissä pyrkimyksellä rahoittaa rahavaikeuksissa kamppaillutta vallankumousta.[186] Se ei kuitenkaan ollut tehokas keino paikata kassavajetta, sillä kuten jäljempänä nähdään, sakkojen periminen ei tahtonut onnistua.

Varoitus ja virasta erottaminen olivat harvinaisia seuraamuksia. Niistä edellinen oli vaihtoehto pienelle sakolle. Varoitus oli yleensä ”ankara”, Helsingissä aivan säännönmukaisesti. Virasta erottaminen oli seuraamus, joka koitui lähinnä lakkoilleiden virkamiesten tai epäpäteviksi havaittujen punakaartilaisten osalle.

Omaisuuden menettäminen kohtasi vakavimmista teoista tuomittuja. Se oli Helsingissä lisärangaistus niille, jotka tuomittiin poliittisista rikoksista pitkiin vankeusrangaistuksiin. Kyse ei ollut sielläkään säännönmukaisesta seuraamuksesta, vaan vallankumousoikeus langetti sen harkintansa mukaan osalle tuomituista. Omaisuuden menettämisenä on pidettävä myös lakon tai työsulun aikaisten palkkojen maksamisesta kieltäytyneiden yritysten sosialisointia. Omaisuus voitiin VL 11 §:n nojalla määrätä heti takavarikoitavaksi valituksesta huolimatta.

Vasemmisto oli edeltävinä vuosikymmeninä arvostellut ankarasti vankeusrangaistusta. Kansanvaltuuskunta ei kuitenkaan katsonut pärjäävänsä ilman sitä, vaan vapauden menetys oli maan vallankumousoikeuksissa yleinen seuraamus. Vankeusrangaistuksen pituus oli joko etukäteen määrätty tai sodan kulusta riippuvainen. Jälkimmäinen vaihtoehto merkitsi sitä, että tuomittu määrättiin pidettäväksi vankeudessa sodan ajan. Kyse oli siis vankeudesta toistaiseksi, kunnes asia otettaisiin olojen rauhoituttua uudelleen käsiteltäväksi. Sotavan-

---

VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander, VRYO 8649 / Aarnio, Robert Armas).

183 On väitetty, että sakot olisi tullut tavan mukaan maksaa vuorokauden kuluessa omaisuuden takavarikoinnin uhalla. Vaikka niinkin joskus tapahtui, mikään käytäntö se ei ollut. Väite perustuu myöhemmin esiteltävään Carl von Törnen juttuun, joka tutkituissa vallankumousoikeuksissa oli ainoa tällaisen määräyksen sisältänyt ratkaisu ja tapahtumainkulultaan muutenkin melko poikkeuksellinen juttu (ks. luku 6.3.1.1.3). (*Landtman* 1919, s. 268, *Rinta-Tassi* 1986, s. 353).

184 Esimerkiksi ratkaisuissa vallankumouksellinen ylioikeus 466–467 / 14.3.1918, 576 / 19.3.1918, 236 / 21.3.1918, 2094 / 19.4.1918 sekä 320, 1889 ja 2205–2206 / 20.4.1918 (VapSA 17).

185 RL 2 luvun 5 §:n mukaan yhden vankeuspäivän arvo oli sataan sakkomarkkaan asti viisi markkaa ja sen ylittävältä osalta 10 markkaa. Muuntorangaistuksen yläraja oli 90 päivää vankeutta.

186 *Uusitalo* 1971, s. 51.

keus oli siten lähellä tutkintavankeutta, mutta erona oli se, että sotavankeuteen tuomitun syyksi oli vallankumousoikeudessa luettu jokin rikos. Heidän asiansa oli vallinneissa oloissa loppuun käsitelty. Niinpä prokuraattorikaan ei kehottanut vallankumousoikeuksia ryhtymään toimenpiteisiin sotavankien suhteen, vaikka hän menetteli näin lukuisten tutkintavankien tapauksissa. Sotavankeuteen tuomittiin lähinnä poliittisista rikoksista syytettyjä.

Vankeusrangaistuksia tuomittiin myös normaaleina, tietyn määräajan kestävinä vapaudenmenetyksinä. Pisin vankeustuomio tutkituissa vallankumousoikeuksissa oli Helsingissä ryöstömurhasta seurannut yhdeksän vuotta,[187] mutta Helsingin pitäjässä samasta teosta seurasi 12 vuoden kuritushuonerangaistus.[188] Oli tuskin sattumaa, että 12 vuotta oli pisin rikoslain tuntema määräaikainen vapausrangaistus (RL 2 luku 2 §). Vallankumousoikeudet eivät antaneet elinkautisia vankeusrangaistuksia.[189]

Vankeusrangaistuksen joutui suorittamaan tavallisessa vankilassa tai kuritushuoneessa. Kuten edellä on esitetty, niissä oli tilaa uuden vankilahallinnon päästettyä lukuisia vankeja ehdonalaiseen vapauteen. Kuritushuonevankeus oli tavallista vankeutta harvinaisempi seuraamus ja sitä käytettiin lähinnä omaisuus- ja henkirikoksissa. Toisin kuin vallinneen oikeuden mukaan (RL 2 luku 2 ja 3 §), punaisessa tuomioistuinkäytännössä oli täysin vankeusrangaistuksen pituudesta riippumatonta, oliko vankeus tavallista ehdotonta vankeutta vai kuritushuonevankeutta.

Vallankumousoikeudet eivät tuominneet kovennettuja vankeusrangaistuksia siten kuin asia rikoslaissa ymmärrettiin. Sen sijaan vankeusrangaistus voitiin tuomita pakkotyörangaistuksena. Niiden täytäntöönpano oli kuitenkin mahdotonta, koska pakkotyölaitosta ei ollut olemassa. Vallankumousjohto oli kyllä laatinut suunnitelmia sellaisen perustamisesta Karkkilan seudulle, mutta niitä ei koskaan toteutettu.[190] Tästä syystä tuomitut pakkotyörangaistukset piti muuntaa tavallisiksi vankeusrangaistuksiksi.[191] Helsingissä pakkotyövankeuksia tuomittiin lähinnä rikoksista vallankumousta vastaan.

---

187 Helsingin VO I 209 / 20.3.1918 (VapSA 165 A). Helsingin vallankumousoikeudessa yleisenä syyttäjänä toimineen Aarnion mukaan Helsingissä tuomittiin poliittisista rikoksista 12 vuoden mittaisia vapausrangaistuksia. Aarnio saattaa tässä yhteydessä liioitella, sillä häntä siteeraava Letonmäki kritisoi vallankumousoikeuksia voimakkaasti liiasta ”hempeydestä”. (*Letonmäki* 1928, s. 66) Aarnion kollegan Pekka Kempin muistikuvien mukaan maksimi oli 5–6 vuotta pakkotyötä. (Pekka Kempin kertomus, kansio 11, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, TA) Pisin poliittisesta rikoksesta Helsingissä todistettavasti tuomittu vankeusrangaistus oli viiden vuoden mittainen. (Helsingin VO II 33 / 12.3.1918 (VapSA 23 B)).

188 Helsingin pitäjän VO 33 / 5.3.1918 (VapSA 18 A).

189 Näin myös EKA hmp. 636 / Turkia, Matti.

190 Vankisiirtolakysymystä käsittelevän komitean pöytäkirja 11.3.1918 (SKA J d1), *Rinta-Tassi* 1986, s. 348.

191 Esimerkiksi Helsingin VO I 255 / 28.3.1918 (VapSA 165 A).

Sosialidemokraattisen puolueen kansanedustajat olivat ennen sisällissotaa vaatineet eduskunnassa ehdollisen vankeusrangaistuksen käyttöönottoa. Vallankumouksessa näin toimittiin. Asiasta säädettiin VL 13.1 §:ssä, jonka mukaan vankeusrangaistus voitiin määrätä ehdollisena, jos vallankumousoikeus niin päätti. Minkäänlaisia rajoituksia ehdollisen vankeuden käytölle ei punaisessa lainsäädännössä ollut. Vankeusrangaistus tuli kuitenkin määrätä ehdolliseksi etenkin niissä tapauksissa, joissa tekijä oli ensikertalainen. Ohjeiden mukaan oli määrättävä koeaika, jonka ehdollinen tuomio oli voimassa.[192] Ehdollisen rangaistuksen täytäntöönpanosta ei säädetty, mutta vallankumousoikeudet antoivat ratkaisuissaan sitä koskeneita määräyksiä. Yleensä määrättiin, että rangaistus pantaisiin sellaisenaan täytäntöön, jos tuomittu tekisi koeaikana tai ylipäätään toiste uuden rikoksen.[193] Kuten edellä on esitetty, ehdollista rangaistusta käytettiin myös niissä tapauksissa, joissa syytetyn syyllisyys jäi vallankumousoikeudelle epäselväksi.

Henkilökohtaisten ja yhteiskunnallisten etujen ja oikeuksien menettäminen oli VL 7 §:ssä luetelluista rangaistuslajeista epämääräisin. Kyse olisi voinut olla esimerkiksi elintarvikekorttien menettämisestä,[194] mutta sellaisia tuomioita ei tiedetä annetun. Tutkittujen vallankumousoikeuksien ratkaisuista on vaikea löytää tähän ryhmään kuuluvia seuraamuksia. Helsingissä väkijuomien kaupasta tuomitun pariskunnan ravintola määrättiin suljettavaksi sodan ajaksi.[195]

Edellä mainittuun ryhmään kuului erikoistapauksena kansalaisluottamuksen menettäminen, joka oli siitä poikkeuksellinen seuraamus, että siihen suhtautumisessa oli eroa paikallisten vallankumousoikeuksien ja punaisen Suomen oikeuseliitin välillä. Rangaistusmuoto oli kyllä käytössä, vallankumousoikeudet julistivat ennen muuta omaisuusrikoksista tuomittujen kansalaisluottamuksia menetetyiksi.[196] Vallankumouksellinen ylioikeus ei kuitenkaan hyväksynyt tätä seuraamusta, vaan kumosi säännönmukaisesti käsittelyynsä tulleet tuomiot näiltä osin, olivatpa kyseessä vallankumouksellisten tai vallankumouksella syrjäytettyjen tuomioistuinten ratkaisut.[197] Samoin kansanvaltuuskunta suhtautui rangaistusmuotoon torjuvasti ja julisti kansalaisluottamuksen palautetuksi kaikille, jotka olivat sen menettäneet.[198] Ylätason toimi-

---

192 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

193 Esimerkiksi Helsingin VO I 249 / 27.3.1918 (VapSA 23 B), Hämeenlinnan VO 2.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 99–102 (VROSyA D b 1) ja Rauman VO 43 / 12.3.1918 (VapSA 22).

194 Määräys vallankumouksellisista tuomioistuimista. (VapSA 17).

195 Helsingin VO I 294 / 5.4.1918 (VapSA 165 A).

196 Näin tuli rikoslain mukaan menetelläkin (RL 28 luku 8 §).

197 Esimerkiksi vallankumouksellinen ylioikeus 80 / 18.4.1918, 1073 / 2.4.1918, 1805 / 22.4.1918, 1408 / 20.4.1918, 1410 / 19.4.1918 ja 1805 / 22.4.1918 (VapSA 17).

198 Vankien rangaistuksia lievennetään, *Työmies* 10.3.1918.

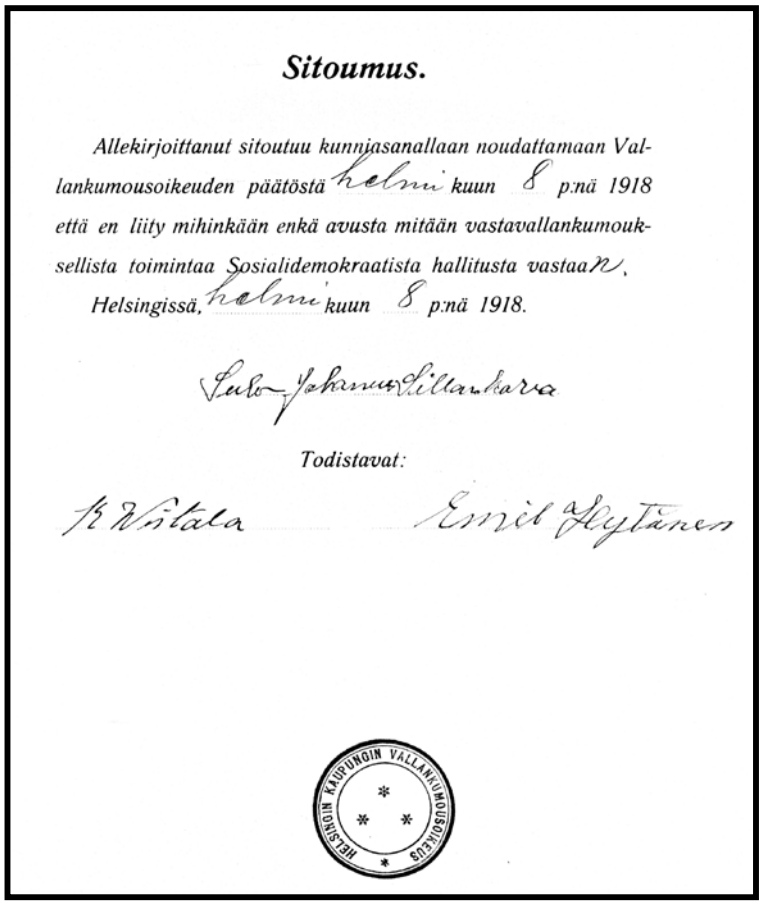

**Sitoumus.**

*Allekirjoittanut sitoutuu kunniasanallaan noudattamaan Vallankumousoikeuden päätöstä* Helmi *kuun* 8 *p:nä 1918 että en liity mihinkään enkä avusta mitään vastavallankumouksellista toimintaa Sosialidemokraatista hallitusta vastaan.*

*Helsingissä,* Helmi *kuun* 8 *p:nä 1918.*

Eero Johannes Lillankoski

*Todistavat:*

K. Vitala Emil Hytönen

HELSINGIN KAUPUNGIN VALLANKUMOUSOIKEUS

*Sitoumus, jonka allekirjoittamiseen monet vallankumousrikoksista tuomitut velvoitettiin.*

joiden kanta oli looginen, koska muun muassa äänioikeuden menettämistä tarkoittaneen seuraamuksen kohteeksi joutuneet henkilöt olivat tyypillisesti yhteiskuntaluokaltaan sellaisia, että heidän voitiin olettaa kannattavan punavaltaa. Alioikeuksissa tätä kantaa ei nähtävästi tunnettu tai jaettu.

Voimassa olleessa oikeudessa lähdettiin siitä, että tekojen rikollisuuden ja niistä tuomittujen rangaistusten piti perustua lakiin.[199] Vallankumousoikeudet eivät sen sijaan kiinnittäneet lakisidonnaisuuteen huomiota, vaan tuomitsivat rangaistuksia, jotka eivät perustuneet mihinkään normiin. Tuomareilta VL 3 §:ssä vaadittu ”oikeamielisyys” riitti oikeusturvatakeeksi. Menettely tosin sopi sosiologisen koulukunnan mukaiseen ajatteluun, sillä näin oli mahdollista antaa kullekin rikoksentekijälle yksilöllinen rangaistus.

199 *Serlachius* 1909, s. 43.

Yleisiä lakiin perustumattomia seuraamuksia olivat matkustuskielto ja velvollisuus ilmoittautua säännönmukaisesti järjestyslaitoksella tai punakaartin esikunnassa. Ne olivat rangaistuksia rikoksista vallankumousta vastaan, ja niitä käytettiin usein ehdollisten rangaistusten oheisseuraamuksina. Tuomittuja voitiin myös määrätä yleishyödylliseen työhön esimerkiksi punakaartin ensiapuosastolle tai halkotarhaan.[200] Helsingin pitäjässä murhamies käskettiin muuttamaan perheineen toiseen kuntaan.[201] Huopalahdessa punakaartin ylipäällikkö Eero Haapalaisen solvaamisesta ”Bobrikoffin kätyriksi” tuomittiin sakon ohella kolmen kuukauden pituinen osanottokielto työväenjärjestöjen kokouksiin, minkä vallankumouksellinen ylioikeus tosin myöhemmin kumosi.[202]

Lakiin perustumattomana rikoksen seuraamuksena oli vielä tuomitulle asetettu velvollisuus allekirjoittaa sitoumus. Vallankumousoikeudet saattoivat määrätä syytetyn lupaamaan kirjallisesti, ettei hän enää vastustaisi uutta järjestystä.[203] Tällainen lisäseuraamus oli vallankumousoikeuksissa hyvin yleinen. Sitoumuksen vaatiminen oli tavallisimmin poliittisesta rikoksesta tuomitun sakon tai ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamus, mutta sen asema rangaistuksena ei ollut aivan selvä. Vallankumousoikeudet asettivat nimittäin saman velvollisuuden toisinaan myös täysin syyttömiksi todetuille henkilöille[204] ja vaativat sitä vapauttamisen ehtona.[205] Yleensä sitoumuksen vaatimisen yhteydessä vallankumousoikeus kuitenkin totesi syytetyn syyllistyneen johonkin punaisen lainsäädännön mukaiseen rikokseen.[206]

Vaikka punaisessa Suomessa vallitsi vankka usko allekirjoituksen voimaan, jälkikäteen on vaikea kuvitella sitoumusten täyttäneen tarkoitustaan.[207] Vallankumousoikeudet joutuivatkin käsittelemään tapauksia, joissa sitoumus-

---

200 Vallankumouksellinen ylioikeus 268 / 30.3.1918 (VapSA 17), *Vasara* 2004, s. 13.

201 Helsingin pitäjän VO 33 / 5.3.1918 (VapSA 18 A).

202 Vallankumouksellinen ylioikeus 157 / 18.4.1918 (VapSA 17), *Pukkio* 1975, s. 89.

203 Sitoumuksia muun muassa VapSA 28 AA ja VROSyA D b 1.

204 Esimerkiksi Helsingin VO II 90 / 28.3.1918 (VROSyA D a 2) ja Hämeenlinnan VO 26 / 13.2.1918 (VROSyA D b 1).

205 Helsingin VO II 13 / 4.3.1918 (VapSA 24 B).

206 Voidaan väittää, ettei sitoumuksen vaatiminen olisi ollut rangaistus ensinkään ja että ne henkilöt, joille tuomittiin pelkästään velvollisuus allekirjoittaa sitoumus, olisi tosiasiassa vapautettu edesvastuusta. Sitoumusta on kuitenkin tässä tutkimuksessa pidetty rangaistuksena, jos sen määrääminen perusteltiin syyksilukevalla tuomiolla. Lähes aina sitoumuksen määräämisen perusteena oli se, että syytetyn oli katsottu olleen suojeluskuntalainen tai syyllistyneen johonkin muuhun punaisen lainsäädännön mukaiseen rikokseen. Niitä tapauksia ei ole pidetty rangaistuksina, joissa mitään raskauttavaa ei löydetty ja syytetty laskettiin vapaalle jalalle *sillä ehdolla*, että hän allekirjoittaisi sitoumuksen. Sitoumuksen rangaistusluonnetta puoltaa myös se, että oli syytettyjä, jotka vapautettiin täysin ilman seuraamusta, edes velvollisuutta allekirjoittaa sitoumus. – Aineistossa on 19 tapausta, joissa ainoa seuraamus oli velvollisuus allekirjoittaa sitoumus.

207 Ks. myös *Rinta-Tassi* 1986, s. 257 ja *Turunen* 2005, s. 65.

ta oli tietoisesti rikottu.[208] Se oli helppoa, koska sitoumuksen noudattamista ei välttämättä valvottu mitenkään. Sitoumusten vaatimisen yleisyys kuitenkin kertoo, että siihen tunnuttiin luotettavan tästä huolimatta. Paljon puhuva esimerkki on Hämeenlinnan vallankumousoikeudesta, jossa aiemmin annetun sitoumuksen rikkomisesta syytetty velvoitettiin antamaan uusi sitoumus.[209]

Vaatimus sitoumuksen allekirjoittamisesta ei ollut yksinomaan tuomioistuinten käyttämä keino vaikuttaa kansalaisten tulevaan käyttäytymiseen. Punaiset viranomaiset esittivät sitoumuksen allekirjoittamista koskeneita vaatimuksia myös muissa yhteyksissä. Sitoumuksia vaadittiin henkilöiltä, joiden ei edes ollut epäilty tehneen mitään, mutta joiden lojaalius haluttiin syystä tai toisesta varmistaa. Sitoumuksia vaadittiin palkanmaksun edellytyksenä monilta virkamiehiltä ja lopulta myös muilta valtion palkollisilta. Menettelyllä pyrittiin takaamaan näiden lojaalius uudelle hallinnolle ja pysyminen työpaikoillaan. On helppo yhtyä *Rinta-Tassin* arvioon siitä, että sitoumusten vaatiminen virkamiehiltä oli epäviisasta, kun toivottiin heidän hoitavan tehtäviänsä neutraalisti ja niin kuin ennenkin.[210]

### 5.6.3 Kuolemanrangaistuksen ja kidutuksen kielto

Vasemmistolaiseen oikeusajatteluun oli kuulunut taistelu kuolemanrangaistuksen poistamiseksi rangaistusjärjestelmästä. Kansanvaltuuskunta kielsikin kuolemanrangaistuksen ja kidutuksen lähes ensimmäisenä tekonaan oikeudenhoidon alalla. Kielto sisältyi sekä VL 7.2 §:ään että 2.2. annettuun lakiin kuolemanrangaistuksen poistamisesta, jonka ainoa tarkoitus oli kieltää tämän rangaistusmuodon käyttö. Kuolemanrangaistus oli kielletty myös kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksessa (14 §). Näiden lisäksi tuomioistuimille annettuihin, seuraamusharkintaa koskeneisiin ohjeisiin sisältyi kieltoja käyttää kidutusta ja tuomita syytettyjä kuolemaan. Vaikka VL 7.2 §:n sanamuodon mukaan kiellettyä oli ainoastaan rangaistuksena käytetty kidutus, tunnustuksen saamiseksi määrätyn kidutuksen kiellettävyys kävi ilmi lainsäädännön hengestä.[211]

---

208 Esimerkiksi Helsingin VO II 44 / 16.3.1918 (VROSyA D a 2), Helsingin VO II 98 / 3.4.1918 (VROSyA D a 3), Helsingin VO I 260 / 2.4.1918 (VapSA 165 A) ja Rauman VO 39 / 8.3.1918 (VapSA 22) sekä Pekka Kempin kertomus, kansio 11, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, TA.

209 Hämeenlinnan VO 22 / 19.2.1918 (VapSA 18 B).

210 *Rinta-Tassi* 1986, s. 257, *Turunen* 2005, s. 65.

211 Toisekseen voidaan perustellusti otaksua, etteivät punaiset välttämättä hahmottaneet termin ”rangaistus” sisältöä samalla tavalla kuin vallinneessa oikeudessa. Tässä yhteydessä sillä voitaneen olettaa tarkoitetun kaikenlaisia rikoksesta tai rikosepäilystä tekijälle koituvia epämiellyttäviä seuraamuksia.

Kuolemanrangaistuksen poistamista koskenut laki oli muotoiltu samannäköiseksi kuin samaa tarkoittaneet eduskuntaesitykset, jotka puolestaan olivat kopioita edustaja Karl H. Wiikin esityksestä vuodelta 1911. Kansanvaltuuskunnan hyväksymä säädös erosi eduskuntaesityksistä siten, ettei siinä määritelty kuolemanrangaistuksen sijasta tuomittavan vankeusrangaistuksen pituutta.[212] Vallankumousoikeudet saivat tässäkin suhteessa käyttää omaa harkintaansa.

Kuolemanrangaistuksen ja kidutuksen kieltoa perusteltiin kattavimmin *Työmiehessä*. Argumentit olivat kahden tyyppisiä. Ensinnäkin vedottiin tämänkaltaisten rangaistusten hyödyttömyyteen: ”tarkoituksettomalla julmuudella ei mitään voiteta”. Liiallinen ankaruus koituisi käyttäjiensä haitaksi, koska ”julmuus kiihoittaa yhä mielettömämpään väkivaltaan puolin ja toisin”. Tärkeimmäksi perusteeksi nostettiin kuitenkin työväenliikkeen periaatteellinen vastustus tällaisia rangaistuksia kohtaan. ”Sosialidemokraattisesti ajatteleva työväki on tämäntästä kohottanut äänensä sitä vastaan, että hengen riistämistä käytetään rangaistuksena.” Vallankumouksella pyrittiin ”yleviin päämääriin”, joita ”raakuus ei saanut tahria”.[213] Vaikka sitä ei sanottukaan, toimenpiteellä tavoiteltiin selvästi myös propagandavoittoa. Tämä tuli selväksi monista viittauksista valkoisten oikeudenkäyttöön. Vallankumousoikeuksien tuli ”oikeamielisyydellään hankkia kansan luottamus”, kidutus sai jäädä ”vihollistemme etuoikeudeksi”.[214] Vihjeet olivat samanlaisia kuin väkivallan hillitsemiseksi annetuissa käskyissä, joissa aina korostettiin vastustajan julmuutta.[215]

Kun Tampere oli menetetty, sotatilanne muutenkin kääntynyt toivottomaksi ja vallankumousjohto pakomatkalla kohti Viipuria, annettiin *Julistus työväestön oikeuslaitoksille* -niminen määräys.[216] Silloin ei enää painotettu ideologisia tavoitteita, vaan vallankumousoikeudet määrättiin tuomitsemaan vastavallankumouksellisia ”sotaoikeuden mukaisella ankaruudella”. Vaikka sitä ei nimenomaisesti sanottukaan, julistuksen on ymmärrettävä sallineen kuolemantuomion käytön. Julistus ei ehtinyt vaikuttaa vallankumousoikeuksien toimintaan, eikä vallankumouksellinen ylioikeuskaan näytä kiinnittäneen siihen huomiota.

Kuolemanrangaistuksen kieltoa noudatettiin, sillä yhdenkään vallankumousoikeuden ei tiedetä langettaneen kuolemantuomiota.[217] Ruumiinrangaistuksiakaan ei käytetty. Iitissä tosin vallankumousoikeus tuomitsi ilmeisesti

---

212 Wiikin eduskuntaesityksessä vaihtoehdoksi oli esitetty 8–12 vuotta vankeutta. (Eduskuntaesitys 14/1911 vp. Wiik ym.).

213 Kuolemanrangaistuksen poistaminen, *Työmies* 3.2.1918.

214 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918, Vallankumoustuomioistuimet tarpeen, *Työmies* 1.2.1918.

215 *Paavolainen* 1966, s. 312.

216 Ks. liite 14.

217 Näin myös *Tikka* 2004, s. 77.

nuoren syytetyn ”vanhempain piiskattavaksi”, mutta vallankumouksellinen ylioikeus kumosi tämän ratkaisun.[218] Kidutus ja siihen rinnastettava painostus oli ilmeisesti erittäin vähäistä, vaikka valkoiset väittivät sodan jälkeen mielellään toista.[219] Helsingin vallankumousoikeuden osalta epäilys jää kuitenkin elämään oikeuteen ylitsevuotavan myönteisesti suhtautuvan syyttäjä Aarnion ylistettyä tuomioistuinta myöhemmin siitä, ettei ”kukaan muu syytetyistä kuin 2 ammattivarasta valittaneet, että heitä olisi pahoin pidelty tai pakotettu tunnustuksiin kuulusteluissa”.[220] Pöytäkirjoissa ei asiasta ymmärrettävästi ole mainintoja. Kuten edellä on ilmennyt, pidätettyjen olot olivat kuitenkin yleensä hyvät.

### 5.6.4 Rangaistuksen tuomitseminen

#### *5.6.4.1 Lainsäädäntö*

Vallankumousoikeuksilla oli ratkaisupakko.[221] Ratkaisuun pääseminen saattoi kuitenkin olla vaikeata, koska tuomareilla ei ollut kokemusta tuomioistuintoiminnasta. Myös seuraamusharkintaa koskevien normien avoimuus ja puutteellisuus tuotti arvattavasti ongelmia.

Oikeudenkäymiskaaren mukaiset oikeuslähteet olivat laki ja maantapa (OK 1 luku 11 §). Tästä huolimatta ratkaisuja oli perustettu myös muuhun aineistoon, kuten oikeuskäytäntöön, oikeusperiaatteisiin ja oikeustieteellisiin tulkintakannanottoihin.[222] Vanhan oikeuslähdeopin soveltuminen ei vallankumouksellisessa tilanteessa ollut kuitenkaan itsestään selvää.

Punaisessakin järjestelmässä tärkeimmällä sijalla olivat asetuskokoelmassa julkaistut väliaikaiset lait ja soveltamisasetus. Ratkaisut oli ensi sijassa perustettava niihin. Virallinen asema oli myös oikeusasiain osaston tai vallankumouksellisen ylioikeuden *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantajassa* julkaisemilla määräyksillä, joihin kuului yhtä lailla täsmällisiä toimintaohjeita kuin yleisempiä pohdintoja ratkaisun tekemisestä. Punainen oikeuslähdeoppi oli kuitenkin niin joustavaa, että ratkaisut voitiin perustaa monenmoisiin reaalisiin ja moraalisiinkin argumentteihin. Kuten edellä on esitetty, vanhakaan lainsäädäntö ei ollut tyystin menettänyt merkitystään.[223]

---

218 Vallankumouksellinen ylioikeus 253 / 25.3.1918 (VapSA 17). Huomattakoon, että tuomioistuimella oli vuosisadan alussa oikeus määrätä vanhemmat – tai näiden kieltäytyessä viranomaiset – kurittamaan 7–15 -vuotiaana rikoksen tehnyttä lasta (RL 3 luku 1 §).

219 *Paavolainen* 1966, s. 279–280.

220 *Letonmäki* 1928, s. 66.

221 Ohjeita asiain käsittelyssä, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 8.3.1918.

222 *Björne* 1991, s. 56–58.

223 Ks. luku 3.5.4.

Vallankumousoikeuksista annettu väliaikainen laki oli muuten varsin ytimekäs, mutta siinä uhrattiin seuraamusharkinnalle puolitoista pykälää. VL 6 §:ssä kehotettiin tuomiosta päätettäessä ottamaan huomioon ”rikoksen tehneen luonnonlaadun sekä ne olot, joissa rikos on tapahtunut, ja muut asiaan vaikuttavat seikat, myöskin sen, missä määrin rikos loukkaa työtätekevän kansan etuja sekä vallankumouksen menestystä”. VL 7 §:ssä asetettiin rankaisemisen tavoitteeksi rikollisuuden estäminen ja vähentäminen. Lainkohdat olivat yksityiskohtaisempia kuin oikeudenkäymiskaari, jossa oli kehotettu perustamaan ratkaisu ”syihin ja lakiin eikä mielivaltaan” (OK 24 luku 3). Oikeuskirjallisuudessa oli painotettu sitä, että yleisestävän vaikutuksen saavuttamiseksi tuomioiden piti rikosasioissa olla yleisen oikeuskäsityksen ja lain hengen mukaisia.[224]

VL 6 ja 7 § olivat ainoat normit seuraamusharkinnasta. Soveltamisasetus ja myöhemmin annettu toimivallan laajentamista koskenut laki eivät sisältäneet rangaistuksen mittaamista koskevaa sääntelyä. Pykälät korvasivat rikoslaissa olleet rangaistusasteikot. Voimassa olleen oikeuden monimutkaisia sääntöjä rangaistuksen vähentämis-, enentämis-, laskemis- ja nostamisperusteista ei otettu uuteen lainsäädäntöön, vaan ne korvattiin ”asiaan vaikuttavilla seikoilla”. Näin muotoiltua lainsäädäntöä pystyi jokainen vallankumoustuomari soveltamaan.

Punaisessa lainsäädännössä etäännyttiin klassiseen rikosoikeuteen kuuluvasta ajatuksesta rangaistuksen sitomisesta pelkästään tehtyyn tekoon. Punaisessa Suomessa rangaistukseen ei vaikuttanut ainoastaan rikoksen laatu, vaan myös moni rikoksentekijään itseensä liittynyt tekijä. Tällaisten seikkojen huomioon ottaminen vastasi rikosoikeuden sosiologisen koulukunnan mukaisia näkemyksiä rangaistuksesta. Vallankumouksellinen tilanne ja oikeuksiin tulevien vastavallankumouksellisten asioiden käsittely puolestaan vaati, että ratkaisutoiminnassa piti teon laadun ja tekijän vaikuttimien lisäksi ottaa huomioon poliittisen tilanteen määrittelemä ”yleinen etu”.

### *5.6.4.2* Tuomarin tehtävät

Vallankumousoikeuksien opastamiseksi sekä tuomioiden yhdenmukaisuuden ja kohtuullisuuden varmistamiseksi kansanvaltuuskunta täydensi lainsäädännön yleisiä harkintasääntöjä yksityiskohtaisemmilla ohjeilla. Niitä laadittiin useita. Kuuluisimmat tuomarinohjeet sisältyivät kansanvaltuuskunnan virallisessa lehdessä 20.2. julkaistuun artikkeliin *Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa*.[225] Sen viimeinen luku, otsikoltaan *Tuomarin tehtävät*,

---

224 *Serlachius* 1909, s. 213–214.

225 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

sisälsi ohjeita vallankumousoikeuksien tuomareille. Puhuttaessa punaisen Suomen tuomarinohjeista viitataan yleensä juuri näihin ohjeisiin.[226]

*Tuomarin tehtävät* -luvun sisältämät tuomarinohjeet ovat olleet alallaan kuuluisimmat, mutta eivät ainoat eivätkä ensimmäiset. Ne olivat kuitenkin ohjeista merkittävimmät niiden virallisen aseman ansiosta. Ne julkaistiin vallankumoushallituksen virallisessa lehdessä yläotsikon *Kansanvaltuutettujen määräyksiä ja tiedonantoja* alla, missä yhteydessä vallankumoushallitus julkaisi muutakin täydentävää normistoa. Ohjeet liittyivät laajaan prosessioikeudelliseen kokonaisuuteen ja niiden antajaksi oli merkitty kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto. Muut ohjeet olivat joko yksittäisten valtuutettujen tai jopa täysin ulkopuolisten henkilöiden laatimia tai sitten ne oli tarkoitettu ainoastaan tuomioistuinlaitoksen sisäiseen käyttöön.

*Tuomarin tehtävissä* oli kyse lyhyehköistä yleisistä ohjeista vallankumousoikeuksien tuomareille. Kyse ei ollut eksakteista normeista, kuten artikkelissa *Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa* muuten, vaan yleisemmästä pohdinnasta siitä, miten asiat tuli ratkaista. Ohjeista käy ilmi periaatteita, joita punaiset halusivat vallankumousoikeuksissa noudatettavan. Samoin kuin punaisessa lainsäädännössä, ohjeissa näkyi vasemmiston mieltymys sosiologisen koulukunnan käsitykseen rikosoikeudesta.

Näyttöharkinnasta ei *Tuomarin tehtävät* -luvussa todettu mitään konkreettista. Vaatimus totuuden löytämisestä muotoiltiin huomiota herättävän vaatimattomasti: ennen tuomion langettamista oli ”koetettava saada selville asian todellinen laita” ja arvioitava syyllisyys ”kansanmiehen omantunnon ja kansan oikeuskäsityksen avulla”. Tämä oli sitäkin erikoisempaa, koska vielä valmisteluvaiheessa tästä seikasta oli tarkoitus ohjeistaa selvästi velvoittavammin: ”Ja jos epävarmaa on, onko joku syyllinen vai ei, niin älköön häntä tuomittako – – vääryyttä älköön kenellekään tehtäkö!”[227]

”Kansan kunnioituksen ja luottamuksen” saavuttamiseksi vallankumousoikeuksien piti olla oikeamielisiä ja niiden antamien tuomioiden ”asianmukaisia ja oikeita”. Tuomarille asetettiin tavoitteeksi olla ”inhimillinen, mutta ei hempeämielinen”. Tämäkin kohta oli alun perin ollut tarkoitus kirjoittaa velvoittavampaan muotoon, mutta valmistelussa muotoilua pehmennettiin.[228] Ohjeissa kehotettiin valitsemaan rangaistukset niiden tehokkuuden ja tarkoituksenmukaisuuden perusteella. Tässä tarkoituksessa vallankumousoikeuksia

---

226 *Paavolainen* 1966, s. 274, *Rinta-Tassi* 1986, s. 352.

227 Luonnos artikkeliksi Muutama sana rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa (SKA 21 J a1).

228 Valmistelussa poistettu *Tuomarin tehtävien* ensimmäinen virke kuului näin: ”Jokaisen Vallankumousoikeuden jäsenen tulee muistaa, että he tehtävässään ovat tuomareita, jolloin halvemmat intohimot, kuten kostonajatukset ym. sellaiset ovat kokonaan tukahdutettavat.” (Luonnos artikkeliksi Muutama sana rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa (SKA 21 J a1)).

rohkaistiin yhdistelemään erilaisia rangaistuksia. Rangaistusten piti kuitenkin kaikissa tapauksissa olla kohtuullisia. Kohtuullisuuden mittapuuna käytettiin kansanmiehen tervettä järkeä.

*Tuomarin tehtävät* -luvussa toistettiin punaisesta lainsäädännöstä ilmenevä periaate, ettei vanhan lainsäädännön tullut antaa olla esteenä uuden järjestelmän toiminnalle. Oikeudenkäyttö ei saanut ”kompastua vanhojen turhantarkkojen muotojen ja kaavamaisuuksien tavoitteluun”. Ne piti korvata toimimalla ”kansan väärentämättömän oikeustajunnan” sanelemin tavoin. Samalla painotettiin tehokkuutta, mikä oli tietyssä ristiriidassa edeltäneisiin ohjeisiin nähden, joissa oli korostettu asianmukaisen ja oikean tuomion saavuttamisen tärkeyttä. Ohjeiden jylhässä lopetuksessa tuotiin nämä kaikki puolet esiin: ” – – olkoon oikeus, kuten sen nimikin kuuluu, vallankumousoikeus, omantunnon ja kansan väärentämättömän oikeustajunnan tarmokas tuomioistuin”.

*Tuomarin tehtävissä* ei suljettu pois poliittista oikeudenkäyttöä. Ohjeet oli päinvastoin kirjoitettu niin, että oli sallittua ja jopa toivottavaa ottaa ratkaisutoiminnassa huomioon vallankumouksellinen tilanne. Vallankumousoikeuksien tuli hakea hyväksyntänsä ”kansalta”, joka vasemmistolaisessa kielenkäytössä ei merkinnyt kansalaisia yleensä, vaan vallankumouksen tehnyttä työväenluokkaa, ”tavallista kansaa”, erotuksena porvaristosta ja muista ”kansanvihollisista”. Niinpä ohjeiden viittaus ihanteellisen vallankumousoikeuden toimimiseen ”kansan väärentämättömän oikeustajunnan” mukaan tarkoitti tuomitsemista niin, että työväenluokan edut vallankumouksellisessa tilanteessa otettiin huomioon. Syyllisyys piti puolestaan punnita ”kansanmiehen omantunnon ja kansan oikeuskäsityksen” perusteella, minkä voi päätellä olleen ohje ottaa poliittinen tilanne huomioon myös näyttöarvioinnissa. Rangaistuksen mittaamisessa samaa asiaa ajoi kehotus toimia ”kansanmiehen terveen järjen” mukaan.

### *5.6.4.3* Tuomarin tehtävät *ja Olaus Petrin tuomarinohjeet*

*Tuomarin tehtävät* -lukua voidaan verrata ruotsalaisen uskonpuhdistaja Olaus Petrin 1500-luvulla laatimiin tuomarinohjeisiin, tarkemmin sanoen ”muutamiin yleisiin ohjeisiin, joita tuomarin tulee tarkoin noudattaa”. Olaus Petrin tuomarinohjeilla ei ole enää aikoihin ollut lain asemaa, mutta näitä pelkistettyjä oikeusperiaatteita on pidetty arvossa, ja ne on vielä nykyäänkin painettu lakikirjan ensimmäisille sivuille.[229] Ne tunnettiin myös punaisessa Suomessa.[230]

---

229 *Ylikangas* 1982, s. 44.

230 Ks. esimerkiksi Oikeuslaitoksemme alennustilassa, *Työmies* 26.2.1907.

Punaisilla tuomarinohjeilla ja Olaus Petrin antamilla neuvoilla on joitakin yhtymäkohtia. Kummassakin niistä vastustettiin liian ankarien rangaistusten käyttöä. *Tuomarin tehtävissä* edellytettiin tuomareiden olevan ”inhimillisiä mutta ei hempeämielisiä”, Olaus Petrin tuomarinohjeissa puolestaan todettiin hyvän tuomarin kykenevän ”asettelemaan kaiken kohtuuden mukaan”. Oikeudessa piti olla ”armo mukana”.

Selvä yhtymäkohta Olaus Petrin ja punaisen Suomen tuomarinohjeissa liittyi rangaistuksen tarkoitukseen. Molemmissa painotettiin rangaistuksen parantavaa vaikutusta. Kansanvaltuuskunta edellytti ohjeissaan, että tuomittavien rangaistusten tuli olla tarkoituksenmukaisia, millä tarkoitettiin niiden rikollisuutta vähentävää vaikutusta. Olaus Petrin mukaan taas ”kaikki rangaistus pitää olla parannukseksi, ja rangaistus pitää, jos mahdollista, olla sellainen ettei se estä rangaistua parantamasta itseään”. Muita punaisten tuomarinohjeiden sisältämiä sosiologisen koulukunnan ajatuksia ei 400 vuotta aiemmin ohjeensa laatinut Olaus Petri hyväksynyt. Siinä missä *Tuomarin tehtävissä* opastettiin vallankumousoikeuksia ottamaan rangaistuksen mittaamisessa huomioon myös muita seikkoja kuin itse teon, Olaus Petrin tuomarinohjeissa todettiin yhtäläisten rikosten vaativan yhtäläiset rangaistukset katsomatta siihen, ”onko joku rikas vai köyhä”. *Tuomarin tehtävien* mukaan vallankumousoikeuksien tuli toimia juuri toisin: rangaistuksen kohtuullisuutta piti arvioida ”kansanmiehen omantunnon perusteella”.

Punaisista tuomarinohjeista voidaan havaita sen laatijoilla olleen vahva epäluottamus kirjoitettua lakia kohtaan. Lainsäädännön sisältämistä ”turhantarkoista muodoista” oli poikettava aina, kun ne olivat oikeudenmukaisen ratkaisun saavuttamisen esteenä. Olaus Petri ei ollut näin suora, mutta myös hän kyseenalaisti kirjoitetun lain ehdottoman auktoriteetin: ”kaikkea lakia on älyllä käytettävä, sillä suurin oikeus on suurin vääryys”. Olaus Petrin tuomarinohjeet olivat tosin tässä yhteydessä hieman ristiriitaiset, sillä niissä toisaalta korostettiin lain pyhyyttä ja asetettiin lain noudattaminen tuomareiden korkeimmaksi velvollisuudeksi.

Olaus Petrin tuomarinohjeet edustivat luonnonoikeudellista ajattelua: hän asetti oikeuden lain edelle. Olaus Petrille lain kirjainta tärkeämpää oli sen tarkoitus ja sen ilmentämä moraali, joka oli viime kädessä lähtöisin Jumalalta.[231] Samoin punaisissa tuomarinohjeissa lain kirjaimella oli toissijainen asema. *Tuomarin tehtävissä* lakien vartijaksi nostettiin kuitenkin poliittisesti määritelty kansan oikeustajunta. Se oli kaikkien normien hyväksyttävyyden perusta.

Kumpienkin tuomarinohjeiden laatijat tavoittelivat samaa, alemman kansan etua. Olaus Petri kirjoitti ohjeensa tavallisen ihmisen puolustukseksi aatelia vastaan.[232] Samoin punaiset tuomarinohjeet olivat tavallisen kansan puolella,

231 *Ylikangas* 1982, s. 90.
232 *Ylikangas* 1982, s. 83.

ainakin jos asiaa katsoo niiden laatijoiden näkökulmasta. Ohjeissa painotettiin ”kansalta” saatavaa hyväksyntää, ja tässä yhteydessä kansana tietysti pidettiin työväenluokkaa. Voidaan väittää, että punaisten tuomarinohjeiden mukaisen lainkäytön osatavoitteena oli tasoittaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta oikeuden keinoin. Siinä ne olivat samalla asialla kuin vuosisatoja aiemmin kirjoitetut Olaus Petrin tuomarinohjeet.

### *5.6.4.4 Muut tuomarinohjeet*

Ensimmäiset ohjeet vallankumousoikeuksille julkaistiin jo 1.2. *Työmiehessä* ilmestyi tuolloin oikeusasiain valtuutettu Letonmäen nimimerkin suojissa laatima kirjoitus, jossa hän paitsi perusteli vallankumousoikeuksien tarpeellisuutta, myös antoi niille neuvoja. Ohjeet koskivat sekä prosessin kulkua yleensä että tuomioharkintaa. Letonmäki opasti vallankumousoikeuksia ratkaisemaan asiat ”omantunnon ja terveen järjen, ei kaavojen mukaan”. Seuraamusneuvot olivat konkreettisempia kuin *Tuomarin tehtävissä*: ”ymmärtämättömiä ohjattakoon, tietämättömiä valistettakoon lyhyeksi aikaa pidätetyksi tuomiten, – – aivan vaaralliset eristettäköön niin pitkäksi aikaa, ettei heistä enää voi olla vallankumoukselle vahinkoa”.[233] Rikoksentekijöiden jaottelu parantumiskykyisiin, parannusta tarvitsemattomiin ja parantumattomiin oli kuin suoraan Franz von Lisztiltä.[234]

Helsingin vallankumousoikeuden langetettua ensimmäiset tuomionsa joutui nimimerkki Ylimääräinen sihteeri puolustelemaan niiden lievyyttä *Työmiehen* sivuilla. Artikkelinsa lopussa nimimerkki neuvoi yleisemminkin vallankumousoikeuksia. Myös hän painotti maltillisuutta: ”Ei meidän voittomme siitä riipu, että riistämme hengen aseettomalta vastustajalta. Ei!” Maltillisuus ei kuitenkaan ulottunut niihin, jotka ”käyttävät omaisuuttaan kansan vahingoksi”. Heille sopiva rangaistus olisi eristäminen muusta yhteiskunnasta.[235]

Muitakin ohjeita annettiin.[236] Kaikki olivat kuitenkin samansävyisiä. Jokaisessa korostettiin kohtuullisuutta ja maltillisuutta, joita oli normaalitapauksissa osoitettava yleisen hyväksynnän saamiseksi. Toisaalta ne jättivät oven auki vallankumouksellisen tilanteen vaatimalle ankaruudelle ja suoranaiselle mielivaltaisuudelle korottamalla ”vallankumouksen menestyksen” tai ”terveen proletaarisen harkinnan” ratkaisujen ohjenuoraksi ja hylkäämällä vanhat prosessuaaliset oikeusperiaatteet.

---

233 Vallankumoustuomioistuimet tarpeen, *Työmies* 1.2.1918.
234 *Backman* 1976, s. 138.
235 Helsingin vallankumousoikeus ja sen langettamat tuomiot, *Työmies* 17.2.1918.
236 Esimerkiksi Määräys vallankumouksellisista tuomioistuimista. (VapSA 17).

Arvoitukseksi jää, mikä merkitys ohjeilla todellisuudessa oli. Ainakaan Helsingin vallankumousoikeudessa ei vedottu niihin eikä muihinkaan oikeussääntöihin. Ratkaisuja tehdessään tuomioistuimen jäsenet keskustelivat vapaasti perustelematta kannanottojaan millään normeilla.[237] Kaavamaisuuksia vältellessään tuomioistuin siis ohitti myös oman järjestelmänsä antamat ohjeet. Joka tapauksessa ohjeiden laaja levitys sanomalehdistössä takasi sen, että viesti vallankumousoikeuksien pyrkimyksestä maltillisuuteen tavoitti laajat kansankerrokset. Vaikka aikomus olikin todella ohjata oikeudenkäyttöä, saavutettiin propagandistinen tavoite sen ohella.

## 5.7 MUUTOKSENHAKU

### 5.7.1 Muutoksenhakua koskenut normisto

Vallinneen oikeuden mukaan alioikeuden pääasiaratkaisusta sai hakea muutosta hovioikeudelta käytännössä rajoituksetta. Määräaika tyytymättömyyden ilmoitukselle oli kahdeksan päivää (OK 25 luku 1 §). Valitus (riitakirja) raastuvanoikeuden ratkaisusta oli toimitettava hovioikeudelle 30 päivässä, kihlakunnanoikeudesta vedottaessa 60 päivässä (OK 25 luku 9 § ja 15 §). Vakavimmat rikosasiat piti joka tapauksessa alistaa hovioikeuden tutkittaviksi (OK 25 luku 5 §).

Saksan sosialidemokraatit olivat Erfurtin ohjelmassa vaatineet muutoksenhakuoikeutta rikosasioissa, mutta tätä vaatimusta ei otettu Forssan ohjelmaan, koska suomalainen lainsäädäntö oli jo tältä osin kunnossa. Kansanvaltuuskunta päinvastoin vaikeutti muutoksenhakua. Vallankumousoikeuksista annettujen säädösten mukaan riita-asioissa sai valittaa aina, mutta rikosasioissa oikeus ei ollut poikkeukseton, vaan se riippui langetetusta tuomiosta. Muutosta sai hakea vain, jos vapausrangaistus oli pitempi kuin kaksi kuukautta, jos sakko oli yli 1 000 markkaa tai jos tuomittu menetti enemmän kuin kolmasosan omaisuudestaan. Viimeisin kohta viittasi ennen muuta menettämisseuraamuksiin, mutta epäilemättä myös niihin tapauksiin, joissa alle 1 000 markan sakko oli yli kolmannes tuomitun omaisuudesta. Muutoksenhaun rajoittamista vielä tästäkin ehdotettiin, sillä VL:n ensimmäisen luonnoksen mukaanhan muutoksenhakuoikeuden raja olisi ollut peräti vuosi vankeutta ja koko omaisuuden menetys.[238]

Koska kansanvaltuuskunta pyrki nopeuttamaan prosessia, muutoksenhakuun liittyviä määräaikoja lyhennettiin. Valitus piti toimittaa vallankumoukselliselle ylioikeudelle rikosasioissa 20 ja riita-asioissa 30 päivässä. Tyytymättömyyden

---

237 VRYO 11174 / Virtanen, Kaarle, VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander ja Pekka Kempin kertomus, kansio 11, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, TA.

238 Ks. luku 4.2.1.2.

ilmoitukselle annettiin aikaa rikosasioissa vain vuorokausi, muissa asioissa riitti toiminta kolmen päivän sisällä (VL 9 §).

Lainsäädäntö oli kirjoitettu siten, että ainoa mahdollinen muutoksenhakija olisi syytetty. Yleisen syyttäjän valitusoikeudesta se vaikeni, mutta oikeusasiain osaston julkaisemissa ohjeissa tähän viitattiin. Osasto ei kuitenkaan opastanut menettelystä tällaisissa tapauksissa, vaan ohjeet koskivat valitusoikeuden käytön vaikutusta tutkintavankeusajan hyväksilukemiseen.[239] Helsingissä syyttäjät ilmoittivat tyytymättömyyttä kolmesti, Hämeenlinnassa ja Raumalla eivät kertaakaan. Valituksia syyttäjät eivät Helsingissäkään laatineet.

### 5.7.2 Muutoksenhakuoikeuden toteutuminen

Helsingin ja Hämeenlinnan vallankumousoikeudet eivät noudattaneet lainsäädäntöä muutoksenhaun osalta. Ne kielsivät tuomittuja valittamasta asioissa, joissa heillä olisi lain mukaan ollut siihen oikeus. Raumalla niin ei menetelty, vaan valittaa sai lain mukaan.

Helsingin vallankumousoikeus riisti tuomitulta muutoksenhakuoikeuden 41 kertaa. Valtaosa näistä tapauksista on maaliskuussa ratkaistuja työtaisteluiden aikaisiin palkkoihin tai virkamiesten lakkoiluun liittyneitä asioita. Valitusoikeus evättiin vain yhdeltä poliittisesta rikoksesta syytetyltä.[240] Hämeenlinnassa nämä asiat olivat sen sijaan juuri niitä, joista tuomittujen vallankumousoikeus ei sallinut hakea muutosta. Valitusoikeus kiellettiin säännönmukaisesti niiltä, jotka oli tuomittu vankeuteen sodan loppuun saakka.

Helsingin vallankumousoikeus toisaalta myös laajensi muutoksenhakuoikeuden alaa. Valituslupa annettiin 15 sellaisessa tapauksessa, joissa laki ei olisi sitä sallinut. Kyse oli lähinnä omaisuusrikoksista, mutta näin meneteltiin myös viidessä poliittisessa rikoksessa. Helsingin vallankumousoikeus tulkitsi lakia niin, että valittaa sai, jos asian intressi oli yli 1 000 markkaa. Oli siis riittävää, jos sakko ja vahingonkorvaus olivat yhteensä yli rajan. Jos valituslupa annettiin jollekin syytetyistä, sama oikeus koski heitä kaikkia. Sen sijaan asianomistaja ei saanut valituslupaa kuin poikkeuksellisesti.

Helsingissä ilmoitettiin tyytymättömyyttä 49 tuomioon eli 11 prosenttiin kaikista. Valitus laadittiin 35 kertaa, mikä merkitsi kahdeksaa prosenttia kaikista asioista. Yleisintä muutoksenhaku oli rikoksissa vallankumousliikettä vastaan: tyytymättömyyden ilmoituksista 30 ja valituksista 25 liittyi poliittisiin rikoksiin. Hieman yllättäen toiseksi yleisin asiaryhmä oli väkijuomien kauppa, josta

---

239 Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

240 Helsingin VO III 64 / 2.4.1918 (VapSA 23 B). Muutoksenhakuoikeuden epääminen juuri tässä tapauksessa johtui luultavasti siitä, että tapauksen ratkaisi muutoksenhakukieltoja usein määrännyt vallankumousoikeuden kolmas osasto. Teko sinänsä ei ollut erityisen törkeä.

annetuista kymmenestä tuomiosta kuuteen ilmoitettiin tyytymättömyyttä ja viidestä myös valitettiin. Todellisuudessa ero tyytymättömyyden ilmoitusten ja valitusten lukumäärien välillä ei ollut noin suuri, sillä siinä missä tyytymättömyyden ilmoitus merkittiin pöytäkirjaan, valituksen olemassaolo käy ilmi pelkästään valituskirjelmästä. Koska tuomioiden liitteet eivät ole aina säilyneet, osa valituksista lienee kadonnut. Toisaalta tyytymättömyyden ilmoituksen luonnetta ei välttämättä aina ymmärretty. Vaikuttaa siltä, että monet tuomitut mielsivät sen vain tavaksi osoittaa olevansa eri mieltä kuin tuomioistuin eivätkä vakavasti harkinneet valituksen laatimista.

Vastaavat lukemat Hämeenlinnan vallankumousoikeuden osalta eivät ole selvillä, koska tuomioistuimen kirjuri ei merkinnyt pöytäkirjaan, oliko joku ilmoittanut tyytymättömyyttä oikeuden ratkaisuun. Valituksia on säilynyt vain kaksi kappaletta. Luultavasti niitä ei merkittävästi useampia tehtykään, koska rikoksista vallankumousliikettä vastaan annettuihin tuomioihin, joista Helsingissä tavallisimmin valitettiin, ei Hämeenlinnassa yleensä saanut hakea muutosta.

Tuomitut eivät kaikissa tapauksissa valittaneet ylioikeudelle, vaan myös prokuraattori sai vastaanottaa valituksia vallankumousoikeuksien ratkaisuista. Prokuraattori ei kuitenkaan voinut tehdä muuta kuin pyytää vallankumousoikeuksilta selvitystä väitetyistä oikeudenloukkauksista tai ylioikeutta ottamaan valituksen kohteena olleen ratkaisun käsiteltäväkseen.[241] Prokuraattori pyysi kansanvaltuuskuntaa täsmentämään lainsäädäntöä niin, että muutoksenhakijalla olisi ollut aina oikeus saada vallankumousoikeuden pöytäkirja käytettäväkseen.[242]

Valitusoikeutta ei siis käytetty kovinkaan usein. Se voi tietenkin kertoa siitä, että tuomitut olivat tyytyväisiä usein lieviin tuomioihinsa. Toisaalta tuomitut eivät välttämättä halunneet jatkaa prosessia arvaamattomassa ja laillisuudeltaan kyseenalaisessa tuomioistuinlaitoksessa. Prosessiriski oli merkittävä jo *reformatio in pejus* -kiellon puuttumisen vuoksi ja koska punainen lainsäädäntö muutenkin painotti alioikeuden roolia. Osa saattoi jopa laskea sen varaan, ettei punainen valta säilyisi enää pitkään. Valkoisten voittaessa punaisen tuomioistuinlaitoksen langettamista tuomioista tulisi tietysti yhdentekeviä. Monet mahdollisista perusteista näkyivät sotavankeuteen tuomitun Eino Ylösen Helsingin vallankumousoikeudelle esittämässä ylimielisessä huomautuksessa: ”Siinäkö kaikki? En tiedä, onko siinä mitään valittamisen varaa. Ei siellä kaikessa tapauksessa tarvitse kauan istua.”[243]

---

241 Esimerkiksi prokuraattorin kirjeet Helsingin ja Riihimäen vallankumousoikeuksien puheenjohtajille 2.3.1918 (nrot 124 ja 131) sekä prokuraattorin kirjeet vallankumoukselliselle ylioikeudelle 27.2.1918 (nro 96) ja 16.3.1918 (nro 208) (SKA 24).

242 Prokuraattorin kirje kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle 17.3.1918 (nro 227) (SKA 24).

243 Helsingin VO II 87 / 28.3.1918 (VROSyA D a 2).

# 5.8 TUOMIOIDEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

## 5.8.1 Lainsäädäntö

Vallankumousoikeuden ratkaisu pantiin täytäntöön sen tultua lainvoimaiseksi. Tämä tapahtui aivan voimassa olleen oikeuden mukaan eli heti, jos tyytymättömyyttä ei ollut määräajassa ilmoitettu tai silloin, kun asian käsittely ylioikeudessa oli päättynyt.[244] Vallankumousoikeuksilla oli mahdollisuus takavarikoida tuomitun omaisuutta maksun turvaamiseksi jo ennen kuin tuomio saavutti lainvoiman, jos se katsottiin tarkoituksenmukaiseksi (VL 11 §). Täytäntöönpanon piti joka tapauksessa tapahtua viipymättä (VL 13 §).[245]

Täytäntöönpanon organisaatiosta säädettiin vallankumousoikeuksista annetun väliaikaisen lain soveltamisasetuksessa, 14.2. annetussa laissa sisähallinnon väliaikaisesta järjestämisestä sekä 13.3. annetussa laissa täytäntöönpanon ja ulosoton väliaikaisesta järjestämisestä. Täytäntöönpanon valvonta kuului yleiselle syyttäjälle, mutta sen käytännön toteutuksesta vastasivat kaupungeissa ulosottomies ja maaseudulla järjestyksenvalvoja. Ulosottomiehen virka oli vanha, mutta vallankumouksen myötä heidät ja heidän apulaisensa nimitti järjestystoimikunta, jonka asetti tehtäväänsä kunnallisjärjestö eli paikallinen työväenyhdistys. Järjestyksenvalvojan toimi oli uusi: sen haltijan piti muun muassa hoitaa aiemmin kruununvoudeille ja nimismiehille kuuluneet tehtävät. Koska järjestyksenvalvoja saattoi toimia myös vallankumousoikeuden yleisenä syyttäjänä, hän oli ulosottoasioissa oma esimiehensä. Poliisin korvanneen järjestyslaitoksen piti avustaa täytäntöönpanossa.

Täytäntöönpanoviranomaiset saivat tiedot täytäntöön pantavista ratkaisuista heille lähetetyistä lyhennysotteista, jotka oli liitettävä täytäntöönpanomääräyksiin. Niiden perusteella viranomaiset saattoivat ryhtyä toimenpiteisiin. Lyhennysotteisiin oli merkitty vain välttämättömin, nimittäin tuomitulta perittävä summa tai vapausrangaistuksen pituus.[246]

Ulosmittauksesta sai valittaa. Valitus oli osoitettava vallankumousoikeudelle kymmenen päivän kuluessa, mutta tyytymättömyyttä piti ilmoittaa viidessä päivässä. Vielä vallankumousoikeudenkin ratkaisusta ulosottoasiassa sai valittaa, mutta valitus vallankumoukselliselle ylioikeudelle ei estänyt ulosoton täytäntöönpanoa, ellei ulosotettavasta summasta korkoineen ja kuluineen annettu turvaavaa vakuutta.

---

244 *Wrede* 1919, s. 102–103 ja 214–217.

245 Näin myös Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

246 Ks. esimerkiksi lyhennysotteita Helsingin vallankumousoikeuden ratkaisuista (VapSA 28 AA).

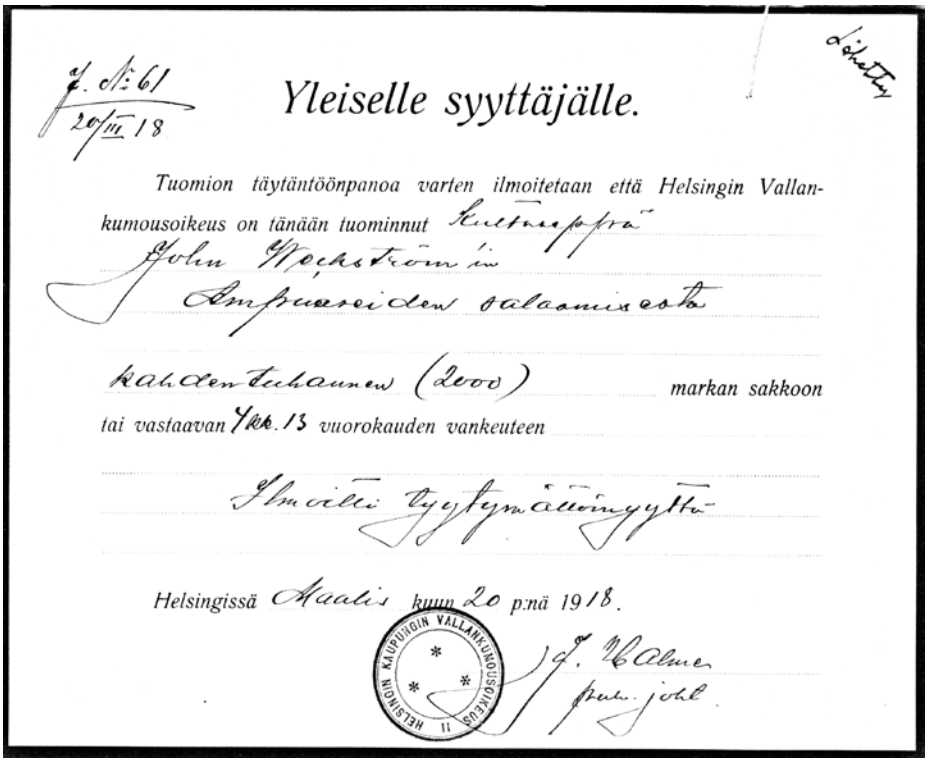

Yleiselle syyttäjälle.

Tuomion täytäntöönpanoa varten ilmoitetaan että Helsingin Vallankumousoikeus on tänään tuominnut Kustaa Sippra
John Weckström:in
Ampuaseiden salaamisesta
Kahdentuhannen (2000) markan sakkoon
tai vastaavan 7 kk. 13 vuorokauden vankeuteen

Helsingissä Maalis kuun 20 p:nä 1918.

HELSINGIN KAUPUNGIN VALLANKUMOUSOIKEUS

*Täytäntöönpanoviranomaisille lähetetty ilmoitus John Weckströmille ”ampuaseiden salaamisesta” tuomituista sakoista.*

Täytäntöönpanonormiston puutteellisuutta sekä punaisen lainsäädännön aukollisuutta ja keskusvallan heikkoutta osoittaa, ettei ainakaan Turun ja Porin läänissä noudatettu näiltä osin lakia, vaan kehitettiin omia menettelytapoja. Sikäläinen lääninvaltuuskunta oli organisoinut täytäntöönpanon siten, että sen oikeusasiain osasto vastasi keskitetysti rangaistusten täytäntöönpanosta läänin alueella. Lääninvaltuuskunta raportoi järjestelmästään kansanvaltuuskunnalle, mutta vallankumoushallituksen tällaiseen omavaltaisuuteen antamasta vastauksesta ei ole säilynyt tietoa.[247]

[247] Turun ja Porin läänin lääninvaltuuskunnan kirje kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle 22.3.1918 (SKA 21 B ja VROSyA B).

### 5.8.2 Täytäntöönpanon onnistuminen

Vallankumousoikeuksien antamien ratkaisujen täytäntöönpanon onnistumista on vaikea arvioida, sillä asiasta ei ole säilynyt luotettavia dokumentteja. Voidaan kuitenkin arvella, että pienemmillä paikkakunnilla täytäntöönpano oli tehokkaampaa, koska menettely oli välitöntä. Punaisia viranomaisia oli vähän ja samat henkilöt toimivat useissa tehtävissä.[248] Sen sijaan isommissa kaupungeissa byrokratiaa oli enemmän, mikä vähensi täytäntöönpanon onnistumisen todennäköisyyttä.

Monet vallankumousoikeuksien tuomitsemat rangaistukset olivat sellaisia, etteivät ne edellyttäneet erityisiä täytäntöönpanotoimia. Tällainen oli ennen muuta ehdollinen vankeusrangaistus, mutta myöskään ankarat varoitukset ja vaatimukset allekirjoittaa sitoumus eivät edellyttäneet sen kummempaa täytäntöönpanokoneistoa. Vankeusrangaistusten täytäntöönpanossa ei myöskään ollut suurempia vaikeuksia, koska vankeusrangaistuksia tuomittiin lähinnä henkilöille, jotka oli pidätetty jo ennen oikeudenkäyntiä. Siten täytäntöönpano tarkoitti ainoastaan vapaudenmenetyksen jatkamista.

Suurimmat vaikeudet olivat sakkorangaistusten ja rangaistuksina käytettyjen sosialisointien täytäntöönpanossa. Sakkojen maksaminen edellytti tuomitulta jonkinasteista yhteistyöhalukkuutta. Sitä ei tuntunut löytyvän, joten vallankumousoikeuksien tuomitsemia sakkoja ei useinkaan saatu perittyä.[249] Se oli vallankumousoikeuksien uskottavuuden kannalta äärimmäisen kiusallista. Niinpä Helsingin vallankumousoikeus ei arvatenkaan katsonut pahalla sitä, että tuomittu tarjosi sille sakkorahoja menettelysääntöjä rikkoen suoraan tuomion julistamisen jälkeen.[250] Sosialisointia merkinneiden tuomioiden täytäntöönpanossa oli samoja ongelmia kuin sosialisoinneissa yleensä eli tuotannon uudelleen käynnistäminen ei aina tahtonut onnistua.[251]

Perintäongelmia koetettiin ratkaista eri keinoin. Sakkojen maksulle määrättiin usein eräpäivä, jonka jälkeen ne olisi tullut muuntaa vankeudeksi. Tuomioissa määriteltiin yleensä suoraan vankeusuhka, joka riippui sakon määrästä. Näin oli toimittu jo ennen vallankumousta, mutta tuskin täytäntöönpanon ongelmien takia.[252] Eräpäivä oli yleensä viikon tai kymmenen päivän päässä tuomion julistamisesta. Pöytäkirjaa yhdestäkään muuntorangaistusprosessista ei ole säilynyt. Se saattoi merkitä sitä, ettei sakkorangaistuksen muuntamisesta vankeusrangaistukseksi käyty uutta oikeudenkäyntiä, mutta luultavasti muuntamista ei koskaan tapahtunut. Helsingissä sakkorangaistuksia ryhdyttiin korvaa-

248 VRYO 23838 / Ahtio, Anders Villehad.
249 VRYO 23471 / Harvala, Kaarlo Jafet, VRYO 19298 / Halme, Hjalmar Johan, VRYO 22182 / Leino, Kaarle Anton, VRYO 3388 / Kirkkola, Matti Antinpoika, *Niemi* 2008, s. 69.
250 Helsingin VO I 35 / 15.2.1918 (VROSyA D a 2).
251 *Rinta-Tassi* 1986, s. 366–371.
252 Helsingin raastuvanoikeuden arkisto C, tuomiokirjat 1917.

maan ehdollisilla vankeusrangaistuksilla, joiden täytäntöönpanossa ei ollut samaa hankaluutta.

Turun ja Porin läänin lääninvaltuuskunnan omavaltaisuuden ansiosta täytäntöönpano oli siellä ilmeisesti muuta maata tehokkaampaa. Lääninvaltuuskunnan oikeusasiain osasto toimi aktiivisesti ja vaati yleisiltä syyttäjiltä selvityksiä ja raportteja perimisen onnistumisesta.[253] Hyvästä yrityksestä ja laajasta byrokratiasta huolimatta täytäntöönpanon tehokkuus jätti silti toivomisen varaa. Esimerkiksi Kauvatsan vallankumousoikeuden yleinen syyttäjä joutui 4.4. päiväämässään raportissa toteamaan, että hän oli saanut vallankumousoikeuden 53 ratkaisussa tuomituista sakoista perityksi vain 3 450 markkaa, vaikka niiden kokonaismäärä oli 17 655 markkaa.[254] Keinot vauhdittaa perintää eivät siten olleet kovin tehokkaita.

## 5.9 TAVASTKULLAN KARTANON RÄJÄHDYSJUTTU

Punaisen tuomioistuinmenettelyn havainnollistamiseksi kannattaa ottaa esille Helsingin vallankumousoikeudessa istuttu niin sanottu Tavastkullan kartanon räjähdysjuttu. Tapaus ja sen oikeuskäsittely herättivät runsaasti huomiota lehdistössä[255], eikä syyttä: olihan se kenties punaisen Suomen laajin oikeudenkäynti. Jutussa oli enimmillään seitsemän syytettyä ja 12 asianomistajaa, siinä esiintyi kolme puolustajaa sekä punakaartin ja asianomistajien asiamiehet, siinä kuultiin 27 todistajaa, ja sitä käsiteltiin lähes kahden kuukauden ajan 11 tuomarin ja kahden yleisen syyttäjän voimin. Asianomistajien korvausvaatimukset olivat yhteensä huikeat 150 400 markkaa.[256]

Taustalla oli Helsingin pitäjässä sijainneessa Tavastkullan kartanossa 3.2. tapahtunut räjähdys. Juhlallisessa syytekirjelmässä yleinen syyttäjä Karl Ahlberg vaati syytetyille rangaistusta ”ei ainoastaan huvilan[257] räjäyttämisestä, vaan ihmishengen riistämisestä”, sillä räjähdyksessä oli neljä ihmistä saanut surmansa. Loukkaantuneita oli 13.[258] Tapauksesta teki erittäin raskauttavan se, että uhrit

---

253 VapSA 901–916.

254 Raportti lääninvaltuuskunnalle maksetuista sakoista 4.4.1918 (VapSA 902).

255 Lahtarien ilkityöt, *Työmies* 4.2.1918, Pelinin torpan räjäyttäminen, *Työmies* 5.2.1918, Helsingin vallankumousoikeus. Eilisessä istunnossa käsiteltyjä juttuja, *Työmies* 12.2.1918, Hämeenkylän räjähdysjuttu, *Työmies* 19.2.1918. Yleinen syyttäjä Pekka Kemppi muisti tapauksen yksityiskohtia vielä kymmenen vuotta myöhemmin. (Pekka Kempin kertomus, kansio 11, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, TA).

256 Helsingin VO I 17, 18 ja 19 / 11.2.1918, Helsingin VO I 41 / 18.2.1918, Helsingin VO II 5 / 2.3.1918, Helsingin VO II 25 / 9.3.1918, Helsingin VO II 92 / 2.4.1918 ja yleisen syyttäjän haastehakemus 10.2.1918 (VROSyA D a 2), ”Pelinin jutuksi” otsikoitu asiakirjavihko (VapSA 28 AA).

257 Todellisuudessa kyse oli ainoastaan Tönöläksi kutsutusta sivurakennuksesta tai torpasta.

258 Kaikki räjähdyksessä loukkaantuneet eivät esittäneet korvausvaatimusta eivätkä siten tulleet merkityiksi asianomistajiksi.

olivat olleet punakaartilaisia. Syytettyjen kannalta tilannetta pahensi se, että kartanosta oli myöhemmin löytynyt aseita. Lisäksi yleinen syyttäjä katsoi osoitetuksi, että syytetyt kuuluivat suojeluskuntaan. Syytettyjen lukumäärä vaihteli, mutta käsittelyn kuluessa epäilykset täsmentyivät johtajaksi ja talonomistajaksi tituleerattuun Johan Peliniin, hänen poikaansa, tilanhoitaja Onni Peliniin sekä kartanon maanviljelystyön johtaja Kalle Takalaan.

Jutun käsittely alkoi 11.2. kello 13.05. Tutkintavankeina pidettyjä syytettyjä puolusti varatuomari Birger Nyman, joka katsoi tapauksen olleen silkka onnettomuus: kivitöissä tarvittua dynamiittia oli säilytetty tyhjillään olleen sivurakennuksen uunissa, jossa se oli räjähtänyt sinne tunkeutuneiden punakaartilaisten laitettua uuniin tulen. Oikeudessa kuullut neljä todistajaa eivät tienneet dynamiitista, punakaartilaisista saati syytettyjen osuudesta tapahtumiin mitään. Tilanne oli yleisen syyttäjän näkökulmasta toivoton: hän pyysi käsittelyn lykkäämistä, koska ”nykyiset todistajat ovat yksipuolisia”. Näin varmasti olikin, sillä oikeudessa kuultiin myöhemmin syytetyksi joutunutta Pekka Väyrystä, Johan Pelinin vaimoa Huldaa ja hänen liikekumppaniaan, toimitusjohtaja Karl Jalosta[259] sekä panttilainaamon omistaja Walter Kärnää, joka joutui myöhemmin itse oikeuteen solvattuaan punakaartilaisia toisessa yhteydessä rosvoiksi.[260]

Asiaan palattiin viikon kuluttua. Todistajia oli kutsuttu oikeuteen sankoin joukoin: päivän aikana kuultiin 16 henkilöä. Valtaosa todistajista ei osannut kertoa räjähdyksen syistä mitään, mutta oikeudessa esitettiin tällä kertaa myös syytettä tukenutta näyttöä. Paikalta oli löydetty sytytyslangan palasia, eikä uuniin tulen laittanut kaartilainen ollut havainnut mitään tavallisuudesta poikkeavaa. Oliko räjähdysaineet piilotettu uunin syvyyksiin arvaten, että punakaartilaiset tunkeutuisivat rakennukseen ja laittaisivat uuniin tulen? Oliko kyseessä ollut taidokkaasti viritetty ansa?

Koska asia oli epäselvä, puolustaja Nyman anoi lupaa saada hankkia asiantuntijalausunnon räjähdyksen tarkasta tapahtumapaikasta ja kuulustella vielä yhtä todistajaa. Oikeus suostui pyyntöön, vaikka Nyman pyysi vielä erikseen merkittäväksi pöytäkirjaan, ettei pitänyt vallankumousoikeutta laillisena tuomioistuimena.

Oikeudenkäyntiä jatkettiin 2.3. Lykkäyksen aikana Helsingin vallankumousoikeudessa oli tapahtunut organisatorisia muutoksia,[261] joiden seurauksena asiaa käsitellyt kokoonpano oli vaihtunut lähes kokonaan. Istunnossa kuultiin uutta todistajaa, renki Kustaa Munteria, jonka lausunto ei asiaa juurikaan valaissut. Hän oli saapunut paikalle myöhemmin todetakseen muurin menneen

259 Helsingin VO I 174 / 12.3.1918 (VapSA 165 A).
260 Ks. luku 5.2.2.
261 Ks. luku 4.4.

rikki eikä osannut sanoa syytettyjen liikkeistä mitään. Nyman pyysi jälleen lykkäystä vielä uusien todistajien kuulemista varten.

Seuraava käsittely järjestettiin 9.3., jolloin Nyman antoi oikeudelle laatimansa 12-sivuisen vastineen, jossa hän todisteli ansateorian mielettömyyttä: kuinka syytetyt olisivat voineet arvata, että kaartilaiset murtautuisivat lukittuun torppaan ja panisivat tulen dynamiittivarastoon? Asiantuntijalausuntoa ei vielä toimitettu, mutta istunnossa kuultiin jälleen uusia todistajia. Tuomioistuimen kärsivällisyys alkoi olla lopussa: ”oikeus nyt velvoittaa, että syyttäjän ja syytettyjen on tuotava kaikki lopulliset todistuksensa ensi Oikeuden istuntoon, samoin on syytettyjen puolustusasianajajan annettava lopullinen lausuntonsa asiassa.” Samalla vallankumousoikeus päätti ottaa takavarikkoon Johan Pelinin kiinteän omaisuuden ”korvaus- ym. menojen kuittaamiseksi”.[262]

Vallankumousoikeus kokoontui Tavastkullan jutun tiimoilta viidennen kerran 2.4. Aikaa edellisestä istunnosta oli kulunut miltei kuukausi, ja tällä välin oikeuden kokoonpano oli jälleen kokenut muutoksia. Se ei haitannut, sillä asian käsittely aloitettiin käytännössä alusta. Istunnossa kuultiin 14 todistajaa, joista lähes kaikki olivat esittäneet kertomuksensa aikaisemminkin. Asian lopullisen ratkaisemisen tielle oli kuitenkin tullut jälleen esteitä:

> *”Niin Oikeus katsoo, koska korvausvaatimukset ei ole täysin selvät, sekä asiamies Mutasella ei ole kaikilta, jotka korvausvaatimuksia tekevät, täydellistä asianajovaltakirjaa,[263] että asia siirretään tiistaiksi tämän huhtikuun 16 pv klo 10 alkavaan istuntoon ja velvoitetaan räjähdyksessä kuolleiden omaisten sekä haavoittuneiden asiamiehen tuomaan tyydyttävät valtakirjat korvaus- ym. vaatimusten ajamiseksi, sekä yleisen syyttäjän on tuotava myös se todistaja kuultavaksi, joka tietää Takalan tienneen, että räjähdys tapahtuu, jos Punakaartilaiset menevät Tönölään, ehdolla, että asia silloin päätetään.”*

Asian käsittely päättyi tähän ilman, että selvyyttä Tavastkullan räjähdyksestä olisi saatu. Syynä oli sotatilanne: 16.4. Helsinki oli saksalaisilla ja vallankumousoikeus joutunut pakenemaan kaupungista.

Tavastkullan kartanon räjähdysjutussa näkyvät monet punaiselle prosessille tyypilliset piirteet. Ensinnäkin voidaan todeta, että vallankumousoikeus seurasi melko hyvin punaista lainsäädäntöä. Syytettyjen sallittiin käyttää puolustajia, vieläpä lakimiehiä. Oikeutta ei rajoitettu edes silloin, kun puolustaja kiisti vallankumousoikeuden itsensä laillisuuden. Oikeus esittää henkilötodistelua ja kirjallisia todisteita toteutui erinomaisesti, jopa niin hyvin, että sitä voitiin käyt-

---

262 Nämä muut menot lienevät liittyneet samaan aikaan vireillä olleeseen toiseen oikeudenkäyntiin, jossa Johan Pelinin yritys velvoitettiin korvaamaan työntekijöilleen 12 104 markkaa lakon ja työsulun aikaisia palkkoja sekä maksamaan vielä sakkoa 15 000 markkaa. (Helsingin VO I 174 / 12.3.1918 (VapSA 165 A)).

263 Valtakirjassa olikin vain yhden asianomistajan allekirjoitus.

tää asian käsittelyn venyttämiseen. Läsnäoloa koskeneita normeja noudatettiin, eikä juttua käsitelty syytettyjen poissa ollessa. Siihen ei tosin ollut tarvettakaan, sillä tutkintavankeina olleet syytetyt saatiin tarpeen tullen vaivatta paikan päälle. Lisäksi voidaan huomata, että asianomistajat saivat vaatia vahingonkorvausta yksin; yleinen syyttäjä ei ajanut heidän vaatimuksiaan.

Vallankumousoikeuden prosessinjohto ei ollut tässä tapauksessa niin voimakasta kuin mitä se toisinaan oli. Oikeudenkäynnin eteenpäin viennistä todistajia kutsumalla ja erilaisia vaatimuksia esittämällä tuntuvat huolehtineen ennen muuta yleinen syyttäjä ja puolustaja Nyman. Vallankumousoikeuden rooliksi jäi ottaa kantaa asianosaisten esittämiin vaatimuksiin. Toisaalta mikään ei estänyt tuomioistuinta ottamasta aktiivisempaa roolia. Vallankumousoikeus teki omasta aloitteestaan päätökset takavarikoida Pelinin omaisuutta ja kuulla vielä yhtä todistajaa. Inkvisitoriselle prosessille tyypillisesti asian käsittelyä lykättiin toistuvasti. Pöytäkirjoista ei ilmene, kuka ja miten todistajia kuulusteli.

Kaikesta päätellen vallankumousoikeus joutui jutun käsittelyssä tasapainoilemaan poliittisen ja aineellisen totuuden välissä. Vaikka kaikki viittasi onnettomuuteen, käsittelyä piti jatkaa ja syytettyjä pitää tutkintavankeina. Asian lykkääminen 11.2. ja osittain vielä 2.4. johtui tarpeesta saada syytettä tukenutta näyttöä esiin. Nymanin väitteet räjähdyksessä loukkaantuneiden punakaartilaistodistajien jääviydestä eivät saaneet vastakaikua, koska muutakaan syytettä tukevaa näyttöä ei ollut. Lisäksi korvausvaatimusten kohdistamisessa oikaistiin: vaikka syytettyjä oli lukuisia ja Onni Pelin heistä eniten epäilyksen alaisena, korvausvaatimukset kohdistettiin hänen isäänsä Johan Peliniin. Tarkoitus pyhitti tässäkin keinot, sillä käsittelyn aikana 21 vuotta täyttäneeltä Onni Peliniltä ei varoja luultavasti olisi löytynyt – toisin kuin hänen isältään, joka omisti kartanon ja puutavara-alan yrityksen. Aivan ilmeisesti nämä piirteet jutun käsittelyssä johtuivat punakaartin halusta saada syylliset tuomituiksi tapauksessa, jossa sen miehiä oli kuollut ja loukkaantunut. Kaartin asiamies vaati rangaistusta yleisen syyttäjän rinnalla ainakin jutun toisena käsittelypäivänä, ja lisäksi asianomistajien asiamies oli päätoimeltaan punakaartin sihteeri. Punakaarti lähetti oikeudelle kaksi kirjelmää, mutta ne eivät valitettavasti ole säilyneet.

Asianosaisten roolien epäselvyys havainnollistuu Pekka Väyrysen vaiheilla. Tämä 17-vuotias koululainen oli jutussa alun perin todistaja, mutta toisena käsittelypäivänä vallankumousoikeus päätti vangita hänet rikoksesta epäiltynä. Koska asiassa oli ”ilmennyt raskauttavia asianhaaroja”, tuomioistuin passitti oikeuteen todistajaksi saapuneen Väyrysen muitta mutkitta lääninvankilaan. Dramaattiseen käänteeseen oli syynä vouti Rikhard Virtasen kertomus, jonka mukaan Väyrysen oli nähty liikuskelevan tilalla Onni Pelinin kanssa päivänä, jona räjähdys oli tapahtunut. Väyrystä ei kuitenkaan havaittu syylliseksi mihinkään, sillä hänet vapautettiin ”todistusten puutteessa” kolme viikkoa myöhemmin.

Lakimiesten merkitys näkyi selvästi jutun käsittelyssä. Varatuomari Nyman sai toistuvasti lykättyä jutun käsittelyä vetoamalla juridisiin argumentteihin, kuten oikeuteensa toimittaa vastine ja saada uusia todistajia kuulluiksi. Nymanin rooli korostui viimeisenä käsittelypäivänä, jolloin vallankumousoikeus haki pääosan lykkäyksen perusteluista (korvausvaatimusten epäselvyys ja asianajovaltakirjan puutteellisuus) suoraan Nymanin lausunnosta. Jatkuvia lykkäyksiä ei voi selittää tuomioistuimen pelolla antaa ratkaisua poliittisesti kenties tulenarassa jutussa, sillä kuten myöhemmin esitetään, Helsingin vallankumousoikeus ratkoi poliittisiakin juttuja aivan olemassaolonsa loppuun saakka.[264] Nymanin auktoriteetti selvästi vetosi epävarmalta vaikuttaneeseen tuomioistuimeen.

## 5.10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Eräs työväenliikkeen keskeisimmistä tavoitteista prosessioikeuden alalla oli ennen sisällissotaa ollut oikeudenkäyntien yksinkertaistaminen. Vallankumouksellisessa tilanteessa siitä voitiin säätää halutusti. Niinpä monista menettelysäännöistä luovuttiin. Prosessi vallankumousoikeudessa oli sellainen, että siitä selviytyi varmasti ilman lainopillista tutkintoa. Oikeudenkäyntimenettelyn yksinkertaistaminen oli välttämätöntä myös siitä syystä, että vallankumousoikeuksien tuomareilla ei ollut taitoa noudattaa oikeudenkäymiskaaressa säädettyjä muotoja.

Prosessin muuttaminen vapaamuotoisemmaksi tarkoitti samalla asianosaisten oikeusturvan heikennystä. Vallankumousoikeuksiin joutuneet syytetyt eivät voineet olla varmoja suojakseen tarkoitettujen periaatteiden voimassaolosta. Tuomareilta vaadittiin rehellisyyttä ja oikeamielisyyttä, mutta menettelykysymyksissä heidän toimintaansa ei juuri sidottu. Prosessi oli hyvin inkvisitorinen eikä oikeudenmukaisen ratkaisun saavuttamisen tielle asetettu muodollisia esteitä.

Muutoksenhakuoikeuden osalta kansalaisten oikeusturvaa kavennettiin selvästi. Syytetyn asemaa ei ollut syytä erityisemmin parantaa, koska muutoksenhakijoiden voitiin olettaa olevan järjestelmän vastustajia. Toisaalta toimenpiteet olivat linjassa sosialidemokraattien muiden uudistusvaatimusten kanssa. Prosessin keskittäminen alioikeuteen nopeutti tuomion lainvoimaiseksi tuloa, mikä teki oikeudenkäynneistä yksinkertaisempia ja nopeampia. Lisäksi se lisäsi kansanvaltaisuutta, koska alioikeuksien tuomaarien etäisyys oikeusjutun osapuoliin oli niissä pieni. Paikalliset tuomarit tunsivat sekä olosuhteet että asianosaiset.

---

264 Ks. luku 6.2.1.

Kaikki punaisen lainsäädännön mukaiset uudistukset eivät merkinneet oikeusturvan heikennystä. Oikeuteen joutuneen asemaa paransi ennen muuta vallankumousoikeuksille asetettu velvollisuus määrätä syytetylle avustaja, jollei tällä ollut puolustajaa omasta takaa. Tämä oikeus ei tosin toteutunut niin laajasti kuin olisi pitänyt. Jotkut muutoksista, esimerkiksi muutoksenhakuaikojen lyhentämiset, olivat asiallisesti niin mitättömiä, ettei oleellisia oikeudenmenetyksiä tapahtunut.

Työväenliikkeen rikosoikeudelliset uudistusvaatimukset eivät näkyneet vallankumousoikeuksissa yhtä selvästi kuin prosessioikeudelliset ehdotukset. Aseellinen vallankumous ei ollut otollisin ajankohta humaanin kriminaalipolitiikan toteuttamiselle. Tästä huolimatta sosiologisen koulukunnan opit jättivät jälkensä punaiseen lainsäädäntöön. Rankaisemisen päämääräksi nostettiin rikollisuuden vähentäminen, ja vallankumousoikeuksia kehotettiin ottamaan huomioon syytettyjen elinolot ja teon vaikuttimet. Rangaistusten yksilöinti oli mahdollista tehdä tuomitsemalla luovasti erilaisia seuraamuksia, mihin suorastaan kehotettiin. Vallankumousoikeudet menivät tässä suhteessa pidemmälle kuin lainsäätäjä oli ajatellut, sillä ne tuomitsivat rangaistuksia, jotka eivät perustuneet edes vallankumouksellisten omiin lakeihin.

Ratkaisuharkintaa varten annettiin tuomarinohjeita, joissa painotettiin kansanmiehen omantunnon ja oikeustajunnan kaltaisia seikkoja. Oikeusfilosofisesti ajatellen se merkitsi siirtymistä oikeuspositivismista luonnonoikeuden suuntaan. Säädännäinen oikeus ei ollut ehdoton auktoriteetti, vaan ratkaisut voitiin tehdä oikeuden ulkopuolisiin seikkoihin nojautuen. Jumalan tai järjen sijaan tällaisen ylemmän auktoriteetin paikan otti punaisessa Suomessa kansan oikeudentunto.[265]

Verrattaessa vallankumousoikeuksissa noudatettua oikeudenkäyntimenettelyä voimassa olleeseen normistoon voidaan havaita, ettei oleellisia eroja ollut. Punaisessa lainsäädännössä hyväksyttiin monet oikeudenkäymiskaaren mukaiset ratkaisut. Radikaaleista uudistuksista pidättäytyminen osoittaa suomalaisen työväenliikkeen valtavirran olleen yleisesti ottaen tyytyväinen voimassa olleeseen prosessioikeudelliseen lainsäädäntöön. Sitä ei ollut syytä olennaisesti muuttaa. Kaiken lisäksi monet muutokset olivat sellaisia, joiden tarpeellisuudesta vallitsi laaja yksimielisyys. Esimerkiksi oikeudenkäyntien suullisuuden ja välittömyyden lisääminen, prosessin keskittäminen alioikeuteen, lykkäysten välttäminen, vapaan todisteluteorian käyttöönotto ja erillisen syyttäjäviranomaisen luominen olivat oikeuslaitoksen kokonaisuudistuksessa esitettyjen tavoitteiden mukaisia.[266] Sen sijaan vallankumouksellisen lainsäädännön mukaiset rangaistusmuodot erosivat melko lailla rikoslain tuntemista, mutta nekin

---

265 Ks. myös *Railas* 1984, s. 68.

266 Ks. esimerkiksi Lagberedningens förslag till reform af rättegångsväsendet I 1909, s. 1–8 ja 61–64 , Lagberedningens förslag till reform af rättegångsväsendet II 1909, s. 109–121.

vastasivat rikosoikeuden sosiologisen koulukunnan oppeja, joilla oli maassa laaja kannatus. Siten punainen lainsäädäntö ei näiltäkään osin ollut erityisen radikaalia.[267]

Yhteneväisyyttä vallankumouksellisten ja vallankumousta edeltäneiden prosessinormien välillä voidaan selittää vallankumouksellisten halulla osoittaa olevansa vanhan tuomioistuinjärjestelmän legitiimi perillinen. Toimiminen samalla tavalla kuin ennenkin näytti kansalaisille, ettei vallankumous merkinnyt oikeuslaitoksen täydellistä muutosta. He saattoivat yhä luottaa siihen, että oikeuslaitos toimi ja rikosvastuu toteutui. Esimerkkinä voidaan viitata edellä siteerattuun vallankumouksellisen ylioikeuden ratkaisuun, joka todistaa muun ohella siitä, että punainen ylioikeus halusi myös tuomioidensa sanamuodoilla osoittaa jatkavansa ylioikeuksien perinnettä.[268] Kansantajuisten perustelujen asemesta se kirjoitti ratkaisunsa yhdeksi pitkäksi virkkeeksi samalla tavalla monimutkaisesti kuin ylioikeuksilla oli tuohon aikaan tapana.[269]

Prosessinormien soveltamisessa näkyvät kansanvaltuuskunnan luottamus paikallisiin toimijoihin ja samalla keskusvallan heikkous. Tuomioistuinlaitos oli desentralisoitu, joten tuomarit valittiin keskusvallan asemesta kunnallisella tasolla. Vallankumousoikeudet tekivät monessa asiassa paikallisia ratkaisuja. Tästä olivat esimerkkeinä Helsingissä juopumusasioissa noudatettu haastamismenettely, Turun ja Porin läänissä tapa panna tuomiot täytäntöön sekä vallankumousoikeuksien haluttomuus perustaa siviiliasiain osastoja.

Samat havainnot ovat tehtävissä myös tarkasteltaessa kansalaisluottamuksen menettämisseuraamusta. Suhtautumisessa tähän rangaistusmuotoon oli havaittavissa eroja ylä- ja alatason oikeudellisten toimijoiden välillä. Kansanvaltuuskunnalla ja vallankumouksellisella ylioikeudella oli poliittisesti perusteltu halu luopua kansalaisluottamuksen menettämisseuraamuksesta, mutta paikalliset vallankumousoikeudet käyttivät sitä siitä huolimatta. Ero havainnollistaa vallankumousoikeuksien mahdollisuutta toimia omavaltaisesti, jopa oman järjestelmänsä normeista piittaamatta, mutta toisaalta se osoittaa, kuinka vaikeata totuttujen käytäntöjen muuttaminen vallankumouksellisessakin tilanteessa oli.

Vallankumousoikeuksissa punaisen lainsäädännön prosessuaalisia sääntöjä noudatettiin ilmeisesti yleisesti ottaen melko tunnollisesti. Näin oli ainakin Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksissa, joissa käydyissä oikeudenkäynneissä väiteltiin usein prosessuaalisista kysymyksistä. Punaiset tuomioistuimet eivät riistäneet edes vallankumouksen pahimmilta vastustajilta kaikkia heille punaisessa lainsäädännössä turvattuja prosessuaalisia oikeuksia. Tästä huolimatta on havaittavissa, että juuri poliittisluontoisissa asioissa vallankumousoikeudet tekivät joskus oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeneita

267 Ks. myös *Railas* 1984, s. 91–92.
268 Ks. luku 5.6.1.
269 *Kemppinen* 1992, s. 357–379.

kompromisseja. Vakavimpien tekojen kohdalla haluttiin joskus varmistaa langettava tuomio, jolloin voitiin luopua muuten tarjotuista eduista, kuten oikeudesta avustajaan tai puolustajaan. Näyttökysymyksissä meneteltiin joskus arvaamattomasti. Punainen lainsäädäntö mahdollisti aukollisuudessaan mielivaltaisen oikeudenkäytön.

Edellä on käyty läpi sitä, miten prosessin vallankumousoikeuksissa piti kulkea. Vallankumousoikeudet noudattivat yleisesti ottaen prosessisääntöjä melko hyvin, mutta miten oli rankaisemisesta annettujen ohjeiden laita? Laeista ja ohjeista ei voida tehdä johtopäätöksiä siitä, millainen oli vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntö todellisuudessa. Millaisia asioita punaiset tuomioistuimet käsittelivät ja millaisia tuomioita ne niissä antoivat? Minkälaisia seikkoja ne ottivat huomioon tuomioista päättäessään? Vaikuttiko asianosaisten yhteiskuntaluokka vallankumousoikeuksien ratkaisuharkintaan? Seuraavassa luvussa selvitetään, miten vallankumousoikeudet ratkaisivat niissä esillä olleita juttuja.

# 6 ”Inhimillisesti, mutta ei hempeämielisesti” – Vallankumousoikeuksien ratkaisutoiminta

## 6.1 ASIOIDEN MÄÄRÄ

Tässä tutkimuksessa on perehdytty tarkimmin Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksiin. Pääkaupungin tuomioistuin ehti käsitellä noin kahden kuukauden pituisen olemassaolonsa aikana noin 460 eri asiaa.[1] Hämeenlinnassa juttuja oli 97 kappaletta, Raumalla puolestaan 54.[2]

Helsingin vallankumousoikeus oli punaisen Suomen suurin tuomioistuin. Yli sata juttua oli esillä myös Viipurin (193),[3] Tampereen (175),[4] Turun (168),[5] Viipurin maalaiskunnan (127)[6] vallankumousoikeuksissa sekä Lappeenrannan kaupungin ja Lappeen kunnan yhdistetyssä vallankumousoikeudessa (118).[7] Maalaiskuntien tuomioistuimet käsittelivät tyypillisesti parisenkymmentä juttua,[8] isommat taajamat pääsivät noin viiteenkymmeneen.[9] Maan itäosissa lukumäärät olivat keskimäärin suuremmat, koska punainen valta kesti siellä noin kuukauden pitempään kuin lännessä.

Käsiteltyjen asioiden lukumäärää voidaan verrata vallankumouksella syrjäytetyn tuomioistuinlaitoksen juttumääriin. Pääkaupungin osalta vertailu osoittaa, ettei vallankumousoikeus jäänyt paljon raastuvanoikeuden jälkeen. Helsingin raastuvanoikeus oli ratkaissut edellisvuonna 1 525 riita-asiaa, 2 075 rikosasiaa ja 3 010 hakemus- ja ilmoitusasiaa eli hieman yli 1 110 oikeustapausta kahta kuukautta kohden.[10] Jos luvuista poistetaan hakemus- ja ilmoitusasiat,

---

1 Säilyneistä 481 pöytäkirjasta ja muusta dokumentista löytyy aineistoa 435 oikeustapauksesta, minkä pohjalta muun muassa liitteiden tiedot on laskettu. Kaikki pöytäkirjat eivät kuitenkaan ole säilyneet. Pöytäkirjojen numeroinnista voidaan päätellä, että todellisuudessa juttuja oli noin 460. Helsingin vallankumousoikeudesta ja sen juttumäärän laskemisesta tarkemmin, ks. *Siro* 2006, s. 63–64.

2 Hämeenlinnan VO:n pöytäkirjat (VROSyA D b 1, VapSA 18 B), Rauman VO:n pöytäkirjat (VROSyA D a 2, VapSA 22 ja 901).

3 *Häkkinen* 1971, s. 102.

4 Tampereen VO:n pöytäkirjat (VapSA 25, VROSyA D b 1).

5 Turun vallankumousoikeuden tuomiokirja (VapSA 853).

6 Viipurin maalaiskunnan VO:n pöytäkirjat (VapSA 19 B ja 27, VROSyA D c 1:1 ja D c 1:2).

7 Lappeenrannan-Lappeen VO:n pöytäkirjat (VapSA 20 A, VROSyA D b 1).

8 Juttujen määrä oli esimerkiksi Valkealassa 27, Kärkölässä 26, Kuolemajärvellä 24, Lammilla 22, Metsämaassa 19, Kiukaisissa 18, Janakkalassa 17, Halikossa 14 ja Paimiolla 12. (VapSA 19 A, 19 B, 20 A, 21 A, *Häkkinen* 1971, s. 102) Ks. myös *Paavolainen* 1966, s. 275.

9 Näin esimerkiksi Porvoossa, Porissa, Uusikaupungissa ja Helsingin pitäjässä. (VapSA 18 A, 21B, 22 VROSyA D b 1).

10 Oikeustilasto 1917, Taulu 1.

joita Helsingin vallankumousoikeus ei käsitellyt juuri lainkaan, jäljelle jää tasan 600 rikos- ja riita-asiaa kahta kuukautta kohden. Kun raastuvanoikeuden luku vielä osoittaa ratkaistujen juttujen lukumäärän ja vallankumousoikeuden ainoastaan käsittelyssä olleiden määrän, voidaan Helsingin raastuvanoikeuden todeta olleen jonkin verran tehokkaampi kuin sen syrjäyttänyt vallankumousoikeus.

Punaisen Suomen kaikkien vallankumousoikeuksien käsittelemien juttujen kokonaismäärää ei voida päätellä laskemalla yhteen yksittäisten vallankumousoikeuksien juttumääriä. Tämä johtuu siitä, ettei tätä tietoa ole saatavilla läheskään kaikista vallankumousoikeuksista. Kuten aiemmin on käynyt ilmi, pöytäkirjoja on säilynyt vaihtelevassa määrin. Toisista vallankumousoikeuksista jäljellä saattaa olla koko aineisto, kun taas toisten osalta tilanne voi olla hyvinkin huono. Jos lasketaan yhteen kaikki säilyneet pöytäkirjat, päädytään lukumäärään 2 260. Vallankumousoikeuksissa käsiteltiin siis ainakin tämän verran juttuja.[11]

Maan vallankumousoikeuksien käsittelemien asioiden kokonaismäärän suuruusluokkaa voidaan arvioida vallankumouksellisen ylioikeuden juttukannan mukaan. Vallankumousoikeuksien oli toimitettava tiedot kaikista rikosasioissa tekemistään ratkaisuista ylioikeudelle, jonka oli niiden perusteella tarkistettava alioikeuksien ratkaisujen oikeellisuus (VL 10 §, VLA 4 §).[12]

Ylioikeudelta säilyneissä papereissa on jonkinlainen tieto 770 käsitellystä asiasta. Jokaisen asian yhteydessä on merkintä siitä, mikä alioikeus asian oli ratkaissut. Vertaamalla vallankumouksellisen ylioikeuden tarkistamien juttujen lukumäärää paikallisten vallankumousoikeuksien tiedettyihin asiamääriin voidaan saada selville, kuinka monta prosenttia alioikeuksien ratkaisuista ylioikeus yleensä ehti tarkistaa.

Lukuja verrattaessa vaikuttaa siltä, että vallankumouksellisen ylioikeuden säilyneissä asialuetteloissa olisi yleensä maininta runsaasta neljänneksestä kunkin vallankumousoikeuden kaikista asioista. Helsingin vallankumousoikeudessa käsiteltiin 460 juttua, joista vallankumouksellisen ylioikeuden aineistossa on löydettävissä 103 eli 22 prosenttia. Viipurissa oli esillä 193 asiaa, joista ylioikeus ehti tarkistaa 61 kappaletta (32 prosenttia).[13] Tampereen vallankumousoikeuden osalta lukemat ovat 175 ja 60 (34 prosenttia)[14], Hyvinkään 45 ja 11 (24 prosenttia), Akaan 45 ja 9 (20 prosenttia)[15], Kymin 40 ja 9 (23 prosenttia), Koi-

11 *Paavolainen* 1966, s. 274.
12 Vallankumouksellisesta ylioikeudesta ja sen säilyneestä aineistosta tarkemmin luvussa 6.7.
13 *Häkkinen* 1971, s. 102.
14 VapSA 25 A, VROSyA D b 1. Ks. myös *Paavolainen* 1966, s. 275.
15 *Vasara* 2004, s. 8–9.

viston 19 ja 7 (37 prosenttia)[16] sekä Huopalahden 16 ja 4 (25 prosenttia).[17] Näin ollen vaikuttaa siltä, että vallankumouksellisen ylioikeuden 770 asiaa koskevassa säilyneessä aineistossa olisi hieman yli neljännes kunkin alioikeuden toimintansa aikana käsittelemistä jutuista.

Tilastolliseen laskentatapaan liittyy runsaasti epävarmuustekijöitä. Ensinnäkään ylioikeuden aineistossa ei ole neljäsosaa kaikkien paikallisten vallankumousoikeuksien juttumäärästä. Poikkeuksia ovat esimerkiksi Rauma (55 prosenttia), Turku (48 prosenttia),[18] Hämeenlinna (45 prosenttia) ja Kivennapa (44 prosenttia) sekä toiseen suuntaan Lappeenranta (12 prosenttia)[19], Mäntsälä (6 prosenttia)[20], Viipurin maalaiskunta (1 prosentti)[21] sekä yhteenlasketut Huittisten, Kauvatsan ja Vampulan vallankumousoikeudet (16 prosenttia).[22] Samoin monen paikallisen vallankumousoikeuden juttumäärä on epävarma. Lukumäärä asettuu kuitenkin niin monen vallankumousoikeuden osalta lähelle neljännestä, että arviota voidaan perustellusti käyttää apuna kokonaismäärää hahmotettaessa. Näin on myös siksi, että poikkeuksia neljänneksen osuudesta on sekä ylös- että alaspäin, ja, mikä tärkeintä, lähellä 25 prosentin osuutta on kolme maan neljästä selvästi suurimmasta ja ylioikeutta eniten työllistäneestä vallankumousoikeudesta, Helsinki, Tampere ja Viipuri.

Edellä mainittua suurempi ongelma on, ettei kaikista vallankumouksellisen ylioikeuden käsittelemistä asioista ole säilynyt tietoa. Ylioikeus käsitteli varmasti enemmän kuin 770 oikeustapausta. Ylioikeuden asiakirjoja on säilynyt hyvin, mutta läheskään kaikkia ei enää ole jäljellä: esimerkiksi torstaina 7.3. oli säilyneen aineiston perusteella esillä vain kaksi juttua, vaikka niitä oli ollut kahtena edellisenä päivänä 18 ja 28 sekä kahtena seuraavana 19 ja 35. Voidaan varovaisesti arvioida tiedon noin sadan asian käsittelystä kadonneen eli ylioikeuden käsitelleen kaikkiaan 870 juttua.

Jos käytössä olisivat kaikki 870 vallankumouksellisen ylioikeuden käsittelemää asiaa, joukkoon sisältyisi luonnollisesti useita edellä mainittujen alioikeuksien juttuja. Silloin sääntö runsaasta neljänneksestä ei tietenkään pätisi. Täydellisen aineiston valossa voitaisiin todeta, että ylioikeus olisi käsitellyt selvästi enemmän kuin neljänneksen kunkin alioikeuden jutuista. Voidaan olettaa, että suhdeluku olisi tällöin kolmannes, mikä merkitsisi samalla sitä, että maan vallankumousoikeudet yhteensä käsittelivät kolme kertaa enemmän asioita kuin ylioikeus. Näin saataisiin juttujen kokonaismääräksi (3 x 870) 2 610 juttua.

---

16 *Häkkinen* 1971, s. 102.
17 *Pukkio* 1975, s. 88.
18 Turun vallankumousoikeuden tuomiokirja (VapSA 853).
19 *Häkkinen* 1971, s. 102.
20 *Keravuori – Oksanen* 1997, s. 37.
21 VapSA 19 B ja 27, VROSyA D c 1:1 ja D c 1:2.
22 *Viikki* 2000, s. 23.

Tällä tavalla laskettu arvio vallankumousoikeuksien käsittelemistä asioista on luonnollisesti erittäin karkea ja ainoastaan suuntaa antava. Sitä voidaan vahvistaa toisella tavalla, nimittäin käyttämällä apuna vallankumouksellisen ylioikeuden diaaritietoja. Ylioikeudelle oli toimitettava asiakirjat melkeinpä kaikista jutuista, joten periaatteessa valtaosan alioikeuksien ratkaisemista oikeustapauksista olisi pitänyt tulla sen käsittelyyn ja saada siten järjestysnumero.

Suurin vallankumouksellisen ylioikeuden esittelylistoissa tai muissa säilyneissä lähteissä mainitulle asialle annettu järjestysnumero on 2 301. Ainakin tämä määrä alioikeuksien ratkaisuja siis saapui ylioikeuden registraattorille ja ehdittiin suunnitella esiteltäviksi ylioikeuden istunnoissa. Lukua voi pitää vähimmäisarvioina vallankumousoikeuksien ratkaisujen lukumäärästä.

Diaaritietojen antama arvio on monistakin syistä liian pieni. Ensinnäkään kaikissa asioissa ei tehty lopullista ratkaisua, joka olisi ollut toimitettava ylioikeudelle, vaan asian käsittely jäi syystä tai toisesta kesken. Toisekseen velvollisuutta toimittaa aineistoa vallankumoukselliselle ylioikeudelle ei ollut sellaisissa riita-asioissa, joissa kukaan asianosaisista ei ollut valittanut. Siten riita-asioita ei juuri tullut ylioikeuden tarkistettaviksi. Pöytäkirjoja ei välttämättä toimitettu kaikkien rikosasioidenkaan osalta, vaikka yleisesti ottaen niin meneteltiin varsin tunnollisesti.[23] Oletettavasti oli oikeustapauksia, joista oli toimitettu ylioikeudelle asiakirjat, mutta joita ylioikeuden toimintansa loppupuolella vähälukuiset jäsenet eivät olleet ehtineet valmistella ratkaisua varten ja joiden järjestysnumero ei siten ilmene ylioikeuden esittelylistoista eikä muusta säilyneestä aineistosta. Lisäksi oli lukuisia alioikeuksien ratkaisuja, joita ei punavallan lopun sekasortoisissa oloissa kyetty toimittamaan Viipuriin paenneelle ylioikeudelle.

Kun edellä käytettyjen arviointikeinojen tulokset – ainakin 2 260 juttua, noin 2 610 asiaa, selvästi enemmän kuin 2 301 juttua – yhdistetään, voidaan melko luotettavasti otaksua, että vallankumousoikeuksissa käsiteltiin vähintään 2 500, luultavasti lähemmäs 3 000 juttua. Täsmällistä lukemaa ei aineiston tuhoutumisen vuoksi luonnollisesti ole koskaan saatavissa, mutta sen suuruusluokka tuskin eroaisi tästä mainittavasti.

Vallankumousoikeuksien käsittelemien asioiden lukumäärää voidaan pitää suurena. Kyseessä olivat juuri perustetut tuomioistuimet, joissa tuomiovaltaa käyttivät henkilöt, joilla ei ollut siitä aiempaa kokemusta. He toimivat vasta perustetun oikeusjärjestyksen puitteissa ja tilanteessa, jossa yhteiskunnan rakenteet olivat suurten mullistusten kourissa.

23 *Paavolainen* 1966, s. 275.

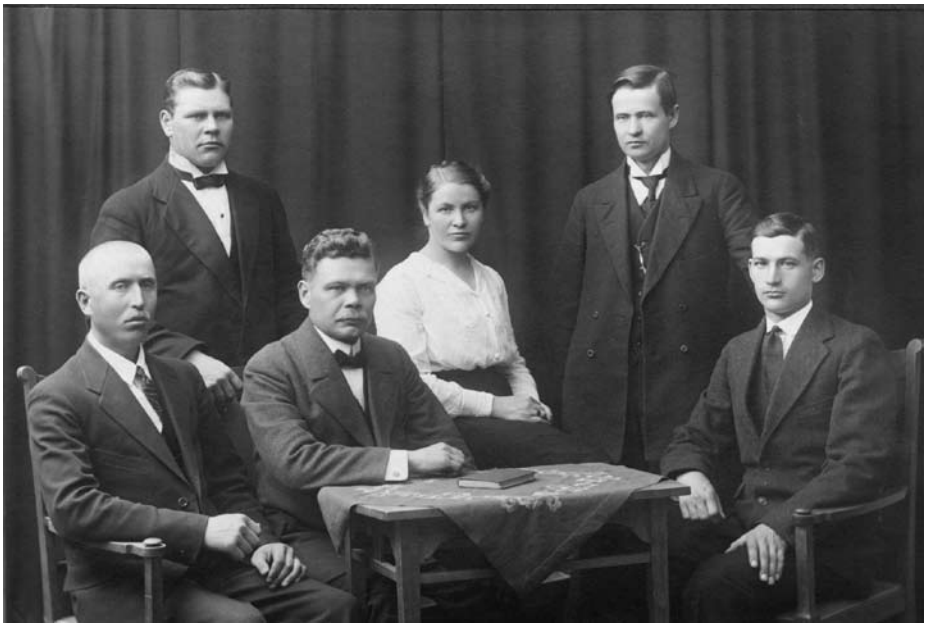

*Salme Setälän ”viiksiniekoiksi mulkosilmiksi” luonnehtima Helsingin vallankumousoikeuden toinen osasto ryhmäkuvassa.*

## 6.2 ASIOIDEN AJALLINEN JAKAUTUMINEN

### 6.2.1 Helsingin vallankumousoikeus

Oikeudenkäytön organisointi eteni pääkaupungissa nopeasti. Helsingin työväen toimeenpanevan komitean asettama vallankumousoikeus piti järjestäytymiskokouksensa jo 2.2 tai 3.2.[24] ja ensimmäisen oikeudenkäynnin 8.2. Tuomioistuin otti haltuunsa raastuvanoikeuden tilat Senaatintorin laidalla osoitteessa Aleksanterinkatu 20.[25] Paikka oli sopiva, koska sekä vallankumouksellinen ylioikeus että kansanvaltuuskunta toimivat naapuritalossa.[26]

Kuten liitteenä 6 olevasta taulukosta ilmenee, Helsingin vallankumousoikeuden toiminnan käynnistyminen oli hidasta: helmikuussa ratkaistiin vain 86 juttua. Oikeudessa oli alun perin lainkäyttöhenkilökuntaa vain viisi henkilöä eli puheenjohtaja ja neljä jäsentä. Lisäksi oli yksi yleinen syyttäjä. Oli selvää, ettei

---

[24] Helsingin vallankumousoikeuden kokouksen pöytäkirja 4.2.1918 (VROSyA D a 1a), Helsingin työväen toimeenpanevan komitean kirje Helsingin vallankumousoikeudelle 10.2.1918 (VapSA 165 B).

[25] Helsingin vallankumousoikeuden kokouksen pöytäkirja 5.2.1918 (VROSyA D a 1a).

[26] *Rinta-Tassi* 1986, s. 284. Nämä toimielimet sijaitsivat Senaatintalossa, joka oli nimetty uudestaan Kansanvaltuuskunnan taloksi.

tällä miehityksellä voitu selvitä Helsingin kokoisen kaupungin asioista, joita oli ennen vallankumousta raastuvanoikeudessa hoitanut oikeuspormestari, seitsemän vanhempaa ja neljä nuorempaa oikeusneuvosmiestä sekä seitsemän notaaria.[27] Niinpä jo ensimmäisenä toimintapäivänään vallankumousoikeus anoi toisen syyttäjän nimittämistä, mihin suostuttiinkin.[28] Toimenpide oli kuitenkin riittämätön ja vallankumousoikeuden jutturuuhka kasvoi.[29]

Helpotusta työn paljouteen toi keino, johon raastuvanoikeus oli turvautunut kärsiessään samoista ongelmista, nimittäin useampien osastojen perustaminen.[30] Oikeusasiain osasto päätti 21.2. perustaa tuomioistuimeen toisen osaston.[31] Taustalla ei ollut niinkään huoli käsittelyaikojen venymisestä kuin punakaartin oikeuteen kohdistama painostus.[32] Toinen osasto käsittelikin vain rikoksia vallankumousliikettä vastaan. Kolmas osasto perustettiin 11.3. Sitä tarvittiin kansanvaltuuskunnan 2.2. antaman lain vuoksi, joka koski työtaistelujen aikaisten palkkojen maksattamista työnantajilla.[33] Lain tarjoamaa mahdollisuutta alettiin käyttää helmi-maaliskuun vaihteessa, mikä selittää juttumäärän kasvun tuolloin. Ennen 27.2. oikeus oli ratkaissut 66 oikeustapausta, mutta seuraavina kahtena viikkona sille tulvi työtaistelujuttuja: 35 sen käsittelemistä 95 asiasta liittyi saamatta jääneisiin palkkoihin. Niille oli siten luontevaa perustaa oma osastonsa, jolle siirrettiin samalla muut työoikeudelliset asiat ja jostain syystä valtaosa perheoikeudellisista asioista. Sen aloitettua 13.3. jäivät ensimmäisenä osastona jatkaneelle alkuperäiskokoonpanolle enää tavalliset rikosjutut, joiden lisäksi se ratkaisi vähäisessä määrin muiden osastojen erikoisaloihin kuuluneita asioita. Vallankumousoikeuteen ei perustettu enää neljättä osastoa, vaikka toimivallan laajentamisesta annetussa väliaikaisessa laissa kehotettiin keskittämään siviiliasiat omalle kokoonpanolleen. Osastojen erikoistuminen oli ilmankin pidemmälle vietyä kuin Helsingin raastuvanoikeudessa, jonka tuolloin viidestä osastosta ainoastaan yhdellä oli erikoistehtäviä.[34]

Uusien osastojen perustaminen ei riittänyt purkamaan jutturuuhkaa, sillä ajan mittaan tuomioistuimeen tuotujen asioiden lukumäärä kasvoi. Vallankumousoikeuden istunnot venyivät usein yli iltakahdeksan.[35] Se kertoi osaltaan siitä, että kansalaiset oppivat käyttämään vallankumousoikeutta asioidensa hoidossa, mutta ennen muuta siitä, että punainen viranomaiskoneisto alkoi toimia, ja rikoksentekijöitä saatiin toimitettua oikeuteen asti. Niinpä osastojen tehok-

27 Suomen Valtiokalenteri 1917, s. 210.
28 Kirje Helsingin työväen toimeenpanevalle komitealle 8.2.1918 (VapSA 165 B).
29 Helsingin vallankumousoikeuden kokouksen pöytäkirja 13.3.1918 (VROSyA D a 1a).
30 Helsingin raastuvanoikeuden arkisto, esipuhe s. 6–8.
31 Suomen kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osaston päätös 21.2.1918 (VapSA 165 B).
32 Ks. luku 4.4.
33 Helsingin vallankumousoikeuden kokouksen pöytäkirja 11.3.1918 (VRYO 27673 / Ruusurinne, Heikki).
34 Helsingin raastuvanoikeuden arkisto, esipuhe s. 7–8 ja osastojen diaarit Ad–Af.
35 VRO 2/1275 / Rekola, Karl Caesar Balthasar.

kuuden kasvusta[36] huolimatta istuntopäivät oli määrättävä vielä huhtikuussa keskimäärin kuukauden päähän.[37]

Helsingin vallankumousoikeus toimi aktiivisimmin lopun alkaessa lähestyä. Peräti 97 oikeustapausta ajoittui huhtikuun seitsemän istuntopäivän ajalle. Tuomioistuin teki loppuun asti päätöksiä, jotka edellyttivät sen toiminnan jatkumista: oikeudenkäyntejä lykättiin optimistisesti huhtikuun lopulle.[38] Helsingin vallankumousoikeus lopetti toimintansa, kun sen jäsenten käskettiin siirtyä Viipuriin.[39] Viimeiset ratkaisunsa vallankumousoikeus antoi 9.4. saksalaisten ollessa jo aivan kaupungin laitamilla.[40] Vallankumousoikeuden jäsenet jättivät pääkaupungin siis samaan aikaan kuin viimeiset punaisen keskushallinnon virkailijat.[41]

### 6.2.2 Hämeenlinnan vallankumousoikeus

Helsingin vallankumousoikeuden lailla Hämeenlinnan vallankumousoikeus oli aktiivinen koko olemassaolonsa ajan. Hämeenlinnassa ei luonnollisesti päästy samoihin ratkaisumääriin kuin Helsingissä, mutta 97 käsiteltyä oikeustapausta hieman yli kahdessa kuukaudessa oli melko hyvä saavutus, olihan Hämeenlinnassa tuolloin vain noin 6 500 asukasta.[42] Suorituksen arvoa nostaa se, että Hämeenlinnan vallankumousoikeudessa ei ollut kuin yksi osasto eli viisi tuomaria ja syyttäjä. Vaikka oikeus jätti jälkeensä luetteloita ”siviiliosastonsa” ratkaisemista asioista, minkäänlaisia osastoja tuomioistuimeen ei perustettu, vaan samat tuomarit olivat kaikkien tuomioiden takana.

Hämeenlinnan vallankumousoikeus aloitti toimintansa vasta 11.2. eli valtakunnallisessa mittakaavassa melko myöhään. Ratkaisutoiminta oli aktiivisinta heti perustamisen jälkeen, sillä kahden ensimmäisen toimintaviikon aikana käsiteltiin 42 asiaa eli melkein puolet kaikista. Näistä peräti 38 oli vastavallankumouksellisuudesta syytettyjen juttuja, mikä osoittaa vallankumousoikeuden perustamisen ensisijaisen tavoitteen Hämeenlinnassakin olleen sotavankien kohtaloista päättämisen.

Kahden ensimmäisen viikon jälkeen vallankumousoikeus alkoi keskittyä muihin kuin poliittisiin asioihin. Hämeenlinnalaiset löysivät uuden tuomiois-

---

36 Ks. liite 6.
37 Helsingin vallankumousoikeuden I ja III osastojen jakoluettelo. (VapSA 945).
38 Esimerkiksi asiassa Helsingin VO III 100 / 9.4.1918 määrättiin uusi istunto pidettäväksi 22.4. (VROSyA D a 4).
39 VRO 69/100 / Vanamo, Einar Viktor, VRYO 11174 / Virtanen, Kaarle Kustaa.
40 Helsingin VO I 304 / 9.4.1918 (VapSA 165 A) ja Helsingin VO III 100 / 9.4.1918 (VROSyA D a 4).
41 *Rinta-Tassi* 1986, s. 468.
42 *Koskimies* 1966, s. 34.

tuimen maaliskuun puolivälissä, jolloin oikeuteen tuotiin kosolti tavallisia rikosjuttuja ja myös muutamia riita-asioita. Maaliskuun puolivälin jälkeen poliittisten rikosten osuus jäi pieneksi: niitä oli käsitellyistä 56 oikeustapauksesta ainoastaan 13.

Helsingin vallankumousoikeuden lailla Hämeenlinnan punainen tuomioistuin toimi aktiivisesti loppuun saakka. Se käsitteli juttuja vielä huhtikuun puolessa välissä pohtien muun muassa toimivaltaansa kunnianloukkausjutussa.[43] Viimeinen juttu käsiteltiin 15.4.[44] Tuolloin Tampere oli jo aikaa sitten menetetty, ja saksalaiset olivat edenneet Lahden seutuville ja katkaisseet rautatieyhteyden Viipuriin, jonne punaisen Suomen johto ja vallankumouksellinen ylioikeus olivat paenneet. Punavalta päättyi Hämeenlinnassa lopullisesti 26.4., jolloin etelästä edenneet saksalaiset ottivat kaupungin haltuunsa.[45]

### 6.2.3 Rauman vallankumousoikeus

Rauma kuului niihin vallankumousoikeuksiin, joiden toiminta lähti varsin hitaasti käyntiin. *Piilosen* mukaan tuomioistuin perustettiin 10.2. eli valtakunnallisesti melko aikaisessa vaiheessa, mutta ensimmäinen oikeudenkäynti järjestettiin vasta 21.2.[46] Raumalla punainen oikeuslaitos organisoitiin Turun ja Porin lääniinkin verrattuna hitaasti.

Aivan kuin Hämeenlinnan vallankumousoikeudessa, myös Raumalla toiminta oli aktiivisinta aivan alussa. Juttujen määrä väheni loppua kohden. Oikeudenkäyntejä järjestettiin helmikuun lopussa melkein joka päivä, kun taas maaliskuussa niitä oli harvakseltaan. Tehokkaimmillaan oikeus oli toisena istuntopäivänään 23.2., jolloin esillä oli kymmenen juttua.

Epäpoliittisia juttuja oli Rauman vallankumousoikeudessa melko vähän. Vain 16:ssa kaikkiaan 54 jutusta oli kyse muusta kuin rikoksista vallankumousliikettä vastaan. Ne eivät ryhmittyneet selkeästi toiminnan loppupuolelle, kuten Hämeenlinnassa, vaan niitä oli satunnaisesti siellä täällä. Vastavallankumouksellisuus eri muodoissaan oli vallankumousoikeutta eniten työllistänyt asiaryhmä. Oikeusjuttuihin johtivat taistelut Euran suunnalla ja junan syökseminen radalta 6. tai 7.2.[47] Rikoksia vallankumousta vastaan käsiteltiin alussa paljon, mutta niiden määrä laski nopeasti ja viimeiset tällaiset asiat ratkaistiin 14.3.[48]

Rauman vallankumousoikeus kokoontui viimeisen kerran 2.4. Senkin jälkeen juttuja oli ainakin tarkoitus istua, sillä yleinen syyttäjä oli valmistellut ri-

43 Hämeenlinnan VO 13.4.1918 (VROSyA D b 1, juttunumero tuntematon).
44 Hämeenlinnan VO 15.4.1918 (VROSyA D b 1, tuomiokirjan s. 193–195).
45 *Lappalainen* 1981b, s. 169, 196–199 ja 233.
46 Rauman VO 1 / 21.2.1918 (VapSA 22), *Piilonen* 1982, s. 209.
47 *Uola* 1994, s. 53.
48 Rauman VO 49 ja 50 / 14.3.1918 (VapSA 22).

kosasioita 5.4. järjestettäväksi suunniteltua istuntoa varten. Näin ei tapahtunut, koska oikeus kokoontui tuolloin vain julistaakseen 2.4. käsitellyn jutun tuomion.[49] Aikaa oikeudenkäynneille olisi vielä ollut, sillä vetäytyminen Raumalta alkoi vasta 10.4. Kovin montaa oikeustapausta ei tosin voida olettaa käsitellyn huhtikuussa, koska istuntoja oli maaliskuun jälkipuoliskolla ollut muutenkin harvassa ja koska käsky vetäytyä Raumalta oli annettu jo 3.4.[50] Toiminta Raumalla painottui alkuvaiheeseen: päätellen siitä, että järjestysnumeron 27 saanut juttu istuttiin 27.2., pidettiin puolet kaikista oikeudenkäynneistä helmikuun ainoan toimintaviikon aikana.

# 6.3 KÄSITELLYT ASIAT

## 6.3.1 Punaiseen lainsäädäntöön perustuneet asiat

### *6.3.1.1 Rikokset vallankumousliikettä vastaan*

#### *6.3.1.1.1 Vastavallankumouksellisuuden kriminalisointi*

Vastavallankumouksellisuus kriminalisoitiin VL 1 §:ssä. Lainkohdassa säädettiin, että vallankumousoikeuksien tuli käsitellä asioita, jotka sisälsivät ”rikoksen vallankumousliikettä ja kansan perustamaa uutta järjestystä vastaan”. Kyseessä olivat siis poliittiset rikokset, uuden hallinnon vastustaminen tavalla tai toisella. Termin ”rikos vallankumousliikettä vastaan” sisältöä ei täsmennetty lainsäädännössä eikä muissakaan tuomioistuimille annetuissa ohjeissa, joten vallankumousoikeuksien oli itse ratkaistava, mitkä teot VL 1 §:ssä kriminalisoitiin.

Työväen pääneuvosto kiinnitti huomiota lainsäädännön puutteellisuuteen ja laati 6.3. mietinnön, jossa se listasi tekoja, joista epäillyt piti pidättää ja asettaa syytteeseen vastavallankumouksellisuudesta. Perusteita oli lukuisia: kieltäytyminen hyväksymästä uuden hallinnon antamia säädöksiä, jättäytyminen pois yhteiskunnallisesta luottamustoimesta, kuuluminen vastavallankumoukselliseen järjestöön, vihollisen propagandan levittäminen ja muu yllyttäminen vastarintaan, vallankumouksellisen toiminnan vahingoittaminen, pankkien, kauppaliikkeiden tai tuotantolaitosten sulkeminen sekä ”asettuminen yleensä työväen vallankumouksellista liikettä vastaan”. Lisäksi mietinnössä ehdotettiin eräiden henkilöryhmien pidättämistä. Näitä olivat muun muassa vanhan hallinnon korkein virkamies- ja poliittinen johto sekä merkittävät taloudelliset toimi-

[49] Rauman VO 52 / 2.4.1918 (VROSyA D a 2), Esitys-lista (VapSA 28 B).
[50] *Lappalainen* 1981b, s. 171 ja 189.

jat, kuten pankinjohtajat ja suurteollisuuden harjoittajat. Työväen pääneuvosto keskusteli mietinnöstä pitkään, muttei lopulta tehnyt asiassa päätöstä.[51]

Oli ennen muuta punakaartin tiedusteluosaston tehtävänä etsiä vallankumouksen vastustajia. Niinpä se oli taho, joka ensisijaisesti joutui määrittelemään, mikä oli rikos vallankumousliikettä vastaan. Helsingin punakaartin tiedusteluosaston pidättämistä henkilöistä 17 prosenttia epäiltiin pelkästä suojeluskuntaan kuulumisesta. Muita yleisiä tekoja olivat kieltäytyminen hyväksymästä kansanvaltuuskuntaa, vihollisen propagandan levittäminen ja erilaiset aseiden välitykseen liittyneet teot.[52]

Rikosoikeuteen oli kuulunut taannehtivan rikoslain kielto, jonka mukaan sellaisesta teosta, joka ei tekohetkellä ollut rikos, ei saanut tuomita rangaistukseen, vaikka se olisikin sittemmin kriminalisoitu. Lain muuttuessa teko- ja tuomitsemishetkien välillä oli sovellettava tuomitun kannalta lievempää lakia (RVA 3 §). Vallankumouksellisessa tilanteessa ei tällaisesta periaatteesta pidetty kiinni. Vakavien tekojen osalta se oli tietysti itsestään selvää. Sotatilanteessa ei voitu ajatella suojeluskunnan johtomiesten välttyvän sotavankeudelta sillä perusteella, että he olivat organisoineet vastarintaa ennen lain voimaantuloa 1.2. Taannehtivuuskieltoa ei kuitenkaan sovellettu edes lievemmissä tapauksissa, vaan vallankumousoikeuksissa tuomittiin rangaistukseen henkilöitä, jotka olivat liittyneet suojeluskuntaan tammikuussa 1918 tai aiemmin, eivätkä ainakaan vallankumousaikana olleet toimineet millään tavalla punaista hallintoa vastaan. Rangaistuksen saivat jopa henkilöt, jotka olivat eronneet tai jotka oli erotettu suojeluskunnasta ennen vallankumousta tai joiden syyksi luettu yksittäinen teko, kuten revolverin luovutus suojeluskunnalle, oli tapahtunut ennen helmikuuta.[53] Voidaan siis todeta, että VL 1 §:ssä kriminalisoitiin kaikenlainen vastavallankumouksellisuus myös taannehtivasti.

#### *6.3.1.1.2 Asioiden lukumäärä*

Vastavallankumouksellisuutta koskeneiden oikeustapausten osuutta vallankumousoikeuksien juttukannasta on hankala arvioida. Monen vallankumousoikeuden osalta tuntuu nimittäin siltä, että pöytäkirjoja on säilynyt parhaiten juuri poliittisista rikoksista. Mäntsälän lähes sadasta jutusta on säilynyt 63 pöytäkirjaa, joista 59 tapauksessa kyse on poliittisista rikoksista.[54] Akaalta taas jäljellä on enää vastavallankumouksellisia tuominneen toisen osaston pöytäkirjoja.[55] Vai-

---

51 *Rinta-Tassi* 1986, s. 342.
52 *Rinta-Tassi* 1986, s. 345.
53 Esimerkiksi Helsingin VO I 2 ja 7 / 8.2.1918 (VapSA 24 A), Rauman VO 6 / 21. ja 23.2.1918, Rauman VO 28 / 1.3.1918 (VapSA 22) sekä Hämeenlinnan VO 15.4.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 143–145 (VROSyA D b 1).
54 *Keravuori – Oksanen* 1997, s. 37.
55 *Vasara* 2004, s. 8.

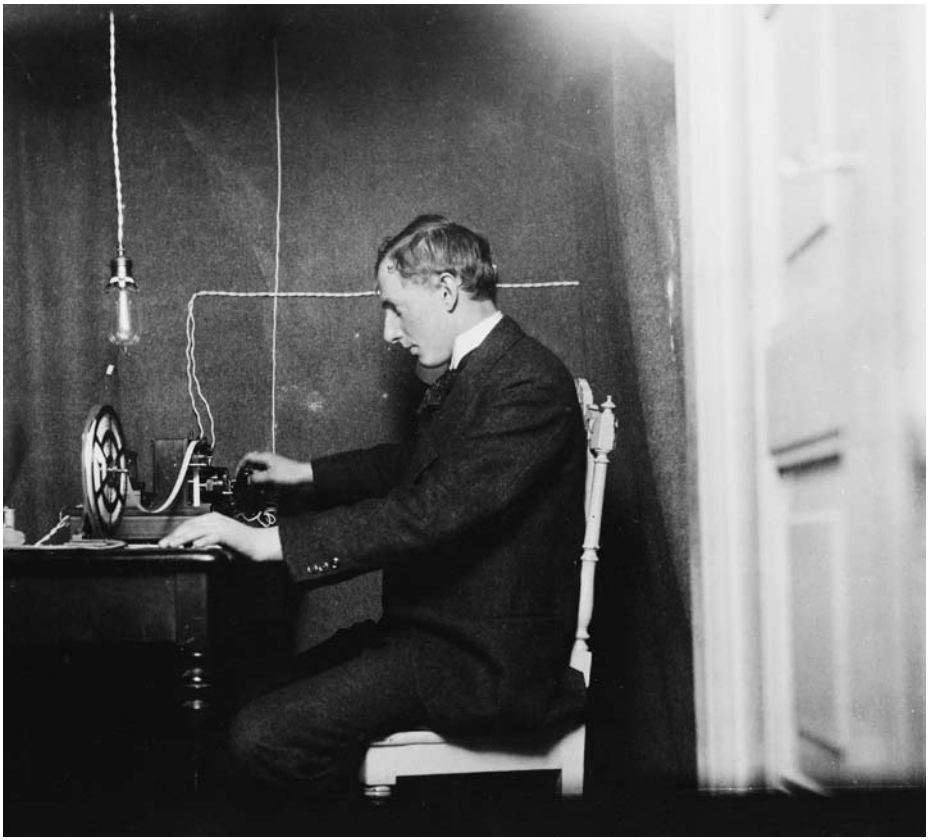

*Valkoisten salainen lennätinasema Helsingissä.*

kuttaa siltä, että pöytäkirjat lähetettiin vallankumoukselliselle ylioikeudelle hanakimmin juuri näistä asioista.

*Paavolaisen* mukaan poliittisten rikosten osuus kaikista vallankumousoikeuksien käsittelemistä asioista oli 54 prosenttia. Vaikka *Paavolaisen* arviot näiden tekojen osuudesta Helsingissä ja Viipurissa eivät olekaan oikeita, arvio tuntuu pitävän paikkansa koko punaisen Suomen mittakaavassa.[56] Vallankumousrikosten osuus tuntuu nimittäin olleen noin puolet.

Tiedot monista vallankumousoikeuksista tukevat *Paavolaisen* arviota. Viipurin läänin 23 vallankumousoikeudessa rikoksia vallankumousliikettä vastaan oli keskimäärin hieman yli puolet[57], mutta yksittäisten vallankumousoikeuksien lukemat vaihtelivat niin, että joillakin paikkakunnilla tällaisia juttuja ei ollut

---

56 *Paavolainen* 1966, s. 276, *Häkkinen* 1971, s. 102.

57 *Häkkinen* 1971, s. 100. Häkkisen ”vastavallankumouksellisuudeksi” rubrisoimia tekoja oli 48 prosenttia, mutta hän on luokitellut erikseen ”virasta/toimesta poistumisen”, ”punaisten viranomaisten vastustuksen” ja ”punakaartin/vallankumouksen solvaamisen”, joiden yhteinen osuus oli noin kuusi prosenttia.

yhtään, kun taas toisaalla vallankumousoikeus ei muita ratkaissutkaan.[58] Huittisten, Kauvatsan ja Vampulan vallankumousoikeuksissa poliittisten rikosten osuus oli noin kaksi kolmasosaa.[59] Huopalahdessa niitä oli seitsemän kaikkiaan 16 oikeustapauksesta.[60] Akaalla juttuja käsiteltiin yhteensä ainakin 45 asiaa, joista 20 poliittisista rikoksista tuominneella toisella osastolla. Hyvinkäällä vastavallankumouksellisten tekojen osuus oli 41 prosenttia, mutta Hollolassa niitä oli ainoastaan kaksi kaikkiaan 15 tapauksesta.[61] Kaupungeista voidaan mainita esimerkkeinä Tampere (49 prosenttia), Viipuri (53 prosenttia) ja Kotka (26 prosenttia).[62]

Tutkituista vallankumousoikeuksista vallankumousta vastaan kohdistuneiden rikosten osuus oli Helsingissä 27 prosenttia. Osuuden suhteellinen pienuus johtuu siitä, että Helsingissä käsiteltiin ylipäätään huomattavasti enemmän juttuja kuin muissa vallankumousoikeuksissa. Julkisten juopumusten ja muiden vähäisten rikosasioiden määrä oli suuri, mikä pienensi poliittisten rikosten osuutta. Jos jäljempänä esiteltävät työtaisteluasiat lasketaan poliittisten asioiden joukkoon, kuten hyvin perustein voidaan tehdä, nousee osuus 46 prosenttiin. Hämeenlinnassa vallankumousta vastaan kohdistuneiden rikosten osuus oli 61 ja Raumalla 70 prosenttia. Luvut vaikuttavat olevan hieman suurempia kuin muualla.

Vastavallankumouksellisuutta koskeneiden juttujen osuus vallankumousoikeuksissa tuntuu siten olleen melko samansuuruinen ympäri punaisen Suomen. Valkoisten erityinen aktiivisuus voi selittää poliittisten tekojen suurta määrää joillakin yksittäisillä paikkakunnilla. Esimerkiksi Kauvatsalla vastavallankumouksellisuutta koskeneiden oikeudenkäyntien suuri osuus on selitettävissä valkoisten hyökkäyksellä työväentaloa vastaan, johon osallisia tuomittiin useissa oikeudenkäynneissä. Pienellä paikkakunnalla ei juttuja olisi muuten arvatenkaan oikeuteen juuri tullut.[63] Pieni osuus vaikuttaa joillakin paikkakunnilla selittyvän lähellä sijainneella merkittävämmällä punavallan keskuksella. Syy Huopalahden, Johanneksen ja Hollolan pienehköihin lukumääriin lienee se, että sikäläiset vastavallankumoukselliset tuomittiin Helsingissä, Viipurissa ja Lahdessa.[64]

---

58 *Häkkinen* 1971, s. 102.
59 *Viikki* 2000, s. 22–23.
60 *Pukkio* 1975, s. 88, *Leskelä* 2008, s. 58.
61 *Vasara* 2004, s. 8–9.
62 *Paavolainen* 1966, s. 276, *Häkkinen* 1971, s. 102, *Uusitalo* 1971, s. 50.
63 *Viikki* 2000, s. 22.
64 Huopalahdessa tällaisia asioita oli seitsemän, Johanneksessa yksi ja Hollolassa kaksi. (*Pukkio* 1975, s. 88, *Häkkinen* 1971, s. 102, *Vasara* 2004, s. 8–9).

*6.3.1.1.3 Helsingin vallankumousoikeus*

*Paavolainen* on arvioinut, että poliittisten rikosten osuus Helsingin vallankumousoikeuden käsittelemistä asioista olisi ollut noin 18 prosenttia.[65] Tämä arvio on liian alhainen, sillä niiden todellinen osuus on lähes kolmannes. Helsingissä kyettiin antamaan lopullinen pääasiaratkaisu 92:ssa käsitellyistä 117 poliittista rikosta koskevassa asiassa, loput joko lykättiin vastaisuuteen tai siirrettiin toiseen vallankumousoikeuteen. Syytettyjä oli 167, joista 119 henkilön asia ratkaistiin. Syytetyt olivat pääosin nuoria miehiä. Naisia oli kuusi, tosin konttoristi Saara Lönnfors oli yksi harvoista kahdesti tuomitusta.[66]

Yleisin rangaistus rikoksista vallankumousta vastaan oli ehdoton vankeusrangaistus. Langettavan tuomion sai 98 henkilöä, joista 36 henkilöä tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vankeusrangaistukset olivat pisimmillään viisi vuotta, mutta joitakin syytettyjä tuomittiin sotavankeuteen eli pidettäväksi vangittuina niin kauan kuin sota kestäisi. Helsingin vallankumousoikeus suosi harvalukuisista pöytäkirjamerkinnöistä päätellen Sörnäisten vankilaa, mutta muun muassa Eero Erkko istui Katajanokalla.[67] Seitsemän syytetyn vankeusrangaistus oli ehdollinen. Toiseksi yleisin seuraamus (29 henkilöä) oli sakkorangaistus joko yksin tai yhdistettynä velvoitteeseen allekirjoittaa sitoumus. Pelkkä sitoumus oli 17 syytetyn rangaistus. Loput syytetyt saivat ankaria varoituksia tai sekalaisia rangaistuksia.

Vastavallankumouksellisuutta koskeneista ratkaisuista erottuu selvästi kolmentyyppisiä tekoja. Vallankumousrikoksiksi katsottiin ensinnäkin aktiivinen toiminta vihollisen hyväksi, mikä tarkoitti osallisuutta sotatoimiin, vakoilua, vihollisen aseistamista tai muonittamista sekä vastavallankumouksellisen propagandan levittämistä, joksi voidaan tulkita myös vallankumouksen julkinen halveksunta. Näiden aktiivisten tekojen lisäksi rikoksiksi vallankumousliikettä vastaan tulkittiin pelkkä vastavallankumoukselliseen järjestöön kuuluminen sinänsä, vaikka asianomainen ei olisi toiminut millään tavalla uutta hallintoa vastaan. Omaksi tyypikseen voidaan erottaa viranomaisten lakkoilu, jota koskeviin tapauksiin jouduttiin ottamaan kantaa huhtikuussa. Tuomioiden jakauma on liitteenä 5.

Vastavallankumouksellisuudesta syytetyistä selvästi eniten oli niitä, joita syytettiin pelkästä vastavallankumoukselliseen järjestöön kuulumisesta. Tällaisilla järjestöillä tarkoitettiin valkoista asiaa ajaneita (sotilas)organisaatioita, ennen muuta tietysti suojeluskuntia. Muita pöytäkirjoissa mainittuja vihollisjärjestöjä olivat Uusi poliisikoulu tai -laitos[68] ja rautatieläisten Yhteishyvän komi-

---

65 *Paavolainen* 1966, s. 276.

66 Hänet tuomittiin kummallakin kerralla osallisuudesta aseiden välitykseen. Helsingin VO II 39 / 15.3.1918 (VapSA 23 A) ja Helsingin VO II 105 / 5.4.1918 (VROSyA D a 3).

67 *Zetterberg* 2001, s. 504.

68 Valkoiset olivat perustaneet poliisikouluja vastavoimaksi vasemmiston järjestyskaarteille.

tea. Teosta tuomitut 52 henkilöä saattoivat olla täysin passiivisiakin jäseniä. Koska suojeluskuntalaisia saatiin kiinni usein taistelujen yhteydessä, on tosin mahdollista, että jotkut pelkästä suojeluskuntalaisuudesta syytetyistä olivat vastustaneet vallankumousta myös asein tai muulla tavoin aktiivisemmin ilman, että tätä olisi erikseen merkitty pöytäkirjaan.

Lievimmillään suojeluskuntalaisuudesta tuomittu saattoi päästä allekirjoittamalla sitoumuksen olla vastedes vastustamatta vallankumousta, mutta ankarimmat tuomiot olivat useamman vuoden työvankeuksia. Ehdottoman vankeustuomion sai 11 syytettyä. Osa vankeusrangaistuksista oli hyvin pitkiä, jopa kolme vuotta työvankeutta.[69] Ehdollinen tuomio oli lähinnä viimeisinä viikkoina käytetty harvinaisuus, jonka sai viisi syytettyä. Sakkorangaistus oli yleinen helmikuussa, ehdollisia sakkoja määrättiin muutamia myöhemminkin. Monet selvisivät sitoumuksen antamisella. Se oli 12 syytetyn ainoa rangaistus. Heidän lisäkseen ainakin 13 syytettyä määrättiin allekirjoittamaan sitoumus oheisseuraamuksena.

Suhtautuminen kiinni saatuihin suojeluskuntalaisiin vaihteli siis huomattavasti. Syyt liittyivät siihen, kuinka suureksi uhaksi syytetty katsottiin. Sekä pöytäkirjat että säilyneet pidätysraportit valaisevat tätä puolta kuitenkin huonosti, sillä valtaosan syytetyistä mainittiin yksinkertaisesti olevan suojeluskuntalaisia tai kuuluvan Uuteen poliisikouluun. Johtohenkilöitä ei eroteltu rivijäsenistä. Siksi olisi ollut mielenkiintoista tietää, mikä tuomio olisi langetettu miehiä suojeluskuntaan värvänneelle Karl Liliukselle, mutta hänen asiansa siirrettiin Espoon vallankumousoikeuden ratkaistavaksi.[70]

Helsingin vallankumousoikeuden suhtautuminen työtaisteluihin oli epäjohdonmukaista. Samalla kun se tuomitsi työnantajia maksamaan lakkoajalta palkkoja työläisilleen,[71] se rankaisi toimensa jättäneitä virkamiehiä työvankeudella. Valtaosa lakkoilullaan vallankumousta vastustaneista oli joko rautatievirkamiehiä tai muita rautatieläisiä (28 syytettyä). Koska kaikki lakkoiluun liittyvät asiat käsiteltiin 27.3. jälkeen, vallankumousoikeuden on täytynyt muuttaa käsitystään tekojen rangaistavuudesta. Osa tuomituista oli nimittäin poistunut työpaikaltaan jo helmikuussa, joten aikaa heidän tuomitsemiselleen olisi ollut aikaisemminkin. Otaksuttavasti lakkoilun aiheuttamat ongelmat alkoivat näkyä selvemmin vasta maaliskuun loppupuolella. Kansanvaltuuskunta määräsi 2.4. yleisen työvelvollisuuden, mutta koska tuomioita annettiin jo ennen tätä, linjan

---

Tilanteen kiristyessä poliisikoulut olivat muuttuneet sotilasyksiköiksi, eikä poliisikoulujen ja suojeluskuntien välillä ollut lopulta oleellista eroa. Poliisikouluista tunnetuin oli Porvoon lähellä harjoitellut niin sanottu Saksanniemen poliisikoulu. (*Hietaniemi* 1992, s. 44–55).

69 Helsingin VO II 3 / 1.3.1918 (VapSA 24 A, VROSyA D a 2, II osaston juttuluettelo (VapSA 28 AA)) ja Helsingin VO II 4 / 1.3.1918 (VapSA 23 A).

70 Helsingin VO II 33 / 12.3.1918 (VapSA 23 A).

71 Ks. luku 6.3.1.2.

muutoksen on täytynyt olla vallankumousoikeuden oma ajatus. Lopulta virkamiesten lakkoilu aiheutti punaisen linjahallinnon romahduksen.[72]

Tuomiot lakkoilusta eivät olleet ankaria verrattuna muihin poliittisiin rikoksiin. Kovimmat rangaistukset tuomittiin 11 rautatieläisen joukko-oikeudenkäynnissä, jossa syytetyt saivat kuusi kuukautta pakkotyötä lukuun ottamatta terveydentilaansa vedonnutta ekspeditööriä, joka selvisi neljällä kuukaudella. Lisäksi he joutuivat palauttamaan etukäteen nostetut palkat. [73] Muissa tapauksissa lakkoilijoille määrättiin sakkoa 300–2 000 markkaa. Vaikka vallankumousoikeus ei epäröinyt tuomita työsulun ajalta saamatta jääneitä palkkoja niitä vaatineille työläisille, työsulku johti vain kerran syytteeseen vastavallankumouksellisesta ”saboteerauksesta”. Tässä tapauksessa syytetyt kuitenkin vapautettiin.[74] Oikeusperusta työsulun julistamisesta rankaisemiselle oli 3 § laissa korvauksen suorittamisesta työntekijöille vallankumousoloista johtuneiden työnseisausten ajalta, mutta oikeus ei vedonnut siihen ratkaisussaan.

Yllättävää kyllä, Helsingin vallankumousoikeus ei ilmeisesti pitänyt vihollisen avustamista aseita tai elintarvikkeita välittämällä tuomittavampana kuin lakkoilua tai kuulumista suojeluskuntaan. Erilaisista materiaalitoimituksista kiinni saadut saivat nimittäin lähinnä sakkorangaistuksia, monet selvisivät ehdollisella tuomiolla tai pelkällä varoituksella. Vankeuteen tuomittiin vain kaksi syytettyä: konekiväärikauppias sai viisi vuotta pakkotyötä ja menetti omaisuutensa valtiolle, mutta häntä luonnehdittiinkin jo ”täydelliseksi vastavallankumoukselliseksi”.[75] Toinen oli jo mainittu Saara Lönnfors, joka toisen kerran kiinni jäätyään tuomittiin sotavankeuteen ”yhteiskunnalle vaarallisena henkilönä”.[76]

Kolmetoista tuomittua oli vastustanut asein vallankumousta. Heistä kuuden kohdalla kyse oli yrityksestä räjäyttää junarataa, viisi oli osallistunut sotatoimiin Pellingissä tai Saksanniemellä. Yksi oli säilyneen aineiston mukaan ainoastaan ”taistellut”, ja yksi ampunut ikkunasta Rautatientorilla äkseeranneita punakaartilaisia. Radanräjäyttäjiä oli tuomiolla useampiakin, mutta vain yhden retkikunnan asia käsiteltiin loppuun saakka. Aseellinen toiminta katsottiin rangaistusten perusteella törkeimmäksi rikokseksi vallankumousta vastaan. Siitä tuomittiin pääasiassa yli vuoden pakkotyörangaistuksia. Ankarin rangaistus oli viisi vuotta ja lisäksi omaisuuden takavarikointi valtiolle.[77] Jos seuraamus ei ollut vankeutta, tähän oli erityinen syy, kuten anteeksipyyntö[78], nuoruus[79] tai syyl-

72 *Rinta-Tassi* 1986, s. 261 ja 267.
73 Helsingin VO I 255 / 28.3.1918 (VapSA 165 A).
74 Helsingin VO II 84 / 27.3.1918 (VROSyA D a 2).
75 Helsingin VO II 39 / 15.3.1918 (VapSA 23 A).
76 Helsingin VO II 105 / 5.4.1918 (VROSyA D a 3).
77 Helsingin VO II 38 / 13.3.1918 (VapSA 23 A).
78 Helsingin VO II 64 / 21.3.1918 (VROSyA D a 2).
79 Helsingin VO II 93 / 3.4.1918, jossa syytetty oli vain 16-vuotias. (VROSyA D a 3).

lisyyden taso[80]. Neljännen vankeudelta välttyneen lievän tuomion selittänee käsittelyajankohta, johon palataan myöhemmin luvussa 6.3.1.3.

Asiallisesti lähellä vallankumouksen aseellista vastustamista oli vakoilu vihollisen hyväksi. Siitä sai tuomion kolme henkilöä. Punaisten joukkojen liikkeistä sähkösanomia lähettänyt entinen rautateiden liikennetarkastaja määrättiin pidettäväksi vankeudessa sodan loppuun saakka,[81] kuten myös väärennetyllä Ruotsin passilla liikkunut tiedustelija.[82] Vaasaan matkalla ollut liikemies selvisi 500 markan sakolla.[83]

Vastavallankumouksellisen propagandan levittäminen merkitsi kahdeksan syytetyn kohdalla lentolehtisten jakamista tai hallussapitoa. Heistä kuutta rankaistiin: yksi selvisi teosta sitoumuksen allekirjoittamisella, mutta punaisen vallan viimeisinä päivinä vallankumousoikeus tuomitsi viisi syytettyä 3 000 markan sakkoon.[84] Muut propagandan levittämisestä syytetyt olivat ylioppilastalolla agitoinut tehtailija Oskar Pesonen, joka joutui allekirjoittamaan sitoumuksen,[85] ja päätoimittaja Eero Erkko, joka tuomittiin sotavangiksi, koska *Helsingin Sanomissa* oli ennen sen lakkauttamista kirjoiteltu vastavallankumouksellisesti.[86] Sananvapautta kunnioitettiin siis vain valtiosääntöehdotuksessa, ei vallankumouksen käytännössä. Tästä tehtiin kuitenkin mielenkiintoinen poikkeus entisen kansanedustajan Theodor Homénin (nuors.) tapauksessa. Hänet todettiin syylliseksi lentolehtisten levittämiseen, mutta jätettiin rangaistukseen tuomitsematta, koska ”entisen eduskunnan jäsenellä on oikeus puolustaa mielipiteitänsä”. Ratkaisuun tosin vaikutti sekin, että lehtisiä oli jaeltu ”vain porvareille”.[87]

Jos vallankumousta arvosteli yksityisemmin, saattoi seurauksena olla syyte vallankumouksen saavutusten halveksunnasta. Helsingissä punnittiin vallankumouksen kunniaa kahdeksan kertaa. Oikeuden linja heitteli lievästä ankaraan ainakin näennäisesti vailla johdonmukaisuutta. Sitä ei selitä ainakaan loukkauksen kohteen merkittävyys: rangaistus aseiden takavarikoijien ”pilkkaamisesta” oli 1 000 markan sakko,[88] mutta koko kaartin halveksunnasta seurasi vain ankara varoitus.[89] Sosiaalinen asemakaan ei vaikuttanut rangaistukseen, sillä sitoumuksen antamisella selvisivät muun muassa työnjohtaja ja varatuomari. Ainoaksi selitykseksi jää se pöytäkirjoista ilmenemätön tapa, jolla syytetty louk-

80 Helsingin VO II 22 / 8.3.1918, jossa syytetty oli ainoastaan hankkinut radan räjäytyksessä käytetyn dynamiitin osallistumatta operaatioon muuten. (VapSA 23 B).
81 Helsingin VO I / 14.2.1918, juttunumero tuntematon (VapSA 23 A).
82 Helsingin VO II 80 / 26.3.1918 (VROSyA D a 2).
83 Helsingin VO II 30 / 12.3.1918 (VapSA 24 B).
84 Helsingin VO II 115 / 8.4.1918 (VapSA 28 AA).
85 Helsingin VO II 95 / 3.4.1918 (VROSyA D a 3).
86 Helsingin VO II 58 / 20.3.1918 (VROSyA D a 2).
87 Helsingin VO II 81 / 26.3.1918 (VROSyA D a 2).
88 Helsingin VO II 51 / 18.3.1918 (VapSA 23 B).
89 Helsingin VO II 77 / 26.3.1918 (VROSyA D a 2).

kauksensa esitti tai oikeudessa esiintyi. Muuten on vaikea selittää sitä, miksi samoin rubrisoituun tekoon, ”työväenliikkeen loukkaamiseen”, syyllisiksi havaitut tuomittiin toinen kolmen vuoden pakkotyöhön ja toinen vuoden ehdolliseen vankeuteen.[90]

Vaikuttaa siltä, että oikeus tuomitsi vallankumouksen loukkaamista koskeneissa asioissa tunteenomaisesti. Se ei tässä yhteydessä ollutkaan ihmeteltävää, sillä teot olivat luonteeltaan sellaisia, että vallankumousoikeus osana punaista viranomaiskoneistoa oli itsekin tavallaan asianomistaja. Tähän viittaa vielä epäjohdonmukaisuus, jota oikeus osoitti suhtautumisessaan niihin, jotka kiistivät sen tuomiovallan. Yleensä se oli sallittua, mutta toisinaan vallankumousoikeus reagoi voimakkaasti. Näin kävi Hjalmar Procopén tapauksessa, jossa sekä syytetty että hänen puolustajansa, varatuomari Birger Nyman, kieltäytyivät vastaamasta esitettyihin syytteisiin rautatien räjäyttämisen yrityksestä ja ilmoittivat ykskantaan kiistävänsä tuomioistuimen olemassaolon oikeutuksen. Vallankumousoikeus ei antanut syytetyn yhteistyöhaluttomuuden haitata, vaan tuomitsi Procopén syytteen mukaan sotavangiksi ja määräsi hänen omaisuutensa takavarikoitavaksi valtiolle. Tuomioistuin piti rangaistusta ankaroittavana seikkana sitä, ettei syytetty ”tunnustanut oikeutta”.[91] Seuraamus olikin selvästi kovempi kuin muille samasta teosta tuomituille.[92]

Näin voimakas reaktio oli kuitenkin harvinaisuus ja johtui oletettavasti siitä, että oikeudenkäynnin pohjana ollut teko oli jo sinällään vakava. Helsingissä vain yksi syytetty Procopén lisäksi sai rangaistuksen vallankumousoikeuden tuomiovallan kiistämisestä.[93] Lisäksi yhtä huomautettiin asiasta tuomiota annettaessa,[94] ja yksi uhattiin haastaa vastaamaan loukkauksestaan myöhemmin, mutta näin ei kuitenkaan koskaan tapahtunut.[95] Muille ei uhmakkuudesta koitunut välittömiä seurauksia muuten kuin ehkä tuomioharkinnassa.

Muut vallankumousta vastaan kohdistetut rikokset koskivat yleistä vastavallankumouksellisuutta, josta joko syytettiin täsmällisemmän vaatimuksen puutteessa tai vaadittiin lisärangaistusta kolmen lakkoiluun ja työsulkuun liittyneen

---

90 Helsingin VO II 32 / 12.3.1918 ja Helsingin VO II 73 / 25.3.1918 (VROSyA D a 2).

91 Helsingin VO II 14 / 5.3.1918 (VROSyA D a 4). Tapaus johti vielä toiseen oikeudenkäyntiin, kun kävi ilmi, että Procopén omaisuutta oli kätketty 54 000 markan edestä takavarikon pelossa. Vallankumousoikeus puuttui tällaiseen uhmakkuuteen epätavallisen kovin ottein ja velvoitti syylliseksi havaitun varatuomari Carl von Törnen palauttamaan varat 24 tunnissa viiden vuoden pakkotyörangaistuksen uhalla. Lisäksi von Törne sai 2 000 markan sakon. (Helsingin VO II 62 / 20.3.1918 (VROSyA D a 2)).

92 Muita räjäyttämistä yrittäneitä tuomittiin pitkiin mutta määräaikaisiin vankeusrangaistuksiin eikä kenenkään omaisuutta takavarikoitu, ei edes retkikunnan johtajan. Yksi syytetyistä selvisi 500 markan sakolla. (Helsingin VO II 16 / 5.3.1918 ja Helsingin VO II 22 / 8.3.1918 (VapSA 23 B)).

93 Helsingin VO I 201 / 19.3.1918 (VapSA 165 A).

94 Helsingin VO II 82 / 27.3.1918 (VROSyA D a 2).

95 Helsingin VO I 174 / 12.3.1918 (VapSA 165 A).

syytteen ohella. Ilmeisesti näiden tekojen katsottiin olevan paheksuttavampia kuin muiden vastaavien tekojen.

#### *6.3.1.1.4 Muut vallankumousoikeudet*

Hämeenlinnan vallankumousoikeudessa poliittisten rikosten lukumäärä oli 59 ja osuus kaikista vallankumousoikeuden käsittelemistä asioista noin 61 prosenttia. Yli puolessa tapauksista (32 syytettä) oli kyse ainoastaan kuulumisesta suojeluskuntaan tai muuhun vastavallankumouksellisena pidettyyn järjestöön.[96] Rikoksina vallankumousliikettä vastaan pidettiin myös vakoilua (7 syytettä), vastavallankumouksellisen propagandan levittämistä (6 syytettä) ja valkokaartin varustamista tai muuta avustamista (6 syytettä), mutta syytteen – joskaan ei langettavan tuomion – saattoi saada myös yleisestä epäilyttävyydestä[97] tai ”hämäräperäisistä matkoista”[98]. Toisin kuin Helsingissä, Hämeenlinnassa ei tuomittu lakkoilevia virkamiehiä.

Rangaistukset vastavallankumouksellisuudesta eivät Hämeenlinnassakaan olleet erityisen kovia. Yhdeksän suojeluskuntalaisiksi havaittua tuomittiin vankeuteen sodan loppuun saakka, ja osalle annettiin lisäksi sakko. Loput selvisivät 50–500 markan suuruisella sakolla, allekirjoittamalla sitoumuksen luopua vallankumouksen vastustamisesta tai velvollisuudella ilmoittautua säännöllisesti määrätyssä paikassa. Useita syytteitä hylättiin.[99]

Tuomiot aktiivisesta vastavallankumouksellisuudesta olivat lievempiä kuin rangaistukset pelkästä suojeluskuntalaisuudesta. Vakoilusta, vastavallankumouksellisista puheista ja suojeluskunnan avustamisesta syytetyistä vankeuteen tuomittiin ainoastaan varustereen kanssa kiinni jäänyt tilanhoitaja Johan Grotenfelt.[100] Muut tuomiot olivat pääosin sakkoja ja velvoitteita allekirjoittaa sitoumus, mutta joitakin asioita siirrettiin toisille vallankumousoikeuksille lisäselvitysten hankkimiseksi.[101] Sakkojen suuruus oli yhtä poikkeusta lukuun ottamatta alle tuhat markkaa.[102] Aktiivisesta vastavallankumouksellisuudesta rankaistiin lievemmin ilmeisesti siitä syystä, että tunnetuimmat valkoiset, kuten suojeluskunnan päällikkönä toiminut everstiluutnantti Gustaf Emil af Enehjelm,

---

96 Näitä olivat Helsingin poliisikoulu ja partioliike. (Hämeenlinnan VO 10 ja 30 / 15.2.1918 (VROSyA D b 1)).

97 Hämeenlinnan VO 59 / 21.3.1918 (VapSA 18 B).

98 Hämeenlinnan VO 41 / 22.2.1918 (VapSA 18 B).

99 Ks. luku 6.4.

100 Hämeenlinnan VO 23 / 13.2.1918 (VROSyA D b 1).

101 Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 29 / 18.2.1918 (VapSA 18 B ja VROSyA D b 1) ja Hämeenlinnan VO 20.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 150–153 (VROSyA D b 1).

102 Rangaistukseksi tuomittu velvollisuus allekirjoittaa sitoumus ja maksaa 3 000 markan sakko johtui ilmeisen laajamittaisesta aseiden ja varusteiden hankkimisesta. Yleinen syyttäjä oli vaatinut peräti 20 000 markan sakkoa ja vankeutta sodan loppuun saakka. (Hämeenlinnan VO 44 / 25.2.1918 (VapSA 18 B)).

oli vangittu heti kumouksen aluksi.[103] He eivät siis olleet ehtineet tehdä mitään konkreettista vallankumouksen vastustamiseksi, jolloin syytteen oli koskettava pelkästään suojeluskuntaan kuulumista.

Helsingin ja Hämeenlinnan vallankumousoikeuksien suhtautumisessa rikoksiin vallankumousliikettä vastaan oli se ero, että Hämeenlinnassa tuomiot vaikuttavat olleen jossain määrin lievempiä. Kummassakin tuomioistuimessa yleisin rangaistus näistä teoista oli sakko. Hyvin yleisesti tuomitulle asetettiin velvollisuus allekirjoittaa sitoumus. Hämeenlinnassa tuomittiin suhteessa harvempia poliittisista rikoksista syytettyjä (19 prosenttia) ehdottomiin vankeusrangaistuksiin kuin Helsingissä. Ne määrättiin kestämään ainoastaan sodan ajan, kun taas Helsingissä tuomitut rangaistukset olivat ajoittain monen vuoden mittaisia. Toisin kuin Helsingissä, Hämeenlinnassa ei käytetty työvankeutta. Ratkaisukäytännön mahdollista muutosta Hämeenlinnan vallankumousoikeudessa ei voida havaita, koska lähes kaikki ratkaisut annettiin helmikuussa.

Raumalla käsiteltiin 38 rikosta vallankumousliikettä vastaan, mikä merkitsi 70 prosentin osuutta tuomioistuimen juttumäärästä. Rangaistukset olivat ylimalkaan melko lieviä, pääasiassa sakkoja. Esimerkkinä voidaan mainita suojeluskunnan perustajaksi tulkittu kaupungin pormestari Arvo O. Ruuth, joka tuomittiin teostaan tuhannen markan *ehdolliseen* sakkoon.[104] Rauman vallankumousoikeus antoi ainoastaan kaksi kertaa ehdottoman vankeusrangaistuksen. Toisessa oli kyse aktiivisesta osallistumisesta taisteluihin, toisessa taas siitä, että kaartin riveihin haluttu tekijä oli värväysyrityksen yhteydessä ”solvaissut punakaartia ja häväissyt vallankumouksellista toimintaa”. Ensin mainitussa rangaistuksen pituus oli kolme kuukautta, jälkimmäisessä yksi kuukausi.[105] Rangaistuksia tosin lievensi se, että monia sotatoimiin liittyneitä juttuja siirrettiin Euran vallankumousoikeuteen.[106] Syytteet koskivat lähes aina pelkkää suojeluskuntaan kuulumista.

Vallankumousliikettä vastaan tehdyistä rikoksista ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen osuus kaikista syytetyistä oli siten Helsingissä 30, Hämeenlinnassa 19 ja Raumalla 5 prosenttia. Huittisten, Kauvatsan ja Vampulan vallankumousoikeuksissa tuomittiin sakkorangaistus useammasta kuin joka toisesta rikoksesta, ja toiseksi yleisin seuraamus oli ehdollinen vankeus. Tiedot koskevat kaikkia rikoksia, mutta ovat suuntaa antavia vallankumousrikosten osalta, koska niiden osuus näissä vallankumousoikeuksissa oli enemmän kuin kaksi kolmasosaa.[107] Sakkorangaistus oli vastavallankumouksellisuudesta syy-

---

103 Hämeenlinnan VO 14. ja 25.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 129 ja 167–174 (VROSyA D b 1), *Koskimies* 1966, s. 152–153.

104 Rauman VO 18 / 26.2.1918 (VapSA 901).

105 Rauman VO 12 / 23.2.1918, Rauman VO 29 / 1.3.1918 (VapSA 22).

106 Esimerkiksi Rauman VO 8 ja 9 / 23.2.1918, Rauman VO 21 / 26.2.1918 sekä Rauman VO 35 / 5.3.1918 (VapSA 22).

107 *Viikki* 2000, s. 23.

tettyjen pääasiallinen rangaistus myös Turun,[108] Viipurin[109], Salon[110], Huopalahden[111], Haminan[112] ja Espoon[113] vallankumousoikeuksissa, eivätkä tiedot Hyvinkäältä[114], Lahdesta[115], Lappeenrannasta[116], Tampereelta[117], Eurasta[118], Pornaisista[119] ja Hollolasta[120] viittaa ehdottoman vankeusrangaistuksen laajamittaiseen käyttöön.[121]

Edellä tehdyt havainnot Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksien ratkaisukäytännöstä rikoksissa vallankumousliikettä vastaan vaikuttavat olevan siis yleistettävissä muihin vallankumousoikeuksiin. *Uptonin* väite siitä, että yleisin seuraamus näistä teoista olisi ollut vankeusrangaistus sodan ajaksi, ei näytä pitävän paikkaansa.[122] Lukuisia vastavallankumouksellisia toki tuomittiin vankeuteen, mutta on liioittelua pitää ehdotonta vankeusrangaistusta yleisimpänä seuraamuksena näistä teoista.

Akaan vallankumousoikeuden toiminta näyttäytyy hieman erilaisena. Siellä vankeus sodan loppuun saakka oli yleisin rangaistusmuoto. Sikäläisen vallankumousoikeuden poliittisia rikoksia käsitelleen toisen osaston oli alun pitäen asettanut paikallinen punakaarti, jolla oli myöhemminkin merkittävä vaikutus sen toimintaan. Osaston yhteydessä toimi punakaartin lukuisiin surmatekoihin syyllistynyt lentävä osasto. Akaan vallankumousoikeuden toinen osasto oli kaartilaispainotteinen ja sen toiminnan asianmukaisuutta selviteltiin toverioikeutta myöten. Se ei ollut siis tyypillinen vallankumousoikeus. Silti myös Akaalla käytettiin sakkorangaistusta.[123]

On väitetty, että vallankumousoikeuksia olisivat työllistäneet erityisesti punakaartia ja vallankumousta solvanneet puheet.[124] Kuten edellä on todettu, tämä ei pitänyt paikkaansa Helsingin vallankumousoikeuden osalta. Tällaisten asioiden osuus ei ollut suuri muissakaan vallankumousoikeuksissa. Raumalla käsiteltiin punakaartin solvaamista vain kahdesti, samoin kuin Hämeenlinnassa,

108 *Uusitalo* 1971, s. 51.
109 *Rinta-Tassi* 1986, s. 353, *Vasara* 2003, s. 8.
110 *Teppo et al* 1972, s. 181.
111 *Pukkio* 1975, s. 89.
112 *Korjus* 2008, s. 305.
113 *Tuomisto* 1984b, s. 75.
114 *Vasara* 2004, s. 13.
115 *Anttila* 1975, s. 171.
116 VapSA 20 A.
117 *Ylikangas* 1993a, s. 37.
118 *Santonen* 2000, s. 150–154.
119 *Keskisarja* 2007, s. 123–124, TMT 333/6 / Laini, Väinö.
120 *Vasara* 2004, s. 13.
121 Ks. myös *Soikkanen* 1969, s. 273.
122 *Upton* 1981, s. 181–182.
123 *Tikka* 2004, s. 96–99, *Vasara* 2004, s. 13, *Korkeamäki* 1986, s. 216–217, *Eerola – Eerola* 1998, s. 71–72.
124 *Paavolainen* 1966, s. 276–277.

jossa toinen syyte vieläpä hylättiin.[125] Mäntsälässä näitä asioita oli ilmeisesti melko paljon: vallankumousoikeuden 63 säilyneestä pöytäkirjasta viisi on punakaartin solvaamista koskeneesta oikeudenkäynnistä.[126] Toisaalta esimerkiksi Hyvinkäällä ja Hollolassa tällaisia asioita ei ollut lainkaan, ja koko Viipurin läänissä niitä oli vain kuusi.[127]

*6.3.1.1.5 Julistus työväestön oikeuslaitoksille*

Punaisen Suomen oikeuslaitosta muutettiin tappion alkaessa häämöttää. Kansanvaltuuskunta antoi 8.4. *Julistus työväestön oikeuslaitoksille* -nimisen määräyksen.[128] Sitä ei julkaistu asetuskokoelmassa, jota ei enää painettu, vaan julistus ilmestyi *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantajassa*.[129] Julistuksella sallittiin terrorin käyttö vallankumouksen pelastamiseksi.

Julistuksen mukaan tuomiovalta sotatoimialueella tehdyistä rikoksista vallankumousliikettä vastaan siirtyi punakaartin ”sota- ja kenttäoikeuksille”. Muualla taasen vallankumousoikeuksien rangaistusvalikoimaa laajennettiin määräämällä, että ”rikosten käsittelyssä, tuomioissa ja tuomioitten täytäntöönpanossa on noudatettava sotaoikeuden mukaista nopeutta ja ankaruutta”. Tämä viittasi epäilemättä kuolemantuomioon, vaikkei lakitekstien mukaan mikään tuomioistuin, siis ei myöskään sotaoikeus, ollut saanut niitä langettaa.

Sotaoikeuden toimivaltaa lisättiin julistuksella oleellisesti, sillä kuten edellä on käynyt ilmi, sotaoikeudet olivat olleet punakaartin sisäisestä kurinpidosta vastanneita toimielimiä. Siinä missä julistuksella annettiin sotaoikeuksille täysin uusi toimenkuva, julistuksessa mainitut kenttäoikeudet olivat tuomioistuimia, joita punainen lainsäädäntö ei tuntenut. Viittaamalla kenttäoikeuksiin kuten säännönmukaisiin tuomioistuimiin julistuksen antanut kansanvaltuuskunta tunnusti lain ulkopuolisen oikeudenkäytön olemassaolon. *Julistuksen työväestön oikeuslaitoksille* voidaan katsoa laillistaneen punakaartin harjoittaman terrorin.

Syyt julistuksen antamiseen olivat ilmeiset. Se annettiin muutamaa päivää sen jälkeen, kun Tampereen taistelu oli päättynyt punaisten kannalta katastrofaaliseen tappioon. Samaan aikaan saksalaiset olivat edenneet niin lähelle Helsinkiä, että kansanvaltuuskunta oli päättänyt paeta Viipuriin. Julistuksen antaminen on tätä taustaa vasten nähden helppo havaita keinoksi pyrkiä pysäyttämään punaisen Suomen romahdus terrorin keinoin. Kun tilanne oli epätoivoi-

125 Rauman VO 29 / 1.3.1918 ja Rauman VO 43 / 12.3.1918 (VapSA 22) sekä Hämeenlinnan VO 64 ja 65 / 3.4.1918 (VapSA 18 B).
126 Rauman VO 43 / 12.3.1918 (VapSA 22), *Keravuori – Oksanen* 1997, s. 37.
127 *Vasara* 2004, s. 8–9, *Häkkinen* 1971, s. 100.
128 Ks. liite 14.
129 *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 8.4.1918.

nen ja koko järjestelmän olemassaolo kyseenalainen, tuhoa piti koettaa torjua kaikin mahdollisin keinoin.

Julistuksen vaikutus vallankumousoikeuksien toimintaan jäi vähäiseksi. Näin oli jo pelkästään siitä syystä, että vallankumousoikeuksien ja muunkin punaisen hallinnon toimeliain vaihe oli tuolloin päättynyt. Julistus ei näytä vaikuttaneen millään tavalla huhtikuussa vielä toimineisiin Helsingin ja Hämeenlinnan vallankumousoikeuksiin. Siihen ei viitattu ratkaisujen perusteluissa eivätkä tuomiot koventuneet julistuksen antajien tahdon mukaisesti. *Julistus työväestön oikeuslaitoksille* ei vaikuttanut myöskään huhtikuun loppuun saakka toimineeseen vallankumoukselliseen ylioikeuteen. Julistuksen huomioimatta jättäminen oli vallankumoukselliselta ylioikeudelta tietoinen kannanotto, koska on vaikeata kuvitella, ettei ylioikeus olisi ollut perillä oikeuslaitokselle annetuista ohjeista, joiden antaja vieläpä toimi samassa rakennuksessa.

#### *6.3.1.1.6 Syytettyjen puolustautuminen*

Poliittisista rikoksista syytetyiksi joutuneiden puolustautumistaktiikat vaihtelivat uhmakkuudesta ja syyllisyyden täydestä kieltämisestä jopa ilmiantoihin[130] venyneeseen epätoivoon saada vapauttava tai pelättyä lievempi tuomio. Syytettyjen aktiivinen puolustautuminen osoittaa, etteivät prosessit olleet näytösoikeudenkäyntejä. Koska noin joka kolmas syyte hylättiin, puolustautumisella oli todella merkitystä.[131]

Monet syytetyt myönsivät selityksittä toimineensa siten kuin yleinen syyttäjä oli esittänyt. Kenties he eivät nähneet puolustautumisen mahdollisuutta[132] tai sitten he eivät katsoneet menettelynsä olleen rikollista.[133] Teon vastavallankumouksellinen ja siten rikollinen luonne oli yleensä niin notorista laatua, että oli tuhoontuomittua koettaa selittää, ettei jokin syyttäjän vastavallankumouksellisena pitämä teko olisi ollut rikos. Vallankumousoikeudet jättivät tällaiset yritykset säännönmukaisesti omaan arvoonsa.[134] Tekonsa rikollisuuden kiistäneet syytetyt kiistivät usein myös vallankumousoikeuden itsensä laillisuuden, jotkut jopa koko punavallan, mikä tietysti oli epäviisasta.[135]

---

130 Helsingin VO I 7 / 8.2.1918 (VapSA 24 A).

131 Syytteiden hylkäämisestä ks. luku 6.4.

132 Esimerkiksi Helsingin VO I 10 / 8.2.1918 (VapSA 24 A), Helsingin VO I 12 / 8.2.1918 (VROSyA D a 2) ja Helsingin VO II 72 / 25.3.1918 (VROSyA D a 2).

133 Esimerkiksi Helsingin VO II 58 / 20.3.1918 ja Helsingin VO II 89 / 28.3.1918 (VROSyA D a 2).

134 Esimerkiksi Helsingin VO I 6 / 8.2.1918 (VapSA 24 A), Helsingin VO II 47 / 16.3.1918 (VapSA 23 B) ja tapauksen Helsingin VO I 9 / 8.2.1918 yhteydessä oleva vallankumouksellisen ylioikeuden 6.3. päivätty ratkaisu (VapSA 24 A).

135 Esimerkiksi Helsingin VO II 29 / 11.3.1918 (VapSA 23 A), Helsingin VO II 87 / 28.3.1918 (VROSyA D a 2) ja edellä kuvattu Procopén tapaus (Helsingin VO II 14 / 5.3.1918 (VROSyA D a 4)).

Toiset syytetyt myönsivät tekonsa, mutta esittivät oikeudelle erilaisia lieventäviä asianhaaroja. Suojeluskuntaan kuulumisesta syytetyillä näitä olivat tyypillisesti tarve saada tuloja, tietämättömyys järjestön tarkoituksesta sekä halu vastustaa rikollisuutta ja huliganismia.[136] Monet vallankumoustuomarit vetosivat samankaltaisiin seikkoihin myöhemmin valtiorikosoikeuksissa. Muistakin poliittisista rikoksista syytetyt koettivat usein painottaa, ettei heidän motiivinsa ollut ollut vallankumouksen vahingoittaminen, vaan heitä oli ajanut esimerkiksi dynamiittikauppoihin silkka rahanhimo.[137]

Syyllisyyden kiistäminen oli tietysti yleisempää kuin sen myöntäminen. Koska teon vastavallankumouksellisuutta ei kannattanut kieltää, oli järkevämpää keskittyä syytteen muihin osiin. Niinpä syytetyt esittivät usein, että he olivat eronneet suojeluskunnasta, etteivät itse asiassa olleet koskaan liittyneetkään tai etteivät ainakaan olleet toimineet millään tavalla työväkeä vastaan.[138] Punaisen komennon epämääräisyys antoi joskus syyn vedota erehdykseen, sillä aina ei voinut tietää, oliko vankien omaisilla lupa viedä kirjeitä sotavankilaan[139] tai kuinka pitkään vanhan elintarvikehallituksen määräyksiä sai noudattaa.[140] Mahdollista oli myös kiistää tahallisuus: aseet piti myydä aivan muille henkilöille kuin suojeluskuntalaisille,[141] ja vastavallankumoukselliset puheet olivat olleet pelkkää hermoilua ja siten tahaton teko.[142]

Koska punaisten antamat säädökset olivat epäselviä ja mahdollistivat rankaisemisen lähes kaikenlaisesta vastavallankumouksellisuudesta, kannatti asian käsittelyä koettaa venyttää niin, ettei ratkaisua ehdittäisi antaa. Aika oli syytettyjen puolella. Varatuomari von Fieandtin pyyntö liikennetarkastaja Karl Öllerin asian lykkäämisestä ”mahdollisimman pitkälle” oli siksi epäilemättä hyvää asianajotaktiikkaa.[143] Lakimiehet osasivat maallikkoja paremmin keksiä keinoja, joilla ratkaisun tekemistä saataisiin lykättyä. Forumväitteet ja muut muodolliset seikat olivat tässä suhteessa erityisen tehokkaita.[144]

Vallankumousoikeuksissa esiintyneet harvat lakimiespuolustajat erosivat avustajista ja muista puolustajista siten, että he vetosivat muita useammin lainsäädäntöön, sekä vallankumoukselliseen että vallankumouksella syrjäytettyyn.

---

136 Esimerkiksi Helsingin VO I 6 / 8.2.1918, (VapSA 24 A), Helsingin VO II 47 ja 48 / 16.3.1918 (VapSA 23 B) sekä Helsingin VO II 88 / 28.3.1918 (VROSyA D a 2).

137 Esimerkiksi Helsingin VO II 21 / 6.3.1918 (VapSA 24 B), Helsingin VO II 39 / 15.3.1918 (VapSA 23 A) ja Helsingin VO II 56 / 19.3.1918 (VapSA 23 B).

138 Esimerkiksi Helsingin VO I 2 ja 9 / 8.2.1918 (VapSA 24 A), Helsingin VO II 60 / 20.3.1918 (VapSA 23 B), Helsingin VO II 90 / 28.3.1918 (VROSyA D a 2) sekä Helsingin VO II 94 ja 96 / 3.4.1918 (VROSyA D a 3).

139 Helsingin VO II 107 / 5.4.1918 (VROSyA D a 3).

140 Helsingin VO I 198 / 19.3.1918 (VapSA 23 A).

141 Helsingin VO II 56 / 19.3.1918 (VapSA 23 B).

142 Helsingin VO II 59 / 20.3.1918 (VROSyA D a 2).

143 Helsingin VO II 82 / 27.3.1918 (VROSyA D a 2).

144 Esimerkiksi Helsingin VO II 45 / 16.3.1918 (VapSA 28 AA) ja Helsingin VO II 70 / 22.3.1918 (VROSyA D a 2).

Toisaalta he esittivät kenties harkitsemattoman usein näkemyksiään vallankumousoikeuden ja ylipäätään punaisen menon laillisuudesta.[145] Raumalla yleinen syyttäjä totesikin vastauksena Rauman raastuvanoikeuden oikeusneuvosmies Erkki J. Eskolan pitämään puolustuspuheenvuoroon, että Eskola oli ”tullut pitämään moraalisaarnaa eikä syytettyä puolustamaan”.[146] Varatuomari von Fieandt taas sai varoituksen ”sopimattomasta puhetavasta ja Oikeuden halventamisesta”.[147] Tällaiset näkemykset olivat tietysti omiaan vaikeuttamaan päämiehen asemaa.

Vallankumousoikeuden ratkaisuihin vaikutti niin monta tekijää, ettei syytetyn puolustautumistavan vaikutuksen selvittäminen ole mahdollista. Oikeudenkäyntien ajoittaisen mielivaltaisuuden vuoksi onnistuneen puolustautumisen voidaan olettaa toisinaan suurestikin vaikuttaneen tuomioistuimen ratkaisuihin. Oli tietysti luonnollista, että lieventäviä seikkoja esiin tuoneita syytettyjä tuomittiin muita lievemmin. Yksittäistapauksissa myös nöyryys ja toisaalta epäkunnioittava suhtautuminen tuomioistuimeen näyttävät vaikuttaneen ratkaisuihin. Esimerkiksi käy paitsi edellä kuvattu Hjalmar Procopén tapaus, myös entisten poliisimiesten Uljas Saaren ja Urho Niemen juttu. Miehiä syytettiin valkokaartiin kuulumisesta ja osallistumisesta Saksanniemen taisteluun. Saari väitti liittyneensä joukkoon pakotettuna ja kiisti käyttäneensä asetta. Niemi puolestaan esitti, ettei ollut muka tiennyt osaston tarkoitusta, mutta pyysi oikeudelta joka tapauksessa anteeksi menettelyään. Vaikka vallankumousoikeuden ratkaisuun vaikuttivat varmasti muutkin seikat, oli tuskin täysin miesten puolustustaktiikasta riippumatonta, että Saaren tuomio oli kolmivuotinen ehdoton pakkotyövankeus, kun taas Niemi selvisi kahden vuoden ehdollisella rangaistuksella ja velvollisuudella ilmoittautua joka toinen päivä punakaartin tiedusteluosastolla.[148]

Yleistä sääntöä katumuksen vaikutuksesta ei sentään ole muodostettavissa. Suojeluskuntaan kuulumisesta tuomittu sekatyömies Karl Grönlund ei päässyt tavanmukaista vähemmällä, vaikka hän kertoi oikeudelle rahapulastaan ja katumuksestaan ja oli vieläpä pyytänyt tekoaan anteeksi Hermannin työväenyhdistykseltä.[149] Samoin vallankumousoikeuden 8.2. ratkaisemissa 12:ssa lähes identtisessä tapauksessa tuomiot olivat täysin riippumattomia siitä, myönsikö vai kiistikö syytetty syyllisyytensä ja millä perustein hän näin teki.[150]

---

145 Esimerkiksi Helsingin VO I 41 / 18.2.1918 (VROSyA D a 2), Helsingin VO I 255 / 28.3.1918 (VapSA 165 A) sekä Helsingin VO II 82 ja 85 / 27.3.1918 (VROSyA D a 2). Näin myös Kauvatsan VO 1 / 22.2.1918 (VapSA 19 A).

146 Rauman VO 2 ja 3 / 21. ja 23.2.1918 (VapSA 22), Suomen lakimiehet 1926, s. 266.

147 Helsingin VO II 82 / 27.3.1918 (VROSyA D a 2).

148 Helsingin VO II 64 ja 65 / 21.3.1918 (VROSyA D a 2).

149 Helsingin VO II 98 / 3.4.1918 (VROSyA D a 3).

150 Helsingin VO 1–12 / 8.2.1918 (VapSA 24 A, VROSyA D a 2).

*6.3.1.1.7 Vallankumousoikeudet ja punainen terrori*

Kuten on huomattu, vallankumousoikeudet antoivat melko lieviä tuomioita teoista, joiden tarkoitus oli ollut kukistaa punainen hallinto. Ne eivät käyttäneet kuolemantuomiota, eivätkä olleet mukana punaisessa terrorissa. Koska vallankumousoikeudet kuitenkin käsittelivät vastavallankumouksellisuudesta epäiltyjen asioita, punaisella terrorilla oli tietty yhteys niiden toimintaan.

Terrori liittyi vallankumousoikeuksiin punakaartin vallankumousrikoksia ehkäisevän ja selvittävän toiminnan kautta. Vallankumousta vastaan kohdistuneet rikokset tulivat vallankumousoikeuksiin lähinnä punakaartin kautta. Vallankumousoikeuksien toiminta näissä asioissa oli ennen muuta pidätysten asianmukaisuuden kontrollointia. Poliittisissa rikosasioissa punakaarti oli vanginnut epäillyn ja vallankumousoikeuden tuli päättää, oliko vangitsemista jatkettava, oliko epäily perusteeton ja epäilty päästettävä vapaaksi vai oliko kenties jokin vangitsemista lievempi ratkaisu paikallaan. Jos vallankumousoikeus jakoi punakaartin käsityksen epäillyn vaarallisuudesta, ratkaisu oli vankeutta.

Lain mukaan kaikki vastavallankumouksellisuutta koskeneet asiat olisi pitänyt käsitellä vallankumousoikeuksissa. Todellisuudessa punakaarti pidätti itsellään oikeuden ratkaista, oliko asia ratkaistava punaisen lainsäädännön edellyttämin muodoin vai jollakin toisella tavalla kaartin omassa keskuudessa. Sillä oli lainsäädäntöön perustumaton tosiasiallinen valta ampua epäilty tai pitää hänet pidätettynä tuomatta asiaa koskaan vallankumousoikeuteen. Terrorilla punakaarti valikoi ne epäillyt, joiden asioita ei tullut viedä vallankumousoikeuksiin. Näin punakaarti nakersi punaisen tuomioistuinlaitoksen uskottavuutta ja toimintakykyä sekä teki tyhjäksi ne oikeudet, joita lainsäädännössä oli syytetyille annettu.

Punakaarti oli punaisen Suomen voimatekijä, jota siviilihallinto ei kyennyt haastamaan. Jos kaarti ei halunnut toimittaa pidätettyä oikeuteen, vallankumousoikeus tai muut punaiset viranomaiset eivät mahtaneet asialle mitään. Samoin punakaarti saattoi olla kunnioittamatta vallankumousoikeuden ratkaisua. Ei ollut tavatonta, että vallankumousoikeuden vapauttamia henkilöitä otettiin toistamiseen kiinni.[151] Pahemminkin saattoi käydä. Halikon punakaarti ei tyytynyt vallankumousoikeuden ratkaisuun vapauttaa vastavallankumouksellisesta vehkeilystä syytetty agronomi August Vilhelm Canth, vaan se etsi Canthin käsiinsä ja surmasi hänet 18.2.[152]

Oli siis pitkälti punakaartista kiinni, mitkä jutut tulivat vallankumousoikeuksien käsiteltäviksi. Tärkeimmät asiat se halusi luonnollisesti ratkaista itse. Näin kävi ennen muuta niiden pidätettyjen kohdalla, jotka punakaarti katsoi vaarallisimmiksi. Menettelytapa johti siihen, etteivät vallankumousoikeudet joutuneet

---

151 Ks. esimerkiksi Antti Jaakkolan kirje prokuraattorille 13.3.1918 (SKA 25) ja Arvo Ranteen valitus asiassa Rauman VO 12 / 23.2.1918 (VapSA 22).

152 *Hinkka* 1984, s. 280–281, *Boström* 1928, s. 62.

ottamaan kantaa järjestelmän kannalta vahingollisimpiin tapauksiin.[153] Vallankumousoikeuksille jäi järjestelmän kannalta vähemmän haitallisten poliittisten rikosten tutkinta. Niiden ratkaisemisessa oli helppo osoittaa armollisuutta ja lempeyttä.

Hyvä esimerkki työnjaosta oli Pellingin taisteluun osallistuneiden suojeluskuntalaisten kohtelu. Punakaarti teloitti osaston johtajan, hänen lähimmän miehensä ja neljä muuta Vanhankaupunginlahdella,[154] mutta toimitti ainakin kaksi rivimiestä Helsingin vallankumousoikeuteen.[155] Helsingissä poliittisia rikoksia alkoikin tulla oikeuteen enemmän vasta maaliskuussa eli sen jälkeen, kun pahin terrori oli ohitse. Samanlainen päätelmä voidaan tehdä Kymenlaaksosta, jossa punainen terrori oli pahimmillaan ja punakaarti kykeni vastustajien järjestelmällisiin surmaamisiin.[156] Siellä vallankumousoikeuksille ei jäänytkään enää virkaa. Kymen kunnan vallankumousoikeuden käsittelemästä 40 asiasta vain neljä koski vastavallankumouksellisuutta eri muodoissaan; Kotkassa juttujen yhteismäärä oli 23, joista kuusi oli poliittisia. Läheisissä Pyhtään, Sippolan ja Haminan[157] kunnissa vallankumousoikeuksille ei riittänyt ollenkaan poliittisia asioita.[158]

Vallankumousoikeuksien ja punaisen terrorin välinen suhde ei ollut aina näin selvä. Toisinaan surmatekoja tapahtui vallankumousoikeuden välittömässä läheisyydessä. Näin oli Akaalla, jossa vallankumousoikeuden toinen osasto toimi yhteistyössä punakaartin niin sanotun lentävän osaston kanssa. Syytettyjä kuulusteltiin vallankumousoikeudessa ja näiden kuulustelujen pohjalta toiminut lentävä osasto syyllistyi moniin murhiin. Akaallakaan vallankumousoikeus ei antanut kuolemantuomioita, mutta käytännössä sen takana olleet henkilöt syyllistyivät niihin. Lopulta punakaarti puuttui lentävän osaston toimintaan ja pääsyylliset saivat selittää tekojaan toverioikeudessa.[159] Vaikka punainen terrori oli Akaalla lähempänä vallankumousoikeutta kuin muualla, surmia ei Akaallakaan tehty muodollisen ja oikeudellisen menettelyn jälkeen, ainakaan sellaisen, jota vallankumousoikeudet yleisesti noudattivat. Akaalla punainen terrori otti vallankumousoikeuden nimen.[160]

---

153 Ks. myös *Tikka* 2004, s. 86.
154 *Paavolainen* 1966, s. 106.
155 Helsingin VO II 38 / 13.3.1918 (VapSA 23 A) ja Helsingin VO II 93 / 3.4.1918 (VROSyA D a 3).
156 *Tikka* 2004, s. 102–107.
157 Haminan vallankumousoikeus käsitteli myös Vehkalahden asiat. (Vallankumoukselliset tuomioistuimet, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 11.2.1918).
158 *Häkkinen* 1971, s. 102.
159 *Tikka* 2004, s. 96–99, *Vasara* 2004, s. 13.
160 Ks. myös *Soikkanen* 1969, s. 270.

### *6.3.1.2 Työtaisteluiden aiheuttamien menetysten korvaaminen*

#### *6.3.1.2.1 Normipohja*

Vallankumousliikettä vastaan tehtyjä rikoksia lähellä oli toinen poliittisten asioiden ryhmä. Kansanvaltuuskunta velvoitti 2.2. työnantajat korvaamaan työntekijöille työtaisteluista johtuneet taloudelliset menetykset. Toimenpide oli tähdätty vastavallankumouksellisuutta vastaan, voitiinhan työnantajien työtaistelutoimenpiteitä pitää vallankumouksen kannalta vahingollisena toimintana.

Osana vallanottoa julistettiin yleislakko. Sen oli tarkoitus sekä vauhdittaa kumousta että vapauttaa miehiä kaartin riveihin.[161] Lakko lopetettiin 3.2., mutta sitä seurasi työnantajien vastatoimena yleinen työsulku, joka jatkui 26.2. saakka. Sen tehokkuus oli lakkoon verrattuna vähäisempi, mutta tuotanto lakkasi silti lukuisissa yrityksissä.[162]

Kansanvaltuuskunta päätti korvata lakon työntekijöille aiheuttamat taloudelliset menetykset määräämällä työnantajat maksamaan lakkoon osallistuneiden työntekijöiden palkat lakkopäiviltä. Tämä tehtiin antamalla 2.2. laki korvauksen suorittamisesta työntekijöille vallankumousoloista johtuneiden työnseisausten ajalta.[163] Lain 1 §:n mukaan työnantaja oli velvollinen maksamaan palkan vallankumoukselliseen lakkoon osallistuneelle. Työsulkuihin varauduttiin säätämällä 2 §:ssä, että työntekijällä oli oikeus täyteen palkkaan, jos hän joutui työsulun tai muun hänestä riippumattoman syyn takia työttömäksi. Oikeus ei kuitenkaan ollut ehdoton, sillä pykälän toisen momentin mukaan vallankumousoikeudella oli mahdollisuus myöntää poikkeus ”erityisten syiden vaatiessa”. Kolmannessa pykälässä asetettiin velvollisuudestaan laistavat työnantajat ”edesvastuun alaisiksi” vallankumousoikeuksista annetun lain mukaisesti. Työtaistelupalkoista annettu laki oli taannehtivaa lainsäädäntöä, sillä työnantajat velvoitettiin maksamaan työntekijöiden palkat myös lain julkaisemista edeltäneiltä lakkopäiviltä.

Annetussa laissa käytettiin mielenkiintoista sanamuotoa: työntekijöillä oli sen takaama oikeus parannettuihin työtaisteluetuihin vain ”vallankumousaikana”. Kansanvaltuuskunta ilmeisesti lähti siitä, ettei heillä tulisi olla samaa oikeutta olojen rauhoituttua ja tuotantovälineiden siirryttyä lopulta valtion omaisuudeksi. Laki ei siis tähdännyt työntekijöiden työtaisteluaseman pysyvään parantamiseen, vaan se oli keino heikentää vallankumousta vastustaneiden työnantajien asemaa kumouksellisessa tilanteessa.

---

161 *Upton* 1980, s. 483, *Piilonen* 1982, s. 165.
162 *Rinta-Tassi* 1986, s. 364–365, *Paavolainen* 1966, s. 276, *Railas* 1984, s. 89.
163 Ks. liite 14.

*6.3.1.2.2 Työtaisteluasioiden määrä*

Työtaisteluasiat eivät tulleet oikeuteen punaisen esivallan aloitteesta. Sen sijaan oikeudenkäynnit pani vireille palkkojen maksamisesta kieltäytyneiden yritysten henkilöstö. Koska työtaistelupalkkojen maksatus oli kansanvaltuuskunnan intressien mukaista, se rohkaisi työntekijöitä nostamaan kanteita. Vallankumoushallitus muun muassa julkaisi virallisessa lehdessään palkkojen vaatimiseen soveltuvan kannekirjelmämallin.[164] Muutkin punaiset toimijat houkuttelivat työntekijöitä vaatimaan palkkojaan. Helsingissä vallankumousoikeus itse jakeli neuvoja kantajille,[165] kun taas *Työmiehessä* raportoitiin palkkariita-asioista jatkuvasti ja selvästi perusteellisemmin kuin muista jutuista.[166]

Helsinkiläiset työntekijät käyttivät innokkaasti oikeuttaan vaatia palkkojaan lakko- ja työsulkuajalta. Yhteensä 83 juttua, eli lähes joka viides oikeustapaus, liittyi saamatta jääneisiin palkkoihin. Rangaistuksen teosta sai 89 henkilöä. Ero asioiden lukumäärään selittyi sillä, että siinä missä palkat määrättiin yhden yrityksen maksettavaksi, rangaistus langetettiin joskus useammalle omistajalle.

Sen sijaan muualla maassa työtaistelujen aikaisia palkkasaatavia koskeneet oikeudenkäynnit olivat harvinaisia. Tämä voidaan päätellä vallankumouksellisen ylioikeuden säilyneen aineiston perusteella, koska työtaisteluasiat voidaan erottaa muista jutuista niiden erityislaatuisen tuomiolauselman perusteella. Ylioikeuden tunnistettavien 509 ratkaisun joukossa oli 25 työtaistelujen aikaisiin palkkasaataviin liittynyttä juttua, joista 20 oli Helsingin, kolme Kymin sekä yksi Viipurin ja yksi Vihdin vallankumousoikeudesta.[167] Yksi tapauksista raukesi sovintoon,[168] muissa vallankumouksellinen ylioikeus vahvisti alioikeuden tuomiot sellaisinaan. Näiden tapausten lisäksi tietoja yksittäisistä työtaistelupalkkoihin liittyneistä oikeudenkäynneistä on Tampereelta, Kotkasta, Hyvinkäältä, Hangosta, Huopalahdesta, Helsingin pitäjästä, Hollolasta, Mäntsälästä ja Lammilta, mutta jutut olivat näissä vallankumousoikeuksissa yksittäistapauksia.[169] Hämeenlinnassa ja Raumalla ei työtaisteluasioita ollut yhtään. Olikin

---

164 *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 20.2.1918.

165 Työläisten palkkasaatavat, *Työmies* 17.2.1918, Huomioon otettavaa palkanhaku- ja työriita-asioissa kantajille Vallank. oikeudessa! *Työmies* 7.3.1918, Palkkajuttujen ajajille, *Työmies* 19.3.1918, Työläisten palkka-asioiden ajajille, *Työmies* 6.4.1918.

166 Selostuksia oikeudenkäynneistä julkaistiin melkein jokaisessa maaliskuun numerossa otsikoilla Palkkariidat, Palkkariidat vallankumousoikeudessa, Palkkariidat Helsingin vallankumousoikeudessa, Palkkajutut vallankumousoikeudessa ja Lakkoajan palkkariidat Helsingin vallankumousoikeudessa.

167 VapSA 17.

168 Vallankumouksellinen ylioikeus 1060 / huhtikuu 1918, ratkaisupäivä tuntematon (VapSA 17).

169 Tampereen VO 161 ja 162 / 19.3.1918, Tampereen VO 167 / 21.3.1918 (VapSA 25 A), Hangon VO 4 / 28.2.1918 (VapSA 18), Helsingin pitäjän VO 32 / 5.3.1918 (VapSA 18 A), kannekirjelmä Lammin vallankumousoikeudesta (VapSA 20 A), *Letonmäki* 1928, s. 67, *Häkkinen* 1971, s. 100, *Keravuori – Oksanen* 1997, s. 37–38, *Pukkio* 1975, s. 88, *Vasara* 2004, s. 9–10, *Vasara* 2003, s. 9.

luonnollista, että työtaisteluasiat keskittyivät pääkaupunkiin, jossa yritystoimintaa oli enemmän kuin muualla maassa.

*6.3.1.2.3 Työtaisteluasiat Helsingin vallankumousoikeudessa*

Työtaisteluasioiden ratkaiseminen oli maaliskuusta lähtien tähän asiaryhmään erikoistuneen kolmannen osaston vastuulla. Osaston jäsenistä ainakin kahdella ja lisäksi sen syyttäjällä oli taustaa ammattiyhdistysliikkeessä, joten osasto toisaalta tunsi alan, mutta ei varmastikaan pystynyt suhtautumaan syytettyinä olleisiin työnantajiin edes niin puolueettomasti kuin muu vallankumousoikeus. Näihin asioihin erikoistuneen osaston ansiosta työtaisteluasioissa annettujen ratkaisujen määrä kasvoi niin, että kun helmikuussa oli päästy 10 juttuun, käsiteltiin niitä maaliskuussa 53. Tehokkuus jatkui huhtikuussa, jolloin ratkaistiin seitsemän istuntopäivän aikana 20 asiaa. Suurimmassa osassa asioita työläiset vaativat palkkojaan sekä lakko- että työsulkuajalta (46 juttua). Pelkältä lakkoajalta haluttiin saatavia 30 kertaa, ainoastaan sulkuajalta seitsemästi. Mitä pidemmälle vallankumous eteni, sitä useammin vaadittiin palkkoja kummaltakin jaksolta.

Kantajina työtaisteluasioissa olivat joko yksittäiset työntekijät (21 kertaa) tai yrityksen työläiset joukkona (62 kertaa). Jälkimmäisessä tapauksessa työntekijät valitsivat keskuudestaan yhden tai kaksi valtuutetuksi kutsuttua asiamiestä ajamaan kannetta. Kolmesti työläisiä edusti vallankumousoikeuden jäsenenä muuten toiminut henkilö, muissa tapauksissa valtuutetut olivat vastaajayrityksen työntekijöitä. Oikeuteen haastettiin yleensä yrityksen nimetty omistaja (37 kertaa), yritys oikeushenkilönä (28 kertaa) tai sen johtokunta (12 kertaa). Syytetyt eivät saapuneet oikeuteen kuin joka kolmannessa tapauksessa. Pienyrittäjiä nähtiin oikeudessa suurten teollisuuslaitosten edustajia selvästi useammin. Poissaolleita tuomittiin, mutta lakia noudattaen; puutteet haastamisessa estivät monesti asian käsittelemisen.[170]

Tuomittujen palkkasummien keskiarvo oli 3 113 markkaa. Määrissä oli kuitenkin suuria eroja, sillä vastaajayritysten koko vaihteli huomattavasti. Joissakin tapauksissa pienyrityksen ainoa työntekijä peräsi saataviaan viikon kestäneeltä lakolta, kun taas toisissa oli kyse tehtaan satojen työntekijöiden vaatimuksista yli kuukauden ajalta. Suurin vaadittu ja tuomittu summa oli 215 898 markkaa, jonka joutui maksamaan konepajayritys Oy Hietalahti Ab.[171]

Työläisten vaatimus meni läpi käytännössä aina. Vain seitsemässä tapauksessa vallankumousoikeus ei suostunut vaatimuksiin, kolmessa palkat maksatettiin osittain. Nimenomainen viittaus puuttui, mutta ainoa lainmukainen peruste jät-

---

170 Esimerkiksi Helsingin VO I 72 / 22.2.1918 (VROSyA D a 4) ja Helsingin VO I 133 / 7.3.1918 (VROSyA D a 4).

171 Helsingin VO I 117 / 4.3.1918 (VROSyA D a 4) Suomen kauppa- ja teollisuuskalenteri 1912–1913, s. 135.

tää palkat tuomitsematta oli työtaistelulain 2.2 §. Sen edellyttäminä erityisinä syinä pidettiin nähtävästi lähinnä yrityksen varattomuutta.[172] Joissakin tapauksissa näyttö työsuhteen olemassaolosta tai saatavien määrästä ei riittänyt kantajien vaatimuksen hyväksymiseen.[173] Sen sijaan työntekijöille suoritettavaksi määrätty summa ei ollut ilmoitusasia. Vallankumousoikeus lykkäsi asioita tuonnemmaksi, jollei tarkkoja laskelmia esitetty.[174] Työtaisteluasioissa sekä syyttäjä että tuomioistuin vetosivat poikkeuksellisesti lakiin. Syitä tähän olivat lain selkeä sanamuoto sekä se, ettei tuomioita voitu edes konkludenttisesti perustaa mihinkään muuhun.

Työtaisteluasiat eivät olleet puhtaita riita-asioita, vaan palkkojen maksamatta jättäminen oli lain 3 §:n mukaan rikos. Kantajat eivät juuri koskaan vaatineet rangaistusta työnantajilleen, joten se jäi yleisen syyttäjän tehtäväksi. Rangaistuksena oli yleensä sakko, joka langetettiin useimmiten yritykselle, mutta joskus myös johtokunnalle tai erikseen nimetylle omistajalle henkilökohtaisesti. Jos sakko kohdistettiin usealle, maksuvelvollisuus oli solidaarinen: ”ne joilla varoja on” joutuivat maksamaan.[175]

Sakon suuruuden määrittelyyn ei ollut muuta neuvoa kuin tuomarinohjeissa korostettu ”kansanmiehen omatunto”. Niinpä se vaihteli 50 ja 50 000 markan välillä. Sakon määrä riippui maksamatta jääneestä palkkasummasta. Jos palkkoja oli rästissä alle 1 000 markkaa, jäi sakkokin sen alle. Sakon määrä kasvoi selvästi vaadittujen palkkojen määrän ylitettyä 3 000 markkaa, jolloin alle 5 000 markan sakko oli jo poikkeus. Jos palkkasumma oli viisinumeroinen, sellainen oli yleensä sakkokin. Sakot eivät kuitenkaan nousseet rajattomasti: 25 000 markkaa ylitettiin vain kahdesti.

Sakko ja velvollisuus maksaa palkat eivät olleet ainoat mahdolliset sanktiot, jotka vastaajayrityksiä kohtasivat, vaan seuraamusvalikoimaan kuului myös sosialisointi. Näin kävi yhdeksälle yhtiölle. Se oli lisärangaistus niille, jotka olivat jättäneet maksamatta erityisen suuria palkkasummia. Jos työntekijöillä oli saatavia yli 10 000 markkaa, sosialisointi oli todennäköistä, mutta jos summa oli yli 40 000 markkaa, se oli lähes varmaa. Tällainen ratkaisu ei perustunut työtaistelujen aikaisista palkoista annettuun lakiin, vaan VL 7 §:ään, jossa vallankumousoikeudet oikeutettiin käyttämään rangaistuksena omaisuuden tuomitsemista menetetyksi.

Rangaistusten lisäksi yrityksiä uhkasi turvaamistoimenpiteenä omaisuuden takavarikointi. Jos vaikutti siltä, ettei tuomittuja summia maksettaisi, vallankumousoikeus saattoi takavarikoida syytetyn omaisuutta valtiolle. Toimenpide pe-

172 Esimerkiksi Helsingin VO I 132 / 6.3.1918 (VapSA 24 A).
173 Esimerkiksi Helsingin VO III 81 / 5.4.1918, jossa työsulun ei katsottu enää jatkuvan. (VROSyA D a 3).
174 Esimerkiksi Helsingin VO I 101 / 1.3.1918 (VapSA 165 A) ja Helsingin VO I 111 / 4.3.1918 (VROSyA D a 4).
175 Esimerkiksi Helsingin VO I 161 / 11.3.1918 (VapSA 24 B).

rustui yhtäältä menettelyn laillistaneeseen VL 11 §:ään, toisaalta kansanvaltuuskunnan päätökseen. Vallankumoushallitus oli päättänyt 12.2., että kiistanalaiset palkat maksettaisiin valtion varoista ja asianomainen yritys takavarikoitaisiin valtiolle.[176] Takavarikko oli ainakin pöytäkirjojen mukaan pelkkä turvaamistoimenpide, sillä omaisuus piti palauttaa omistajalleen, kun sakko ja palkat oli maksettu. Takavarikoitavaksi julistettiin yleensä yritys kokonaisuudessaan, mutta joskus riitti saatavia vastannut summa rahaa. Tapauksen taloudellinen merkittävyys ei aina vaikuttanut turvaamistoimenpiteen käyttöön. Alhaisin saatava, jonka maksu näin varmistettiin, oli hieman yli 2 000 markkaa.[177] Koko yrityksen takavarikkoa käytettiin 14 kertaa. Osa omaisuudesta riitti turvaamaan saatavat vain kuudesti. Tällä tavoin työtaistelupalkoista annettu laki joudutti tuotannon siirtymistä valtion kontrolliin.

Vallankumousoikeus vaikutti ymmärtäneen takavarikointien luonteen turvaamistoimenpiteinä päätellen siitä, että pöytäkirjoihin merkittiin, miten omistaja saisi omaisuutensa takaisin. Turvaamistoimenpiteet eivät välttämättä olleet samalla tavalla selkeitä tuomioistuimen ulkopuolisille. On syytä olettaa, että niin tehtaansa menettäneet omistajat kuin tuotantolaitosten toiminnan vastuulleen ottaneet työntekijätkin suhtautuivat takavarikkoon samoin kuin sosialisointiin. Näin ajateltiin punaisessa hallinnossa yleisemminkin, sillä tilapäisten ratkaisujen katsottiin johtavan ajan mittaan täydelliseen kansallistamiseen.[178] Hyvällä syyllä voikin epäillä, palautettiinko yhtäkään takavarikoitua yritystä takaisin omistajilleen.

Helsingin vallankumousoikeuden työtaisteluasioissa tuomitsemat seuraamukset vaihtelivat epäjohdonmukaisesti. Sähköalan yritys Siemens & Halske Oy ja kirjapaino Lilius & Herzberg Oy saivat molemmat 5 000 markan sakon, vaikka ensin mainitulla oli maksamattomia lakon- ja työsulunaikaisia palkkoja 1 252 markkaa ja jälkimmäisellä yli 24 000 markkaa.[179] Sama koski sosialisointeja. Paraisten Kalkkivuori Oy:n muurilaastitehdas kansallistettiin, vaikka sen työläisillä oli saatavia ainoastaan 3 122 markkaa, mutta näin ei käynyt seuraavana päivänä H. Borgströmin Tupakkatehdas Oy:lle, jolta vaadittiin yli 150 000 markkaa.[180] Kaikki ratkaisuihin vaikuttaneet tiedot eivät siis mitä ilmeisimmin käy ilmi pöytäkirjoista.

Ensiksikin on huomattava, ettei syy tuomioiden suureen vaihteluun voi olla oikeudelle esitetyissä puolustuspuheenvuoroissa, sillä yksikään edellä mainituista yrityksistä ei ollut edustettuna istunnossa eikä toimittanut oikeudelle kir-

176 *Rinta-Tassi* 1986, s. 365–366.
177 Helsingin VO I 113 / 4.3.1918 (VapSA 24 A).
178 *Rinta-Tassi* 1986, s. 374, *Louhikko* 1943, s. 149.
179 Helsingin VO III 76 / 4.4.1918 (VapSA 23 B), Helsingin VO III 90 / 6.4.1918 (VapSA 28 AA), Suomen kauppa- ja teollisuuskalenteri 1912–1913, s. 113 ja 574.
180 Helsingin VO I 177 / 13.3.1918 (VapSA 24 B), Helsingin VO I 178 / 14.3.1918 (VapSA 23 A), Suomen kauppa- ja teollisuuskalenteri 1912–1913, s. 330–331.

*Borgströmin tupakkatehdas taistelujen jälkeen.*

jelmiä. Selitys ei ole näytössäkään, sillä rangaistuksen edellytyksenä oli palkkojen maksamatta jättämisen toteaminen; oikeus ei tuominnut koskaan sakkoa ilman velvollisuutta suorittaa työntekijöiden saatavat.

Voisi otaksua, että vallankumousoikeus olisi ollut ankarampi silloin, kun vaadittiin palkkoja työsulun ajalta, sillä työsulku oli aktiivinen toimenpide vallankumousta vastaan. Joitain merkkejä tästä onkin, mutta ilmeisesti työtaistelun laatu vaikutti lähinnä ankaroittamisperusteena. Eräässä tapauksessa nimenomaan mainitaan työsulusta rangaistun siksi, että sen avulla oli tahdottu aiheuttaa työttömyyttä.[181] Työntekijät vetosivat kanteissaan useasti tähän seikkaan epäillen työnantajiensa pyrkineen työsuluilla paitsi työttömyyden lisäämiseen[182] myös suorastaan ”nälkään näännyttämiseen”[183].

On vaikea sanoa, olivatko vain lakkoajan palkan maksamatta jättäneille yrityksille määrätyt sakot lievempiä kuin niille, jotka olivat julistaneet työsulun. Jos kyse oli pelkästä lakosta, sakkojen keskiarvo oli 6 100 markkaa, mutta jos vaatimukset ulottuivat työsulun ajalle, tuomittiin keskimäärin 11 300 mark-

181 Helsingin VO III 47 / 26.3.1918 (VapSA 23 A).
182 Helsingin VO I 164 / 11.3.1918 (VapSA 24 B).
183 Helsingin VO III 31 / 20.3.1918 (VapSA 23 A).

kaa.[184] Tämä kuitenkin johtui ainoastaan siitä, että viikon lakkoajalta saamatta jäänyt palkkasumma oli pienempi. Jos palkkoja oli jäänyt maksamatta alle 1 000 markkaa, sakon suuruuteen ei vaikuttanut, tuomittiinko saatavat lakon vai lakon ja työsulun ajalta. Joissakin yksittäisissä tapauksissa herää kuitenkin epäilys lakon aikaisten palkkojen maksamatta jättämisen arvioimisesta lievemmin kuin työsulun aikaisten saatavien. Näin oli esimerkiksi urakoitsija Eugen Aleksandroffin tapauksessa, jossa sakko oli vain 400 markkaa huolimatta siitä, että hänen työntekijöillään oli lakonaikaisia saatavia yli 11 000 markkaa.[185]

Palkat maksamatta jättäneen yrityksen koolla oli luonnollisesti merkitystä. Jälkikäteen on vaikea saada tietoja vastaajayritysten koosta, mutta jotain voidaan päätellä vastaajiksi haastettujen titteleistä[186] ja säilyneistä oikeudenkäyntiasiakirjoista. Suuret yritykset ja isot teollisuuslaitokset saivat selvästi kovempia tuomioita ja niitä sosialisoitiin useammin. Se oli loogista, sillä isoilla yrityksillä oli useampia työntekijöitä, jolloin maksamatta jääneitä palkkoja tai ainakin vahingonkärsijöitä oli enemmän. Näin ollen niiden syyllisyys oli työtaistelujen aikaisista palkoista annetun lain näkökulmasta pienyrityksiä suurempi. Toisaalta suuryritysten verottaminen oli ideologisesti johdonmukaista, vaadittiinhan jo vallankumousjulistuksessa käymistä ”kapitalismin riistojärjestelmään käsiksi” ja teollisuuspääoman kurissapitämistä.[187] Sosialisointien osalta on huomattava, että palkkojen maksamisen vuoksi valtiollistetut yritykset olivat merkittävyydeltään sellaisia, että kansanvaltuuskunta olisi kenties sosialisoinut ne muutenkin.[188]

### *6.3.1.3 Ankara maaliskuu*

Helsingin vallankumousoikeuden ratkaisukäytäntö muuttui samalla tavalla työtaisteluasioissa ja rikoksissa vallankumousta vastaan. Kummassakin asiatyypissä ankarimmat tuomiot annettiin maaliskuun puolessavälissä, kun taas helmikuussa ja huhtikuussa ratkaistuissa tapauksissa rangaistukset olivat lievempiä.[189] Teoista, joista muulloin olisi selvinnyt sakoilla, saattoi seurata vankeusrangaistus, ja maksamattomat palkat johtivat tavallista useammin sosialisointiin. Samanlainen muutos on havaittavissa suhtautumisessa avustajan käyttöön.

---

184 Pelkän työsulun aikaiset saatavat olivat rangaistuksen perusteena vain seitsemässä tapauksessa, joten järkevää vertailua ei niiden osalta voida tehdä.

185 Helsingin VO I 141 / 8.3.1918 (VROSyA D a 4).

186 Jos syytetty oli esimerkiksi puuseppä tai silittäjä, voidaan olettaa kyseessä olleen pienyrityksen.

187 Suomen Kansanvaltuuskunnan Julistus (10/1918).

188 *Rinta-Tassi* 1986, s. 374.

189 Ks. liite 7.

Kuten edellä on käynyt ilmi, lainsäädäntöä alettiin tässä suhteessa noudattaa tiukemmin maaliskuun lopussa.

Rikoksista vallankumousliikettä vastaan tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen 36 henkilöä. Heistä valtaosa sai rangaistuksensa maaliskuun puolivälin paikkeilla. Maaliskuun 28. päivän jälkeen vankilaan joutui enää kaksi henkilöä, ja heistäkin toinen oli tavallista vakavampi tapaus, toistamiseen asehankintoihin sotkeutunut ”yhteiskunnalle vaarallinen” Saara Lönnfors.[190] Lakkoilevia rautatievirkamiehiä tuomittiin 28.3. pakkotyöhön 4–6 kuukaudeksi, mutta sen jälkeen kaikki kuusi syytettyä selvisivät sakoilla. Suojeluskuntalaisuudesta syytetyille annetuista 11 vankeusrangaistuksesta kuusi osui välille 1.–19.3. Aseellisesta toiminnasta syytetyistä vankeutta sai kahdeksan henkilöä – kaikki 5.–21.3. Ainoa vallankumouksen saavutusten halveksunnasta vankeuteen tuomittu sai rangaistuksensa 12.3.

Maaliskuun puoliväliä voidaan tässä suhteessa verrata huhtikuuhun. Huhtikuun yhdeksänä ensimmäisenä päivänä Helsingin vallankumousoikeus tuomitsi 24 rikoksista vallankumousliikettä vastaan syytettyä, mutta antoi vain kaksi ehdotonta vankeusrangaistusta, kun taas viikolla 11 tuomituista 15 syytetystä seitsemän tuomittiin vankeuteen ja vain yksi selvisi sitoumuksen allekirjoittamisella. Maaliskuun puolivälin ankaruus korostuu entisestään, jos ottaa huomioon sen, että 11 loppukuusta vankeudella rangaistua henkilöä kuului samaan lakkoilusta syytettyyn rautatieläisjoukkoon.

Samalla tavalla työtaisteluasioissa annettiin maaliskuussa ankarimmat tuomiot. Silloin tapauksissa, joissa työntekijöiltä saamatta jäänyt palkkasumma oli yli 10 000 markkaa, tuomittiin sakkoa aina vähintään tuon verran, mutta huhtikuussa sakkojen taso vakiintui palkkasummasta riippumatta yleensä 5 000 markkaan, vaikka vaatimukset olivat tuolloin jo ajan kulumisen vuoksi maaliskuussa esitettyjä suurempia. Vielä selvempää muutos on sosialisoinneissa. Lähes kaikki ajoittuivat maaliskuun puoliväliin, eikä 26.3. jälkeen kansallistettu enää yhtään yritystä. Takavarikoinneissa muutos ei ole niin selvä. Ennen 21.3. toimenpide kohdistui yhdeksään yhtiöön kokonaisuudessaan, sen jälkeen vain viiteen.

Vaihtelu ei selity asioiden lukumäärän muutoksilla. Vallankumousrikoksia ja työtaisteluasioita käsiteltiin myös muulloin. Punavallan lopun häämöttäminen ei saanut vallankumousoikeutta luopumaan näiden asioiden käsittelystä, eikä lykkäysten lukumääräkään kasvanut. Vallankumousoikeus ratkaisi poliittisesti arkaluontoisia asioita loppuun saakka. Voidaan siis todeta, että ankarimpien seuraamusten, vankeusrangaistusten ja sosialisointien, osuus oli suhteellisesti suurin maaliskuussa, erityisesti sen keskivaiheilla. Muissa rikoksissa vastaavaa muutosta ei joko ole tai sitten aineisto on liian pieni sen havaitsemiseksi.

---

190 Kyse oli aseiden välityksen uusimisesta. (Helsingin VO II 105 / 5.4.1918 (VROSyA D a 3)).

Tuomitsemisesta työtaisteluasioissa ja rikoksissa vallankumousta vastaan ei annettu täsmällistä ohjeistusta eikä sekään vähä muuttunut ajan mittaan. Rangaistukset olivat siis lähes täysin vallankumousoikeuden omassa harkinnassa. Selitystä muutoksille on siksi etsittävä lainsäädännön ulkopuolelta, semminkin kun näille asioille oli yhteistä niiden poliittinen luonne.

Syy voisi liittyä terrorin vaihteluun. Se oli vähäisintä juuri maaliskuussa, joten voisi ajatella, että silloin muulloin terrorilla ratkaistut asiat päätyivät tuomioistuimeen. Helmikuussa ja maaliskuun lopussa sen sijaan vallankumousoikeudelle riitti enää lieviä tapauksia pahimpien vastavallankumouksellisten jouduttua terrorin uhreiksi. Tämä teoria ei kuitenkaan sovellu työtaisteluasioihin. Oletusta vastaan puhuu sekin, että tuomioistuimen käsiteltäväksi tulleiden vallankumousrikosten laatu ei merkittävästi vaihdellut: valtaosassa oli aina kyse syytetyn kuulumisesta vastavallankumoukselliseen järjestöön.

Syy ratkaisukäytännön muutoksiin piileekin yleisessä tilanteessa. Helmikuussa uutta järjestystä vasta vakiinnutettiin ja selustaa puhdistettiin. Maaliskuussa punainen valta oli vahvimmillaan ja voitiin aloittaa valmistelut yleishyökkäystä varten. Ilmapiiri oli luottavainen ja toiveikas. Sotatilanne kääntyi punaisten kannalta huolestuttavaan suuntaan maaliskuun lopulla, jolloin valkoisten hyökkäys oli johtamassa Tampereen menetykseen. Huhtikuulle tultaessa pako Helsingistä oli enää ajan kysymys.[191]

Punainen lehdistö oli maaliskuun alussa siteerannut laajasti Mannerheimin ja senaattori Heikki Renvallin haastattelua *Dagens Nyheterissä*, jossa kapinallisille oli luvattu ankaria rangaistuksia.[192] Tuomitseminen kysyi siten rohkeutta, koska oikeuden jäsenten keskuudessa ei voinut vallita epätietoisuutta siitä, että heidän toimintansa erityisesti työtaisteluasioita ja vallankumousrikoksia käsiteltäessä ei perustunut vastapuolen tunnustamiin oikeusnormeihin ja että sodan mahdollisesti päättyessä tappioon annetut tuomiot olisivat raskauttava todiste heitä vastaan. Näin ollen on luonnollista, että maaliskuun puolivälissä, jolloin luottamus menestykseen oli vahvinta, vallankumousoikeus uskalsi antaa sellaisia rangaistuksia, joita se piti asianmukaisina. Helmikuussa ja maaliskuun lopussa tappio näytti todennäköisemmältä, mikä sai oikeuden kaiken varalta lieventämään ratkaisukäytäntöään. Poliittisesti tulenaroista jutuista ei kuitenkaan täysin luovuttu, koska vallankumousoikeudet oli nimenomaan perustettu estämään kaartin oikeudenkäyttö tällaisissa asioissa. Valkoisten pelastamisen kaartin kynsistä voitiin ajatella tulkittavan ansioksi voittajien silmissä. Tämä olikin seikka, johon monet vallankumousoikeuksien tuomarit sittemmin valtiorikosoikeuksissa vetosivat.

191 *Paavolainen* 1966, s. 110–111.
192 *Paavolainen* 1966, s. 310.

### 6.3.2 Kriminaaliset rikosasiat

#### *6.3.2.1 Alkoholirikokset*

Juopumus yleisellä paikalla oli Helsingin vallankumousoikeudessa yleisin rikos niistä teoista, josta oli säädetty rangaistus rikoslaissa (RL 43 luku 6 §). Pääkaupunki oli tässä suhteessa poikkeuksellinen, sillä pienemmissä kaupungeissa saati maaseudulla ei juopumusjuttuja juuri istuttu. Isossa kaupungissa jäikin tällaisesta teosta helpommin kiinni, mitä osoittaa juopumusasioiden suhteellinen runsaslukuisuus myös Turussa ja Viipurissa.[193] Punainen järjestyslaitos oli isoissa kaupungeissa vahvempi ja näkyvämpi, kun taas yleisestä järjestyksestä maaseudulla vastanneella punakaartilla oli kyllin muita tehtäviä. Hämeenlinnassa vallankumousoikeus tuomitsikin julkisesta juopumuksesta ainoastaan neljä henkilöä, ja hekin, toisin kuin Helsingissä tuomitut, olivat käyttäytyneet jollain tavalla häiritsevästi. Pelkkä alkoholin vaikutuksen alaisena esiintyminen ei siis kiinnostanut järjestyksenpitäjiä niin, että siihen syyllistyneet olisi viety tuomittaviksi. Raumalla juopumusjuttuja ei ollut ensinkään.

Julkisten juopumusten osuus kaikista rikoksista oli vuonna 1917 ollut noin neljännes.[194] Juopumusjuttuja käsiteltiin Helsingin vallankumousoikeudessa kuitenkin selvästi enemmän. Julkisten juopumusten osuus oli noin 40 prosenttia niistä Helsingin vallankumousoikeudessa käsitellyistä asioista, jotka eivät perustuneet pelkästään punaiseen lainsäädäntöön. Helsingin järjestyslaitos puuttui siis vallankumousta edeltänyttä poliisilaitosta tiukemmin alkoholin vaikutuksen alaisena esiintymiseen.

Juopumusasiat olivat Helsingin vallankumousoikeuden käsittelemistä asioista yksinkertaisimpia. Tuomioistuin omisti tiettyjä päiviä juopumuksille, jolloin tuomioita voitiin antaa kuin liukuhihnalta. Teosta tuomioon kului tavallisimmin pari viikkoa, mutta nopeampikin toiminta oli tarpeen mukaan mahdollista. Eräässä tapauksessa syytetyt joutuivat oikeuden eteen juopumusyötä seuranneena aamuna.[195] Menettely oli suoraviivaista ja ratkaisun tekemiseen meni aikaa parhaimmillaan vain viisi minuuttia.[196] Helsingin vallankumousoikeus ratkaisi kaikki käsittelemänsä 93 juopumusasiaa, ja vain yhtä syytettä käsiteltiin kahdessa eri istunnossa.[197] Kaikki 133 syytettyä tuomittiin syytteen mukaan, yksi tosin vain osittain. Vallankumousoikeuden ratkaisut jäivät lopullisiksi, koska tuomiot olivat niin lieviä, ettei muutoksenhakuoikeutta ollut.

Julkisesta juopumuksessa rikoslaissa säädetty rangaistus oli sadan markan sakko, paitsi jos tekijä oli pappi tai virkamies, jolloin seuraamukset saattoivat

193 *Uusitalo* 1971, s. 51, *Vasara* 2003, s. 9.
194 Oikeustilasto 1917, Taulut 1 ja 18.
195 Helsingin VO I 238 / 26.3.1918 (VapSA 23 A).
196 Helsingin VO I 218 / 21.3.1918 (VapSA 23 A).
197 Helsingin VO I 108 / 4.3.1918 (VapSA 23 B).

olla raskaampia. Humalassa esiintyminen ei sellaisenaan täyttänyt rikoksen tunnusmerkistöä, vaan teko oli rangaistava vain, jos päihtymys oli aiheuttanut pahennusta jossakussa tapausta todistaneessa.[198] Helsingin vallankumousoikeuden teosta tuomitsemat rangaistukset olivat useimmiten rikoslain mukaisia sadan markan sakkoja.[199] Syytetyn esittäessä hyväksyttäviä syitä, kuten että alkoholia oli käytetty lääkkeenä[200] tai että hän ei ollut ennen ollut ”poliisilaitoksen kanssa tekemisissä”[201], sakko saattoi puolittua 50 markkaan, se saatettiin määrätä ehdollisena tai rangaistukseksi riitti ankara varoitus. Jos julkiseen juopumukseen syyllistyi toistamiseen, kyse oli ”jatkuvasta juopottelusta”, josta seurasi 500 markan sakko. Näitä tapauksia oli neljä, tosin ainakin kerran kävi niin, ettei vallankumousoikeus huomannut syytetyn olevan toistamiseen tuomiolla.[202]

Juopumusrikoksissa on muutamia piirteitä, jotka ansaitsevat laajempaa tarkastelua. Näissä asioissa noudatetusta haastamismenettelystä on ollut puhe luvussa 5.2.1.1. Toinen huomiota herättävä seikka on pyrkimys sakkoprogressioon. Vastaavaa ei ole havaittavissa muissa rikoksissa.

Kuudelletoista syytetylle ei oikeuden mielestä riittänyt sadan markan sakko, vaan heidät määrättiin maksamaan 150 markkaa. Mistä tämä voi johtua? Heidän juopumuksensa saattoi tietenkin olla jotenkin vakavampaa laatua, mutta pöytäkirjat eivät anna tästä viitteitä. Sen sijaan syy paljastuu tarkastelemalla korotetun tuomion saaneiden ammatteja. Joukossa oli muiden muassa seitsemän kauppiasta, kaksi konttoristia, liikemies, metsänhoitaja ja henkivakuutustarkastaja. Kyse oli selvästi muita juopumuksesta tuomittuja korkeamman sosiaaliluokan ihmisistä, joille sadan markan sakko ei olisi ollut riittävän tuntuva rangaistus.

Tähän suuntaan viittaa myös Karl Perssonin käytös. Ollessaan syytettynä 14.3. hän kertoi ammatikseen makkaratehtailija ja sai 150 markan sakon. Juopumuksesta toistamiseen syytettynä Persson ilmoitti kuitenkin olevansa pelkkä makkaratyöntekijä. Luontevin syy tähän oli Perssonin arvelu, että rangaistus saattaisi näin olla lievempi.[203]

---

198 *Serlachius* 1912, s. 116–117.

199 Hämeenlinnassa ratkaistuissa tapauksissa rangaistuksena oli hieman epäloogisesti joko 45 tai 50 markan sakko.

200 Helsingin VO I 224 / 22.3.1918 (VapSA 23 A).

201 Helsingin VO I 277 / 3.4.1918 (VapSA 165 A).

202 Helsingin VO I 226 / 22.3.1918 (VapSA 23 A) ja Helsingin VO I 256 / 28.3.1918 (VapSA 23 B).

203 Helsingin VO I 184 / 14.3.1918 ja Helsingin VO I 220 / 21.3.1918 (VapSA 23 A). Perssonin yritys ei onnistunut, sillä toisella kerralla hän sai 500 markan sakon ”toiskertaisesta juopottelusta”. Persson joutui oikeuteen vielä kolmannenkin kerran, sillä kertaa salakuljetuksesta ja rajahintojen ylittämisestä lihakaupassa. Tällöin hänen tittelinsä oli kauppias, mutta valehtelu ei asian laadun vuoksi olisikaan enää onnistunut. (Helsingin VO I 245 / 27.3.1918 (VapSA 23 B)).

Vaikka pöytäkirjoihin ei mitään asiaan viittaavaa olekaan merkitty, vaikuttaa siltä, ettei sakon suuruutta määrännyt mekaanisesti syytetyn sosiaalinen asema. Harkinnassa otettiin huomioon myös yksilöllisiä tekijöitä. Päätellen siitä, että sadan markan sakkoon tuomittujen joukossa oli useita kauppiaita ja liikemiehiä sekä muiden muassa työnjohtaja ja tilallinen,[204] vallankumousoikeus harkitsi ainakin läsnä olleiden syytettyjen osalta näiden varallisuusasemaan sopivan sakon määrän. Toisaalta on mahdollista sekin, ettei yksilöllistä harkintaa viitsitty tapausten monilukuisuuden ja rikosten lievyyden vuoksi aina tehdä, vaan sakkoa korotettiin ylempiin sosiaaliryhmiin kuuluviksi tiedettyjen osalta ainoastaan satunnaisesti.

Toinen alkoholirikos oli alkoholin luvaton valmistus ja myynti. Se oli kriminalisoitu vuoden 1892 paloviina-asetuksen 35 §:ssä.[205] Ensikertalaiselle oli teosta säädetty rangaistukseksi 75–150 markan sakko. Toistetusta teosta sakon määrä nousi 150–300 markkaan, mutta sen jälkeen seurauksena oli aina vankeutta asteikolla kuudesta kuukaudesta vuoteen.

Punainen esivalta osoitti erityistä tarmokkuutta väkijuomien valmistajien ja myyjien saattamisessa oikeuden eteen. Näitä asioita käsiteltiin muissakin kuin suurimpien kaupunkien vallankumousoikeuksissa. Esimerkiksi Huittisten, Kauvatsan ja Vampulan vallankumousoikeuksien käsittelemistä asioista tähän ryhmään kuului peräti 14 prosenttia, Viipurin läänissä puolestaan 10.[206] Huopalahdessa neljännes säilyneistä jutuista koski viinan myyntiä tai julkista juopumusta.[207] Samoin Janakkalassa niiden osuus oli suuri.[208] Helsingissä syytettyjä oli vain kymmenen, mutta suhteellisesti heitä oli silti enemmän kuin raastuvanoikeudessa edellisvuonna.[209]

Väkijuomien kaupasta tuomitut rangaistukset vaihtelivat. Helsingissä niistä tuomitut rangaistukset vastasivat melko hyvin paloviina-asetuksen rangaistusasteikkoa, vaikka siihen ei koskaan oikeudessa vedottukaan. Rangaistukset olivat yleensä alle 500 markan sakkorangaistuksia, mutta laajempi kaupankäynti saattoi viedä trokarin vankilaan. Puolen vuoden pakkotyötuomio 600 markan oheissakolla poikkesi kuitenkin linjasta niin paljon, että tuomittu ryhtyi pahoinpitelemään avoimen tunnustuksen tehnyttä kanssasyytettyä sekä ”häpäisemään vallankumousoikeutta moittien tuomiota hävyttömäksi ja kiroten siinä samalla”.[210]

---

204 Kaikista juopumuksesta syytetyistä 29 kuului käsityöläistä ylempiin sosiaaliryhmiin.

205 Asetus paloviinan ja muiden poltettujen tahi tislattujen väkiviinajuomien myymisestä, kuljetuksesta ja varastossa pitämisestä (20/1892).

206 *Viikki* 2000, s. 23, *Häkkinen* 1971, s. 102.

207 *Leskelä* 2008, s. 58.

208 *Kerkkonen* 1976, s. 610.

209 Oikeustilasto 1917, Taulut 1 ja 18.

210 Helsingin VO I 201 / 19.3.1918 (VapSA 165 A).

Pääkaupungissa ei oikeuteen saatu juurikaan luvattoman alkoholin valmistajia, mutta pienemmillä paikkakunnilla oli toisin. Viinankeitosta annettiin kovia rangaistuksia. Raumalla yleinen syyttäjä vaati syytettyjen julistamista sotavangeiksi ja eräälle vielä 5 000 markan oheissakkoa. Teko oli siis hänen mielestään enemmän kuin kymmenen kertaa vahingollisempi kuin punakaartin junan syökseminen radalta, mistä syytetylle oli edellisessä istunnossa vaadittu 500 markan sakkorangaistusta.[211] Viinankeittäjiä ei sentään tuomittu näin ankarasti, mutta syytetyille langetetut kolmen kuukauden ehdottomat vankeusrangaistukset olivat poikkeuksellisen kovat vallankumousoikeuden muu käytäntö huomioiden.[212] Hämeenlinnassa viinankeitosta tuomittu kuuden kuukauden työvankeus oli ankarin vallankumousoikeuden antama tuomio.[213] Samoin Huittisissa, Kauvatsalla ja Vampulassa alkoholin valmistamisesta tuomittiin ehdottomia vankeusrangaistuksia, mikä näissä vallankumousoikeuksissa oli muuten poikkeuksellista.[214]

Alkoholirikoksiin siis suhtauduttiin tiukasti. Julkiseen juopumukseen sekä alkoholin laittomaan valmistukseen ja myyntiin syyllistyneitä otettiin kiinni enemmän kuin tavallisesti. Alkoholiin liittyvien rikosten osuus Helsingin vallankumousoikeuden käsittelemistä kriminaalisista teoista oli lähes 60 prosenttia. Lisäksi alkoholin valmistuksesta ja myynnistä annettiin ankaria tuomioita. Mistä tiukka linja on voinut johtua?

Ilmeisin syy oli poikkeusaika: sotatilanteessa häiritsevää käyttäytymistä ei voitu sallia. Rikoksena julkinen juopumus oli sellainen, että kaduilla partioineet, erityisiä poliisin taitoja vailla olleet järjestyslaitoksen miehet ja punakaartilaiset osasivat puuttua siihen. Vallankumouksen julkisen kuvan kannalta oli tärkeää pitää kadut rauhallisina ja säilyttää yleinen järjestys. Alkoholin liian hyvällä saatavuudella oli punakaartin taistelukykyä heikentäviä vaikutuksia.

Puuttumiskynnystä alensi edelleen työväenliikkeen piirissä vallinnut nuiva suhtautuminen alkoholiin. Työväenliikkeen ja raittiusliikkeen yhteydet olivat olleet tiiviit. Työväestön yhteiskunnallinen järjestäytyminen oli ennen työväenyhdistysten perustamista tapahtunut raittiusliikkeessä, jossa työväenyhdistyksiin sittemmin liittyneiden henkilöiden luokkaidentiteetti oli vahvistunut. Raittiusliike oli ollut 1800-luvun lopulla maan ainoita todellisia joukkoliikkeitä. Se oli saanut kannattajia eri yhteiskuntaluokista, mutta erityisesti työväestön panos oli ollut huomattava, olihan alkoholismilla erityisen vakavia seurauksia epävarmoissa sosiaalisissa oloissa eläneille. *Irma Sulkusen* mukaan raittiusaate oli ollut työväenluokan kansalaisuskonto ja keskeinen ideologia sääty-yhteiskunnan murtumisen aikana. Raittiuskysymykset olivatkin olleet tärkeällä sijalla

211 Rauman VO 8 / 23.2.1918 (VapSA 22).
212 Rauman VO 15 / 25.2.1918 ja 27 / 27.2.1918 (VapSA 22).
213 Hämeenlinnan VO 20.3.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
214 *Viikki* 2000, s. 23. Näin myös *Soikkanen* 1969, s. 271.

sosialidemokraattisen puolueen politiikassa ennen sisällissotaa.[215] Niin Turun kuin Forssankin puolueohjelmiin oli sisältynyt vaatimus kieltolain säätämisestä.[216]

### *6.3.2.2 Elintarvikerikokset*

Elintarviketilanne oli huonontunut selvästi vuoden 1917 kuluessa. Suomalainen maatalous oli karjatalousvaltaista, mikä oli johtanut viljaomavaraisuuden rajuun laskuun. Suomi ei ollut omavarainen, vaan joutui luottamaan viljan tuontiin lähinnä Venäjältä. Poliittisista syistä venäläiset olivat pyrkineet tyydyttämään Suomen viljantarpeen mahdollisimman hyvin, mutta kun tsaari maaliskuussa 1917 syrjäytettiin, Suomen nauttima erityisasema purettiin. Venäjän väliaikaisella hallituksella oli muutakin käyttöä viljalle, ja tuonti alkoi tyrehtyä. Kesän 1917 aikana viljaa ei tuotu Suomeen lainkaan.[217]

Heikentyneen tuonnin lisäksi maan oma tuotanto oli vaikeuksissa. Kesä 1917 oli ollut erittäin kuiva suurissa osissa maata, mikä oli pienentänyt satoa. Elintarvikkeiden määrän lisäksi ongelmana oli erityisesti kaupungeissa se, että joidenkin elintarvikkeiden jakeluketjun ongelmat estivät niiden saamisen kauppoihin. Inflaation ja rajahintajärjestelmän vuoksi elintarvikkeita ei tuotu kulutukseen normaalilla tavalla, vaan tuottajat pitivät ne mieluummin itsellään tai myivät mustan pörssin kautta. Niinpä hinnat olivat nousseet huomattavasti.[218]

Elintarviketilanteen heikentymiseen oli pyritty vastaamaan kesällä 1917 säädetyllä elintarvikelailla. Sen nojalla tuottajat velvoitettiin myymään elintarvikkeita valtiolle senaatin määräämillä hinnoilla ja kauppiaat myymään niitä niin ikään määrätyillä hinnoilla eteenpäin. Näin pyrittiin siihen, että vähävaraisimmillakin olisi ollut varaa elintarvikkeiden hankkimiseen. Järjestelmän heikkous oli siinä, ettei tuottajilla ollut enää halukkuutta saattaa tuotteitaan yleiseen kulutukseen, vaan mustan pörssin kauppa kasvoi. Rajahintasääntely asetti kauppiaat vaikeaan tilanteeseen: rajahintojen noudattaminen oli inflaation vuoksi kannattamatonta, ja kysyntää olisi ollut, vaikka hintoja olisi nostettu.[219]

Elintarviketilanne oli ongelma, jonka seuraukset näkyivät heti kansalaisten ruokapöydissä. Esimerkiksi rukiin kulutus putosi vuonna 1917 kolmannekseen vuoden 1915 tasosta. Elintarvikepula iski luonnollisesti pahiten niihin, joilla ei ollut varaa maksaa mustan pörssin hintoja. Tilanne oli johtanut elintarvikemel-

---

215 *Sulkunen* 1986, s. 20–29, 111–116 ja 260–278, *Backman* 1976, s. 204–205 ja 216–217, *Soikkanen* 1975, s. 68.

216 Suomen työväenpuolueen perustavan kokouksen pöytäkirja s. 46, Forssan puoluekokouksen pöytäkirja s. A 164.

217 *Soikkanen* 1975, s. 224–225, *Paavolainen* 1966, s. 43–44, *Rinta-Tassi* 1986, s. 39.

218 *Paavolainen* 1966, s. 42–44, *Tuomisto* 1990, s. 35–36, *Rinta-Tassi* 1986, s. 39–40.

219 *Soikkanen* 1975, s. 224, *Paavolainen* 1966, s. 43.

lakoihin ja -mielenosoituksiin, ja väkijoukot olivat takavarikoineet elintarvikkeita omavaltaisesti. Elintarvikepula oli merkittävä yhteiskunnallisten levottomuuksien taustatekijä, sillä työväestön piirissä syytettiin tuottajia ja kauppiaita elintarvikkeiden salaamisesta ja pulalla rahastamisesta. Elintarviketilanne oli työväenliikkeen radikalisoitumisen tärkeimpiä syitä.[220]

Tällaisissa olosuhteissa ei ollut yllättävää, että vallankumousoikeudet joutuivat käsittelemään lukuisia elintarvikesääntelyn rikkomista koskeneita oikeustapauksia. Ilmeisin tapa rikkoa sääntelyä oli myydä elintarvikkeita rajahintoja kalliimmalla. Säännöstelytaloudessa oli mahdollista syyllistyä myös muihin elintarvikerikoksiin, kuten mustan pörssin kauppaan ja elintarvikkeiden salaamiseen.

Kahdeksan prosenttia eli 35 kappaletta Helsingin vallankumousoikeuden käsittelemistä asioista liittyi elintarvikkeisiin. Ne muodostivat näin neljänneksi suurimman asiaryhmän. Elintarvikerikoksia oli suhteellisesti huomattavasti enemmän kuin raastuvanoikeuksissa vuonna 1917, joskaan edellisvuoden tiedot eivät ole elintarviketilanteen huonontumisen vuoksi täysin vertailukelpoisia.[221] Kaikissa Helsingissä käsitellyissä elintarvikerikoksissa oli kyse siitä, että elintarvikkeita oli myyty sallittua korkeammalla hinnalla.

Rajahintojen ylittämistä koskeneissa oikeudenkäynneissä oli joitakin poikkeuksellisia piirteitä. Ensinnäkin niissä sekä yleinen syyttäjä että tuomioistuin perustelivat näkemyksensä lailla, vieläpä ennen vallankumousta säädetyllä. Kyse oli juuri elintarvikelaista. Toinen erikoisuus liittyi syytettyjen sukupuoleen. Naisia oli lähes puolet (47 %) eli selvästi enemmän kuin muuten. Tämä selittyy sillä, että iso osa elintarvikeliikkeiden omistajista ja varsinkin henkilökunnasta oli naisia.

Tyyppirangaistus rajahintojen ylittämisestä oli korkeintaan 300 markan ehdoton sakko ja siihen mahdollisesti liitetty ehdollinen vankeus- tai sakkorangaistus. Rangaistuskäytäntö oli samankaltainen kuin maan raastuvanoikeuksissa edellisvuonna, jolloin elintarviketilanne oli ollut parempi.[222] Maaliskuun puolenvälin jälkeen sakot saatettiin antaa ehdollisina tai korvata ankarilla varoituksilla. Ketään ei tuomittu vankeuteen. Rangaistuksissa ei ollut eroa sen suhteen, oliko syytetty liikkeen omistaja vai kuuluiko hän henkilökuntaan. Samoin sukupuoli oli tässä suhteessa merkityksetön. Ylihinnoitellun elintarvikkeen vaikutusta tuomioon on vaikea arvioida, koska muita tuotteita kuin lihaa myytiin rajahinta ylittäen vain joitakin kertoja. Rangaistuksen suuruus määräytyi sen mukaan, kuinka paljon ylihintaa oli otettu ja kuinka pitkään toiminta oli jatkunut.

---

220 *Paavolainen* 1966, s. 45–47, *Alapuro* 1988, s. 163, *Rinta-Tassi* 1986, s. 39–40.

221 Oikeustilasto 1917, Taulu 18. Raastuvanoikeuksissa vuonna 1917 ratkaistuista rikosasioista vain 2,8 prosenttia oli liittynyt elintarvikelain rikkomiseen.

222 Oikeustilasto 1917, Taulu 18.

Vaikka punaisessa Suomessa ei päässyt syntymään nälänhätää, elintarviketilanne huonontui maaliskuun kuluessa selvästi.[223] Tämä näkyi Helsingin vallankumousoikeudessa. Yli puolet rajahintojen ylittämisestä annetuista tuomioista langetettiin 25.3. jälkeen. Lisäksi ne olivat silloin ankarimmillaan, vaikka huhtikuussa ratkaisukäytäntö yleisesti ottaen lieveni. Muutos oli dramaattinen: kun ehdottomien sakkojen keskiarvo ennen huhtikuuta oli 240 markkaa, vallankumousoikeuden viimeisellä toimintaviikolla se moninkertaistui 1 880 markkaan. Ei ollut yllättävää, että elintarvikepulan pahentuessa ja koetellessa pahiten köyhintä kansanosaa tuomioistuin otti kovan linjan niitä vastaan, joita jo kesästä asti oli syytetty elintarvikekurjuuden aiheuttamisesta.

Elintarvikerikoksia tapahtui luonnollisesti paljon myös muualla maassa: esimerkiksi Huittisten, Kauvatsan ja Vampulan vallankumousoikeuksissa niitä oli hieman alle kymmenen prosenttia kaikista jutuista, mikä oli niiden osuus myös Viipurin läänissä.[224] Haminassa ja Somerniemellä elintarvikerikokset olivat yleisin juttutyyppi.[225] Maaseudulla ongelmana ei ollut rajahintojen ylittäminen, vaan elintarvikkeiden kätkeminen, mutta annetuista tuomioista päätellen tekoja tunnuttiin pidettävän melko samanarvoisina. Näistä teoista rangaistiin niin Viipurin läänissä kuin monilla yksittäisillä paikkakunnilla muualla maassa[226] sakoilla, jotka olivat alle tuhannen markan suuruisia.[227] Rangaistuskäytäntö oli siis samanlainen kuin Helsingissä ennen sen maaliskuun lopussa tapahtunutta selvää kiristymistä.

Hämeenlinnassa vallankumousoikeus ei antanut langettavia tuomioita elintarvikkeiden salaamisesta, mutta syyttäjä vaati kahdelle elintarvikkeiden salailusta syytetylle erittäin tuntuvia rangaistuksia: toiselle 1 000 markan sakkoa[228] ja toiselle peräti kahden vuoden ehdotonta vankeutta yhdistettynä 5 000 markan sakkoon[229] eli huomattavasti kovempia rangaistuksia kuin monille suojeluskuntalaisille. Raumalla tällaisia juttuja ei ollut. Voinee otaksua, että elintarviketilanteen tukaluus vaikutti punaisten lainkäyttäjien näkemyksiin näiden rikosten rangaistusarvosta muuallakin kuin vain Helsingissä. Elintarvikerikoksista tuomittujen rangaistusten ja elintarviketilanteen mahdollista korrelaatiota ei ole kuitenkaan ollut tässä tutkimuksessa mahdollista selvittää.

---

223 *Rinta-Tassi* 1986, s. 395.
224 *Viikki* 2000, s. 23, *Häkkinen* 1971, s. 100.
225 *Korjus* 2008, s. 305, *Kärki* 1992 s. 121.
226 Esimerkiksi Hollolassa, Kotkassa, Lohjalla ja Tuusulassa.
227 *Vasara* 2004, s. 13, *Letonmäki* 1928,, s. 67, *Mäkinen* 1980, s. 104, *Levonperä* 2005, s. 38, *Häkkinen* 1971, s. 113.
228 Hämeenlinnan VO 6.4.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
229 Hämeenlinnan VO 11.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 111–114 (VROSyA D b 1).

### *6.3.2.3 Omaisuusrikokset*

RL 28 luvussa oli kriminalisoitu omaisuusrikoksista näpistys, varkaus, törkeä varkaus ja murto. Rikoslain mukainen varkaus jäi näpistykseksi, jos anastetun omaisuuden arvo oli korkeintaan 20 markkaa. Varkautta oli pidettävä törkeänä, jos siihen liittyi erityisen moitittavia piirteitä, kuten aseistautuminen, toimiminen yöaikaan tai se, että rikoksen uhri oli tavallista heikommassa asemassa. Murrosta oli kyse silloin, kun tekijä murtautui anastamisen tarkoituksessa suljettuun tilaan, mutta teko ei täyttänyt varkauden tunnusmerkistöä. Jos tekijä anasti samalla jotakin, teko oli törkeä varkaus.

Rikosten rangaistusmaksimit olivat näpistyksestä kolme kuukautta vankeutta, varkaudesta kaksi vuotta kuritushuonetta, törkeästä varkaudesta neljä vuotta kuritushuonetta ja murrosta vuosi kuritushuonetta. Enimmäisrangaistukset olivat kansainvälisesti katsoen ankarat ja kasvoivat uusimisen myötä, mikä näkyi tuomioiden kovuudessa.[230] Raastuvanoikeuksissa näpistyksistä tuomituista lähes joka viides sai vankeus- tai kuritushuonerangaistuksen. Yksinkertaisista varkauksista melkein kaikki tuomiot olivat lyhyehköjä vankeusrangaistuksia, mutta toistetuista rikoksista annettiin jopa kahdeksan vuoden mittaisia kuritushuonetuomioita. Kuritushuonevankeus oli yleisin seuraamus törkeästä varkaudesta. Lähes kaikki varkausrikoksiin syyllistyneet menettivät lisäksi kansalaisluottamuksensa tai heidät julistettiin todistajiksi kelpaamattomiksi.[231]

Tässä tutkimuksessa omaisuusrikoksiksi luettuja tekoja olivat myös petos ja kätkemisrikos. Petoksesta oli RL 36 luvun 1 §:ssä säädetty rangaistukseksi sakkoa tai enintään kaksi vuotta kuritushuonevankeutta. Käytännössä yleisin rangaistus oli lyhyehkö vankeusrangaistus.[232] Kätkemisrikos oli puolestaan kriminalisoitu RL 32 luvussa, jossa toistetusta teosta oli säädetty rangaistukseksi peräti kuuden vuoden kuritushuonevankeus. Jos tekijän havaittiin ottaneen ”varastetun tavaran kätkemisen ammatikseen tai tavakseen”, rangaistusmaksimi oli kymmenen vuotta kuritushuonetta (RL 39 luku 3 §).

Jos vallankumousoikeus käsitteli muita kuin poliittisia rikosasioita, joukkoon kuului yleensä omaisuusrikoksia. Arviolta kolmasosa raastuvanoikeuksien vuonna 1917 käsittelemistä rikosasioista oli koskenut varkautta eri muodoissaan, mutta vallankumousoikeuksissa niitä ei ollut yhtä paljon.[233] Omaisuusrikosten osuus Helsingin vallankumousoikeudessa käsitellyistä epäpoliittisista rikosasioista oli vain 15 prosenttia, kaikista jutuista noin puolet tästä.[234]

---

230 *Hannula* 2004, s. 268.
231 Oikeustilasto 1917, Taulu 18.
232 Oikeustilasto 1917, Taulu 18.
233 Oikeustilasto 1917, Taulu 18.
234 Helsingissä käsiteltiin 34 omaisuusrikosta, joissa esitettiin syyte 54 henkilöä vastaan. Näistä 24 koski varkautta, 8 murtovarkautta, 6 varastetun tavaran kätkemistä, 4 varkauden yritystä ja törkeää varkautta sekä 3 petosta. Loput teot oli nimetty kavallukseksi, vekselin väärennyk-

Osuudet olivat samansuuntaisia Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksissa, kuten myös Viipurin läänin punaisissa tuomioistuimissa.[235] Vallankumouksellisen järjestyksen vakiintumisesta kertoo, ettei omaisuusrikoksia käsitelty Helsingissä alkuun juuri lainkaan, mutta sitäkin enemmän maaliskuun puolella.

Omaisuusrikoksista annettiin ankaria tuomioita verrattuna muihin rikostyyppeihin. Helsingissä tuomittiin 27 henkilöä ehdottomaan vankeusrangaistukseen eli vapautensa menetti selvästi yli puolet kaikista langettavan tuomion saaneista. Tekijän nuoruus tai anastetun omaisuuden vähäinen arvo[236] saattoivat lieventää seuraamuksen ehdolliseksi, mutta sakkorangaistuksella selvisi vain kolme tuomittua. Erityisen raskauttavana tekijänä pidettiin murtautumista, jolloin teko rubrisoitiin yleensä murtovarkaudeksi. Siitä ei selvinnyt tavallisella vankeudella, vaan murtovarkauksista tuomittiin useimmiten muutamien kuukausien ehdottomia pakkotyö- tai kuritushuonerangaistuksia. Amerikkalainen Räätäliliike Oy:öön tehty murtovarkaus toi päätekijälle peräti kuuden vuoden kuritushuonetuomion, mutta saaliskin oli 7 735 markkaa.[237] Anastetun omaisuuden tavallista suurempi arvo vaikutti tuomioihin, mutta rangaistusten pituus ei kasvanut mekaanisesti anastetun omaisuuden arvon mukaan. Päätekijä murtovarkaudessa, jossa anastetun omaisuuden määrä oli suurin, 22 400 markkaa, tuomittiin kahden vuoden ehdottomaan ja yhden vuoden ehdolliseen kuritushuonerangaistukseen.[238] Kovimman tuomion saivat jauhoja Helsingin kaupungin elintarvikelautakunnalta anastaneet ja eteenpäin myyneet henkilöt. Päätekijät saivat kuusi vuotta pakkotyötä ja menettivät kansalaisluottamuksensa kahdeksi vuodeksi.[239] Elintarvikepulan aikana ei voitu sietää varkauksia yhteisistä varastoista.

Muista omaisuusrikoksista kuin varkauksista eri muodoissaan ankarimmin suhtauduttiin petokseen, johon syyllistyneistä kaksi sai puolen vuoden vankeusrangaistuksen. Vankilaan joutuivat myös vekselin väärentäjä ja yksi varkauden yrityksestä tuomittu, kahdeksi kuukaudeksi kumpikin.

Hämeenlinnassa käsiteltiin kuusi varkautta sekä kavallus ja kätkemisrikos. Siellä omaisuusrikoksiin suhtauduttiin yhtä lailla tiukasti. Syyttäjä vaati näistä teoista jopa viiden vuoden ehdottomia vankeusrangaistuksia, mutta vallankumousoikeus päätyi eräänlaisiin kompromissiratkaisuihin tuomiten syytetyille

---

seksi sekä avunannoksi varkauteen ja murtovarkauteen. Omaisuusrikoksiin on luettu vielä ajuritaksan ylitykseksi rubrisoitu teko, koska se oli olosuhteiden vuoksi ennemmin omaisuusrikos: ajuri oli laskuttanut ylihintaa ja paennut paikalta asiakkaan reklamoitua tästä.

235 *Häkkinen* 1971, s. 100.

236 Näin meneteltiin tapauksissa Helsingin VO I 300 / 8.4.1918 ja Helsingin VO I 304 / 9.4.1918, joissa anastusten kohteiden arvot olivat 24 ja 34 markkaa. (VapSA 165 A).

237 Helsingin VO I 193 / 15.3.1918 (VapSA 23 B).

238 Helsingin VO I 253 / 28.3.1918 (VapSA 165 A).

239 Helsingin VO I 160 / 9.3.1918 (VapSA 23 B).

pitkiä, jopa puolentoista vuoden vankeusrangaistuksia mutta määräten ne ehdollisiksi. Koeajat olivat useiden vuosien mittaisia.[240]

Sama huomio pätee Rauman vallankumousoikeuteen, jossa oli esillä kolme varkausjuttua, kavallus ja petos.[241] Murtovarkaudesta, jossa saaliin arvo oli ollut 1 350 markkaa, annettiin kahdelle tekijälle kummallekin peräti viiden vuoden vankeusrangaistukset, joista tosin kaksi vuotta määrättiin ehdollisiksi. Rangaistuksina ne olivat täysin toista luokkaa kuin mistään muusta teosta annetut tuomiot.[242] Muut omaisuusrikoksista tuomitut seuraamukset olivat muutamien kuukausien ehdottomia vankeusrangaistuksia. Myös yleisen syyttäjän rangaistusvaatimukset olivat kovia: petoksesta syyttäjä vaati kahden vuoden ehdotonta vankeusrangaistusta, kavalluksesta puolestaan vielä lisäksi 12 000 markan sakkoa, erottamista konduktöörin tehtävästä ja kansalaisluottamuksen menettämistä kolmeksi vuodeksi, mutta tässä tapauksessa asianomistajana olikin punainen esivalta.[243]

Havainnot varsin ankarasta ratkaisukäytännöstä omaisuusrikoksissa vaikuttavat olevan yleistettävissä muihin vallankumousoikeuksiin. Tietoja ehdottoman vankeusrangaistuksen käytöstä omaisuusrikoksissa on Espoosta[244], Hollolasta[245], Viipurista, Lappeenrannasta ja Muolaasta[246]. *Häkkinen* on havainnut, että Viipurin läänin vallankumousoikeudet antoivat ankarimmat tuomiot omaisuusrikoksiin syyllistyneille. Ne olivat pituudeltaan jopa selvästi yli vuoden.[247]

Oikeusasiain osaston valtuutettu Letonmäen mukaan ehdollisen vankeusrangaistuksen käyttö oli omaisuusrikoksissa yleistä kautta maan.[248] Käytäntö vaikuttaakin olleen tämänsuuntainen paitsi tutkituissa vallankumousoikeuksissa, ainakin Helsingin pitäjässä ja Viipurin läänissä.[249] Yleensä ehdollinen vankeusrangaistus oli kuitenkin ehdottoman vankeustuomion oheisseuraamus. Vallankumousoikeuksilla oli tapana antaa omaisuusrikoksista ehdottoman vapausrangaistuksen saaneille myös ehdollinen tuomio, jonka kärsiminen alkoi ehdottoman rangaistuksen päättyessä.[250] Tämä oli melko harvinaista muissa rikostyypeissä. Silti myös ”puhtaita” ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomittiin.

---

240 VapSA 18 B, VROSyA D b 1.

241 Rauman VO 16 ja 17 / 25.2.1918 (VapSA 22), Rauman VO 53 / 22.3.1918 (VapSA 901) sekä Rauman VO 54 / 26.3.1918 (VapSA 22).

242 Rauman VO 53 / 22.3.1918 (VapSA 901).

243 Rauman VO 17 / 25.2.1918 (VapSA 22), Rauman VO 52 / 2.4.1918 (VROSyA D a 2). Konduktööri oli jättänyt myymistään matkalipuista saamiaan rahoja tilittämättä punaisille rautatieviranomaisille.

244 *Tuomisto* 1984b, s. 75.

245 *Vasara* 2004, s. 8 ja 13.

246 *Upton* 1981, s. 183, *Häkkinen* 1971, s. 114.

247 *Häkkinen* 1971, s. 114.

248 *Letonmäki* 1928, s. 67.

249 *Tahvanainen* 2000, s. 53, *Häkkinen* 1971, s. 114.

250 Helsingissä tällaisen oheisrangaistuksena tuomitun ehdollisen vankeustuomion pituus oli yleensä kaksi vuotta ja siihen liittyneen koeajan kolme vuotta.

Vaikuttaa siltä, että vallankumousoikeuksissa pidettiin omaisuusrikoksia erityisen moitittavina. Ratkaisukäytäntö oli vastaavasti melko ankara, jos sitä vertaa esimerkiksi edellä käsiteltyihin poliittisiin rikoksiin. Lisäksi voidaan huomata, että tuomiot olivat jotakuinkin yhtä ankaria kuin oli tuomittu raastuvanoikeuksissa ennen sisällissotaa.

Omaisuusrikosten käsittelyssä noudatettiin vallankumousta edeltänyttä käytäntöä myös tekonimikkeiden osalta. Vallankumousoikeudet rubrisoivat omaisuusrikoksia rikoslaista tutulla terminologialla. Toki on selvää, etteivät näin otsikoidut teot välttämättä vastanneet sitä, mitä niillä rikoslaissa tarkoitettiin, mutta käytäntö osoittaa, että omaisuusrikoksissa pyrittiin tälläkin tavalla seuraamaan voimassa ollutta oikeutta. Rikoslakia noudatettiin myös siinä, ettei tutkituissa vallankumousoikeuksissa yhtäkään varkautta pidetty näpistyksenä, kuten ei voimassa olleen oikeuden mukaan olisi tullutkaan.

Omaisuusrikosten asianomistajat osallistuivat Helsingissä kolmea poikkeusta lukuun ottamatta oikeudenkäynteihin. Asianomistajan läsnäolon vaikutuksesta ei tapausten vähäisen lukumäärän vuoksi voida tehdä erityisiä johtopäätöksiä. Tuomioistuin teki näissä kolmessa tapauksessa eri ratkaisut: ensimmäisessä[251] syytetyt tuomittiin pääosin syytteen mukaisesti, toisessa[252] syyte katsottiin osittain toteennäytetyksi, ja syytetty tuomittiin, ja kolmannessa[253] rikos katsottiin jääneen näyttämättä ja syytetty vapautettiin. Sen sijaan vahingonkorvausta ei tuomittu viran puolesta. Asianomistajan statuksella ei näiden kolmen tapauksen perusteella näytä olleen vaikutusta vallankumousoikeuden ratkaisuihin, sillä hyväksytyssä syytteessä asianomistaja oli tukkukauppias, kun taas kahdessa muussa heitä kutsuttiin asemamieheksi ja työläiseksi.

#### *6.3.2.4 Henkirikokset*

Punaisessa lainsäädännössä ei asetettu vallankumoustaistelussa tehtyjä rikoksia lain ulkopuolelle. Terroriin syyllistyneet olisi voitu ja pitänyt saattaa vastuuseen teoistaan punaisessa oikeuslaitoksessa. Vallankumousoikeudet eivät kuitenkaan tutkineet juuri lainkaan terroriin liittyneitä rikosasioita. Tähän oli kaksi selitystä. Ensinnäkään vallankumousoikeuksilla ei kaikissa tapauksissa ollut toimivaltaa, sillä palveluksessa olleet punakaartilaiset vastasivat teoistaan toveri- ja sotaoikeuksissa. Merkittävämpää oli kuitenkin se, että punakaarti oli haluton osallistumaan tapahtuneiden surmatekojen selvittelyyn. Ilman kaartin halukkuutta yhteistyöhön ei tällaisia oikeustapauksia voitu käsitellä.[254]

---

251 Helsingin VO I 194 / 15.3.1918 (VapSA 23 B).
252 Helsingin VO I 304 / 9.4.1918 (VapSA 165 A).
253 Helsingin VO I 121 / 5.3.1918 (VapSA 24 B).
254 *Tikka* 2004, s. 93–96, *Paavolainen* 1966, s. 299–305.

Edellä mainitusta on ainakin yksi poikkeus. Helsingin vallankumousoikeus osallistui Käpylän lentävän osaston päällikön Karl Hjalmar Felinin johdolla tehtyjen teloitusten käsittelyyn. Osastoa epäiltiin neljästä murhasta Helsingin pitäjässä. Felin oli pidätetty 4.2., jolloin suoritetuissa kuulusteluissa hänen syyllisyytensä suojeluskuntalaisten teloituksiin oli käynyt ilmi. Hänet oli kuitenkin vapautettu 25.2. Käpylän punakaartin ilmoitettua, että se piti Felinin toimintaa vallinneessa tilanteessa täysin asianmukaisena. *Paavolaisen* mukaan muutkin kuin käpyläläiset olivat vastustaneet rankaisemista, minkä vuoksi Feliniä ei koskaan tuomittu.[255]

Felin joutui kuitenkin vastaamaan teoistaan Helsingin vallankumousoikeudessa punavallan viimeisinä päivinä. Tutkintaraporttia ei ole säilynyt, mutta ratkaisun mukaan Felin tuomittiin ”törkeästä omavaltaisesta menettelystä vallankumouksen häpäisijänä” viideksi vuodeksi pakkotyöhön. Pitempikin rangaistus olisi tuomion perustelujen mukaan ollut paikallaan, mutta oikeus oli katsonut ”ajan kiihkeän mielialan erittäin lieventäväksi syytetylle”.[256] Huomiota kiinnittää, että tuomio oli sama kuin mitä vastavallankumouksellisille enimmillään annettiin. Poikkeuksellista oli sekin, että Helsingin vallankumousoikeus ratkaisi asian olematta toimivaltainen: tekohan oli tehty Helsingin pitäjässä, ja syyllinen oli palveluksessa ollut punakaartilainen. Felinin tuomiosta ei niinkään voida vetää johtopäätöksiä vallankumousoikeuden suhtautumisesta punaiseen terroriin, vaan ratkaisulla pyrittiin mitä ilmeisimmin kiillottamaan vallankumousoikeuden kuvaa tilanteessa, jossa sen tuomareiden joutuminen vastaamaan edesottamuksistaan oli enää päivien päässä.

Vallankumousoikeudet käsittelivät joitakin terroriin liittymättömiä henkirikoksia, joihin Felinin tuomiota voidaan hyvin verrata. RL 21 luvun 1 §:n mukaan murhasta olisi ollut tuomittava kuolemanrangaistus tai elinkautinen kuritushuonevankeus, kun taas tahallisesta taposta oli luvun 2 §:ssä säädetty rangaistukseksi 8–12 vuotta tai elinkausi kuritushuonetta. Näin kovat rangaistukset olivat vallankumousoikeuksissa erittäin poikkeuksellisia, mutta Helsingin pitäjässä murhasta tuomittiin 12 vuoden kuritushuonerangaistus.[257] Hyvinkäällä riitti kolme vuotta ”hyödyllistä työtä”, mutta oikeus havaitsikin tapauksessa olleen erityisiä lieventäviä asianhaaroja.[258] Helsingissä puolestaan ratkaistiin oikeustapaus, jossa kolmelle ryöstömurhasta syytetylle vaadittiin kullekin 15 vuoden kuritushuonetuomioita. Oikeus ei ollut valmis antamaan näin kovia rangaistuksia, mutta kaksi päätekijää tuomittiin silti yhdeksäksi vuodeksi kuritushuoneeseen. Vuoden vähemmän saaneen kolmannen syytetyn tueksi tuomiois-

255 *Paavolainen* 1966, s. 299–300, *Tikka* 2004, s. 81–83.

256 Helsingin VO II 99 / 4.4.1918 (VROSyA D a 3). Feliniä ei saatu koskaan vastuuseen teoistaan, sillä hän hirttäytyi Suomenlinnan vankileirillä 30.7.1918. (Sotasurmat / Felin, Karl Hjalmar).

257 Helsingin pitäjän VO 33 / 5.3.1918 (VapSA 18 A).

258 *Vasara* 2004, s. 13.

tuin löysi tarkemmin määrittelemättömiä ”lieventäviä asianhaaroja”, mutta ne eivät tuomion pituudesta päätellen olleet ilmeisesti yhtä painavia kuin Felinin tapauksen ”ajan kiihkeä mieliala”.[259]

Murhien lisäksi käsiteltiin joitakin tuottamuksellisia henkirikoksia. Tuottamukselliset hengenriistot oli kriminalisoitu RL 21 luvun 10 §:ssä. Lainkohdassa oli säädetty varsinaisesta tuottamustaposta rangaistukseksi vähintään 50 markan sakko ja enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Niin Hämeenlinnassa, Raumalla, Porin maaseurakunnassa kuin Turussakin punakaartilaiset olivat vahtipalveluksessa käsitelleet aseitaan huolimattomasti sillä seurauksella, että ase oli lauennut ja surmannut toisen vahtisotilaan. Hämeenlinnassa tuomio oli kuukauden ehdoton vankeusrangaistus,[260] mutta Turussa ja Porin maaseurakunnassa syylliset selvisivät 200 markan sakoilla[261] ja Raumalla niinkin vähällä kuin ankaralla varoituksella.[262] Vallankumouksellinen ylioikeus piti viimeksi mainittua tuomiota liian lievänä, mutta sekään ei katsonut asian laadun vaativan ankarampaa rangaistusta kuin kahden kuukauden ehdollista vankeutta.[263] Helsingissä ratkaistuissa kahdessa muunlaisessa tapauksessa syytettyjä ei rangaistu. Epäselvyyttä syytettyjen syyllisyydestä ei vallinnut, mutta heidät vapautettiin, koska tekojen katsottiin olleen vahinkoja.[264] Ratkaisuista ei voida päätellä oikeuden suhtautumista tuottamuksellisten tekojen rangaistavuuteen, koska syytetyt olivat venäläisiä sotilaita, joita kohdeltiin oikeudessa muutenkin poikkeavalla tavalla.[265]

Voimassa olleen oikeuden tuntemaan rangaistusasteikkoon nähden vallankumousoikeuksien tuomiot olivat siten melko lieviä. Tapauksia on vähän, mutta niiden perusteella vaikuttaisi siltä, ettei vallankumousoikeuksissa oltu täysin vakuuttuneita siitä, että tekijä olisi vastuussa tuottamuksellisesti tehdyistä teoista. Tähän suuntaan viittaa sekin, että Hämeenlinnassa hylättiin rikoksen uhrin omaisten vaatimus tekijän velvoittamisesta maksamaan heidän elatuksensa vedoten siihen, että rikoksentekijän sijaan valtio oli velvollinen huolehtimaan asiasta. Valtion osuutta odotellessa oli ”täkäläisen punakaartin siveellisenä velvollisuutena” järjestää leskelle työtä.[266]

---

259 Helsingin VO I 209 / 20.3.1918 (VapSA 165 A).

260 Hämeenlinnan VO 15.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 137–140 (VROSyA D b 1).

261 *Uusitalo* 1971, s. 51, Porin maaseurakunnan VO 7 / 22.3.1918 (VapSA 21 B).

262 Rauman VO 41 / 8.3.1918 (VapSA 22).

263 Vallankumouksellinen ylioikeus 699 / 19.3.1918 (VapSA 17), Rauman VO 41 / 8.3.1918 (VapSA 22).

264 Helsingin VO I 292 / 5.4.1918 ja Helsingin VO I 296 / 5.4.1918 (VapSA 165 A).

265 Ks. luku 6.5.3.

266 Hämeenlinnan VO 15.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 137–140 (VROSyA D b 1).

### *6.3.2.5 Pahoinpitelyt, siveellisyysrikokset ja kunnianloukkaukset*

Tiettyjen rikosten puuttuminen vallankumousoikeuksien juttukannasta on merkillepantavaa. Niinkin erilaisia tekoja kuin pahoinpitelyjä, siveellisyysrikoksia ja kunnianloukkauksia yhdistää se, ettei niitä juuri ollut vallankumousoikeuksien käsittelemien asioiden joukossa.

Normaalioloissa tuomioistuinten ratkaisemista asioista iso osa on erilaisia väkivaltarikoksia. Edellä selostettujen muutaman henkirikoksen lisäksi näitä ei kuitenkaan ollut montaakaan. Helsingissä, maan suurimmassa vallankumousoikeudessa, ei ollut esillä yhtään tapausta, jossa kyse olisi ollut pelkästään pahoinpitelystä.

Lähimmäksi pahoinpitelyn tunnusmerkistöä päästiin tapauksessa, jossa juopumuksesta syytetyt olivat tapelleet keskenään. Normaalin sadan markan juopumussakon sijaan heidät tuomittiin kahden ja kolmen kuukauden pakkotyörangaistuksiin, minkä lisäksi toinen häädettiin asunnostaan.[267] Eräässä tapauksessa väkijuomien kaupasta tuomittu löi toista syytettyä tämän kerrottua oikeudelle liian avoimesti kaksikon tekemisistä. Hän sai teostaan kaksi lisäkuukautta pakkotyötä entisen rangaistuksensa päälle.[268] Näiden lisäksi ainoa viittaus pahoinpitelyyn oli kantajan poissaolon vuoksi sillensä jääneen perheväkivaltajutun pöytäkirjassa.[269]

Pahoinpitelyjä ei ilmeisesti käsitelty muissakaan vallankumousoikeuksissa. Hämeenlinnassa ei ollut ensimmäistäkään varsinaista pahoinpitelyä, mutta oikeuteen tuli yksi vahtisotilaan väkivaltaista vastustamista koskenut asia.[270] *Paavolainen* ja *Letonmäki* eivät mainitse pahoinpitelyjä luetellessaan vallankumousoikeuksien käsittelemiä rikosasioita.[271] Koko Viipurin läänissä niitä oli kuusi kappaletta eli varsin mitätön osuus, sillä juttuja oli yhteensä liki kuusisataa.[272] Viittauksia vallankumousoikeuksien käsittelemiin pahoinpitelyihin on erittäin harvoissa tätä tutkimusta varten läpikäydyissä lukuisissa pitäjä- ja sosialidemokraattisten paikallisyhdistysten historiikeissa. Raumalla sentään nostettiin kaksi syytettä pahoinpitelystä, mutta toisessa vallankumousoikeus ei antanut ratkaisua syytettyjen ja asianomistajan saavuttaman sovinnon vuoksi.[273] Toisessa jutussa toisiaan luunkappaleella lyöneet naiset saivat 300 ja 500 markan sakot, mutta tässä tapauksessa rangaistus annettiin ilmeisesti ennemmin

---

267 Helsingin VO I 169 ja 170 / 12.3.1918 (VapSA 23 A).

268 Helsingin VO I 201 / 19.3.1918 (VapSA 165 A). Pahoinpitelyn osuus nimenomaan ilmoitettiin tuomiossa.

269 Helsingin VO III 2 / 13.3.1918 (VapSA 24 B).

270 Hämeenlinnan VO 54 / 19.3.1918 (VapSA 18 B). Tapaus oli mitä ilmeisimmin täysin epäpoliittinen.

271 *Paavolainen* 1966, s. 277, *Letonmäki* 1928, s. 67.

272 *Häkkinen* 1971, s. 100.

273 Rauman VO 47 / 12. ja 19.3.1918 (VapSA 22).

yleisen järjestyksen häirinnästä kuin toisen ruumiillisen koskemattomuuden loukkaamisesta. Tekokin oli rubrisoitu ”katurähinäksi ja tappeluksi”.[274]

Syy pahoinpitelyjen vähäisyyteen piilee vallinneessa sotatilanteessa. Ensinnäkin yleensä pahoinpitelyihin syyllistyvät nuoret miehet[275] olivat liittyneet joukoittain punakaartiin eivätkä siten olleet vallankumousoikeuden tuomiovallan piirissä. Näin sota-aika sinänsä vähensi väkivaltarikollisuuden määrää, aivan kuten tapahtui sittemmin talvi- ja jatkosodan aikana.[276] Toisekseen väkivalta kuului arkeen aivan toisella tavalla kuin normaalisti. Pahoinpitely vaikutti tapahtuneiden huomattavasti vakavampien tekojen rinnalla rikokselta, josta ei ainakaan välittömästi kannattanut vaatia syylliselle rangaistusta. Lisäksi vallankumousoikeuksien legitimiteetti oli kyseenalainen. Tällaisen tuomioistuimen kanssa ei välttämättä kannattanut olla tekemisissä tilanteen ollessa vielä epäselvä. Näin ollen asianomistajilta puuttui riittävä motivaatio tuoda pahoinpitelyjä vallankumousoikeuteen. Pahoinpitelyjen käsittely olisi edellyttänyt jonkinlaista aktiivisuutta asianomistajilta, koska ne eivät yksiselitteisesti kuuluneet virallisen syytteen alaisiin rikoksiin.[277] Muutamissa pahoinpitelytapauksissa prosessin käynnistäjänä olikin tapausten erityispiirteiden vuoksi punainen virkakoneisto. Normaalisti sillä ei ollut intressiä sotkeutua kansalaisten väliseen nujakointiin.

Edellä mainitut syyt selittävät myös siveellisyysrikosten vähäistä määrää.[278] Ainoa Helsingissä, Hämeenlinnassa ja Raumalla käsitelty tähän luokkaan kuulunut rikos oli Helsingissä esillä ollut sukurutsatapaus.[279] Muutenkin korkea kynnys aloittaa prosessi siveellisyysrikoksista oli vallankumousoikeuksissa erityisen korkea, koska ei voitu olla varmoja siitä, etteikö samaa asiaa olisi jouduttu käsittelemään vielä toiste kihlakunnan- tai raastuvanoikeudessa.

Pahoinpitelyjen ja siveellisyysrikosten lailla kunnianloukkaukset[280] olivat asiaryhmä, joka loistaa poissaolollaan vallankumousoikeuksien juttukannassa. Niitä oli näiden rikostyyppien lailla hyvin vähän: Helsingissä ja Raumalla kunnianloukkausjuttuja ei ollut yhtäkään, koko Viipurin läänissä neljä.[281]

---

274 Rauman VO 36 / 5.3.1918 (VROSyA D b 1), vallankumouksellinen ylioikeus 620 ja 621 / 27.3.1918 (VapSA 17).

275 Vuonna 1917 raastuvanoikeuksissa pahoinpitelystä tuomituista 91 prosenttia oli ollut miehiä. (Oikeustilasto 1917, Taulu 18).

276 *Jaakkola* 1987, s. 58.

277 Asianomistajarikoksista ks. luku 5.3. Lisäksi huomattakoon, että yksityisellä paikalla tapahtuneet pahoinpitelyt olivat rikoslain mukaan asianomistajarikoksia.

278 Siveellisyysrikoksina on tässä yhteydessä pidetty RL 20 luvussa tarkoitettuja tekoja: salavuoteutta, haureutta eri muodoissaan, paritusta ja sekaannusta kielletyissä polvissa. Ks. tarkemmin *Serlachius* 1912, s. 90–109.

279 Helsingin VO I 204 / 19.3.1918 (VapSA 23 A).

280 Kunnianloukkaukset oli kriminalisoitu RL 27 luvussa joko herjauksina tai solvauksina.

281 *Häkkinen* 1971, s. 100.

Kunnianloukkausten vähäinen määrä selittyy ennen muuta sillä, että punaisille viranomaisille annetuissa ohjeissa kehotettiin olemaan tutkimatta kunniaan kohdistuvia rikosepäilyjä. Teot eivät punaisessakaan Suomessa kuuluneet yleisen syytteen alle, minkä lisäksi asianomistajien nostamien syytteiden tutkimatta jättämiseen rohkaistiin. Kunnianloukkausjuttuja oli ”vältettävä mahdollisimman paljon ja nostettava ainoastaan silloin, kun jutulla on joku raskasta epäluuloa selventävä tarkoitus”.[282] Sota-aikana oli tärkeämpiäkin asioita kuin näin yksityisluontoisen ja abstraktin oikeushyvän suojeleminen. ”Raskasta epäluuloa selventävä tarkoitus” viittasi oletettavasti väärin ilmiantoihin, joita kyllä käsiteltiin[283] ja joista ainakin Helsingin vallankumousoikeus kannusti nostamaan kanteen.[284]

Vallankumousoikeudet noudattivat saamaansa ohjetta tunnollisesti. Hämeenlinnassa käsiteltiin sentään yksi kunnianloukkausjuttu. Siinä oli kyse solvauksesta Hämeenlinnan Työväen Teatterissa: asianomistaja väitti syytetyn nimittäneen häntä ja muita näyttelijöitä ”lahtareiksi”.[285] Tällaisen jutun käsittelyyn vain hieman ennen punaisten pakoa Hämeenlinnasta saattoi olla ensivaikutelmaa parempia syitä. Jutun asianomistajalla lienee ollut tarve saada lojaalisuuttaan koskeneet huhut vaiennettua, koska huhtikuussa paenneet ja syntipukkeja etsineet kapinalliset surmasivat Hämeenlinnassakin useita valkoisiin kuuluneita ja sellaisiksi epäiltyjä.[286] Vallankumousoikeus ei antanut asianomistajalle kaivattua oikeussuojaa, vaan yhtyen syytetyn avustajan vaatimukseen siirsi asian Hämeenlinnan työväenyhdistyksen johtokunnan ratkaistavaksi.

Hämeenlinnassa käsitelty kunnianloukkausjuttu oli poikkeuksellinen. Yksilöiden kunniaa ei punaisessa Suomessa erityisemmin suojattu. Kuten edellä on käynyt ilmi, punainen oikeusjärjestelmä toimi aivan toisin, jos kansalainen oli erehtynyt loukkaamaan järjestelmän kunniaa. Tällaisten juttujen käsittelyn tarkoitus oli luonnollisesti toinen.

### 6.3.3 Siviiliasiat

Kuten on käynyt ilmi, vallankumousoikeuksien toimivaltaa laajennettiin 13.3. annetulla väliaikaisella lailla vallankumousoikeuksien toimivallan laajentamisesta kaikkiin asioihin, jotka olivat ennen kuuluneet kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien toimivaltaan. Näin vallankumousoikeuksille annettiin oikeus rat-

282 Huomautus vallankumousoikeuksille, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 21.2.1918.
283 Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 2.3.1918, juttunumero tuntematon, tuomiokirjan s. 92–94 (VROSyA D b 1).
284 Esimerkiksi Helsingin VO II 23 / 8.3.1918 (VapSA 24 B).
285 Hämeenlinnan VO 13.4.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
286 *Paavolainen* 1966, s. 112–119.

kaista siviiliasioita eli riita- ja hakemusasioita, jotka eivät VL:n mukaan kuuluneet niiden toimialaan.

Helsingin vallankumousoikeus ratkaisi 39 siviiliasiaa. Niistä 14 oli perheoikeudellisia riitoja, yhdeksän velkomuksia ja viisi häätöjä. Loput jutut olivat sekalainen joukko, johon on luettu muun muassa perunkirjoitusriita ja työoikeudellisia riita-asioita. Toimivallan laajennus oli Helsinginkin vallankumousoikeuden osalta vain käytännön kirjaamista, sillä se oli ehtinyt ratkaista jo seitsemän siviilijuttua, joista ensimmäisen 25.2.[287] Menettelyssä se oli noudattanut VL:aa ja VLA:ta soveltuvin osin, joten esimerkiksi muutoksenhaku oli sallittu intressin ylittäessä tuhat markkaa. Nämä oikeustapaukset olivat lähinnä työoikeudellisia riitoja, jotka eivät kestäneet lykkäämistä tuonnemmaksi. Tälläkin perusteella sopii epäillä, oliko kaikilla lainkäyttäjillä tiedossaan riita- ja rikosasioiden ero sekä tieto siitä, ettei edellisiä olisi tullut käsitellä. Esimerkiksi yleiset syyttäjät esittivät usein vaatimuksia riita-asioiden kantajien rinnalla.

Perheoikeudelliset asiat olivat lähinnä avioeroja, riitoja lasten elatuksesta tai molempia samalla kertaa. Elatusjutuissa Helsingin vallankumousoikeus hyväksyi lähes aina vaatimukset perusteiltaan, mutta äitien vaatimien kiinteiden summien sijaan se määräsi isien suoritettaviksi lasten määrästä riippuneet osuudet tuloistaan, yleensä neljänneksen tai kolmanneksen. Elatusvelvollisuus määrättiin loppumaan lasten täyttäessä 16 vuotta.

Helsingin vallankumousoikeus sai avioerohakemuksia vasta toimintansa loppupuolella. Se hyväksyi ne kaikki. Avioerojen perusteiksi ilmoitettiin kumpiakin naimiskaaren tuntemia perusteita, aviollista uskottomuutta ja omavaltaista hylkäämistä. Todistelua näistä seikoista ei esitetty, ilmeisesti siksi, etteivät vastapuolet yleensä saapuneet oikeuteen tai jos saapuivat, he eivät vastustaneet eron tuomitsemista.[288] Salliva suhtautuminen avioeroon vastasi työväenliikkeessä aiemmin esitettyjä näkökantoja. Erityisesti sosialidemokraattiset naisjärjestöt olivat vuosisadan alussa vaatineet, että avioero olisi tuomittava pelkän vaatimuksen perusteella.[289]

Velkomuksia oli yhdeksän. Suurista summista ei ollut kysymys, vaan kanteet liittyivät pöydän korjausten ja palttookauppojen tapaisiin riitoihin, joissa intressi oli korkeintaan joitakin satoja markkoja. Poikkeuksen muodosti Viipurin Satamakomitean halkokauppa, jossa riideltiin 368 000 markasta.[290] Oikeussuojaa

---

287 Ks. myös prokuraattorin kirje Suomen kansanvaltuuskunnalle 1.3.1918 (nro 113) (SKA 24) ja vallankumouksellinen ylioikeus 420 / 15.3.1918 (ote ratkaisusta VapSA 21 A).

288 Esimerkiksi Helsingin VO III 43 / 25.3.1918 (VapSA 23A), Helsingin VO III 51 / 26.3.1918 (VapSA 23 B) ja Helsingin VO III 61 / 30.3.1918 (VapSA 23B), joissa vastapuoli pysytteli poissa, sekä Helsingin VO I 261 / 2.4.1918 (VapSA 165 A) ja Helsingin VO I 302 / 9.4.1918 (VapSA 165 A), joissa vastapuoli suostui avioeroon.

289 *Mahkonen* 1980, s. 168–178.

290 Helsingin VO I 80 / 25.2.1918 (VapSA 28 AA) ja Helsingin VO I 290 / 4.4.1918 (VapSA 165 A).

annettiin myös velkojille, mutta vallankumousoikeus ei käsitellyt sellaisia asioita, jossa velallinen olisi ollut velkojaa selvästi heikommassa asemassa. Tiettyä heikomman osapuolen suosintaa osoittaa kuitenkin se, että oikeus katsoi yksimielisesti Suomen Matkatoimiston ja Viktor Rydman & Co -nimisen yrityksen poissaoloillaan myöntäneen kantajien vaatimukset oikeiksi, mutta kun poissa oli luonnollinen henkilö, poissaoloseuraamuksesta piti äänestää.[291] Toisaalta velallisten varattomuus ei estänyt velkojien oikeuksien toteuttamista.[292]

Häätöasioissa Helsingin vallankumousoikeus kunnioitti vuokranantajien omistusoikeutta. Se ei asettunut ohjelmallisesti vuokralaisten puolelle, vaikka niin olisi vallankumouksen luonteesta päätellen voinut kuvitella. Vuokranantaja oli kantajana neljässä asiassa, joista kolmessa kanne hyväksyttiin ja neljännenkin käsittelyä lykättiin. Varattomuus ja mahdollinen asunnottomuus eivät painaneet vaakakupissa, kun vastassa olivat oikeus vuokratuloon sekä asunnon arvoa alentanut ja naapureita häirinnyt elämäntapa. Kerran oikeus tuomitsi sakkoja isännöitsijälle, joka oli perusteetta häätänyt vuokralaisen.[293]

Muut työoikeudelliset oikeusjutut eivät liittyneet työtaistelujen aikaisiin palkkasaataviin, vaan riitojen kohteet olivat tavallisempia. Niissä työntekijät vaativat syystä tai toisesta maksamatta jääneitä palkkojaan tai halusivat korvausta laittomista irtisanomisista. Näissä jutuissa vallankumousoikeus ei asettunut niin selvästi työntekijöiden puolelle kuin työtaisteluasioissa, vaan myös työnantajat voittivat juttuja. Vastaajat olivat kuitenkin lähinnä pienyrityksiä ja käsityöläisiä, koska monet suuret teollisuuslaitokset oli sosialisoitu tai ne olivat menneet työsulkuun, jolloin kanne nostettiin työtaistelujen aikaisten palkkojen maksamatta jättämisestä. Huomionarvoinen on vielä juttu, joka osoittaa virheelliseksi valkoisten myöhemmin esittämän väitteen, että porvarilliset sanomalehdet olisivat joutuneet lakkautuksestaan huolimatta maksamaan työntekijöidensä palkat.[294] Tällaisen lainkohdan sisältänyt säädös kyllä annettiin 2.2., mutta Helsingin vallankumousoikeus jätti sen huomiotta päättäessään, ettei *Hufvudstadsbladetin* jakajilla ollut tällaista oikeutta.[295]

Helsingin vallankumousoikeus ei ollut maan ainoa punainen tuomioistuin, joka ratkaisi siviiliasioita. Niitä voidaan kuitenkin olettaa olleen pääkaupungissa suhteessa enemmän kuin muualla, koska taloudellinen aktiivisuus oli Helsingissä suurempaa. Viipurin läänissä siviiliasioita oli noin viisi prosenttia kaikista

---

291 Helsingin VO I 167 / 11.3.1918 (VapSA 23 A), Helsingin VO III 65 / 14.3.1918 (juttunumeroksi merkitty erehdyksessä tuomiokirjan sivun numero, VapSA 24 B), Helsingin VO III 72 / 3.4.1918 (VapSA 23 B).

292 Helsingin VO III 59 / 28.3.1918 (VapSA 23 A).

293 Helsingin VO I 254 / 28.3.1918 (VapSA 23 B).

294 Ks. esimerkiksi *Schrey* 1932, s. 320.

295 Helsingin VO III 71 / 3.4.1918 (VapSA 23 B). Kyse oli Suomen Kansanvaltuuskunnan määräyksestä vastavallankumouksellisten lehtien toistaiseksi lakkauttamisesta (19/1918).

oikeustapauksista,[296] kun taas esimerkiksi Hämeenlinnassa siviiliasioita oli neljä, Hyvinkäällä kaksi ja Raumalla yksi. Hyvinkäällä jutut koskivat lasten elatusta,[297] kun taas Hämeenlinnassa esillä oli yksi isyyden vahvistamiskanne[298] ja tapaus, jossa vastaaja oli myynyt kantajalle hevosen, jota ei ollut omistanut.[299] Vallankumousoikeus piti asiaa riitana eikä viran puolesta käsitellyt tapaukseen ehkä liittyneitä rikosoikeudellisia kysymyksiä. Näiden lisäksi Suomen Pankin paikalliskonttoria valvomaan asetettu komissaari vaati maksua kahdesta vekselistä.[300] Raumalla käsitelty siviiliasia oli avioero.[301] Kyseessä eivät siten näilläkään paikkakunnilla olleet monimutkaiset velvoiteoikeudelliset riidat, eivätkä oikeutta käyneet riita-asioissa tavallisesti asianosaisina esiintyneet yritykset. Näiden tapausten ja muista vallankumousoikeuksista peräisin olevien hajatietojen pohjalta ei ole syytä otaksua, että ratkaisukäytäntö olisi muissa vallankumousoikeuksissa käsitellyissä muutamissa riita-asioissa ollut merkittävästi erilainen kuin Helsingissä.[302]

### 6.3.4 Muut asiat

Vallankumousoikeudet käyttivät ratkaisuvaltaa edellä mainittuihin ryhmiin kuulumattomissa asioissa. Ensinnäkin ne käsittelivät asioita, jotka ennen vallankumousta olivat kuuluneet muille viranomaisille kuin kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksille. Toiminta perustui 13.3. alkaen VTLL 2.1 §:ään, jossa säädettiin, että vallankumousoikeuksien piti käsitellä myös asiat, joita ”tähän asti maistraatti tai järjestysoikeus järjestys- ja talousasian tuomioistuimena ja ulosotonhaltijana kaupungissa sekä lääninhallitus ulosotonhaltijana maalla on hoitanut”. Niinpä esimerkiksi Hämeenlinnassa vallankumousoikeudelta anottiin lupaa harjoittaa kahvilatoimintaa[303] ja oikeudelle tehtiin ulosottovalitus.[304] Hyvinkäällä pohdittiin virastaan eronneen asemapäällikön oikeutta virka-asuntoonsa[305] ja Huopalahdessa kunnan taloudenhoitoa.[306] Helsingissä oli esillä jär-

296 *Häkkinen* 1971, s. 100.
297 *Vasara* 2004, s. 9.
298 Hämeenlinnan VO 18.3.1918, juttunumero tuntematon, ”Siviiliosaston pöytäkirja” -nimisen tuomiokirjan 3 § (VROSyA D b 1).
299 Hämeenlinnan VO 5.4.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
300 Hämeenlinnan VO 16.3.1918, juttunumerot tuntemattomat, ”Siviiliosaston pöytäkirja” -nimisen tuomiokirjan 1 ja 2 § (VROSyA D b 1).
301 Rauman VO 51 / 19.3.1918 (VapSA 22).
302 *Upton* 1981, s. 183, *Häkkinen* 1971, s. 100–116.
303 Hämeenlinnan VO 4.3.1918, juttunumero tuntematon, ”Siviiliosaston pöytäkirja” -nimisen tuomiokirjan s. 40 (VROSyA D b 1).
304 Hämeenlinnan VO 10.4.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
305 *Vasara* 2004, s. 8–9.
306 *Leskelä* 2008, s. 58, *Pukkio* 1975, s. 88.

jestysrikkomuksia, kuten luvattoman tanssi-illan järjestäminen[307], kalojen jättäminen pilaantumaan[308] ja luvaton kaupustelu[309]. Lain säätäminen oli tältäkin osin vain käytännön kirjaamista, sillä lainkohdan tarkoittamia asioita oli käsitelty ennen sen voimaantuloa.

Vallankumousoikeudet joutuivat tekemisiin kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa kesken jääneiden asioiden kanssa. Niiden käsittelyä piti jatkaa vallankumousoikeuksissa (VTLL 7 §). Kesken jääneiden asioiden ratkaisemiseen oli kuitenkin kehotettu jo ennen mainitun lainkohdan säätämistä[310], ja niin oli myös toimittu.[311] Vallankumousoikeuksien edellä mainitun lainkohdan mukaisesti jatkokäsittelyyn ottamien asioiden lisäksi kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa tuomitut vetosivat joskus vallankumousoikeuksiin asioidensa uudelleen käsittelemiseksi.[312] Tällaisia asioita oli kuitenkin enemmän vallankumouksellisessa ylioikeudessa, jonne varsin yleisesti valitettiin vallankumousta edeltäneiden oikeusasteiden tuomioista.

Vallankumousoikeudet käsittelivät niin ikään asioita, joihin niillä ei ollut toimivaltaa. Kuten edellä on käynyt ilmi, rikoksen palveluksessa ollessaan tehneiden punakaartilaisten asiat kuuluivat toveri- ja sotaoikeuksille. Tästä huolimatta Helsingin vallankumousoikeuteen tuotiin kaksi selvästi toveri- tai sotaoikeuden toimialaan kuulunutta asiaa. Toinen oli aiemmin selostettu Felinin tapaus, kun taas toisessa oli kyse pataljoonanpäällikkö Oskar Haimilan sopivuudesta tehtäväänsä. Hänen väitettiin juopotelleen ja vieneen kaartille kuulunutta tavaraa. Vallankumousta vastaan kohdistuneita rikoksia yleensä käsitellyt tuomioistuimen toinen osasto katsoi Haimilan kelpaamattomaksi ”kaartin luottamustehtäviin” ja antoi hänelle lisäksi ankaran varoituksen.[313]

Yhtä lailla Hämeenlinnassa ja Raumalla vallankumousoikeudet tuomitsivat kaartilaisia. Edellä selostettujen kuolemantuottamusten lisäksi ”vanhaksi alkoholistiksi” todettu paikallisesikunnan jäsen sai ankaran varoituksen, koska oli juopotellut ja keskustellut epäilyttävinä pidettyjen henkilöiden kanssa.[314] Viattoman sivullisen pidättäneelle järjestysmiehelle tuomittiin 50 markan sakko.[315] Omavaltaisiin takavarikointeihin syyllistynyt punasotilas sai ankarana pidettävän kahden kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen.[316] Pataljoonanpäällikkö Karl Tiiro oli puolestaan vapauttanut omin lupinensa vallankumousoikeu-

---

307 Helsingin VO I 175 / 8.3.1918 (VapSA 23 A).
308 Helsingin VO I 145 / 8.3.1918 (VapSA 24 B).
309 Helsingin VO I 176 / 12.3.1918 (VapSA 23 A).
310 Huomautus vallankumousoikeuksille, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 21.2.1918.
311 Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 2.3.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
312 Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 20.3.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
313 Helsingin VO II 35 / 13.3.1918 (VapSA 23 A).
314 Hämeenlinnan VO 60 / 22.3.1918 (VapSA 18 B).
315 Hämeenlinnan VO 2.3.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1).
316 Rauman VO 34 / 5.3.1918 (VapSA 22).

dessa kolmea päivää aikaisemmin vangitun suojeluskuntalaisen.[317] Tiiro tuomittiin vankeuteen sodan loppuun saakka.[318] Rangaistus lieveni ylioikeudessa puoleksi vuodeksi vankeutta,[319] mutta Tiiro joutui vastaamaan teostaan vielä punakaartille, jonka tuomioistuimessa langetetusta tuomiosta ei kuitenkaan ole säilynyt tietoa.[320]

Hämeenlinnassa käytiin keskustelua vallankumousoikeuden toimivallasta. Vallankumousoikeus ei antanut sen paremmin yleisen syyttäjän kuin syytetyn puolustajankaan vaatimusten asioiden siirtämisestä toverioikeudelle vaikuttaa ratkaisuihinsa. Vallankumousoikeus oli siis tietoinen toimivaltansa ylittämisestä, mutta ei antanut sen haitata ratkaisutoimintaa. Samoin vallankumouksellinen ylioikeus, joka oli perustettu ohjaamaan vallankumousoikeuksien ratkaisutoimintaa ja jossa olisi pitänyt olla punaisen Suomen mittavin oikeudellinen osaaminen, astui ajoittain toimivaltansa ulkopuolelle.[321] Näistä syistä voidaan päätellä, että ylioikeuden menettelyssä oli kyse tietoisesta oman toimivallan kasvattamisesta. Aivan samoin kuin punakaarti sotkeutui vallankumousoikeuksien toimintaan, vallankumousoikeudet koettivat laajentaa toimivaltaansa punakaartille kuuluneisiin asioihin. Punakaarti oli tällaisissa ristiriidoissa lopulta vahvempi, mutta ainakin edellä mainituissa yksittäistapauksissa vallankumousoikeudet saivat laajennettua toimivaltaansa kaartin kustannuksella.

## 6.4 SYYTTEIDEN HYVÄKSYMINEN

Kuten aiemmin on esitetty, yleiset syyttäjät eivät olleet punaisessa Suomessa organisatorisesti yhtä erillisiä tuomioistuimista kuin syyttäjälaitoksen tuolloin yleensä käsitettiin olevan. Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että vallankumousoikeuksien ja yleisten syyttäjien näkemykset olisivat aina osuneet yksiin. Todellisuudessa syytteiden hyväksyminen ei ollut läheskään itsestään selvää.

Yleisiä syyttäjiä koski VLA 7.2 §, jonka mukaan heidän olisi tullut oikeudenkäynnissä esittää ”tarkoin määritellyt vaatimuksensa perusteltuina”. Näin ei

317 Hämeenlinnan VO 27 / 15.2.1918 (VROSyA D b 1).
318 Hämeenlinnan VO 33 / 18.2.1918.
319 Vallankumouksellinen ylioikeus 580 / 20.3.1918 (VapSA 17).
320 Hämeenlinnan VO 33 / 18.2.1918 ja sen yhteydessä oleva vallankumousoikeuden puheenjohtajan Jukka Telénin kirje vallankumouksselliselle ylioikeudelle 5.4.1918 (VROSyA D b 1). ”Rintamasotaoikeudeksi” itseään kutsuneessa punakaartin tuomioistuimessa (ilmeisesti kyseessä oli alueella toiminut pahamaineinen Niemströmin sotaoikeus) tuomittu rangaistus ei ollut ainakaan kuolemantuomio, sillä sen antoivat vasta valkoiset sodan jälkeen: Tiiro ammuttiin Hämeenlinnan vankileirillä 5.5.1918. (*Eerola – Eerola* 1998, s. 72, Sotasurmat / Tiiro, Karl Viktor).
321 Esimerkiksi ratkaisuissa vallankumouksellinen ylioikeus 224 / 19.3.1918 (VapSA 17) ja 699 / 19.3.1918 (VapSA 17, Rauman VO 41 / 8.3.1918 (VapSA 22)). Toisaalta ainakin kerran ylioikeus ei ratkaissut asiaa vedoten siihen, että se kuului sotaoikeuden toimivaltaan (vallankumouksellinen ylioikeus 2068 / 19.4.1918 (VapSA 17)).

kuitenkaan yleensä toimittu, vaan noudatettiin vuosisadan alun oikeuden käytäntöä: tavallisesti syyttäjät vaativat rangaistusta esittämättä minkäänlaista seuraamuskannanottoa tai perustelematta rangaistusvaatimusta ainakaan niin, että syyttäjän esittämiä näkökohtia olisi merkitty pöytäkirjaan. Jos seuraamuskannanotto esitettiin, sen ankaruutta tai lievyyttä ei juuri koskaan perusteltu. Teonkuvaus esitettiin sentään yleensä, mutta se saattoi olla hyvin ytimekäs, esimerkiksi mallia ”vaadin syytetylle rangaistusta suojeluskuntaan kuulumisesta”.[322] Toisinaan teonkuvauksen osalta viitattiin esitutkinta-aineistoon, kuten tutkimuksen liitteenä 13 olevassa esimerkkituomiossa, mutta järjestyslaitoksen raportit eivät ole aina säilyneet. Näistä syistä syyttäjätoiminnan arviointi on hankalahkoa.

Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeudet antoivat ratkaisun 534 jutussa, jossa esitettiin jonkinlainen syyte.[323] Luku on pienempi kuin käsiteltyjen oikeustapausten määrä, koska aina ei minkäänlaista syytettä esitetty tai sitten yleinen syyttäjä luopui siitä kesken oikeudenkäynnin. Lisäksi joissakin tapauksissa syytettä ei voida päätellä säilyneistä asiakirjoista. Lukuun eivät sisälly myöskään ne jutut, joissa ei annettu lopullista pääasiaratkaisua. Näistä 534 syytteestä seuraamuskannanotto sisältyi 344 syytteeseen.

Syytteiden hyväksymisprosentti oli Helsingissä 86, Hämeenlinnassa 55 ja Raumalla 77,5. Kuten tarkemmin eritellystä Helsingin aineistosta huomataan, se vaihteli melkoisesti eri asiatyyppien välillä. Siinä missä käytännössä kaikki syytteet elintarvikerikoksista ja juopumuksesta yleisellä paikalla hyväksyttiin, ainoastaan kaksi kolmesta omaisuusrikosta koskeneesta syytteestä meni läpi. Helsingin vallankumousoikeuden lukua nostaa se, että pääkaupungissa käsiteltiin Hämeenlinnan ja Rauman tuomioistuimia selvästi useammin rutiiniluontoisia juopumus- ja elintarvikeasioita, joissa syytteet lähes poikkeuksetta hyväksyttiin.

Verrattaessa yleisen syyttäjän esittämää seuraamuskannanottoa vallankumousoikeuden tuomioihin voidaan havaita niiden yleensä vastanneen toisiaan. Vallankumousoikeudet tuomitsivat myös yleisten syyttäjien vaatimaa ankarampia rangaistuksia, mutta jos seuraamuskannanotoista poikettiin, tuomio oli yleensä lievempi kuin yleisen syyttäjän vaatimus. Tässäkin suhteessa Helsingin vallankumousoikeuden eri asiatyyppien tarkastelu antaa lisävalaistusta. Siellä työtaisteluasioissa palkkojen maksuvaatimuksen ohella esitetty rangaistusvaatimus oli noin joka kolmannessa tapauksessa vallankumousoikeuden mielestä liian lievä, kun taas omaisuusrikoksissa yleinen syyttäjä vaati tuomioistuimen mielestä 58 prosentissa tapauksista liian kovaa rangaistusta.

Erityisen mielenkiintoista on tarkastella syytteiden menestymistä rikoksissa vallankumousliikettä vastaan. Edellä havaittiin vallankumousoikeuksien anta-

322 Vrt. voimassa olleesta oikeudesta *Kemppinen* 1992, s. 364.
323 Ks. liite 8.

neen näissä asioissa pääsääntöisesti melko lieviä tuomioita. Siksi ei ole yllättävää, että syytteitä hylättiin usein. Syytteiden hyväksymisprosentti rikoksissa vallankumousliikettä vastaan oli Helsingissä ja Hämeenlinnassa 69, Raumalla 68.

Rikoksissa vallankumousliikettä vastaan yleinen syyttäjä esitti seuraamuskannanoton tavallistakin harvemmin tai ainakaan sitä ei kovinkaan usein merkitty pöytäkirjaan. Silti vaikuttaa siltä, että vallankumousoikeudet antoivat näissä asioissa yleensä yleisen syyttäjän vaatimusta lievemmän tuomion. Esitetyistä vaatimuksista noin puolet oli tuomioistuinten mielestä liian ankaria. Helsingin osalta luku oli selvästi suurempi kuin kaikissa asioissa, Hämeenlinnassa ja Raumalla jonkin verran alempi. Vallankumousoikeudet tuomitsivat yleisen syyttäjän seuraamuskannanottoa ankarampia rangaistuksia lähes yhtä usein kuin muissakin asioissa.

Yleisten syyttäjien esittämien vaatimusten hyväksyminen ei ollut vallankumousoikeuksissa siis likimainkaan itsestään selvää. Syytteiden hyväksymisprosentti kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa oli vuonna 1917 ollut noin 74, joten syytteen menestymisen todennäköisyys oli vallankumousoikeuksissa jotakuinkin yhtä suuri.[324] Syytteiden melko usein tapahtunut hylkääminen todistaa, että käytännössä syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksen välillä oli eroa, vaikka syyttäjälaitos oli selvästi lähempänä tuomioistuinlaitosta kuin se oli ollut ennen vallankumousta. Yleinen syyttäjä ja tuomioistuin harkitsivat kumpikin itsenäisesti, eikä asioita ollut päätetty etukäteen. Oikeudenkäynti ei siis ollut pelkkä muodollisuus, jossa annettiin oikeuden leima ratkaisuille, jotka oli tosiasiassa tehty ennen istuntoa.

Yleisen syyttäjän tiukempi käsitys tekojen rangaistavuudesta ja niistä tuomittavista rangaistuksista johtui tämän viranomaisen läheisestä yhteydestä punakaartiin ja muuhun järjestysvaltaan. Yleinen syyttäjä toimi usein järjestyspäällikkönä, jolloin hänellä oli vallankumousoikeuden jäseniä läheisempi suhde rikoksiin sekä niiden uhreihin ja tekijöihin. Ennen muuta näin oli rikoksissa vallankumousliikettä vastaan, joiden käsittelyssä yleinen syyttäjä toimi yhteistyössä pidätyksistä vastanneen punakaartin kanssa. Kaartin näkemykset näiden tekojen vahingollisuudesta pääsivät näin vaikuttamaan yleisen syyttäjän kantoihin tavalla, joka heijastui kovempina edesvastuuvaatimuksina vallankumousoikeuden istunnoissa.

Yleisten syyttäjien kovaan linjaan vaikutti myös punaisessa tuomioistuinlaitoksessa vallinnut epävirallinen ”vaatimistaakka”. Koska vallankumousoikeudet tuomitsivat vain harvoin kovempia rangaistuksia kuin yleinen syyttäjä oli vaatinut, piti yleisen syyttäjän esittää kova vaatimus jo siksi, että vallankumousoikeuden käytettävissä olisi laajempi skaala rangaistuksia. Mikään ei tietenkään estänyt vallankumousoikeutta tuomitsemasta kovempaakin seuraamus-

324 Oikeustilasto 1917, s. 50.

ta, mutta käytännössä näin tapahtui melko harvoin. Ankaran rangaistuksen vaatiminen toimi samalla pelotteena lievän tuomion saaneelle syytetylle: ehkä ensi kerralla vallankumousoikeus hyväksyykin syyttäjän näkemyksen.

## 6.5 ASIANOSAISET

### 6.5.1 Syytetyt ja vastaajat

Tutkimuksen kohteina olevissa vallankumousoikeuksissa oli syytettyinä yhteensä 773 luonnollista tai juridista henkilöä, heistä Helsingissä 600, Hämeenlinnassa 111 ja Raumalla 62. Valtaosa heistä oli rikosasioiden syytettyjä, mutta lukuun sisältyvät myös siviiliasioiden vastaajat, joita on heidän vähälukuisuutensa vuoksi käsitelty samassa yhteydessä. Vertaamalla syytettyjen määrää juttujen määrään voidaan laskea, että vallankumousoikeuksien eteen joutui koko maassa noin 3 500 henkilöä.

Helsingin vallankumousoikeudessa syytettyjen ikärakenne on tutkimuksen liitteenä 9. Eniten oli 30–39-vuotiaita, mutta ikäryhmään 20–29-vuotta kuuluvia oli lähes yhtä paljon. Omaisuusrikoksista ja poliittisista rikoksista syytetyt olivat nuorempia, julkisen juopumuksen takia oikeuteen joutuneet puolestaan vanhempia. Syytetyt olivat vanhempia kuin raastuvanoikeudessa tuomitut, mikä johtunee juopumusrikosten suhteellisesta runsaudesta.[325] Samasta syystä hämeenlinnalaiset ja raumalaiset syytetyt olivat keskimäärin hieman nuorempia.[326]

Rikosoikeudellinen vastuuikäraja oli ollut 15 vuotta (RL 3 luku 1 §). Vallankumouksellinen lainsäädäntö vaikeni tästä kysymyksestä, mutta alle 15-vuotiaita ei ainakaan tutkituissa vallankumousoikeuksissa tuomittu. Koska rangaistusasteikkoja ei ollut, niitä ei voitu 15–18-vuotiaiden kohdalla myöskään alentaa niin kuin RL 3 luvun 2 §:ssä säädettiin, mutta syytetyn nuoruus katsottiin joskus lieventäväksi asianhaaraksi. Näin oli Helsingin vallankumousoikeuden käsittelemissä omaisuusrikoksissa, joissa tuomiot olivat nuorimmille syytetyille keskimääräistä lievempiä.[327] Muissa asioissa iän vaikutusta ei ole havaittavissa.

---

325 Raastuvanoikeuksissa vuonna 1917 tuomituista noin 78 prosenttia oli ollut 18–30-vuotiaita, kun taas 31–40-vuotiaiden osuus oli ollut vain noin 12 prosenttia. (Oikeustilasto 1917, s. 68).

326 Hämeenlinnassa oli 20–29-vuotiaita 31 ja 30–39-vuotiaita 24, muita selvästi vähemmän; ikä tiedetään 94 syytetyltä. Raumalla puolestaan 20–29-vuotiaita oli 25 ja 30–39-vuotiaita 15; ikä tiedetään 54 syytetyltä.

327 Esimerkiksi Helsingin VO I 233 / 25.3.1918, jossa 16-vuotiaalle syytetylle tuomittiin murtovarkaudesta vain kolme kuukautta tavallista vankeutta. (VapSA 23 B) Mielenkiintoinen on myös ratkaisu, jossa 22- ja 17-vuotiaille syytetyille vaadittiin varkaudesta kuutta kuukautta ehdollista vankeutta ja velvollisuutta korvata anastetun omaisuuden arvo. Oikeus päätyi omalaatui-

Helsingin raastuvanoikeudessa vuonna 1917 syytetyistä joka kymmenes oli ollut nainen.[328] Heidän suhteellinen osuutensa oli tutkituissa vallankumousoikeuksissa sama.[329] Naisia syytettiin useimmin rajahintasääntelyn rikkomisesta. Työtaistelujen aikaisiin palkkoihin liittyen Helsingissä vaadittiin rangaistusta oikeushenkilölle 34 kertaa (5,5 prosenttia syytetyistä), tosin käytännössä tuomio annettiin yhtiölle silloinkin, kun oikeuteen oli haastettu sen omistaja tai johtokunta.

Tutkimuksen liitteenä 9 olevasta taulukosta ilmenee Helsingin vallankumousoikeuteen joutuneiden sosiaalinen asema. Jakauma perustuu syytettyjen omiin ilmoituksiin tai vallankumousoikeuden tulkintoihin, joten se ei ole aukottoman luotettava.[330] Valtaosa heistä kuului työväenluokkaan, mutta eniten oli jonkinlaisen jatkokoulutuksen itselleen hankkineita. He olivat siten samassa sosiaalisessa asemassa kuin oikeuden jäsenet.

Helsingissä syytettyjen yhteiskuntaluokka vaihteli suuresti eri asiatyyppien välillä. Elintarvikejutuissa ja velkomuksissa he olivat usein kauppiaita tai muita liikemiehiä, kun taas juopumuksissa ja omaisuusrikoksissa korostui yhteiskunnan alimpien kerrosten osuus. Koska valkoinen kansanosa oli varsinkin Etelä-Suomessa punaista korkeammassa sosiaalisessa asemassa, oli luonnollista, että vallankumousoikeuksissa poliittisista rikoksista syytetyt kuuluivat keskimääräistä useammin korkeampiin yhteiskuntaluokkiin.[331] Virkamiehiä oli enemmän (43 syytettyä) kuin työmiehiä ja toimettomia yhteensä (25 syytettyä). Vallankumousoikeuden hampaissa olivat ennen muuta rautatieläiset, joiden lakkoilu oli vallankumouksen menestyksen kannalta erityisen vahingollista.[332] Käsityöläistä ylempiin sosiaaliryhmiin kuului 103 henkilöä eli 62 prosenttia kaikista poliittisista rikoksista syytetyistä.

Joukosta puuttui eräitä ammattiryhmiä. Opettajia ei ollut ensimmäistäkään, ei edes lakkoilustaan syytettynä. Punainen esivalta ei ilmeisesti pitänyt heidän työstä poisjääntiään yhtä pahana kuin rautatieläisten, joita oli tuomiolla lukuisia. Vallankumousoikeuden ainoa yhteys kirkkoon oli eräälle papille asetettu uhkasakko, jotta hän olisi merkinnyt tuomitun avioeron kirkonkirjoihin.[333] Syy-

---

sesti jakamaan seuraamuksen syytettyjen kesken: 22-vuotias velvoitettiin korvaamaan asianomistajan vahingot, kun taas 17-vuotias sai ehdollisen tuomion, joka syytetyistä epäilemättä tuntui lievemmältä. Näin toimittiin siitä huolimatta, että 17-vuotias oli ilmeisesti rikoksen suunnittelija. (Helsingin VO I 203 / 19.3.1918 (VapSA 23 B)).

328 Oikeustilasto 1917, Taulu 15.

329 Helsingissä 10,5, Hämeenlinnassa 7 ja Raumalla 11 prosenttia.

330 Esimerkiksi lentolehtisiä jakaneita arkkitehtejä ja arkkitehtiopiskelijoita kutsuttiin virallisissa asiakirjoissa ”neideiksi”. (*Setälä* 1970, s. 202–203, Helsingin VO II 115 / 8.4.1918 (Ilmoituksia yleiselle syyttäjälle ja ulosottomiehelle, VapSA 28 AA)) Ks. myös Karl Perssonin tapaus luvussa 6.3.2.1.

331 *Rasila* 1968, s. 39–43.

332 *Rinta-Tassi* 1986, s. 266–267.

333 Helsingin VO III 93 / 25.3.1918 (VapSA 23 A).

tettyinä kirkonmiehiä ei ollut lainkaan, vaikka pääkaupungin punakaarti oli pidättänyt peräti 31 pappia.[334] Kolmea juristia syytettiin poliittisista rikoksista, kuten myös kahta upseeria. Sotilaista toinen oli syyttömäksi todettu Venäjän punakaartin vääpeli[335] ja toinen eläkkeellä ollut kenraali.[336]

Syytettyjen sosiaalinen asema oli Hämeenlinnassa ja Raumalla jotakuinkin samanlainen kuin Helsingissä. Epäpoliittisissa asioissa he olivat pääasiassa tavallisia työmiehiä tai erityistaidon hankkineita ammattimiehiä.[337] Poliittisista rikoksista syytettyjen sosiaalinen asema oli täälläkin korkeampi, joukossa oli useita korkeasti koulutettuja tai johtavassa asemassa olleita henkilöitä.[338] Toisin kuin Helsingissä, opettajia oli Hämeenlinnassa tuomiolla useita. Heidän kuuden prosentin osuutensa oli huomattavan suuri, mikä selittyy Hämeenlinnan opettajaseminaarilla. Rauman vallankumousoikeudessa puolestaan nähtiin useita merimiehiä ja -kapteeneja.[339]

Maaseudulla ja pienemmillä paikkakunnilla maanseutuväestön osuus syytetyistä oli luonnollisesti suurempi. Mäntsälässä poliittisista rikoksista syytetyistä puolet oli talollisia sekä neljännes työmiehiä ja itsellisiä.[340] Huittisten, Kauvatsan ja Vampulan vallankumousoikeuksissa syytetyistä kaksi kolmasosaa oli talollisia. Loput olivat pääasiassa työmiehiä ja torppareita, mutta virkamiehiä ja toimihenkilöitä oli viiden prosentin osuus.[341] Ylempien yhteiskuntaluokkien suuri osuus selittyy sillä, että tiedot ovat paikkakunnilta, joissa käsiteltiin Helsinkiä, Hämeenlinnaa ja Raumaa enemmän poliittisia asioita.

---

334 *Rinta-Tassi* 1986, s. 346.

335 Helsingin VO II 104 / 5.4.1918 (VROSyA D a 3).

336 Helsingin VO III 79 / 5.4.1918 (VROSyA D a 3).

337 Epäpoliittisissa asioissa Hämeenlinnassa tavallisia työmiehiä oli 33 ja erityistaidon hankkineita 23 prosenttia. Raumalla oli edellisiä 47 ja jälkimmäisiä 18 prosenttia.

338 Kauppiaiden, toimihenkilöiden, virkamiesten, opettajien ja muiden ylempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluneiden osuus poliittisista rikoksista syytetyistä oli Hämeenlinnassa 38 ja Raumalla 46 prosenttia.

339 Oikeustieteen historian kannalta mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon, että eräs Raumalla syytetyistä oli Helsingin yliopiston pitkäaikainen rikosoikeuden professori Brynolf Honkasalo (1889–1973), tuolloin 27-vuotias raumalainen asianajaja. Yleinen syyttäjä vaati Honkasalolle 5 000 markan sakkoa ”suojeluskunnan järjestämisestä”. Punakaartin epäluulo oli heränyt Honkasalon kierreltyä ympäri Satakuntaa helmikuun alussa; aivan ilmeisesti Honkasalo oli yrittänyt päästä rintaman ylitse valkoisten puolelle. Honkasalo selitti oikeudessa matkojaan uteliaisuudella ja punaista järjestelmää kohtaan tuntemallaan pelolla sekä lupasi tuhat markkaa sille, joka todistaisi väitteet vääriksi. Kukaan ei onnistunut siinä, ja syyte hylättiin näyttämättömänä. Honkasalolta otettiin silti sitoumus siitä, ettei hän enää toimisi vallankumousta vastaan. Episodia ei mainita hänen muistelmissaan. (Rauman VO 24 / 26.2.1918 (VROSyA D b 1), *Honkasalo* 1967, s. 149–155, Suomen lakimiehet 1926, s. 296, Kansallisbiografia / Honkasalo, Brynolf) – Sodan jälkeen Honkasalo vaikuttaa olleen puheenjohtaja Raumalla toimineessa valkoisten kenttäoikeudessa, joka tuomitsi kuolemaan ainakin 17 punaista, muun muassa monet vallankumousoikeuden lainkäyttäjistä. (*Niemi* 2008, s. 144, *Haapala et al* 2006, s. 370, *Uola* 1994, s. 80, TMT 550/11 Uskali, Usko).

340 *Keravuori – Oksanen* 1997, s. 37.

341 *Viikki* 2000, s. 23.

### 6.5.2 Yhteiskunnallisen aseman merkitys

Tässä tutkimuksessa usein siteerattu Helsingin vallankumousoikeuden yleinen syyttäjä Robert Armas Aarnio kertoi myöhemmin, että syytettyjen sosiaalisella asemalla oli ollut vallankumousoikeudessa suuri merkitys. Hänen mukaansa tuomioita harkittaessa oli otettu ”tarkoin huomioon, minkälaisissa oloissa syytetty oli rikoksen tehnyt, mitä kouluja hän oli käynyt, minkälainen oli hänen taloudellinen ja yhteiskunnallinen asemansa, miten on syytetty saanut kootuksi rikkautensa, mistä johtuu ehkä hänen köyhyytensä ja niin edelleen”. Aarnion mielestä vallankumousoikeuksissa käyteltiin luokkaoikeutta sanan parhaimmassa merkityksessä.[342]

Aarnion lausunnosta ja kenties yleisestä mielikuvastakin poiketen syytetyn yhteiskuntaluokalla ei näytä olleen mainittavaa vaikutusta Helsingin vallankumousoikeuden ratkaisuihin ainakaan rikoksissa vallankumousta vastaan. Tämä näkyy tarkasteltaessa rangaistuksia, joita tuomittiin suojeluskuntaan kuulumisesta. Ne sopivat tämänkaltaiseen vertailuun hyvin, koska tapausten tunnusmerkistöt olivat lähes identtiset.

Helsingin vallankumousoikeus käsitteli viikolla 10 (4.–10.3.) seitsemän pelkkää suojeluskuntaan kuulumista koskenutta juttua, joissa kaikissa syyte hyväksyttiin. Tuomitut olivat sosiaalisesti heterogeenisia: mukana oli liikennetarkastaja, teknikko ja kanslisti, mutta joukkoon kuuluivat myös vahtimestari, ulkotyömies ja kaksi pelkkää työmiestä. Kaikki saivat kuitenkin saman tuomion, velvollisuuden allekirjoittaa sitoumuksen.

Yhteiskuntaluokan merkityksettömyyteen viittaavat suojeluskuntalaisuudesta tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset. Niitä annettiin Helsingissä 11. Tähänkin ryhmään kuului väkeä monesta yhteiskuntaluokasta. Vankilaan joutuivat paitsi itseään maisteriksi, filosofian kandidaatiksi, konttoristiksi ja konttoriapulaiseksi kutsuneet syytetyt, myös titteleitä ajuri, puuseppä, yövahti, entinen poliisi, sekatyömies, teatteriapulainen ja yksityisetsivä käyttäneet henkilöt. Kovimmat rangaistukset, kolmen vuoden työvankeudet, osuivat ajuri Eino Lönnrothille ja entinen poliisi Karl Mattsonille.[343]

Toisaalta työväenluokkaisuus ei ollut este pidätykselle eikä syytteelle. Helsingin punakaartin kuulustelemista henkilöistä 21 prosenttia oli statukseltaan ammatti- ja työmiehiä.[344] Helsingissä menetti punaisen vallan aikana henkensä 19 työväenluokkaan kuulunutta. *Paavolaisen* mukaan kyse on saattanut olla osin siitä, että valkoisia kannattaneita olisi rankaistu luokkapetturuudesta.[345] Työväenluokkaisten henkilöiden osuus Helsingin vallankumousoikeudessa po-

342 *Letonmäki* 1928, s. 66.
343 Helsingin VO II 3 / 1.3.1918 (VapSA 24 A, VROSyA D a 2, II osaston juttuluettelo (VapSA 28 AA)) ja Helsingin VO II 4 / 1.3.1918 (VapSA 23 A).
344 *Rinta-Tassi* 1986, s. 344.
345 *Paavolainen* 1966, s. 184.

liittisista rikoksista syytetyistä oli 31 prosenttia. Tuomioissa ei ole merkkejä siitä, että valkoisesti ajattelevaa työväkeä olisi vainottu. Kerran oikeus tosin totesi ratkaisussaan, että syytetyn olisi entisenä ammattiyhdistyksen jäsenenä pitänyt olla tietoinen Uuden poliisikoulun toiminnan luonteesta. Rangaistus ei ollut tavanomaista ankarampi, ainoastaan 225 markkaa sakkoa, mutta vallankumouksellinen ylioikeus korotti sen juuri tällä perusteella 50 vuorokaudeksi vankeutta.[346]

Yhteiskuntaluokan merkityksen selvittäminen muissa kuin poliittisissa asioissa on vaikeampaa, koska juttuja oli vähemmän ja niiden keskinäinen vaihtelu suurempaa, mutta syytettyjen kesken pienempää: toisin sanoen tavat syyllistyä esimerkiksi omaisuusrikoksiin olivat moninaiset, mutta syytetyt kuuluivat lähes aina yhteiskunnan alimpiin kerrostumiin. Elintarvikerikoksiin syyllistyneet olivat puolestaan lähes aina kauppiaita. Julkista juopumusta koskeneet rikosasiat olivat sen sijaan tapahtumainkuluiltaan selvempiä ja niistä syytetyt heterogeenisempia. Juopumusasioissa voidaankin todeta vallankumousoikeuden soveltaneen sakkoprogressiota.[347] Ne vaikuttavat kuitenkin olleen ainoita rikosasioita, joissa Helsingin vallankumousoikeus antoi syytetyn sosiaalisen aseman säännönmukaisesti vaikuttaa ratkaisuihinsa. Kuten edellä on käynyt ilmi, myöskään riita-asioissa vallankumousoikeus ei suosinut vähäväkisiä.

Edellä todettu ei tarkoita, etteikö Helsingin vallankumousoikeuden tuomioista voisi lainkaan löytää ratkaisuja, joissa tämänlaatuisia seikkoja olisi otettu huomioon. Syytetyn puutteenalaisuus oli ajoittain peruste antaa lievempi rangaistus.[348] Erityisen selvää tämä oli elintarvikejutuissa, joissa tuomiota lievennettiin lähes aina, kun syytetty tajusi vedota surkeisiin oloihinsa.[349] Huono taloudellinen tilanne kelpasi selitykseksi kaikenlaisissa jutuissa, sillä jopa suojeluskuntaan kuuluneet saivat lievempiä tuomioita, jos he osoittivat köyhyytensä syyksi järjestöön liittymiselle.[350] Varattomuuteen vetoaminen ei kuitenkaan ollut säännönmukaisesti menestyksekästä. Murtovarkaudesta syytetty 16-vuotias ”joutolainen” vetosi rahapulaansa, mutta tuomioistuin totesi ottaneensa ratkaisussaan huomioon ainoastaan syytetyn nuoruuden.[351]

---

346 Helsingin VO I 9 / 8.2.1918 (VapSA 24 A).

347 Ks. luku 6.3.2.1.

348 Vallankumousoikeus katsoi murtovarkaan ilmoituksen köyhyydestään ja työttömyydestään ”lieventäväksi asianhaaraksi”. (Helsingin VO I 295 / 5.4.1918 (VapSA 165 A)) Vekselin väärentämisestä tuomitun konttoristin rahapula oli samoin tuomiota lieventänyt seikka. (Helsingin VO I 264 / 2.4.1918 (VapSA 165 A)).

349 Esimerkiksi tapauksissa Helsingin VO I 85 / 27.2.1918 (VapSA 24 A) ja Helsingin VO I 251 / 27.3.1918 (VapSA 23 B) sakot tuomittiin ehdollisina, koska syytetyillä oli suuret perheet, toisella peräti kahdeksan lasta. Tapauksessa Helsingin VO I 61 / 21.2.1918 (VapSA 24 A) leskirouvan rangaistus oli vain ankara varoitus. Tapauksessa Helsingin VO I 79 / 23.2.1918 (VROSyA D a 2) tuomioistuin lausui työttömyyden olevan lieventävä asianhaara, mutta hyväksyi silti yleisen syyttäjän tavanmukaisen rangaistusvaatimuksen.

350 Helsingin VO I 2 ja 6 / 8.2.1918 (VapSA 24 A).

351 Helsingin VO I 233 / 25.3.1918 (VapSA 23 B). Näin myös Helsingin VO I 203 / 19.3.1918

Myöskään Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksien osalta ei ole pääteltävissä, että ratkaisut olisi tehty syytetyn sosiaalisen aseman mukaan tai edes siihen mainittavammin huomiota kiinnittäen. Hämeenlinnassa tuomittiin suojeluskuntaan kuulumisesta sotavankeuteen niin ylioppilas ja kirjapainon omistaja kuin ”joutomies” ja paitatehtaantyöläinenkin.[352] Eroa ei ole havaittavissa Raumallakaan. Toisin kuin Helsingissä, näissä vallankumousoikeuksissa ei syytetyn yksittäistapauksellinenkaan taloudellinen ahdinko ollut menestyksekäs keino selviytyä lievällä tuomiolla. Yhdessäkään pöytäkirjassa ei ole mainintaa sen ottamisesta huomioon, vaikka etenkin varkauksista ja alkoholin myynnistä syytetyt vetosivat taloudelliseen tilaansa aika ajoin.[353] Sen sijaan vallankumousoikeudet antoivat syytetyn nuoruuden, sairaalloisuuden tai kansanvaltuuskunnan määräysten epäselvyyden kaltaisten tekijöiden vaikuttaa tuomioihin lieventävästi.[354] Raumalla oikeus antoi saman rangaistuksen kahdelle varkaudesta syytetylle, joista toinen selosti tuomioistuimelle puutteenalaisuuttaan, toisen keskittyessä syyttömyytensä osoittamiseen.[355]

Voidaan siis todeta, että Aarnio vähintäänkin liioitteli lausunnossaan yhteiskuntaluokan huomioonottamisesta. Yhtä lailla vaikuttaa selvältä, etteivät vallankumousoikeudet olleet sellainen ”sorretun suoja ja siunaus köyhien”, kuten Letonmäki oli runossaan toivonut. Yhteiskuntaluokka ja syytetyn taloudellinen asema eivät olleet tuomioharkinnassa määräämiä seikkoja. Onkin huomionarvoista, että Aarnion kertomus julkaistiin suomalaiskommunistien sisällissodan kymmenvuotismuistokirjassa osana Neuvostoliittoon paenneen Lauri Letonmäen artikkelia, missä yhteydessä Aarniolla oli syy kuvata vallankumousoikeus kommunistisemmaksi kuin se oli todellisuudessa ollut. Itään paenneiden suomalaiskommunistien keskuudessa oli viisasta koettaa saada vallankumousyritys näyttämään mahdollisimman punaiselta esimerkiksi korostamalla tuomioistuinten luokkatietoisuutta.[356]

Oikeudenkäyntien ajoittaisen mielivaltaisuuden vuoksi on kuitenkin huomattava, ettei luokkaoikeuden käyttö ei ollut täysin poissuljettua. Kuten aiemmin esitellystä ylioikeuden Hausjärven vallankumousoikeutta koskevasta oikeustapauksesta ilmenee, pahimmillaan rangaistus saatettiin perustaa siihen, että ”vastaajat mahdollisesti ovat varakkaita”.[357]

---

(VapSA 23 B).

352 Hämeenlinnan VO 1 / 11.2.1918, Hämeenlinnan VO 8 / 13.2.1918, Hämeenlinnan VO 13 / 14.2.1918 ja Hämeenlinnan VO 27 / 16.2.1918 (VROSyA D b 1).

353 Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 5.3.1918, juttunumero tuntematon (VROSyA D b 1) ja Rauman VO 27 / 27.2.1918 (VapSA 22).

354 Esimerkiksi Hämeenlinnan VO 54 / 19.3.1918, Hämeenlinnan VO 60 / 22.3.1918 (VapSA 18 B) ja Rauman VO 13 / 23.2.1918 (VapSA 22).

355 Rauman VO 16 / 25.2.1918 (VapSA 22).

356 *Ylikangas* 2008.

357 Ks. luku 5.6.1.

### 6.5.3 Ulkomaalaiset syytetyt

Kansanvaltuuskunta pyrki välittämään ulkomaille myönteistä kuvaa itsestään, jotta sen toiveet tulla tunnustetuksi Suomen lailliseksi hallitukseksi olisivat parantuneet. Niinpä se teroitti toistuvasti punakaartille punaisten kontrolloimalla alueella oleilleiden harvalukuisten ulkomaalaisten koskemattomuuden tärkeyttä ja puuttui päättäväisesti kaartin toimeenpanemiin epäilyttäviin pidätyksiin. Kansanvaltuuskunnan ulkoasiain osasto koetti saada punakaartia tutkimaan ulkomaalaisiin kohdistuneita oikeudenloukkauksia. Ulkomaalaisten asema olikin varsin turvattu, eikä punainen terrori kohdistunut heihin. Kaikki vierasmaalaiset eivät tosin vastapalvelukseksi pysytelleet puolueettomina, kuten kansanvaltuuskunta huolenpitonsa ehtona edellytti, vaan tukivat valkoisten sodankäyntiä ja suojelivat pääkaupungin suojeluskuntalaisia.[358]

Ulkomaalaiset eivät kuitenkaan nauttineet koskemattomuutta, jos he syyllistyivät rikoksiin. Heitä oli Helsingin vallankumousoikeudessa syytettyinä 30, joista yksi kahteen kertaan.[359] Ulkomaalaisista valtaosa, kaikkiaan 19, oli venäläisiä, joiden lisäksi oikeudessa esiintyi yksi virolainen ja yksi liettualainen. Ruotsalaisia oli neljä. Muiden viiden ulkomaalaisen ryhmä koostuu kahdesta ranskalaisesta liikemiehestä, romanialaisesta kapellimestarista, kreikkalaisesta ravintoloitsijasta ja saksalaisesta makkaramestarista.

Ulkomaalaisten punaisessa Suomessa nauttima hienovarainen kohtelu näkyi Helsingin vallankumousoikeudessa, joka tuomitsi ulkomaalaisia rikoksentekijöitä lievemmin kuin suomalaisia. Erityiskohtelu kävi selvästi ilmi tapauksessa, joka koski kuularuiskun hankkimista suojeluskunnalle. Syytteessä olivat ruotsalainen Nils Holst ja suomalaiset Johan Holmén ja Saara Lönnfors. Juttua lykättiin ensin sen selvittämiseksi, oliko Holstin väitteessä kansalaisuudestaan perää. Asian varmistuttua oikeus julisti tuomionsa: Holménille viisi vuotta työvankeutta ja omaisuuden menettäminen valtiolle, mutta Holstille ainoastaan varallisuusrangaistus, tosin korkeana pidettävä 2 000 markan sakko – siitä huolimatta, että oikeuden mielestä sekä Holst että Holmén olivat ”täydellisiä vastavallankumouksellisia” ja vaikka asiakirjojen perusteella molempien syyllisyys oli ollut yhtä suuri.[360]

---

358 Ulkomaisten oikeuksien turvaaminen, *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja* 2.2.1918, *Rinta-Tassi* 1986, s. 414–415, *Paavolainen* 1966, s. 295–297.

359 Henkilön tulkitsemisessa ulkomaalaiseksi on noudatettu varovaisuutta. Pelkän nimen perusteella ketään ei ole luokiteltu ulkomaalaiseksi, vaan pöytäkirjoissa on täytynyt olla yksiselitteinen maininta kotimaasta. Ulkomaalaisiksi on ilman nimenomaista huomautusta tulkittu myös ne syytetyt, joiden on ilmoitettu kuuluvan sotilaina venäläiseen sotaväkeen. Sen sijaan pelkkä maininta olemisesta ”kirjoilla Venäjällä” (Helsingin VO I 221 / 21.3.1918 (VapSA 23 A)) ei ole riittänyt, kuten ei venäläinen nimi siinäkään tapauksessa, että myös ammatti, laivatyömies, viittaisi venäläisyyteen (Helsingin VO I 257 / 28.3.1918 (VapSA 23 A)).

360 Helsingin VO II 39 / 15.3.1918 (VapSA 23 A). Lönnfors sai 1 000 markan sakon, mutta hän olikin vain avunantaja.

Kyse ei ollut yksittäistapauksesta. Kahdessa palkkariidassa, joissa vastaajina olivat kreikkalainen ravintoloitsija[361] ja ruotsalainen liikkeenomistaja[362], vallankumousoikeus hylkäsi yleisen syyttäjän vaatimukset kokonaan tai osittain, vaikka näissä asioissa syytteitä hylättiin yleisesti ottaen harvoin. Sotaväkeen kuulumattomista 17 ulkomaalaisesta syytetystä ainoastaan kahdeksan sai lopullisen langettavan tuomion, muut joko vapautettiin tai heidän asioidensa käsittelyä lykättiin niin pitkälle, ettei ratkaisuja ehditty koskaan antaa.

Ratkaisukäytännön lisäksi ulkomaalaisten vastaajien jutuissa oli silmiinpistävää käsittelyn perinpohjaisuus. Prokuraattori saattoi käydä ennen oikeudenkäyntiä pitkää ja huomattavan juridista kirjeenvaihtoa asianosaisten kanssa, mutta myös vallankumousoikeus keskittyi näihin asioihin. Romanialaisen kapellimestari Basil Borteanun ja hänen orkesterinsa jäsenen Feodor Klossen välisessä palkkariidassa se julisti ratkaisun vasta viikon kuluttua asian käsittelystä, mikä oli äärimmäisen poikkeuksellista. Pitkään mietitty ratkaisu oli epätavallisen perusteellinen, vaikka siinä jätettiinkin Borteanun oikeuspaikkaväitteet huomiotta.[363] Kun ranskalaisia liikemiehiä epäiltiin yrityksestä salakuljettaa 242 kiloa platinaa maasta, kuulusteluihin kutsuttiin mukaan ulkoasiain valtuutettu Yrjö Sirola, koska asialla oli suurvaltapoliittisia ja kansainvälisoikeudellisia ulottuvuuksia.[364] Vallankumousoikeus näki vaivaa tulkin järjestämisestä ulkomaisille syytetyille,[365] mikä ei ollut itsestäänselvyys suomea taitamattomien suomenruotsalaisten kohdalla.[366]

Ulkomaalaisista syytetyistä 13 oli Helsinkiin sijoitettujen Venäjän Itämeren laivaston yksiköiden sotilaita. Heidän saamissaan tuomioissa oli erikoista se, ettei yksikään niistä ollut langettava. Syytteitä kyllä esitettiin: sotilaat joutuivat vastaamaan muun muassa kahdesta kuolemantuottamuksesta[367] sekä ”ammuskelusta ja rähinästä Heimolan talolla”[368]. Tuomiot olivat kuitenkin vapauttavia tai käsittelyä lykättiin niin pitkälle, ettei ratkaisuja ehditty antaa. Syytteitä hylättiin lähinnä siksi, ettei niitä tuomioistuimen mielestä saatu riittävästi näytetyiksi. Se tuntuu kuitenkin tekosyyltä, sillä tuomitsematta jäi myös ilmiselviä tapauksia. Eräässä tapauksessa laivaston esikunnan asialla ollut lähetti oli hurjastellut Siltasaarenkadulla ja törmännyt autollaan jalankulkijaan, joka oli kuol-

361 Helsingin VO III 58 / 28.3.1918 (VapSA 23 B).
362 Helsingin VO III 6 / 14.3.1918 (VapSA 24 B).
363 Helsingin VO III 49 / 26.3.1918 (VapSa 23 B).
364 Helsingin VO I 298 / 6.4.1918 (VapSA 165 A). Tapauksesta myös Pekka Kempin kertomus, kansio 11, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, TA.
365 Helsingin VO III 58 / 28.3.1918 (VapSA 23 B). Helsingin vallankumousoikeudessa oli *Työmiehen* mukaan Konrad Kuusisto -niminen henkilö tulkkina, mutta koska häneen ei viitata yhdessäkään pöytäkirjassa, on syytä epäillä, hoitiko Kuusisto todellisuudessa koskaan virkaansa. (Helsingin vallankumousoikeuden toinen osasto, *Työmies* 1.3.1918)
366 Helsingin VO II 22 / 8.3.1918 (VapSA 23 B).
367 Helsingin VO I 292 / 5.4.1918 ja Helsingin VO I 296 / 5.4.1918 (VapSA 165 A).
368 Helsingin VO I 293 / 5.4.1918 (VapSA 165 A).

lut saamiinsa vammoihin. Rangaistusta kuolemantuottamuksesta ei tuomittu, vaikka syyllisyys tuli selväksi. Vallankumousoikeus katsoi riittäväksi kehottaa lähettiä ajamaan vastedes varovaisemmin.[369]

Pelko laivaston reaktioista oli osittain ylimitoitettua. Laivasto piti kyllä huolen omistaan, mutta vain valikoiden. Vaikka oikeus haki siltä joskus luvan syytetyn haastamiseen,[370] suurimmasta osasta tavallisten sotilaiden tapauksia laivasto ei vaikuta välittäneen. Sotilaille ei yleensä annettu lainopillista apua, eikä sotaväki lähettänyt oikeudelle syytettyjen sotilaiden asioita koskeneita kirjelmiä. Toisaalta kun syytetyt olivat rivimiehiä merkittävämpiä, ei sotaväki turhia kursaillut: Itämeren laivaston päällikkö kävi kolmen kansankontrollöörin asiasta kirjeenvaihtoa prokuraattorin kanssa, joka lopulta kehotti Helsingin vallankumousoikeutta ryhtymään pikaisiin toimenpiteisiin mainiten saaneensa tietää, että ”jos kansankontrollöörejä Naumoffia, Sokoloffia ja Semeneffiä ei heti vapauteta, niin venäläisten taholta hävitetään koko kaupunki”. Vallankumousoikeus ei kyennyt ratkaisemaan oikeustapausta, mutta syytetyt päästettiin vapauteen odottamaan jatkokäsittelyä.[371] Asiaan ei koskaan palattu. Laivastolla oli siis halutessaan vaikutusvaltaa, mutta vallankumousoikeus antoi sen vaikuttaa ratkaisuihinsa silloinkin, kun uhkauksia ei esitetty. Ratkaisukäytäntö oli varmuuden vuoksi rivisotilaidenkin kohdalla lievempi.

### 6.5.4 Kantajat

Prosessi vallankumousoikeudessa ei välttämättä käynnistynyt viranomaisaloitteisesti, vaan myös yksittäiset kansalaiset saattoivat panna juttuja vireille. Näin oli tietysti riita-asioissa, mutta myös rikosasioissa prosessi saattoi käynnistyä niin, että rangaistusta vaati vain (kantajaksi pöytäkirjoissa joskus kutsuttu) asianomistaja. Helsingin vallankumousoikeudessa esiintyneistä kantajista valtaosa oli asioissa, joissa työläiset vaativat työtaistelujen aikaisia palkkojaan työnantajiltaan: kantajina oli yhteensä 150 henkilöä tai henkilöryhmää, joista 77 työtaisteluasioissa. Joukkoon ei ole laskettu pöytäkirjoihin usein kantajiksi merkittyjä pidätyksen suorittaneita järjestyslaitoksen edustajia eikä muita valvontaviranomaisia, vaan ainoastaan oikeudenkäynnin omassa intressissään vireille panneet kansalaiset.

Liitteenä 9 oleva Helsingin vallankumousoikeudessa esiintyneiden kantajien sosiaalijakauma ei ole kovin havainnollinen, koska valtaosa kantajista oli palkkojaan vaatineita työläisryhmiä. Yksittäisten kantajien ammatti ilmoitettiin vain 40 kertaa. Valtaosa kuului työväenluokkaan ja sen alimpiin kerroksiin, mutta

369 Helsingin VO I 292 / 5.4.1918 (VapSA 165 A).
370 Helsingin VO I 52 / 19.2.1918 (VapSA 24 A).
371 Helsingin VO I 287 / 4.4.1918 (VapSA 165 A).

joukossa oli myös yksi maisteriksi tituleerattu.[372] Neljässä omaisuusrikoksessa kantajana oli oikeushenkilö. Mielenkiintoista kyllä, vallankumousoikeus suhtautui yrityksiin asiallisesti, esimerkiksi Amerikkalainen Räätäliliike Oy voitti raastuvanoikeudessa kesken jääneen juttunsa.[373] Ainoat ulkomaalaiset kantajat olivat venäläisiä sotilaita. Toinen oli korvausta liikenneonnettomuudesta vaatinut venäläinen matruusi[374] ja toinen Viaporin Satamakomitea[375], jonka Kansallis-Osake-Pankin luotottama halkokauppa T:mi Auer & Lindforsin kanssa johti monimutkaiseen velvoiteoikeudelliseen riitaan.

Kantajat ja asianomistajat eivät aina saapuneet oikeuteen. Kyse oli lähinnä asioista, joiden käsittely oli alkanut jo raastuvanoikeudessa ja joita nyt jatkettiin, mutta myös joidenkin viranomaisaloitteisesti käynnistyneiden prosessien asianomistajat pysyivät poissa. Poissaolo kertoi näiden henkilöiden suhtautumisesta tuomioistuimeen. Sen kanssa ei haluttu olla tekemisissä, vaikka oikeudenkäynti olisikin todennäköisesti päättynyt voitollisesti. Jos työnantajaa ei prosessi kiinnostanut, kävi joskus niin, että yrityksen henkilöstö otti aloitteen omiin käsiinsä. Niinpä myymälävarkautta todistaneet työntekijät vaativat korvauksia syytetyltä, kun Stockmannia ei muuten edustettu.[376]

Tietoja kantajista muilta paikkakunnilta ei ole juuri säilynyt, olihan vallankumousoikeuksissa siviiliasioita yleensäkin melko vähän. Hämeenlinnassa ratkaistuista neljästä siviiliasiasta kahdessa kantaja oli vekseliä maksuun vaatinut Suomen pankin paikalliskonttorin komissaari, joten vain kahdessa oikeustapauksessa kantaja oli tavallinen kansalainen. Pöytäkirjoissa ei ole mainittu kantajien ammatteja, mutta riitojen tosiseikastoista päätellen molemmat olivat työväenluokkaisia henkilöitä. Rauman ainoa siviiliasia oli avioero, jonka hakijaa kutsuttiin ”työmiehenvaimoksi”.[377]

## 6.6 VALLANKUMOUSOIKEUKSIEN VÄLISET EROT

Tutkimuksessa on käsitelty tarkimmin ratkaisukäytäntöä Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksissa. Ne olivat vallankumouksen kannalta varsin erilaisia kaupunkeja. Helsinki oli vallankumouksen keskus, ja sen johto työskenteli Kansanvaltuuskunnan taloksi nimetyssä Senaatintalossa kaupungin sydämessä.[378] Kaupunki oli varsin työväenluokkainen, sillä sen noin 160 000 asukkaasta yli puolet kuului henkikirjoituksessa käytetyn ryhmittelyn

372 Helsingin VO I 142 / 8.3.1918 (VapSA 24 B).
373 Helsingin VO I 193 / 15.3.1918 (VapSA 23 B).
374 Helsingin VO I 280 / 3.4.1918 (VapSA 165 A).
375 Helsingin VO I 80 / 25.2.1918 (VapSA 28 AA).
376 Helsingin VO I 279 / 3.4.1918 (VapSA 165 A).
377 Rauman VO 51 / 19.3.1918 (VapSA 22).
378 *Rinta-Tassi* 1986, s. 284.

mukaan työläisiin tai palvelusväkeen. Vasemmiston vaalikannatus oli vuonna 1917 ollut lähemmäs 50 prosenttia.[379]

Punainen terrori oli pääkaupungissa suhteellisen voimakasta, kenties johtuen siitä, että Helsingissä asui suhteellisesti paljon valkoisiin luettavia henkilöitä. Punaisen terrorin uhreina menetti henkensä 79 henkilöä eli väkilukuun suhteuttaenkin keskimääräistä enemmän. Tästä huolimatta Helsinki oli punaisena aikana yleisesti ottaen varsin rauhallinen. Järjestyksenpidosta vastasi entisen suojeluskuntalaisen Edvard Nyqvistin johtama järjestyslaitos, jonka vahvuus oli suurempi kuin kumousta edeltäneen esivallan. Nyqvistin kiistattomat ansiot järjestyksen ylläpitämisessä pelastivat hänet myöhemmin kuolemantuomiolta.[380]

Hämeenlinnassa vasemmisto oli vahvempi kuin Helsingissä. Sosialidemokraattisen puolueen kannatus oli vuonna 1917 ollut Hämeen läänissä yli 60 prosenttia, ja Etelä-Hämeen vaalipiirin 11 paikasta puolue oli saanut seitsemän.[381] Tästä huolimatta vallanotto Hämeenlinnassa antoi odottaa itseään. Paikkakunnalla koetettiin pysytellä tapahtumien ulkopuolella. Vallankumouksen toteuttamiseen tarvittiin venäläisen sotaväen ja Turusta saapuneen punakaartilaisosaston myötävaikutusta. Hämeenlinnan työväenyhdistys jäi vallankumouskevään tapahtumissa sivustakatsojaksi, kun todellista valtaa paikkakunnalla piti Hämeenlinnan punakaarti.[382]

Hämeenlinna oli enimmän osan aikaa sotatapahtumien ulkopuolella, eivätkä paikalliset valkoiset järjestäneet vastarintaa. Paikkakunta välttyi pahimmalta punaiselta terrorilta, sillä henkensä menetti ainoastaan yhdeksän valkoista siviiliä. Murhat tapahtuivat huhtikuussa Hämeen muututtua sotatapahtumien näyttämöksi.[383] Järjestyksenpidosta Hämeenlinnassa vastasi järjestyspäälliköksi valittu Hattulan nimismies Siimes Kanervio. Hänen tarmokkuutensa vankien suojelemisessa johti lopulta hengenmenoon, kun niin sanottu Niemströmin sotaoikeus tuomitsi Kanervion kuolemaan tämän vapautettua valkoisia vankeja ilmeisen omavaltaisesti.[384]

Rauman tapahtumat vallankumouksen aikana vahvistavat havaintoa länsirannikon muuta maata vähäisemmästä vallankumouksellisuudesta.[385] Vasemmiston vaalikannatus oli syksyllä 1917 ollut vain 39 prosenttia. Rauma pysyttelikin puolueettomana vielä viikon vallankumouksen alkamisen jälkeen, ja leh-

379 *Åström* 1956, s. 11 ja 48–50, *Tuomisto* 1990, s. 35–40, *Piilonen* 1982 s. 236–237.
380 *Piilonen* 1982, s. 220–224, *Paavolainen* 1966, s. 128, *Rinta-Tassi* 1986, s. 495, *Viljanen* 1956, s. 195.
381 *Piilonen* 1982, s. 55, *Kivisalo* 1931, s. 62.
382 *Myllyniemi* 2007, s. 119–121, *Saari* 1988, s. 130–132, *Korjus* 1998, s. 26–37.
383 *Paavolainen* 1966, s. 114–115, 135 ja 319, *Syrjänen*, s. 71.
384 *Myllyniemi* 2007, s. 56–62, *Koskimies* 1966, s. 600–602, *Välisalmi* 1946, s. 312–313, *Piilonen* 1982, s. 345, *Eerola – Eerola* 1998, s. 74–75.
385 *Piilonen* 1982, s. 161, 212–213 ja 225.

dissä julkaistiin valkoisten julistuksia. Vallankumous tehtiin, kun Tampereelta saapui apujoukkoja.[386] Rauma oli Hämeenlinnan lailla sotatapahtumien ulkopuolella. Suojeluskuntalaiset olivat paenneet Uudenkaupungin suuntaan, eikä kaupungissa ollut punaista terroria punavallan aikana. Lähimmät taistelut käytiin Eurassa. Sen sijaan yksittäinen kaartilaisosasto palasi kaupunkiin punaisten jo vetäydyttyä ja surmasi seitsemän henkilöä.[387]

Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman väliset erot koossa, vasemmiston kannatuksessa ja suhtautumisessa vallankumoukseen eivät näkyneet kaupunkien vallankumousoikeuksien toiminnassa. Kuten edellä on käynyt ilmi, prosessinormeja noudatettiin yleisesti ottaen melko samansuuntaisesti. Samoin tuomioistuinten ratkaisukäytäntö oli melko yhtäläinen.

Pieniä eroja vallankumousoikeuksien väliltä toki löytyy. Merkittävin niistä on Rauman vallankumousoikeuden haluttomuus tuomita ehdottomia vankeusrangaistuksia, mutta sekin selittynee sillä, että tuomioistuin siirsi poikkeuksellisen monta juttua Euran vallankumousoikeuteen. Helsingin ja Hämeenlinnan vallankumousoikeuksia vaikuttaa taas erottaneen se, että Hämeenlinnassa annettiin omaisuusrikoksissa kovempia tuomioita kuin Helsingissä, kun taas vastavallankumouksellisten tekojen osalta Hämeenlinnassa ei oltu niin ankaria kuin pääkaupungissa. Lisäksi Helsingissä suhtauduttiin avustajan käyttöön kielteisemmin. Erot eivät ole suuria, mutta voitaneen silti sanoa, että Hämeenlinnan vallankumousoikeus suhtautui Helsingin tuomioistuinta penseämmin vallankumouksellisessa tilanteessa tarpeelliseen oikeudenkäyttöön. Syyt tähän lienevät olleet Hämeenlinnan keskimääräistä vähäisemmässä vallankumouksellisessa innostuksessa verrattuna toisaalta siihen, että Helsinki oli punaisen Suomen keskuspaikka.

Helsinki, Hämeenlinna ja Rauma olivat erikokoisia kaupunkeja ja suhtautuminen vallankumoukseen vaihteli niiden välillä jonkin verran. Silti vaikuttaa siltä, että näiden paikkakuntien vallankumousoikeudet antoivat pitkälti samankaltaisia tuomioita samoista asioista ja sovelsivat prosessinormeja samansuuntaisesti. Muuta kautta saatava informaatio muista vallankumousoikeuksista ei kumoa niitä yleisempiä havaintoja, joita on voitu tehdä Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksien perusteella. Havainnot näiden vallankumousoikeuksien toiminnasta vaikuttavat olevan yleistettävissä maan muihin vallankumousoikeuksiin.

Ratkaisujen asettuminen yleisesti ottaen samansuuntaisiksi on siinä mielessä yllättävää, että punainen lainsäädäntö antoi lainsoveltajille hyvin pitkälle vapaat kädet toimia haluamallaan tavalla. ”Kansanmiehen omatunto” oli kaikkea

386 *Haapala et al* 2006, s. 361–365, *Kallio* 1982, s. 39, *Pohjalainen* 1992, s. 45, *Niemi* 2008, s. 59–60 ja 75.

387 *Haapala et al* 2006, s. 365–369, *Paavolainen* 1966, s. 134–135 ja 318, *Niemi* 2008, s. 59–60, *Uola* 1994, s. 52–57.

muuta kuin täsmällinen ohjenuora, eikä tuomareilla ollut kokemusta juridiikasta. Keskushallinto ei kontrolloinut vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntöä millään tavalla. Vallankumouksellisen ylioikeuden ohjaus ei sekään ole voinut vaikuttaa olennaisesti vallankumousoikeuksien toimintaan, koska ylioikeus saatiin koottua vasta maaliskuussa, eikä sen ratkaisuja etenkään huhtikuussa voitu toimittaa alioikeuksien tietoon. Eri vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntöjen yhtenäisyyden onkin siis johduttava muista kuin juridisista seikoista.

Vallankumousoikeuksille yhteistä oli ennen muuta niiden kokoonpano. Tuomarit valittiin kaikkialla samalla tavalla, ja tehtäviin valikoitui henkilöitä, joilla oli samanlainen tausta työväenliikkeessä. Voidaan olettaa, että heidän käsityksensä oikeasta ja väärästä sekä ankarasta ja lievästä rangaistuksesta samoin kuin vallankumouksen menestyksen kannalta tarpeellisista toimenpiteistä olivat koko lailla samansuuntaiset. Toki tästä oli poikkeuksia, kuten esimerkiksi Akaan yhteydessä on nähty, mutta yleisesti ottaen tuomareiden tausta oli varsin yhdenmukainen. Vallankumousoikeuksien tuomareiden yhteiskunnallinen ja sosiaalinen homogeenisyys aiheutti sen, että vallankumousoikeuksien tuomiot olivat samansuuntaisia kautta punaisen Suomen.

## 6.7 VALLANKUMOUKSELLINEN YLIOIKEUS

### 6.7.1 Vallankumouksellista ylioikeutta koskenut lainsäädäntö

Autonomian ajalla tuomioistuinlaitos oli kolmiportainen. Kihlakunnan- ja raastuvanoikeuden ratkaisusta sai hakea muutosta hovioikeudelta, jonka ratkaisut voitiin vielä viedä senaatin oikeusosaston arvioitaviksi.[388] Kansanvaltuuskunta ei katsonut kolmiportaista tuomioistuinlaitosta tarpeelliseksi, vaan perusti vain yhden muutoksenhakutuomioistuimen, vallankumouksellisen ylioikeuden. Sen piti suuremmalla asiantuntemuksellaan varmistaa tuomioiden oikeellisuus ja yhtenäistää vallankumousoikeuksien kirjavaa käytäntöä. Ylioikeuden perustaminen kertoi myös siitä, ettei vallankumoushallitus täysin luottanut paikallisiin tuomareihin.[389]

Vallankumouksellinen ylioikeus mainittiin kahdessa VL:n pykälässä. Ne koskivat ylioikeuden toimivaltaa ja kokoonpanoa sekä muutoksenhakumenettelyä. Tarkempaa sääntelyä annettiin soveltamisasetuksessa, jossa säädettiin asioiden käsittelyn tapahtuvan lähtökohtaisesti kirjallisesti (VLA 7.4 §). Ylioikeus velvoitettiin asetuksella myös pitämään pöytäkirjaa toiminnastaan (VLA 6.1 §).

---

388 *Granfelt* 1909, s. 51–57.

389 Näin myös vallankumouksellisen ylioikeuden jäsen Eemeli Paronen (Turun HO:n akti s. 1170, S. D. 1921 (TMA E b f : 4)).

Muuten ylioikeuden oletettiin ilmeisesti noudattavan alioikeuksista annettua lainsäädäntöä soveltuvin osin.

Vallankumouksellinen ylioikeus tutki valitukset vallankumousoikeuksien tekemistä ratkaisuista (VL 10 §). Sille annettiin rikosasioissa valta käsitellä asia myös silloin, kun muutosta ei ollut haettu. Tämän mahdollistamiseksi alioikeuksien oli lähetettävä ylioikeudelle oikeudenkäyntiaineisto kaikista käsittelemistään jutuista. Oikeus muuttaa alioikeuksien ratkaisuja oma-aloitteisesti vahvisti ylioikeuden valvontavaltaa, koska sen toimivalta ei ollut asianosaisaktiivisuudesta riippuvainen, vaan kaikki halutut asiat voitiin käsitellä. Oikeus ei VTLL 6.2 §:n mukaan ulottunut siviiliasioihin, jotka eivät olleetkaan vallankumouksen kannalta niin keskeisiä kuin rikosasiat. Tarkastusvaltaa rajoitti se, etteivät tuomion lainvoimaisuus ja täytäntöönpano riippuneet asian käsittelystä ylioikeudessa, vaan vallankumousoikeuden ratkaisu voitiin panna täytäntöön odottamatta ylioikeuden kannanottoa (VL 9 ja 13 §). Tämä erotti ylioikeuden tarkastusoikeuden voimassa olleen oikeuden mukaisesta törkeimpien rikosasioiden alistamisesta hovioikeudelle, koska niissä annettuja tuomioita ei ollut saanut panna täytäntöön ennen hovioikeuden ratkaisua (OK 25 luku 5 §).

Pöytäkirjaotepohjien mukaan vallankumouksellinen ylioikeus teki ratkaisut ”jutussa syntyneet asiakirjat luettua[an] ja asiaa tutkittuaan”. VLA 7.4 §:ssä säädettiin, että ylioikeuden oli ratkaistava asiat alioikeuden pöytäkirjan ja siihen sisältyvän selostuksen perusteella. Ylioikeuden käytössä oli kuitenkin myös valitus, jos sellainen oli tehty. Asianosaisten suullinen kuuleminen vielä ylioikeudessa oli mahdollista, jos oikeus erityisistä syistä niin päätti. Tuomioistuin teki toimintansa ensi päivinä ainakin neljästi ratkaisun syytetyn kutsumisesta suulliseen kuulemiseen, mutta varmaa on ainoastaan kahden suullisen istunnon toteutuminen.[390] Pääsääntöisesti oikeudenkäynnit olivat kirjallisia.[391]

Vallankumouksellinen ylioikeus oli muutoksenhakutuomioistuin. Toisin kuin hovioikeuksien, sen ei kuulunut käsitellä minkäänlaisia juttuja ensimmäisenä asteena (OK 8 luku 2 §). Laki oli tässä suhteessa selvä, ja ylioikeus oli vielä itse nimenomaisesti kieltänyt juttujen siirtämisen suoraan sille.[392] Lainsäädäntö ja käytäntö eivät kuitenkaan vastanneet täysin toisiaan, vaan vallankumouksellinen ylioikeus käsitteli joitakin asioita suoraan ensimmäisenä oikeusasteena. Kyse oli tavallista vaikeammista asioista, joita alioikeudet eivät halunneet itse ratkaista.[393]

---

390 Vallankumouksellinen ylioikeus 95 / 5.3.1918 ja 224 / 19.3.1918 (VapSA 17), vallankumouksellinen ylioikeus 217 / 6.3.1918 (ote pöytäkirjasta VapSA 20) sekä vallankumouksellinen ylioikeus 136 / 9.3.1918 (ote pöytäkirjasta VapSA 20 B).

391 Näin myös VRYO 19055 / Jämsén, Matti.

392 Ohjeita asiain käsittelyssä (VapSA 17 ja *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 8.3.1918).

393 Esimerkiksi asiat vallankumouksellinen ylioikeus 217 / 6.3.1918 (ote pöytäkirjasta VapSA 20) sekä 460 / 12.3.1918 ja 1140 / 22.4.1918 (VapSA 17).

Vallankumouksellinen ylioikeus sai toimia ilman valvontaa ja velvollisuutta raportoida lainsäädäntöelimille. Näin se oli itsenäisempi kuin vastaavat toimielimet valtiosääntöehdotuksessa tai korkeimmista tuomioistuimista annetuista laeista laadituissa mietinnöissä vuonna 1917. Näin raskaita byrokraattisia muotoja ei kannattanut luoda kesken vallankumouksen, koska jo luotujen järjestelmien käynnistyminen ja toiminta oli vaikeuksien sävyttämää.

Voimassa ollut prosessioikeus tunsi *reformatio in pejus* -säännön.[394] Kansanvaltuuskunnan säätämissä laeissa ei ole viitteitä siitä, että se olisi otettu osaksi punaista prosessioikeutta. Se oli malliesimerkki kaavoista, joiden noudattamiseen ei saanut takertua. On varmaa, ettei muutoksenhakutuomioistuimen toimivaltaa rajoittanut muutoksenhakijan prosessuaalinen asema. Koska vallankumouksellinen ylioikeus käsitteli asioita myös oma-aloitteisesti, se saattoi aina toimia juuri niin kuin parhaaksi näki.

Suomalaisessa oikeustieteessä oli ennen sisällissotaa lähennytty aiemmin vieroksuttua ajatusta siitä, että ylimpien oikeusasteiden ratkaisuilla olisi voinut olla ennakkotapausarvoa. Senaatin oikeusosaston ratkaisuja oli tässä tarkoituksessa julkaistu oikeudellisissa aikakauslehdissä.[395] Punaisessa lainsäädännössä ei otettu kantaa ylioikeuden ratkaisujen ennakkotapauksellisuuteen. Se olisikin ollut turhaa, sillä käytännössä vallankumouksellisen ylioikeuden ratkaisuilla ei voinut olla tällaista vaikutusta. Ylioikeuden ratkaisuista ei tiedotettu muita kuin jutun käsitellyttä alioikeutta, eikä niitä julkaistu missään. Lehdistössäkään ei kerrottu ylioikeuden ratkaisuista, vaikka niissä oli paljon uutisia oikeudenkäynneistä alioikeuksissa. Vallankumousoikeuksilla ei siten ollut keinoa saada selville ylioikeuden ratkaisukäytäntöä.

### 6.7.2 Vallankumouksellisen ylioikeuden toiminta

Vallankumouksellinen ylioikeus perustettiin samalla vallankumousoikeuksista 1.2. annetulla väliaikaisella lailla kuin paikallisetkin vallankumousoikeudet. Ylioikeus ei kuitenkaan järjestäytynyt yhtä nopeasti kuin alioikeudet. Ylioikeuden puheenjohtajan, kymmenen jäsenen ja yleisen syyttäjän valinta kuului työväen pääneuvostolle, jolla oli vaikeuksia löytää halukkaita tuomareita.[396] Oikeusasiain osaston valtuutettujen kiirehtimispyynnöstä huolimatta heidät nimi-

394 Säännön mukaan ylempi tuomioistuin ei voi muuttaa valituksen kohteena olevaa ratkaisua muutoksenhakijan vahingoksi, ellei tämän vastapuoli ole myös valittanut. Vuosisadan alun oikeuden mukaan sääntö ei ollut voimassa ylemmälle tuomioistuimelle alistetuissa asioissa. (*Granfelt* 1911, s. 125, *Wrede* 1912, s. 254).

395 *Pihlajamäki* 2009a, s. 6–8 ja 11–13, *Kemppinen* 1992, s. 368.

396 Ks. tästä luku 4.7.2.

*Vallankumouksellisen ylioikeuden puheenjohtaja Kaarlo Harvala.*

tettiin vasta 21.2.[397] Ratkaisutoiminta ei alkanut heti, vaan ylioikeus laati loppukuun itselleen työjärjestystä.[398]

Myös yleisen syyttäjän nimittämisessä oli vaikeuksia. Kuten edellä on käynyt ilmi, työväen pääneuvosto yritti sälyttää valinnan prokuraattorille, vaikka VL 10 §:n mukaan sen itsensä olisi pitänyt hoitaa asia. Prokuraattori Turkia antoi lopulta periksi ja valitsi syyttäjäksi tehtävään tarjoutuneen 57-vuotiaan lahtelaisen Rikhard Johanssonin. Hänen ansioluettelonsa oli yleiseen tasoon nähden vaikuttava: kaksikielinen Johansson oli paitsi ”mielipiteiltään sosialidemokraatti”, myös työskennellyt Uudenmaan lääninhallituksen ylikanslistina, harjoittanut useita vuosia asianajoa sekä ”toiminut erinäisillä kihlakunnantuomareilla ylöspanijana [ja] kaksillakymmenillä käräjillä pöytäkirjan pitäjänä”.[399]

Vallankumouksellisen ylioikeuden puheenjohtajaksi nimitettiin tamperelainen sanomalehtimies ja asioitsija Kaarlo Harvala (1885–1942). Ennen nimitystään hän oli ehtinyt toimia hetken Tampereen vallankumousoikeuden puheenjohtajana.[400] Harvala ei ollut itsestään selvä valinta ylioikeuden puheenjohtajaksi, sillä ainakin Matti Airolaa kysyttiin ennen häntä.[401] Ylioikeuden jäsenistä neljä oli ollut kansanedustajia, mikä osoittaa, kuinka tärkeänä toimielintä pidettiin.[402]

Ylioikeuden jäsenten nimittämistä koskenut ongelma oli ilmeisesti ratkaistu valitsemalla osa jäsenistä enemmän tai vähemmän vastoin tahtoaan. Monet valituista eivät nimittäin koskaan osallistuneet oikeuden työskentelyyn. Tuomio-

397 VRYO 23471 / Harvala, Kaarlo Jafet, SKA 21 D a.

398 Pöytäkirja tehty Vallankumouksellisen Ylioikeuden istunnossa Kansanvaltuuskunnan talolla entisen Senatin Oikeusosaston istuntohuoneessa 1 p:nä maaliskuuta 1918 (VapSA 17).

399 Prokuraattorin kirjeet työväen pääneuvostolle 26.2.1918 (nro 87) ja 28.2.1918 (nro 97) sekä kansanvaltuuskunnalle 6.3.1918 (nro 153) (SKA 24), *Rinta-Tassi* 1986, s. 240, VRYO 25991 / Johansson, Rikhard Ferdinand.

400 Tampereen VO:n pöytäkirjat (VapSA 25 A).

401 *Railas* 1984, s. 78.

402 Ks. liite 3.

istuimen kokoonpano muuttui alati, koska pois jääneiden tilalle oli nimitettävä uusia. Ylioikeuden paettua Viipuriin havaittiin, ettei alkuperäisistä lainkäyttäjistä ollut jäljellä kuin puheenjohtaja Harvala ja syyttäjä Johansson, tosin Tyko Varto palasi pian tuomioistuimen vahvuuteen. Viipurissa oikeus toimi pahasti vajaalukuisena, sillä joinakin päivinä vain kolme oikeuden jäsentä hoiti virkaansa.[403]

Vallankumouksellinen ylioikeus saattoi alkaa ratkaista juttuja jo 1.3., mutta viimeistään näin tapahtui 5.3., jolloin laadittiin varhaisin säilynyt esittelylista.[404] Ylioikeus istui Helsingissä Senaatintalon kolmannessa kerroksessa eli samassa rakennuksessa kuin kansanvaltuuskunta.[405] Kun Helsingistä piti paeta, ylioikeus siirtyi Viipuriin, jossa se otti käyttöönsä Viipurin hovioikeuden tilat.[406] Vielä Viipurissa se toimi aktiivisesti toisin kuin vallankumoushallitus, joka käytännössä hajosi paettuaan pääkaupungista.[407] Vallankumouksellisen ylioikeuden viimeinen säilynyt pöytäkirja on päivätty 23.4., mutta vielä 28.4. päivättyyn esittelylistaan on merkitty tuomioistuimen tekemiä ratkaisuja.[408] Ne on kuitenkin tehty tätä aikaisemmin, sillä vallankumouksen johto jätti Viipurin 25.4. Valkoiset valtasivat Viipurin pian tämän jälkeen.[409]

Vallankumoukselliseen ylioikeuteen saapuneet asiat numeroitiin saapumisjärjestyksessä. Suurin pöytäkirjoissa ja esittelylistoissa oleva numero on 2 301, mistä voidaan päätellä ylioikeuteen saapuneen ainakin tuon verran asioita.[410] Näin montaa valitusta alioikeuksien tuomioista ei sentään tehty, vaan määrä selittyy VL 10 §:ssä säädetyllä alioikeuksien velvollisuudella lähettää asiakirjat käsittelemistään jutuista ylioikeudelle.

Ylioikeuden tekemien ratkaisujen lukumäärää on vaikea arvioida. Säilyneessä aineistossa on maininta 770 asiasta, mutta pöytäkirjojen häviämisen vuoksi todellista lukumäärää ei tiedetä.[411] Joka tapauksessa ylioikeus tutki erittäin monen ratkaisun oikeellisuuden ottaen huomioon, ettei oikeus toiminut kuin noin puolentoista kuukauden ajan. Vallankumouksellinen ylioikeus pitikin istunto-

403 Vallankumouksellisen ylioikeuden pöytäkirjat 16.4.–23.4.1918 (VapSA 17).
404 VapSA 17. Ks. myös VRYO 19055 / Jämsén, Matti ja VRYO 23471 / Harvala, Kaarlo Jafet.
405 *Rinta-Tassi* 1986, s. 284.
406 *Varto* 1998, s. 28.
407 *Rinta-Tassi* 1986, s. 478.
408 VapSA 17.
409 *Rinta-Tassi* 1986, s. 489–490, *Lappalainen* 1981b, s. 224–226, Turun HO:n akti s. 1170, S. D. 1921 (TMA E b f : 4).
410 Vallankumouksellinen ylioikeus 2301 / 23.4.1918 (VapSA 17).
411 *Rinta-Tassi* on laskenut yhteismääräksi 802 asiaa. Ero voi johtua siitä, että yleensä syytettyjen mukaan laadituista ratkaisuluetteloista on toisinaan vaikeaa hahmottaa, miten syytetyt on jaoteltu eri asioihin. Kokonaismäärän laskemista vaikeuttaa sekin, että ylioikeus lykkäsi toisinaan asioita, jolloin kaksi eri merkintää luetteloissa viittaa samaan asiaan. Tarkalla määrällä, 770 tai 802, ei kuitenkaan ole lopulta suurta merkitystä, koska on ilmeistä, ettei kaikista vallankumouksellisen ylioikeuden tuomioista ole säilynyt tietoa. (*Rinta-Tassi* 1986, s. 175–176).

jaan lähes joka arkipäivä lukuun ottamatta Viipuriin pakenemisesta johtunutta vajaan kahden viikon taukoa.

Vallankumouksellinen ylioikeus ei pyrkinyt ohjaamaan alioikeuksia ainoastaan tekemillään ratkaisuilla. Ratkaisutoimintansa lisäksi se koetti yhtenäistää menettelyä antamalla alioikeuksille ohjeita asioiden käsittelystä ja vastaamalla niiden tiedusteluihin. Alioikeuksille oli muun muassa epäselvää, mitkä asiakirjat ylioikeudelle oli toimitettava.[412]

### 6.7.3 Vallankumouksellisen ylioikeuden tuomiot

Vallankumouksellisen ylioikeuden jäsenen Tyko Varton mukaan kaikki ylioikeuden antamat tuomiot olivat joko vapauttavia tai ainakin selvästi lievempiä kuin alioikeuksien ratkaisut.[413] Muutkin ylioikeuden jäsenet väittivät myöhemmin samaa.[414] He ovat jäävejä luonnehtimaan ylioikeuden toimintaa, mutta toimielimen maine on ollut myös tutkimuksessa hyvä. *Paavolaisen* ja *Rinta-Tassin* mukaan ylioikeus oli maltillisempi kuin toisinaan kohtuuttomuuksiin sortuneet alioikeudet.[415]

Vallankumouksellisen ylioikeuden ratkaisuista on säilynyt tietoja sen pitämissä pöytäkirjoissa, asioiden käsittelyssä syntyneissä esittelylistoissa sekä asianosaisille ja alioikeuksille tarkoitetuissa pöytäkirjanotteissa. Pöytäkirjoihin merkittiin lyhyesti alioikeuden tuomio, asianosaistiedot ja ylioikeuden ratkaisu sitä enempää perustelematta, kun taas pöytäkirjanotteet sisälsivät ainoastaan ratkaisun diaaritiedot ja tuomiolauselman. Esittelylistat puolestaan olivat asian valmistelusta vastanneen jäsenen laatimia luetteloita kunakin päivänä esillä olleista asioista. Kun vallankumouksellinen ylioikeus oli käsitellyt asian, esittelylistaan merkityn alioikeuden ratkaisun viereen kirjoitettiin ylioikeuden ratkaisun tuomiolauselma. Myöskään esittelylistoista ei yleensä voida päätellä ratkaisujen perusteluita. Säilyneistä asiakirjoista voidaan niiden puutteellisuudesta huolimatta tehdä joitakin johtopäätöksiä vallankumouksellisen ylioikeuden toiminnasta.

Säilyneistä asiakirjoista voidaan päätellä 509 ratkaisun lopputulos. Kaikkiaan 270 tapauksessa eli 53 prosentissa kaikista ylioikeus vahvisti alioikeuden tuomion sellaisenaan. Oikeus muutti hieman useampaa kuin joka neljättä ratkaisua: 12 prosentissa asioista ylioikeus päätyi syytetyn kannalta ankarampaan lopputulokseen kuin alioikeus, kun taas 16 prosentissa jutuista ylioikeus lieven-

412 Lainsäädäntö oli tässä kysymyksessä ristiriitaista: VL 10 §:n nojalla piti lähettää ilmoitus, selostus ja jutussa syntyneet asiakirjat, mutta VLA 8 §:n mukaan pöytäkirja ja valitus riittivät.

413 *Varto* 1998, s. 22.

414 VRYO 23471 / Harvala, Kaarlo Jafet, VRYO 25085 / Lapveteläinen, Taavetti, VRYO 26313 / Pietikäinen, Tahvo. Ks. myös Turun HO:n akti s. 1170, S. D. 1921 (TMA E b f : 4).

415 *Paavolainen* 1966, s. 279, *Rinta-Tassi* 1986, s. 354. Ks. myös *Tuominen* 1956a, s. 81–82.

si alioikeuden antamaa tuomiota tai vapautti syytetyn. Näiden lisäksi joka kymmenes asia palautettiin alioikeuksiin asian uudelleenkäsittelyä varten joko siitä syystä, että vallankumousoikeuden ratkaisu oli puutteellinen[416] tai siksi, että alioikeus oli ratkaissut asian ylioikeuden mielestä väärin.[417] Loput ratkaisut olivat lykkäämispäätöksiä (3 prosenttia), alioikeuksille tai joissakin tapauksissa asianosaisille[418] esitettyjä pyyntöjä toimittaa lisäselvitystä (3 prosenttia), sillensäjättämispäätöksiä (1 prosentti) ja muita ratkaisuja, esimerkiksi päätöksiä ylioikeudelle kuulumattomien asioiden siirrosta toimivaltaisille viranomaisille (2 prosenttia).[419]

Ylioikeuden tuomioihin tekemät muutokset eivät olleet suuria. Yleensä se muutti ainoastaan tuomittua rangaistusta eikä arvioinut syyllisyyttä toisin kuin alioikeus. Muutokset olivat usein melko merkityksettömiä, kuten ylioikeutta erityisesti työllistäneet sakon ja ehdottoman vankeuden välisen muuntosuhteen oikaisemiset.[420] Syyllisyyden arviointi toisin kuin alioikeus olisikin ollut pääosin kirjallisen menettelyn vuoksi vaikeata. Oli kuitenkin sellaisiakin tapauksia, joissa pelkät asiakirjat saivat vallankumouksellisen ylioikeuden vakuuttumaan vapautetun syytetyn syyllisyydestä tai vapauttamaan alioikeudessa langettavan tuomion saaneen syytetyn.[421]

Vallankumouksellinen ylioikeus ei siis muuttanut kovinkaan hanakasti alioikeuksien ratkaisuja. Se hyväksyi alioikeuksien ratkaisut kuitenkin selvästi harvemmin kuin ennen vallankumousta toimineet tuomioistuimet. Vuonna 1917 alioikeuksien ratkaisuista oli hyväksytty sellaisinaan 62 prosenttia hovioikeuksissa, joita ensimmäisenä valitusasteena voidaan paremmin verrata vallankumoukselliseen ylioikeuteen kuin maan ylintä tuomioistuinta, senaatin oikeusosastoa.[422] Vallankumouksellisen ylioikeuden alhaisempi muutosprosentti osoittaa punaisen oikeusjärjestyksen sallivampaa suhtautumista paikallisiin rat-

---

416 Vallankumouksellinen ylioikeus palautti asian Vampulan vallankumousoikeuteen sen ”selville saamiseksi, mistä Soperoa syytetään”. (vallankumouksellinen ylioikeus 291 / 14.3.1918 (VapSA 17)).

417 Vallankumouksellinen ylioikeus palautti asian Metsämaan vallankumousoikeuteen ”selityksellä, että V. O. ei ole ottanut huomioon kaikkia tuomioon vaikuttavia syitä”. (vallankumouksellinen ylioikeus 308 / 12.3.1918 (VapSA 17).

418 Esimerkiksi vallankumouksellinen ylioikeus 60 / 6.3.1918 ja 761 / 20.3.1918 (VapSA 17).

419 *Railas* on saanut samasta aineistosta toisenlaisen lukumäärän, mutta ratkaisujen lopputulosten jakauma on hänellä silti samansuuntainen. (*Railas* 1984, s. 90).

420 Esimerkiksi ratkaisut vallankumouksellinen ylioikeus 466–467 / 14.3.1918, 576 / 19.3.1918, 236 / 21.3.1918, 2094 / 19.4.1918 sekä 320, 1889 ja 2205–2206 / 20.4.1918 (VapSA 17).

421 Viipurin vallankumousoikeus oli hylännyt syytteen ”todistamattomana”, mutta vallankumouksellinen ylioikeus tuomitsi syytetyn 3 000 markan sakkoon ”lahtareihin kuulumisesta, valkokaartin avustamisesta ja aseitten välittämisestä”. (vallankumouksellinen ylioikeus 2022 / 20.4.1918 (VapSA 17)).

422 Oikeustilasto 1917, Taulu 6. Senaatin oikeusosasto oli hyväksynyt muuttamattomina 67 prosenttia hovioikeuksien ratkaisuista. (Oikeustilasto 1917, s. 32 ja Taulu 7).

kaisuihin. Lisäksi kansanvaltuuskunnan antama lainsäädäntö oli sellaista, että hyvinkin monenlaiset ratkaisut saattoivat olla norminmukaisia.

Rikosasioissa hovioikeudet olivat muuttaneet ratkaisuja syytettyjen eduksi 16 ja heidän vahingokseen 9 prosentissa tapauksista.[423] Asian uudelleenkäsittely hovioikeudessa oli siis johtanut syytettyjen kannalta parempaan lopputulokseen kuin vallankumouksellisessa ylioikeudessa, mutta ero selittyy paitsi vallankumouksellisella tilanteella, myös sillä, että toisin kuin hovioikeudet, vallankumouksellinen ylioikeus tutki muutoksenhausta riippumatta lähes kaikkien alioikeuksien tuomioiden oikeellisuuden.

Vallankumouksellisen ylioikeuden ratkaisukäytäntö ei muuttunut ajan kuluessa. Ennen siirtymistään Viipuriin se oli antanut 17,5 prosentissa käsittelemistään asioista lievemmän tuomion kuin alioikeus, kun taas Viipurissa lukema oli 15 prosenttia. Lievennettyjen tuomioiden osuudessa on sen sijaan viikoittaista vaihtelua, mikä kuitenkin johtunee aineiston puutteellisuudesta.[424] Vallankumouksellinen ylioikeus ei siten antanut ulkoisten tapahtumien vaikuttaa ratkaisuihinsa.

Esitetyt huomiot siitä, että vallankumouksellinen ylioikeus muutti paikallisten vallankumousoikeuksien joskus kohtuuttomia tuomioita, pitävät yleisesti ottaen paikkansa. Ylioikeus kumosi ja palautti Hausjärven vallankumousoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi jutun, jossa syytetty oli tuomittu 10 000 markan sakkoon elintarvikelain rikkomisesta, 5 000 markan sakkoon elintarpeiden tarkastusmiesten harhaanjohtamisesta ja maksamaan vielä vallankumousoikeuden omia kuluja 1 000 markkaa.[425] Sipoossa puolestaan vastaavanlaisesta teosta oli tuomittu 8 000 markan sakko ja määrätty syytetyn koko omaisuus menetetyksi valtiolle, mutta vallankumouksellinen ylioikeus katsoi riittävän, että syytetty menetti keinottelun kohteena olleen elintarvikekuorman.[426] Akaalla asekaupasta tuomittu 10 000 markan sakko pieneni ylioikeudessa 1 500 markkaan.[427] Ylioikeus palautti Karjaan vallankumousoikeudelle jutun, jossa syytetty oli tuomittu poissaolevana muun ohella menettämään virkansa.[428] Halikon vallankumousoikeuden tuomitsema kolmen vuoden kuritushuonerangaistus lyheni vallankumouksellisessa ylioikeudessa kolmeksi kuukaudeksi.[429] Viipurin vallankumousoikeutta ojennettiin lukuisissa ratkaisuissa noudattamaan kohtuulli-

423 Oikeustilasto 1917, s. 27 ja Taulu 6.

424 Niiltä viikoilta, joina lievennettyjen tuomioiden osuus vaikuttaa suurimmalta, on säilynyt vähiten asioita. Viikoilla 11 (11.–17.3), 14 (4.–11.4) ja 17 (22.–28.4.) ylioikeus lievensi 32, 36 ja 24 prosenttia alioikeuksien tuomioista, mutta käsitteli ainoastaan 60, 11 ja 34 juttua. Ylioikeus toimi kuusi ja puoli viikkoa, joten ratkaisuja oli keskimäärin lähes 80 viikossa.

425 Vallankumouksellinen ylioikeus 1077 / 19.4.1918 (VapSA 17).

426 Vallankumouksellinen ylioikeus 1409 / 19.4.1918 (VapSA 17).

427 Vallankumouksellinen ylioikeus 2094 / 19.4.1918 (VapSA 17).

428 Vallankumouksellinen ylioikeus 428 / 18.3.1918 (VapSA 17).

429 Vallankumouksellinen ylioikeus 574 / 18.3.1918 (VapSA 17).

sempaa muuntosuhdetta maksamattomien sakkojen ja niitä vastanneen ehdottoman vankeuden välillä.[430]

Ylivoimainen valtaosa vallankumouksellisen ylioikeuden käsittelemistä asioista oli rikosasioita. Siviiliasioiden lukua pitivät alhaisena se, että vallankumousoikeudet käsittelivät yleensäkin vain vähän siviiliasioita ja se, ettei alioikeuksien tarvinnut siviiliasioissa lähettää asiakirjoja oma-aloitteisesti ylioikeuden tarkistettaviksi (VTLL 6.2 §).

### 6.7.4 Vallankumouksellinen ylioikeus ja vastavallankumoukselliset

Vallankumouksellisen ylioikeuden suhtautumista vastavallankumouksellisiin ei voida aukotta päätellä pöytäkirjoista ja esittelylistoista, koska niihin ei aina merkitty tekoa, josta syytetty oli alioikeudessa tuomittu. Kiinni saatujen valkoisten asioita oli kuitenkin esillä melko paljon, sillä oikeuden piti työjärjestyksensä mukaan käsitellä ensimmäisinä vapautensa menettäneiden henkilöiden asiat.[431]

Tuomitessaan vastavallankumouksellisuudesta epäiltyjä ylioikeus ei näytä noudattaneen alioikeuksista merkittävästi poikkeavaa linjaa. Se ratkaisi 20.3. Turun vallankumousoikeudessa sotavangeiksi tuomittujen 16 vastavallankumouksellisen asiat. Kolmen tuomio lievennettiin määräaikaiseksi vankeusrangaistukseksi ja kolmen asia palautettiin Turkuun uudelleen käsiteltäväksi, mutta loput kymmenen tuomiota vahvistettiin sellaisinaan.[432] Oikeus muutti 25.3. Alastaron, Perniön ja Pernajan vallankumousoikeuksien vastavallankumouksellisille antamia tuomioita ankarammiksi, mutta tyytyi korottamaan sakkoja tai korvaamaan ne ehdollisilla vankeusrangaistuksilla.[433] Samoin Helsingissä kiinni saatuja suojeluskuntalaisia ylioikeus tuomitsi pieniin sakkoihin tai antoi heille ankaria varoituksia.[434] Vapaina olleet vastavallankumoukselliset oikeus velvoitti yleensä ilmoittautumaan punaisille viranomaisille tietyin määräajoin, jollei alioikeuden tuomiossa ollut tällaista määräystä.[435] Ankarampaa linjaa noudattanut Viipurin vallankumousoikeus kirjelmöikin kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastolle kritisoiden vallankumouksellista ylioikeutta niistä lie-

---

430 Esimerkiksi vallankumouksellinen ylioikeus 466–467 / 14.3.1918 ja 1889 / 20.4.1918 (VapSA 17).

431 Pöytäkirja tehty Vallankumouksellisen Ylioikeuden istunnossa Kansanvaltuuskunnan talolla entisen Senatin Oikeusosaston istuntohuoneessa 1 p:nä maaliskuuta 1918 (VapSA 17).

432 Vallankumouksellinen ylioikeus 20, 31, 733–738, 740–741, 743–744, 746, 500, 575 ja 577 / 20.3.1918 (VapSA 17).

433 Vallankumouksellinen ylioikeus 412–418, 425, 478–479 ja 482 / 25.3.1918 (VapSA 17).

434 Vallankumouksellinen ylioikeus 427 / 18.3.1918 (VapSA 17).

435 Esimerkiksi vallankumouksellinen ylioikeus 258 ja 551 / 18.3.1918, 379 ja 394 / 22.3.1918 sekä 2203 / 22.4.1918 (VapSA 17).

vennyksistä, joita se oli tehnyt vastavallankumouksellisia tekoja koskeneisiin ratkaisuihin.[436]

Vallankumouksellisen ylioikeuden aineistosta voidaan erottaa ne tuomiot, joissa joko alioikeuden tai ylioikeuden tuomio merkitsi syytetyn tuomitsemista sotavankeuteen. Näissä asioissa oli lähes varmasti kyse vastavallankumouksellisuudesta.[437] Näitä ratkaisuja tarkastelemalla voidaan havaita, miten ylioikeus suhtautui edustamansa järjestelmän kannalta kaikkein vaarallisimpiin henkilöihin.

Ylioikeuden aineistossa on 87 tapausta, joissa se otti kantaa alioikeuden ratkaisuun tuomita syytetty vankeuteen sodan loppuun saakka.[438] Näistä se piti 71 ratkaisua oikeina eli selvästi suurempaa osaa kuin kaikista esillä olleista asioista. Loput ratkaisut olivat yleensä joko tuomion alentaminen muutaman kuukauden ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi tai palauttaminen alioikeuteen uusintakäsittelyä varten. Ainoastaan yksi syytetty vapautettiin tyystin edesvastuusta.[439] Sellaisinaan vahvistettujen ratkaisujen osuus ei muuttunut ajan kuluessa. Vahvistettujen sotavankeustuomioiden lisäksi vallankumouksellinen ylioikeus katsoi kuusi kertaa, että alioikeudessa sakkorangaistukseen tuomittu syytetty oli otettava kiinni ja pidettävä vangittuna sodan loppuun saakka. Näistä ratkaisuista neljä ajoittui ylioikeuden kahdelle viimeiselle toimintapäivälle.[440] Kaikkiaan voidaan siis sanoa, ettei vallankumouksellisen ylioikeuden ratkaisukäytäntö eronnut edes vaarallisimpien vastavallankumouksellisten osalta mainittavasti alioikeuksien linjasta.

Kansanvaltuuskunta antoi 8.4. *Julistuksen työväestön oikeuslaitoksille*, jossa käskettiin vallankumousoikeuksia noudattamaan vastavallankumouksellisten tuomitsemisessa ”sotaoikeuden mukaista nopeutta ja ankaruutta”. Julistuksella ei ollut havaittavaa vaikutusta vallankumouksellisen ylioikeuden toimintaan, vaikka se käsitteli juttuja kansanvaltuuskunnan toimitilojen välittömässä läheisyydessä ja oli siten varmasti julistuksesta ja sen tarkoituksesta tietoinen. Edes punaisen vallan romahtaessa ylioikeus ei käyttänyt sotavankeutta ankarampia rangaistuksia ja päästi kiinni saatuja valkoisia sakkorangaistuksilla.[441]

Kansanvaltuuskunnan johtaman siviilihallinnon ja punakaartin välinen vastakkainasettelu näkyi vallankumouksellisessa ylioikeudessa. Tuomarit kertoivat itse sodan jälkeen valtiorikosoikeuksissa punakaartin olleen tyytymätön ylioi-

436 Viipurin vallankumousoikeuden kirje oikeusasiain osastolle 4.4.1918 (SKA 21 E).

437 Vrt. kuitenkin vallankumouksellinen ylioikeus 580 / 20.3.1918, jossa syytetty oli edellä mainittu punakaartilainen Tiiro (VapSA 17). Tapausta ei ole laskettu mukaan näihin lukuihin.

438 Ks. liite 12.

439 Vallankumouksellinen ylioikeus 532 / 14.3.1918 (VapSA 17).

440 Vallankumouksellinen ylioikeus 545 ja 547 / 14.3.1918, 2201 / 22.4.1918 sekä 2237, 2239 ja 2242 / 23.4.1918 (VapSA 17).

441 Esimerkiksi vallankumouksellinen ylioikeus 2094 / 19.4.1918, 2206 / 20.4.1918 ja 2236 / 23.4.1918 (VapSA 17).

keuden toimintaan ja painostaneen sitä muuttamaan linjaansa.[442] On myös jäljellä dokumentteja ylioikeuden ratkaisemista asioista, joissa valkoisiin kuuluneet kansalaiset valittivat punakaartin ylilyönneistä. Vallankumouksellinen ylioikeus otti tällaisia asioita käsittelyyn joskus jopa suoraan sille lähetetyistä anomuksista, siis ilman edeltänyttä alioikeuskäsittelyä. Näin tapahtui 12.3. ratkaistussa jutussa, jossa ylioikeus lausui, ettei punakaartilla ollut ”oikeutta toimeenpanna sellaisia kiristyksiä kuin kysymyksessä oleva on” ja käski sitä ”heti palauttamaan kaikki ottamansa rahat Ollilalle” sekä saattamaan asian Pälkäneen vallankumousoikeuden tutkittavaksi.[443] Toisessa tapauksessa Porin maaseurakunnan vallankumousoikeus oli vapauttanut ilmeisesti kaartiin kuuluneet epäillyt, mutta ”asian laatuun nähden” lähettänyt heidät rintamalle. Vallankumouksellinen ylioikeus vaati miesten välitöntä pidättämistä ja toimittamista ylioikeuden eteen.[444] Vaikka tapaukset olivat melko vähäisiä eikä punaiseen terroriin liittyneitä asioita käsitelty, ne osoittavat, että vallankumouksellinen ylioikeus koetti asettaa rajoja punakaartin omavaltaisuuksille. Käytännössä sen mahdollisuudet siihen olivat yhtä heikot kuin muun punaisen siviilihallinnon.

### 6.7.5 Suhtautuminen syrjäytettyjen tuomioistuinten ratkaisuihin

Vallankumouksellinen ylioikeus vastaanotti lukuisia valituksia kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien sekä hovioikeuksien ennen vallankumousta antamista tuomioista. Punaisessa lainsäädännössä ei ollut säädetty toimintaohjeita tällaisten tilanteiden varalle, sillä vanhan tuomioistuinlaitoksen aikaisten juttujen jatkokäsittelyyn liittyneessä VTLL 7 §:ssä käsiteltiin vain kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa vireillä olleita asioita, ei siis niitä, jotka alioikeus oli ratkaissut, mutta joihin oli haettu muutosta. Vallankumouksellinen ylioikeus ei antanut aukon lainsäädännössä haitata, vaan ulotti tarkistusvaltansa vallankumousta edeltäneisiin tuomioistuinratkaisuihin.

Vallankumouksellisen ylioikeuden säilyneessä aineistossa on merkintä kuuden hovioikeusratkaisun ja 34 kihlakunnan- tai raastuvanoikeuden antaman tuomion uudelleenkäsittelystä, joista tosin kolmen jutun ratkaiseminen lykättiin niin pitkälle, ettei tuomiota ehditty antaa. Tällaisten asioiden osuus oli hieman alle viisi prosenttia ylioikeuden käsittelemistä oikeustapauksista. Eniten vali-

442 VRYO 19055 / Jämsén, Matti, VRYO 25085 / Lapveteläinen, Taavetti. Kuulustelukertomukset eivät tosin ole täysin luotettavia, koska valtiorikosoikeudelle kannatti väittää vastustaneensa vastavallankumouksellisten ankaraa tuomitsemista.

443 Vallankumouksellinen ylioikeus 460 / 12.3.1918 (VapSA 17). Ks. samantapainen asia vallankumouksellinen ylioikeus 1067, 1068 ja 1275 / 2.4.1918 (ote pöytäkirjasta Hausjärven VO:n pöytäkirjojen joukossa, VapSA 18 A), josta tarkempi selostus luvussa 5.6.1.

444 Vallankumouksellinen ylioikeus 224 / 19.3.1918 (VapSA 17).

tuksia, peräti 14, tuli Helsingin raastuvanoikeudesta.[445] Muut valitukset koskivat tasaisesti eri kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien ratkaisuja. Valitukset hovioikeuksien tuomioista olivat puolestaan yhtä Viipurista saapunutta valitusta lukuun ottamatta Turun hovioikeudesta.

Ylioikeus ei muuttanut vallankumouksella syrjäytetyn tuomioistuinlaitoksen antamia ratkaisuja sen useammin kuin omansakaan – lähinnä päinvastoin. Ensimmäisenä toimintapäivänään se kylläkin vapautti Tuusulan kihlakunnanoikeudessa 10 kuukauden vankeusrangaistukseen tuomitun täysin edesvastuusta, mutta tämän jälkeen se ei vaikuta enää kumonneen kihlakunnan-, raastuvan- tai hovioikeuksien ratkaisuja.[446] Se antoi sekä lievempiä että ankarampia tuomioita kuin vallankumouksella syrjäytetyt tuomioistuimet. Ylivoimainen valtaosa vanhan tuomioistuinlaitoksen ratkaisuista vahvistettiin sellaisinaan vallankumouksellisten korkeimmassa oikeudessa.

Vallankumousta edeltäneiden tuomioistuinratkaisujen hyväksyminen ei johtunut pelkästään siitä, että vallankumouksellinen ylioikeus piti niitä sisällöllisesti oikeina, vaan asiaan vaikuttivat yhtä lailla käytännölliset seikat. Tällaisten juttujen käsittelyssä oli nimittäin se vaikeus, että ratkaisun perusteeksi ei aina saatu VLA 7.4 §:ssä edellytettyjä asiakirjoja, joista alioikeuden tuomion sisältö olisi selvinnyt. Ylioikeudella ei ollut välttämättä käytettävissään muuta aineistoa kuin valitus.[447] Se ei siten saanut aina riittävää materiaalia muodostaakseen perustellun mielipiteen alioikeuden ratkaisun oikeellisuudesta. Vallankumouksellisella ylioikeudella ei siis useinkaan ollut edellytyksiä muuttaa kihlakunnan-, raastuvan- tai hovioikeuden mahdollisesti vääräkin tuomiota.

## 6.8 JOHTOPÄÄTÖKSET

### 6.8.1 Epäpoliittiset asiat

Leimaa-antavaa kansanvaltuuskunnalle oli sen mittava säädöstuotanto.[448] Vallankumousoikeuksien ratkaisutoiminnan voi nähdä edustavan samaa legalistista piirrettä Suomen vallankumouksessa. Asiat haluttiin hoitaa virallisin muodoin ja ainakin näennäisen lainmukaisesti.

Vallankumousoikeuksissa käytiin runsaasti oikeudenkäyntejä, luultavimmin lähemmäs 3 000. Tyypillinen vallankumousoikeus käsitteli parisenkymmentä

445 Vain kuusi vallankumousoikeutta työllisti ylioikeutta enemmän kuin Helsingin raastuvanoikeus.

446 Vallankumouksellinen ylioikeus 96 / 5.3.1918 (VapSA 17).

447 Valitukset jättivät joskus toivomisen varaa. Niistä ei välttämättä selvinnyt edes se, mistä syytetty oli tuomittu. (vallankumouksellinen ylioikeus 1296 / 23.4.1918 ja 1806 / 19.4.1918 (VapSA 17)).

448 *Rinta-Tassi* 1986, s. 311.

juttua. Tuomioistuinten välillä oli suuria eroja, sillä siinä missä isoissa kaupungeissa pidettiin jopa useita satoja oikeudenkäyntejä, toisaalla vallankumousoikeudet olivat olemassa vain paperilla. Käsitellyt asiat olivat yhtä lailla vallankumousliikettä vastaan tehtyjä rikoksia sekä tavallisia rikos-, riita- ja hakemusasioita. Jälkimmäisten osuus oli yllättävän suuri, koska yleensä kriisiaikoina kansalaiset turvautuvat tuomioistuimiin harvemmin kuin normaalisti. Vallankumousoikeuksissa käsiteltiin suhteellisesti vähemmän omaisuuteen, kunniaan sekä henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia kuin kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa. Sen sijaan juopumusasioita ja elintarvikerikoksia oli enemmän kuin vallankumouksella syrjäytetyissä tuomioistuimissa.

Helsingin vallankumousoikeuden yleinen syyttäjä Robert Armas Aarnio on selittänyt perinteisen rikollisuuden vähäisyyttä yleisellä lainkuuliaisuudella. Hänen mukaansa Helsingissä tehtiin punaisena aikana hämmästyttävän vähän rikoksia.[449] Tällainen päätelmä voidaan tehdä myös punaisten omista rikostilastoista.[450] Todellisuus vaikuttaa kuitenkin olleen toisenlainen. Vaikka paljon potentiaalisia rikoksentekijöitä oli mennyt punakaarteihin, sekä prokuraattori että Helsingin järjestyslaitos olivat vaatineet lisäresursseja rikollisuuden vastustamiseen.[451]

Todellinen syy juttukannan poikkeamiseen totutusta ei olekaan rikollisuustilanteessa, vaan esivallan toimenpiteissä. Vallankumousoikeuksien juttukannassa korostuivat ne rikokset, joiden selvittämiseen oli voimakas julkinen intressi, kun taas vähemmälle jäivät ne teot, joista rankaiseminen edellytti asianomistajalta aktiivisuutta. Punaisen järjestelmän legitimiteetti oli siinä määrin kyseenalainen, ettei kansalaisilla ollut halukkuutta ottaa punaisiin viranomaisiin yhteyttä yhtä usein kuin muuten. Toisaalta viranomaiset olivat kiinnostuneimpia rikoksista, jotka olivat punaisen vallan uskottavuuden ja säilymisen kannalta vahingollisimpia. Vielä on huomattava, ettei punainen järjestyskoneisto välttämättä ollut riittävän pätevä selvittämään kaikenlaisia rikoksia, olihan vanhan poliisikunnan osuus siinä melko pieni.[452]

Vasemmisto oli arvostellut rikoslakia liian ankaraksi. Vallankumousoikeuksien tuomiot eivät vaikuta tästä huolimatta olleen ainakaan elintarvike-, alkoholi- ja omaisuusrikoksissa lievempiä kuin vuonna 1917 – tilanne oli elintarvikerikoksissa ajoittain jopa päinvastainen. Vallankumousoikeudet tuomitsivat omaisuusrikoksista usein ehdottomia vankeusrangaistuksia. Elintarvikerikoksista ja julkisesta juopumuksesta seuranneet rangaistukset olivat lähes aina sak-

449 *Letonmäki* 1928, s. 66.

450 *Työmiehessä* julkaistun tilaston mukaan helmikuussa tehtiin enemmän henkirikoksia kuin tammikuussa, mutta kaikenlainen muu rikollisuus oli vähentynyt noin puoleen. Luvut perustuivat ilmeisesti poliisin ja järjestyslaitoksen tietoihin. (Helsingin rikostilastoa tammi-helmikuun ajalta, *Työmies* 23.3.1918).

451 *Upton* 1981, s. 178–179.

452 *Piilonen* 1982, s. 230.

koja, joiden suuruudet olivat pääsääntöisesti alle tuhat markkaa. Työväenliikkeen alkoholikielteisyys näkyi suhteellisen kovina rangaistuksina alkoholin myynnistä ja etenkin valmistuksesta. Muissakaan asiaryhmissä ei voida havaita mainittavaa lievennystä kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien tuomitsemiin rangaistuksiin nähden, vaan vallankumousoikeuksissa tuomitut rangaistukset vaikuttavat olleen samaa tasoa kuin ennen vallankumousta. Toisin oli ehkä kuolemantuottamuksissa, joiden osalta aineisto on tosin vähäinen, mutta viittaa siihen, ettei näihin tekoihin suhtauduttu yhtä vakavasti kuin vallankumousta edeltäneissä tuomioistuimissa. Voidaan sanoa, että vallankumousoikeudet edustivat oikeudellista jatkuvuutta.

Näkemystä rikoslain yleisestä ankaruudesta ei vallankumousoikeuksien ratkaisukäytännön perusteella ilmeisesti jaettu paikallistasolla. Tuomiovaltaa käyttänyt työväestö vaikuttaa tässä suhteessa jakaneen samat arvot kuin vallankumousta edeltäneet lainlaatijat ja -soveltajat. Vallankumousoikeuksissa ei myöskään suosittu ohjelmallisesti työväenluokkaa; syyttäjä Aarnion väite tästä osoittautui paikkansapitämättömäksi. Toisinaan syytetyn taloudellinen ahdinko saattoi vaikuttaa ratkaisuihin, mutta ohjelmallista köyhälistön suosintaa ei tapahtunut.

Selitystä vallankumousoikeuksien ja vallankumousta edeltäneiden tuomioistuinten ratkaisukäytäntöjen yhteneväisyydelle voidaan hakea myös suomalaisen yhteiskunnan legalismista, jolla tässä yhteydessä voidaan ymmärtää lain kirjaimen noudattamisen kunnioittamista. Tuomiot omaisuusrikoksista olivat ankaria verrattuna muista kriminaalisista teoista annettuihin rangaistuksiin, mutta ne olivat silti yleisesti ottaen samaa tasoa kuin kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa ennen sotaa. Vastaavuutta on havaittavissa myös muissa rikosasioissa. Vallankumousta edeltäneiden tuomioistuinten ratkaisukäytännöstä oli kansalaisten ja vallankumousoikeuksien tuomareiden päähän iskostunut käsitys siitä, minkälaisia seuraamuksia eri teoista piti tuomita. Vallankumousoikeudet seurasivat ennemmin vanhaa käytäntöä kuin sovelsivat oman vallankumouksensa teoriaa.

Menettelysääntöjen suhteellista muuttumattomuutta selitettiin aiemmin sillä, että vallankumousoikeudet pyrkivät noudattamaan vanhaa käytäntöä osoittaakseen olevansa vanhan tuomioistuinjärjestelmän legitiimi perillinen. Se kelpaa myös selittämään osaltaan ratkaisukäytäntöä epäpoliittisissa rikosasioissa. Kun tuomittiin niin kuin oli ollut tapana, kansalaiset saattoivat luottaa siihen, että rikolliset saivat rangaistuksensa aivan kuin ennen vallankumousta. Tällöin yleisen järjestyksen turvaaminen ei ollut syy haikailla vanhaa valtaa takaisin.

Tehtäessä johtopäätöksiä vallankumousoikeuksien ratkaisukäytännöstä on kuitenkin muistettava, että aika, jona vallankumousoikeudet toimivat, oli kaikin puolin poikkeuksellinen. Ne eivät saaneet ratkaista asioita rauhan aikana, vaan järjestelmä oli koko niiden toimintakauden enemmän tai vähemmän epävakaa. Sota-ajan olojen perusteella ei välttämättä voida tehdä kovin pitkälle meneviä

johtopäätöksiä. Järjestyksen säilyttäminen oli tärkeämpää kuin oikeuskäytännön saattaminen halutulle tolalle.

### 6.8.2 Rikokset vallankumousliikettä vastaan

Vallankumousoikeuksien toiminta rikoksissa vallankumousliikettä vastaan oli ennen muuta punakaartin suorittamien pidätysten asianmukaisuuden kontrollointia. Punakaarti etsi ja pidätti vastavallankumouksellisia punaisen Suomen alueella. Oli kaartista kiinni, tuotiinko näistä teoista epäiltyjen asiat vallankumousoikeuksiin vai ei. Punakaarti saattoi merkittävimpien tapausten yhteydessä tehdä omat ratkaisunsa. Vahingollisimpiin tekoihin syyllistyneiden tai muuten vaarallisimmiksi katsottujen vastavallankumouksellisten asiat eivät aina tulleet vallankumousoikeuksien tutkittaviksi, vaan punakaarti saattoi pahimmillaan teloittaa epäillyt oman tutkintansa päätteeksi.

Käsittelyyn tulleissa vallankumousrikoksissa noudatettiin VL 1 §:ää, jonka mukaan vallankumousoikeuksien piti käsitellä muun ohella ”asioita, jotka sisältävät rikoksen vallankumousliikettä ja kansan perustamaa uutta järjestystä vastaan”. Koska vallankumousoikeudet oli osaltaan perustettu käsittelemään rikoksia vallankumousliikettä vastaan, oikeuslaitosta koskenut lainsäädäntö oli kirjoitettu siten, että tekojen poliittiset vaikuttimet voitiin ottaa huomioon rangaistuksia tuomitessa. Vallankumousoikeuksien piti näissä asioissa selvittää, missä määrin syytetyn teko oli loukannut ”työtätekevän kansan etuja sekä vallankumouksen menestystä” (VL 6 §).

Oikeudenkäyttö rikoksissa vallankumousta vastaan oli luonnollisesti oikeusperustaltaan kyseenalaista, eikä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin voida sanoa toteutuneen. Rangaistuksiin tuomittiin taannehtivan lainsäädännön perusteella. Kyse oli poliittisista oikeudenkäynneistä, joissa tuomittiin vallankumoustaistelun vastustajia tai sellaisiksi epäiltyjä. Tärkeintä ei ollut tehty teko vaan se, mitä syytetty ehkä tekisi vastaisuudessa. Tämä selittää muun muassa sen, että esimerkiksi Hämeenlinnassa kovimmat tuomiot annettiin niille, joiden viaksi ei voitu lukea muuta kuin suojeluskuntaan kuuluminen. Heitä pidettiin niin vaarallisina vallankumouksen menestyksen kannalta, että heidät oli pidätetty jo tällä perusteella ennen kuin mitään vakavampaa oli ehditty aikaansaada. Samasta syystä suojeluskunnasta eroaminen ei ollut menestyksekäs puolustus. Toisaalta harmittomampien tapausten kohdalla voitiin olla lempeämpiä: suojeluskunnan muonittamisesta syytetyt saivat ainoastaan matkustuskiellon, koska heillä ei ”ollut tietoa asian poliittisesta luonteesta”.[453]

Kuten edellä on ilmennyt, prosessi poliittisissa rikoksissa ei puutteistaan huolimatta ollut täysin mielivaltainen. Laissa oli taattu syytetylle monia

[453] Helsingin VO I 198 / 18.3.1918 (VapSA 23 A).

oikeuksia, eikä käytäntö aina eronnut laista. Syytetyt saivat yleensä käyttää itse valitsemaansa puolustajaa ja kutsuttaa oikeuteen haluamiansa todistajia. Heidän oli mahdollista päästä vapaaksi takuita vastaan. Vallankumousoikeudet eivät hyväksyneet kritiikittä syyttäjän tai punakaartin näkemyksiä tapahtuneesta, vaan hylkäsivät syytteitä ja muita esitettyjä vaatimuksia. Annettuihin ratkaisuihin sai hakea muutosta. Prokuraattori huolehti ainakin pääkaupungissa siitä, etteivät pidätysajat venyneet liian pitkiksi. Vallankumousoikeudet vapauttivat punakaartin vangitsemia valkoisiksi epäiltyjä kansalaisia. Oikeudenkäynnit eivät olleet näytösoikeudenkäyntejä ja syytettyjen syyllisyys harkittiin yksilöllisesti.

Lisäksi voidaan todeta, että vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntö oli hyvin lievää. Kansanvaltuuskunnan onkin sanottu olleen maailman lempein vallankumoushallinto.[454] Vihollisjärjestöön kuuluvia rangaistiin velvoittamalla heidät allekirjoittamaan sitoumus luopua vastavallankumouksellisesta toiminnastaan, ja suojeluskunnalle aseita hankkineet selvisivät sakkorangaistuksilla. Venäjällä bolševikkihallinto oli ottanut elintarvikekortit pois lakkoilleilta virkamiehiltä,[455] mutta ainakaan tutkituissa vallankumousoikeuksissa ei tuomittu ketään läsnä ollutta lakkoilusta syytettyä edes vankeuteen. *Uptonin* mukaan vallankumousoikeudet tuomitsivat sakkoja teoista, joista missä tahansa muualla vastaavissa olosuhteissa, esimerkiksi rintamalinjan toisella puolella, olisi langetettu kuolemantuomioita ilman oikeudenkäyntiä.[456]

Hyvä esimerkki tästä oli edellä esitelty Tavastkullan kartanon räjähdysjuttu. Asian käsittelyssä korostuivat lailliset muodot vallankumouksellisen tehokkuuden asemesta. Käsittely ei ollut summaarista, kuten olisi voinut olettaa – olihan räjähdyksessä kuollut ja loukkaantunut lukuisia punakaartilaisia ja oli syytä epäillä, että kyseessä oli ollut suojeluskuntalaisten järjestämä ansa. Sen sijaan juttua vatvottiin viidessä istunnossa eikä siltikään kyetty tekemään ratkaisua, koska korvausvaatimus ei ollut riittävän täsmällinen eikä asianomistajien asiamiehen valtakirja asianmukainen.

Omaa kieltään puhuu vallankumousoikeuksissa puolustajina esiintyneiden juristien toiminta myöhemmin, kun punaisille tuomareille alettiin jakaa rangaistuksia kapinanaikaisista edesottamuksistaan. Kun Helsingin vallankumousoikeuden vallankumousrikoksia käsitelleen toisen osaston puheenjohtajan Jalmari Halmeen asiaa käsiteltiin valtiorikosoikeudessa, lähettivät vallankumousoikeudessa syytettyjä puolustaneet Birger Nyman ja Arvo Himberg oikeudelle lausuntoja, joissa Halmeen kerrottiin olleen osastoaan johtaessaan ”puolueeton”, ”maltillinen” ja ”järkevä” sekä ”kohdelleen hyvin” syytettyjä. Kaiken lisäksi Helsingin vallankumousoikeudessa viittä syytettyä puolustanut Pekka

454 *Backman* 1978, s. 91.
455 *Rinta-Tassi* 1986, s. 142.
456 *Upton* 1981, s. 182–183.

Joutsenlahti laati Halmeen valituksen valtiorikosten ylioikeudelle.[457] Samoin Turussa vallankumousoikeuden tuomarit saivat valtiorikosoikeuteen jouduttuaan avustajikseen vallankumousoikeudessa usein tavattuja juristeja.[458]

Ei siis ollut ihme, että punakaarti kutsui tuomioita ”ilveilyksi”[459] ja vaati tarkastusoikeutta.[460] Letonmäki kritisoi myöhemmin vallankumousoikeuksia ”hempeiksi” ja totesi, ettei niistä siksi ”todellakaan ollut poliittisten juttujen käsittelijäksi”.[461] Samoin Otto Ville Kuusinen kirjoitti sodan jälkeen, että vastavallankumouksellisia rangaistiin liian ”leväperäisesti”.[462] *Työmiehen* toimittaja Edvard Torniainen oli jopa sitä mieltä, että niiden osoittama ”riittämätön ankaruus” oli punaisten tappion syy.[463]

Minkä vuoksi ratkaisukäytäntö sitten oli niin lievä? Ensinnäkin on todettava, etteivät punaisen terrorin selittämiseen käytetyt perusteet sovellu. Terroria on selitetty sekä yksittäisten punaisten hetkellisillä ja subjektiivisilla motiiveilla että alueen haltuunottoon liittyvillä sotilaallisilla näkökohdilla.[464] Järjestynein muodoin toimineet viisihenkiset tuomioistuimet eivät kuitenkaan tuominneet yksittäisten jäsentensä hetkellisten mielihalujen mukaan. Toisaalta ratkaisukäytäntö ei ainakaan Helsingissä ollut ankarin silloin, kun valtaa paikkakunnalla vakiinnutettiin, eikä vallankumousoikeuden noudattamalla lievällä linjalla olisi edes voinut olla tässä suhteessa haluttua vaikutusta. Nämä selitykset soveltuvat huonosti vielä senkin vuoksi, että tuomiot olivat Helsingissä ankarimpia maaliskuussa eli silloin, kun punainen terrori oli vähäisintä. Hämeenlinnassakaan ei ollut korrelaatiota terrorin ja tuomioiden ankaruuden välillä, sillä siellä tapahtui murhia lähinnä huhtikuussa, jolloin vallankumousoikeus ei enää käsitellyt vastavallankumouksellisuudesta syytettyjen asioita.

Tuomioiden lievyyteen oli useampia syitä. Ensinnäkin on kiistämätöntä, että vallankumousoikeuksien perustamisen osatavoitteena oli poliittisten vastustajien humaani tuomitseminen tuomioistuimissa, jotka olisivat vapaat punakaartilaisradikalismista. Eristämällä punakaarti oikeudenkäytöstä pyrittiin terrorin ja mielivallan kitkemiseen. Vallankumousoikeuksien tuomarit olivat vanhaa järjestöväkeä, joka oli tottunut maltillisiin ja demokraattisiin toimintatapoihin. Toisin kuin nuorille ja vastikään liikkeeseen tulleille kaartilaisille, vallankumousoikeuksien tuomareille kanssakäyminen ”luokkaviholliste”n kanssa oli tuttua jo rauhan ajoilta. Kovinta linjaa edustaneet punakaartilaiset eivät istuneet vallankumousoikeuksissa, vaan käyttivät tuomiovaltaa sotaväen piirissä. Esi-

457 VRYO 19298 / Halme, Hjalmar Johan.
458 *Uusitalo* 1971, s. 52.
459 Vapaussodan historian komitean arkisto, Punakaartin asiakirjoja, vihko XI, s. 86.
460 VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander.
461 *Letonmäki* 1928, s. 63–64 ja 69.
462 *Kuusinen – Sirola* 1923, s. 37.
463 *Torniainen* 1963, s. 47. Ks. myös *Jaakkola* 1929, s. 165.
464 Ks. luku 3.4.

merkiksi Helsingin vallankumousoikeuteen punakaartin painostuksesta nimitetty Arvid Leinonen jätti oikeuden pian ja hakeutui rintamalle nousten myöhemmin itäisen rintaman päälliköksi.[465] Niinpä oli luonnollista tuomita kansanvaltuuskunnan antamien ohjeiden mukaan ”inhimillisesti, mutta ei hempeämielisesti”.

Vallankumousoikeuksien lempeän ratkaisukäytännön tarkoituksena oli osoittaa uuden oikeudenkäytön moraalinen ylemmyys aikaisempaan nähden.[466] Vallankumousta edeltänyttä oikeuslaitosta ei ehkä ollut pidetty riippumattomana eikä puolueettomana, mutta vallankumousoikeuksien oikeudenkäytön tarkoitus ei ollut sorron jatkaminen. Tuomitseminen asiallisesti järjestelmän kannalta vahingollisimmissakin teoissa oli samalla mahdollisuus parantaa vallankumouksen kuvaa siihen vielä ehkä varauksellisesti suhtautuneiden kansalaisten keskuudessa.

Vallankumousoikeuksien toimintaan ei voinut olla vaikuttamatta se, että samoissa tuomioistuimissa käsiteltiin sekä poliittisia että tavanomaisia rikosasioita. Juopumuksista yleisellä paikalla ja rajahintojen ylittämisistä annettujen pienten sakkorangaistusten jälkeen poliittisille vangeille tuomitut rangaistukset tuntuivat varmasti vähintäänkin riittäviltä. Poliittisten rikosten paheksuttavuus ja vahingollisuus vallankumouksen kannalta oli puhtaasti kriminaalisia tekoja suurempaa, mutta ei niin paljon, että tuomiot olisivat peräkkäisissä oikeudenkäynneissä vaihtuneet ääripäästä toiseen.

Myös psykologiset tekijät vaikuttivat, tarkemmin sanoen punaisen Suomen toimijoiden epävarmuus järjestelmänsä ja samalla itsensä kohtalosta. *Heikki Ylikangas* on selittänyt punaisten valkoisia vähäisempää terroria muun muassa sillä, että punaisen puolen ”henkisen rakennelman perusteissa jäyti poistumaton epäilys siitä, että se oli sittenkin tekemässä rikosta – – ja että sen edesottamuksilta puuttui näin laillinen, eettinen ja moraalinen oikeutus”. Tietoisuus vallankumouksesta uhkarohkeana nousuna esivaltaa vastaan sai kohtelemaan vastustajia kaiken varalta paremmin.[467] *Ylikankaan* huomio pätee yhtä hyvin selittämään vallankumousoikeuksien toimintaa. Koston pelko vaikutti vastavallankumouksellisuudesta syytettyjen eduksi. Kuten aiemmin on osoitettu, uusien tuomareiden nimittämisessä oli ongelmia ja vallankumousoikeudet olivat toisinaan hyvin epävarmoja toimivallastaan. Tuomareilla ei välttämättä riittänyt uskallusta tuomita toisin kuin he tekivät. Kuten huomattiin, rangaistukset olivat ankarimmillaan maaliskuussa, jolloin punainen valta oli vahvimmillaan. Rivikaartilaisia vanhemmat tuomarit saattoivat hyvin perustein aavistella kovan linjan koituvan kohtalokkaaksi, jos sota päättyisi tappioon.

---

465 VRYO 17524 / Leinonen, Arvid.
466 Ks. myös *Upton* 1981, s. 184.
467 *Ylikangas* 1993a, s. 524–525.

Lisäksi voidaan todeta, että vaikka vallankumousoikeuksilla olisi ollut halua tuomita ankarammin, niillä ei välttämättä ollut kykyä siihen. Vallankumouksen kannatuspohja oli kapea, eivätkä kovat rangaistukset olisi saavuttaneet riittävää hyväksyntää.[468] Toimiminen täysin vastoin kansalaisten oikeustajua ei ollut mahdollista.

Lopuksi on huomattava, ettei vallankumousoikeuksien tarvinnut olla ankaria. Ne eivät joutuneet ottamaan kantaa tekoihin, jotka olivat kumouksen kannalta vahingollisimpia. Tämä johtui ensinnäkin siitä, että tunnetuimmat vastavallankumoukselliset joko piilottelivat tai olivat paenneet valkoisten hallitsemalle alueelle eivätkä siten joutuneet vallankumousoikeuksissa tuomittaviksi.[469] Niinpä punaisissa tuomioistuimissa käsiteltiin yleensä vain pikkutekijöiden asioita. Tämä näkyy hyvin Helsingin vallankumousoikeudessa käsitellyissä vihollisen aseistamista koskeneissa jutuissa. Pääkaupungista toimitettiin sodan aikana valkoisille yhteensä yli 1 500 kivääriä, noin 500 pistoolia ja kymmenkunta konekivääriä,[470] mutta aseiden salakuljetuksesta vallankumousoikeudessa syytetyt olivat osallistuneet ainoastaan yksittäisten aseiden välittämiseen.

Toinen syy pahimpien vallankumousrikosten jäämiselle vallankumousoikeuksien ulkopuolelle oli raadollisempi. Vaikka punakaarti oli erotettu näiden asioiden käsittelystä, se ei luopunut tosiasiallisesta vallastaan päättää vihollisten kohtelusta. Kaarti vastasi suurelta osin vastavallankumouksellisten pidätyksistä, joten oli sen käsissä, vietiinkö näiden asiat tuomioistuimeen. Niinpä se varasi itselleen oikeuden rankaista itse vaarallisimpia pidätettyjä ja ottaa alue tarvittaessa haltuunsa suunnitelmallisella terrorilla. Kymenlaaksossa, jossa terrori oli laajaa, vastavallankumouksellisia ei juuri vallankumousoikeuksiin tuotukaan. Oikeusasiain osasto huomauttikin Helsingin vallankumousoikeuden ja punakaartin välisessä toimivaltariidassa kaartin ”erikoisesti harrastavan vallankumousrikosten käsittelyä”.[471]

*Marko Tikka* on esittänyt toisenlaisen tulkinnan punaisesta oikeuslaitoksesta. Hänen mukaansa kansanvaltuuskuntaa ei kiinnostanut terrorin hillintä sinänsä, vaan kyse oli siitä, että se halusi pitää tuomiovallan kontrollissaan. *Tikan* mukaan siviilihallinto hyväksyi punakaartin terrorin, jos se pystyttiin perustelemaan sotilaallisesti. Kiista olisi siten koskenut vain sitä, kuka asioista sai päättää. *Tikan* tulkinnassa ”kyse oli ennemminkin rankaisukoneiston hallinnasta kuin siitä, että menettelytapojen suhteen olisi vallinnut jokin ristiriita.”[472]

*Tikan* näkemys on vastakkainen aiemman tutkimuksen kanssa, ja sitä on myös kritisoitu.[473] Yleensä on ajateltu, että kansanvaltuuskunta pyrki vastusta-

468 *Rinta-Tassi* 1986, s. 354.
469 *Upton* 1981, s. 182–183.
470 *Pesonen* 1985, s. 85.
471 Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osaston päätös 21.2.1918 (VapSA 165 B).
472 *Tikka* 2004, s. 77–78 ja 113, *Tikka* 2006, s. 72–75.
473 *Ylikangas* 2005, s. 117.

maan terroria, mutta epäonnistui siinä. Siviilihallinnolla ei yksinkertaisesti ollut voimaa asettua punakaartia vastaan. Sen aseeksi jäivät erilaiset terrorin tuominneet julkilausumat, joita annettiin lukuisia, mutta joista kaarti saattoi olla välittämättä.[474]

Tämän tutkimuksen valossa *Tikan* tulkinta ei vaikuta riittävän hyvin perustellulta. Kaikista alkuperäisdokumenteista välittyy kuva siviilihallinnosta, joka suhtautui hyvin kielteisesti sekä punakaartin omavaltaisuuteen että sen noudattamaan linjaan. Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto korosti sekä sanomalehtien välityksellä julkisesti että tuomioistuimille lähettämissään kiertokirjeissä sisäisesti sitä, kuinka tärkeätä olisi tuomita poliittisista rikoksista syytetyt maltillisesti ja inhimillisesti. Vallankumousoikeuksia koskenutta lainsäädäntöä muutettiin kansanvaltuuskunnan käsittelyssä suuntaan, joka takasi syytetylle laajemmat oikeudet puolustautua kuin oikeusasiain osaston punakaartilaistaustaisten valtuutettujen valmistelemissa ensimmäisissä luonnoksissa.

Punakaartin ja siviilihallinnon väliset linjaerimielisyydet näkyivät vallankumousoikeuksien toiminnassa. Punakaarti toki viime kädessä päätti, keiden asiat tuomioistuimissa käsiteltiin, mutta vallankumousoikeudet eivät useinkaan hyväksyneet punakaartin käsitystä tapahtumista. Sen sijaan tuomioistuimet vapauttivat syytettyjä, jotka punakaarti oli pidättänyt ja joiden vapaudenmenetystä kaarti joko itse tai yleisen syyttäjän välityksellä vaati jatkettavaksi. Aina ei edes yleinen syyttäjä jakanut esitutkinnan suorittaneen kaartin näkemystä. Vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntö oli kiistatta humaanimpi kuin punakaartin. Ei vaikuta todennäköiseltä, että siviilihallinto, johon tässä yhteydessä luettavat vallankumousoikeudet tuomitsivat sakkorangaistuksia vakaviinkin vastavallankumouksellisiin tekoihin syyllistyneille valkoisille, olisi toisessa yhteydessä sallinut täysin vastakkaisen suhtautumisen samoihin henkilöihin.

Samaan suuntaan viittaa yksittäistapaus Sipoon vallankumousoikeudesta. Siellä tuomioistuin oli muodostettu punakaartin pahamaineisesta tutkijalautakunnasta, jonka nimissä oli teloitettu valkoisia sodan alkupäivinä. Vallankumousoikeus ei syyllistynyt vastaaviin ylilyönteihin, mutta sen antamat kovat tuomiot ja maine pitivät paikkakuntaa pelon vallassa. Kansalaisten valitusten johdosta elintarvikeasiain valtuutettu Oskari Tokoi puuttui tilanteeseen. Vaikka Tokoin käynti johti tuomioistuimen kokoonpanon osittaiseen vaihtumiseen, sen kaartilaisiin lukeutunut puheenjohtaja ei menettänyt paikkaansa. Tokoita kiinnosti nimenomaan vallankumousoikeuden ratkaisukäytäntö, ei niinkään sen kokoonpano.[475]

*Tikan* esittämä tosiasiassa salliva suhtautuminen terroriin olisi ollut ristiriidassa kansanvaltuuskunnan muun politiikan kanssa. Punaisten lainsäädäntö-

---

474 Ks. esimerkiksi *Paavolainen* 1966, s. 283–313, *Upton* 1981, s. 190–200, *Rinta-Tassi* 1986, s. 355–363.

475 VRYO 10824 / Lönnqvist, Gustaf Wilhelm, *Schybergson* 2003, s. 44–52 ja 68.

työllä ja valtiosääntöehdotuksella koetettiin vakuuttaa kansalaiset punaisen hallinnon eduista. Tällaiseen ”mielenvaltauspolitiikkaan” surmatyöt sopivat huonosti.[476] Aitojen ristiriitojen olemassaoloa tukee vielä monien Neuvostoliittoon paenneiden suomalaiskommunistien toiminta. Esimerkiksi Letonmäki, jonka asemansa puolesta olisi luullut tuntevan asian, kritisoi vallankumousoikeuksia myöhemmin siitä, että niiden lainkäyttö johti vallankumouksen menestyksen kannalta liian lieviin tuomioihin.[477]

### 6.8.3 Työtaisteluiden aikaiset palkkasaatavat

Työtaisteluasioita ei juuri käsitelty muissa vallankumousoikeuksissa kuin Helsingissä. Niihin liittyi monia poikkeuksellisia piirteitä. Tuomioistuimen ensimmäisen puheenjohtajan mukaan oikeudessa ”ylimalkaan tuomittiin pieniä sakkoja, paitsi palkkariidoissa, joissa sakot määrättiin hyvin korkeiksi”.[478] Arvio osuu kohdalleen siitä huolimatta, että hän itse siirtyi toisiin tehtäviin jo maaliskuun puolivälissä. Työtaistelutoimenpiteiden ajalta maksatetut palkat ja niiden suorittamisesta pidättäytymisestä tuomitut sakot olivat merkittäviä verrattuna muista teoista tuomittuihin seuraamuksiin.

Syyttäjä Aarnio puolestaan todistaa menettelyn poikkeuksellisuudesta: ”Tehtailijoihin, osakeyhtiöihin ja kartanonomistajiin kohdistuvat syytteet käsitteli ja ratkaisi oikeus siinäkin tapauksessa, vaikkei vastaaja – – ollutkaan saapunut oikeuteen vastaamaan.”[479] Laissa sallittiin tällainen menettely, mutta yleensä poissaolevia ei tuomittu. Näissä asioissa läsnä oli vain 33 prosenttia syytetyistä, kun luku kaikkiaan oli 64. Syytetyillä ei ollut avustajaa tai puolustajaa kuin viidesti, eikä heille sellaisia määrätty, vaikka lain mukaan niin olisi tullut tehdä ja vallankumousrikoksia käsiteltäessä tehtiinkin.

Näytön arvioinnissa oli erikoisia piirteitä. Yksistään se, että lähes kaikki vaatimukset hyväksyttiin, oli vallankumousoikeuden muu käytäntö huomioiden merkillepantavaa. Lisäksi kahdessa tapauksessa, joissa asia jäi epäselväksi, oikeus jätti sakon tuomitsematta, mutta määräsi työnantajan tästä huolimatta maksamaan puolet riidanalaisesta summasta.[480] Todistajina käytettiin vastaajayrityksen työntekijöitä, vaikka he olivat mitä suurimmassa määrin osallisia asiaan. Kaikkiaan vaikuttaa siltä, että palkat haluttiin maksattaa asioiden oikeasta laidasta riippumatta.

Suhtautuminen vastaajiin työtaisteluasioissa on sitäkin merkillisempää, kun sitä vertaa rikoksista vallankumousliikettä vastaan syytettyjen henkilöiden koh-

476 Ks. myös *Ylikangas* 2005, s. 117.
477 *Letonmäki* 1928, s. 70.
478 VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander.
479 *Letonmäki* 1928, s. 66.
480 Helsingin VO I 87 / 27.2.1918 (VapSA 24 A) ja Helsingin VO III 62 / 2.4.1918 (VapSA 23 B).

teluun. Eikö päinvastoin olettaisi, että oikeus olisi ollut ankarampi niille, jotka vastustivat kumousta propagandaa levittämällä, aseita välittämällä tai niitä jopa käyttämällä? Työsulku aiheutti pahimmillaankin vain taloudellisia menetyksiä, kun taas sotatoimiin osallistuminen saattoi johtaa hengenmenoihin.

Selityksenä on ensinnäkin huomattava, että palkat maksamatta jättänyt työnantaja rikkoi kansanvaltuuskunnan asettamaa velvollisuutta, mikä oli vallankumouksen vastustamista siinä missä lentolehtisten jako. Taloudellisen ahdingon lisääminen työsululla soti erityisen voimakkaasti kansanvaltuuskunnan intressejä vastaan. Tämä johtui siitä, että punaisen Suomen talous oli rapakunnossa. Valtion kassa oli kumouksen alkaessa tyhjä eivätkä vallankumoukselliset kyenneet sitä täyttämään. Uusien setelien painaminen ja Suomen Pankin holvien avaaminen eivät peittäneet sitä tosiasiaa, ettei kansanvaltuuskunnalla ollut mainittavia tuloja eikä varaa maksaa virkailijoidensa palkkoja.[481]

Taloudellista tilannetta pahensi työttömyys. Vaikka työvoimaa siirtyi kaarteihin, pelkästään Helsingissä oli sodan aikana kortistossa 3 500–6 000 työtöntä, joiden avustamiseksi Helsingin työväen toimeenpaneva komitea anoi miljoonaa markkaa. Lisäksi työttömyystöissä oli noin 3 000 henkilöä. Työttömyys oli laajaa muuallakin punaisessa Suomessa. Kansanvaltuuskunnalla ei ollut varaa työttömyydestä aiheutuviin lisämenoihin sodankäynnin viedessä valtaosan vallankumoushallituksen budjetista.[482]

Näissä olosuhteissa laajat työtaistelutoimenpiteet saattoivat olla punaisen hallinnon näkökulmasta yksittäistä asetoimitusta tuomittavampia. Vallankumousoikeudella voidaan olettaa olleen halukkuutta siirtää edes osa työttömyyden aiheuttamista kustannuksista työnantajien maksettavaksi, sillä hehän olivat siitä työsulun vuoksi osin vastuussa.

Edelleen on luultavaa, että näitä asioita käsitellyt, ainakin puoliksi ammattiyhdistysväestä koostunut Helsingin vallankumousoikeuden kolmas osasto suhtautui työnantajiin lähtökohtaisesti muuta punaista virkamieskuntaa happamammin. Ammattiyhdistyksissä toimineilla oli nimenomaan työnantajista enemmän kielteisiä kokemuksia kuin puolueaktiiveilla, joten kynnys tuomita ankarasti ja kansallistaa tuotantolaitoksia oli muita tuomareita matalampi. Lisäksi näissä asioissa sosialisointi voitiin perustella työtaistelujen aikaisista palkoista annetulla lailla, mikä helpotti vallankumoustuomareiden päätöksentekoa.

Lisäksi on huomattava, että työtaisteluasiat olivat osittain siviililuonteisia. Niistä annetun lain rikkominen kohdistui yksittäisiin ihmisiin eikä abstraktisti vallankumoukseen yleensä. Siten hyöty vallankumousoikeuden tuomiosta tuli suoraan ruohonjuuritasolle. Kyse oli tavallaan kannattajien ostosta: työtaistelujen aikaisten palkkojen maksatus oli osoitus kumoukseen ehkä varauksellisesti suhtautuneille työläisille uuden hallinnon eduista. Se oli välitön ja pula-aikana

481 Rinta-Tassi 1986, s. 395–409.
482 *Upton* 1981, s. 168, *Rinta-Tassi* 1986, s. 372, *Piilonen* 1982, s. 273–280.

merkittävä osoitus siitä, että asiat olisivat punaisten voittaessa paremmin. Toisaalta tuomioista joutuivat kärsimään ainoastaan sellaiset tahot, jotka muutenkaan eivät lukeutuneet kansanvaltuuskunnan tukijoihin. Poliittisissa rikoksissa vahingonkärsijää ei samassa mielessä ollut, joten langettavat tuomiot eivät tulleet välittömästi kenenkään eduksi.

Edellä todetusta huolimatta vallankumousoikeuden ratkaisut työtaisteluasioissakaan eivät olleet aivan mielivaltaisia. Vaikka vaatimukset yleensä hyväksyttiin perusteiltaan, tuomittu summa ei ollut ilmoitusasia. Jos perusteet olivat joiltakin osin puutteellisia, vaatimukset hylättiin osittain. Haastamismuodollisuuksista pidettiin kiinni. Todistajat olivat ehkä osallisia, mutta heitä sentään käytettiin. Joskus varattomia työnantajia vapautettiin palkkojen maksusta lain 2.2 §:n mukaisesti.

### 6.8.4 Vallankumousoikeudet ja omistusoikeus

Vaikka kansanvaltuuskunta ei ryhtynyt laajamittaiseen sosialisointiin, se totesi vallankumousjulistuksessa vallankumouksen ohjelman olevan sosialistinen.[483] Silmiinpistävää kansanvaltuuskunnan laatimassa valtiosääntöehdotuksessa oli omaisuudensuojan puuttuminen. Tähän oikeuteen kajottiin monissa kansanvaltuuskunnan antamissa säädöksissä. Omistusoikeuden kannalta vallankumous ei siis luvannut hyvää.

Vallankumousoikeudet joutuivat jatkuvasti tekemisiin yksityisen omistusoikeuden kanssa. Ne sosialisoivat ja takavarikoivat sellaisia yrityksiä, joiden omistajat kieltäytyivät maksamasta työtaistelujen aikaisia palkkoja. Näissä asioissa vallankumousoikeudet eivät juuri kunnioittaneet omistusoikeutta, vaan sivuuttivat sen tärkeämpinä pidettyjen päämäärien vuoksi. Työtaistelujen aikaisiin palkkoihin liittyvät asiat olivat edellä esitetysti kuitenkin varsin harvinaisia juttuja. Niitä ei juurikaan käsitelty Helsingin ulkopuolella, ja pääkaupungissakin niiden osuus jäi alle viidenneksen. Työtaistelujutuilla oli kannattajien taloudellisen tilanteen kannalta suuri merkitys, ja niissä vastaajina oli yleensä suuria teollisuusyrityksiä. Siten ratkaisut työtaistelujutuissa eivät kerro koko totuutta siitä, miten vallankumousoikeudet suhtautuivat omistusoikeuteen.

Vallankumousoikeuksien suhtautumista omistusoikeuteen voidaan etsiä niiden ratkaisukäytännöstä riita-asioissa ja omaisuusrikoksissa. Kuten edellä on havaittu, ainakin Helsingin vallankumousoikeudessa häädettiin vuokralaisia ja suojattiin velkojia riippumatta siitä, oliko asianomistaja yksittäinen kansalainen vai vakavarainen oikeushenkilö. Omistusoikeutta suojattiin, eikä yrityksiä kohdeltu syrjivästi.

---

483 Suomen Kansanvaltuuskunnan Julistus (10/1918).

Yksityisen omistuksen suojan kannalta on erityisen merkillepantavaa se, miten vallankumousoikeuksissa suhtauduttiin omaisuusrikoksiin. Kuten edellä on käynyt ilmi, vallankumousoikeudet antoivat omaisuusrikoksista kovempia tuomioita kuin muista kriminaalisista rikosasioista. Näihin rikoksiin syyllistyneitä tuomittiin ehdottomaan vankeuteen eli seuraamukseen, joka kohtasi yleensä vain pahimpia vastavallankumouksellisia. Näin ei ollut ainoastaan silloin, kun asianomistajana oli vähävarainen kansalainen, vaan myös silloin, kun rikos oli kohdistunut yritykseen. On paradoksaalista, että sosialistista vallankumousta tehneet tuomarit puolustivat yksityistä omistusoikeutta voimakkaammin kuin oman vallankumouksensa menestystä. Esitetyt vaatimukset siitä, ettei ”nälkäisiä ruokaa ottaessaan”[484] rangaistaisi, eivät saaneet vastakaikua.

Ankara ratkaisukäytäntö omaisuusrikoksissa ei ole niin yllättävää kuin miltä se saattaa vaikuttaa. Tällainen suhtautuminen yksityiseen omistusoikeuteen oli vallankumouksen virallisen toimintalinjan mukaista. Tuotannon kansallistaminen ei kuulunut vallankumousjohdon välittömiin tavoitteisiin, vaan se nähtiin aikaa myöten tapahtuvaksi kehitykseksi. Kansanvaltuuskunta ilmeisesti tähtäsi laajamittaisempaan sosialisointiin kuin voitiin julkisesti sanoa, mutta sodan aikana haluttiin välttää liian radikaaleja ratkaisuja. Kansanvaltuuskunta antoi lukuisia julistuksia ja päätöksiä, joissa se sitoutui puolustamaan omistusoikeutta ja rankaisemaan sitä loukanneita.[485]

Vallankumousjohdon antamien toimintaohjeiden lisäksi olosuhteet selittävät omistusoikeuden suojaamista ankarilla rangaistuksilla. Punaisessa Suomessa vallitsi elintarvikepula ja työttömyys, eivätkä työllisetkään saaneet välttämättä palkkojaan käteisenä.[486] Omaisuuden merkitys oli siten suurempi kuin tavallisesti. Tällöin oli punaisen vallan uskottavuuden kannalta tärkeätä, että näin moitittaviin tekoihin syyllistyneet joutuivat vastaamaan teoistaan ja rangaistukset olivat sellaisia, että kansalaiset saattoivat vakuuttua siitä, että uusi hallinto otti ongelman tosissaan. Niinpä viranomaiskoneisto huolehti rankaisemisesta silloinkin, kun asianomistaja ei esittänyt vaatimuksia eikä edes ilmaantunut oikeudenkäyntiin.[487] Merkillepantavaa on, että Helsingissä oikeus antoi poikkeuksellisen pitkät vankeusrangaistukset elintarvikelautakunnalta, siis yhteisistä varoista, jauhoja anastaneille.[488]

Toinen omaisuusrikoksissa annettuja kovia tuomioita selittävä tekijä oli se, että toisin kuin alkoholi- ja elintarvikerikoksissa, omaisuusrikoksilla oli asianomistaja. Näin tuomioistuin ei kohdannut oikeussalissa ainoastaan kenties hä-

484 *Upton* 1981, s. 183.
485 *Upton* 1981, s. 183, *Rinta-Tassi* 1986, s. 120–121 ja 374–375.
486 *Rinta-Tassi* 1986, s. 371–373, 379–380 ja 400–404, *Paavolainen* 1966, s. 42–47.
487 Esimerkiksi Helsingin VO I 121 / 5.3.1918 (VapSA 24 B) ja Helsingin VO I 194 / 15.3.1918 (VapSA 23 A).
488 Kuusi vuotta pakkotyötä oli kovimpien langetettujen tuomioiden joukossa. (Helsingin VO I 160 / 9.3.1918 (VapSA 23 B)).

dänalaista syytettyä, vaan myös henkilön, jolle rikoksella saattoi olla huomattava merkitys. Asianomistajattomissa rikoksissa vallankumousoikeuksien oli helpompi antaa lievempiä tuomioita, koska niitä käsiteltäessä se ei joutunut kohtaamaan oikeuksiaan vaatinutta yksittäistä ihmistä. Samoin asianomistajan olemassaolo vaikutti työtaisteluasioiden tuomioiden ankaruuteen.

Se, mitä edellä on sanottu vallankumousoikeuksien tuomareiden maltillisesta suhtautumisesta kumoukseen yleensä ja radikaaleihin toimenpiteisiin erityisesti, selittänee osaltaan ankaraa suhtautumista omaisuusrikoksiin ja riita-asioiden käsittelyn tasapuolisuutta. Voidaan otaksua, etteivät sosialistinen teoria ja tuotantovälineiden omistus olleet vallankumousoikeuksien tuomareille yhtä läheisiä ja tärkeitä kuin oikeudenmukaisuutta ja varovaisuutta korostaneet näkökohdat. Heillä olisi ollut tilaisuus harjoittaa luokkaoikeutta, mutta he eivät sitä tehneet. Siinäkään tapauksessa, että halua toimia toisin olisi ollut, se ei olisi kannattanut, koska sodan lopputuloksesta ei ollut varmuutta. Työtaisteluasioissa omistusoikeutta oli helpompi loukata, koska siihen oikeutti kansanvaltuuskunnan säätämä nimenomainen laki.

# 7 Toinen vaihtoehto: oikeudenkäyttö Neuvosto-Venäjällä ja Unkarin neuvostotasavallassa

## 7.1 VERTAILUN KOHDE

Tässä luvussa vertaillaan vallankumousoikeuksia vastaaviin tuomioistuimiin toisissa vallankumouksellisissa oikeusjärjestyksissä. Vertailukohdiksi on valittu Neuvosto-Venäjä ja Unkarin neuvostotasavalta.

Merkittävimmät vasemmistolaiset vallankumoukset ensimmäisen maailmansodan jälkeen tapahtuivat juuri Suomessa, Unkarissa ja Venäjällä vuosina 1917–1919. Maailmansodan jälkeinen yhteiskunnallinen kuohunta purkautui tuolloin erilaisina kansannousuina ja vallankumouksina myös muissa maissa, mutta vakavimmin otettavat ja pitkäikäisimmät vasemmistolaiset vallankumoukset koettiin juuri näissä kolmessa maassa. Esimerkiksi niin sanotun Baijerin neuvostotasavallan elinkaari jäi lyhyeksi, vain joiksikin viikoiksi.[1] Siten Unkari ja Venäjä ovat vertailun kannalta hedelmällisimmät kohteet.

Suomessa, Unkarissa ja Venäjällä tapahtui vallankumous suunnilleen samaan aikaan, Venäjällä 1917, Suomessa 1918 ja Unkarissa 1919. Vallankumoukset liittyivät imperiumien hajoamisiin ensimmäisen maailmansodan seurauksena: Suomen ja Venäjän kumoukset olivat osittain seurausta Venäjän keisarikunnan romahtamisesta, Unkarin vallankumous taas Itävalta-Unkarin hajoamisesta. Yhteiskuntien hajotessa syntyi tilanne, jossa mikään taho ei ollut selvästi valtiollisen vallan haltijana. Suomessa, Unkarissa ja Venäjällä vasemmisto haastoi entiset vallanpitäjät niin vahvasti, että se sai valtiollisen vallan haltuunsa ainakin joksikin aikaa.

Keskeinen yhtäläisyys valittujen vertailumaiden välillä on oikeusjärjestyksen syntyminen vallankumouksen kautta. Maissa hylättiin vanha yhteiskunta ja sen lainsäädäntö joko kokonaan tai osittain. Tuomioistuinlaitoksen kannalta tämä merkitsi sitä, että vanhojen tuomioistuinten sijaan perustettiin uusia, vallanpitäjien oman tahdon mukaan asetettuja ja toimineita lainkäyttöelimiä. Kaikissa maissa uudet vallanpitäjät toimivat ensi sijassa omien, itse säätämiensä lakien pohjalta.

Vuosisadan alun työväenliike oli luonteeltaan kansainvälinen. Koska yhteiskunnalliset ongelmat nähtiin samoiksi jokaisessa teollistuneessa maassa, katsottiin, että yksi ratkaisumalli soveltuisi kaikille samaan kapitalismin vaihee-

[1] *Angress* 1975, s. 171–174.

seen kehittyneille valtioille. Kunkin maan vallankumouksellisten tavoitteena oli enemmän tai vähemmän selvästi sosialistinen yhteiskuntajärjestys, vaikka puolueet kuuluivatkin vasemmiston eri suuntauksiin. Saksan sosialidemokraattien Erfurtin ohjelma oli lainattu niin Unkariin[2] kuin Suomeenkin. Kaikissa maissa tunnettiin sosialistinen teoria ja siihenastinen käytäntö, lähinnä niin sanottu Pariisin kommuuni vuonna 1871.

Vertailtujen maiden vallankumouksellisilla oli hyödynnettävinään suunnilleen sama vasemmistolainen historia. Vertailu myöhemmin tapahtuneisiin vallankumouksiin ei olisi yhtä hedelmällistä, koska Neuvostoliiton perustamisen jälkeen vasemmistolaisilla vallankumouksellisilla on ollut käytettävissään onnistuneen vallankumouksen malli ja sosialistisesta suurvallasta saatava vähintään henkinen tuki. Sen sijaan vertailtujen maiden vallankumoukselliset olivat melko yksin yhteiskuntakokeilunsa kanssa.

Suomen ja Unkarin vallankumoukset päättyivät tappioon joidenkin kuukausien kuluttua niiden alkamisesta. Sen sijaan Venäjällä bolševikit kykenivät säilyttämään saamansa valtiollisen vallan. Selviydyttyään voittajina sisällissodasta Venäjän vallankumoukselliset saattoivat ryhtyä rakentamaan uutta yhteiskuntaa Venäjän keisarikunnan raunioille. Tässä tutkimuksessa ei ole kuitenkaan selvitetty Neuvosto-Venäjän oikeudenkäyttöä tältä ajalta, vaan vertailu on rajattu koskemaan vuosia 1917–1920, jolloin sisällissota oli kiihkeimmillään. Näin on toimittu sen vuoksi, että vertailu Suomen vallankumoukselliseen oikeusjärjestykseen on tällöin terävämpi. Yhteiskunnallinen tilanne oli neuvostovaltiossa sisällissodan aikana vertailukelpoisempi muihin vallankumouksellisiin oikeusjärjestyksiin, koska niin punainen Suomi kuin Unkarikin kävivät sotaa koko lyhyen olemassaolonsa ajan.

Oleellinen ero tutkittujen vallankumouksellisten oikeusjärjestyksien välillä oli niiden taustassa. Suomessa ja Unkarissa vallankumouksen tekivät puolueet, jotka eivät olleet siihen valmistautuneet ja jotka eivät sitä välttämättä kaikilta osin halunneet. Suomessa ja Unkarissa vallanottajilta puuttui vallankumouksellinen päättäväisyys ja päämäärätietoisuus.[3] Sen sijaan Venäjällä vallanotosta vastasi nimenomaisen kumouksellinen bolševikkipuolue.

## 7.2 VERTAILUN MAHDOLLISUUS

Tässä tutkimuksessa vertailulla on täydentävä rooli. Sillä on pyritty ainoastaan valottamaan suomalaisen järjestelmän kansallisia erityispiirteitä tai niiden puutetta ja asettamaan se kansainväliseen kontekstiinsa. Venäläistä ja unkarilaista järjestelmää ei käsitellä samassa laajuudessa eikä samalla yksityiskohtaisuuden

2 *Tökes* 1967, s. 137, *Vehviläinen* 2004, s. 199.
3 *Alapuro* 1988, s. 249–250, *Rinta-Tassi* 1986, s. 30–33.

tasolla kuin niiden suomalaista vastinetta, vaan niiden käsittelyssä tyydytään pintapuolisempaan katsaukseen.

Vertailun ongelmana on lähteiden määrä. Unkarista voidaan todeta, että muu kuin unkariksi kirjoitettu lähdeaineisto on pahasti aukollista. Samoin Venäjän osalta on jouduttu tyytymään muuhun kuin venäjänkieliseen aineistoon, joka ei kata erityisen hyvin juuri tätä erityiskysymystä Venäjän sisällissodasta. Tuomioistuinratkaisujen kaltaisiin alkuperäislähteisiin ei ole voitu tässä yhteydessä tietenkään tukeutua.

Voidaan tietysti kysyä, onko tällaiseen pintapuoliseen vertailuun tarvetta, koska se ei kuitenkaan vastaisi kaikkiin kysymyksiin eikä kata suomalaisen järjestelmän kaikkia puolia. Aineisto ei mahdollista samojen kysymysten esittämistä venäläisille ja unkarilaisille tuomioistuimille kuin suomalaisille vallankumousoikeuksille. Historialliset tapahtumat ovat ainutlaatuisia, ja eri valtiot ja alueet eroavat toisistaan usein kulttuurisesti, yhteiskuntarakenteellisesti tai muulla tavoin hyvin paljon. Tutkittujen vallankumouksellisten tuomioistuinlaitosten toimintaympäristöt erosivat toisistaan selvästi. Sodassa olosuhteet eivät olleet sellaisia, että ne olisivat edistäneet yhtenäisen käytännön muodostumista edes saman maan sisällä.

Vertailussa on lisäksi yleensäkin se ongelma, että oikeusjärjestykset ovat usein niin erilaisia, että toisten järjestelmien todellinen ymmärtäminen on hyvin haastavaa. Vertailu jää helposti pintapuoliseksi. Oikeusjärjestykset ovat yleensä niin monimuotoisia ja laajoja kokonaisuuksia, että vaatii suurta perehtyneisyyttä sanoa jotakin olennaista toisen maan käytännöistä. Tätä ongelmaa on pidettävä tässä yhteydessä tavanomaista suurempana, koska vallankumouksilla synnytetyt oikeusjärjestykset eivät välttämättä saavuttaneet edes sisäistä yhtenäisyyttä ja koherenssia. Monin osin ratkaisuja tehtiin *ad hoc* -pohjalta. Vertailtavissa oikeusjärjestyksissä eivät välttämättä edes toimijat itse hallinneet kokonaisuutta.

Vaikka vertailuun valitut valtiot ovatkin jollain tavalla vertailukelpoisia, sitä eivät mitenkään ilman muuta ole niiden oikeuslaitokset tai yksittäiset tuomioistuimet. Kuten huomataan, muun muassa tuomioistuinten toimivallat, juttukannat tai kokoonpanot eivät olleet täysin toisiaan vastaavat. Vertailuun valitut tuomioistuimet olivat silti siinä mielessä samanlaisia, että ne olivat maissaan vallankumouksellisen oikeudenkäytön järjestäytyneimpiä muotoja eikä niiden toiminnassa ollut pääasiallisesti kyse terrorin naamioimisesta oikeudellisiin muotoihin. Niissä vähintään pyrittiin antamaan vaikutelma todellisista oikeudenkäynneistä.

Mainituista ongelmista ja puutteista sekä lopputuloksen väistämättömästä epätasapainoisuudesta huolimatta vertailuun kannattaa ryhtyä. Puutteellisenakin se tuo esille puolia, jotka valottavat tärkeällä tavalla vertailun lähtökohtaa. Tällaisessakin vertailussa on mahdollista saada esille puolia, jotka muuten jäisivät pimentoon. Ainoastaan kansalliseen tarkasteluun pohjautuvassa tutkimuk-

sessa voi jäädä selittämättä jokin sellainen piirre tutkimuskohteesta, joka kansainvälisessä katsannossa osoittautuukin loogisesti selitettäväksi. Kansallisesti epäloogiselta tai oudolta vaikuttava seikka voi paljastua säännöksi kansainvälisesti. Vertaileva näkökulma avaa uusia näkökulmia selittää ilmiöitä, joita vertailun lähtökohdasta tutkimuksessa ilmenee. Lisäksi omaan oikeuskulttuuriin keskittymisen välttäminen on sinänsä tavoiteltavaa. Nämä näkökohdat puoltavat ratkaisevalla tavalla sitä, että vertailua kannattaa yrittää, vaikka vertailukohteet eroavat toisistaan niin monella tavalla kuin tässä tapauksessa ja vaikka niitä koskeva lähdeaineisto on osittain tavoittamattomissa. Luvussa on siis lähdetty vertailumyönteisesti siitä, että tarkastelun kohteeksi otetut tuomioistuimet ovat järkevällä tavalla vertailtavissa.[4]

## 7.3 NEUVOSTO-VENÄJÄ

### 7.3.1 Neuvosto-Venäjän muodostuminen

Laajalle levinnyt tyytymättömyys pitkittyneeseen ja tappiolliseen ensimmäiseen maailmansotaan ja yleisemminkin tsaristiseen hallintoon aiheutti Venäjällä vallankumouksen helmikuussa 1917. Helmikuun vallankumoukseksi kutsutulla kansannousulla tsaari syrjäytettiin ja ylimmän vallan Venäjällä otti käsiinsä porvarillinen väliaikainen hallitus. Huolimatta nopeista uudistuksista se ei pystynyt rauhoittamaan kuohuvaa ja radikalisoituvaa maata. Lokakuun 1917 vallankumouksessa valta siirtyi bolševikeille, jotka julistivat maan proletariaatin diktatuuriksi.[5]

Lokakuun vallankumouksen jälkeen Venäjä suistui pitkälliseen sisällissotaan. Länsivaltojen tukemat vanhan hallinnon kannattajat yrittivät kaataa bolševikkijohdon. Neuvostovaltion tulevaisuus oli pitkään epävarma, mutta vuonna 1920 pääosa vastustajista oli lyöty. Bolševikkien hallitsemista alueista muodostettiin vuonna 1922 Neuvostoliitto, jossa uusi johto saattoi ryhtyä rakentamaan kommunistista yhteiskuntaa.[6]

Neuvostoilla oli tärkeä rooli niin vallankumouksessa kuin neuvostovaltion kehityksessä myöhemminkin. Ne olivat alun perin spontaanisti syntyneitä paikallisväestön, erityisesti sotilaiden ja tehdastyöläisten yhtymiä, joiden tarkoituksena oli korvata paikallishallinto ja vaikuttaa valtion asioihin ohi lainmukaisten mutta epädemokraattisten menettelytapojen. Neuvostoilla oli keskeinen osa Venäjän vallankumouksessa: todellinen valta oli pitkään juuri neuvostoilla,

---

4 Vertailusta yleisesti ks. esimerkiksi *Watson* 1993, s. 10–20, *Zweigert – Kötz* 1996, s. 12–47, *Kekkonen* 1996, s. 166–185, *Husa* 1998, s. 99–119, *Alapuro* 2004, s. 35–66 ja *Kekkonen* 2008, s. 32–37.

5 *McCauley* 1993, s. 1–15.

6 *McCauley* 1993, s. 27–31 ja 54.

jotka ajan mittaan kehittyivät bolševikkien paikallisosastoiksi. Bolševikkien päästyä valtaan he organisoivat valtion eritasoisten neuvostojen pyramidiksi siten, että alemmantasoiset neuvostot valitsivat ylemmät, joiden päätökset sitoivat alemmantasoisia neuvostoja. Hierarkiassa korkeimpana oli kansankomissaarien neuvosto. Neuvostot vastasivat monista tehtävistä, jotka aiemmin olivat kuuluneet aluehallinnolle. Niiden rooli oli suuri myös oikeuslaitoksen järjestämisessä.[7]

## 7.3.2 Neuvosto-Venäjän oikeuslaitos

### *7.3.2.1 Yleistä*

Venäjän väliaikainen hallitus oli modernisoinut ja länsimaistanut Venäjän takapajuista ja mielivaltaista oikeuslaitosta.[8] Se oli muun muassa lakkauttanut poliittiset tuomioistuimet, sallinut naisten ja muiden kuin kristittyjen toimia oikeudenkäyntiavustajina sekä kieltänyt hallinnollisessa järjestyksessä määrättävien karkotusten käytön. Väliaikainen hallitus oli myös luopunut kuolemanrangaistuksesta, mutta sallinut sen uudestaan sotatilanteen huononnuttua. Bolševikkien valtaannousu merkitsi uusia ja yhä radikaalimpia reformeja.[9]

Bolševikkien johdossa oli useita lakimiehiä. Lenin oli itse juristi, kuten myös ensimmäiset oikeusasiain kansankomissaarit Isaac Šteinberg (1888–1957), Pjotr Stutška (1865–1932) ja Dmitri Kurski (1874–1932). Bolševikkijohto ei hyväksynyt vallan kolmijaon eikä tuomioistuinten riippumattomuuden periaatteita, jotka olivat porvarillisessa valtiossa olleet vain keinoja estää kansaa näkemästä todellisen sorron laajuutta. Vallankumouksella oli luotu yhteiskunta, jossa vallan jakaminen oli turhaa ja haitallista. Taistelu vastavallankumouksellisia vastaan edellytti yhtenäisyyttä, jota valtion sisäinen hajanaisuus olisi nakertanut. Lisäksi työväenluokan vallankäyttöä ei tarvinnut vahtia, koska se vastasi automaattisesti proletariaatin oikeudentuntoa.[10]

Bolševikit jakoivat marxilaisen käsityksen luokkayhteiskunnasta rikollisuuden aiheuttajana. Kommunistisessa yhteiskunnassa ei olisi rikollisuutta eikä siten tarvetta poliiseille, vankiloille eikä tuomioistuimille. Oikeuslaitoksen täydellinen lakkauttaminen proletariaatin diktatuurissa olisi ollut ennenaikaista, mutta jo tässä vaiheessa oli mahdollista tehdä oikeudenhoidosta kansanvaltaista ja yksinkertaista.[11]

---

7 *Keep* 1989, s. 543–547, *McCauley* 1993, s. 19–21.
8 Venäjän oikeuslaitoksesta ennen vallankumousta ks. *Frank* 1999, erityisesti s. 44–49.
9 *Juviler* 1989, s. 285, *Borisova* 2009.
10 *Solomon* 1997, s. 10–11, *Bunyan – Fisher* 1934, s. 578–579, *Scheinin* 1986, s. 29–30 ja 49.
11 *Juviler* 1989, s. 286 ja 288–290, *Hazard* 1960, s. 43.

Käytännössä oikeaoppisen marxilaiset ajatukset jäivät tehokkuus-, ennakoitavuus- ja ohjattavuusvaatimusten varjoon.[12] Bolševikeille oli vallankumouksen alusta lähtien selvää, että oikeudenkäyttö olisi osa taistelua valtion olemassaolosta. Stutška opasti tuomareita vuonna 1919, että tuomittaessa huomioon tulisi ottaa sekä rikoksentekijän persoonallisuus että rikoksesta neuvostovaltiolle aiheutunut vaara. Muuta lainkäyttöä pidettiin avoimesti sivuseikkana.[13]

### *7.3.2.2 Kansanoikeudet*

#### *7.3.2.2.1 Organisaatio*

Vanhan vallan myötä romahti myös yleinen järjestys. Kun tuomioistuimia saati muuta esivaltaa ei ollut, rikosten määrä kasvoi huomattavasti. Kansalaiset ottivat oikeuden omiin käsiinsä. Paikalliset neuvostot perustivat oma-aloitteisesti tuomioistuimia, jotka toimivat vain oma harkinta rajoitteenaan. Anarkian taltuttamiseksi bolševikkijohdon oli pikimmiten järjestettävä edes auttavasti toimiva oikeuslaitos.[14]

Neuvostojohto, kansankomissaarien neuvosto, antoi ensimmäisen tuomioistuimia koskeneen asetuksen 22.11.1917 (5.12.1917 uuden ajanlaskun mukaan). Asetuksella lakkautettiin voimassa ollut monitahoinen tuomioistuinjärjestelmä[15] lukuun ottamatta vähäisiä rikosasioita maaseudulla käsitelleitä paikallisoikeuksia, jotka nimettiin uudestaan kansan paikallisoikeuksiksi. Päätoimisesta puheenjohtajasta ja kahdesta sivutoimisesta maallikkoasessorista koostuneet paikallisoikeudet käsittelivät riita-asioita, joiden intressi oli alle 3 000 ruplaa ja sellaisia ei-poliittisia rikosasioita, joissa enimmäisrangaistus oli 3 000 ruplaa tai kahden vuoden vankeus.[16]

Marraskuun asetuksella oli jätetty säätämättä kansan paikallisoikeuksien toimivallan ylittävien asioiden käsittelystä. Asiantila korjattiin 15.2.1918 annetulla toisella asetuksella, jolla perustettiin kansan piirioikeuksia. Niiden tehtävä oli käsitellä jutut, joihin kansan paikallisoikeuksien toimivalta ei riittänyt. Kansan piirioikeuksien pääasiallinen tarkoitus oli kuitenkin käsitellä vallankumousta edeltävältä ajalta peräisin olevia juttuja, joiden käsittely oli vallankumouksen takia keskeytynyt.[17]

Siinä missä kansan paikallisoikeuksien päätoiminen puheenjohtaja ja sivutoimiset asessorit valittiin suoralla kansanvaalilla tavallisen kansan joukosta,

---

12 *Juviler* 1989, s. 286 ja 288–290.
13 *Jakobson* 1993, s. 21, *Zile* 1992, s. 106.
14 *Figes* 1996, s. 533, *Zile* 1992, s. 93–95, *Raleigh* 2002, s. 239.
15 *Frank* 1999, s. 44–49.
16 *Juviler* 1989, s. 286, *Zile* 1992, s. 95, *Hazard* 1960, s. 7–8.
17 *Juviler* 1989, s. 286–287, *Hazard* 1960, s. 9–15.

kansan piirioikeuksissa painotettiin enemmän ammattimaisuutta, eikä tuomareiden valintamenettely ollut yhtä demokraattinen. Kansan piirioikeudet koostuivat riita-asioissa kolmesta ammattituomarista ja neljästä maallikkojäsenestä, rikosasioissa ammattituomarista ja 12 maallikosta. Paikalliset neuvostot valitsivat ammattituomarit ja ne, keitä voitiin äänestää maallikkojäseniksi. Ammattituomareilta ei vaadittu koulutusta, mutta käytännössä he olivat lakimiehiä, lähinnä vanhojen tuomioistuinten alempaa virkakuntaa, jota oli kehotettu pysymään viroissaan. Selitys lakimiesten käyttämiselle piili kansan piirioikeuksien velvollisuudessa käsitellä loppuun vireillä olleet jutut; niiden ratkaisemiseen maallikkojen kyvyt eivät välttämättä olisi riittäneet. Kokonaisuudessaan kansan piirioikeuksien sosiaalinen status oli silti matala. Kansan piirioikeuksien tuomarit olivat pääasiassa työmiehiä ja maanviljelijöitä. Puolet kaikista tuomareista ei ollut saanut kuin alkeiskoulutuksen. Joka viides tuomari kuului bolševikkeihin.[18]

Kansantuomarit eivät olleet Venäjällä uusi ilmiö. Maaseudun paikallisoikeuksissa (*volostnoj sud*) tavalliset kansalaiset olivat voineet vuodesta 1864 käsitellä keskinäisiä riitojaan ja rikosasioitaan. Oikeudet olivat toimineet sisäministeriön valvonnan alla ja keisarillisen lainsäädännön puitteissa, mutta perustaneet ratkaisunsa ennen muuta paikalliseen tapaoikeuteen. Tuomareille ei ollut asetettu kelpoisuusvaatimuksia ja heidät oli valittu äänestämällä kansan keskuudesta, mutta sisäministeriön oli pitänyt hyväksyä heidät. Paikallisoikeuksissa ei ollut voitu käsitellä muita kuin vähäisinä pidettäviä asioita, mistä huolimatta ne olivat olleet väestön valtaosalle ensisijainen alioikeus. Vaikka paikallisyhteisö oli näin voinut osallistua oikeudenkäyttöön, paikallisoikeudet eivät olleet totuttaneet kansan syviä rivejä oikeusvaltioon. Paikallisoikeudet olivat olleet ailahtelevia ja mielivaltaisia, eikä oikeusvarmuudesta ollut voinut puhua.[19]

Helmikuussa 1918 annetulla toisella asetuksella luotiin myös muutoksenhakujärjestelmä. Muutoksenhakuelimeksi muodostettiin piirioikeuksien tuomareiden kongressi. Kenties resurssien puutteesta johtuen piirioikeuksien tuomareiden kongressi ainoastaan tutki asiakirjojen pohjalta, oliko alempi tuomioistuin ratkaissut asian oikein, ja jollei näin ollut, määräsi oikeudenkäynnin uusittavaksi. Valitusoikeus ei ollut ehdoton, vaan alioikeudet saivat harkintansa mukaan myöntää sen tapauksissa, joissa niiden tuomitsema sakko oli yli sata ruplaa tai vapaudenmenetys pidempi kuin viikko.[20]

Kahden erilaisen alioikeuden järjestelmä oli hankala ja joissakin tapauksissa monimutkainen, eivätkä tuomioistuimet kaikkialla pysyneet toimivaltojensa ra-

---

18 *Figes* 1996, s. 533, *Hazard* 1960, s. 10, 35 ja 48.

19 *Burbank* 1997, s. 85–91, *Seton-Watson* 1987, s. 354–357, *Popkins* 2000, s. 408–411, *Frank* 1999, s. 40–43, *Lewin* 1985, 77.

20 *Juviler* 1989, s. 286, *Zile* 1992, s. 95, *Hazard* 1960, s. 7, 10–11 ja 55–56.

joissa. Vakiintuneesta tuomioistuinlaitoksesta saati oikeusjärjestyksestä ei tässä vaiheessa voitu puhua. Epäselvyyksiä koetettiin hälventää 20.7.1918 annetulla kolmannella asetuksella, jolla kansan paikallisoikeuksien toimivaltaa laajennettiin piirioikeuksien kustannuksella. Kehitys vietiin loppuunsa 30.11.1918 annetulla lailla kansanoikeuksista, jolla neuvostovaltioon luotiin yksi yhdenmukainen yleinen tuomioistuinlaitos.[21]

Kansanoikeudet *(narodnyj sud)* käsittelivät poliittisia rikosasioita lukuun ottamatta kaikenlaisia rikos- ja riita-asioita, mutta kansan paikallis- ja piirioikeuksien ero näkyi niissä kahden kokoonpanon käyttöönottona. Tuomioistuin ratkaisi vähäisimmät rikosasiat ja kaikki riita-asiat yhden ammattituomarin ja kahden maallikkojäsenen kokoonpanossa, kun taas vakavampia, asetuksessa lueteltuja rikosasioita käsiteltäessä kokoonpanoon kuului kuusi maallikkoa. Ammattituomari teki istuntoa edeltävät päätökset yksin, mutta istunnossa maallikkojäsenet ja ammattituomari olivat tasaveroisia. Oli jopa mahdollista, että puhetta johti joku maallikoista.[22]

Tuomarit oli ennen syksyä 1918 valittu ainakin lainsäädännön tasolla erittäin demokraattisesti. Kansanoikeuksista annetulla lailla oikeudenkäyttö siirrettiin kuitenkin bolševikkipuolueen hallintaan. Kuka tahansa ei nimittäin ollut enää vaalikelpoinen tuomioistuinten jäsenten vaalissa, vaan paikallisten neuvostojen toimeenpanevat komiteat valitsivat ehdokkaat. Äänestys ei ollut yleinen, vaan se tapahtui paikallisten neuvostojen kokouksessa. Tuomarit valittiin määräajaksi, mikä helpotti sopimattomaksi katsottujen lainsoveltajien vaihtamista uusiin.[23]

Kansanoikeuksista annetulla lailla tiukennettiin samalla ammattituomareiden kelpoisuusvaatimuksia: näiden piti olla paitsi äänioikeutettuja – äänioikeuden käyttöä oli rajattu huomattavasti heinäkuussa 1918 annetulla perustuslailla[24] – myös joko lainopillisen koulutuksen hankkineita tai poliittisesti ansioituneita. Jälkimmäisellä ehdolla tarkoitettiin sitä, että tuomari oli työskennellyt esimerkiksi kommunistisen puolueen, ammattiyhdistysliikkeen tai muiden laissa lueteltujen ”proletaarisiksi” kutsuttujen organisaatioiden tehtävissä. Uuden poliittisen tilanteen ymmärtämistä pidettiin siis yhtä tärkeänä kuin lain tuntemusta, mikä olikin sikäli järkevää, että kansanoikeuksista annetulla lailla kiellettiin tuomioistuimia soveltamasta tsaarinaikaisia lakeja ja kehotettiin käyttämään lakien vaietessa johtotähtenään ”sosialistista oikeudentuntoa”. Tästä syystä ansioituminen vallankumouksessa oli järjestelmän laatijoiden mielestä ratkaisutoiminnan kannalta hyvinkin yhtä hyödyllistä kuin kirjoista saatu oppi. Kelpoisuusehto arvattavasti johti siihen, että tsaarinaikaisten tuomioistuinten

21 *Hazard* 1960, s. 8–13, 24, 33 ja 47.
22 *Hazard* 1960, s. 52–53.
23 *Solomon* 1997, s. 11, *Hazard* 1960, s. 51.
24 Ks. luku 3.6.3.3.

virkailijat poistuivat neuvostovaltion tuomioistuimista. Heille ei ollut toisaalta enää tarvettakaan. Syy heidän nimittämiseensä oli poistunut, koska kansanoikeudet eivät käsitelleet vallankumousta edeltävältä ajalta periytyneitä juttuja. Vanhat jutut oli nimittäin jo ratkaistu, ja mahdollisesti vielä vireille olleiden käsittelemistä varten kansan piirioikeuksille annettiin aikaa tammikuun 1919 puoliväliin saakka.[25]

Kansanoikeuksista annetulla lailla Neuvosto-Venäjän oikeuslaitos sai muotonsa, jossa se oli sisällissodan ja neuvostovaltion alkutaipaleen. Kansanoikeuksista annettu laki kumottiin tosin vuonna 1920 annetulla uudella lailla, mutta sen sisältämät muutokset olivat niin vähäisiä, että järjestelmä säilyi periaatteessa muuttumattomana vuoteen 1922 saakka, jolloin olosuhteet olivat jo aivan eri tavalla vakiintuneet.[26]

### *7.3.2.2.2 Materiaalinen lainsäädäntö*

Tuomioistuinjärjestelmän perustanut ensimmäinen asetus ei sisältänyt materiaalista lainsäädäntöä. Jotta kansan paikallis- ja piirioikeudet olisivat voineet toimia, niitä kehotettiin käyttämään vanhoja tsaarinaikaisia lakeja ohjeena niiltä osin kuin niitä ei ollut vallankumouksella kumottu. Muuten tuomarit saivat käyttää ”vallankumouksellista omaatuntoaan ja vallankumouksellista käsitystä oikeudesta”, joka oikeutti poikkeamaan kaikesta normistosta.[27]

Tsaarinaikainen oikeusjärjestys sai olla toissijaisena oikeuslähteenä voimassa syksyyn 1918, jolloin annetulla lailla kansanoikeuksista vanhan lainsäädännön soveltaminen kiellettiin ehdottomasti. Se oli mahdollista, koska kansankomissaarien neuvosto oli vuoden 1918 kuluessa säätänyt omia lakejaan. Laki perintöoikeudesta annettiin jo 27.4.1918, avioliittoa, avioeroa ja huoltajuutta koskeva laki lokakuussa 1918 sekä työsuhteita koskeva säädös joulukuussa 1918.[28] Jos tuomari joutui uudesta lainsäädännöstä huolimatta vielä tilanteeseen, jossa hänen oli ratkaistava oikeustapaus, jota koskevaa lainsäädäntöä ei ollut vielä annettu, hänen piti täyttää lain aukollisuus ”sosialistisella oikeudentunnollaan”. Sen merkitys lienee ollut sama kuin edellä mainitun vallankumouksellisen omantunnon. Näiden epämääräisten ohjeiden soveltamista helpotti syyskesällä 1918 julkaistu oikeusasiain kansankomissaari Stutškan kirjoittama käsikirja, joka sisälsi sekä yksityiskohtaisia prosessuaalisia ohjeita että tärkeimmät siihen asti annetuista säädöksistä.[29]

Rikosoikeuden alalla kattava laki annettiin vasta 1922. Bolševikkihallinto oli kuitenkin jo sitä ennen antanut lukuisia säädöksiä, joilla se oli kriminalisoinut

---

25 *Hazard* 1960, s. 47–51, *Solomon* 1997, s. 11–12.
26 *Zile* 1992, s. 98–100, *Berman* 1972, s. 17–19, *Hazard* 1960, s. 116 ja 186–189.
27 *Zile* 1992, s. 95–96.
28 Une législation communiste 1920, s. 511, *Hazard* 1960, s. 16 ja 67.
29 *Hazard* 1960, s. 30–31 ja 48.

*Kansanoikeus istunnossa.*

erilaisia tekoja. Lisäksi oli julkaistu teos rikosoikeudessa sovellettavista yleisistä periaatteista. Vuoden 1919 alussa oikeusasiain kansankomissaariksi noussut Kurski keräsi ja systematisoi annettuja säädöksiä yhtenäiseen kompilaatioon, missä yhteydessä kävi ilmi, että pääosa niistä liittyi vastavallankumouksellisen toiminnan määrittelyyn. Tavanomaisista rikoksista rangaistaviksi oli erikseen säädetty vain henkirikokset, vakavan vamman aiheuttaminen, raiskaus ja ryöstö. Tämä ei silti tarkoittanut, että muut teot olisivat olleet rankaisemattomia, vaan niihin syyllistyneet tuomittiin vallankumouksellisen omantunnon mukaan.[30] *Nullum crimen sine lege* -periaatetta ei siis noudatettu.

Bolševikit uskoivat rikosoikeuden sosiologisen koulukunnan esittämään ajatukseen rikollisten parantamisesta rangaistuksilla. Vuonna 1919 julkistetuissa rikosoikeuden yleisissä periaatteissa kehotettiin välttämään vankeusrangaistusten käyttöä ja muutenkin aiheuttamaan tuomituille mahdollisimman vähän kärsimystä. Rangaistusten tuli olla kouluttavia ja rikoksentekijöitä parantavia.[31] Jos vankeutta oli kuitenkin tuomittava, se ei saanut olla kestoltaan viittä vuotta pidempi, koska vähäisiin rikoksiin syyllistyneiden oletettiin ojentuvan viimeistään sen pituisesta jaksosta rangaistuslaitoksessa. Alun perin maksimirangais-

30 *Jakobson* 1993, s. 19–20, *Juviler* 1993, s. 289, *Hazard* 1960, s. 64–65.
31 *Juviler* 1985, s. 269, *Juviler* 1989, s. 289.

tus oli ollut vain kaksi vuotta. Lain soveltamista tosin hankaloitti se, että vähäisen rikoksen määritelmä vaihteli jatkuvasti.[32]

Neuvostojohdon säätämien lakien merkitystä vähensi olennaisesti se, että tuomioistuimilla oli oikeus poiketa niiden säännöksistä, kunhan poikkeaminen vain perusteltiin avoimesti. Tämä päti myös rikoslakiin, joten tuomioistuimilla oli oikeus tuomita muunkinlaisia seuraamuksia kuin laki tunsi. Säädökset olivat siis vain eräänlaisia ohjeita ja malleja hyviksi havaituista menettelytavoista. Vapauden tarkoitus oli mahdollistaa paikallistasolla järkeviksi havaittujen toimintamallien tuleminen yleisempään tietoisuuteen, jolloin ne olisivat voineet johtaa lainsäädännön muuttamiseen entistä paremmaksi.[33]

Syy pelkästään ohjeellisen säätelyn antamiseen oli oikeusasiain kansankomissaari Stutškan mukaan vallankumouksellisessa tilanteessa. Hänen mukaansa laki ei koostunut pelkästään lainsäätäjän antamista normeista, vaan laajemmin siitä, miten ihmiset käyttäytyivät taloudellisissa ja sosiaalisissa suhteissaan. Laki ymmärrettynä tällaiseksi yhteiskunnallisten suhteiden verkoksi mukautui yhteiskunnalliseen tilanteeseen, ja kun siirtyminen kohti sosialismia oli tapahtumassa nopeassa tahdissa, eivät ylhäältä annetut ehdottomat normit voineet pysyä muuttuvan yhteiskunnan perässä. Ohjeenluontoiset normit antoivat suuremman vapauden ottaa yhteiskunnallinen tilanne ratkaisutoiminnassa huomioon sen kulloinkin vaatimalla tavalla.[34] Laki oli siis politiikalle alisteinen.

Voidaan toisaalta kysyä, oliko lakien ohjeellisuuteen osaltaan syynä tosiasioiden tunnustaminen: neuvostovaltion keskusjohto ei sisällissodan vuosina ollut välttämättä riittävän vahva lopettaakseen tavaksi tulleen lainsäädännöstä poikkeamisen. Jo tsaarinaikaisissa paikallisoikeuksissa tuomiot oli perustettu lakien sijaan paikalliseen tapaoikeuteen. Vallankumouksessa lain auktoriteettia vähensi sekin, että kansanoikeuksia oli nimenomaan kehotettu jättämään syrjään vanha lainsäädäntö. Tulkintaa tukee sekin, että bolševikkijohto alkoi kiinnittää tuomioistuinten vapauteen enenevässä määrin huomiota sen vallan aikanaan vakiinnuttua.[35]

#### *7.3.2.2.3 Prosessuaalinen lainsäädäntö*

> *”Kansan paikallisoikeuden toimintaa eivät rikos- eikä riita-asioissa saa haitata minkäänlaiset muodolliset seikat. Oikeus voi hyväksyä kaikenlaista todistelua sen mukaan, mitä asian laatu vaatii, ja hankkia todistelua henkilöiltä, joilla sitä on. Kansan paikallisoikeus voi myös jättää huomiotta vanhentumisajat ja muut määräajat, ja ratkaista asiat oikeudenmukaisesti kiinnittämättä huomiota muodollisiin vastaväitteisiin.”*[36]

---

32 *Jakobson* 1993, s. 19, *Solženitsyn* 1974, s. 227.
33 *Hazard* 1960, s. 58 ja 64, *Borisova* 2009.
34 *Zile* 1992, s. 96–97.
35 *Hazard* 1960, s. 97.
36 *Hazard* 1960, s. 29.

Neuvostojohdon suhdetta prosessuaaliseen lainsäädäntöön sisällissodan vuosina voidaan kuvata vihamieliseksi. Bolševikkihallinnon selkeä päämäärä oli oikeudenkäyntien yksinkertaistaminen, ja siinä se myös onnistui. Sisällissodan kestäessä oikeudellisten riitojen ei ajateltu olevan niin monimutkaisia, että olisi ollut tarvetta kompleksiselle prosessioikeudelliselle säätelylle. Bolševikkijohdon antama lainsäädäntö rakentui alun perin ajatukselle, että tuomioistuinten käsittelemät asiat olisivat riittävän yksinkertaisia, jotta maallikko kykenisi ratkaisemaan ne siinä missä lakimieskin.[37]

Oikeusasiain kansankomissaari Stutškan syyskesällä 1918 julkaiseman käsikirjan mukaan uudessa järjestelmässä myös tuomioistuinten rooli väistämättä muuttui, ja niiden ratkaisujen merkitys suhteellistui. Tiukka muodollisuus ei ollut tätä päivää, vaan oli noudatettava edellä olevan lainauksen osoittamia periaatteita. Niinpä prosessuaalinen normisto ei ollut ehdotonta, vaan se sitoi tuomioistuimia siltä osin kuin sen sisältämiä oikeusohjeita pidettiin tarpeellisina: toiset säännökset saattoivat olla niin yleisesti hyväksyttyjä, ettei niiden sitovuudesta vallinnut epäilystä, mutta toiset jättivät tilaa tuomareiden luovuudelle. Tärkeintä oli saavuttaa oikeudenkäytön päämäärä; keinot olivat sivuseikka.[38]

Kansan paikallisoikeudet perustaneella asetuksella ei kuitenkaan annettu edes tällaisia ohjeellisia normeja siitä, minkälaista menettelyä näiden tuomioistuinten olisi tullut noudattaa. Vapaus ei ollut kansan paikallisoikeuksien tuomareiden mieleen, sillä heillä ei yleensä ollut minkäänlaista kokemusta oikeudenkäytöstä. Joukko paikallisoikeuksien tuomareita joutui tästä syystä kokoontumaan keväällä 1918 laatimaan oma-aloitteisesti prosessisääntöjä itselleen. Kansan piirioikeuksissa vastaavia ongelmia ei ollut, koska niissä yleensä oli lakia lukeneita jäseniä, joille oikeudenkäynnin normaali kulku ei ollut vieras.[39]

Oikeusasiain kansankomissariaatti korjasi epäselvää asiaintilaa antamalla prosessuaalista sääntelyä 23.7.1918. Säädös sisälsi toimintaohjeet esitutkinnasta tuomioon sekä kansan paikallis- että kansan piirioikeuksille. Se oli tehty pääasiassa rikosasioita varten, mutta siinä oli myös riita-asioita koskevaa normistoa. Nämä pidettiin pääosin voimassa, kun oikeudenkäyttö yhtenäistettiin kansanoikeuksista annetulla lailla marraskuussa 1918.[40]

Jos oli syytä epäillä rikosta, asiaa tutkimaan oli määrättävä joku tuomareista tai useamman tuomarin muodostama tutkintakomissio, joiden selvitysten perusteella juttu tuli vireille. Tuomioistuinten piti ryhtyä tällaiseen selvitykseen joko paikallisen neuvoston aloitteesta tai jos ne itse havaitsivat lakia rikotun. Tuomioistuin oli siis myös esitutkintaviranomainen. Ennen oikeudenkäyntiä

37 *Hazard* 1960, s. 51.
38 *Hazard* 1960, s. 31.
39 *Hazard* 1960, s. 25–26.
40 *Hazard* 1960, s. 25–26 ja 54.

päätoimisten tuomareiden täytyi perehtyä huolella esitutkinnassa syntyneisiin asiakirjoihin.[41]

Asianosaiset haastettiin oikeudenkäyntiin joko suullisesti tai kirjatulla kirjeellä lähetetyllä haasteella. Tuomareista muodostetulla erityisellä kollegiolla oli oikeus päättää syytetyn vangitsemisesta oikeudenkäyntiä varten. Jos näin oli toimittu, asian vuoksi vapautensa menettäneen syytetyn asia tuli käsitellä ennen muita asioita. Rikosasioissa voitiin kuitenkin myös poissaolevia tuomita, jollei syytetyn läsnäoloa katsottu välttämättömäksi.[42]

Asianosaiset saivat kutsua todistajia, mutta tuomioistuimella oli oikeus harkita, oliko heidän kuulemisensa tarpeellista ja kieltää todistelu, jollei näin ollut. Jos asia oli vaikea, tuomioistuimessa voitiin kuulla myös asiantuntijoita. Avoimen ateistisessa neuvostovaltiossa todistajat ja asiantuntijat eivät luonnollisestikaan vannoneet valaa, mutta heitä muistutettiin väärän todistuksen antamisen seurauksista. Pääsäännön mukaan istunnot olivat julkisia, mutta oikeus saattoi erityisestä syystä päättää toisin.[43]

Oikeudenkäynti alkoi kantajan tai rikosasiassa ilmoituksen tehneen tahon puheenvuorolla. Koska he eivät välttämättä olleet lakimiehiä, tuomioistuimen piti alkupuheenvuoron jälkeen muotoilla vaatimus riittävän selvään juridiseen muotoon, jotta vastaaja tai syytetty olisi osannut ottaa siihen kantaa. Syyttäjää ei aluksi ollut, vaan tuomioistuin huolehti itse syyttämisestä. Vastauksen jälkeen kuultiin todistajia paitsi jos esitetty vaatimus oli myönnetty oikeaksi. Tuomioistuimella oli tällöin oikeus antaa ratkaisu todistajia kuulematta. Oikeuden puheenjohtaja kuulusteli todistajat itse, ja todistajien lausunnot merkittiin kokonaisuudessaan pöytäkirjaan. Todistajien kuulemisen jälkeen asianosaiset antoivat loppulausuntonsa, riita-asiassa vastaaja ja rikosasiassa syytetty aina viimeiseksi.[44]

Prosessista luotiin äärimmäisen inkvisitorinen.[45] Tuomioistuimen puheenjohtajan sanottiin olevan oikeudenkäynnin ”pomo” (*hozjain*), millä tarkoitettiin sitä, että hänen piti johtaa prosessia hyvin aktiivisesti. Sekä rikos- että riita-asioissa puheenjohtaja sai oma-aloitteisesti kutsua kuultavaksi henkilöitä, joiden arveli tietävän jotakin asiasta. Puheenjohtaja saattoi myös avustaa syytettyä, jollei syytetyllä ollut avustajaa tai tämä ei ollut tehtäviensä tasalla.[46]

41 *Hazard* 1960, s. 26–27.
42 *Hazard* 1960, s. 27.
43 *Hazard* 1960, s. 27–28.
44 *Hazard* 1960, s. 28, 34, 38 ja 54.
45 Inkvisitorisuudesta ja akkusatorisuudesta, ks. luku 2.5.1.
46 *Hazard* 1960, s. 40 ja 53–54.

*7.3.2.2.4 Oikeus käyttää avustajaa*

Neuvostojohto lakkautti asianajajakamarin ja -pakon heti ensimmäisellä tuomioistuinlaitosta koskevalla asetuksella marraskuussa 1917. Asetuksella sallittiin kaikkien, joilla oli kansalaisoikeudet, avustaa oikeudessa. Pian kuitenkin huomattiin välttämättömäksi, että syytettyjä avustaisi lakimies etenkin vaikeampia asioita käsitelleissä kansan piirioikeuksissa. Asiantuntevan avun puute oli vaikeuttanut oikeudenkäyntejä ja tehnyt tuomioistuimen työn vaikeammaksi: oikeudenmukaisen ratkaisun tekeminen oli haastavaa, kun tuomioistuimen oli oltava samaan aikaan sekä syyttäjä että puolustusasianajaja.[47]

Helmikuussa 1918 annetulla toisella asetuksella paikallisia neuvostoja kehotettiin perustamaan asianajajakollegioita. Kollegioon kuuluvien lakimiesten tehtävä oli olla tuomioistuinten käytettävissä, jos oikeudet huomasivat asian laadun vaativan syytetylle avustajaa tai erityistä syyttäjää. Lisäksi asianosaisilla oli oikeus valita kollegioon hyväksyttyjen lakimiesten joukosta itselleen avustaja ilman kustannuksia. Asianajajakollegioon ei päässyt kuka hyvänsä, vaan heidät valittiin paikallisissa neuvostoissa, joilla oli oikeus myös erottaa epäsuosioon joutunut asianajaja.[48]

Heinäkuussa 1918 otettiin askel asianajajamonopolin suuntaan. Silloin annetulla prosessioikeudellisella sääntelyllä kollegioon kuuluminen asetettiin oikeudessa esiintymisen edellytykseksi. Poikkeuksina olivat ainoastaan valtion virastojen ja yhtiöiden edustajat sekä asianosaisten lähisukulaiset. Kun kollegion jäsenille alettiin maksaa kuukausipalkkaa, heistä tehtiin käytännössä valtion virkamiehiä. Asianajajakollegioon kuuluneet lakimiehet toimivat myös syyttäjinä sen mukaan kuin tuomioistuin heidät kutakin juttua varten erikseen nimesi. Asianajajakollegion perustamisella tämäkin puoli oikeudenkäyttöä saatiin puolueen valvontaan.[49]

Asianajajakollegiota koskenut lainsäädäntö edusti täysin uudenlaista ajattelua oikeudenkäynnin roolijaosta. Tuomarilla, syyttäjällä ja syytetyn avustajalla oli kaikilla sama tehtävä, totuuden selvittäminen, ja sen suorittamisessa he tekivät yhteistyötä kukin oman roolinsa mukaisesti. Oikeudenkäynti oli siten näiden kolmen henkilön yhteistyötä eikä aitoa keskustelua ja vastakkainasettelua, jonka tuomari lopulta ratkaisi. Syyttäjät ja syytettyjen avustajat olivat vain tuomarin apureita oikeaan ratkaisuun pääsemiseksi. Yhteenkuuluvuutta korosti vielä se, että samat lakimiehet toimivat vuoroin syyttäjinä ja vuoroin avustajina, joten erillisiä ammatti-identiteettejä ei päässyt syntymään.[50]

Oikeus käyttää avustajaa oli vaihdellut vuoden 1918 aikana, eikä käytäntö ollut ollut yhtenäinen. Asiantilaa selvennettiin kansanoikeuksista annetulla lail-

---

47 *Bunyan – Fisher* 1934, s. 291, *Hazard* 1960, s. 34 ja 40.
48 *Hazard* 1960, s. 37–38.
49 Une législation communiste 1920, s. 507–508, *Hazard* 1960, s. 41 ja 44–49.
50 *Hazard* 1960, s. 45–46.

la marraskuussa 1918. Rikosasioissa oikeus saada asianajajakollegiosta avustaja oli syytetyllä, jota syytettiin laissa luetelluista vakavista rikoksista. Avustajan sai myös silloin, jos oikeus oli hankkinut juttuun erillisen syyttäjän. Muissa rikosasioissa tuomioistuin sai harkita, oliko avustaja tarpeen. Esitutkintavaiheessa tuomioistuimella oli oikeus estää avustajan käyttö, jos se oli totuuden selvittämiseksi tarpeen. Riita-asioissa oikeutta avustajan käyttöön piti hakea asianajajakollegion johtokunnalta, jonka päätöksistä sai valittaa pääasiaa käsitelleelle tuomioistuimelle. Avustajan saaminen riita-asiaan oli siis harkinnanvaraista.[51]

Tietoja avustajan käytöstä on säilynyt Moskovan alueelta. Sikäläinen muutoksenhakutuomioistuin, Moskovan kansan paikallisoikeuksien tuomareiden kongressi, julkaisi tilastoja jutuista, joita se oli käsitellyt. Tilastot koskevat vain aikaväliä 1.1.–15.7.1918, mutta antavat silti kuvan avustajien käytöstä oikeudenkäynneissä kansan paikallisoikeuksissa. Lukuja tutkiessa pitää kuitenkin muistaa, että tilasto on laadittu aineistosta, jonka edustavuus alioikeuksien osalta on kyseenalainen: luvut ovat peräisin muutoksenhakutuomioistuimelta, jonka käsittelyyn eivät tulleet ne monet jutut, joihin kukaan ei hakenut muutosta. Toisaalta tilastot koskevat aikaa, jolloin asianajajakollegioiden toiminta ei vielä ollut kovin vankasti säänneltyä. Olojen rauhoittuminen ja oikeuslaitoksen vakiintuminen luultavasti ennemmin lisäsivät kuin vähensivät avustajien käyttöä, joten lukujen voi arvella myöhemmin nousseen. Samoin voi otaksua, että kansan piirioikeuksissa ja myöhemmin kansanoikeuksissa avustajia käytettiin useammin, koska niiden toimivaltaan kuului merkittävämpiä asioita kuin kansan paikallisoikeuksille.

Tilastot osoittavat, että avustajan käyttäminen moskovalaisissa kansan paikallisoikeuksissa oli varsin harvinaista. Rikosasioissa ainoastaan 28 prosentilla syytetyistä oli avustaja. Avustajan käytöstä ei tosin ollut suurempaa hyötyä, sillä avustajaa käyttäneisiin syytettyihin kohdistuneet syytteet hylättiin vain viidessä prosentissa tapauksista, kun luku ilman avustajaa esiintyneiden osalta oli kolme. Sen sijaan muutoksenhakuvaiheessa oli hyödyllistä, jos valituskirjelmän laati lakimies: näin toimineista muutoksenhakijoista 32,5 prosenttia sai uuden oikeudenkäynnin, mikä oli yhdeksän prosenttiyksikköä enemmän kuin niillä, jotka laativat itse valituksensa. Avustajat olivat lähes aina lakimiehiä, vaikka maallikkoavustajien käyttö oli tuolloin vielä sallittua.[52]

Riita-asioiden osalta tiedot avustajan käytöstä eivät ole yhtä kattavia, mutta ne osoittavat silti avustajan käytön olleen riita-asioissa harvinaisempaa kuin rikosasioissa. Kaikkiaan 81 prosentissa jutuista kummallakaan asianosaisista ei ollut avustajaa, ja vain kolmessa prosentissa sitä käyttivät sekä kantaja että vastaaja. Vain kantajalla oli avustaja 16 prosentissa tapauksissa. Moskovasta kerä-

---

51 Une législation communiste 1920, s. 508, *Hazard* 1960, s. 38, 41 ja 45–49.
52 *Hazard* 1960, s. 35–36.

tyssä aineistossa ei sitä vastoin ollut ainoatakaan juttua, jossa vastaaja olisi hankkinut avustajan silloin, kun kantajalla ei sellaista ollut.[53]

Puutteineenkin tiedot Moskovasta osoittavat avustajien käytön kansan paikallisoikeuksissa olleen melko harvinaista. Se oli kuitenkin yleisempää kuin ennen vallankumousta, jos vertailukohtana käyttää vuodelta 1916 peräisin olevia tilastoja toimivallaltaan lähes vastaavan Moskovan rauhantuomareiden kongressin toiminnasta. Sen käsiteltävinä olleissa rikosjutuissa syytettyä oli avustettu vain noin 11 prosentissa jutuista.[54]

#### *7.3.2.2.5 Vallankumouksellinen omatunto*

Bolševikkihallituksen luoman oikeusjärjestyksen keskeinen käsite oli vallankumouksellinen omatunto (*revoljutsionnoje pravosoznanije*). ”Proletariaatin intuitio-oikeudeksi” myöhemmin systematisoitu käsite oli Stutškan mukaan työväentuomareiden vakaumus siitä, mikä oli kussakin tapauksessa oikeudenmukainen ratkaisu. Tuomareiden sisäisen tietoisuuden oikeudenmukaisuudesta piti heijastella yhteiskunnassa yleensä tapahtuvia muutoksia. Sen vuoksi vallankumouksellisen omantunnon sisällöstä ei voitu säätää suoraan, vaan se kehittyi yrityksen ja erehdyksen kautta yhteiskunnan yleisen kehityksen mukaisesti.[55]

Mitä ratkaisutoiminnan kulmakiveksi asetettu ”vallankumouksellinen omatunto ja vallankumouksellinen käsitys oikeudesta” sitten konkreettisesti tarkoitti? Tämän käsitteen vähimmäissisältö oli helppo määritellä: vallankumouksellista omaatuntoa vastaan soti kaikki, mikä oli ristiriidassa puolueohjelmien kanssa.[56] Kattavamman vastauksen tähän kansanoikeuksien tuomareita arvattavasti askarruttaneeseen kysymykseen antoi oikeusasiain kansankomissaari Kurski tammikuussa 1919. Kansankomissariaatti julkaisi tuolloin juuri perustettuja kansanoikeuksia varten ohjeeksi seitsemän vuonna 1918 ratkaistua oikeustapausta, joissa tuomarit olivat noudattaneet vallankumouksellista omaatuntoaan bolševikkijohdon mielestä esimerkillisellä tavalla. Ratkaisujen teossa oli käytetty ”kahlehtimatonta mielikuvitusta”, jolla oli jätetty syrjään ”vanhan kirjoitetun lain sydämettömät muodot”.[57] Tässä otetaan niistä esimerkiksi kolme tapausta.

Ensimmäinen tapaus koski nykytermein seksuaalipalvelujen ostamista alaikäiseltä. Teko ei ollut tsaarinaikaisen rikoslain mukaan rangaistava, mutta Moskovan kansan piirioikeus katsoi vallankumouksellisen tietoisuuden oikeudesta vaativan rangaistusta. Näin oli, koska teko ei ollut kohdistunut yksin

---

53 *Hazard* 1960, s. 36.
54 *Hazard* 1960, s. 36–37.
55 *Hazard* 1960, s. 32, *Scheinin* 1986, s. 35.
56 *Zile* 1992, s. 96–97.
57 *Hazard* 1960, s. 67–68 ja 72.

asianomistajaan, vaan myös yhteiskuntaan, joka oli sittemmin traumatisoituneessa asianomistajassa menettänyt käyttökelpoisen työntekijän.[58]

Toisessa tapauksessa oli kyse kahden juopuneen punakaartilaisen välisestä tappelusta, joka oli päättynyt toisen kuolemaan. Petrogradin kansan piirioikeus katsoi, että syytetty olisi ansainnut teostaan kymmenen vuoden ehdottoman vankeusrangaistuksen, koska hän oli teollaan mustannut punakaartin hyvää mainetta. Oikeus päätyi kuitenkin vain viiden vuoden tuomioon, koska syytetty tunnusti tekonsa ja katui sitä. Lisäksi oikeuden harkintaan vaikutti asianosaisten humalatila, joka oli alentanut molempien, siis myös uhrin, kykyä vastata teoistaan.[59]

Kolmas maininnan arvoinen oikeustapaus koski kavallusta. Petrogradin kansan piirioikeus katsoi rangaistusta ankaroittavan sen, ettei teko ollut johtunut niinkään yhteiskunnallisista olosuhteista, vaan ennemminkin syytetyn himosta ”korttipeliin ja juominkeihin”. Toisaalta oikeus otti huomioon syytetyn 25 vuotta kestäneen moitteettoman työhistorian ja tuomitsi syytetyn vuodeksi vankeuteen. Oikeus lisäksi totesi, että yleisestävyyden vuoksi rangaistus ei saanut olla ehdollinen.[60]

Esimerkeiksi nostetuista ratkaisuista voi päätellä vallankumouksellisen omantunnon sisältöä. Sen voi huomata olleen pääasiassa oikeutus poiketa voimassa olleesta sääntelystä ja tapa institutionalisoida kansan oikeustaju. Sitä osoittaa ennen muuta ensimmäinen tapaus, jossa tekijän pääsemisen rangaistuksetta voi otaksua sotineen paikallisyhteisön oikeudentuntoa vastaan. ”Sydämettömät muodot” saivat silloin väistyä. Samoin toisesta ratkaisusta voi päätellä katumuksen ja kenties tuomioistuimen tunteman säälin vaikuttaneen ratkaisuihin. Toisaalta toisesta tapauksesta voi lukea myös, että esimerkillisesti sovellettu vallankumouksellinen omatunto otti huomioon myös vallankumouksen menestyksen, mikä lienee ollut syy tapauksen pääsemiseen vuoden parhaimpien ratkaisujen listalle.

Vallankumouksellisen omantunnon merkitys oli suurimmillaan silloin, kun muunlaista sääntelyä ei ollut, se oli aukollista tai sen soveltamisesta oli epävarmuutta, kuten käy ilmi kolmannesta tapauksesta. Rangaistuksen mittaamisesta ei ollut annettu ohjeita, joten oikeus joutui perustelemaan ratkaisunsa lakiin perustumattomilla seikoilla. Kolmannessa tapauksessa tuomioistuimen tutkima ja ratkaisutiivistelmässä esiin nostettu motiivin mahdollinen yhteiskunnallisuus ei ehkä niinkään liittynyt itse tekoon, mutta asian harkinta osoitti tuomioistuimen käsittäneen, että rikollisuus oli yhteiskunnallista ja rikoksentekijä yhteisönsä tuote. Tällaista sosiologista näkökulmaa rikollisuuteen osoitti myös yleisestävyyden pohtiminen rangaistuksen ehdollisuuden kautta.

---

58 *Hazard* 1960, s. 68.
59 *Hazard* 1960, s. 68–69.
60 *Hazard* 1960, s. 70.

*7.3.2.2.6 Kansanoikeuksien tuomiot*

Neuvosto-Venäjän kohtalo oli vuosina 1917–1920 vaakalaudalla, eivätkä bolševikkihallinnon valta ja auktoriteetti olleet kaikilla alueilla vakiintuneet. Keskusjohto oli etenkin jakson alussa heikko, minkä vuoksi oikeusasioissa luotettiin – ja oli pakko luottaa – paikalliseen osaamiseen. Niinpä sisällissodan aikaisten tuomioistuinten toimintaa koskeneet lait ja muut normit olivat enemmän vai vähemmän ohjeenluontoisia, ja ne jättivät paljon tilaa tuomioistuinten harkinnalle. Näistä syistä voidaan olettaa, että käytäntö kansanoikeuksissa ja niitä edeltäneissä oikeusistuimissa ei välttämättä ollut sellaista kuin lakeja lukemalla voisi olettaa. *Law in books* ja *law in action* saattoivat erota toisistaan selvästi.

Tuomioistuinlaitos organisoitiin sinänsä nopeasti jo noin kuukausi vallankumouksen jälkeen. Tällöin annetun ensimmäisen asetuksen mukaisten kansan paikallisoikeuksien asettaminen otti kuitenkin aikansa. Kansan paikallisoikeudet toimivat pääasiassa vasta vuoden 1918 puolella, ja vielä kesällä 1918 tuomioistuimet puuttuivat kolmasosasta bolševikkien hallitsemaa Venäjää. Hidasta oli myös kansan piirioikeuksien ja sittemmin kansanoikeuksien luominen: tuomioistuinten perustamisesta paperilla meni pahimmillaan useita kuukausia ennen kuin ne alkoivat toimia. Samoin muutoksenhakutuomioistuimia vaikeata oli saada toimimaan. Käytännössä tuomioistuinlaitos oli pitkän aikaa yksiportainen.[61]

Tsaarinaikaisen lainsäädännön soveltaminen toissijaisena oikeuslähteenä ei ollut aina selvää, vaikka se pidettiin osittain voimassa marraskuuhun 1918 saakka. Erityisesti maallikkotuomarit katsoivat usein, että vallankumouksellinen oikeusjärjestys esti vanhaan lainsäädäntöön tukeutumisen.[62] He sovelsivat mieluummin sitä, mitä parhaiten osasivat: vallankumouksellista omaatuntoaan.

Tuomioistuimet käsittelivät yllättävän paljon riita-asioita. Vitebskin alueella toimi 1.9.1918–1.1.1919 yhteensä 14 tuomioistuinta, joista viisi Vitebskin kaupungissa. Tällä ajanjaksolla ne käsittelivät yhteensä 3 958 oikeustapausta, joista 647 oli riita-asioita ja 97 erikseen tilastoituja avioerojuttuja. Toisaalla riita-asioiden suhteellinen osuus saattoi olla tätäkin suurempi. Esimerkiksi Polotskin alueella marraskuussa 1918 toimineiden neljän tuomioistuimen eteen tulleista tapauksista noin 45 prosenttia oli riita-asioita. Monet näistä olivat toki vallankumousta edeltäneeltä ajalta peräisin olleita oikeustapauksia.[63]

Tuomioistuimissa jaettiin neuvostojohdon näkemys siitä, että rangaistusten tarkoitus oli parantaa rikoksentekijä. Niinpä rangaistukset saattoivat olla erilai-

61 *Hazard* 1960, s. 7–11 ja 59.
62 *Hazard* 1960, s. 20.
63 *Hazard* 1960, s. 15 ja 60–61.

sia muuten samanlaisissa tapauksissa, mikä teki oikeudenkäytöstä ennakoimatonta. Tuomioistuinten oikeustajuun ei kuitenkaan mahtunut ehdollinen rangaistus, joka maallikkojäsenistä tuntui epämääräiseltä kompromissilta.[64]

Luokkakantaisuus määritti tuomioistuinten suhtautumista erilaisiin rikoksentekijöihin. Tuomioissa otettiin huomioon syytetyn yhteiskunnallinen asema, erityisesti jos se erosi asianomistajan statuksesta. Näin oli etenkin omaisuusrikoksissa. Erityistä ankaruutta osoitettiin pimeän viinan myyjille, joita epäiltiin herkästi keinottelusta ja ruokaviljan käyttämisestä alkoholin valmistukseen. Tuomioistuimet olivat ankaria myös epärehellisyydestä tai lahjusten vastaanotosta epäillyille virkamiehille, koska heidän menettelynsä sekä heikensi yleistä järjestystä että haittasi vallankumouksen menestystä.[65]

Kansanoikeuksien noudattamasta linjasta rikosasioissa on säilynyt ristiriitaista tietoa. Kansanoikeuksien on sanottu institutionalisoineen väkijoukkojen oman käden oikeuden. Niinpä kansanoikeuksien istunnot muistuttivat pahimmillaan lynkkauksia, joissa alkeellisiakaan muotoja ei noudatettu. Oikeudenkäyntiä seurannut väkijoukko saattoi avoimesti vaikuttaa tuomareiden ratkaisuihin, jotka joskus räätälöitiin yleisön maun mukaisiksi. Kaikkia kansanoikeuksia ei voikaan kutsua tuomioistuimiksi sanan varsinaisessa merkityksessä.[66] Tällaista kuvaa ei silti voi pitää koko totuutena. Kun käsiteltyjä asioita oli paljon ja suurin yksittäinen asiaryhmä alkoholin luvaton valmistus ja myynti, ei voi uskoa, että väkijoukkojen intohimot olisivat aina leimanneet oikeudenkäyntejä.[67] Päinvastaisesta todistaa myös oikeusasiain kansankomissaari Kurskin myöhemmin esittämä vaatimus, että alioikeuksien tuomarit pitäisi hyväksyttää ylemmän tason neuvostoissa, jotta päästäisiin siitä epätoivotusta ilmiöstä, että tuomioistuimet alittivat laeissa säädetyt vähimmäisrangaistukset.[68] Lisäksi lievät tuomiot herättivät huomiota neuvostojohdossa, joka joutui puuttumaan asiaan taatakseen niiden riittävän ankaruuden.[69] Ristiriitaiset tiedot kansanoikeuksien toiminnasta vahvistavat kuvaa siitä, että Neuvosto-Venäjän tuomioistuinlaitoksen toiminta myös epäpoliittisissa asioissa oli hyvin arvaamatonta.

### *7.3.2.3 Vallankumoustribunaalit*

Kansankomissaarien neuvosto perusti vallankumoustribunaaleja samalla 22.11.1917 (5.12.) annetulla ensimmäisellä tuomioistuinlaitosta koskeneella

64 *Jakobson* 1993, s. 19, *Hazard* 1960, s. 20–21.
65 *Figes* 1996, s. 533–534, *Solomon* 1997, s. 11, *Hazard* 1960, s. 21.
66 *Figes* 1996, s. 533–534.
67 *Hazard* 1960, s. 59.
68 *Hazard* 1960, s. 109–110.
69 *Solženitsyn* 1974, s. 227.

asetuksella, jolla lakkautettiin olemassa olleet tuomioistuimet ja säädettiin kansan paikallisoikeuksista. Vallankumoustribunaalien tehtävänä oli asetuksen 8 §:n mukaan taistella vastavallankumouksellisia voimia vastaan vallankumouksen ja sen saavutusten turvaamiseksi. Erityisesti säädettiin, että niiden piti käsitellä tuhotöitä, ryöstöjä, sabotaaseja ja muita tekoja, joihin syyllistyivät ”kauppiaat, tehtailijat, viranomaiset ja muut henkilöt” eli luokkavihollisina pidetyt tahot.[70] Kuukautta myöhemmin vallankumoustribunaaleille kuuluvien asioiden listaa täsmennettiin luettelemalla joukko tekoja, jotka uhkasivat vallankumouksen saavutuksia.[71] Oikeusasiain kansankomissaari Stutška korosti, ettei uudessa järjestyksessä tunnettu poliittisen rikoksen käsitettä, mutta vallankumoustribunaalien piti taistella kaikenlaista vastavallankumouksellisuutta vastaan.[72] Tällainen epätäsmällisyys salli rankaisemisen käytännössä melkein kaikenlaisista teoista, jopa matkaliputta matkustamisesta.[73]

Tribunaalit saivat määritellä rangaistukset vapaasti ”tapauksen olosuhteiden ja vallankumouksellisen omantunnon mukaan”. Kuolemantuomio oli aluksi kielletty, mutta kesäkuussa 1918 annettujen tarkentavien määräysten mukaan vallankumoustribunaalien tuomiovaltaa rajoittivat vain minimirangaistussäädökset.[74]

Vallankumoustribunaalit koostuivat päätoimisesta puheenjohtajasta ja 6–8 vaihtuvasta asessorista. Toisin kuin kansanoikeuksien tuomarit, vallankumoustribunaalien lainkäyttäjät valittiin provinssien tai kaupunkien neuvostoissa, joten kansanvaltaisuutta valintamenettelyssä ei juuri ollut.[75] Niinpä ei ollut yllätys, että bolševikkien osuus tribunaalien jäsenistä oli yli 90 prosenttia. Vallankumoustribunaalien tuomareille asetettiin yksi kelpoisuusehto: luku- ja kirjoitustaito. Heidän koulutuksensa ja sosiaaliluokkansa olivat silti vastaavat kuin kansanoikeuksien tuomareilla.[76]

Syyttäjät ja syytettyjen avustajat valittiin vallankumoustribunaalien yhteydessä toimivista kollegioista samaan tapaan kuin kansanoikeuksissa. Syytetyllä oli oikeus avustajaan. Erikoisuutena vallankumoustribunaalien toiminnassa oli yleisön oikeus ottaa osaa oikeudenkäynteihin: tribunaali saattoi valita yleisön joukosta ylimääräisen syyttäjän ja syytetylle toisen avustajan. Vallankumoustribunaalien tuomiot olivat lopullisia, mutta oikeusasiain kansankomissaarilla oli oikeus pyytää neuvostojen kongressin keskuskomitealta asian määräämistä uudelleen käsiteltäväksi, jos tuomio rikkoi vallankumoustribunaaleista annettu-

70 *Zile* 1992, s. 96.
71 *Jakobson* 1993, s. 22, *Bunyan – Fisher* 1934, s. 293.
72 *Zile* 1992, s. 97.
73 *Jakobson* 1993, s. 22.
74 *Pipes* 1990, s. 798, *Carr* 1972, s. 153.
75 *Bunyan – Fisher* 1934, s. 293, *Zile* 1992, s. 96.
76 *Pipes* 1990, s. 799.

ja menettelysäännöksiä tai jos se oli ilmeisen epäoikeudenmukainen.[77] Keskuskomitean yhteyteen perustettiin 29.3.1918 erityinen vallankumoustribunaali käsittelemään sekä muutoksenhakuasioita että tavallista monimutkaisempia oikeustapauksia ensimmäisenä asteena.[78]

Vallankumoustribunaalit käyttivät valtaansa antaa ankaria rangaistuksia, mutta kyse oli lähinnä varallisuus- ja vapausrangaistuksista. Tribunaaleissa syytettiin vuonna 1918 kaikkiaan 4 483 henkilöä, joista kuolemaan tuomittiin 14. Pakkotyöhön joutui kolmannes tuomituista.[79] Vallankumoustribunaalien suhteellista maltillisuutta on selitetty ainakin työläisjäsenten lahjottavuudella ja toisaalta heidän oikeudentunnollaan.[80] Kuolemantuomioiden osuutta oli omiaan pitämään matalana myös uusien tuomareiden tottumattomuus rangaistusmuotoon. Kuolemanrangaistusta ei nimittäin ollut tsaarin aikana käytetty juuri lainkaan muissa kuin sotaoikeuksissa, joiden tuomiovalta tosin oli 1905 ulotettu koskemaan eräissä tapauksissa siviiliväestöäkin.[81] Joka tapauksessa vallankumoustribunaalien oikeudenkäyttöä leimasi arvaamattomuus ja mielivalta.[82]

Vallankumoustribunaalien haluttomuus käyttää terroria johti osaltaan Tšekan[83] aseman vahvistumiseen. Tšeka perusti omia tuomioistuimiaan, joissa se tuomitsi sekä poliittisista että törkeimmistä tavallisista rikoksista syytettyjä ja joihin vallankumoustribunaalit osittain sulautuivat. Tšeka sai toimia välittämättä muodollisuuksista, ja se oli myös halukas tätä valtaansa käyttämään. Sisällissodan jatkuessa myös vallankumoustribunaalit tiukensivat linjaansa. Päävastuu Venäjän punaisen terrorin uhreista oli kuitenkin Tšekalla.[84]

### 7.3.3 Johtopäätökset

Bolševikeiksi ja menševikeiksi sittemmin jakautuneen Venäjän sosialidemokraattisen työväenpuolueen vuonna 1903 laaditussa puolueohjelmassa oli ollut ainoastaan kaksi oikeuslaitosta koskenutta muutosvaatimusta. Puolue oli tuolloin vaatinut kansalaisille oikeutta vaatia rangaistusta väärin toimiville viranomaisille ja valita tuomioistuinten jäsenet vaaleilla.[85]

---

77 *Bunyan – Fisher* 1934, s. 293–295.
78 Une législation communiste 1920, s. 500–502.
79 *Pipes* 1990, s. 732 ja 800, *Raleigh* 2002, s. 241.
80 *Figes* 1996, s. 534.
81 *Nethercott* 2007, s. 110–123. Ks. myös *Carr* 1972, s. 153–154.
82 *Raleigh* 2002, s. 241, *Jakobson* 1993, s. 20.
83 Tšeka, eli Yleisvenäläinen erityiskomissio vastavallankumouksellisen toiminnan ja sabotaasien torjumiseksi, oli neuvostovaltion salainen poliisi 1917–1922. (*Jackson* 1989, s. 29–31).
84 *Pipes* 1990, s. 800–802, 828 ja 838, *Figes* 1996, s. 534, *Juviler* 1989, s. 287–288, *Zile* 1992, s. 107, *Marjomaa* 2004, s. 75.
85 *Hazard* 1960, s. 61–62.

Vuoden 1903 puolueohjelman tilalle laadittiin uusi vuonna 1919, jolloin poliittinen tilanne oli täysin uusi ja puolueenkin nimi vaihtunut kommunistiseksi puolueeksi. Puolueohjelmaan ei enää tarvinnut kirjoittaa vaatimuksia, vaan voitiin kuvata, millaiseksi bolševikit olivat Venäjää muokanneet. Oikeuslaitoksesta kirjoitettiin puolueohjelmassa seuraavasti:

> *”Proletariaatin demokratia on ottanut oikeuden omiin käsiinsä ja lopulta tuhonnut porvarillisen vallankäytön välineet – entiset tuomioistuimet – sekä korvannut porvarillisen demokratian iskulauseen ’kansa valitkoon tuomarit’ luokkatietoisella periaatteella: ’työväestö valitkoon tuomarit työväestön joukosta’. Tätä periaatetta on sovellettu tuomioistuinten organisaatioon takaamalla molemmille sukupuolille samat oikeudet tulla valituiksi tuomareiksi ja toimia siinä tehtävässä.*
>
> *Käyttöön on otettu järjestelmä, jossa maallikkotuomarit käsittelevät juttuja ammattituomarin johdolla, jotta proletariaatin laajat massat ja köyhimmät talonpojat kykenevät osallistumaan oikeudenkäyttöön. Työväenjärjestöt ja ammattiyhdistykset nimeävät tuomioistuimiin edustajiaan.*
>
> *Neuvostohallitus on korvannut lukuisat ja moniosastoiset tuomioistuimet hyvin yksinkertaisella ja yhtenäisellä järjestelmällä, kansanoikeuksilla, joihin kansalaisilla on pääsy ja jotka on vapautettu turhista muodollisuuksista.*
>
> *Neuvostohallitus on kumonnut kaikki entisten hallitusten aikaiset lait ja oikeuttanut neuvostojen valitsemat tuomarit toteuttamaan proletariaatin tahtoa sen antamien säädösten mukaisesti. Jollei säädöksiä ole tai jos ne ovat puutteellisia, tuomareita ohjaa heidän sosialistinen omatuntonsa.*
>
> *Tuomioistuinten perustaminen edellä mainittujen periaatteiden varaan on jo nyt johtanut rangaistusten laadun perinpohjaiseen muuttumiseen. Ehdollinen rangaistus on otettu käyttöön laajassa mitassa, julkista paheksuntaa on käytetty rangaistuksena, vankeus on korvattu pakkotyöllä, vankilat koulutuskeskuksilla ja lisäksi on otettu käyttöön toverioikeuksia.*
>
> *Jatkaakseen samansuuntaista kehitystä Yleisvenäläinen kommunistipuolue rohkaisee kaikkia työläisiä osallistumaan oikeudenkäyttöön ja lopulta korvaamaan rangaistukset kouluttavilla toimenpiteillä.”*[86]

Puolueohjelma sisältää hyvän tiivistelmän bolševikkien aikaansaamista muutoksista. Sisällissodan vuosina oikeuslaitos oli otettu vallankumouksen palvelukseen. Tuomareiden nimittäminen oli siirretty työväenjärjestöille ja tuomitsemisen ohjenuoraksi oli asetettu vallankumouksellinen omatunto, jolla voitiin perustella vallankumouksen kannalta välttämättömät ratkaisut. Oikeudenkäytöstä oli tehty niin yksinkertaista, että kenellä hyvänsä oli edellytykset toimia tuomarina ja asianajajana. Rikosoikeudellista lainsäädäntöä uudistettiin rikosoikeuden sosiologisen koulukunnan oppien suuntaan.

Kuvatunkaltaisesta yksinkertaistamisesta kärsi tietenkin oikeusvarmuus. Kun tuomarit saivat toimia useissa tilanteissa täysin vapaasti parhaaksi katso-

---

86 *Hazard* 1960, s. 62–63.

mallaan tavalla, ei kukaan kyennyt ennakoimaan tuomioistuinten ratkaisuja. Samasta syystä ei ollut yllätys, että käytäntö saattoi vaihdella tuomioistuinten välillä huomattavasti.

Bolševikit nostivat mielenkiintoisella tavalla vallankumouksellisen omantunnon säädännäisen oikeuden yläpuolelle sekä julistivat säätämiensä prosessinormien olevan suhteellisia ja niiden voimassaolon riippuvan siitä, hyväksyivätkö tuomioistuimet ne. Kyse oli liki anarkismiin asti venyneestä luonnonoikeudellisesta ajattelusta. Kyse lienee kuitenkin ollut vain käytännön välttämättömyydestä: kun kaikesta ei voitu säätää, piti antaa ohjeita siitä, miten toimia parhaiten lakien vaietessa. Tuomioistuimissa tapahtuva norminmuodostus oli *common law* -henkinen uudistus oikeuskulttuurissa, joka oli tsaarin aikana pohjautunut mannermaiseen säädännäiseen oikeuteen.

Kansanoikeuksista tehdyt huomiot pätevät vallankumoustribunaaleihin kenties vielä paremmin. Menettelyä poliittisissa asioissa ei ollut säädelty sitäkään vähää kuin prosessia epäpoliittisissa jutuissa. Vallankumoustribunaalit eivät olleet niinkään oikeudenhoidon toimielimiä kuin keino varmistaa vallankumouksen menestys. Kenties tästä syystä ne jätettiin mainitsematta puolueohjelman oikeuslaitosta koskevassa kohdassa.

## 7.4 UNKARIN NEUVOSTOTASAVALTA

### 7.4.1 Maailmansodasta proletariaatin diktatuuriin

Itävalta-Unkarin kaksoismonarkia hajosi maailmansodan seurauksena. Unkari julistautui itsenäiseksi 16.11.1918. Maan johtoon oli noussut kreivi Mihály Károlyi (1875–1955), jonka laajapohjaisella hallituksella oli ratkaistavanaan valtavia yhteiskunnallisia ongelmia. Maan talous oli kasvanut vauhdikkaasti ennen sotaa, mutta vauraus oli kasaantunut harvojen käsiin. Puolet unkarilaisista kuului vähemmistökansallisuuksiin, jotka olivat katkeroituneet vuosikymmenten sorrosta. Erityisen paha ongelma oli maakysymys. Väestöstä murto-osa omisti puolet maanviljelykseen soveltuvasta maasta, ja talonpojat elivät puolifeodaalisissa oloissa. Aselevon myötä ongelmat kärjistyivät. Rintamalta palaaville sotilaille ei ollut työtä eikä asuntoja. Inflaatio laski rahan arvoa, ja liittoutuneiden kauppasaarron vuoksi vallitsi pula välttämättömyystarvikkeista. Säännöstely ei estänyt nälänhätää talvella 1918–1919.[87]

Unkarin sosialidemokraattinen puolue oli maan suurin ja kuului Károlyin hallitukseen. Sen hyväksyvä suhtautuminen sodankäyntiin aiheutti riveissä hajaannusta. Puolue oli sisäisesti heikko, eikä sen varovaisuus yhteiskunnallisissa

[87] *Romsics* 1999, s. 94–95, *Molnar* 1990, s. 5–9, *Völgyes* 1970, s. 4, *Bodó* 2004, s. 129.

uudistuksissa miellyttänyt radikalisoituvaa työväenluokkaa.[88] Kommunistinen puolue oli perustettu Moskovassa 4.11.1918, ja se kasvatti nopeasti kannatustaan. Se oli lähellä venäläisiä bolševikkeja ja pyrki tarvittaessa aseellisesti kohti proletariaatin diktatuuria ja kommunistista yhteiskuntajärjestelmää.[89]

Hallituksen kykenemättömyys ratkaista maan sosiaalisia ongelmia oli johtanut sen suosion romahtamiseen. Lopullinen isku tuli liittoutuneilta, jotka esittivät 20.3.1919 lisävaatimuksia lopullisen rauhan solmimiseksi. Ehtojen hyväksyminen olisi merkinnyt suuria alueluovutuksia Jugoslavialle ja Romanialle, kieltäytyminen taas maan miehitystä. Presidentiksi valittu Károlyi katsoi, ettei hallitus voinut jatkaa ja antoi sosialidemokraateille tehtävän muodostaa uusi hallitus. Sosialidemokraatit olivat kuitenkin heikentyneet ja tarvitsivat tukea kommunisteilta. Niinpä vasemmistopuolueet sopivat yhdistymisestä 21.3. Budapestin keskusvankilassa, jonne johtavia kommunisteja oli teljetty kuukautta aiemmin. Yhdistymisen jälkeen Unkari julistettiin proletariaatin diktatuuriksi.[90] Yhdistymisessä sosialidemokraatit saivat muodollisesti vahvemman aseman, mutta todellisuudessa valta oli kommunisteilla, jotka pystyivät tukeutumaan kommunistisiin työläis- ja sotilasneuvostoihin. Kansanvaltuutetut olivat pääosin sosialidemokraatteja, mutta käytännössä maata johtivat heidän kommunistiset varavaltuutettunsa sovitun bolševistisen ohjelman mukaan. Neuvostohallituksen kiistämätön johtaja oli kommunisti Béla Kun (1886–1938).[91]

Neuvostohallitus hylkäsi liittoutuneiden esittämät rauhanehdot, ja Romania hyökkäsi maahan. Kiireellä järjestetty Unkarin puna-armeija kuitenkin löi ylivoimaisen vihollisensa. Vastahyökkäyksellään puna-armeija kukisti myös tšekkiläiset joukot ja perusti Slovakiaan neuvostotasavallan. Sota yhdisti kansaa ja kasvatti neuvostohallituksen suosiota. Kommunismin leviämistä kavahtaneet liittoutuneet vaativat Unkaria kuitenkin vetäytymään miehittämiltään alueilta. Neuvostohallitus suostui länsiliittoutuneiden pelossa, mutta ratkaisu herätti laajaa tyytymättömyyttä maan sisällä. Pian sotaonni kääntyi muutenkin, ja romanialaiset lähestyivät Budapestia.[92]

Proletariaatin diktatuuri alkoi menettää kannatustaan myös sisäpoliittisista syistä. Se teki eräitä merkittäviä parannuksia, muttei kyennyt helpottamaan työttömyyttä eikä tavarapulaa. Rahauudistus epäonnistui katastrofaalisesti, ja pelko sosialisoinnista lähes pysäytti tuotannon. Hallitus sai myös maanviljelijät vastaansa näiden huomattua, ettei kommunismi merkinnyt maan jakamista tilattomille. Suosiota vei myös punainen terrori, joka vaati noin viisisataa kuolonuhria. Vastavallankumousyritysten heikentämän neuvostohallituksen oli luovutettava valtansa oikeistososialidemokraateille 1.8.1919 ja paettava Wieniin.

---

88 *Völgyes* 1970, s. 5.
89 *Siklós* 1988, s. 128–133.
90 *Tökes* 1967, s. 123 ja 129–136, *Molnar* 1990, s. 4 ja 16–17.
91 *Molnar* 1990, s. 15–17, *Romsics* 1999, s. 99–100.
92 *Romsics* 1999, s. 105–108.

Uusi hallitus ei kuitenkaan kyennyt vakauttamaan maata, ja Unkarista tuli pian Miklós Horthyn johtama oikeistolainen diktatuuri.[93]

### 7.4.2 Oikeuslaitoksen järjestäminen

Unkarin neuvostohallitukseen kuului hämmästyttävä määrä korkeasti koulutettuja. Hallituksen 26 kansanvaltuutetusta ja varavaltuutetusta kuusi oli tohtoreita.[94] Myös lakimiehiä oli lukuisia. Oikeusasiain kansanvaltuutettu Zoltán Rónai ja ulkoasiain varavaltuutettu Péter Ágoston olivat oikeustieteen tohtoreita, Ágoston vieläpä yliopiston professori.[95] Myös sisäasian kansanvaltuutettu, propagandaviraston johtaja ja autonomisten alueiden kansankomissaari olivat juristeja.[96] He olivat sosialidemokraatteja, mutta Wienin lähettiläänä toiminut lakimies Elek Bolgár kuului kommunistisen puolueen perustajiin.[97] Lisäksi Béla Kun oli opiskellut oikeustiedettä kolme vuotta.[98]

Unkarin neuvostohallituksen säädöstuotanto oli mittavaa. Se ehti antaa yhteensä 531 eritasoista säädöstä eli keskimäärin neljä joka päivä.[99] Muutokset olivat perinpohjaisia etenkin talouselämässä ja koulutuksessa.[100] Rajuja uudistuksia tehtiin myös oikeuslaitoksessa. Oikeusasiain valtuutetut eivät olleet tunnettuja vallankumouksellisia, mutta oletettavasti ala oli niin merkittävä, että päätösvaltaa ei jätetty yksin heille. Kansanvaltuutettu Rónai oli sosialidemokraattinen asianajaja, joka kuului neuvostohallituksen maltillisiin.[101] Hänen kommunistinen varavaltuutettunsa Stéfan Ladai ei ollut keskeisiä hahmoja puolueessaan. Hän ei kuulunut puolueen keskuskomiteaan, eikä hänelle ollut uskottu mitään muutakaan merkittävää tehtävää.[102]

Neuvostohallituksen tavoitteet oikeuslaitoksen järjestämisessä ilmenivät 19.4. annetusta asetuksesta oikeudenkäyntien tarkistamisesta. Asetuksen johdannon mukaan oikeuslaitoksen tehtävänä oli yhtäältä torjua vastavallankumousta, toisaalta tarjota suojaa rikoksen kohteeksi joutuneille työläisille. Asetuksen mukaan oli tärkeätä suojata ”työtätekevien proletaarien” oikeutettuja etuja, ei siis yleisesti kansalaisten. Unkarin neuvostohallitukselle oikeuslaitos oli siis vain keino vastustajien nujertamiseen.

---

93 *Vehviläinen* 2004, s. 200–201, *Romsics* 1999, s. 108–116, *Völgyes* 1970, s. 8–10, *Bodó* 2004, s. 130–131.
94 *Gräfe* 2003, s. 893–894.
95 *Borsányi* 1993, s. 451 ja 484, *Gräfe* 2003, s. 893, *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 64.
96 *Borsányi* 1993, s. 473 ja 487, *Gräfe* 2003, s. 893–894, *Tökes* 1967, s. 258.
97 *Borsányi* 1993, s. 454, *Tökes* 1967, s. 250.
98 *Borsányi* 1993, s. 8.
99 *Woods* 1979.
100 *Romsics* 1999, s. 101–103.
101 *Borsányi* 1993, s. 484, *Molnar* 1990, s. 22, *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 64.
102 *Gräfe* 2003, s. 893, *Tökes* 1967, s. 242–246.

Unkarin neuvostohallitus lakkautti ensi töikseen yleiset alioikeudet ja pani tuomarit ja syyttäjät viralta. Työsuhderiitoja käsitelleet työoikeudet saivat jatkaa toimintaansa, mutta niiden kokoonpanoa muutettiin työntekijöitä suosivaksi. Neuvostohallituksen jäsenten koulutustaustaan nähden on yllättävää, että neuvostohallitus lopetti myös oikeustieteellisen koulutuksen maan yliopistoissa samoin kuin tuomarin- ja asianajajantutkintojen vastaanottamisen.[103] Toisaalta oli selvää, ettei juristien akateemisesta kouluttamisesta ollut hyötyä, sillä neuvostohallituksella ei ollut käyttöä lakimiehille. Tuomioistuimissa tuomitsisivat tästä lähtien aatteellisesti luotettavat maallikot.

### 7.4.3 Vallankumousoikeudet

Unkariin perustettiin vallankumousoikeuksia 25.3. annetulla asetuksella.[104] Samalla kaikkien vireillä olleiden rikos- ja riita-asioiden käsittely keskeytettiin. Suunnitelmat niiden käsittelyn jatkamisesta osoittavat, että vallankumousoikeudet tarkoitettiin vain poliittisiksi tuomioistuimiksi. Kesken jääneitä asioita ei nimittäin siirretty vallankumousoikeuksiin, vaan antamatta jääneen asetusehdotuksen mukaan ne tuli uskoa tavanomaisten tuomioistuinten ratkaistaviksi.[105] Tarkoitus tuskin kuitenkaan oli, että vanhat tuomioistuimet kokoontuisivat sellaisina kuin ne olivat olleet ennen diktatuurin julistamista, vaan oletettavasti niiden kokoonpanoa olisi muutettu. Koska asetusehdotus ei ole tutkimuksen käytettävissä, tarkempaa selvitystä sen sisältämistä uuden oikeuslaitoksen suuntaviivoista ei voida tehdä.

Vallankumousoikeudet koostuivat presidentistä ja kahdesta jäsenestä, joiden lisäksi oikeuksissa toimi syyttäjä. Oikeuslaitosta pidettiin niin tärkeänä osana vallankäyttöä, että neuvostohallitus pidätti itsellään oikeuden nimittää vallankumousoikeuksien jäsenet. Tuomioistuimet eivät olleet siis riippumattomia, vaan niiden tuli nauttia valtion johdon luottamusta. Lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovalta menivät sekaisin viimeistään silloin, kun kahdesta ensin mainitusta vastanneen neuvostohallituksen jäsenet liittyivät vallankumousoikeuksiin tuomareiksi.[106]

Vallankumousoikeuksien tuomareille ei asetettu poliittisen luotettavuuden lisäksi minkäänlaisia pätevyysvaatimuksia. Käytännössä valinta kohdistui työväenluokkaan kuuluviin. Yli kaksi kolmasosaa tuomareista oli joko työmiehiä tai ta-

---

103 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 70 ja 86.
104 Ks. liite 15.
105 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 86 ja 89.
106 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 70.

lonpoikia.[107] Lakimiehiä ei tosin täysin syrjäytetty. Ainakin kommunistisen puolueen lakimies Jenő Lázsló toimi Budapestin vallankumousoikeudessa.[108]

Tuomarien puutteellisen koulutuksen vuoksi oli selvää, ettei prosessi voinut edetä tavalla, johon oli totuttu. Niinpä säädettiin, ettei vanhaa oikeudenkäyntimenettelyä tarvinnut noudattaa.[109] Vallankumousoikeuksille säädetty menettely puolestaan oli äärimmäisen yksinkertainen. Syyte sai olla suullinen, eikä esitutkintapöytäkirjaa tarvinnut laatia. Tuomio oli sentään perusteltava kirjallisesti, mutta perustelujen ei tarvinnut olla pitkiä. Suullisuuden korostaminen oli käytännön syistä tarpeen, koska joka viides aikuinen ei osannut lukea eikä kirjoittaa.[110] Alempiin sosiaaliluokkiin kuuluneet vallankumousoikeuksien tuomarit eivät olleet tottuneita kirjalliseen ilmaisuun.

Toimiminen avustajana oikeudenkäynneissä oli Unkarissa monopolisoitu asianajajakunnalle, joka oli järjestäytynyt asianajajakamareiksi. Neuvostohallitus lakkautti näiden toimielinten autonomian ja vei lainoppineilta asianajajilta heidän yksinoikeutensa toimia oikeudenkäyntiavustajina.[111] Vallankumousoikeuksissa syytetyt saivat käyttää avustajanaan ketä hyvänsä. Oikeus lienee ollut kuitenkin lähinnä teoreettinen, sillä tuomioistuin sai määrätä syytetylle toisen avustajan aina, kun valittu avustaja ei ollut saapuvilla oikeudenkäynnin alkaessa. Tämän ehdon voi kuvitella olleen käytännössä este vapaalle avustajanvalinnalle, koska syytetyt oli tuotava vallankumousoikeuteen välittömästi pidätyksen jälkeen. Vallankumousoikeus oli oikeutettu määräämään syytetylle avustajan myös silloin, kun syytetty ei ollut hankkinut avustajaa itse. Käytännössä tuomioistuimet toimivat näin vain hyvin harvoin.[112]

Poikkeus oikeudesta käyttää itse valittua avustajaa oli omiaan nopeuttamaan oikeudenkäyntiä. Neuvostohallitus pyrki siihen muillakin tavoilla. Ensinnäkin säädettiin, että vallankumousoikeuden saivat kokoontua milloin parhaaksi katsoivat. Nimenomaisesti säädettiin, ettei edes kattoa pään päälle ollut välttämätöntä löytää, vaan oikeutta sai jakaa myös taivasalla. Syytetyt oli tuotava oikeuden eteen heti pidätyksen jälkeen. Oikeudenkäynti oli pidettävä aina kun mahdollista ilman keskeytyksiä. Muutoksenhaku ei ollut sallittua, ja tuomiot piti panna heti täytäntöön.

Vallankumousoikeudet käsittelivät vastavallankumouksellisuuteen ja yleisen järjestyksen rikkomiseen liittyneitä asioita. Ne eivät ilmeisesti soveltaneet vanhaa rikoslakia, vaan tavanomaiset rikosasiat kuuluivat niihin, joiden käsittely pantiin jäihin.[113] Neuvostohallitus oli ensimmäisenä toimintapäivänään säätä-

---

107 *Romsics* 1999, s. 100.
108 *Nagy* 1973, s. 435–436, *Borsányi* 1993, s. 473, *Tökes* 1967, s. 243 ja 254.
109 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 70.
110 *Molnar* 1990, s. 6–7.
111 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 70.
112 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 263.
113 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 88–89.

nyt kuolemanrangaistuksen niille, jotka vastustivat sitä aseellisesti tai yllyttivät toisia vastarintaan. Asetuksen 3 §:n edellyttämää sääntelyä rangaistavista teoista annettiin 6.4., jolloin säädettiin, että kaikki hallituksen käskyjä millään tavalla vastustaneet oli vietävä vallankumousoikeuden tuomittaviksi. Tutkimuksen käytettävissä ei ole muita määräyksiä, mutta enempää ei välttämättä tarvittukaan, sillä asetus jatkui seuraavanlaisesti: ”Vallankumousoikeus voi kiireellisissä tapauksissa ryhtyä toimenpiteisiin myös sellaisissa rikosasioissa, joiden osalta vallankumouksellinen neuvostohallitus ei ole asetuksellaan antanut sille toimivaltaa.”[114]

Unkarin neuvostohallitus joutui turvautumaan myös terroriin valtansa tukemiseksi. Armeijaa ei voitu käyttää omia kansalaisia vastaan, koska siihen kuului lukuisia poliittisesti epäluotettavia vanhan vallan aikaisia upseereja.[115] Sen sijaan neuvostohallitusta palvelivat yksittäiset puolisotilaalliset joukot ja salainen poliisi, jotka vainosivat luokkavihollisia erityisesti Budapestin ympäristössä.[116] Maaseudulla terrori oli ilmeisesti vähemmän järjestelmällistä.[117] Sosialidemokraattien uhkaus jättää neuvostohallitus kuitenkin hillitsi pahinta terroria.[118]

Vaikka vallankumousoikeuksia koskenut lainsäädäntö mahdollisti terrorin, käytännössä niiden toiminta oli olosuhteisiin nähden maltillista eikä kuolemanrangaistuksia juuri tuomittu. Syy ei välttämättä ollut niinkään siinä, että kuolemanrangaistuksen langettaminen vaati yksimielistä päätöstä, vaan siinä, ettei vakavia vastavallankumouksellisia tekoja juuri tullut oikeuksien käsiteltäviksi. Yleisin poliittinen rikos oli vastavallankumouksellinen agitaatio. Poliittisten rikosten lisäksi oikeuksia työllistivät neuvostohallituksen julistaman kieltolain rikkojat, joita oli ilmeisesti enemmistö tuomituista.[119]

Aivan mahdotonta ei ole, etteivätkö vallankumousoikeudet olisi olleet paikoin alusta lähtien osallisena terroriin. Muutoksenhakua, täytäntöönpanoa ja oikeudenkäynnin nopeutta koskeneet säädökset olivat syytettyjen kannalta äärimmäisen epäedullisia. Nimenomaisesti säädetty oikeus kokoontua milloin ja missä hyvänsä viittasi siihen, että oikeuksia voitiin käyttää satunnaisenkin terrorin legitimoimiseen. Tuomiot olivat joskus varoittavien esimerkkien luonteisia.[120] On olemassa kuvauksia oikeudenkäynneistä, joissa verenhimoiset syyttäjät kirjoittivat kuolemantuomioita tuomarien allekirjoitettaviksi.[121] Kuvausten luotettavuus on tosin äärimmäisen kyseenalainen, mutta tuomarien laajan har-

114 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 70 ja 88.
115 *Romsics* 1999, s. 101.
116 *Tökes* 1967, s. 158–159.
117 *Völgyes* 1970, s. 9.
118 *Tökes* 1967, s. 159–160.
119 *Romsics* 1999, s. 100–101.
120 *Romsics* 1999, s. 100–101.
121 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 70–71, *Tharaud – Tharaud* 1923, s. 145–148 ja 176–177.

kintavallan vuoksi käytäntö on voinut paikoin olla hyvin ankaraa. Tietoja maaseudulta ei juuri ole, ja ainakin Budapestin vallankumousoikeus ehti polttaa paperinsa ennen pakoaan.[122] Yhteiskunnan jyrkän epätasa-arvoisuuden vuoksi sosiaalinen etäisyys tuomareiden ja syytettyjen välillä oli suuri, mikä osaltaan helpotti kovien rangaistusten käyttöä. Tunnetustihan suuret yhteiskunnalliset erot johtavat ankaraan kriminaalipolitiikkaan ja koviin tuomioihin.[123]

### 7.4.4 Oikeudenkäyntien tarkistaminen

Unkarin neuvostohallitukselle ei riittänyt pelkkä tulevien oikeudenkäyntien kontrollointi, vaan se halusi puuttua takautuvasti jo ratkaistuihin asioihin. Hallitus antoi 19.4. asetuksen, jolla se perusti erityisiä neuvostoja tarkistamaan vireillä olleita ja lainvoimaisesti ratkaistuja rikosasioita.[124] Tarkoitus oli korjata vääryydet, joita katsottiin aiheutuneen vanhan hallinnon työväenluokkaa syrjineestä oikeudenkäytöstä.

Asetuksen antaminen lienee osittain liittynyt vuoden alun valtataisteluun, jossa kommunisteja oli tuomittu rangaistuksiin kapinahankkeista syytettyinä.[125] Myös maailmansodan aikana vankiloihin oli joutunut vanhaa hallintoa vastustaneita.[126] Vankeja oli kuitenkin niin paljon ja heidän vangitsemisperusteensa niin erilaisia, että jokainen tapaus haluttiin tutkia yksilöllisesti. Samalla myös vähemmän poliittisista rikoksista tuomittuja voitiin vapauttaa, mikä saattoi vastata joidenkin kannattajien oikeudentuntoa. Säilyneestä päätöksestä käy ilmi, että ainakin äärimmäisen vasemmiston piirissä oli vallalla käsitys, jonka mukaan viattomat olivat joutuneet kärsimään tuomioistuinlaitoksen mielivallasta ja että varsinaisia tekijöitä syyllisempi oli heitä ”voimakkaasti provosoinut kapitalistinen yhteiskuntajärjestelmä”.[127]

Oikeudenkäyntien tarkistaminen kuului tarkoitusta varten perustetuille neuvostoille. Vallankumousoikeuksista poiketen paikallisviranomaiset nimittivät niiden jäsenet. Neuvostojen neljälle jäsenelle ja puheenjohtajalle ei säädetty kelpoisuusvaatimuksia. Neuvostojen tuli tarkistaa, tuliko vireillä olleet oikeudenkäynnit keskeyttää ja pitikö lainvoimaisten tuomioiden täytäntöönpano lopettaa. Asetus merkitsi nykytermein siis sekä tutkinta- että vankeusvankien asioiden uudelleenkäsittelyä.

Neuvosto ratkaisi asiat luokittelemalla vangit kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen joukkoon kuuluivat ne, jotka oli tuomittu tai joiden oikeudenkäynti oli

122 *Molnar* 1990, s. 22, *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 88.
123 *Kekkonen – Ylikangas* 1982, s. 47–67.
124 Ks. liite 15.
125 *Tökes* 1967, s. 122–123.
126 *Romsics* 1999, s. 86–88.
127 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 88.

pantu vireille ”kapitalistisen tuotanto- ja yhteiskuntajärjestelmän suojaamiseksi”. Heidän osaltaan piti luopua heti kaikista oikeudellisista toimenpiteistä ja päästää vangitut vapaaksi, koska proletariaatin diktatuurissa näiden tuomioiden ”oikeudellinen ja moraalinen peruste” oli poistunut. Toinen ryhmä koostui nimettyihin rikoksiin syyllistyneistä, joiden osalta toimenpiteistä luopuminen ei ollut sallittua. Heidät oli tuomittu tai heitä syytettiin erilaisista työväenluokkaa, köyhiä tai muuten alistetussa asemassa olleita vastaan tehdyistä rikoksista, joita neuvostohallitus piti erityisen tuomittavina. Rankaiseminen niistä oli myös proletariaatin intressien ja oikeudentunnon mukaista, jolleivät teot kuuluneet ensimmäiseen ryhmään. Kolmanteen ryhmään kuuluivat vaaralliset rikoksentekijät ja muut henkilöt, joista oli vaaraa yleiselle järjestykselle. Heitä ei saanut missään olosuhteissa vapauttaa, vaikka heidän rikoksensa olisikin ollut sinänsä hyväksyttävä ensimmäisen ryhmän teko. Vaarallisten rikoksentekijöiden lisäksi näin saatiin jo vanhan hallinnon tuomitsemat neuvostohallituksen vastustajat pidettyä telkien takana.

Asetus oli aukollinen siinä mielessä, ettei siitä käynyt ilmi, mitä oli tehtävä tavanomaisiin rikoksiin syyllistyneille, jotka eivät olleet vaaraksi yhteiskunnalle, mutta joiden tekoa ei mainittu sellaiseksi, josta rankaiseminen oli yhä hyväksyttävää. Koska kuitenkin kaikkien asiat oli tutkittava, heidän kohtalonsa jäi luultavasti neuvoston vapaaseen harkintaan.

Neuvostolla oli vain kaksi ratkaisuvaihtoehtoa. Tuomitut voitiin vapauttaa tai antaa heidän rangaistuksensa täytäntöönpanon jatkua muutoksitta. Syytettyjen osalta toimenpiteistä joko luovuttiin tai niitä jatkettiin. Asetus tunsi vain joko–tai-ratkaisumallin. Siinä oletettiin, että tuomitut olivat selvästi joko vapautettavia tai ei-vapautettavia, jolloin ei tarvittu sääntelyä esimerkiksi tuomioiden lyhentämisestä. Tämä osoittaa, ettei neuvostohallitus tähdännyt yleiseen tuomioiden taannehtivaan lieventämiseen, vaan että asetuksella pyrittiin vain oletetun väärin tuomittujen ryhmän vapauttamiseen.

Tarkistamisessa noudatettavasta menettelystä ei säädetty kovinkaan yksityiskohtaisesti. Neuvoston piti kuulla syyttäjää, mutta tuomitun tai syytetyn kuulusteleminen ei ollut välttämätöntä. Neuvoston päätöksiin ei saanut hakea muutosta, mutta ellei päätös ollut vapauttava, asia piti siirtää vallankumousoikeuteen. Sanamuodon mukaan näin piti tehdä myös jo tuomittujen asioille, vaikka on luultavampaa, että kyse oli ainoastaan vireillä olleista oikeudenkäynneistä. Ei ole tiedossa, mikä oli siirrettyjen asioiden suhde suunnitelmiin antaa tavanomaisten tuomioistuinten jatkaa kesken jääneiden rikosasioiden käsittelyä.

Tietoja neuvostojen toiminnasta on vielä vähemmän kuin vallankumousoikeuksista. Unkarin hallinnollinen sekasorto[128] luultavasti esti tämänkin asetuksen yhdenmukaisen täytäntöönpanon, mutta sitä ei ilmeisesti noudatettu sellai-

[128] *Jászi* 1969 (1923), s. 142.

senaan myöskään pääkaupungissa. Budapestiin ei nimittäin valittu neuvostoa, vaan paikallinen vallankumousoikeus ratkaisi neuvostolle kuuluneet asiat.[129]

## 7.5 VERTAILEVIA NÄKÖKOHTIA

Vallankumouksen jälkeen suomalaiset, venäläiset ja unkarilaiset vallankumoukselliset antoivat pikaisesti lainsäädäntöä uusista tuomioistuimista ja oikeudenkäyntimenettelystä. Uudet lainsäätäjät eivät ottaneet toisiltaan mallia, vaan päätyivät ratkaisuihinsa itsenäisesti. Suomeen ei perustettu proletariaatin diktatuuria, mutta otettiin bolševikeilta mallia hallinnon järjestämisessä. Oikeuslaitokseen esimerkki ei kuitenkaan kelvannut, mikä olikin luonnollista, koska Suomen vallankumouksen alkaessa Neuvosto-Venäjällä ei ollut vielä mainittavaa sääntelyä oikeusoloista. Unkarissa sen sijaan bolševikkien vaikutus oli suurempi, olihan puolue perustettu Venäjällä, jossa Unkarin neuvostohallituksen johtajat olivat saaneet oppinsa. Béla Kunin politiikka oli kuitenkin käytännössä monesti sekä Leninin että kommunistisen internationaalin ohjeiden ja käskyjen vastaista. Omien ongelmiensa vuoksi bolševikit kykenivät auttamaan unkarilaisia aatetovereitaan vain julistuksin ja vetoomuksin – ainoa yhteys maiden välillä oli lennätinlinja.[130]

Bolševikkien hallitsemalla Venäjällä oikeusoloja alettiin järjestää pian vallankumouksen jälkeen, mutta samanlaiseen nopeuteen kuin Suomessa ei sentään kyetty. Uusien tuomioistuinten perustamisessa suomalaiset olivat venäläisiä aateveljiään selvästi nopeampia. Kansanvaltuuskunnan määräykset olivat siis ainakin tässä suhteessa kansankomissaarien neuvoston käskyjä tehokkaampia. Suomessa noudatettiin tunnollisemmin esivallan määräyksiä, mutta etäisyys käskijöiden ja käskettävien välillä ei ollutkaan yhtä suuri kuin Venäjällä.

Suomen, Venäjän ja Unkarin vallankumouksellisilla tuomioistuinlaitoksilla oli monia yhteisiä piirteitä. Näinä voidaan mainita säädösten ylimalkaisuus, prosessin inkvisitorisuus, lainopillisen koulutuksen syrjäyttäminen ja oikeuslaitoksen kansanvaltaistaminen. Rikosoikeudessa sovellettiin sosiologisen koulukunnan suuntaisia oppeja.

Suomessa, Venäjällä ja Unkarissa vallankumoukselliset luottivat kansaan järjestäessään uutta tuomioistuinlaitosta. Kansalla ei tietenkään tarkoitettu keitä hyvänsä, vaan lähinnä omia kannattajia. Oikeudenkäytön kansanvaltaistaminen merkitsi sen siirtämistä kansaa mielestään edustaneen puolueen hallintaan, sillä tuomareiden valinta oli siirretty vallankumouksen tehneen puolueen kontrolliin. Se oli poliittisissa tuomioistuimissa tietysti itsestään selvää. Lainopillinen koulutus ei ollut enää tarpeen, vaan tuomioistuimiin voitiin nimittää muo-

129 *von Kaas – von Lazarovics* 1930, s. 87.
130 *Tökes* 1967, s. 138–144, *Völgyes* 1970, s. 9, *Vehviläinen* 2004, s. 200, *Nagy* 1973, s. 435.

dollista koulutusta vailla olleita henkilöitä. Juristit eivät kuitenkaan olleet automaattisesti tuomarinvirkoihin kelpaamattomia.

Uusien tuomareiden koulutuksen puutteen takia vallankumoukselliset eivät voineet säätää kovin monimutkaisia menettelysääntöjä. Prosessioikeudelliset normit olivatkin hyvin yksinkertaisia, joten kuka hyvänsä kykeni niitä soveltamaan. Neuvosto-Venäjällä havaittiin kuitenkin ennen pitkää, ettei proletariaatin diktatuurikaan pärjännyt niin suoraviivaisella sääntelyllä.

Lakien vaietessa tuomareiden piti Suomessa soveltaa ”kansanmiehen omaatuntoa” ja ”väärentämätöntä oikeustajuntaa”, Neuvosto-Venäjällä ”vallankumouksellista omaatuntoa ja vallankumouksellista käsitystä oikeudesta”. Käsitteet vastaavat toisiaan paitsi muodoltaan myös sisällöltään. Koska lainsäädäntö oli muutamien kuukausien vallassaolon jälkeen vielä aukollista, tuomioistuimia piti jotenkin ohjeistaa. Vallankumoukselliseksi omaksitunnoksi puettu yleisohje oli tuomita oman oikeudentunnon mukaan huomioiden kuitenkin se, että oltiin vallankumouksellisessa tilanteessa, jossa uusi järjestelmä taisteli olemassaolonsa puolesta.

Oikeudenkäynnin osapuolilla ei vallankumouksellisessa lainsäädännössä ollut niin erillisiä rooleja kuin tavallisesti. Tuomareilla, syyttäjillä ja puolustusasianajajilla ei ollut omia ammatti-identiteettejä, vaan oikeudenmukaiseen lopputulokseen pääseminen oli muodollisia rooleja tärkeämpää. Niinpä prosessi oli sekä Suomessa että Neuvosto-Venäjällä voimakkaan inkvisitorinen. Tuomioistuimen piti johtaa prosessia aktiivisesti ja saada totuus selville. Inkvisitorisuus sopi hyvin tavoitteeseen oikeudenkäytön yksinkertaistamisesta: tuomarien ei tarvinnut pysytellä muodollisissa rooleissaan, ja asianosaiset saattoivat tukeutua tuomioistuimen apuun.

Vallankumoukselliset suosivat rikosoikeuden sosiologisen koulukunnan mukaisia oppeja. Niinä voidaan pitää ensinnäkin vasemmistossa yleisesti jaettua käsitystä siitä, että rikollisuuden syyt eivät niinkään olleet yksilössä, vaan yhteiskunnallisissa olosuhteissa, viime kädessä kapitalistisessa tuotantojärjestelmässä. Tällainen ajattelumalli sopi tietysti hyvin muuhun poliittiseen toimintaan, koska näin rikollisuudellakin voitiin perustella tarvetta siirtyä sosialistiseen yhteiskuntaan. Muina sosiologiseen koulukuntaan liittyvinä piirteinä vallankumouksellisissa oikeusjärjestyksissä voidaan pitää sitä, että rangaistessa syytettyjä heidät pyrittiin luokittelemaan ryhmiin ja valitsemaan kullekin sopivat ja parantumista edesauttavat seuraamukset. Suomessa vallankumousoikeuksia kehotettiin yhdistelemään rangaistuksia, Venäjällä bolševikit kehuivat korvanneensa rangaistukset kasvattavilla toimenpiteillä, Unkarissa tuomittuja päästettiin vapaiksi heidän arvioidun vaarallisuutensa perusteella.

Tässä tutkimuksessa käsiteltyjen vallankumouksellisten tuomioistuinten suhtautumista vastavallankumouksellisiin on vaikeata verrata toisiinsa, koska ne eivät ole tässä suhteessa vertailukelpoisia. Vallankumousoikeudet ja -tribunaalit olivat kussakin maassa vain osa keinoista taistella vastavallankumous-

ta vastaan. Niin Suomessa, Unkarissa kuin Venäjälläkin oli viime kädessä sotilaista kiinni, minkälaisia asioita nämä tuomioistuimet saivat käsiteltävikseen. Siten erot ratkaisukäytännöissä voivat selittyä yksinkertaisesti jutturakenteen eroilla.

Jotakin tuomioistuinten vastavallankumouksellisuutta koskevissa asioissa antamien ratkaisujen eroista voidaan silti todeta. Suomessa vallankumousoikeudet eivät langettaneet kuolemantuomioita, ja niiden linja oli näissä asioissa muutenkin hyvin lievä. Venäjällä vallankumoustribunaaleilla oli oikeus tuomita kuolemaan. Tätä oikeutta käytettiin sisällissodan pitkittyessä, mutta alussa tribunaalien lievä ratkaisukäytäntö herätti tyytymättömyyttä rohkeampia otteita kaivanneiden joukossa. Unkarin vallankumousoikeuksien osuus maan punaiseen terroriin on epäselvä, mutta kuolemantuomio kuului siellä alusta asti sallittujen rangaistusmuotojen luetteloon.

Tutkittujen tuomioistuinten ylipäätään lievää ratkaisukäytäntöä poliittisissa asioissa selittää ennen muuta edellä todettu tapa, jolla jutut tulivat tuomioistuinlaitoksen käsiteltäviksi. Kaikille vastavallankumouksellisille ei taattu oikeudenkäyntiä, vaan Suomessa punakaarti, Venäjällä Tšeka ja Unkarissa kommunistijohdon alainen sotaväki ratkaisivat asiat suoraan itse.

Tuomioistuinten voidaan silti huomata ratkaisseen käsiteltävikseen tulleet asiat melko lievästi. Tätä voidaan selittää niiden jäsenten taustalla. He olivat kaikissa tutkituissa valtioissa tavallisia työväenluokkaisia ihmisiä, jotka oletettavasti tunsivat tulleensa väärin kohdelluiksi, mutta joilla ei ollut erityistä tarvetta kostaa sitä itselleen tuntemattomille ihmisille. He eivät olleet kenties radikaalimman keskushallinnon käskytettävinä. Toisaalta tilanteen kärjistyessä he olivat valmiita antamaan kovia tuomioita, olihan kyseessä myös heidän oma tulevaisuutensa. Tästä ovat osoituksena Venäjän vallankumoustribunaalien antamien tuomioiden ankaroituminen sodan pitkittyessä sekä se, että Unkarissa annettiin kuolemantuomioita vastavallankumousyritysten horjutettua neuvostohallitusta. Suomessa kuolemantuomio sallittiin Tampereen menetyksen jälkeen, joskaan vallankumousoikeudet eivät silloinkaan käyttäneet sitä.

# 8 Katastrofin jälkeen

## 8.1 PUNAISEN SUOMEN KOHTALO

Vallankumousyritys päättyi murskaavaan tappioon. Viimeiset taistelut käytiin toukokuun alkupäivinä Kotkan seudulla, mutta lopputuloksesta ei ollut vallinnut epäselvyyttä enää sen jälkeen, kun saksalaiset olivat nousseet maihin Hangossa 3.4. ja taistelu Tampereesta päättynyt 6.4. valkoisten voittoon.[1]

Välittömät syyt punaisten tappioon olivat valkoisten sotilaallisessa ylivoimassa. Punakaarti oli vapaaehtoisuuteen perustunut amatööriarmeija, joka joutui taistelemaan ilman merkittävää ulkomaista apua. Sen sijaan valkoisten joukkoja vahvistivat jääkärit ja Saksan armeijan Itämeren-divisioona, minkä lisäksi valkoiset onnistuivat toteuttamaan hallitsemillaan alueilla yleisen asevelvollisuuden. Laajemmin voidaan ajatella tappion johtuneen vallankumouksen riittämättömästä kannatuksesta ja toisaalta maailmanpoliittisesta tilanteesta, jossa sosialistisen Suomen syntyminen oli mahdottomuus.[2]

Sisällissodan lopputulos oli katastrofi vallankumouksen tielle lähteneille. Noin 27 000 punaisiin lukeutunutta henkilöä sai surmansa taisteluissa, vankileireillä ja summittaisissa teloituksissa.[3] Kymmeniä tuhansia punaisia joutui vankileireille, joissa olot olivat sietämättömät.[4] Hieman alle 70 000 kapinallista tuomittiin tarkoitusta varten perustetuissa valtiorikosoikeuksissa pääasiassa eripituisiin vankeusrangaistuksiin. Näissä oikeudenkäynneissä oli poliittisen puhdistuksen piirteitä.[5]

Tappion alkaessa häämöttää punaisessa Suomessa syntyi massiivinen pakolaisaalto. Kymmeniä tuhansia punaisia perheineen koetti pyrkiä turvaan Venäjälle. Valtaosa ei päässyt perille, mutta on arvioitu, että Venäjälle, pääasiassa Pietariin, pakeni noin 10 000 suomalaista. Venäjälle hankkiutui erityisesti johtoasemissa toimineita, koska heillä oli siihen eniten syytä ja parhaat mahdollisuudet. Kansanvaltuuskunnan jäsenet kuuluivat Antti Kivirantaa ja Edvard Gyllingiä lukuun ottamatta tähän joukkoon. Osa Venäjälle paenneista palasi myöhemmin takaisin, mutta moni jäi rajan taakse rakentamaan Neuvostoliittoa.[6]

---

1 *Lappalainen* 1981b, s. 258–259.
2 *Alapuro* 1988, s. 176, *Lappalainen* 1981b, s. 250–252 ja 258–261, *Tikka* 2006, s. 59, *Ylikangas* 1993a, s. 24 ja 515–520.
3 Sotasurmat / Vuoden 1918 sodan sotasurmat kuolintavan ja osapuolen mukaan.
4 *Paavolainen* 1971, s. 332–338.
5 *Kekkonen* 1991, s. 117–119.
6 *Rinta-Tassi* 1986, s. 485–492.

*Punavankeja odottamassa kuljetusta Suomenlinnan vankileirille. Monet eivät palanneet takaisin.*

Sisällissota oli katastrofi myös sosialidemokraattiselle puolueelle, joka murskattiin järjestönä. Sen vuoden 1917 vaaleissa valituista 92 kansanedustajasta 39 pakeni Venäjälle. Valtiorikosoikeuksissa tuomittiin 43 kansanedustajaa, joista 10 kuolemaan. Näitä tuomioita ei pantu täytäntöön, mutta viisi kansanedustajaa ammuttiin valkoisten kenttäoikeuksien päätöksillä. Vain yhden sosialidemokraattisen kansanedustajan, vallankumousyrityksestä erossa pysytelleen Matti Paasivuoren, sallittiin osallistua 15.5.1918 uudelleen kokoontuneen eduskunnan, niin sanotun tynkäeduskunnan, toimintaan.[7]

Sisällissota hajotti työväenliikkeen. SDP siirtyi poliittisesti oikealle ja irtautui avoimesta vallankumouksellisuudesta. Se asettui reformistiselle linjalle, jonka mukaan yhteistyö muiden puolueiden kanssa oli hyväksyttävää. Menettelytavaksi valittiin yhteiskuntaan vaikuttaminen demokraattisin keinoin. Vallankumouksellisuus ei epäonnistuneen yrityksen jälkeen ollut jäsenistön mieleen. Puolueohjelmaan ei tehty muutoksia, vaan puolue noudatti vuoteen 1952 saakka vuonna 1903 hyväksyttyä Forssan ohjelmaa. Sen sijaan SDP:n vasemmalle puolelle syntyi kommunistinen puolue, joka vannoi jyrkemmän luokkataistelun nimeen.[8]

---

7 *Rinta-Tassi* 1986, s. 495–496, *Soikkanen* 1975, s. 325–327.
8 *Soikkanen* 1975, s. 314, 329–338, 365–371 ja 418–421.

## 8.2 VALLANKUMOUSTUOMARIT VALKOISTEN KÄSISSÄ

Vallankumousoikeuksissa toimineet henkilöt kokivat sisällissodan jälkiselvittelyt kovina. Punaiset lainkäyttäjät olivat usein tunnettuja työväenaktiiveja, joihin valkoisten suurin viha kohdistui. *Uptonin* mukaan tuomiovallan anastus toi monelle vallankumousoikeuden jäsenelle ankaran rangaistuksen, eivätkä kuolemantuomiot olleet harvinaisia.[9] *Tikka* on arvioinut, että puolet kenttäoikeuksiin joutuneista vallankumousoikeuksien jäsenistä tuomittiin ammuttaviksi.[10]

Raumalla valkoiset murhasivat välittömässä kostossaan vallankumousoikeuden puheenjohtajan, yhden jäsenistä ja yleisen syyttäjän.[11] Sen sijaan valtaosa Helsingin ja Hämeenlinnan punaisista lainkäyttäjistä säilytti henkensä valkoisten käsissä. Yhtäkään helsinkiläistä tuomaria ei tiettävästi teloitettu, hämeenlinnalaisistakin vain yksi, pika-ajuri Jaakko Pietilä. Sen sijaan vankileirillä menehtyi tutkittujen kolmen vallankumousoikeuden 39 lainkäyttäjästä viisi, joiden lisäksi Hämeenlinnan vallankumousoikeuden yleinen syyttäjä Arvo Kallioinen on Sotasurmaprojektin tietoihin merkitty kadonneeksi.[12]

Kenttäoikeuksilta ja muilta välittömiltä kostotoimenpiteiltä selvinneitä kapinallisia odottivat valtiorikosoikeudet. Vallankumousoikeuksien tuomareiden kannalta merkittävänä epäkohtana valtiorikosoikeuksien toiminnassa oli niiden taipumus rangaista ankarimmin niitä vallankumouksellisia, jotka olivat olleet pitkään työväenjärjestöjen luottamustehtävissä.[13] Kuten on nähty, monen punaisen lainkäyttäjän tausta oli tällainen. Vallankumouksellisessa oikeuslaitoksessa palvelleet vaikuttavatkin saaneen valtiorikosoikeuksissa ankarampia tuomioita kuin siviilihallinnossa toimineet yleensä.

Valtiorikosoikeuksia tutkineen *Kekkosen* ”rivimiehiksi siviilitehtävissä” luokittelemista tuomituista vain 18 prosenttia sai ehdottoman vankeusrangaistuksen.[14] Tätä tutkimusta varten läpikäydyistä punaisten lainkäyttäjien valtiorikosoikeuksissa saamista tuomioista ehdollisia olivat kuitenkin vain harvat. Yleensä rangaistukset asettuivat välille 4–8 vuotta kuritushuonetta, lievimmän tuomion ollessa kolme vuotta ehdollista vankeutta, ankarimman kuolemanrangaistus.[15] Rangaistukset vaikuttavat siten olleen yhtä ankaria kuin *Kekkosen* jaottelussa ”si-

---

9 *Upton* 1981, s. 184. Ks. myös *Paavolainen* 1967, s. 218–223 ja *Korjus* 2008, s. 306.

10 *Tikka* 2004, s. 337–338. Näin tapahtui esimerkiksi Euralla. (Sotasurmat / Järvinen, Vihtori; Koskinen, Iisakki Evert; Pirjola, Evert ja Yhdistyssaari, Vihtori Villehard).

11 Sotasurmat / Roslander, Väinö Aleksander; Uskali, Matti Arvid ja Mäkinen, Einar Aleksander.

12 *Välisalmi* 1946, s. 315, Sotasurmat / Suominen, Frans Edvard; Salo, Sakarias; Kallioinen, Arvo; Pietilä, Jaakko ja Rautavaara, Väinö Aleksander, Kunilan lista / Rautavaara, Väinö A.

13 *Kekkonen* 1991, s. 70.

14 *Kekkonen* 1991, s. 67.

15 VRO 69/100 / Vanamo, Einar Viktor, VRYO 11197 / Pohja, Kalle Teodor.

viilihallinnon johtotehtävissä" toimineille.[16] Arviointia vaikeuttaa kuitenkin se, että vallankumousoikeuksissa toimineille henkilöille kasaantui yleensä muitakin tehtäviä punaisessa hallinnossa. Rangaistukset eivät siis perustuneet ainoastaan tuomiovallan anastamiseen. Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksien tuomareista valtiorikosoikeuteen joutui 14 lainkäyttäjää.

Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksien lainkäyttäjistä ainakin neljä pakeni Venäjälle. Heistä kolme heistä palasi myöhemmin Suomeen, mutta Helsingin vallankumousoikeuden yleinen syyttäjä Heikki Hokkanen jäi rakentamaan neuvostovaltiota. Hänen myöhemmistä vaiheistaan ei ole tietoa.[17]

## 8.3 PÄÄTTÄJIEN MYÖHEMMÄT VAIHEET

Tässä tutkimuksessa esiin tulleet punaisen oikeuslaitoksen johtajat pakenivat punaisen Suomen muun johdon lailla yleensä maasta. He välttivät näin valkoisten välittömän koston sekä joutumisen vankileirille ja valtiorikosoikeuteen. Pako Venäjälle oli heille kuitenkin vain hetkellinen helpotus. Stalinin puhdistukset 1930-luvulla myöhemmin koituivat monen kohtaloksi.

Kansanvaltuuskunnan puheenjohtaja, loppuvaiheessa diktaattorin valtuudet saanut Kullervo Manner säilytti johtoasemansa Venäjällä. Hän kuului Suomen kommunistisen puolueen perustajiin ja toimi sen puheenjohtajana vuodet 1920–1935. Manner oli samalla Kominternin toimeenpanevan komitean jäsen. Mannerin ja Otto Ville Kuusisen välinen valtataistelu päättyi vuonna 1935 Kuusisen voittoon, ja Manner syrjäytettiin tärkeimmistä tehtävistään. Lopulta Manner tuomittiin näytösoikeudenkäynnissä kymmeneksi vuodeksi vankileirille, jossa hän kuoli vuonna 1939.[18]

Otto Ville Kuusinen teki punapakolaisista komeimman uran Neuvostoliitossa. Kuusinen oli Mannerin lailla perustamassa Suomen kommunistista puoluetta ja kävi Suomessa organisoimassa puolueen maanalaista toimintaa. On sanottu, että toimiessaan 1920-luvulla Kominternin sihteerinä Kuusinen oli mahtavammassa asemassa kuin kukaan suomalainen koskaan.[19] Kuusinen oli yksi harvoista Stalinin vainoista hengissä selvinneistä johtavista suomalaiskommunisteista. Kuusinen hoiti talvisodan aikaisen niin sanotun Terijoen hallituksen pää- ja ulkoministerin tehtäviä, minkä jälkeen hänet nimitettiin Karjalais-suomalaisen sosialistisen neuvostotasavallan johtajaksi. Myöhemmin hän eteni

16 *Kekkonen* 1991, s. 67.

17 *Niemi* 2008, s. 149, VRYO 19298 / Halme, Hjalmar Johan, VRYO 27673 / Ruusurinne, Heikki, VRO 69/100 / Vanamo, Einar Viktor.

18 *Rinta-Tassi* 1986, s. 475 ja 492, *Tuominen* 1956b, s. 313–315, Kansallisbiografia / Manner, Kullervo, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Manner, Kullervo.

19 *Tuominen* 1956b, s. 310.

Neuvostoliiton kommunistisen puolueen keskuskomitean puhemiehistöön. Stalinin kuolema ei katkaissut Kuusisen uraa, vaan hän sopeutui Hruštšovin hallintoon ja pysyi kuolemaansa vuonna 1964 saakka keskeisenä vaikuttajana niin suomalaisten kuin venäläistenkin kommunistien piirissä.[20]

Oikeusasiain osaston valtuutettu Lauri Letonmäki oli yksi Venäjälle paenneista kapinallisjohtajista. Hän kuului niin ikään kommunistisen puolueen perustajiin, mutta jätti poliitikon uran 1920-luvun kuluessa. Letonmäki toimi opettajana, *Punainen Karjala* -lehden päätoimittajana ja kustannustoimittajana poliittista kirjallisuutta julkaisseessa kustannusliike Kirjassa. Hän kirjoitti myös itse ja julkaisi muun muassa tutkimuksen Karjalan historiasta.[21] Letonmäki sai surmansa 1930-luvun puhdistuksissa. Karjalan neuvostojohto kävi vuonna 1935 hyökkäykseen Letonmäkeä vastaan syyttäen häntä nationalismista. Letonmäki erotettiin puolueesta ja hänen lähipiirissään alkoivat vangitsemiset. Aavistaen mitä tuleman piti, Letonmäki teki itsemurhan marraskuussa 1935. Letonmäen vaimo, entinen kansanedustaja Maria Letonmäki, vangittiin ja ammuttiin vankileirillä kaksi vuotta myöhemmin.[22]

Toinen oikeusasiain osaston valtuutettu Antti Kiviranta oli ainoa kansanvaltuuskunnan jäsen, joka ei koskaan siirtynyt Venäjälle.[23] Suomessa piileskellyt Kiviranta löydettiin vuonna 1920, jolloin valkoinen terrori oli jo ohitse. Kiviranta tuomittiin 12 vuodeksi kuritushuoneeseen toiminnastaan oikeusasiain osaston valtuutettuna. Hän kuoli Helsingissä vuonna 1948.[24]

Kansanvaltuuskunnan prokuraattori Matti Turkia kuului niihin kapinallisiin, jotka pakenivat Venäjälle, mutta palasivat takaisin. Venäjäntaidoton Turkia ei viihtynyt neuvostovaltiossa, vaan muutti vuonna 1922 Ruotsiin ja sieltä Suomeen vuonna 1927. Palattuaan Turkia tuomittiin kahdeksaksi ja puoleksi vuodeksi vankeuteen, mutta hän joutui kärsimään tuomiostaan vain puolitoista vuotta. Kun Turkia oli saanut kansalaisluottamuksensa takaisin, hän palasi politiikkaan ja toimi sosialidemokraattisen puolueen kansanedustajana vuosina 1930–1945. Turkia kuoli Helsingissä vuonna 1946.[25]

---

20 Kansallisbiografia / Kuusinen, Otto Wille.

21 *Letonmäki* 1931.

22 *Nevalainen* 2002, s. 258, *Harjula* 2006, s. 433–434, *Tuominen* 1956b, s. 366, EKA hmp. 441 / Letonmäki, Lauri, Kansallisbiografia / Letonmäki, Lauri, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Letonmäki, Lauri ja Letonmäki, Maria, KASNT:n luettelo / Letonmäki, Lauri Aukusti ja Letonmäki, Maria Alina.

23 Valistusasiain valtuutettu Edvard Gylling (1881–1938), joka ei myöskään paennut itään vuonna 1918, siirtyi Venäjälle vuonna 1920. (Kansallisbiografia / Gylling, Edvard).

24 Turun HO 1158 / 15.10.1920 (TMA Dbb 157), *Rinta-Tassi* 1986, s. 171 ja 492. Kivirannan tuominneen Turun hovioikeuden kokoonpanoon kuului asessori Onni Laaksovirta, Einari Laaksovirran veli. (*Björne* 1977, s. 405).

25 *Sinisalo* 1995, s. 27–34, *Nevalainen* 2002, s. 198, EKA hmp. 636 / Turkia, Matti, Kansallisbiografia / Turkia, Matti, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Turkia, Matti.

Prokuraattorin apulainen ja oikeuspoliittiseen keskusteluun ennen sisällissotaa aktiivisesti osallistunut asioitsija Nestori Aronen ei päässyt Venäjälle. Aronen jäi valkoisten vangiksi Viipurissa, ja hänet tuomittiin valtiorikosoikeudessa kuolemaan. Tuomiota ei kuitenkaan pantu täytäntöön, vaan se muunnettiin vankeusrangaistukseksi. Armahduksensa jälkeen Aronen toimi ammattiyhdistysliikkeessä. Hänet valittiin 1922 Puutyöntekijäin liiton johtoon ja kolme vuotta myöhemmin Suomen Ammattijärjestön organisaatiouudistuksessa perustetun Puuteollisuustyöväen liiton puheenjohtajaksi. Kun Suomen Ammattijärjestö lakkautettiin 1930, Aronen lopetti ammattiyhdistystoiminnan ja palasi asioitsijaksi, missä ammatissa hän toimi kuolemaansa vuonna 1954 saakka.[26]

Lainvalmistelukunnassa työskennellyt ja Otto Ville Kuusista valtiosääntöehdotuksen laatimisessa avustanut hovioikeuden auskultantti Einari Laaksovirta sai Neuvostoliitossa hallinnollisia tehtäviä. Hän aloitti opettajana, mutta nousi myöhemmin moskovalaisen tekstiilitehtaan johtajistoon. Lisäksi hän teki tutkimuksia muun muassa Kaukoidän talousoloista ja suomalaisesta fasismista. Laaksovirran kävi samoin kuin monen muun Venäjälle paenneen punajohtajan. Hänet tuomittiin Mannerin jutussa kuolemaan, eikä edes hänen lankoussuhteensa Kuusiseen estänyt Laaksovirran teloitusta vuonna 1935.[27]

Vallankumouksellisen ylioikeuden puheenjohtajan Kaarlo Harvalan oli vaivatonta paeta Venäjälle Viipurista, missä ylioikeus oli toiminut huhtikuun lopun. Hän ei kuitenkaan jäänyt neuvostovaltioon, vaan palasi pian Suomeen ja joutui valtiorikosoikeuteen. Tuomio oli kahdeksan vuotta kuritushuonetta. Monien punavankien lailla Harvala armahdettiin pian, ja hän palasi vuonna 1919 vanhaan ammattiinsa lehtimieheksi. Toimittajanura jäi, kun Harvala valittiin eduskuntaan vuonna 1922 tannerilaisena oikeistososialidemokraattina. Vielä merkittävämpään asemaan hän nousi 1930, kun hänestä tuli sosialidemokraattisen puolueen puheenjohtaja. Harvalan kausi puolueen puheenjohtajana oli siihenastisista pisin ja kesti hänen kuolemaansa vuonna 1942.[28]

---

26 Turun HO 1397 / 13.10.1927 (TMA Dbb 186), *Rinta-Tassi* 1986, s. 492, *Ala-Kapee – Valkonen* 1982, s. 702 ja 799, *Reuna* 1984, s. 455 ja 531–534, VRYO 25079 / Aronen, Juho Nestori, Edustajamatrikkeli / Aronen, Nestori.

27 *Tuominen* 1956b, s. 314–315, Kansallisbiografia / Laaksovirta, Einari, EKA hmp. 2416 / Laaksovirta, Einari.

28 *Rinta-Tassi* 1986, s. 493, *Soikkanen* 1975, s. 505–506, VRYO 23471 / Harvala, Kaarlo Jafet, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Harvala, Kaarlo.

## 8.4 VALLANKUMOUSOIKEUDET MYÖHEMMÄSSÄ LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

### 8.4.1 Sosiologisen koulukunnan oppien mukainen rikosoikeus

Sosialidemokraattinen puolue ennen sisällissotaa ja kansanvaltuuskunta vuonna 1918 olivat kannattamassaan kriminaalipolitiikassa noudattaneet niin sanotun rikosoikeuden sosiologisen koulukunnan oppeja. Rangaistusten piti olla kasvattavia, ja ne oli valittava tuomittavan mukaan. Rikoksentekijän tausta oli otettava asioita ratkaistaessa huomioon.

Sosiologisen koulukunnan mukainen rikosoikeusajattelu heijastui sisällissodan jälkeen lainsäädäntöön monin tavoin. Erityisestäviä näkökohtia ja tekijän henkilökohtaisia oloja alettiin pitää tärkeämpinä seikkoina kuin aiemmin. Tämä ei luonnollisestikaan johtunut punaisen valitsemista oikeudenhoidon malleista, mutta uudistusten voidaan katsoa tuoneen vanhaa tuomioistuinlaitosta ja vallankumousoikeuksia lähemmäksi toisiaan. Vaikka sotienvälisen ajan reformeilla pyrittiin ottamaan entistä paremmin huomioon rikoksentekijöiden moninaisuus ja tarjoamaan tilaisuuksia räätälöidä seuraamukset tekijän mukaan, lait eivät punaisen lainsäädännön tyyliin mahdollistaneet aivan mitä hyvänsä.

Ehdollisen vankeusrangaistuksen käyttöönotto oli sosiologisen koulukunnan oppien mukaisista uudistuksista se, jonka yhteys vallankumousoikeuksissa noudatettuun menettelyyn oli ilmeisin. Ehdollinen vankeusrangaistushan oli ollut keskeinen osa vallankumousoikeuksien seurausvalikoimaa. Mahdollisuus tuomita vankeusrangaistus ehdollisena otettiin lainsäädäntöön heti sisällissodan jälkeen.[29] Uudistusta perusteltiin lyhyiden vapausrangaistusten haitallisuudella, mutta sillä tähdättiin samalla punavankien vapauttamiseen, koska näiden suuri määrä oli aiheuttanut ongelmallista tilanahtautta maan vankiloissa. Ehdollisen vankeusrangaistuksen käyttöönotto ei ollut häkellyttävä uutuus, sillä rangaistusmuodosta oli käyty keskustelua jo säätyvaltiopäivien aikana. Ehdollisen rangaistuksen käyttöönotto oli niitä uudistuksia, joiden toteuttamista keisarin vastustus oli pitkittänyt.[30]

Ehdollisen vankeusrangaistuksen käyttöönoton lisäksi sosiologisen koulukunnan mukaisina muutoksina Suomen rikoslakiin pidetään yleisesti ainakin päiväsakkojärjestelmään siirtymistä[31] ja poliittisten vankien erottelemista rangaistusvangeista omaksi ryhmäkseen[32] vuonna 1920, mahdollisuutta pidentää vankien rangaistusaikaa hallinnollisessa menettelyssä[33] vuonna 1925, vesilei-

---

29 HE 63 ja 64/1920 vp.

30 *Hannula* 2004, s. 207–208, *Lappi-Seppälä* 1982, s. 146–147, *Pihlajamäki* 1990, s. 48–56, *Backman* 1976, s. 161.

31 HE 36/1920 vp.

32 HE 37/1920 vp.

33 HE 77/1924 vp.

pärangaistuksen käyttöönottoa[34] vuonna 1930, lakia vaarallisten rikoksenuusijoiden eristämisestä[35] vuonna 1932 sekä 1940-luvun alussa voimaan tulleita säädöksiä nuorista rikoksentekijöistä[36] ja rikosten uusimisen vaikutuksesta rangaistukseen[37]. Näiden säädöksien myötä Suomessa irtauduttiin klassisesta rikosoikeudesta tiukimmassa muodossaan. Monessa tapauksessa lainsäädännön antamiseen vaikuttivat rikosoikeusideologisten seikkojen ohella käytännön näkökohdat.[38]

Rikosoikeuden sosiologinen koulukunta vaikutti aikanaan merkittävästi suomalaiseen rikosoikeuteen, mutta toisen maailmansodan jälkeen sen merkitys on vähentynyt. Klassinen rikosoikeus teki paluun uusklassisena rikosoikeutena. Erityisestävyyden korostamisesta on 1960-luvulta alkaen siirrytty yleisestävyyden painottamiseen. Rikosoikeuden sosiologisen koulukunnan vaikutus rikoslakiin on silti yhä näkyvä.[39]

### 8.4.2 Kuolemanrangaistus

Kansanvaltuuskunta oli antanut ehdottoman kiellon kuolemanrangaistuksen käyttämisestä. Asiasta oli säädetty paitsi vallankumousoikeudet perustaneessa väliaikaisessa laissa, myös erityisesti tätä tarkoitusta varten annetussa säädöksessä. Ehdoton ja vallankumousoikeuksissa myös noudatettu kuolemanrangaistuksen kielto oli herättänyt äärivasemmistossa arvostelua sodan jälkeen.

Sotienvälisen ajan kiristyneessä kriminaalipoliittisessa ilmastossa käytiin keskustelua kuolemanrangaistuksen käytön laajentamisesta. Sitä vaati erityisesti äärioikeisto.[40] Hallituksen esitys kuolemanrangaistuksen käyttöönotosta valtion- ja maanpetoksista hylättiin vuonna 1936 yhden äänen erolla. Kuolemanrangaistus oli kysymys, johon tuolloinen hallitus muodollisesti kaatui.[41]

Sosialidemokraateille kuolemanrangaistuksen poistaminen oli tavoite, jonka sisällissodan kokemukset olivat muuttaneet akateemisesta kysymyksestä hyvin ajankohtaiseksi ongelmaksi. Puolue vastusti rangaistusmuotoa johdonmukaisesti.[42] Perustelut kuolemanrangaistuksen poistamiseksi rangaistusjärjestelmäs-

---

34 HE 28/1929 II vp.
35 HE 91/1931 vp.
36 HE 10/1939 vp.
37 HE 9/1939 vp.
38 *Lappi-Seppälä* 1982, s. 140–149.
39 *Heinonen* 2002, s. 87–93.
40 Ks. esimerkiksi toivomusaloite kuolemanrangaistuksen käytön laajentamisesta 6/1934 vp. Annala.
41 *Hannula* 2004, s. 222, *Jussila – Hentilä – Nevakivi* 2006, s. 168.
42 Ks. Toimintakertomus 1930–1932 s. 29, Toimintakertomus 1935 s. 14–15 ja Toimintakertomus 1.9.1935–15.3.1936 s. 12 sekä eduskuntaesitykset 14/1911 vp. Wiik ym., 9/1919 vp. Wiik, 20/1919 vp. Ryömä ym., 21/1927 vp. Wiik ym. ja 7/1934 vp. Wiik.

tä olivat sisällissodan myötä vahvistuneet. Tavoitteiden muuttumattomuutta kuvaa, että eduskuntaesitysten perusteina viitattiin ensimmäiseen kuolemanrangaistuksen poistamista koskeneeseen eduskuntaesitykseen vuodelta 1911.[43] Kuolemantuomion vastustajana kunnostautui erityisesti puolueen vasempaan laitaan kuulunut Karl H. Wiik.

Kuolemantuomion käyttöalaa ei sotienvälisenä aikana lisätty. Rangaistusmuoto kuitenkin pysyi rikoslaissa ja sitä käytettiin talvi- ja jatkosodan aikana. Kuolemanrangaistus poistettiin Suomen rikoslaista rauhan aikana tehtyjen rikosten osalta vuonna 1949, mutta mahdollisena rangaistuksena sota-aikana tehdyistä rikoksista se säilyi vuoteen 1972.[44] Kuolemanrangaistuksen kielto otettiin hallitusmuotoon perusoikeusuudistuksessa vuonna 1995.[45]

### 8.4.3 Naisten virkakelpoisuus

Vallankumousoikeudet olivat ensimmäiset tuomioistuimet, joissa naiset saivat Suomessa käyttää tuomiovaltaa. Vallinneen oikeuden mukaanhan naisilla ei ollut sukupuolensa vuoksi kelpoisuutta tuomarin virkoihin. Sen sijaan vallankumousoikeuksista annetussa väliaikaisessa laissa tuomareiksi kelpuutettiin kaikki rehellisiksi ja oikeamielisiksi tunnetut, työväen luottamusta nauttineet henkilöt. Käytännössä vallankumousoikeuksissa ei silti ollut montaakaan naistuomaria.

Punainen lainsäädäntö ei tässä kysymyksessä osoittanut erityistä edistyksellisyyttä. Vallinneen oikeuden takapajuisuus oli nimittäin yleisesti tunnustettua. Naisille olisi jo 1912 annettu oikeus toimia oikeudenkäyntiavustajina ja -asiamiehinä, ja heillä oli oikeus toimia tuomioistuinlaitoksessakin vähäisemmissä tehtävissä. Naisten virkakelpoisuudesta oli yritetty säätää jo ennen sisällissotaa, mutta esityksen käsittely oli jäänyt kesken vallankumouksen vuoksi. Asiaan palattiin syksyllä 1918, mutta tällöin hankkeen käsittely keskeytyi vuoden 1919 eduskuntavaalien takia.[46]

Naiset saivat oikeuden tulla nimitetyiksi tuomareiksi ja muihin heiltä aiemmin kiellettyihin virkoihin vuonna 1926, jolloin annettiin laki naisen kelpoisuudesta valtion virkaan ja siihen liittyneitä muita säädöksiä.[47] Esitykset eivät antaneet tuolloin aihetta mainittavampaan keskusteluun, vaan niiden tarpeellisuudesta oltiin eduskunnassa yleisesti yhtä mieltä.

---

43 Eduskuntaesitys 14/1911 vp. Wiik ym.
44 L 728/1949 ja L 343/1972.
45 L 969/1995.
46 HE 43/1917 vp. ja siihen annettu eduskunnan vastaus.
47 L 112/1926, HE 28/1925 vp.

# 9 Johtopäätökset

## 9.1 SDP:N RIKOS- JA PROSESSIOIKEUDELLINEN LINJA

Marxilainen käsitys oikeudesta perustui ajatukseen oikeuden epäitsenäisyydestä. Oikeus ja moraali riippuivat yhteiskunnallisesta tilanteesta, johon puolestaan vaikuttivat tuotantosuhteet. Suomen työväenliike jakoi nämä käsitykset ja tunsi epäluottamusta sekä tuomioistuimia että lakimiehiä kohtaan. Oikeuslaitosta ei pidetty riippumattomana, vaan luokkasorron välikappaleena. Lakimiehiä ei arvostettu, mutta toisaalta oikeamielisiksi havaittuja juristeja kunnioitettiin. Liikkeessä uskottiin kansan kykenevän oikeustajunnallaan ratkaisemaan asiat oikeudenmukaisesti, kunhan juttuja ei liikaa sotkettaisi.

Sosialidemokraatit halusivat pitää oikeudenkäynnin mahdollisimman yksinkertaisena, jotta oikeutta voisi hakea tarvitsematta turvautua juristeihin. Inkvisitorisessa menettelyssä monimutkaisemmistakin asioista olisi selvitty ilman lainoppinutta apua. Muuten terävästi arvostellut tuomioistuimet kelpasivat siis aseeksi lainoppineita asianajajia vastaan, mutta juristien valtaa aiottiin nakertaa myös tuomioistuinlaitoksen demokratisoinnilla. Tavoitteena oli ”perinpohjainen kansanvaltaistuttaminen”.

Nämä tavoitteet esitettiin jo 1899 *Työmies*-lehden sovinto-oikeusehdotuksen yhteydessä. Ihanteellinen prosessi olisi ”joutuisa, halpa, mahdollisimman puolueeton ja asiaa ymmärtävä eikä se olisi sidottu lain kirjaimeen”. Oikeudenkäynnin nopeutuminen ja kustannusten lasku olisivatkin olleet luonnollisia seurauksia sen yksinkertaistumisesta. Sovinto-oikeuksien paras piirre olisi kuitenkin ollut se, että niissä työväellä olisi ollut ”oikeus omassa kädessään”. Kansan osallistuminen tuomiovallan käyttöön olisi parantanut tuomioiden legitimiteettiä. Lain kirjaimen ohittaminen tuomioperusteena kertoo enemmän siitä, miten voimassa oleviin, työväenluokkaa syrjiviin lakeihin suhtauduttiin kuin yleisestä näkemyksestä laillisuudesta. Koska tuomioistuinlaitos ei voinut olla riippumaton, täydellisen puolueettomuuden sijaan riitti ”mahdollisimman” puolueeton tuomioistuin.

Oikeuslaitoksen uudistaminen ei kuulunut SDP:n tärkeimpiin päämääriin. Yhtäältä puolueella oli huomattavasti tärkeämpiä asioita ajettavanaan, toisaalta valtakunnan oikeusoloissa ei ollut valtavia epäkohtia, vaikka niistä löydettiinkin sosialistisen teorian mukaisia puutteita. Niinpä asianajo-oikeuden laajennusesitys oli ainoa vasemmiston tekemä prosessioikeudellinen lainsäädäntöaloite. Näistä kysymyksistä ei myöskään käyty puolueessa keskustelua. Oikeuslaitoksen kokonaisuudistusta kohtaan ei tunnettu kiinnostusta, mikä saattoi

johtua siitä, että asia oli puolueen kansanedustajille vieras. Ilman alan opintoja heidän oli hankalaa laatia konkreettisia uudistusehdotuksia tai ottaa kantaa hankkeen yksityiskohtiin.

Vasemmistolaisia kansanedustajia kiinnosti prosessioikeutta enemmän rikosoikeus. Rikosoikeudessa tavoitteena oli rangaistusten lieventäminen. Tavoitteet olivat työväenluokan etujen mukaisia. Kaikkia ehdotuksia ei kuitenkaan erityisemmin vastustettu ja jotkut niistä toteutettiin sisällissodan jälkeisessä, vasemmistolaisvihamielisessä ilmapiirissä. Puolue pyrki sosiologisen koulukunnan hengessä uudistamaan rangaistusjärjestelmää rikoksentekijöiden parantumista edistävään suuntaan. Silti parhaat keinot rikollisuuden vähentämiseksi olivat puolueen mielestä yhteiskunnalliset uudistukset, joilla viime kädessä tarkoitettiin sosialismia. Rikollisuuden syynä pidettiin nimittäin luokkatietoisesti kapitalistista järjestelmää. Asian tarkempaan pohtimiseen ei riittänyt kiinnostusta, vaikka alan teoreetikkoja tunnettiin. Kyse oli yksinkertaistuksesta, mutta politiikantekoon se kelpasi paremmin kuin monimutkaisiin kriminologisiin teorioihin vetoaminen. Näkemys sopi hyvin yhteen SDP:n muun politiikan kanssa.

Puolueen edustajien tekemät muutamat rikos- ja prosessioikeudelliset lakiehdotukset eivät olleet kovinkaan radikaaleja. Maltillisuus oli luultavasti taktista, sillä esimerkiksi tuomioistuinlaitoksen demokratisoinnista ei edes laadittu ehdotusta, vaikka puolueessa ajatusta kannatettiinkin. Tämäntyyppisillä ehdotuksilla ei vuosisadan alun poliittisissa oloissa olisi ollut läpimenon mahdollisuuksia. Pidättyvyys saattoi olla merkki realismista ja olennaisempiin asioihin keskittymisestä, mutta toisaalta näin noudatettiin oikeaoppista kautskylaista linjaa: sosialistiseen yhteiskuntaan siirtymistä ei hidastettu himmentämällä kapitalistisen yhteiskunnan luokkavastakohtia tälläkään elämänalueella. Koska tuomioistuinlaitosta ei pidetty muusta yhteiskunnallisesta vallasta riippumattomana, ongelmat olisivat ratkenneet lopullisesti vasta työväestön otettua vallan käsiinsä. Oikeuslaitoksen todellinen demokratisointi olisi tapahtunut aikanaan vallankumouksella. Toisaalta yritettiin revisionistisesti saada aikaan pieniä parannuksia yksittäisissä kysymyksissä.

## 9.2 PUNAISEN SUOMEN VALLANKUMOUSOIKEUDET

Vallankumousoikeudet olivat punaisten sisällissodassa hallitsemilleen alueille perustamia yleisiä tuomioistuimia. Niiden toimenkuva oli laaja: vallankumousoikeudet vastasivat sekä poliittisesta että tavanomaisesta oikeudenkäytöstä. Jälkimmäiseen kuului ensin ainoastaan kriminaalisten rikosasioiden käsittely, mutta vallankumousoikeuksien toimivaltaa laajennettiin myöhemmin kattamaan myös riita-asiat ja monenlaiset hallinnolliset asiat.

Vallankumousoikeuksista annettiin kolme säädöstä: 1.2. julkaistu väliaikainen laki vallankumousoikeuksista, sen soveltamisasetus kolme päivää myöhemmin ja vielä 13.3. annettu väliaikainen laki vallankumousoikeuksien toimivallan laajentamisesta. Koska säädökset olivat lyhyitä ja yleisluontoisia, niitä piti täsmentää erilaisilla sisäisillä määräyksillä ja sanomalehdissä julkaistuilla ohjeilla. Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osasto, prokuraattori, vallankumouksellinen ylioikeus sekä Länsi-Suomessa Turun ja Porin läänin lääninvaltuuskunnan oikeusasiain osasto ohjasivat vallankumousoikeuksien työtä vastaamalla niiden kysymyksiin.

Vallankumousoikeuksia oli ainakin 195, mutta osa niistä oli vain näennäisiä. Pöytäkirjoja tai muita alkuperäisdokumentteja vallankumousoikeuden toiminnasta on säilynyt 123 paikkakunnalta. Vaikka jotkut tuomioistuimet olivat olemassa vain paperilla, etenkin isoissa kaupungeissa ne toimivat aktiivisesti ja ratkaisivat kymmeniä, jopa toistasataa juttua. Helsingissä päästiin yli neljänsadan. Monet vallankumousoikeudet tekivät ratkaisuja vain päiviä ennen valkoisten joukkojen saapumista istuntopaikalle.

Vallankumousoikeuksien perustamisella pyrittiin poliittisen oikeudenkäytön siirtämiseen punakaartilta siviilihallinnolle. Tästä syystä vallankumousoikeuksia kehotettiin perustamaan viipymättä ja niitä koskenut laki säädettiin pikavauhtia. Jotkut vallankumousoikeudet ryhtyivät toimimaan jo ennen lain säätämistä tai muidenkaan ohjeiden vastaanottamista.

Poliittisen oikeudenkäytön pitäminen siviilihallinnon otteessa toteutui vain osittain. Punakaarti vaati itselleen oikeutta nimittää osa vallankumousoikeuksien jäsenistä eikä luopunut tosiasiallisesta vallastaan päättää pidättämiensä vastavallankumouksellisten kohtaloista. Siellä, missä kaarti pysytteli erossa oikeuden toiminnasta, vallankumousoikeudet noudattivat yleensä humaania linjaa ja seurasivat tunnollisimmin kansanvaltuuskunnan lainsäädäntöä. Niiden tuomarit olivat vanhempaa, työväenjärjestöjen luottamustehtävissä toiminutta väkeä, joka oli sosiaaliselta asemaltaan muita kapinallisia korkeammalla. Punaisessa tuomioistuinlaitoksessa ei juuri ollut juristeja, mutta heitä ei kaivattukaan, sillä työväen katsottiin kykenevän tuomitsemaan itse.

Vallankumousjulistuksessa vaadittiin loppua tuomioistuinten itsevaltiudelle ja ilmoitettiin, että valtiojärjestyksen perusteet muutettaisiin rohkein ottein. Mitä tämä merkitsi tuomioistuimissa noudatettavalle menettelylle, ei erityisesti täsmennetty. Menettelystä säätäessään vallankumoushallitus ei unohtanut sosialidemokraattien vanhoja muutosvaatimuksia. Menettelyä yksinkertaistettiin, mutta muutoksia vallinneeseen säätelyyn ei ollut paljoa. Se oli ymmärrettävää, sillä oikeuslaitosta ei voitu muuttaa näin nopeasti kovin syvästi. Menettely oli joustavaa, mutta kuten *Rinta-Tassi* on huomauttanut, kyse oli välttämät-

tömyydestä: ”kaavojen mukaan” tuomitsemaan tottuneita ei ollut liiemmälti käytettävissä.[1]

Lainsäädännön yksinkertaistaminen ei johtunut pelkästään sen uusien soveltajien ammattitaidottomuudesta, vaan se oli pitkään kuulunut työväenliikkeen vaatimuksiin. Tarkoitus oli ollut vahvistaa kannattajien asemaa oikeudenhoidossa ja rajoittaa lakimiesten liialliseksi koettua valtaa. Kansanvaltuuskunta yksinkertaisti oikeudenkäyntiä tuomioistuimen kokoonpanoa kansanvaltaistamalla ja muodoista tinkimällä. ”Turhantarkkojen kaavamaisuuksien” mukana oikeudenkäynneistä katosivat kuitenkin myös eräät oikeusvaltiolliset perusperiaatteet. Ne korvasi vaatimus tuomarien ”oikeamielisyydestä” ja tuomitsemisesta omantunnon mukaan. Kansan antamien tuomioiden oli katsottu jo pitkään olevan väistämättä oikeudenmukaisia.

Oikeudenkäyntien yksinkertaistamiseen liittyi pyrkimys niiden nopeuttamiseen. Kyse oli tässäkin pitkäaikaisesta tavoitteesta, mutta vallankumouksellisessa tilanteessa se oli erityisen tärkeätä. Kiistellessään punakaartin kanssa vastavallankumouksellisten rankaisusta vallankumousoikeuksien oli osoitettava tehokkuutta. Muuten oli pelättävissä, että kaarti tekisi omat ratkaisunsa.

Asianajo-oikeus oli ollut pitkäaikainen kiistakysymys, josta vallankumouksen myötä päästiin säätämään halutusti. Kansanvaltuuskunta poisti kaikki tätä oikeutta koskeneet rajoitukset, joten muutos vanhaan oikeustilaan nähden oli suuri. Lisäksi se sääti tuomioistuimen määräämän avustajan käyttämisen syytetyn velvollisuudeksi. Vaikka avustajan ja puolustajan käyttämistä ei aina ja kaikkialla sallittukaan ja vaikka vallankumousoikeuksien määräämien avustajien laatu oli toisinaan kyseenalainen, heistä oli syytetyille myös todellista apua. Lakia ei kunnioitettu poikkeuksettomasti, mutta tilanne huomioiden melko hyvin. Sen sijaan muutoksenhakuoikeuden osalta kansalaisten oikeusturvaa kavennettiin.

Kaikkiaan voidaan todeta, ettei punainen prosessuaalinen sääntely poikennut olennaisesti oikeudenkäymiskaaren mukaisesta menettelystä. Vallankumoukselliset pysyttelivät pitkälti vallankumousta edeltäneissä toimintatavoissa. Koska suuria periaatteellisia muutoksia ei tehty, aukkotilanteissa voitiin tukeutua vanhaan sääntelyyn. Vanhoihin prosessinormeihin ei kuitenkaan viitattu sen paremmin lainsäädännössä kuin annetuissa ohjeissakaan. Sovelletut oikeussäännöt olivat siis muodollisesti punaisten omia, mutta ne perustuivat oleellisilta osin vanhalle sääntelylle.

Vallankumousoikeuksilla oli käytössään laaja valikoima seuraamuksia. Lait oli kirjoitettu niin epämääräisiksi, että kaikki paitsi nimenomaisesti kielletyt kuolemanrangaistus ja kidutus voitiin tulkita sallituiksi. Jotkut rangaistukset eivät perustuneet sen paremmin lakiin kuin mihinkään annettuun ohjeeseenkaan. Tärkeintä oli rikollisuuden estäminen ja vähentäminen, eivät muodolliset sei-

[1] *Rinta-Tassi* 1986, s. 174.

kat. Täysin lain ulkopuoliset seuraamukset olivat silti kokonaisuus huomioiden ainoastaan pieni vähemmistö. Lainsäädännössä ei ollut rangaistusasteikkoja, mutta tätä puutetta paikattiin erilaisilla tuomitsemisohjeilla. Rangaistusta määrättäessä piti kiinnittää huomiota rikoksentekijän oloihin ja ”luonnonlaatuun”. Rangaistuksen individualisointi oli helppoa, sillä yhden seuraamuksen käyttö ei poissulkenut tai edellyttänyt toista. Lisäksi korostettiin inhimillisyyttä ja lempeyttä, kuten oli pitkään vaadittu. Rikosoikeuteen liittyneiden normien henki oli selvästi sosiologisen koulukunnan mukainen: sovituksen sijaan tärkeätä oli rikoksentekijän parantaminen. Oikeuden poliittisesti tarkoituksenmukaista käyttöä ei vallankumouksellisessa tilanteessa kuitenkaan poissuljettu.

Vallankumousoikeudet eivät aina kunnioittaneet lainsäädäntöä. Näyttöharkinta oli joskus mielivaltaisen oloista eikä muodoista aina piitattu, kun kyse oli järjestelmän kannattajien välittömistä taloudellisista eduista. Niinpä heikoimmat prosessuaaliset oikeudet ainakin Helsingissä olivat työtaistelujen aikaisten palkkojen maksamisesta kieltäytyneillä työnantajilla. Tilanne vaati joskus langettavia tuomioita. Menettely täytti siis hyvin tuomarinohjeissa asetetut tavoitteet: useimmiten se oli maltillista, mutta tarpeen tullen osoitettiin ”kaavamaisuuksiin kompastumatta”, mitä ”kansan oikeuskäsitys” vallankumouksellisessa tilanteessa vaati.

## 9.3 VALLANKUMOUSOIKEUKSIEN RATKAISUTOIMINTA

Maan lähes 200 vallankumousoikeutta toimivat yleisesti ottaen hyvin aktiivisesti. Niiden käsittelemien asioiden lukumäärä oli lähemmäs 3 000. Lukumäärää on pidettävä varsin suurena, koska vallankumousoikeudet toimivat juuri luodun oikeusjärjestyksen puitteissa eikä niiden tuomareilla ollut minkäänlaista aikaisempaa kokemusta tuomioistuintoiminnasta. Lukumäärän suuruus antaa uuden näkökulman punaisen Suomen historiaan. Vallankumousoikeuksien voi olettaa olleen yksi parhaiten tai ainakin aktiivisimmin toimineista osista uutta virkakoneistoa. Iso osa punaisista virkamiehistä toimi oikeuslaitoksen palveluksessa, ja vallankumousoikeudet olivat näkyvä osa uutta järjestystä.

Noin puolet vallankumousoikeuksien käsittelemistä asioista oli tavanomaisia rikos-, riita- ja hakemusasioita, puolet taas juttuja, jotka eivät olisi voineet tulla käsiteltäviksi muuten kuin vallankumouksen seurauksena. Kyse oli poliittisista rikoksista eli ”rikoksista vallankumousliikettä ja kansan perustamaa uutta järjestystä vastaan” sekä asioista, joissa työntekijät vaativat työnantajiltaan lakon ja työsulun aikaisia palkkoja. Vallankumousoikeuksien suhtautuminen vallankumousrikoksiin oli yleisesti ottaen varsin lempeää ja syytetyt nauttivat lain tuntemista prosessuaalisista oikeuksista. Rangaistukset olivat usein sakkoja tai ehdollisia vankeusrangaistuksia, ja syytteitä hylättiin usein. Vallankumousoi-

keudet vapauttivat punakaartin pidättämiä vallankumouksen vastustajia. Syytetyiltä otettiin usein sitoumus siitä, etteivät he enää vastustaisi vallankumouksella perustettua uutta järjestystä. Kuolemanrangaistusta ei käytetty, kuten ei myöskään ruumiinrangaistuksia. *Uptonin* päätelmä siitä, että vallankumousoikeuksissa tuomittiin sakkorangaistuksia teoista, joista kiinni jääneet olisi valkoisessa Suomessa ammuttu ilman oikeudenkäyntiä, vaikuttaa tämän tutkimuksen havaintojen valossa pitävän paikkansa.[2] Toisaalta pahimmat poliittiset vastustajat eivät koskaan tulleet vallankumousoikeuden tuomittaviksi, vaan punakaarti käsitteli heidän asiansa omassa keskuudessaan.

Vaikka vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntö oli poliittisissa asioissa melko lievää, se oli joskus melko mielivaltaista. Lainsäädännössä ei ollut asetettu esteitä tuomareiden laajalle harkintavallalle. Mielivaltaisuus näkyi tuomioiden epäjohdonmukaisena heittelehtimisenä ankarasta lievään ja menettelyllisten oikeuksien ajoittaisena epäämisenä.

Työtaisteluasioita käsiteltiin lähinnä vain Helsingin vallankumousoikeudessa. Kansanvaltuuskunnan 2.2. antaman lain mukaan työnantajat olivat velvollisia maksamaan työntekijöidensä palkat siltä ajalta, kun nämä olivat lakossa tai kärsivät työnantajan julistamasta työsulusta. Työtaisteluasioissa vallankumousoikeus oli tiukkana ja hyväksyi kantajien vaatimukset lähes aina. Työnantajat eivät nauttineet lain suomista oikeuksista. Ero vastavallankumouksellisuutta koskeneisiin asioihin selittyy ennen kaikkea sillä, että työtaisteluasioissa kannattajien välittömät taloudelliset edut vaativat langettavia tuomioita.

Toinen puoli vallankumousoikeuksien ratkaisemista asioista oli tavallisia, epäpoliittisia rikosasioita sekä riita- ja hakemusasioita. Järjestelmän uskottavuuden kannalta oli tärkeätä, että rikoksiin syyllistyneitä rangaistiin siinä missä ennenkin. Punaiset viranomaiset puuttuivat herkästi alkoholirikoksiin, juopumuksiin yleisellä paikalla sekä viinan kotipolttoon ja myyntiin, mutta myös elintarvikesääntelyn rikkomiseen liittyneitä tekoja tuli oikeuksien käsiteltäviksi lukuisia. Nämä olivat tekoja, joista oli poikkeusoloissa eniten vahinkoa. Elintarvikkeista oli pulaa eikä julkisen juopumuksen lisääntyminen olisi ollut hyväksi vallankumouksen kuvalle kansalaisten keskuudessa. Alkoholin saatavuuden paraneminen olisi voinut vaikuttaa kielteisesti muutenkin kurittoman punakaartin taistelukykyyn. Sen sijaan asianomistajalta aktiivisuutta vaatineiden rikosasioiden suhteellinen osuus oli pienempi kuin tuomioistuimissa ennen, mikä johtui pääasiassa tuomioistuinten puutteellisesta legitimiteetistä. Tuomiot olivat kovimmat omaisuusrikoksissa, muista teoista annettiin lähinnä sakkoja, mitä selittää lähinnä se, että omaisuusrikoksilla oli asianomistaja. Ratkaisukäytäntö ei eronnut merkittävästi vallankumouksella syrjäytetyssä tuomioistuinlaitoksessa noudatetusta. Työväenliikkeen piirissä ei siis ilmeisesti laajalti jaettu kä-

[2] *Upton* 1981, s. 182.

sitystä tuomioistuinten liiallisesta ankaruudesta ainakaan täysin kriminaalisissa rikosasioissa.

Vallankumouksellinen ylioikeus perustettiin yhtenäistämään vallankumousoikeuksien oikeuskäytäntöä. Ylioikeudessa olisi pitänyt olla punaisen Suomen paras oikeudellinen asiantuntemus, mutta toimielimeen ei kuulunut yhtään juristia. Vallankumouksellinen ylioikeus toimi alioikeuksien lailla aktiivisesti ja ratkaisi asioita vielä muutamaa päivää ennen punaisen Suomen johdon pakoa maasta. Vallankumouksellinen ylioikeus kumosi tuomioita, jos alioikeudet olivat sortuneet ylilyönteihin, mutta yleensä se vahvisti paikallisten vallankumousoikeuksien tuomiot sellaisinaan. Ylioikeuden suhtautuminen vastavallankumouksellisiin ei poikennut alioikeuksien käytännöstä.

Vallankumousoikeuksissa syytetyt olivat pääosin työväenluokkaa, mutta etenkin poliittisista rikoksista vaadittiin rangaistusta ylempiin sosiaaliryhmiin kuuluville. Työtaisteluasioissa oikeuteen haastettiin yleensä palkat maksamatta jättänyt yritys. Ulkomaalaisille annettiin lievempiä tuomioita eikä venäläisiä sotilaita uskallettu tuomita ainakaan Helsingissä ainuttakaan. Kantajat olivat ennen muuta palkkojaan vaatineita työläisryhmiä tai selvästi työväenluokkaisia henkilöitä. Vallankumousoikeudet eivät vaikuta tuominneen ohjelmallisesti köyhän kansanosan edun mukaisesti, mutta ne ottivat joskus sosiaalisia seikkoja huomioon. Syyttäjä Aarnion väite syytetyn sosiaalisen aseman ratkaisevuudesta ei pitänyt paikkaansa.

## 9.4 NEUVOSTO-VENÄJÄ JA UNKARI

Unkarissa perustettiin vallankumousoikeuksia heti proletariaatin diktatuurin julistamisen jälkeen. Niille annettiin vain poliittisten rikosten käsitteleminen. Muut asiat laitettiin jäihin odottamaan rauhallisempia aikoja. Vallankumousoikeuksien tuomarit olivat maallikkoja, mutta Unkarin neuvostohallitukseen kuului lukuisia oikeustieteellisen koulutuksen saaneita kansanvaltuutettuja. Prosessi unkarilaisissa vallankumousoikeuksissa oli hyvin yksinkertainen. Menettelystä oli säädetty tavalla, joka mahdollisti oikeuksien käytön terrorin välineinä. Ne tuomitsivat silti ainakin alussa varsin maltillisesti, mutta tilanteen kääntyminen huonompaan suuntaan ilmeisesti jyrkensi niiden linjaa.

Unkarissa perustettiin erityisiä neuvostoja tutkimaan uudelleen sellaisten henkilöiden asiat, joita koskeva oikeudenkäynti oli vireillä tai joiden rangaistusta pantiin täytäntöön. Neuvostojen piti selvittää, tuliko oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa jatkaa vai oliko toimenpiteistä luovuttava. Järjestelmän tarkoitus oli kumota vanhan tuomioistuinlaitoksen epäoikeudenmukaisiksi koetut tuomiot. Oikeudenkäyntien tarkastus oli puhdasta luokkaoikeutta, sillä peruste luopua toimenpiteistä oli se, että syyte oli nostettu tai tuomio

annettu kapitalistisen järjestelmän suojaamistarkoituksessa. Käytännössä neuvostoilla oli lähes vapaat kädet tehdä ratkaisunsa.

Neuvosto-Venäjällä toimi vallankumoustribunaaleja. Ne olivat Unkarin ja Suomen vallankumousoikeuksia selvemmin osallisia terroriin. Niiden tehokkuus vastustajien eliminoimisessa ei kuitenkaan ollut varsinkaan toiminnan alussa bolševikkijohtoa tyydyttävällä tasolla, mikä johti Tšekan aseman vahvistumiseen.

Vallankumoustribunaalit eivät käsitelleet tavanomaisia rikosasioita, vaan ne kuuluivat kansanoikeuksille. Niiden tuomarit olivat työväenluokkaisia ja useimmiten bolševikkeja. Kansanoikeuksia varten laadittiin menettely, joka oli tarpeeksi yksinkertainen kaikkien tuomareiksi valittavien noudattaa. Kansanoikeuksien toiminnassa oli keskeistä tuomitseminen ”vallankumouksellisen omantunnon” mukaan. Monimutkaisempia asioita varten perustettiin ylemmäntasoisia tuomioistuimia, jotka velvoitettiin myös käsittelemään loppuun vallankumouksen vuoksi kesken jääneet asiat.

## 9.5 VALLANKUMOUS JA LEGALISMI

Suomalaista oikeuskulttuuria on kuvattu voimakkaan legalistiseksi eli lakisidonnaiseksi. Legalismilla tarkoitetaan lain kirjaimen ja laillisten muotojen tarkkaa noudattamista sekä juridisten argumenttien korostumista yhteiskunnallisessa keskustelussa. Voimakasta legalismia on selitetty vuosisadan alun oikeustaistelulla, jossa poliittisesti ylivoimaista Venäjää koetettiin vastustaa vetoamalla oikeudellisiin argumentteihin ja kansainväliseen oikeusyhteisöön. Monet ajan johtavista poliitikoista olivat lakimiehiä, joten juridinen argumentaatio oli luonnollista.[3] Legalismin juuria on haettu myös poikkeuksellisen vahvasta kirjoitetun lain perinteestä.[4] Tarkemmassa analyysissa oikeuskulttuurin legalistisuus on osoittautunut näennäiseksi ja lakien tarkasta noudattamisesta on voitu luopua tarpeen vaatiessa. Vaikka oikeudenkäytön legalistisuus voidaankin kyseenalaistaa, juridisten argumenttien käyttö politiikassa on ollut yleistä ja muodollista lainmukaisuutta on pidetty arvossa.[5]

Kansanvaltuuskunta toimi monin tavoin legalististen perinteiden mukaisesti. Vallankumoushallitus ei väittänyt vallanottoa lailliseksi toimenpiteeksi, mutta se koetti osoittaa sen olleen välttämätöntä lainmukaisten olojen pysyttämiseksi maassa.[6] Kansanvaltuuskunta pyrki antamaan kuvan laillisten olojen vallitsemi-

---

3 *Klami* 1977, s. 184, *Rasilainen* 2004, s. 1, *Kekkonen* 1991, s. 107, *Kemppinen* 1992, s. 171–173.

4 *Pihlajamäki – Pylkkänen* 1996, s. 99–100.

5 *Kekkonen* 1991, s. 111, *Pihlajamäki – Pylkkänen* 1996, s. 100–102.

6 *Rinta-Tassi* 1986, s. 107, *Alapuro* 1988, s. 174–175.

sesta ja oikeudellisesta jatkuvuudesta, vaikkei se antanutkaan aiemman lainsäädännön sitoa itseään. Asetuskokoelman numerointia ei aloitettu alusta, vaan jatkettiin siitä, mihin senaatti oli tammikuussa jäänyt. Kansanvaltuuskunnan säädöstuotanto oli mittavaa ja osittain ehkä tarpeetonta, mutta näin punaisen hallinnon toimet saivat taakseen ainakin jonkinlaisten lainsäädännöllisen auktoriteetin. Myös punaista Suomea koetettiin lailla rakentaa. Kansanvaltuuskunta ei kumonnut voimassa ollutta lainsäädäntöä eikä mitätöinyt kumousta edeltäneitä tuomioistuinratkaisuja, kuten Unkarissa.

Laillisten muotojen kunnioittaminen näkyi vallankumousoikeuksien toiminnassa. Tuomioistuimet noudattivat punaisten omaa lainsäädäntöä yleisesti ottaen melko tunnollisesti, vaikkei se ollut itsestäänselvyys niiden toimintaympäristössä: lainsäädännön huomiotta jättämiseen houkuttelivat yhtäältä käytännössä olematon valvontamahdollisuus, toisaalta punakaartin painostus. Epäpoliittisissa rikosasioissa ratkaisukäytäntö noudatteli kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien linjaa. Tämä osoittaa paitsi legalismin juurtumista työväenliikkeeseen myös vallankumouksellisen anarkismin vähäistä suosiota työväenliikkeen syvien rivien tasolla. Toisin kuin venäläiset vastineensa, suomalaiset vallankumousoikeudet eivät laillistaneet toimillaan mielivaltaa, vaan tuomitsivat ajoittain myös punakaartilaisia. Ne pitivät menettelysäännöistä yleensä kiinni, vaikka kaavojen noudattamisesta oli kehotettu luopumaan. Vallankumousoikeudet olivat kuitenkin vastapuolen tavoin valmiita luopumaan muodollisuuksista silloin, kun se oli välttämätöntä. Punaisen Suomen legalismi oli siis yhtä pinnallista kuin valkoisessa Suomessa.

## 9.6 LOPPUARVIOINTIA

Tutkimuksen keskeiset havainnot osoittavat, että vasemmiston ennen sisällissotaa tuomioistuinlaitokseen kohdistama arvostelu oli ollut pelkkää puhetta. Vaikka vallankumoukselliset pystyivät luomaan juuri sellaisen tuomioistuinlaitoksen kuin halusivat, lopputulos ei eronnut mitenkään olennaisesti siitä, millainen lakkautettu järjestelmä oli ollut. Suomalainen työväenliike ei loppujen lopuksi halunnut kajota vanhaan tuomioistuinlaitokseen kuin pinnallisesti. Tarjolla olisi ollut esimerkiksi bolševistinen malli tai mikä muu hyvänsä ajateltavissa ollut ratkaisu järjestää tuomiovallan käyttö, mutta niihin ei tartuttu, vaan pysyttiin omiin käsiin otetussa vanhassa järjestelmässä. Tuomioistuinlaitoksen kannalta vallankumous merkitsi siis vain toimijoiden vaihtumista, ei kokonaisvaltaista uudistamista. Vanha yhteiskuntajärjestelmä ei tältä osin ollut niin torjuttava, että sen täydellinen kumoaminen olisi ollut välttämätöntä tai edes tavoiteltavaa.

Äkkiseltään voi tuntua yllättävältä, että vallankumousta tavoitelleet ja sortovallan kauheuksista ennen sotaa puhuneet punaiset eivät lopulta muuttaneet oi-

keuslaitosta kovinkaan dramaattisesti. Vallankumouksella luodun järjestelmän samankaltaisuus sillä syrjäytetyn kanssa ei laajemmassa tarkastelussa ole ennenkuulumatonta. Pelkästään käytännön syyt vaativat pysyttelemistä vanhassa: oli vallinneesta oikeudesta ja oikeuslaitoksesta muuten mitä mieltä tahansa, ne ovat usein toimivia ja välttämättömiä keinoja ratkaista ihmisten välisiä riitoja. Olipa yhteiskuntajärjestys mikä hyvänsä, rikosvastuu on jollain tavalla toteutettava. Vanhan mallin totaaliseen muuttamiseen ei siten aina ole syytä.

Osittain kyse oli resursseista. Suomalaiset vallankumoukselliset perustivat erittäin nopeasti uuden tuomioistuinlaitoksen, joka käsitteli muutamassa kuukaudessa useamman tuhat oikeustapausta. Voidaan kysyä, olisiko sotaa käyneellä hallinnolla ollut tämän lisäksi resursseja siihen, että oikeudenhoidolle olisi ryhdytty luomaan täysin totutusta poikenneita muotoja. Vallankumouksellisten tiedolliset, taidolliset, ajankäytölliset ja taloudelliset voimavarat olivat jo valmiiksi täydessä käytössä, eivätkä oikeusolot todellakaan olleet ainoa toimenpiteitä vaatinut yhteiskunnan alue.

Edelleen voidaan huomata, että oikeudellisen tradition painolasti on toisinaan niin vahva, ettei sitä voida syrjäyttää täysin edes vallankumouksen keinoin. Suomen vallankumouksessa se pieneltä osaltaan havainnollistuu siinä, ettei luopuminen kansalaisluottamuksen menettämisseuraamuksesta onnistunut kumousjohdon halusta huolimatta. Jos ajatellaan, että oikeudelliset instituutiot ovat oikeudellistuneita sosiaalisia instituutioita, ei edellisistä päästä eroon, elleivät myös jälkimmäiset muutu. Harva vallankumous on niin syvällekäyvä, että yhteiskunnan syvärakenteet muuttuvat.[7] Vallankumouksellisella Venäjälläkin palattiin ajan mittaan kohti vanhaa järjestelmää.[8]

Tietyt piirteet Suomen vallankumouksesta vahvistuvat tämän tutkimuksen tulosten valossa. Tuomioistuinlaitoksen uudistuksen näennäisyys, vallankumousoikeuksien poliittisille vastustajille antamat lievät tuomiot, vanhan käytännön seuraaminen menettelykysymyksissä ja epäpoliittisissa oikeusjutuissa sekä kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen äärimmäinen kansanvaltaisuus viittaavat kaikki vallankumouksen maltillisuuteen. Työväenliikkeen laajoille joukoille vallankumousyrityksen päämääränä ei ollut vanhan vallan täydellinen murskaaminen, vaan yhteiskunnan muuttaminen omia etuja paremmin palvelevaksi. Suomalaisen työväenliikkeen enemmistö ei ollut kommunistinen, vaan sosialistinen. Työväenyhdistyksissä ei tavoiteltu proletariaatin diktatuuria eikä oltu valmiita taistelemaan vallankumouksen puolesta kaikin käytettävissä ollein keinoin. Tunne yhteiskunnallisesta epäoikeudenmukaisuudesta oli ehkä voimakas, mutta ei niin vahva, että kaikki yhteydet vanhaan olisi tullut katkaista.

---

7 *Watson* 1985, s. 67–74 ja 109–114. Ks. myös *Kangas* 1989, s. 646–665.
8 *Hazard* 1960, s. 477–481.

Edellä mainittuja piirteitä vallankumousoikeuksien toiminnassa on selitetty muun muassa sillä, ettei terrorin takia vallankumousoikeuksiin tullut ylipäätään kovin vakavia tapauksia. Tämä ei kuitenkaan riitä. Kuten edellä on havaittu, vallankumousoikeuksissa käsiteltiin myös valkoisten johtomiesten tapauksia. Tällä seikalla ei myöskään voida selittää muuta kuin poliittista oikeudenkäyttöä. Muita, samaan maltilliseen suuntaan viittaavia puolia punaisen Suomen oikeudenkäytössä on selitetty toistaiseksi lähinnä tuomiovaltaa käyttäneiden epävarmuudella rooleistaan ja toimintansa oikeutuksesta sekä heidän taustoillaan, ennen kaikkea sillä, että he olivat yleisesti ottaen maltillista järjestöväkeä, jotka historian oikusta päätyivät käyttämään tuomiovaltaa. Tuomareilla oli laaja harkintavalta, eivätkä he olleet valmiita käyttämään terroria, kuten ei ollut myöskään vallankumousoikeuksia koskeneen normiston laatinut kansanvaltuuskunta.

Oikeushistorian tehtävänä on pidetty toistuvien miksi-kysymysten esittämistä. Tällä tavoin etenemällä on mahdollista päästä oikeudellisten ilmiöiden pintaa syvemmälle ja osoittaa historiassa valittujen oikeudellisten ratkaisujen yhteiskunnalliset kytkennät. Näin selviävät valittujen ratkaisujen todelliset syyt.[9] Nyt tällaisen lähestymistavan valinta johtaa kysymään, miksi punaiset lainkäyttäjät olivat niin maltillisia kuin tässä tutkimuksessa on osoitettu. Tässä yhteydessä huomataan myös vertailun havainnollisuus.

Suomalaisten vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntöä voidaan ensinnäkin selittää eräällä oikeudellisella seikalla. Suomessa käsiteltiin samoissa tuomioistuimissa niin poliittisia kuin epäpoliittisiakin asioita. Vallankumousoikeudet saivat juopumusjuttujen ja omaisuusrikosten käsittelyssä realistisen tuntuman lievästä ja ankarasta rangaistuksesta. Oli selvää, että näin saatu näkemys heijastui poliittisten oikeusjuttujen käsittelyyn, joissa syytetyt olivat kenties menetelleet moitittavammin, mutta eivät ehkä kuitenkaan niin paheksuttavasti, että rangaistukset olisivat olleet täysin toisenlaisia. Sen sijaan Unkarissa ja Venäjällä kriminaalisia rikosasioita ei käsitelty samoissa elimissä kuin vastavallankumouksellisuutta koskevia juttuja, joten näiden maiden tuomioistuimilta tämä näkemys puuttui.

Toisaalta voidaan ajatella, että vallankumousoikeuksien maltillinen ja vanhaa mukaileva toiminta oli heijastusta suomalaisen vallankumouksen yleisestä kuvasta. Sitä taasen selittää ennen muuta työväenliikkeen kiinnittyminen muuhun yhteiskuntaan. Suomessa työväenliike oli otettu mukaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon jo vuonna 1906, jolloin tehdyllä eduskuntauudistuksella lisättiin maan kansanvaltaisuutta oleellisesti. Vuoden 1907 vaaleissa SDP oli saanut 80 kansanedustajaa ja noussut eduskunnan selvästi suurimmaksi puolueeksi. Vaikka parlamentaarisen vaikuttamisen kautta ei saavutettu suuria uudistuksia, se merkitsi työväenliikkeen integroimista muuhun yhteiskuntaan.

---

9 *Kekkonen* 1997, s. 140–145, *Kekkonen* 2009, s. 1–14.

Osallistuminen eduskuntatyöhön teki selväksi, että muutosten aikaansaaminen oli neuvottelukysymys. Vastassa ei ollut myönnytyksiin taipumatonta ”taantumuksellista massaa”, vaan toisia kansanedustajia, joiden kanssa voitiin käydä neuvottelupöytään.

Työväenliike oli radikalisoitunut ennen vallankumousta, mutta muutos ei ollut ollut niin läpikäyvä, että työväenyhdistyksissä pitkään toimineet olisivat lähteneet siihen varauksitta mukaan. Vallankumouksellinen innostus ja radikaalius olivat tunnetusti suurimmillaan työväenyhdistyksiin vastikään liittyneiden piirissä. He olivat aseellisen vallankumouksen moottori, mutta kumoukseen tarvittiin muitakin, joiden hoitoon siviilihallinto vallankumouksen alettua jäi. Vallankumouksellinen kiihkoilu ei ollut tarttunut kaikkiin, vaan työväenyhdistyksissä oli väkeä, joka lähti mukaan enemmän velvollisuudentunnosta. He saattoivat hyvin nähdä vallankumouksen puolustuksellisena tekona, vastauksena oikeiston haluun luoda maahan ”luja järjestysvalta” omilla ehdoillaan.

Suomea on tässä tutkimuksessa verrattu Neuvosto-Venäjään ja Unkariin, jossa suomalaisia vallankumousoikeuksia vastanneiden tuomioistuinten toiminta oli melko lailla erilaista. Vertailussa vahvistuu yhteiskunnallisen integraation merkitys selittävänä tekijänä, sillä se oli keskeinen Suomea näistä maista erottanut seikka. Toisin kuin Suomessa, Unkarissa ja Venäjällä työväenliike ei ollut saavuttanut juuri mitään, ja työväestön laajat joukot olivat radikalisoituneet aivan eri tavalla kuin Suomessa. Näissä maissa vallankumouksen tehneet työväenpuolueet olivat selvästi vasemmistolaisempia kuin SDP. Niinpä Suomessa kansanvaltuuskunta tavoitteli yleisillä vaaleilla hyväksyttävää valtiosääntöä, joka olisi perustunut laajalle kansanvallalle, kun taas Unkarissa ja Venäjällä pystytettiin proletariaatin diktatuuria. Oli ainoastaan loogista, että tällainen asennoituminen näkyi vallankumouksellisten perustamissa tuomioistuimissa.

Edelliseen liittyvät yhteiskuntaluokkien väliset erot. Unkarissa ja Venäjällä yhteiskunnalliset epäkohdat ja luokkaerot olivat olleet suurempia kuin Suomessa. Liki maaorjuudessa eläneiden talonpoikien sosiaalinen etäisyys poliittisiin vastustajiinsa oli paljon suurempi kuin suomalaisten punaisten ja valkoisten. Ihmiset elivät erilaisissa yhteiskunnallisissa todellisuuksissa. Tämä ei voinut olla heijastumatta venäläisen työväestön yhteiskunnallisiin mielipiteisiin eikä näkymättä vallankumouksellisissa tuomioistuimissa. Vaikka Suomikin oli luokkayhteiskunta, se oli sitä vähäisemmässä määrin kuin Unkari ja Venäjä.

Lisäksi on huomattava se, millaisena oikeuslaitos oli näyttäytynyt. Suomessahan vasemmisto oli kritisoinut oikeuslaitosta kovin sanoin, mutta kyseessä oli ollut enemmän retoriikka kuin todellinen arvostelu. Suomessa oli voinut syntyä tunne siitä, ettei oikeudenkäynti ollut vain vahvemman oikeuden toteuttamista. Samaa ei voi sanoa Venäjästä, jossa vallankumouksellisilla tuomareilla ei ollut

kokemusta oikeusvaltiosta.[10] Tuomioistuinten rooli voitiin siis käsittää Suomessa oikeusvaltiollisemmin.

Tällaisilla taustoilla varustettujen toimijoiden vallankumous oli luonnollisesti verettömämpi kuin Venäjällä. Punaisen terrorin uhreiksi joutui Suomessa tosin runsaat 1 600 henkilöä, mutta määrä oli selvästi vähäisempi kuin Venäjällä. Tällaisessa ympäristössä oli helpompaa pitää kiinni säännönmukaisista muodoista – ja kääntäen se oli vaikeampaa, jos terrori oli laajaa, kuten Venäjällä. Tuomioistuinten uskottavuus ja olemassaolo olisi kyseenalaistunut, jolleivät ne olisi kyenneet vastaamaan ympäristön vaatimuksiin rohkeista otteista. Oikeudet olivat riippuvaisia sotilaiden, ja osittain myös kansan, halusta tuoda syytettyjä tuomiolle ja tukea niiden toimintaa. Jos tuomioistuimet eivät olisi koventaneet antamiaan tuomioita, ne olisi syrjäytetty poliittisten asioiden käsittelystä, ja näin niiden olemassaololle ei olisi ollut samassa määrin perusteita. Jos ne olisivat jättäneet todellisten vallanpitäjien näkemykset huomiotta, ne eivät olisi kyenneet ylläpitämään legitimiteettiään eivätkä päässeet osallistumaan poliittisiin vastustajiin sovelletun politiikan määrittelyyn. Tämän vuoksi Venäjällä, jossa terrori oli vertailun maista verisintä, tuomioistuimet olivat mielivaltaisempia. Sen sijaan rauhallisemmassa Suomessa vallankumousoikeudet kykenivät jakamaan sakkotuomioita aseellisille vastustajilleen.

Punainen Suomi oli raunioina vain kolme kuukautta synnystään. Jää siis arvoitukseksi, millaiseksi vallankumousoikeuksien toiminta olisi vakiintuessaan muodostunut. On kuitenkin selvää, ettei tässä tutkimuksessa kuvattua punaista tuomioistuinlaitosta ollut tarkoitettu lopulliseksi. Jo sitä koskeneiden säädösten nimistä kävi ilmi, että kyseessä olivat väliaikaiset ratkaisut. Vallankumouksselliset asettivat tavoitteekseen oikeuslaitoksen uudistamisen myöhemmin kansanvaltaiseksi myöntäen samalla epäsuorasti, ettei se toistaiseksi ollut sellainen. Onkin ilmeistä, ettei näin yksinkertaisilla muodoilla olisi voitu ratkaista nykyaikaisen yhteiskunnan monimutkaisia oikeudellisia ongelmia. Ryhtymättä sen enempää kontrafaktuaaliseen historiaan voidaan arvella, että vallankumousoikeuksille ja niissä noudatetulle menettelylle olisi oletettavasti käynyt samoin kuin vastaaville tuomioistuimille Neuvosto-Venäjällä. Neuvostovaltiossa havaittiin pian, ettei äärimmilleen yksinkertaistettu oikeudenkäyntimenettely soveltunut edes proletariaatin diktatuurin oloihin ja ryhdyttiin kehittelemään hienostuneempia oikeudenkäytön muotoja.

Tutkimuksen keskeiset tulokset voidaan tiivistää seuraavasti. Vallankumousoikeuksia perustettiin estämään pidätettyjen valkoisten joutuminen punakaartin käsiin. Niissä tuomitsivat työväenjärjestöissä kokemusta hankkineet, muita kapinallisia vanhemmat ja koulutetummat mutta silti työväenluokkaiset miehet. Prosessioikeudellinen sääntely rakentui oleellisin osin vanhalle pohjalle eikä vanhan lainsäädännön toimintamalleja hylätty täysin. Toteutetut prosessia yk-

[10] Venäjästä tältä osin ks. esimerkiksi *Frank* 1999, s. 98–102.

sinkertaistaneet muutokset olivat välttämättömiä, jotta uudet tuomarit saattoivat alkaa käyttää tuomiovaltaa. Vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntö poliittisissa asioissa oli maltillista eikä kuolemanrangaistusta käytetty, mutta ”turhantarkat muodot ja kaavamaisuudet” unohdettiin jutuissa, joissa työntekijät vaativat työnantajiltaan työtaistelujen aikaisia palkkasaatavia. Kriminaalisissa rikosasioissa vallankumousoikeudet seurailivat vallinnutta käytäntöä. Syytettyjen yhteiskunnallisella asemalla ei ollut mainittavaa vaikutusta tuomioihin, ja suojaa annettiin myös omaisuudelle.

Voidaan siis havaita, etteivät ”rikkaiden oikeuden lahot luut” siirtyneet kokonaan hautaan edes niinä muutamina kuukausina, joina näin runoillut Letonmäki aatetovereineen sai asiasta päättää.

# Liitteet

## LIITE 1 – LAKIVALIOKUNNAN SOSIALI-DEMOKRAATTISET KANSANEDUSTAJAT 1907 – 1917[1]

**Vuoden 1907 valtiopäivät**
ompelija Anni Huotari
toimittaja Kalle Hämäläinen
asioitsija Anshelm Kannisto
liikkeenharjoittaja Oskari Laine
toimittaja Yrjö Sirola / peltiseppä Johan Jalava
asioitsija Juho Suomalainen / ompelija Maria Laine
puuseppä Paavo Tikkanen

Valiokunnassa yhteensä 16 jäsentä.

**Vuoden 1908 ensimmäiset valtiopäivät**
toimittaja Seth Heikkilä
ompelija Anni Huotari
toimittaja Kalle Hämäläinen
torpparinpoika Oscar Johansson
asioitsija Anshelm Kannisto
liikkeenharjoittaja Oskari Laine
asioitsija Juho Suomalainen

Valiokunnassa yhteensä 16 jäsentä.

**Vuoden 1908 toiset valtiopäivät**
toimittaja Matti Airola
toimittaja Seth Heikkilä
ompelija Anni Huotari
toimittaja Kalle Hämäläinen
puolueen puhuja Alma Jokinen
asioitsija Anshelm Kannisto
puolueen puhuja Aleksandra Lehtinen

Valiokunnassa yhteensä 16 jäsentä.

**Vuoden 1909 ensimmäiset valtiopäivät**
toimittaja Matti Airola
toimittaja Seth Heikkilä
ompelija Anni Huotari
toimittaja Kalle Hämäläinen
puolueen puhuja Alma Jokinen
toimittaja Frans Koskinen
toimittaja August Vesa

Valiokunnassa yhteensä 16 jäsentä.

**Vuoden 1909 toiset valtiopäivät**
varatuomari Anton Kotonen (vpj.)
toimittaja Matti Airola
asioitsija Nestori Aronen
ompelija Anni Huotari
toimittaja Kalle Hämäläinen
puolueen puhuja Alma Jokinen
toimittaja Frans Koskinen

Valiokunnassa yhteensä 16 jäsentä.

**Vuoden 1910 valtiopäivät**
varatuomari Anton Kotonen (vpj.)
toimittaja Matti Airola
asioitsija Nestori Aronen
toimittaja Seth Heikkilä
toimittaja Kalle Hämäläinen
puolueen puhuja Alma Jokinen
toimittaja Frans Koskinen
toimittaja Kullervo Manner

Valiokunnassa yhteensä 17 jäsentä.

[1] Edustajamatrikkeli 1907–2000, Suomen eduskunnan pöytä- ja asiakirjain sisällysluettelo 1907–1914 I. Asiakirjat, s. 341–479.

**Vuoden 1910 ylimääräiset valtiopäivät**
Ei lakivaliokuntaa.

**Vuoden 1911 valtiopäivät**
varatuomari Anton Kotonen (vpj.)
toimittaja Kalle Hakala
ompelija Anni Huotari
kirvesmies Taavetti Lapveteläinen
päätoimittaja Onni Tuomi

Valiokunnassa yhteensä 15 jäsentä.

**Vuoden 1912 valtiopäivät**
varatuomari Anton Kotonen (vpj.)
asianajaja Matti Airola
asioitsija Nestori Aronen
toimittaja Kalle Hakala
ompelija Anni Huotari
kirvesmies Taavetti Lapveteläinen
kirvesmies Frans Rantanen
päätoimittaja Onni Tuomi

Valiokunnassa yhteensä 17 jäsentä.

**Vuoden 1913 valtiopäivät**
varatuomari Anton Kotonen (vpj.)
asianajaja Matti Airola
toimittaja Kalle Hakala
ompelija Anni Huotari
kirvesmies Taavetti Lapveteläinen
päätoimittaja Onni Tuomi
filosofian maisteri, toimittaja Karl Harald Wiik

Valiokunnassa yhteensä 17 jäsentä.

**Vuoden 1914 valtiopäivät**
asianajaja Matti Airola
asioitsija Nestori Aronen
toimittaja Kalle Hakala
ompelija Anni Huotari
puolueen puhuja Alma Jokinen
kirvesmies Taavetti Lapveteläinen
asianajaja, hovioikeuden auskultantti Väinö Tanner
maalari Jukka Tuomikoski

Valiokunnassa yhteensä 17 jäsentä.

**Vuoden 1917 ensimmäiset valtiopäivät**
asianajaja Matti Airola (vpj.)
toimittaja Toivo Alavirta
asioitsija Nestori Aronen
toimittaja Kalle Hakala
ompelija Anni Huotari
puolueen puhuja Alma Jokinen
kirvesmies Taavetti Lapveteläinen
asioitsija Antti Mäkelin
päätoimittaja Julius Nurminen

Valiokunnassa yhteensä 17 jäsentä.

**Vuoden 1917 toiset valtiopäivät**
asianajaja Matti Airola (vpj.)
asioitsija Nestori Aronen
toimittaja Kalle Hakala
ompelija Anni Huotari
puolueen puhuja Alma Jokinen
kirvesmies Taavetti Lapveteläinen
päätoimittaja Julius Nurminen

Valiokunnassa yhteensä 16 jäsentä.

# LIITE 2 – VALLANKUMOUSOIKEUKSIEN LAINKÄYTTÄJIEN AMMATTEJA

**Eura**[2]
maatyömies (pj.), torppari (vpj.), työmies, sekatyömies, lohkotilallinen, höyrykoneen hoitaja (sjä), tehtaalainen (sjä), kivityömies (syytettyjen avustaja)

**Halikko**[3]
työmies (pj.), kaksi suutaria, puuseppä, työmies, suutari (sjä), lohkotilallinen (sjä)

**Hamina**[4]
sekatyömies (pj.), muurari, suutari, puolueen luennoitsija (sjä)

**Hinnerjoki**[5]
puuseppä (pj.), levyseppä, maatyömies, kolme työmiestä, muurari (sjä), työmies (syytettyjen avustaja), torppari (syytettyjen avustaja)

**Huittinen**[6]
muurari (pj.), rakennusmestari, leipuri, vaskiseppä, räätäli (syytettyjen avustaja)

**Janakkala**[7]
torppari (pj.), nahkuri, muurari, torppari, kirvesmies (sjä)

**Jokioinen**[8]
puuseppä (pj.), kaksi tehtaantyömiestä, torpparin poika, talollinen

**Karjalohja**[9]
peltiseppä, ompelijatar, maatyömies, kirvesmies, itsellinen (sjä)

**Kauvatsala**[10]
leipuri (pj.), työmies, poliisi (sjä)

**Loppi**[11]
ratavartija (pj.), torpanpoika, suutari, kolme työmiestä

---

2 *Santonen* 2001, s. 150–151, 390 ja 439–440, Sotasurmat / Järvinen, Vihtori; Koskinen, Iisakki Evert ja Pirjola, Evert.
3 *Hinkka* 1984, s. 280, VRYO 22182 / Leino, Kaarle Anton.
4 *Korjus* 2008, s. 303–306.
5 *Santonen* 2001, s. 155, 451 ja 453, Sotasurmat / Laakso, Joel Eevertti.
6 *Alapuro* 1991, s. 194, *Vasara* 2004, s. 7, *Viikki* 2000, s. 22.
7 *Kerkkonen* 1976, s. 610.
8 VRYO 3388 / Kirkkola, Matti Antinpoika.
9 *Tukkinen* 1999, s. 13–15.
10 *Viikki* 2000, s. 22.
11 *Tuori* 1998, s. 31, 81 ja liite 3.

**Maaria**[12]
kirjaltaja (pj.), ratavartija, puuseppä, verhoilija, putkityöntekijä, kirvesmies (varajäsen)

**Mäntsälä**[13]
osuuskaupanhoitaja (pj.), malliveistäjä (pj.), puuseppä, kivityömies, kivityömies (sjä)

**Piikkiö**[14]
sahatyömies (pj.), asemamies, sekatyömies, kaksi kirvesmiestä, maalari (sjä), ratavartija (syytettyjen avustaja)

**Porvoo**[15]
kirjansitoja (pj.), muurari, metallimies, kaksi puuseppää, koneenkäyttäjä (sjä)

**Pukkila**[16]
”entinen tehtailija” (pj.), mylläri, sekatyömies, kaksi kirvesmiestä, räätäli (sjä)

**Pälkäne**[17]
maatyömies (pj.), sekatyömies, seppä, kirvesmies (sjä)

**Sipoo**[18]
monttööri (pj.), kirvesmies, asioitsija, kaksi työmiestä, kirvesmies (sjä), palstatilallinen (syytettyjen avustaja)

**Tampere**[19]
toimittaja (pj.), vahtimestari (pj.), suutari (pj.), poliisi, maalari, kaksi teollisuustyöntekijää, suutari (sjä)

**Toijala**[20]
muurari (pj.), vaihdemies, kaksi työmiestä, rautatieläinen, vaunureviisori (sjä)

**Turku**[21]
rautasorvari (pj.), kaupanhoitaja (pj.), levyseppä (varapj.), kirvesmies, rautasorvari, puuseppä, putkimies (sjä), kirjaltaja (sjä), uunintekijä (syytettyjen avustaja)

**Viipuri**[22]
agitaattori (pj.), kirjaltaja (pj.), puuseppä, muurari, kivenhakkaaja, maalari, muurari (sjä)

---

12 Turun ja Porin läänin vallankumoustuomioistuimet ja järjestyspäälliköt (VapSA 902).
13 *Tuomisto* 1995, s. 74, *Keravuori – Oksanen* 1997, s. 37.
14 *Manninen – Nieminen* 2004, s. 281.
15 *Mäkelä-Alitalo* 2004, s. 402.
16 *Piilonen* 1982, s. 204, *Salmi* 1967, s. 25–26.
17 *Vuorensola* 1988, s. 343–344 ja 350, Sotasurmat / Jokela, Juho Juhonpoika ja Tuomi, Eemeli.
18 *Schybergson* 2003, s. 44–47.
19 *Raevuori* 1960, s. 43, 45 ja 52, *Rinta-Tassi* 1986, s. 175.
20 *Mäkinen* 1980, s. 104.
21 *Uusitalo* 1971, s. 49, Vasara 2004, s. 7, *Kostet* 1998, s. 134.
22 Kansanrunousarkisto / 1918-kokoelma / nide 2 s. 155 ja 159–161 / Eetu Airola.

**Viipurin maalaiskunta**[23]
muurari, nahkuri, malliveistäjä, kaksi kivityömiestä

**Virolahti**[24]
kivityöntekijä (pj.), seppä, valokuvaaja (sjä)

[23] *Soikkanen* 1970, s. 300.
[24] *Favorin* 1992, s. 264, 266 ja 281.

# LIITE 3 – HELSINGIN, HÄMEENLINNAN JA RAUMAN VALLANKUMOUSOIKEUKSIEN SEKÄ VALLANKUMOUKSELLISEN YLIOIKEUDEN KOKOONPANOT

## Helsingin vallankumousoikeus

**Puheenjohtajat**

| | |
|---|---|
| Väinö Aleksander Rautavaara[25] (I os. 13.3. asti) | Lakitieteen ylioppilas, 29 vuotta |
| Karl Ahlberg[26] (I osasto alkaen 14.3.) | Helsingin työväenyhdistyksen johtokunnan entinen jäsen, SDP:n agitaattorikurssin käynyt puhuja |
| Jalmari (Hjalmar) Halme[27] (II osasto) | Verhoilija, 40 vuotta, Portun konepajan pataljoonan päällikön apulainen |
| Ilmari Sinisalo[28] (III osasto) | Koneenkäyttäjä, 32 vuotta, valtuutettu Helsingin punaisessa kaupunginvaltuustossa,[29] Helsingin työväenyhdistyksen johtokunnan entinen jäsen, Suomen metallityöväen liiton liittotoimikunnan jäsen |

**Jäsenet**

| | |
|---|---|
| J. H. Torvinen[30] | Metallityöntekijä, varavaltuutettu Helsingin punaisessa kaupunginvaltuustossa, Sahateollisuustyöntekijöiden liiton liittokokousedustaja, SDP:n vakituinen puhuja |
| Heikki Ruusurinne[31] | Levyseppä, 41 vuotta, valtuutettu Helsingin punaisessa kaupunginvaltuustossa, Helsingin työväen toimeenpanevan komitean jäsen |
| Arvid Leinonen[32] | Koneviilari, 28 vuotta, punakaartin komppanianpäällikkö |
| V. Oksanen | Sokerityöntekijä, valtuutettu Helsingin punaisessa kaupunginvaltuustossa |
| Eino Väisänen | Verhoilija, varavaltuutettu Helsingin punaisessa kaupunginvaltuustossa |
| Edvard Jokela[33] | Satamatyömies, 28 vuotta |
| Kaarle Virtanen[34] | Metallityöntekijä, 31 vuotta |

---

25 VRYO 16261 / Rautavaara, Väinö Aleksander.

26 *Tuomisto* 1984a, s. 482, *Ehrnrooth* 1992, s. 526.

27 VRYO 19298 / Halme, Hjalmar Johan, Helsingin työväen punaisen kaartin kokoonpano 1918, s. 55.

28 VRYO 25430 / Sinisalo, Ilmari, *Tuomisto* 1984a, s. 482, *Koivisto* 1963, s. 470.

29 Helsingin Kaupunginvaltuusto kokoontuu tiistaina huhtikuun 2 päivänä 1918 k:lo 6 i.p. Lähde on sama kaikkien kaupunginvaltuutettujen osalta.

30 *Ala-Kapee – Valkonen* 1982, s. 798, *Ehrnrooth* 1992, s. 532.

31 VRYO 27673 / Ruusurinne, Heikki, Helsingin työväen toimeenpanevan komitean pöytäkirjat (Helsingin työväenjärjestöjen eduskunnan arkisto 1).

32 VRYO 17524 / Leinonen, Arvid.

33 TA, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, kansio 11, Pekka Kempin kertomus, *Ala-Kapee – Valkonen* 1982, s. 796, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Jokela, Edvard. Jokelasta tuli myöhemmin kansanedustaja ja Suomen Ammattijärjestön puheenjohtaja.

34 VRYO 11174 / Virtanen, Kaarle Kustaa.

| | |
|---|---|
| Axel Tallberg[35] | Koneenkäyttäjä, 25 vuotta |
| Kaarlo Selin[36] | Peltiseppä, 33 vuotta |
| Erkki (Erik) J. Lehmusvuori[37] | Viilaaja, Helsingin työväen toimeenpanevan komitean jäsen |
| Emil Sara[38] | Leipuri, SDP:n nuorisoliiton puhuja |
| Aura (Auroora) Uusikangas[39] | Ompelija |
| Hjalmar Forsström | Varavaltuutettu Helsingin punaisessa kaupunginvaltuustossa |
| A. Taivola[40] | Helsingin työväen toimeenpanevan komitean jäsen |

Kaarle M. Partanen, R. Kuusinen ja Ojanen

**Yleiset syyttäjät**

| | |
|---|---|
| Robert Armas Aarnio[41] (I osasto) | Lasinhioja, 36 vuotta, Suomen järjestysmiesten liiton puheenjohtaja lasinhiojain ammattiosaston entinen puheenjohtaja, SDP:n vaalipuhuja |
| Nikodemus Kari[42] (I osasto) | Adventistisaarnaaja, 34 vuotta |
| Pekka Kemppi[43] (II osasto) | Metallityöntekijä |
| Heikki Hokkanen[44] (II osasto) | Muurari, kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osaston tutkijatoimikunnan jäsen |
| Väinö Johan Palomäki[45] (III osasto) | Teollisuustyöntekijä, Suomen metallityöväen liiton liittotoimikunnan jäsen |

Karl Ahlberg (I osasto 13.3. saakka)

**Syytettyjen avustajat**

| | |
|---|---|
| Jonas Adrian Louhimo[46] | Vaskiseppä, 43 vuotta |
| Einar Vanamo[47] | Kirjaltaja, 27 vuotta |

35 VRO 38/556 / Tallberg, Axel Anshelm.
36 Sotasurmat / Selin, Karl Arvid Arkadius.
37 Luettelo B / Lehmusvuori, Erkki J., Helsingin työväen toimeenpanevan komitean pöytäkirjat (Helsingin työväenjärjestöjen eduskunnan arkisto 1).
38 *Ehrnrooth* 1992 s. 531, Luettelo A / Sara, Emil.
39 *Piilonen* 1982, s. 206.
40 Helsingin työväen toimeenpanevan komitean pöytäkirjat (Helsingin työväenjärjestöjen eduskunnan arkisto 1).
41 VRYO 8649 / Aarnio, Robert Armas, Lasia ja posliinia 1947 s. 28, *Ehrnrooth* 1992, s. 526.
42 VRO 36/143 / Kari, Nikodemus.
43 TA, Vuoden 1918 arkisto, 323.2, kansio 11, Pekka Kempin kertomus.
44 Luettelo C / Hokkanen, Heikki, *Paavolainen* 1966, s. 301. Hokkanen toimi myöhemmin SKP:n tehtävissä Inkerissä. (*Harjula* 2006, s. 345).
45 Luettelo A / Palomäki, V. J., Luettelo C / Palomäki, Väinö Johan, *Koivisto*, 1963 s. 470.
46 VRYO 6433 / Louhimo, Jonas Adrian.
47 VRO 69/100 / Vanamo, Einar Viktor.

## Hämeenlinnan vallankumousoikeus

| | |
|---|---|
| **Puheenjohtaja** | |
| Jukka Telén[48] | Kirjaltaja, osuuskaupan perustajajäsen |
| **Jäsenet** | |
| Otto Toivonen[49] | Entinen kansanedustaja, piirin vakinainen puhuja, suutari, 33 vuotta |
| Otto Lehtinen[50] | Kivityömies, 44 vuotta |
| Matti (Matias) Salmi[51] | Toimistoapulainen, 36 vuotta |
| Jaakko Pietilä[52] | Pika-ajuri |
| Kalle Lehtinen | |
| **Yleiset syyttäjät** | |
| Arvo Kallioinen[53] | Leipuri, SDP:n agitaattorikurssin käynyt puhuja, 34 vuotta |
| Ilmari Niemi | |
| **Syytettyjen avustajat** | |
| Väinö Kivisalo[54] | Sosialidemokraattisen puolueen piirisihteeri, piirin vakinainen puhuja, sahatyömies, 35 vuotta |
| Arvi Nyman | |

## Rauman vallankumousoikeus

| | |
|---|---|
| **Puheenjohtajat** | |
| Väinö Roslander[55] | Kirjakauppias, 33 vuotta, työväenyhdistyksen puheenjohtaja |
| F. E. Grönroos | |
| **Jäsenet** | |
| Matti (Mats) Uskali[56] | Lasinpuhaltaja, 36 vuotta, ”lasityöväen ammattiosaston johtoporrasta”, punakaartin esikunnan toimistopäällikkö |
| Vilho Teräs[57] | Sahan varastonhoitaja, työväenyhdistyksen sihteeri, punakaartin komppanianpäällikkö |
| Frans Suominen[58] | Vahtimestari, 36 vuotta |

---

48 *Koskimies* 1966, s. 488, *Korjus* 1998, s. 27, *Syrjänen*, s. 69.

49 VRYO 19318 / Toivonen, Otto Taavinpoika, *Saari* 1988, s. 289, *Ehrnrooth* 1992, s. 532, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Toivonen, Otto. Toivonen oli SDP:n kansanedustaja vielä sodan jälkeen vuosina 1922–1929, 1933–1945 ja 1951–1954. Toivonen valittiin vuonna 1945 sotasyyllisyysoikeuden jäseneksi.

50 VRYO 6555 / Lehtinen, Otto Samulinpoika.

51 *Saari* 1988, s. 137, *Välisalmi*, 1946 s. 314, *Syrjänen*, s. 42.

52 Sotasurmat / Pietilä, Jaakko.

53 *Ehrnrooth* 1992, s. 528, Sotasurmat / Kallioinen, Arvo.

54 *Välisalmi* 1946, s. 315,*Ehrnrooth* 1992, s. 528, VRYO 8158 / Kivisalo, Väinö, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Kivisalo, Väinö. Kivisalo oli SDP:n kansanedustaja vuosina 1929–1948.

55 *Niemi* 2008, s. 73, *Kallio* 1983, s. 38, *Uola* 1994, s. 21, Sotasurmat / Roslander, Väinö Aleksander.

56 *Niemi* 2008, s. 66, TMT 550/11 Uskali, Usko, Sotasurmat / Uskali, Matti Arvid.

57 *Kallio* 1983, s. 38, *Niemi* 2008, s. 34 ja 66, *Uola* 1994, s. 21.

58 Sotasurmat / Suominen, Frans Edvard.

| | |
|---|---|
| Sakarias (Sakari) Salo[59] | Pannuseppä, 40 vuotta |

**Yleinen syyttäjä**

| | |
|---|---|
| Einar Aleksander Mäkinen[60] | Henkivakuutusten piiriasiamies, 31 vuotta, miliisipäällikkö |

**Syytettyjen avustajat**

| | |
|---|---|
| Otto Jäntti[61] | Työmies |
| V. Sundqvist | |

## Vallankumouksellinen ylioikeus

**Puheenjohtaja**

| | |
|---|---|
| Kaarlo Harvala[62] | Toimittaja, 33 vuotta |

**Jäsenet**

| | |
|---|---|
| Adam Laakkonen[63] | Seppä, kansanedustaja, työväen pääneuvoston jäsen, 35 vuotta |
| Taavetti Lapveteläinen[64] | Kirvesmies, kansanedustaja, työväen pääneuvoston jäsen, 57 vuotta |
| Tyko Varto[65] | Asioitsija, Tampereen työväenyhdistyksen sihteeri ja johtokunnan jäsen, 45 vuotta |
| Eemeli Paronen[66] | Talollinen, kansanedustaja, 39 vuotta |
| Alma Jokinen[67] | Puolueen puhuja, kansanedustaja, 35 vuotta |
| Tahvo Pietikäinen[68] | Kivenhakkaaja, Helsingin työväenjärjestöjen eduskunnan jäsen, 46 vuotta |
| Matti Jämsén[69] | Räätäli, 31 vuotta |
| August Lehto[70] | Työväen pääneuvoston jäsen |
| O. Rantala[71] | |
| Karl Ahlberg (liittyi ylioikeuden paettua Viipuriin) | Ks. Helsingin vallankumousoikeus |
| Heikki Ruusurinne (liittyi ylioikeuden paettua Viipuriin) | Ks. Helsingin vallankumousoikeus |

**Yleiset syyttäjät**

| | |
|---|---|
| Rikhard Johansson[72] | Asioitsija, 57 vuotta |
| Allan Johansson (liittyi ylioikeuden paettua Viipuriin) | |

---

59 Sotasurmat / Salo, Sakarias.
60 *Niemi* 2008, s. 32 ja 66, Sotasurmat / Mäkinen, Einar Aleksander.
61 *Niemi* 2008, s. 34.
62 VRYO 23471 / Harvala, Kaarlo Jafet.
63 EK hmp. 700 / Laakkonen, Adam, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Laakkonen, Adam, *Rinta-Tassi* 1986, s. 558.
64 VRYO 25058 / Lapveteläinen, Taavetti, Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Lapveteläinen, Taavetti, *Rinta-Tassi* 1986, s. 558.
65 VRYO 7677 / Varto, Tyko, *Varto* 1998, s. 2–6.
66 Turun HO:n akti s. 1170, S. D. 1921 (TMA E b f : 4).
67 Edustajamatrikkeli 1907–2000 / Jokinen, Alma.
68 VRYO 26313 / Pietikäinen, Tahvo, Helsingin työväenjärjestöjen eduskunnan pöytäkirjat (Helsingin työväenjärjestöjen eduskunnan arkisto 1).
69 VRYO 19055 / Jämsén, Matti.
70 *Rinta-Tassi* 1986, s. 175 ja 558.
71 *Rinta-Tassi* 1986, s. 175.
72 VRYO 25991 / Johansson, Rikhard Ferdinand.

# LIITE 4 – ASIAT HELSINGIN, HÄMEENLINNAN JA RAUMAN VALLANKUMOUSOIKEUKSISSA

| **Helsingin vallankumousoikeus** | Lukumäärä | Prosenttia |
|---|---|---|
| Rikokset vallankumousliikettä vastaan | 117 | 27 |
| Juopumus yleisellä paikalla | 93 | 21,5 |
| Korvauksen suorittaminen työntekijälle vallankumousoloista johtuneiden työnseisausten ajalta | 83 | 19 |
| Elintarvikerikokset | 35 | 8 |
| Omaisuusrikokset | 34 | 8 |
| Perheoikeudelliset asiat | 14 | 3 |
| Muut työoikeudelliset asiat | 11 | 2,5 |
| Väkijuomien kauppa | 10 | 2,5 |
| Velkomus | 9 | 2 |
| Häätö | 5 | 1 |
| Muut asiat | 24 | 5,5 |
| Yhteensä | 435 | 100 |

| **Hämeenlinnan vallankumousoikeus** | Lukumäärä | Prosenttia |
|---|---|---|
| Rikokset vallankumousliikettä vastaan | 57 | 59 |
| Omaisuusrikokset | 9 | 9,5 |
| Kulkuluvan puuttuminen | 6 | 6,5 |
| Juopumus yleisellä paikalla | 4 | 4 |
| Elintarvikerikokset | 3 | 3 |
| Henkirikokset | 2 | 2 |
| Väkijuomien kauppa | 2 | 2 |
| Perheoikeudelliset asiat | 1 | 1 |
| Muut rikosasiat | 4 | 4 |
| Muut riita-asiat | 3 | 3 |
| Toimivallan ulkopuoliset asiat | 3 | 3 |
| Hallinnolliset asiat | 3 | 3 |
| Yhteensä | 97 | 100 |

| **Rauman vallankumousoikeus** | Lukumäärä | Prosenttia |
|---|---|---|
| Rikokset vallankumousliikettä vastaan | 38 | 70 |
| Omaisuusrikokset | 4 | 7,5 |
| Väkijuomien kauppa | 3 | 5,5 |
| Kulkuluvan puuttuminen | 2 | 4 |
| Pahoinpitely | 2 | 4 |
| Kuolemantuottamus | 1 | 2 |
| Kavallus | 1 | 2 |
| Avioero | 1 | 2 |
| Toimivallan ulkopuolinen asia | 1 | 2 |
| Ei selviä | 1 | 2 |
| Yhteensä | 54 | 100 |

# LIITE 5 – RIKOKSET VALLANKUMOUSLIIKETTÄ VASTAAN HELSINGIN, HÄMEENLINNAN JA RAUMAN VALLANKUMOUSOIKEUKSISSA

| **Helsingin vallankumousoikeus** | Kappaletta | Prosenttia |
|---|---|---|
| Vastavallankumoukselliseen järjestöön kuuluminen | 56 | 48 |
| Vihollisen aseistaminen tai muonittaminen | 16 | 13,5 |
| Sotatoimiin osallistuminen | 12 | 10 |
| Vallankumouksen saavutusten halveksunta | 8 | 7 |
| Lakkoilu | 7 | 6 |
| Vastavallankumouksellisen propagandan levittäminen | 5 | 4 |
| Vakoilu | 2 | 2 |
| Työsulun järjestäminen | 1 | 1 |
| Täsmentämätön vastavallankumouksellisuus | 7 | 6 |
| Ei käy ilmi | 3 | 2,5 |
| Yhteensä | 117 | 100 |

| **Hämeenlinnan vallankumousoikeus** | Kappaletta | Prosenttia |
|---|---|---|
| Vastavallankumoukselliseen järjestöön kuuluminen | 30 | 52,5 |
| Vihollisen aseistaminen tai muonittaminen | 8 | 14 |
| Vakoilu | 7 | 12 |
| Vastavallankumouksellisen propagandan levittäminen | 6 | 10,5 |
| Vallankumouksen saavutusten halveksunta | 2 | 3,5 |
| Täsmentämätön vastavallankumouksellisuus | 2 | 3,5 |
| Sotatoimiin osallistuminen | 1 | 2 |
| Rikkonut lupauksen olla vastustamatta vallankumousta | 1 | 2 |
| Yhteensä | 57 | 100 |

| **Rauman vallankumousoikeus** | Kappaletta | Prosenttia |
|---|---|---|
| Vastavallankumoukselliseen järjestöön kuuluminen | 26 | 68 |
| Punaisten viranomaisten vastustaminen | 3 | 8 |
| Vallankumouksen saavutusten halveksunta | 2 | 5 |
| Sotatoimiin osallistuminen | 2 | 5 |
| Täsmentämätön vastavallankumouksellisuus | 2 | 5 |
| Vakoilu | 1 | 3 |
| Lakkoilu | 1 | 3 |
| Vastavallankumouksellisen propagandan levittäminen | 1 | 3 |
| Yhteensä | 38 | 100 |

# LIITE 6 – HELSINGIN, HÄMEENLINNAN JA RAUMAN VALLANKUMOUSOIKEUKSIEN KÄSITTELEMIEN ASIOIDEN AJALLINEN JAKAUTUMINEN[73]

**Helsingin vallankumousoikeuden käsittelemien asioiden ajallinen jakautuminen**

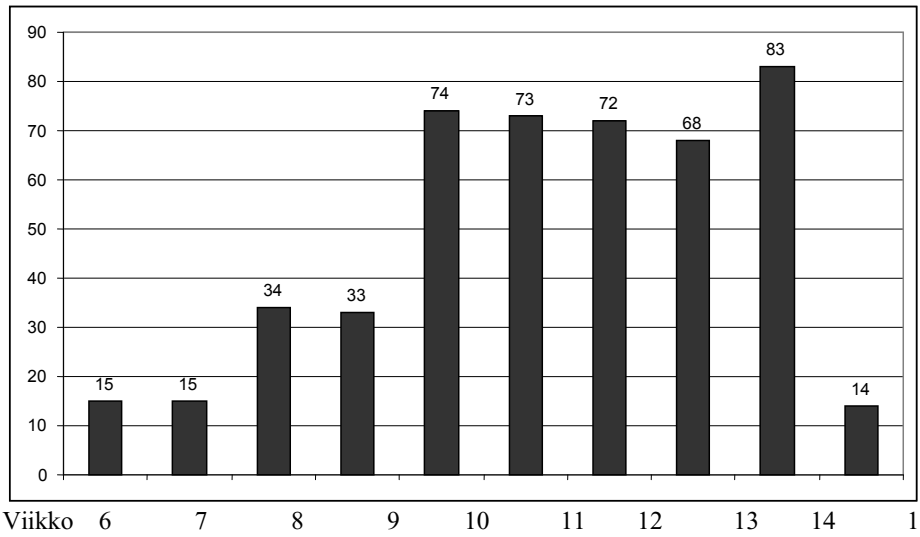


**Helsingin vallankumousoikeuden käsittelemien asioiden lukumäärä osastoittain**

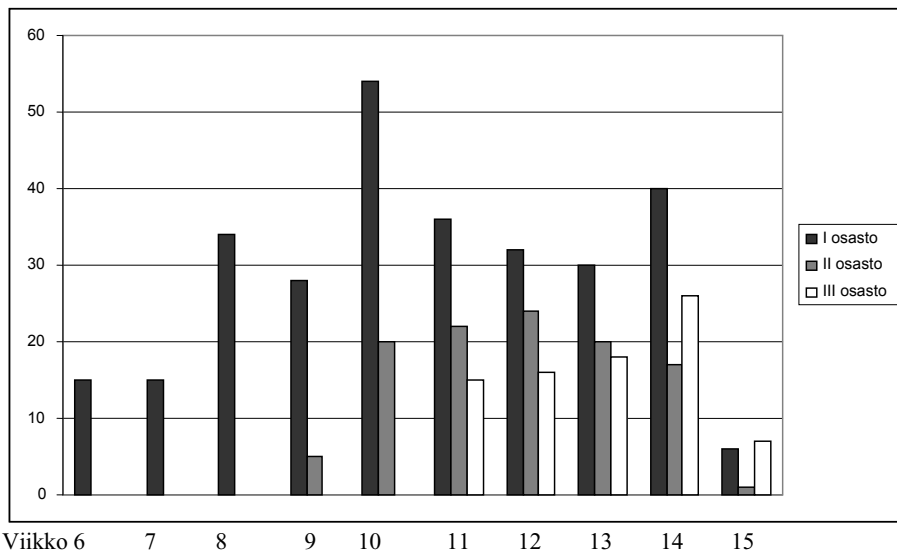


[73] Viikko 6 alkoi 4.2 ja viikko 15 päättyi 14.4.1918.

**Viiden yleisimmän asiatyypin ajallinen jakautuminen Helsingin vallankumousoikeudessa**

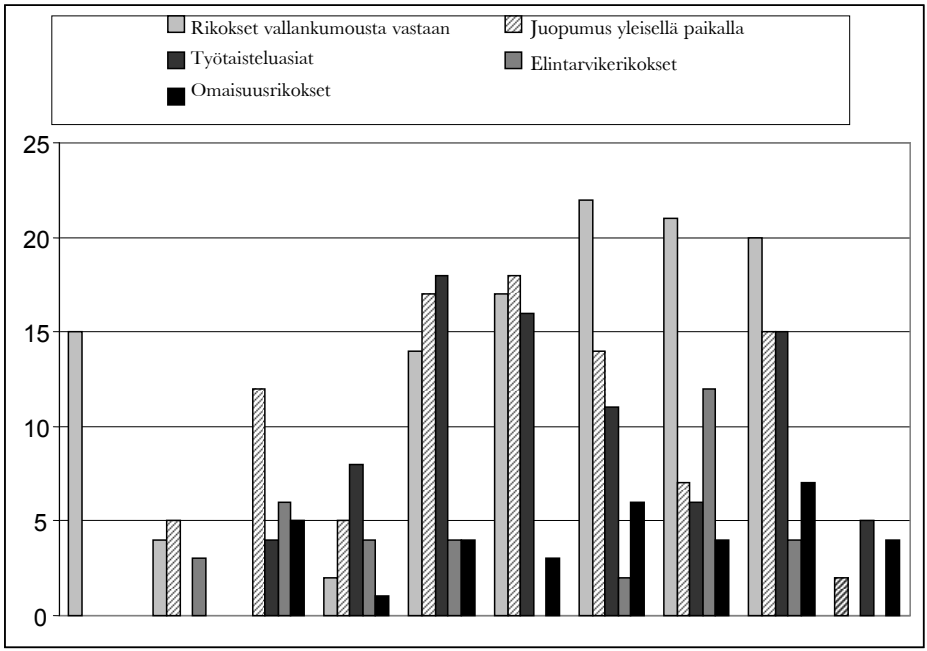


**Hämeenlinnan vallankumousoikeuden käsittelemien asioiden ajallinen jakautuminen**

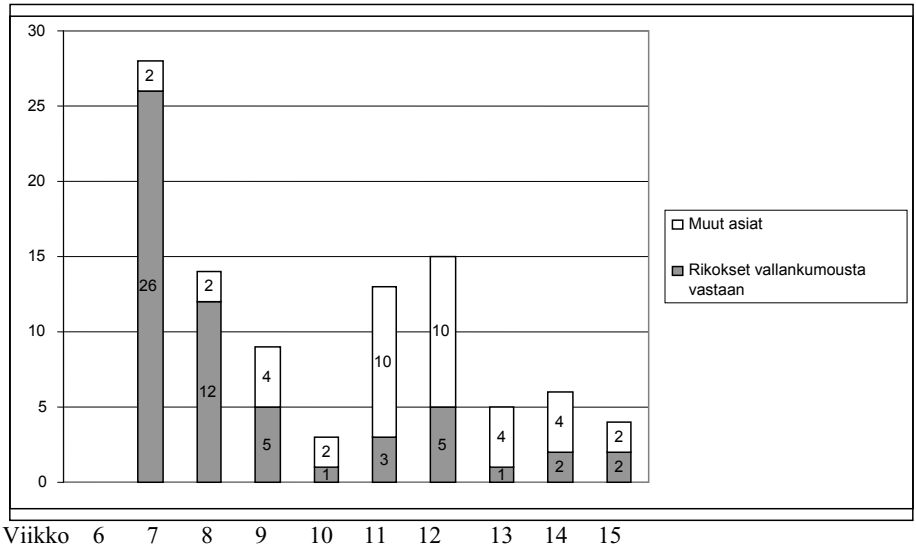

**Rauman vallankumousoikeuden käsittelemien asioiden ajallinen jakautuminen**

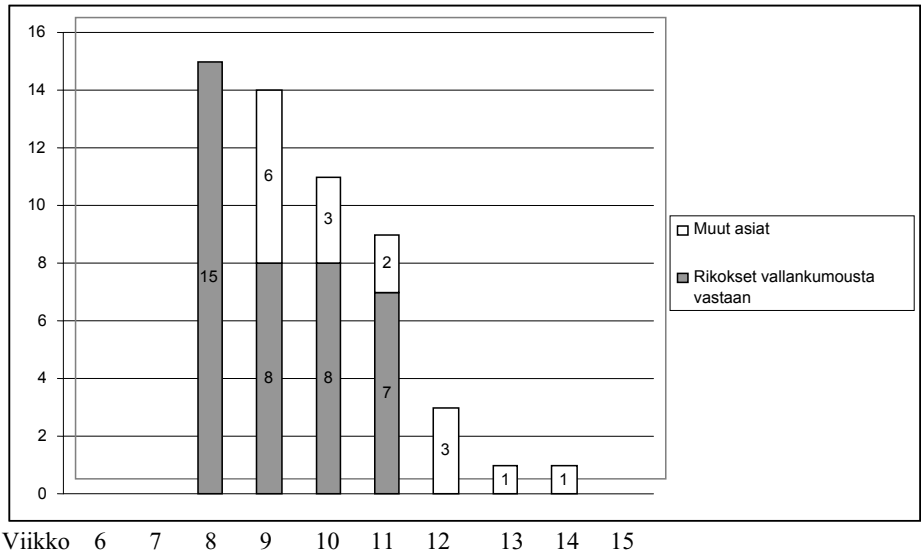

# LIITE 7 – HELSINGIN VALLANKUMOUSOIKEUDEN RATKAISUKÄYTÄNNÖN MUUTOS[74]

**Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus rangaistuksista poliittisissa rikoksissa**

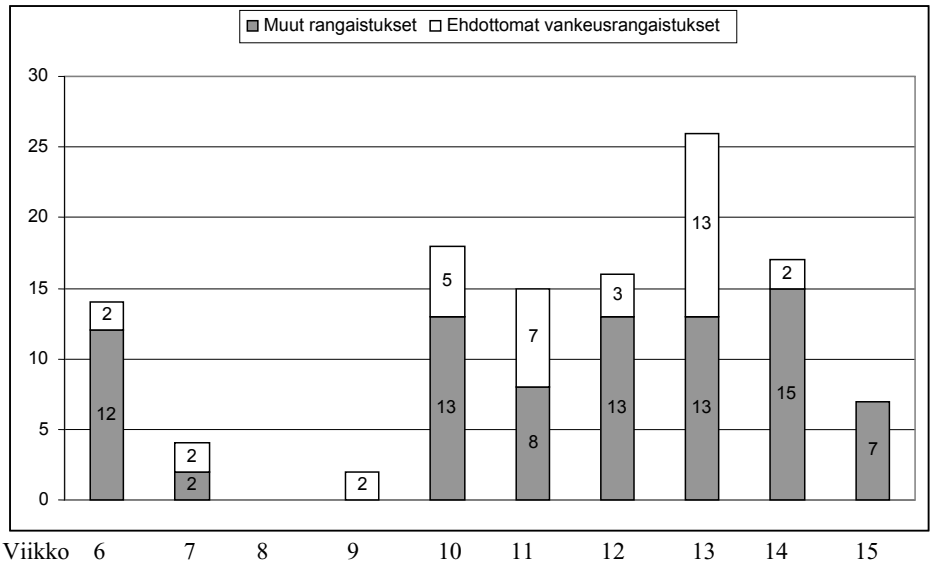


**Sosialisointien ja takavarikointien osuus rangaistuksista työtaisteluasioissa**

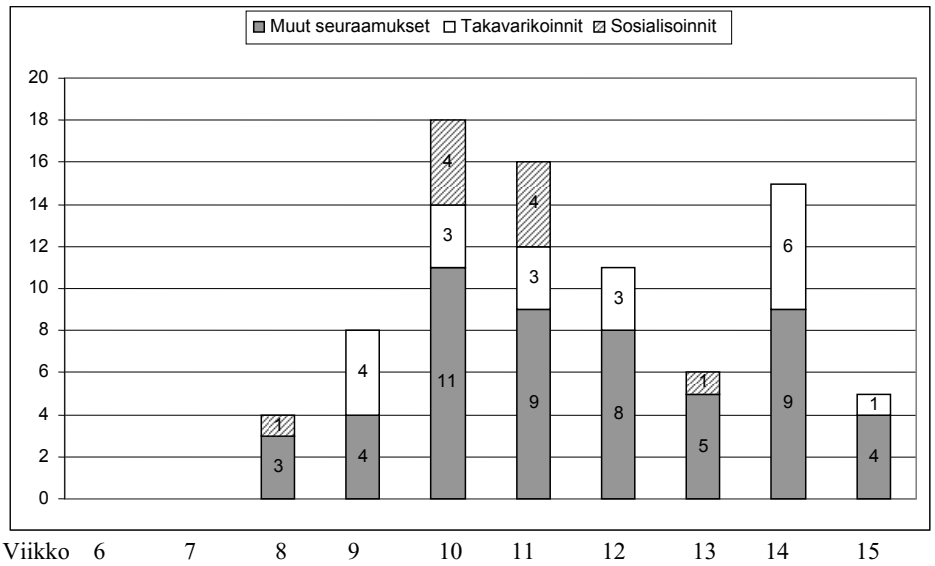


[74] Viikko 6 alkoi 4.2 ja viikko 15 päättyi 14.4.1918.

# LIITE 8 – SYYTTEET HELSINGIN, HÄMEENLINNAN JA RAUMAN VALLANKUMOUSOIKEUKSISSA

**Syytteiden hyväksyminen kaikissa asioissa, prosenttia.**

| Vallankumousoikeus | Kokonaan hyväksytty | Osittain hyväksytty | Hylätty | Lukumäärä |
|---|---|---|---|---|
| Helsinki | 86 | 3 | 11 | 410 |
| Hämeenlinna | 55 | 12 | 33 | 84 |
| Rauma | 77,5 | 12,5 | 10 | 40 |

**Tuomio suhteessa yleisen syyttäjän seuraamuskannanottoon kaikissa asioissa, prosenttia.**

| Vallankumousoikeus | Sama | Ankarampi | Lievempi | Lukumäärä |
|---|---|---|---|---|
| Helsinki | 67 | 16 | 17 | 288 |
| Hämeenlinna | 41 | 7 | 52 | 29 |
| Rauma | 18 | 15 | 67 | 27 |

**Syytteiden hyväksyminen rikoksissa vallankumousliikettä vastaan, prosenttia.**

| Vallankumousoikeus | Kokonaan hyväksytty | Osittain hyväksytty | Hylätty | Lukumäärä |
|---|---|---|---|---|
| Helsinki | 69 | 6 | 25 | 85 |
| Hämeenlinna | 69 | 2 | 29 | 58 |
| Rauma | 68 | 18 | 14 | 28 |

**Tuomio suhteessa yleisen syyttäjän seuraamuskannanottoon rikoksissa vallankumousliikettä vastaan, prosenttia.**

| Vallankumousoikeus | Sama | Ankarampi | Lievempi | Lukumäärä |
|---|---|---|---|---|
| Helsinki | 28 | 28 | 44 | 18 |
| Hämeenlinna | 50 | 4 | 46 | 26 |
| Rauma | 26 | 21 | 53 | 19 |

**Syytteiden hyväksyminen Helsingin vallankumousoikeudessa eri asiaryhmissä, prosenttia.**

| Asiaryhmä | Kokonaan hyväksytty | Osittain hyväksytty | Hylätty | Lukumäärä |
|---|---|---|---|---|
| Elintarvikerikokset | 100 | 0 | 0 | 35 |
| Juopumus | 99 | 1 | 0 | 133 |
| Muut asiat | 92 | 0 | 8 | 62 |
| Työtaisteluasiat | 82 | 0 | 18 | 49 |
| Rikokset vallankumous-liikettä vastaan | 69 | 6 | 25 | 85 |
| Omaisuusrikokset | 67 | 11 | 22 | 46 |

**Tuomio suhteessa yleisen syyttäjän seuraamuskannanottoon Helsingin vallankumousoikeudessa eri asiaryhmissä, prosenttia.**

| Asiaryhmä | Sama | Ankarampi | Lievempi | Lukumäärä |
|---|---|---|---|---|
| Juopumus | 83 | 8 | 7 | 124 |
| Muut asiat | 73 | 9 | 18 | 51 |
| Elintarvikerikokset | 59 | 24 | 17 | 29 |
| Työtaisteluasiat | 58 | 35 | 7 | 40 |
| Rikokset vallankumous-liikettä vastaan | 28 | 28 | 44 | 18 |
| Omaisuusrikokset | 27 | 15 | 58 | 26 |

# LIITE 9 – SYYTETYT, VASTAAJAT JA KANTAJAT HELSINGIN VALLANKUMOUSOIKEUDESSA

| **Syytettyjen ja vastaajien sosiaalijakauma** | Lukumäärä | Prosenttia |
|---|---|---|
| Toimettomat | 42 | 7 |
| Työmiehet / sekatyömiehet | 87 | 15 |
| Käsityöläiset / työmiehet joilla erikoistaito | 141 | 23,5 |
| (joista teollisuustyöntekijät | 14 | 2) |
| Kauppiaat / liikemiehet | 76 | 12,5 |
| Toimihenkilöt / johtava asema | 30 | 5 |
| Virkamiehet | 44 | 7 |
| (joista rautatieläiset | 13 | 2) |
| Entisen oikeuslaitoksen palveluksessa olleet | 13 | 2 |
| Koululaiset / opiskelijat | 12 | 2 |
| Maanviljelijät | 6 | 1 |
| Sotilaat | 2 | 0,5 |
| Lakimiehet | 3 | 0,5 |
| Punakaartilaiset | 4 | 1 |
| Venäläiset sotilaat | 13 | 2 |
| Oikeushenkilöt / yrityksen johtokunta | 49 | 8 |
| Ei tietoa | 78 | 13 |
| Yhteensä | 600 | 100 |

| **Kantajien sosiaalijakauma** | Lukumäärä | Prosenttia |
|---|---|---|
| Toimettomat | 7 | 5 |
| Työmiehet / sekatyömiehet | 12 | 8 |
| Käsityöläiset / työmiehet joilla erikoistaito | 11 | 7 |
| Kauppiaat / liikemiehet | 2 | 1 |
| Toimihenkilöt / johtava asema | 2 | 1 |
| Venäläiset sotilaat | 2 | 1 |
| Oikeushenkilöt | 4 | 3 |
| Työntekijäryhmät | 64 | 43 |
| Ei tietoa | 46 | 31 |
| Yhteensä | 150 | 100 |

**Syytettyjen ja vastaajien ikäjakauma**

| Vuotta | Poliittiset | Juopumus | Työtaistelu | Elintarvike | Omaisuus | Muut | Yhteensä |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Alle 20 | 8 | 1 | 0 | 0 | 8 | 0 | 17 |
| 20–29 | 54 | 20 | 1 | 6 | 27 | 15 | 123 |
| 30–39 | 26 | 67 | 4 | 8 | 4 | 24 | 133 |
| 40–49 | 16 | 28 | 9 | 8 | 2 | 15 | 78 |
| 50–59 | 13 | 15 | 2 | 10 | 1 | 5 | 46 |
| Yli 60 | 2 | 0 | 0 | 1 | 0 | 1 | 4 |
| Ei tietoa | 48 | 2 | 73 | 6 | 12 | 58 | 199 |
| Yhteensä | 167 | 133 | 89 | 39 | 54 | 118 | 600 |

# LIITE 10 – SYYTETTYJEN JA VASTAAJIEN LÄSNÄOLO

**Syytettyjen ja vastaajien läsnäolo Helsingin, Hämeenlinnan ja Rauman vallankumousoikeuksissa, prosenttia.**

| Vallankumousoikeus | Läsnä | Poissa | Ei käy ilmi | Lukumäärä |
|---|---|---|---|---|
| Helsinki | 64 | 35 | 1 | 600 |
| Hämeenlinna | 98 | 2 | 0 | 111 |
| Rauma | 87 | 0 | 13 | 62 |

**Syytettyjen ja vastaajien läsnäolo Helsingin vallankumousoikeudessa asiatyypin mukaan, prosenttia.**

| | |
|---|---|
| Rikokset vallankumousliikettä vastaan | 82 |
| Juopumus yleisellä paikalla | 25 |
| Korvauksen suorittaminen työntekijälle vallankumousoloista johtuneiden työnseisausten ajalta | 33 |
| Elintarvikerikokset | 85 |
| Omaisuusrikokset | 91 |
| Muut työoikeudelliset asiat | 73 |
| Muut asiat | 81 |

# LIITE 11 – PUOLUSTAJAN JA AVUSTAJAN KÄYTTÖ

Avustaja tai puolustaja, prosenttia syytetyistä

| | Helsinki | Hämeenlinna | Rauma |
|---|---|---|---|
| Avustaja | 8 | 98 | 84 |
| Puolustaja | 13 | 2 | 3 |
| Ei avustajaa eikä puolustajaa | 76 | 0 | 0 |
| Ei tietoa | 3 | 0 | 13 |

Avustajat ja puolustajat asiaryhmittäin Helsingin vallankumousoikeudessa

| Asia | Puolustaja | Avustaja | Yhteensä | Osuus kaikista syytetyistä ryhmässä |
|---|---|---|---|---|
| Rikos vallankumousliikettä vastaan | 56 | 44 | 100 | 60 % |
| Omaisuusrikokset | 9 | 0 | 9 | 16 % |
| Korvauksen suorittaminen työntekijälle vallankumousoloista johtuneiden työnseisausten ajalta | 5 | 0 | 5 | 6 % |
| Muut työoikeudelliset asiat | 1 | 1 | 2 | 18 % |
| Elintarvikerikokset | 2 | 0 | 2 | 6 % |
| Muut asiat | 6 | 3 | 9 | 4 % |
| Yhteensä | 79 | 48 | 127 | 21 % |

**Käytetyimmät puolustajat Helsingin vallankumousoikeudessa.**

| Puolustaja | Päämiehiä | Ikä | Tutkinto vuonna |
|---|---|---|---|
| vt Rainer von Fieandt | 13 | 31 | 1910 (vt 1914) |
| lakit. kand. Heikki Ritavuori | 10 | 37 | 1904 |
| vt Birger Nyman | 9 | 29 | 1913 (vt 1916) |
| ho ausk. Karl Aejmelaeus | 5 | 24 | 1916 |
| ho ausk. Arvo Himberg | 5 | 25 | 1917 |
| ho ausk. Pekka Joutsenlahti | 5 | 33 | 1915 |
| ho ausk. Aarne Castrén | 4 | 24 | 1915 |
| Eino Nevalainen | 4 | ei tietoa | ei lakimies |
| Gösta Palmroos | 4 | ei tietoa | ei tietoa |

# LIITE 12 – VALLANKUMOUKSELLINEN YLIOIKEUS

**Vallankumouksellisen ylioikeuden ratkaisut lopputuloksen mukaan**

| Ratkaisu | Kappaletta | Prosenttia |
|---|---|---|
| Sama kuin alioikeudessa | 270 | 53 |
| Ankarampi kuin alioikeudessa | 62 | 12 |
| Lievempi kuin alioikeudessa | 83 | 16 |
| Muu ratkaisu | 94 | 19 |
| Yhteensä | 509 | 100 |

**Vallankumouksellisen ylioikeuden ratkaisut alioikeuden mukaan**

| | |
|---|---|
| Helsingin vallankumousoikeus | 103 |
| Turun vallankumousoikeus | 81 |
| Viipurin vallankumousoikeus | 61 |
| Tampereen vallankumousoikeus | 60 |
| Hämeenlinnan vallankumousoikeus | 44 |
| Rauman vallankumousoikeus | 31 |
| Helsingin raastuvanoikeus | 14 |
| Lahden vallankumousoikeus | 14 |

**Vallankumouksellisen ylioikeuden alioikeuksien ratkaisuihin tekemät lievennykset ajallisesti**

| | |
|---|---|
| Viikko 10 (4.–10.3) | 14 prosenttia |
| Viikko 11 (11.–17.3.) | 32 prosenttia |
| Viikko 12 (18.–24.3.) | 16 prosenttia |
| Viikko 13 (25.–31.3.) | 9 prosenttia |
| Viikko 14 (1.–7.4.) | 36 prosenttia |
| Viikko 15 (8.–14.4.) | ei ratkaisuja |
| Viikko 16 (15.–21.4.) | 12 prosenttia |
| Viikko 17 (22.–28.4.) | 24 prosenttia |

**Vallankumouksellisen ylioikeuden suhtautuminen alioikeuden ratkaisuihin, joissa syytetty tuomittu vankeuteen sodan loppuun saakka**

| | |
|---|---|
| Vahvisti sellaisenaan | 71 |
| Lievensi tuomiota | 10 |
| Muu ratkaisu | 7 |

# LIITE 13 – HELSINGIN VALLANKUMOUSOIKEUDEN I OSASTON PÖYTÄKIRJA JUTUSTA NUMERO 53[75]

**Helsingin kaupungin vallankumousoikeus**
**Pöytäkirja istunnosta helmikuun 20 p:nä v. 1918, klo 10.50**

Jutun järjestysnumero 53, tuomiokirjan sivu 18.

Läsnä: *puheenjohtaja V. A. Rautavaara ja jäsenet A. Uusikangas, H. Ruusurinne, E. Sara, E. Lehmusvuori sekä yleinen syyttäjä R. A. Aarnio.*
Pöytäkirjuri: *K. C. Rekola*

Syytetty: *Vahvaselkä, Hilda Erika; lihakauppias*
Syntynyt: *[paikka] [kuukausi] [päivä] v. 1885*
Asianomistaja: –
Puolustaja: –

Syyttäjän ja asianomistajan vaatimus lyhyesti.

*Miliisilaitoksen II:n poliisipiirin raportin n:o 56 mukaan 10.1.1918:lta syytetään vastaajaa lihan rajahinnan ylittämisestä.*[76]

*Kantaja Kalle Kukkonen:*[77] *Uudisti poliisiraportissa olevan kanteensa ja ilmoitti rajahinnan silloin kyseenalaisen laatuisesta lihasta olleen Smk 13:72; sekä maksoi ostaessaan 20 mk 50 p. 100 gr:lta.*

*Yleinen syyttäjä: Katsoo todistetuksi, että vastaaja olisi ylittänyt rajahintoja ja vaatii vastaajalle 300:- mk sakkoa tai vastaavaa 20 vuorokauden vankeutta.*

Syytetyn oma lausunto lyhyesti.

*Wastaaja: Sanoo, ettei tiennyt rajahinnasta, ja osti mainitun lihaerän eräältä palvelijalta, jolla oli liian paljon isäntäväelleen ostettua, leimattua lihaa, myönsi, että on ehkä tietämättömyytensä tähden ylittänyt rajahintoja; ja on ottanut lihasta 20 mk ja leikkeleinä 25 mk.*

Todistajain nimi, ammatti ja kotipaikka sekä heidän lausuntonsa lyhyesti.

*Kauppa-apulainen Hilma Oksanen; syntynyt 1/1 1895: Myönsi poliisiraporttiin otetun todistuksensa oikeaksi. Ilmoitus rajahinnoista on puodin seinällä yleisöä varten. On palvellut noin 3 vuotta liikkeessä ja on muita tavaroita myyty vain rajahintaan.*

*Lihan tarkastusmies Yrjö Lahtinen: Uudisti poliisiraportissa olleen todistuksensa.*

*Miliisimies Kustaa E. Salminen: Oli vain poliisikuulusteluissa kuulustelutodistajana, eikä tiedä muuta kuin mitä poliisiraportissa kerrotaan.*

---

75 VROSyA D a 2.

76 Raportista ilmenee, että syytetty on myynyt tarkastajalle lihaa yli rajahinnan. Lisäksi raporttiin on kirjattu syytetyn tunnustus ja todistajana kuullun kauppa-apulaisen lausunto, jossa hän myöntää, että lihaa on ostettu ohi lihakonttorin ja myyty yli rajahinnan.

77 Kukkonen on syytetyn paljastanut lihatarkastaja.

Puolustajan lausunto lyhyesti.

–

Vallankumousoikeuden päätös.

*Vastaaja tuomitaan lihan rajahintojen ylittämisestä 300 mk:n sakkoon tai vastaavaan 20 vuorokauden vankeuteen.*
*Tuomiosta ei voi valittaa.*

*Helsingissä helmikuun 20 p. 1918*

*W. Rautavaara*
*Puh. johtaja*

*Pöytäkirjaa seuraa Ylioikeudelle:*

*1 poliisiraportti*
*2 mainetod.*[78]
*4 haastetodistusta*

*K. C. Rekola*
*(sihteeri)*

[78] Tässä lienee virhe, sillä mukana on ainoastaan syytetyn mainetodistus.

# LIITE 14 – PUNAISTEN TUOMIOISTUINLAITOSTA KOSKENUTTA LAINSÄÄDÄNTÖÄ

**Väliaikainen laki Vallankumousoikeuksista (13/1918)**

Annettu Helsingissä, 1 p:nä helmikuuta 1918.

Suomen Kansanvaltuuskunta on, pitäen tärkeänä, että vallankumouksen saavutusten turvaamiseksi ja kansalaisten oikeusturvan takaamiseksi maassa viipymättä ryhdytään sitä varten tarpeelliseen oikeuden käyttöön, hyväksynyt noudatettavaksi seuraavat määräykset vallankumousoikeuksista:

1 §
Käsittelemään asioita, jotka sisältävät rikoksen vallankumousliikettä ja kansan perustamaa uutta järjestystä vastaan taikka muun rikoksen, asetetaan, siksi kunnes oikeuslaitos kansanvaltaisesti uudistetaan, erityinen tuomioistuin: Vallankumousoikeus.

2 §
Vallankumousoikeudet asetetaan kunnittain. Jäsenten asettaminen niihin sekä yleisen syyttäjän määrääminen tapahtuu kunnan järjestyneen työväen toimesta, joko välittömästi yhteisessä kokouksessa tahi paikallisen edustuslaitoksen kautta, missä sellainen on.

Tarpeen vaatiessa voi Vallankumousoikeus toimia kahtena tai useampana osastona, joista kukin on siten kokoonpantu, kuin seuraavassa pykälässä Vallankumousoikeuksista säädetään.

3 §
Vallankumousoikeuteen kuuluu puheenjohtaja sekä vähintään 4 jäsentä, joiksi valitaan rehellisiksi ja oikeamielisiksi tunnettuja, työväen luottamusta nauttivia henkilöitä.

4 §
Rikoksen alustavassa tutkimisessa ja tämän lain sekä rangaistusten täytäntöönpanossa on paikkakunnan miliisi velvollinen antamaan apuaan.

5 §
Syytetyllä on oikeus ottaa itselleen haluamansa puolustaja. Ellei hän tahdo tätä oikeuttaan käyttää, määrätköön Vallankumousoikeus syytetylle avustajan.

6 §
Vallankumousoikeus perustaa tuomionsa luotettaviksi katsomiinsa todistuksiin ja tosiasioihin, ottaa huomioon rikoksen tehneen luonnonlaadun sekä ne olot, joissa rikos on tapahtunut, ja muut asiaan vaikuttavat seikat, myöskin sen, missä määrin rikos loukkaa työtätekevän kansan etuja sekä vallankumouksen menestystä.

7 §
Rikollisuuden estämistä ja vähentämistä tarkoittaen, määrää Vallankumousoikeus rangaistukseksi varoituksen, rahasakon, virasta erottamisen tahi omaisuuden tai vapauden menettämisen taikka erinäisten henkilökohtaisten tai yhteiskunnallisten etujen ja oikeuksien menettämisen. Näitä rangaistuslajeja voidaan myös tuomita kaksi tai useampia yhdellä kertaa.

Kuolemanrangaistusta tai kidutusta älköön rangaistuksena käytettäkö.

8 §
Vallankumousoikeudessa on pidettävä pöytäkirjaa, johon on merkittävä tuomio ja mitä asian käsittelyssä on esiintuotu.

9 §
Muutosta Vallankumousoikeuden päätökseen saa hakea kahdenkymmenen päivän kuluessa tuomion antamisesta lukien Vallankumouksellisessa Ylioikeudessa, jos rangaistus sisältää vapausrangaistusta enemmän kuin kaksi kuukautta tai sakkoa enemmän kuin tuhat markkaa taikka omaisuuden menettämistä enemmän kuin kolmannen osan tuomitun omaisuudesta.

Ellei asiallinen tuomion kuultuaan vuorokauden kuluessa ilmoita aikovansa hakea muutosta päätökseen, voittaa tuomio lain voiman.
10 §
Vallankumouksellinen Ylioikeus, jolle kaikista tuomioista on Vallankumousoikeuden toimesta viipymättä toimitettava ilmoitus ja selostus sekä jutussa syntyneet asiakirjat, voi kumota tai muuttaa Vallankumousoikeuden päätöksen, vaikka päätöksestä ei olisikaan valitettu.

Ylimpänä oikeutena tässä laissa mainituissa asioissa on Vallankumouksellinen Ylioikeus, joka toimii Helsingissä, ja kuuluu siihen puheenjohtaja ja kymmenen jäsentä sekä yleinen syyttäjä, jotka Työväen Pääneuvosto nimittää.

11 §
Milloin tuomio sisältää rahasakon tahi omaisuuden menetyksen, voi tuomioistuin, sen estämättä että tuomiosta valitetaan, määrätä omaisuuden tai osan siitä heti takavarikoitavaksi.

12 §
Vallankumousoikeudet ovat asetettavat viipymättä, ja ryhtyvät ne toimeensa Vallankumousoikeuden puheenjohtajan kutsusta ja toimenpiteestä, ollen niiden asettamisesta ja kokoonpanosta heti tehtävä ilmoitus Kansanvaltuuskunnan Oikeusasiain Osastolle.

13 §
Lain voiman voittanut tuomio pannaan viipymättä täytäntöön, ellei tuomioistuin harkitse oikeaksi julistaa tuomiota ehdolliseksi.

Ehdollinen tuomio sisältää tuomioistuimen määräyksen, ettei tuomiota ole täytäntöön pantava, ellei tuomittu henkilö tee itseään syypääksi uuteen rikokseen.

Tuomioistuin voi myös määrätä, että sen antaman tuomion täytäntöönpano on keskeytettävä.

14 §
Sakot ja menetetyksi tuomittu omaisuus lankee valtiolle.

15 §
Tämä laki astuu voimaan heti.

**Laki korvauksen suorittamisesta työntekijöille vallankumousoloista johtuneiden työnseisausten ajalta (14/1918)**

Annettu Helsingissä, 2 päivänä helmikuuta 1918.

Suomen Kansanvaltuuskunnan päätöksellä säädetään:

1 §
Vallankumoukselliseen lakkoon osaaottaneelle työntekijälle on työnantaja velvollinen suorittamaan hänen työpalkkaansa vastaavan korvauksen, lukien vallankumouksen julistamisesta, viime tammikuun 27 päivästä, tähän päivään saakka.

2 §
Jos työntekijä on vallankumousaikana joutunut tai joutuu työttömäksi työsulun takia tahi muusta sellaisesta syystä, joka ei työntekijästä riipu, saakoon hän niinikään täyden palkan työnantajalta.

Poikkeuksen tästä voi myöntää ainoastaan Vallankumousoikeus erityisten syiden vaatiessa.

3 §
Työnantaja, joka jättää täyttämättä tämän lain mukaisen maksuvelvollisuutensa, on edesvastuun alainen sillä tavalla kuin Vallankumousoikeuksista 1 päivänä helmikuuta 1918 annetussa laissa säädetään.

4 §
Tämä laki astuu voimaan heti.

**Laki kuolemanrangaistuksen poistamisesta (15/1918)**

Annettu Helsingissä, 2 päivänä helmikuuta 1918.

Suomen Kansanvaltuuskunnan päätöksellä säädetään:

1 §
Kuolemanrangaistukseen ei saa tästä lähtien tuomita.

2 §
Kuolemanrangaistuksen sijasta tuomittakoon rikoksentekijä vapausrangaistukseen.

**Asetus Vallankumousoikeuksista 1 päivänä helmikuuta 1918 annetun väliaikaisen lain soveltamisesta (17/1918)**

Annettu Helsingissä, 4 päivänä helmikuuta 1918.

Suomen Kansanvaltuuskunnan päätöksellä määrätään:

1 §
Vallankumousoikeuksia koskevan väliaikaisen lain 12 §:n mukaan on järjestäytyneen työväen

kunnittain, siten kuin saman lain 2 §:ssä säädetään, heti asetettava yksi tai useampiosastoinen Vallankumousoikeus sekä valittava siihen puheenjohtajat ja muut jäsenet, huomioonottamalla, mitä niistä saman lain 3 §:ssä on sanottu, sekä määrättävä yleinen syyttäjä.

2 §
Kohta kun Vallankumousoikeus täten on tullut valituksi, tehköön se kokoonpanostaan ilmoituksen Kansanvaltuuskunnan Oikeusasiain Osastoon ja aloittakoon toimintansa.

3 §
Yleisen syyttäjän velvollisuutena on haasteen toimituttaminen, syyttäminen ja tuomion täytäntöönpanon valvominen. Haastamisen tulee tapahtua toteennäytettävästi, ja on sen toimittajan siitä annettava kirjallinen todistus Oikeusasian Osaston sitä varten vahvistaman kaavan mukaan. Haastetodistus on esitettävä jutun yhteydessä Vallankumousoikeudelle.

Ellei haastettavaa tavata, on haaste julaistava virallisessa ja jossain paikkakunnalle yleisemmin leviävässä sanomalehdessä. Haastekuulutuksessa on mainittava asia ja sen esilletulopäivä, mikä ei saa olla aikaisempi kuin seitsemän päivää haasteen julkaisemisesta.

Syytetyn poisjääminen ei estä asiaa käsittelemästä ja päättämästä, mutta voi Vallankumouksellinen Ylioikeus, jos tuomittu ei ole henkilökohtaisesti haastetta saanut, tuomitun pyynnöstä määrätä asian otettavaksi uudelleen käsiteltäväksi.

Tuomion täytäntöönpanomääräykseen on liitettävä lyhennysote Vallankumousoikeuden pöytäkirjasta, ja on määräyksistä pidettävä erikoista luetteloa.

4 §
Vallankumousoikeuden pöytäkirja pidetään kahtena kappaleena käyttäen Kansanvaltuuskunnan Oikeusasiain Osaston vahvistamia kaavakkeita. Toinen kappale pöytäkirjasta on aina asiakirjain ohessa viipymättä toimitettava Vallankumouksellilselle Ylioikeudelle Helsingissä.

Lisäksi on pidettävä Kansanvaltuuskunnan Oikeusasiain Osaston sitä varten vahvistaman kaavan mukaista tuomiokirjaa sekä tarpeellisia luetteloja, joista tarkempia ohjeita annetaan kiertokirjeillä.

5 §
Vallankumousoikeuksia koskevan väliaikaisen lain 4 §:n mukaan tulee kunnan miliisin antaa Vallankumousoikeudelle ja yleisille syyttäjille kaikkea virka-apua, mihin kuuluu myös vallankumousoikeuksia koskevan väliaikaisen lain 11 §:ssä mainittu omaisuuden takavarikoiminen sekä ulosotto ja muu tuomion täytäntöönpanossa tarvittava avustus. Miliisin tulee kantamistaan varoista kuukausittain tehdä tilitys Lääninneuvostolle.

6 §
Vallankumouksellinen Ylioikeus pitäköön toiminnastaan pöytäkirjaa, josta ote on viipymättä toimitettava Vallankumousoikeudelle.

Vallankumouksellisen Ylioikeuden tuomion täytäntöönpanosta pitää huolta Vallankumousoikeuden yleinen syyttäjä. Vallankumousoikeuden puheenjohtajan velvollisuutena on toimittaa hänelle ote Ylioikeuden antamasta päätöksestä.

7 §
Asian käsittely tapahtuu sen kunnan Vallankumousoikeudessa, jonka alueella rikos on tapahtunut, ja on käsittely suullinen.

Syyttäjän tulee esittää tarkoin määritellyt vaatimuksensa perusteltuina.

Syytetyllä on oikeus esittää vastineensa myös kirjallisesti. Jos syytetty sitä vaatii ja antaa vastineensa kahtena kappaleena, liitetään vastine pöytäkirjaan.

Ylioikeus tekee päätöksensä alioikeuden pöytäkirjan ja siihen sisältyvän selostuksen perusteella, ellei se erittäin päätä, että asianosaisia on Ylioikeudessa kuulusteltava tai että asia on kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltävä.

8 §
Joka hakee muutosta Vallankumousoikeuden päätökseen, antakoon kirjallisesti tehdyn, Vallankumoukselliselle Ylioikeudelle osoitetun valituksensa Vallankumousoikeuksista 1 päivänä helmikuuta 1918 annetun väliaikaisen lain 9 §:ssä määrätyn ajan kuluessa Vallankumousoikeuden puheenjohtajalle, jonka velvollisuutena on lähettää se pöytäkirjan ohella Vallankumoukselliselle Ylioikeudelle.

9 §
Vallankumousoikeudella, Vallankumouksellisella Ylioikeudella ja yleisillä syyttäjillä on vapaakirjeoikeus toimialaansa kuuluvissa asioissa. Kirjeistä on pidettävä luetteloa.

**Väliaikainen laki Vallankumousoikeuksien toimivallan laajentamisesta (28/1918)**

Annettu Helsingissä, 13 päivänä maaliskuuta 1918.

Suomen Kansanvaltuuskunnan päätöksellä säädetään:

1 §
Asioita, jotka ovat kuuluneet kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien toimialaan eivätkä Vallankumousoikeuksista annetun väliaikaisen lain mukaan kuulu näiden oikeuksien tehtäviin, ottakoot Vallankumousoikeudet tästälähin käsiteltäväkseen. Missä asiain paljous niin vaatii, perustettakoon Vallankumousoikeuden yhteyteen Siviliasiain Osasto.

Vallankumouksellisen Ylioikeuden yhteyteen on tällaisten asiain käsittelyä varten perustettava Siviliasiain osasto.

2 §
Vallankumousoikeus hoitaa myöskin ne tehtävät, joita tähän asti maistraatti tai järjestysoikeus järjestys- ja talousasian tuomioistuimena ja ulosotonhaltijana kaupungissa sekä lääninhallitus ulosotonhaltijana maalla on hoitanut.

Maistraatille tai järjestysoikeudelle kaupungin hallituksena kuuluneet tehtävät, kuten kaupungin toimeenpanevain viranomaisten toiminnan sekä kaupunginvaltuuston ja kaupungin muiden viranomaisten päätösten täytäntöönpanon valvonta, siirtyvät kaupunginvaltuustolle, joka myöskin määrää viranomaisen hoitamaan elinkeinoja ja kaupparekisteriä koskevat maistraatin tehtävät.

3 §
Vallankumousoikeuden Siviliasiain Osastoon asetetaan kolme jäsentä siten kuin Vallankumousoikeuksista annetun väliaikaisen lain 2 §:ssä niiden jäsenistä sanotaan, joko Vallankumousoikeuden jäsenistä tai muista henkilöistä, huomioon ottaen mainitun lain 3 §:n säännöksen.

Vallankumousoikeuden Siviliasiain Osasto voi suuremmissa kaupungeissa toimia useampana jaostona, ja tulee kunkin jaoston kokoonpanon olla sellainen kuin osastosta on säädetty.

4 §
Vallankumouksellisen Ylioikeuden Siviliasiain Osastoon asettaa Työväen Pääneuvosto puheenjohtajan ja tarpeellisen määrän muita jäseniä.

Vallankumouksellisen Ylioikeuden molemmat Osastot voivat toimia useampana jaostona. Jaosto on päätösvaltainen, kun saapuvilla on vähintään kolme jäsentä.

5 §
Joka ei tyydy Vallankumousoikeuden tässä laissa mainitussa asiassa antamaan päätökseen, saa siihen hakea muutosta 30 päivän kuluessa päätöksen julistamisesta Vallankumoukselliselta Ylioikeudelta, jos hän kolmen päivän sisällä ilmoittaa tyytymättömyyttä.

Muutoksenhaku-asiakirjat voidaan 30 päivän kuluessa antaa Vallankumousoikeuden puheenjohtajalle, joka on velvollinen ne perille toimittamaan.

6 §
Vallankumousoikeuden pöytäkirjasta tässä laissa mainitussa asiassa on tyytymättömyyttä ilmoittaneelle annettava ote viimeistään 20 päivänä päätöksen julistamisesta.

Siviliasioissa, joissa ei tyytymättömyyttä ole ilmoitettu, ei asiakirjoja lähetetä Vallankumoukselliselle Ylioikeudelle.

7 §
Kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksissa vireillä olleet jutut siirtyvät asianomaisen Vallankumousoikeuden käsiteltäviksi, mikäli kantaja tai syyttäjä haluaa kanteessaan pysyä ja ilmoittaa asian käsiteltäväksi.

8 §
Vallankumousoikeuden Siviliasiain Osaston jäsenten ja virkailijain palkkauksesta on voimassa, mitä Vallankumousoikeuksista on määrätty.

Vallankumousoikeuden jäsenten palkan suuruudesta päättää kunnan hallinto.

9 §
Tässä laissa säädettyjä määräaikoja laskettaessa ei päätöksen antopäivää ole mukaan luettava.

10 §
Tämä laki astuu voimaan heti.

**Julistus työväestön oikeuslaitoksille 8.4.1918**[79]

Koska porvaristo osoittaa uppiniskaisuutta työväen vallankumouksellista valtaa vastaan ja pyrkii entistä enemmän vastavallankumoukselliseen vehkeilyyn, määrätään täten Suomen Kansanvaltuuskunnan päätöksellä:

Sotatoimien alueella ovat Punaisen Kaartin Sota- ja Kenttäoikeudet oikeutetut tutkimaan ja tuomitsemaan virkamiesten ja muiden vastavallankumouksellisten ainesten saboteeraus- ym. rikoksia vallankumoustaistelua vastaan.

Missä taasen vallankumousoikeudet tuomitsevat tällaisia rikoksia, on niiden kiihtyvän taistelutilanteen johdosta rikosten käsittelyssä, tuomioissa ja tuomioitten täytäntöönpanossa noudatettava sotaoikeuden mukaista nopeutta ja ankaruutta.

[79] *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja* 8.4.1918.

# LIITE 15 – UNKARIN NEUVOSTOTASAVALLAN LAINSÄÄDÄNTÖÄ

**Vallankumouksellisen neuvostohallituksen asetus nro 4**[80]

1 §
Vallankumousoikeuksia perustetaan tarpeen mukaan.

2 §
Vallankumousoikeuteen kuuluu presidentti ja kaksi jäsentä. Vallankumouksellinen neuvostohallitus nimittää presidentin, oikeuden kaksi jäsentä, syyttäjän ja sihteerin. Toimiin ei ole pätevyysvaatimuksia.

3 §
Vallankumousoikeuden tehtävänä on järjestää oikeudenkäyntejä vallankumouksellisen neuvostohallituksen asetuksillaan määräämissä rikosasioissa.

4 §
Vallankumousoikeudelle osoitetuissa asioissa ei tarvitse suorittaa muodollista esitutkintaa eikä laatia kirjallista syytettä. Oikeudenkäynti on pidettävä aina kun mahdollista alusta loppuun keskeytyksettä. Syytetty on tuotava vallankumousoikeuteen heti pidätyksen jälkeen.

5 §
Syyttäjä on velvollinen hankkimaan tarpeellisen todistusaineiston tai antamaan määräyksen sen esittämisestä. Tämä tarkoittaa erityisesti valittajan, todistajien ja asiantuntijoiden haastamista ja heidän saapumisensa varmistamista.

Vallankumousoikeus voi pitää istuntojaan milloin hyvänsä, myös taivasalla.

6 §
Syytetty voi valita puolustajakseen kenet hyvänsä. Jos hän ei käytä oikeuttaan tai jos valittu puolustaja ei heti pääse paikalle, tuomioistuimella on oikeus vapaasti määrätä hänelle toinen puolustaja.

7 §
Oikeudenkäynti vallankumousoikeudessa alkaa siten, että syyttäjä esittää syytettyä vastaan puhuvan todistusaineiston. Kun näyttö on vastaanotettu, syyttäjä tiivistää sen tulokset ja tekee ehdotuksensa ratkaisusta, mihin syytetty ja hänen puolustajansa vastaavat. Viimeinen sana kuuluu aina syytetylle ja hänen asianajajalleen, siinäkin tapauksessa, että syyttäjä lausuisi vielä jotakin.

8 §
Vallankumousoikeus tekee ratkaisunsa käsittelyn jälkeen salaisessa neuvottelussa. Syyllisyyskysymys ratkaistaan salaisella äänestyksellä.

Kuolemanrangaistus voidaan tuomita vain presidentin ja jäsenten yksimielisellä päätöksellä.

---

80 von Kaas – von Lazarovics 1930 s. 263–264.

Tuomiosta on annettava välittömästi lyhyesti perusteltu kirjallinen ote.

9 §
Vallankumousoikeuden ratkaisusta ei voi valittaa, eikä siihen voi muutenkaan hakea muutosta.

Syytetyn puolesta tehdyillä armonanomuksilla ei ole täytäntöönpanoa lykkäävää vaikutusta.

10 §
Vallankumousoikeuden langettamat rangaistukset on pantava täytäntöön välittömästi tuomion julistamisen jälkeen.

Budapestissa 25. maaliskuuta 1919

Vallankumouksellinen neuvostohallitus

**Vallankumouksellisen neuvostohallituksen asetus nro 62 vanhan hallinnon aikaisten rikosoikeudenkäyntien tarkastamisesta**[81]

Unkarin proletariaatin diktatuurin pyrkimyksenä rikosoikeuden alalla on yhtäältä suojella proletariaatin diktatuuria kaikilta hyökkäyksiltä, toisaalta suojata työtätekevien proletaarien yksilöllisiä, oikeutettuja etuja.

Tietoisena siitä, että nyttemmin syrjäytetyssä luokkavaltiossa järjestettiin useita päinvastaiseen päämäärään tähdänneitä rikosoikeudenkäyntejä, pitää vallankumouksellinen neuvostohallitus velvollisuutenaan tarkastaa ennen neuvostotasavallan julistamista järjestetyt oikeudenkäynnit. Näin estetään sellaisten työläisten rankaiseminen, jotka vanha hallinto tuomitsi pelkästään kapitalistisen järjestelmän etujen vuoksi. Toisaalta siten myös varmistetaan ankarat rangaistukset työtätekeviä proletaareja vastaan tehdyistä rikoksista.

Vallankumouksellinen neuvostohallitus uskoo vanhan hallinnon aikana aloitettujen rikosasioiden oikeudenkäyntien tarkastamisen erityisille neuvostoille. Tällaisia neuvostoja on perustettava jokaiselle hallintoalueelle (megye). Niiden toimivalta kattaa kaikissa hallintoalueella toimineissa tuomioistuimissa (piirioikeus, ylioikeus – entinen kuninkaallinen ylioikeus, ensimmäisen asteen vetoomustuomioistuin – poliisioikeus, sotaoikeus) vireillä olleet rikosasiat. Neuvosto koostuu puheenjohtajasta ja neljästä jäsenestä, jotka hallintoalueen työläisten, sotilaiden ja maanviljelijöiden neuvoston johtava valiokunta nimittää. Oikeusasiain kansanvaltuutettu nimittää neuvonantajan ja puheenjohtaja sihteerin. Hallintoalueelle voidaan tarpeen mukaan nimittää useampia neuvostoja.

Budapestin keskusneuvosto nimittää neuvostot Budapestissa toimivia tuomioistuimia varten.

Neuvosto tekee päätöksensä kuultuaan syyttäjää ja, mikäli tarpeen on, kuulusteltuaan syytettyä tai tuomittua.

Neuvosto ei tarkasta pelkästään sellaisia rikosasioita, joissa ei vielä ole annettu lainvoimaista tuomiota, vaan myös ne, joita ei tuomion lainvoimaisuudesta huolimatta ole vielä täytäntöönpantu.

Rikosasioita, joissa tuomio on ollut vapauttava tai joissa oikeudenkäynti on lainvoimaisesti lopetettu, ei tarkasteta.

Budapestin keskusneuvoston lähettämät neuvostot tarkastavat Budapestin keskusvankilassa, Vácin ja Sopronin kuritushuoneissa, Marianostran rangaistuslaitoksessa sekä Szegedin ja Hartan vankiloissa rangaistustaan suorittavien tuomiot.

Neuvosto voi asian tutkittuaan tehdä seuraavanlaisia päätöksiä:

1. Rikosasioissa, joissa ei vielä ole annettu lainvoimaista tuomiota, voidaan määrätä oikeudenkäynnin lopettamisesta tai jatkamisesta. Jos syytetty on vangittu, voidaan tehdä päätös vapaudenmenetysajan pidentämisestä tai syytetyn vapauttamisesta.

---

81 von Kaas – von Lazarovics 1930 s. 268–269.

2. Jos lainvoimaisella tuomiolla langetettua rangaistusta ei ole vielä täytäntöönpantu, neuvosto päättää, täytäntöönpannaanko sitä vai ei. Jos neuvosto päättää, ettei rangaistusta tule täytäntöönpanna, on rangaistustaan suorittava tuomittu päästettävä heti vapaalle jalalle.

Tehdessään päätöstä neuvosto ottaa huomioon seuraavat seikat:

1. Oikeudenkäynnit, jotka on pantu vireille kapitalistisen tuotanto- ja yhteiskuntajärjestelmän suojaamiseksi tai tukemiseksi, ovat tämän järjestelmän sortumisen vuoksi menettäneet kaikki oikeudelliset ja moraaliset perusteensa. Riistojärjestelmän suojaamiseksi tai tukemiseksi tuomittujen rangaistusten täytäntöönpanoa pidetään tästä lähtien ilmeisen epäoikeudenmukaisena. Sellaisissa tapauksissa oikeudenkäynti on aina lopetettava tai jo tuomittu rangaistus poistettava.

2. Seuraavien rikosten osalta oikeudenkäyntiä ei saa lopettaa eikä tuomittua rangaistusta poistaa: kokemattomien, alistetussa asemassa olevien ja osattomien riistäminen, koronkiskonta, kaikenlaiset elintarvikkeiden ja tavaroiden väärentämiset, hintakeinottelu, työläisten tai heidän taitojensa riistäminen, työläisten hengen ja terveyden vaarantaminen ja yleensäkin pakottavien työsuojelusäännösten rikkominen, yhteisomaisuuden vaarantaminen ja tarkoituksellinen vahingoittaminen, petos ja ammattimainen petos, varkaus ja varastetun tavaran kätkeminen, naisten alistetun aseman käyttäminen epämoraalisiin tarkoituksiin, paritus sekä lasten hyväksikäyttö.

3. Oikeudenkäyntiä ei saa missään tapauksessa lopettaa eikä tuomittua rangaistusta poistaa, jos tekijän luonteenlaatu viittaa hänen yleisvaarallisuuteensa tai jos hänen palauttamisensa yhteiskuntaan olisi arveluttavaa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta.

4. Kohdissa 2 ja 3 tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta oikeudenkäynti tai rangaistuksen täytäntöönpano on välittömästi lopetettava.

5. Tarkastusta ei tarvitse suorittaa, jos rangaistusta ei armahduksen vuoksi ole täytäntöönpantu. Jos armahdus ei kuitenkaan koske tuomittua, hänen asiansa on käsiteltävä armahdusmenettelyn yhteydessä.

Neuvoston päätökset ovat lopullisia.

Kaikki asiat, joissa oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa päätetään jatkaa, siirretään vallankumousoikeuden käsiteltäväksi.

Oikeusasiain kansanvaltuutettu panee tämän asetuksen toimeen.

Budapestissa, 19. huhtikuuta 1919

Vallankumouksellinen neuvostohallitus

# LIITE 16 – KANSANVALTUUSKUNNAN VALTIOSÄÄNTÖEHDOTUS

**Suomen Valtiosäännön ehdotus.**

Sitten kun Suomen työtätekevä kansa on kukistanut sortovallan ja kunnialla voittanut kansan viholliset, esitetään viipymättä Suomen kansan hyväksyttäväksi uusi Valtiosääntö tämän maan pysyväksi ja ainoaksi perustuslaiksi. Sen hyväksymisestä toimitetaan mahdollisimman pian tänä keväänä yleinen kansanäänestys koko maassa. Kaikki Suomen kansalaiset, jotka ennen nyt kuluvaa vuotta ovat täyttäneet kaksikymmentä ikävuotta, ovat siihen kansanäänestykseen oikeutetut ottamaan osaa. Siinä tulee siis Suomen kansan enemmistö selvästi osoittamaan julki, tahtooko se todellista kansanvaltaa ja minkä vertainen osa siitä enää kannattaa kukistunutta herravaltaa.

Suomen kansanvaltuuskunta on tätä varten jo valmistanut ehdotuksensa Suomen Valtiosäännöksi ja esittänyt sen tänä päivänä Työväen Pääneuvostolle. Tämä Kansanvaltuuskunnan ehdotus nyt julkaistaan tässä ohella kokonaisuudessaan. Sitten kun Työväen Pääneuvosto on sen tarkastanut ja kohta kohdalta päättänyt, julkaistaan se lopullisessa muodossaan vielä ennen kansanäänestystä kansan arvosteltavaksi, sekä määrätään päivä, milloin kansanäänestys on tapahtuva.

Suomen miehet ja naiset! Teissä on nyt vielä niitäkin, jotka epätietoisina tahi valheellisten tietojen eksyttäminä vierotte työväenluokan vaatimaa kansanvaltaa. Punnitkaa nyt ajoissa, tokko te tahdotte tähän maahan suurten yhtiöherrain, pankkikapitalistien ja rusthollarien ahnetta mielivaltaa, tokko tahdotte virkavallan herruutta ja puolimuukalaisten aatelisherrain sortovaltaa. Vapaan Suomen vapaa työmies ei sellaista iestä hartioillaan siedä, vaan taistelee loppuun asti oikean vapautensa ja kansanvallan puolesta. Astukaa tekin epätietoiset ja eksytetyt kansalaiset todellista kansanvaltaa vaatimaan! Niin tulee nopeammin loppu nykyisestä kansalaisveren vuodatuksesta, johon taantumuksellisten herrain hankkeet kansamme syöksivät.

Ainoastaan nopeasti alkava kansanvaltainen edistys voi nopeasti korjata taistelun hävitykset ja luoda haavat umpeen. Ainoastaan työväenluokan uudestirakentava työ, sen vallankumouksen siunattujen saavutusten turvaaminen, sen oikeuden ja ihanteiden toteuttaminen, voi auttaa kansamme kauniimpaan tulevaisuuteen.

Helsingissä, 23 päivänä helmikuuta 1918.

**Suomen Valtiosääntö.**

*I Luku. Yleisiä säädöksiä.*

1 §
Suomi on tasavalta, jonka valtiosääntö on vahvistettu tässä perustuslaissa.

2 §
Kaikki valtiovalta kuuluu kansalle, jonka edustajana korkeinta valtaa käyttää Suomen Kansaneduskunta, Valtiosäännön perustuksella ja kansan päätösten mukaan.

3 §
Suomen kansalaisoikeus on jokaisella, joka on suomalaisista vanhemmista syntynyt taikka lain mukaan Suomen kansalaiseksi otettu.

4 §
Suomessa olkoon jokaiselle taattuna hengen turva ja ruumiillinen loukkaamattomuus sekä kunnian ja vapauden tasa-arvoinen oikeus lain mukaan.

5 §
Jokainen Suomen kansalainen on oikeutettu oleskelemaan Suomenmaassa, vapaasti täällä valitsemaan asuinpaikkansa ja kulkemaan paikkakunnasta toiseen. Samoin on Suomen kansalainen oikeutettu vapaasti matkustamaan maaasta pois.

6 §
Jokaisella olkoon uskonnon vapaus. Jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus luopua siitä uskontokunnasta, johon kuuluu.

7 §
Jokaisella olkoon sanan vapaus sekä oikeus kirjallisen ja kuvallisen esityksen painosta julkaisemiseen sitä ennakolta estämättä.

8 §
Kaikilla olkoon oikeus edeltäpäin lupaa hankkimatta pitää kokouksia ja perustaa yhdistyksiä.

9 §
Valtiolla ja muilla julkisilla yhdyskunnilla on oikeus hankkia omaisuutta ja ryhtyä tai ottaa osaa taloudellisiin yrityksiin.

10 §
Suomessa on työntekijöillä lakkovapaus ja oikeus työnseisauksen aikana työpaikan luona pitää silmällä työssä kävijöitä sekä kehoittaa heitä luopumaan työstä; samoin on heillä oikeus suullisesti ja kirjallisesti kehoittaa kansaa vieromaan työnseisauksen alaista liikettä sekä sen isännistöä ja avustajia tahi sen tavaroita.

Tämän estämättä olkoon voimassa, mitä lailla erikseen säädetään lakkovapauden käytöstä sellaisissa tapauksissa, jolloin äkillisestä lakon teosta ilmeisesti johtuisi hengen vaaraa.

11 §
Kaikki julkisen vallan ase- ja järjestysvoima olkoon siviilihallinnon alainen, jota sotilashallinnolla tai sotaoikeudella älköön syrjäytettäkö tai korvattako. Julkisen vallan ase- ja järjestysvoima älköön sekaantuko työriitaisuuksiin.

Yksityispoliisin toiminta on kielletty.

12 §
Älköön syyttömästi ketään vangittako, älköönkä ketään vangittuna pidettäkö ilman että, niin pian kuin mahdollista on, toimitetaan oikeudellinen tutkimus hänen syyllisyydestään.

Älköön keneltäkään velan tähden vapautta riistettäkö.

13 §
Älköön ketään Suomessa tuomittako muussa oikeudessa kuin siinä, jonka alainen hän maan lain mukaan on.

Ilman säännöllistä oikeudellista tutkintoa taikka vastoin valamiehistön lausuntoa, sitten kun sellainen on asetettu, älköön Suomessa ketään julistettako rikokseen syypääksi.

14 §
Älköön ketään tuomittako rikoksesta kuolemanrangaistukseen taikka mihinkään ruumiin loukkausta tahi terveyden vauriota aiheuttavaan rangaistukseen.

15 §
Älköön Suomessa koskaan sellaista lakia säädettäkö, älköönkä kukaan julkisen toimen hoitaja niin menetelkö, että tulisi sorretuksi toista kieltä puhuvan vähemmistön äidinkielen oikeus. Vähemmistön omakielisen sivistyksen hyväksi toimivia opetuslaitoksia avustettakoon yleisillä varoilla oikeuden ja kohtuuden mukaan.

*II Luku. Suomen Kansaneduskunta.*

16 §
Suomen Kansaneduskunta on yksikamarinen. Siihen kuuluu kaksisataa jäsentä, jotka valitaan, väestön lukumäärän mukaan eri vaalipiireissä, yleisillä välittömillä ja suhteellisilla vaaleilla joka kolmas vuosi.

Kansaneduskunnalla on kuitenkin oikeus määrätä uudet vaalit toimitettavaksi jo ennen kolmivuotiskauden päättymistä.

Äänestys vaaleissa olkoon salainen.

17 §
Oikeutettu valitsemaan kansanedustajaa, kuin myös ottamaan osaa yleiseen kansanäänestykseen, on jokainen Suomen kansalainen, joka ennen vaalivuotta on täyttänyt kaksikymmentä vuotta.

Ainoastaan laillisen tuomion nojalla voidaan Suomen kansalainen julistaa, määräajaksi, kelpaamattomaksi kansanedustajaa valitsemaan ja kansanäänestykseen osaaottamaan.

Äänioikeus olkoon jokaisella yhtäläinen.

18 §
Kansaneduskunta kokoontuu valtiopäiville vuosittain laissa määrättynä päivänä tahi ennenkin, milloin enemmistö sen jäsenistä tarpeellisena pitää, sekä lopettaa istuntonsa oltuansa säädetyn ajan koossa joko yhteen menoon taikka väliajoin oman päätöksensä mukaan.

19 §
Ehdotuksia Kansaneduskunnalle kaikista valtiopäivillä päätettävistä asioista ovat oikeutetut tekemään Kansanvaltuuskunta, kansanedustajat ja Kansaneduskunnan valiokunnat.

Sitäpaitsi on kansalla välittömästi käytettävänä sellainen aloteoikeus, kuin tämän Valtiosäännön III:nnessa luvussa säädetään.

20 §
Kansaneduskunta valitsee keskuudestaan suhteellisilla vaaleilla valiokuntia asioita valtiopäivillä valmistelemaan ynnä muita määrättyjä tehtäviä varten.

Kaikilla varsinaisilla valtiopäivillä on valittava ainakin suuri valiokunta, ulkoasiainvaliokunta, valtiovarainvaliokunta ja valvojavaliokunta, joista kaksi viimeksimainittua säännöllisesti ja tarpeen vaatiessa muukin valiokunta on toimessa myöskin silloin kun Kansaneduskunta ei ole koolla.

Valvojavaliokuntaan, jonka on Kansaneduskunnan puolesta lähinnä valvottava ylintä hallintoa ja lainkäyttöä maassa, kuuluu neljätoista jäsentä, ja toimii valiokunta, milloin yhteistä kokousta ei tarvita, jakaantuneena kahteen osastoon, hallinnonvalvojakuntaan ja lainvalvojakuntaan

21 §
Lainsäädännöllisiä uudistuskysymyksiä tutkimaan ja valmistamaan niistä ehdotuksia valtiopäiväkäsittelyn pohjaksi voivat Kansaneduskunnan valiokunnat tarpeen mukaan asettaa komiteoja, joihin, samoin kuin muihinkin samallaisessa tarkoituksessa asetettuihin valtion komiteoihin sekä pysyväisiin lainvalmistelukuntiin, valittakoon eri puolueiden kannatusta nauttivia jäseniä, mikäli mahdollista, samassa suhteessa kuin heitä on Kansaneduskunnan valiokunnissa. Vastaava suhteellisuus on otettava huomioon myös niiden tutkijakuntain kokoonpanossa, joita Kansaneduskunta tahi sen valiokunnat asettavat erityisten sattuneiden tapausten selvittämiseksi.

22 §
Valtiopäivillä on ennen muita asioita käsiteltävät kansan alotteet, Kansanvaltuuskunnan ehdotukset sekä lainvalmistelua vasten asetetuissa valtion komiteoissa valmistetut lakiehdotukset. Kansaneduskunta voi päättää, että muukin asia on käsiteltävä kiireellisesti.

23 §
Kun Kansaneduskunnan täysi-istunnossa päätös tehdään äänestämällä, on pöytäkirjaan merkittävä, mitä ehdotusta kukin äänestykseen osaaottanut kansanedustaja on kannattanut.

24 §
Kansaneduskunnan lainsäädäntöoikeuden ala on rajoittamaton.

Laki tai asetus, joka tätä ennen on valtiopäivillä säädetty taikka kansanäänestyksessä hyväksytty, voidaan muuttaa tai kumota säätämällä uusi laki.

Kun lainsäätämiskysymys koskee uutta asiaa, josta ei ennestään ole säännöksiä annettu, voi Kansaneduskunta säätää siitä, asian laadun mukaan, lain tai asetuksen.

25 §
Asioista, jotka ennestään ovat hallinnollisilla säännöksillä järjestetyt, voi Kansaneduskunta säätää asetuksia, ellei jostain asiasta katso lakia tarvittavan. Asetuksella annetaan myös lähempiä määräyksiä lakien täytäntöön panosta, valtion omaisuuden hoidosta sekä virastojen ja muiden julkisten laitosten järjestysmuodosta ja toiminnasta.

Asetukseen älköön otettako säännöstä, joka tarkoittaa lain muutosta.

26 §
Valtiopäiväin väliajalla on Kansanvaltuuskunta oikeutettu väliaikaisesti antamaan Kansaneduskunnan päätösvaltaan kuuluvia asetuksia ja määräyksiä, jotka eivät lykkäystä siedä, samoin kiireellisissä tapauksissa asettamaan väliaikaisia hoitajia niihin avoimiin toimiin, jotka ovat Kansaneduskunnan täytettävät. Kansanvaltuuskunnan päätökset näissä asioissa ovat heti valtiopäiväin kokoonnuttua Kansaneduskunnan vahvistettavaksi esitettävät.

Lailla tai asetuksella taikka Kansaneduskunnan määräyksellä voidaan myös jättää Kansanvaltuuskunnan tehtäväksi erityisten säännösten tahi lähempäin ohjeiden antaminen määrätyissä asioissa.

Kansaneduskunta voi, milloin tahtoo, ottaa näitä kuten muitakin asioita koskevat Kansanvaltuuskunnan päätökset tarkastukseen ja silloin ne joko vahvistaa tahi kumota taikka toisin määrätä.

27 §
Jos valtiopäivillä syntyy kysymys siitä, onko asiasta säädettävä laki, vai voidaanko siitä säätää asetus tahi antaa Kansaneduskunnan määräys, kysyttäköön lausuntoa valvojavaliokunnalta, jonka jälkeen Kansaneduskunta ratkaiskoon kysymyksen.

Kun Kansaneduskunta on lain tai asetuksen säätänyt taikka määräyksensä antanut, ei millään tuomioistuimella tahi muulla viranomaisella ole oikeutta panna sen laillisuutta kyseenalaiseksi ja olla sitä noudattamatta tahi estää sen täytäntöön panoa.

28 §
Tämän Valtiosäännön muuttaminen, selittäminen tahi kumoaminen älköön tapahtuko muutoin kuin Kansaneduskunnan säätämällä perustuslailla, jonka kansa yleisessä äänestyksessä vahvistaa äänioikeutettujen kansalaisten äänten enemmistöllä.

29 §
Kun perustuslaki valtiopäivillä säädetään, on sitä koskeva ehdotus, tullaksensa Kansaneduskunnan päätökseksi, lopullisessa muodossaan äänten enemmistöllä hyväksyttävä jätettäväksi lepäämään ensimäisiin uusien vaalien jälestä kokoontuviin valtiopäiviin sekä silloin muuttamatta hyväksyttävä päätöksellä, jota kannattaa vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä.

Kuitenkin ratkaiskoon Kansaneduskunta tällaisen asian jättämättä ehdotusta lepäämään, jos asiasta on tehty kansan alote taikka jos asia julistetaan täysi-istunnossa kiireelliseksi päätöksellä, jota vähintään viisi kuudesosaa annetuista äänistä kannattaa. Tässäkin tapauksessa on ehdotus, tullaksensa päätökseksi, hyväksyttävä vähintään kahden kolmasosan enemmistöllä annetuista äänistä.

30 §
Kun muita lakeja tai asetuksia valtiopäivillä säädetään, eikä ole kysymyksessä sellainen asia, jonka käsittelystä tässä Valtiosäännössä erikseen toisin määrätään, päättäköön Kansaneduskunta ne yksinkertaisella äänten enemmistöllä, siihen katsomatta, minkäluontoisia voimassaolevia lakeja, perustuslakien säännöksiä tai muita, niillä muutetaan tahi kumotaan.

31 §
Jos lakiehdotusta, sitten kun se on valtiopäivillä lopulliselta sanamuodoltaan hyväksytty, vaaditaan jätettäväksi lepäämään ja tätä vaatimusta kannattaa vähintään kolmasosa Kansaneduskunnan kaikista jäsenistä, jää lakiehdotus lepäämään ensimäisiin uusien vaalien jälestä kokoontuviin valtiopäiviin, jolloin sitä älköön enää jätettäkö lepäämään, ellei siihen ole muutoksia tehty.

Älköön vaadittako lepäämään asetusehdotusta eikä sellaista ehdotusta, joka tarkoittaa Kansaneduskunnan määräystä taikka säännöksiä, joiden mukaan suostuntaa taikka muuta veroa on suoritettava, taikka valtiolainan ottamista.

32 §
Ehdotus uudesta tai lisätystä tullista tahi muusta välillisestä verosta katsottakoon rauenneeksi, ellei sitä Kansaneduskunnassa kannata vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä.

33 §
Tullien määräämisessä ja niistä toisten valtioiden kanssa sopimuksia tehtäessä pidettäköön periaatteena, että kansan yleisesti tarvitsemat kulutustavarat mikäli mahdollista tulevat joko tullivapaiksi tahi entisten tullien alennuksista osallisiksi, sekä niinikään tärkeimpäin kotimaisten teollisuudenhaarain ja maatalouden tuotantoaan varten tarvitsemat aineet ja välineet pääsevät mahdollisimman alhaisilla tullimäärillä tahi tullivapaasti maahan.

34 §
Kansaneduskunta päättää vuosittain valtion tulo- ja menosäännön lähinnä seuraavaa kalenterivuotta varten.

Voimassa olevia lakeja tai asetuksia, valtion sitoumuksia tahi Kansaneduskunnan määräyksiä ei kumota eikä muuteta tulo- ja menosäännön kautta, johon sen vuoksi otettakoon kaikki niissä edellytetyt valtion tulot ja menot, sellaisina kuin ne voidaan arvioida.

35 §
Tulo- ja menosäännössä osoitettakoon ennalta arvaamattomia menoja sekä menosäännössä olevain määrärahain välttämättömiksi osoittautuvia ylityksiä varten erityinen määräraha, jonka käyttämisestä päättäköön valtiovarainvaliokunta.

36 §
Jos päätettyyn tulo- ja menosääntöön havaitaan varainhoitovuoden varrella välttämättä tarvittavan muutoksia, tehköön valtiovarainvaliokunta Kansaneduskunnalle ehdotuksen lisäykseksi tuloja menosääntöön.

37 §
Kaikki sopimukset toisten valtioiden kanssa ovat esitettävät Kansaneduskunnalle päätettäviksi tahi, ellei siihen ole tilaisuutta, alistettavat sen vahvistettaviksi.

38 §
Ehdotus sopimukseksi, joka tarkoittaa Suomen alueen rajan muuttamista tahi muuta valtiollista sopimusta toisen valtion kanssa taikka sellaisen sopimuksen vahvistamista, katsottakoon rauenneeksi, ellei sitä Kansaneduskunnassa kannata vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä.

39 §
Niin valtiollisia kuin taloudellisia sopimuksia tarkoittavissa neuvotteluissa toisten valtain edustajain kanssa ynnä muissa kansainvälisissä neuvottelukokouksissa, mikäli ne eivät tarkoita vain valmistelua virallisia neuvottelukokouksia varten, olkoon, milloin se käy päinsä, Suomea edustamassa neuvottelukunnat, joiden kokoonpanossa on mahdollisuuden mukaan otettu huomioon eri puolueiden voimasuhteet Kansaneduskunnassa.

Jos kansainvälisissä suhteissa on Suomen valtiovallan puolesta valtuutettujen kautta jotain sitovasti päätettävä, ilman että voidaan edeltäpäin yksityiskohtia myöten määritellä heidän tehtäväänsä, käytettäköön valtuuskuntaa, jonka kokoonpanossa on huomioon otettu, mitä edellä on neuvottelukunnasta sanottu.

40 §
Kansaneduskunta varjelkoon ja vahvistakoon Suomen vapautta, koskemattomuutta ja puolueettomuutta, ja hankkikoon vahvistukseksi myös kansainvälisiä takuita, Suomen kansan menestyksen mukaisilla ehdoilla.

Jos niin kävisi, että Suomea uhkaisi sodan vaara taikka muuten vieraan vallan sotajoukkojen tunkeutuminen Suomen alueelle, koettakoon Kansaneduskunta saada sellaisen onnettomuuden vältetyksi tahi, jos se sittenkin tapahtuu, mahdollisimman pian palautetuksi Suomen koskemattomuuden.

41 §
Edellisessä pykälässä mainituissa tapauksissa olkoon Kansaneduskunnalla valta, jos vaaran torjumiseksi on välttämätöntä, antaa sitä varten tarpeellisia väliaikaisia määräyksiä, joilla voidaan rajoittaa kansalaisten oikeuksia enemmän kuin yleisen lain säännökset myöntävät, vieläpä äärimmäisessä tapauksessa niitäkin oikeuksia, jotka ovat säädetyt tämän Valtiosäännön 5, 7, 8, 10 ja 11 §:ssä. Ehdotus väliaikaiseksi määräykseksi katsottakoon kuitenkin rauenneeksi, ellei sitä kannata vähintään kolme neljäsosaa kaikista Kansaneduskunnan jäsenistä.

Väliaikaiset määräykset on vaaran ohimentyä viipymättä julistettava lakanneiksi.

42 §
Jos kävisi niin, että harvainvaltaa tavottelevat ainekset ovat rohjenneet ryhtyä valmistamaan uhkaavaa kapinaa tämän Valtiosäännön kumoamiseksi, olkoon Kansaneduskunnalla valta välttämättömäin väliaikaisten määräysten antamiseen kuin edellisessä pykälässä sanotaan.

43 §
Jos niin uskomatonta tapahtuisi, että itse Kansaneduskunnan enemmistö julkenisi syrjäyttää koko tämän Valtiosäännön tahi ilmeisesti tahallaan rikkoa tässä perustuslaissa olevia määräyksiä saadakseen aikaan harvainvaltaisen järjestyksen maassa, niin kansa nouskoon ja hajoittakoon sen eduskunnan sekä pitäköön huolen, että kolmen kuukauden sisällä toimitetaan uudet Valtiosäännön mukaiset kansanedustajain vaalit.

Näissä vaaleissa valitut kansanedustajat kokoontukoot valtiopäiville yhden kuukauden sisällä ja ensi tehtäväkseen he antakoot kansalle kukin allekirjoittamansa juhlallisen vakuutuksen, jossa sanotaan:

»Ellen kansanäänestyksessä hyväksytyn Valtiosäännön mukaista kansan valtaa uskollisesti edusta, olen kansan tuomion ansaitseva.»

44 §
Saman juhlallisen vakuutuksen kuin edellä on mainittu antakoot myös kaikki ne kansanedustajat, jotka ensimäisen kerran tämän valtiosäännön mukaan valitaan, heti saavuttuaan valtiopäiville Kansanvaltuuskunnan määräämänä päivänä.

Jos joku heistä ei tätä vakuutusta anna tahi muusta kuin Kansaneduskunnan hyväksymästä syystä jää valtiopäiville saapumatta, voi Kansaneduskunta julistaa hänet edustajantoimensa menettäneeksi, älköönkä hänen sijaansa varajäsentäkään kutsuttako.

*III Luku. Kansan alote ja kansan päätös.*

45 §
Kun vähintään kymmenentuhatta kansalaista, joilla on valtiollinen äänioikeus, allekirjoittamansa asiakirjan kautta esittää Kansaneduskunnalle ehdotuksen haluamansa lain säätämisestä, on tämä kansan alote valtiopäivillä kiireellisenä käsiteltävä.

46 §
Jos sama kansan alote sisältää useampia asioita, jotka eivät yhteen sovellu, eroittakoon Kansaneduskunta ne toisistaan ja käsitelköön kutakin erikseen niinkuin siitä olisi tehty eri alote.

Ellei kansan alote jo sisällä lain muotoon valmisteltua ehdotusta, antakoon asianomainen Kansaneduskunnan valiokunta eritysen komitean tehtäväksi kiireellisesti valmistaa sen mukainen lakiehdotus.

47 §
Kansan alotteen kautta esille tullut lakiehdotus on valtiopäivillä käsiteltävä samassa järjestyksessä kuin muista lainsäädäntöesityksistä on voimassa, mutta älköön sitä lepäämään jätettäkö.

48 §
Ellei Kansaneduskunnan päätös asiasta tule kansan alotteen mukainen ja vähintään kolmasosa Kansaneduskunnan jäsenistä vaatii kansanäänestystä, on kansan alotteessa tarkoitetun ehdotuksen hyväksymisestä toimitettava kansanäänestys. Kansanäänestys on myös toimitettava, jos sitä kirjallisesti vaatii sellainen määrä kansalaisia, joka vastaa vähintään viittä sadasosaa viimeksi toimitettuihin kansanedustajain vaaleihin osaaottaneiden luvusta.

Jos Kansaneduskunta on kansan alotteen johdosta hyväksynyt toisellaisen ehdotuksen, olkoon se kansanäänestyksessä vastaehdotuksena.

49 §
Jos kansanäänestyksessä enemmistö hyväksyy kansan alotteessa tarkoitetun ehdotuksen tahi vastaehdotuksen, on Kansaneduskunnan viivyttelemättä säädettävä kansan päätöksen mukainen laki.

50 §
Valtiosäännön muuttamista tarkoittava laki on tässäkin tapauksessa vielä alistettava kansan vahvistettavaksi, niinkuin edellä 28 §:ssä on määrätty, ja voi Kansaneduskunta samalla, jos vähintään

kaksi kolmasosaa sen jäsenistä hyväksyy samasta asiasta toisellaisen lakiehdotuksen, esittää kansalle vastaehdotuksen tämän lain vahvistamisen.

Siinä tapauksessa, että edellisessä pykälässä mainitussa kansanäänestyksessä on ehdotusta kannattanut enemmistö äänioikeutetuista kansalaisista, voi Valtiosäännönkin muuttamista tarkoittava, kansan päätöksen mukainen laki tulla voimaan ilman erityistä kansan vahvistamista, jos vähintään viisi kuudesosaa Kansaneduskunnan jäsenistä kannattaa sellaisen perustuslain viipymättä voimaan saattamista.

51 §
Kansanäänestyksellä voidaan myös kumota ja peruuttaa mikä tahansa Kansaneduskunnan määräys, Kansanvaltuuskunnan tahi muun hallintoviranomaisen päätös taikka tuomioistuimen tuomio.

Vaatimus kansanäänestyksen toimittamisesta tätä varten on jätettävä Kansanvaltuuskunnalle kahden kuukauden kuluessa siitä lukien kuin kumottavaksi tahdottu määräys tai tuomio on annettu tahi päätös tiedoksi saatettu, ja olkoon vaatimus niin monen kansalaisen allekirjoittama, että heidän lukumääränsä vastaa vähintään viittä sadasosaa viimeksi toimitettuihin kansanedustajain vaaleihin osaaottaneiden luvusta.

Kun tällainen vaatimus on esitetty, on siinä tarkoitetun päätöksen toimeenpano keskeytettävä ja kansanäänestyksellä päätettävä sen kumoaminen tahi vahvistaminen. Kumpaa enemmistö äänestäjistä kannattaa, se olkoon kansan päätös ja astukoon voimaan heti.

*IV Luku. Hallinto- ja oikeuslaitos.*

52 §
Kaikki toimet maan hallinto- ja oikeuslaitoksessa täytettäköön ainoastaan määräajaksi, enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Jos entinen toimen hoitaja on tyydyttävästi täyttänyt tehtävänsä, voidaan hänet ottaa toimeen uudelleen.

Jos toimi joutuu vapaaksi ennen määräajan päättymistä, täytettäköön se ainoastaan jälellä olevaksi ajaksi.

53 §
Jos se, joka on julkiseen toimeen asetettu, ei tyydyttävästi hoida tointaan, voidaan hänet erottaa ennen toimiajan päättymistä. Jos on voimassa irtisanomisaika ja hänet pidätetään toimestaan ennen sen päättymistä, saakoon hän palkan irtisanomisajalta, ellei ole tehnyt itseään syypääksi sellaiseen rikkomukseen, josta tuomioistuin tuomitsee hänet toimensa menettäneeksi.

Jos julkinen toimi on vaaleilla täytetty ja vähintään viidesosa vaaleihin osaaottaneiden luvusta vaatii uusia vaaleja ennen toimiajan päättymistä, toimitettakoon ne viipymättä.

54 §
Sellaiseen julkiseen toimeen, joka täytetään vaaleilla tai johon Kansaneduskunta toimen hoitajan asettaa, on ehdokaskelpoinen jokainen kansalainen, jolla on valtiollinen äänioikeus, ellei tuomioistuin ole tuominnut häntä ehdokaskelpoisuuttaan menettäneeksi. Sellainen tuomio voidaan antaa vain määräajaksi.

55 §
Julkisen toimen hoitaja vastaa toimenpiteestä, johon hän on ryhtynyt tahi jota hän päätöstä tehtäessä on kannattanut. Myöskin esittelijä on siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty, vastuunalainen, ellei hän ole pöytäkirjaan lausunut eroavaa mielipidettä.

56 §
Jokainen, joka on vääryyttä tai vahinkoa kärsinyt julkisen toimen hoitajan lainvastaisen toimenpiteen tahi laiminlyönnin kautta, olkoon oikeutettu vaatimaan tätä tuomittavaksi rangaistukseen ja korvaamaan vahingon.

57 §
Jos on epätietoista tai riidanalaista, minkä viranomaisen toimivallan piiriin jokin asia on katsottava kuuluvan, ratkaiskoon kysymyksen Kansaneduskunnan valvojavaliokunta.

58 §
Ylin toimeenpaneva valtioelin on Suomen Kansanvaltuuskunta, joka toimii Kansaneduskunnan valvonnan alaisena, vahvistetun ohjesääntönsä ja Kansaneduskunnan määräysten mukaan.

59 §
Kansanvaltuuskunnan jäsenet valitsee Kansaneduskunta joka kolmas vuosi.

Kansanvaltuuskunnan puheenjohtajana on Suomen Tasavallan Esimies, jonka, samoin kuin vara-esimiehen, Kansaneduskunta määrää Kansanvaltuuskunnan jäsenten keskuudesta enintään kolmeksi vuodeksi. Samaa jäsentä älköön määrättäkö Suomen Tasavallan Esimieheksi kahta kertaa peräkkäin.

60 §
Kansanvaltuuskunnan jäsenillä on oikeus olla läsnä Kansaneduskunnan istunnoissa ja valiokuntain kokouksissa sekä tehdä ehdotuksia ja ottaa osaa keskusteluun, mutta ei päätöksen tekoon.

61 §
Kansanvaltuuskunnalle kuuluvat asiat valmistellaan kukin sen asianomaisessa osastossa, mutta käsitellään ja päätetään yleisessä istunnossa.

Vähemmän tärkeitä asioita voidaan jättää Kansanvaltuuskunnan jaostojen ja osastojen päätettäväksi.

62 §
Kansanvaltuuskunnan yleiseen istuntoon kutsuttakoon läsnäolemaan myös Kansaneduskunnan valvojavaliokunnan jäsenet. Älköön Kansanvaltuuskunta päätöstä tehkö, ellei läsnä ole vähintään kaksi hallinnonvalvojakunnan jäsentä ja yksi lainvalvojakunnan jäsen.

63 §
Kansanvaltuuskunnan päätöksen voimaan saattaminen, mikäli se ei tarkoita ehdotuksen tekemistä Kansaneduskunnalle, lykättäköön toistaiseksi, jos vähintään kaksi valvojavaliokunnan jäsentä ilmoittaa tekevänsä sen johdosta lainmukaisen muistutuksen joko lainvalvojakunnalle tai hallinnonvalvojakunnalle.

64 §
Lainvalvojakunnalle älköön Kansanvaltuuskunnan päätöstä vastaan esitettäkö muuta muistutusta kuin siitä, ettei se ole lainmukainen. Jos lainvalvojakunta katsoo muistutukseen olevan aihetta, ilmoittakoon Kansanvaltuuskunnalle, missä kohden sen päätös tietäisi poikkeamista laista; ja Kansanvaltuuskunta oikaiskoon päätöksensä, tahi antakoon päätöksen asiassa raueta.

65 §
Hallinnonvalvojakunnalle älköön Kansanvaltuuskunnan päätöstä vastaan esitettäkö muuta muistutusta, kuin että se on vastoin sitä, mitä Kansaneduskunta asiassa todennäköisesti päättäisi.

Jos hallinnonvalvojakunta katsoo tällaiseen muistutukseen aihetta olevan, ilmoittakoon se Kansanvaltuuskunnalle, missä kohden tämän päätös, hallinnonvalvojakunnan käsityksen mukaan, poikkeaa siitä, mitä Kansaneduskunta asiassa todennäköisesti päättäisi. Jos Kansanvaltuuskunta kuitenkin tahtoo pysyä päätöksessään, esittäköön sen Kansaneduskunnan vahvistettavaksi; mutta ellei Kansaneduskunta ole silloin koolla, päättäköot Kansanvaltuuskunta, valvojavaliokunta ja valtiovarainvaliokunta yhteisessä kokouksessaan riidanalaisen päätöksen vahvistamisesta tai hylkäämisestä, taikka Kansaneduskunnan kiireellisestä kokoonkutsumisesta, jos asia on erittäin tärkeä.

66 §
Suomen valtiolliset edustajat ulkomaita varten määrää Kansaneduskunta, Kansanvaltuuskunnan tehtyä esityksen.

67 §
Ylimpänä oikeusasteen on korkein tuomioistuin oikeusasioissa ja korkein hallinto-oikeus hallinto-oikeudellisissa valitusasioissa.

68 §
Korkeimman tuomioistuimen ja korkeimman hallinto-oikeuden jäsenet valitsee Kansaneduskunta, Kansanvaltuuskunnan tehtyä esityksen, viideksi vuodeksi. Vaali toimitetaan vuoroittain kolmen ja kahden vuoden päästä, niin että määrätty osa jäsenistä joutuu eroamisvuoroon ennemmin kuin toinen osa; ketkä ensimäisellä kerralla valituista joutuvat eroamisvuoroon jo kolmivuotisen toimiajan jälkeen, ratkaistaan arvalla.

Joka kerta kun vaali toimitetaan, määrää Kansaneduskunta kumpaankin tuomioistuimeen yhden sen jäsenistä esimieheksi.

69 §
Korkein tuomioistuin ja korkein hallinto-oikeus älköot päätöstä tehkö tai tuomiota julistako, ellei läsnä ole joko prokuraattori tahi vähintään yksi lainvalvojakunnan jäsen.

70 §
Prokuraattorin valitsee Kansaneduskunta joka kolmas vuosi.

71 §
Prokuraattorin on valvottava, että kaikki julkisen toimen hoitajat noudattavat lakia ja muutenkin täyttävät velvollisuutensa niin ettei kukaan tule oikeudessaan sorretuksi.

72 §
Jokainen, joka on tuomarien tahi hallintotoimen hoitajain puolelta vääryyttä kärsinyt, on oikeutettu siitä kantelemaan prokuraattorille, ja esitelköön prokuraattori kantelut, oman lausuntonsa keralla, lainvalvojakunnalle.

73 §
Prokuraattori toimeenpankoon tarpeellisia tutkimuksia julkisen toimen hoitajain puolelta tapahtuneen vääryyden selville saamiseksi sekä ajakoon tai ajattakoon syytettä, milloin hän tahi Kansaneduskunta, Kansanvaltuuskunta taikka lainvalvojakunta katsoo sellaista toimenpidettä tarvittavan.

74 §
Prokuraattorilla ja lainvalvojakunnan jäsenillä on oikeus olla läsnä päätöstä tehtäessä missä tuomioistuimessa tahansa. Lähinnä heidän tulee seurata asioita korkeimmassa tuomioistuimessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Milloin prokuraattori tai lainvalvojakunta katsoo päätöksen tai tuomion olevan vastoin lakia, ilmoittakoot viipymättä vastalauseen tuomioistuimen pöytäkirjaan sekä ottakoot harkittavaksi, antaako tapaus aihetta enempään toimenpiteeseen.

75 §
Prokuraattorin tulee joka vuodelta antaa Kansaneduskunnalle kertomus toiminnastaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan sekä vaadittaessa tietoja ja lausuntoja Kansanvaltuuskunnalle ja lainvalvojakunnalle.

76 §
Syytettä, joka nostetaan Kansaneduskunnan asettamaa julkisen toimen hoitajaa vastaan lainvastaisesta menettelystä, käsitelköön erityinen tuomioistuin. Siihen kuuluu puheenjohtajana korkeimman tuomioistuimen esimies sekä kaksitoista Kansaneduskunnan valitsijamiesten aina kolmeksi vuodeksi valitsemaa jäsentä, joista kuusi valitaan toimessa olevista tuomareista ja kuusi muuta jäsentä, jotka valitaan suhteellisilla vaaleilla. Jos korkeimman tuomioistuimen esimies on estetty tai esteellinen, olkoon puheenjohtajana erityisen tuomioistuimen jäsenten kutsuma piirioikeuden esimies. Valitun jäsenen sijaan astuu tarvittaessa varajäsen. Syyttäjän määrää valvojavaliokunta.

77 §
Yleisiä ylioikeuksia ovat piirioikeudet.

Piirioikeuden esimiehen valitsee Kansaneduskunta, Kansanvaltuuskunnan tehtyä esityksen, viideksi vuodeksi.

78 §
Yleisistä alioikeuksista, kuin myös valamiehistön käyttämisestä rikosasioita koskevassa oikeudenkäynnissä, säädetään erikseen.

79 §
Sitten kun lainsäädännöllä on järjestetty kuntaa suurempain hallintopiirien itsehallintolaitokset, älköön näiden piirien hallintotoimiin vakinaiseksi määrättäkö ketään vastoin sanottujen laitosten suostumusta.

80 §
Kuntain itsehallinnosta säädetään erikseen. Kunnallista äänioikeutta älköön kiellettäkö keltään, jolla tämän Valtiosäännön mukaan on valtiollinen äänioikeus.

81 §
Yliopiston esimiehen valitsee Kansaneduskunta, Kansanvaltuuskunnan tehtyä esityksen ja yliopiston oman ylimmän hallintoelimen annettua lausuntonsa.

82 §
Valtioelimistä, jotka hoitavat valtiohallinnon erikoishaaroja, säädetään erikseen. Eri alain hallinnossa olkoon kohtuullisen laaja edustus niiden alaisissa laitoksissa ja näiden laitosten teettämissä töissä työskentelevillä, heidän järjestöjensä valitsemain edustajain kautta. Sellaisilla aloilla, joissa hallintotoimi läheisesti koskee suurta osaa koko maan työväenluokasta tahi tarkoittaa pääasiassa työväen olojen järjestämistä, olkoon myös työväen keskusjärjestöillä vaikutusvaltainen edustus.

Eri hallintohaarain keskuselinten esimiehet valitsee Kansaneduskunta, Kansanvaltuuskunnan tehtyä esityksen.

*Loppusäännös*.

83 §
Tämä Valtiosääntö on kaikilta osiltaan oleva pysyvänä ja ainoana perustuslakina voimassa, eikä tätä voida muuttaa, selittää tai kumota taikka poikkeuksia tästä tehdä muussa järjestyksessä kuin ylempänä perustuslain säätämisestä ja kansanäänestyksestä on määrätty.

Tämän kautta kumotaan hallitusmuoto 21 päivältä elokuuta 1772 sekä yhdistys- ja vakuuskirja 21 päivältä helmikuuta ja 3 päivältä huhtikuuta 1789, niin myös kaikkien muiden lakien ja asetusten määräykset ynnä muut säännökset, jotka ovat ristiriidassa tämän Valtiosäännön kanssa.

# Kuvalähteet

Pöytäkirja Helsingin vallankumousoikeuden istunnosta, s. 11, Kansallisarkisto, VapSA 165 A
Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, s. 25, Työväen arkisto
Anton Kotonen, s. 35, Työväen arkisto
Yrjö Sirola, s. 40, Työväen arkisto
Kullervo Manner, s. 55, Työväen arkisto
Lauri Letonmäki, s. 59, Työväen arkisto
Antti Kiviranta, s. 59, Työväen arkisto
Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja, s. 62, Työväen arkisto
Einari Laaksovirta, s. 63, Työväen arkisto
Kansanvaltuuskunnan talo jälkeenpäin, s. 91, Työväen arkisto
Kaartilaisia ryhmäkuvassa, s. 124, Työväen arkisto
Matti Turkia, s. 127, Työväen arkisto
Nestori Aronen, s. 127, Työväen arkisto
Punakaartilaisosasto Kauppatorilla, s. 134, Työväen arkisto
Julkinen haaste, s. 136, Kansallisarkisto, VapSA 28 AA
Pukkilan vallankumousoikeus, s. 145, Kansan arkisto
Sitoumus, s. 172, Kansallisarkisto, VapSA 28 AA
Täytäntöönpanoilmoitus, s. 186, Kansallisarkisto, VapSA 28 AA
Helsingin vallankumousoikeus, s. 201, Työväen arkisto
Salainen lennätinasema, s. 207, Museovirasto, Historian kuva-arkisto
Borgströmin tehdas, s. 228, Työväen arkisto
Kaarlo Harvala, s. 270, Työväen arkisto
Venäläinen kansanoikeus, s. 302, Kansan arkisto
Vankeja Kauppatorilla, s. 328, Työväen arkisto

# Summary

Jukka Siro

## Judicial Power to the People – The Revolutionary Courts in the Civil War of 1918

### Questions

The Revolutionary Courts were courts established by the Finnish revolutionaries during the Finnish Civil War of 1918. The Courts' function was to replace the existing courts of justice and to adjudicate in political matters.

In this study, the following questions are, among others, addressed: how did the revolutionary court system look like and how did it work? Who were the new judges and how were they chosen for their positions? Were they lawyers or laymen? What kind of procedural legislation was applied? What kinds of sentences were given for different offences? How did the new court system differ from the pre-revolutionary one? In addition, the Finnish Revolutionary Courts are compared with other revolutionary court systems of that time, namely those of the Bolshevik regime in Russia during the most crucial years of the Russian Civil War – that is between 1917 and 1920 – and the short-lived Hungarian Soviet Republic of 1919.

The research is mainly based on 631 protocols kept by the Revolutionary Courts of Helsinki, Hämeenlinna and Rauma. Also other kinds of original material are used, for example the revolutionary laws and correspondence between revolutionary officials.

### Background

The Finnish Social Democratic Party was established in 1899. The main issues for the political Left were the problems of tenant farmers and the working conditions of factory workers. Issues relating to the judicial system and penal law were of lesser interest.

The Finnish Left shared the Marxist view of justice. It was believed that law and justice were only reflections of the economic structure in a given society and had little, if any, relevance of their own. Courts were thus believed to be mere tools for the bourgeoisie to promote their own interests. It was, on the oth-

er hand, felt that with satisfactory popular participation judgments would be just.

The Social Democrats were not very interested in procedural law. Even though a reform of procedural legislation was being drafted, these issues were not of major concern in the Party. A lack of legal expertise meant that MPs were not qualified to comment on matters as complicated as procedural legislation. Generally the political Left wanted to make procedural legislation so easy that no-one would need a lawyer in court.

In the field of criminal law the political Left aimed for more lenient sentences. This was logical as the Social Democratic Party represented the working class, to which most offenders belonged. In addition, they had no reason to support repressive penal policies which, in the end, were aimed at the "Red Danger". The most well-read politicians, at least, were familiar with the ideas of Franz von Liszt, Enrico Ferri and Cesare Lombroso and the key concepts of the Positivist School of Criminal Law were supported. Finding societal reasons for criminality fitted in well with other policies of the Left. Ultimately capitalist society was seen as the root of all delinquency. Therefore, socialist reforms were the only way of eradicating criminality.

## The Red Finland

The Social Democratic Party had followed a Kautskyist or orthodox Marxist policy. German socialist Karl Kautsky argued that the revolution would come almost automatically when the capitalism had reached a certain level. In a relatively poor and unindustrialized Finland such a level was not about to be reached. Therefore the Finnish Social Democratic Party did not actively prepare for a revolution.

During the First World War the working class and consequently the Social Democratic Party had been radicalized. Among others, a food shortage, inflation, the lack of municipal democracy and the unsolved question of tenant farmers led to the spreading of revolutionary ideas and radicalism. The political differences between the Social Democrats and the Conservatives were big, reflecting the differences between classes, and usually no compromises could be made. After Finland declared independence from Russia on December 6th 1917 there were no generally accepted police and army. The political left and right had built security groups of their own, leading to the emergence of two independent armed military groups. All this led to an escalation of violence and at the end of January 1918 the Social Democratic Party finally decided to take power. The Revolution began on January 27th 1918.

The Revolution was only successful in Southern Finland. The Conservative Government still had the power in the other parts of the country. The Revolution

led to a civil war between the revolutionaries (the "Reds") and the governmental forces (the "Whites"). The war was soon over as the Whites were militarily superior owing to German assistance. Red Finland collapsed quickly and by May 1918 the Whites controlled the whole country. The Civil War led to major casualties especially on the Red side.

Revolutionary Finland was led by the Kansanvaltuuskunta, the People's Delegation. It stood behind nearly all legislation and important political decisions. It did not, however, have complete control over the army, the Red Guard. The Guard waged war and could not always understand the bureaucratic demands of the revolutionary government. The Red Guard can be held responsible for the victims of the 'Red Terror', who numbered around 1,600.

The kind of society the Reds were aiming for is open to question. The new regime was not based on soviets as in Russia. Neither was private property nationalized, except on a very small scale. At least in public the revolutionaries called for a highly democratic state.

The revolutionaries enacted 48 statutes. Most of them targeted the practical difficulties faced by the revolutionary regime. The statutes were often short and vague even though they were drafted in a Commission consisting of lawyers and former MPs. The legislative process resembled the pre-revolutionary system. However, the Reds tried to avoid references to pre-revolutionary legislation.

The high point of this legislative activity was the formulation of Draft Constitution. It relied heavily on the expertise of Otto Ville Kuusinen and was based on his work in the Parliamentary Constitutional Commission in 1917. The Draft Constitution was highly democratic but did not recognize the principle of the separation of legislative, executive and judicial power. Socialism was not mentioned in or presupposed by the Draft Constitution but the drafters believed that an ideal democracy would inevitably lead to a socialist society.

## The New Courts

The Revolutionary Courts were established first and foremost to decide what should be done with captured enemy combatants and other people who were suspected of having opposed the new regime in one way or another. In other words, the Revolutionary Courts dealt with political crimes. That was not, however, their only duty. The Revolutionary Courts adjudicated in all kinds of other matters too, that is in non-political crimes and civil matters. By so doing they took over all the activities of the existing courts. In the end, the Red Government even gave the Courts the right to adjudicate in certain administrative matters, which was something the pre-revolutionary courts had not done. At this

point the Courts had very wide jurisdiction, something unprecedented in Finland.

The Revolutionary Courts based their activity on three statutes. They were established by a Temporary Law on the Revolutionary Courts on February 1st 1918. This short statute was supplemented by a Decree three days later. The third statute was given on March 13th 1918. Additional norms were given through the newspapers, most importantly on February 20th when the People's Delegation published a long article, "*On the Proceedings in Criminal Matters in Revolutionary Courts"* in its official bulletin.

A Revolutionary Court was established in nearly every municipality in Red Finland. They were at least 195 in number. The Courts were also established fast. The Red Government had to operate quickly in this field because they feared that the army, the Red Guard, could take the law into its own hands. The Red Guard's straightforwardness and its readiness to use terror against its enemies would have made any political agreements impossible, and the Red Guard's interference in judicial matters would have been disastrous for the public image of the Revolution. It would have also exposed the whole of Red Finland to retaliation.

The judges, defence attorneys and public prosecutors in the Revolutionary Courts were not lawyers. Due to lack of municipal democracy they hadn't even been lay judges in the pre-revolutionary Hundred Courts. To require legal training would have been an impossible demand because almost every Finnish lawyer had sided with the Whites and the few exceptions had taken higher positions in the Red Judiciary. At the same time, the absence of lawyers was considered desirable. The Left had for years trusted the common people's ability to adjudicate and take care of proceedings. Therefore, the new judges, defence attorneys and public prosecutors were laymen from the working class. They were, however, men of some standing: they were skilled craftsmen, experienced labour unionists or reliable party members – the labour aristocracy.

## Procedural legislation

Procedural legislation was simplified. The process in the Revolutionary Courts was so rudimentary that anyone could act as a judge, attorney or public prosecutor. This was in line with criticism of the pre-revolutionary procedural legislation, although it was also a necessity as there were only a few lawyers in the service of the new rulers.

This simplicity and lack of formality meant, however, that certain key elements of the due process of law, as it was understood at the beginning of the 20th Century, were missing. For example, defendants could be convicted of an offence other than the one they had been prosecuted for. The principle of *nullum*

*crimen sine lege*, no penalty without a law, was not applied and defendants could be punished for something that was not clearly prohibited by any law. They could also be given a sentence that was not based on either pre-revolutionary or revolutionary legislation. The revolutionary laws were applied retroactively.

Defendants were not, however, deprived of all procedural rights. They could appeal to the Revolutionary Court of Appeal, which quite often changed the judgments of the Revolutionary Courts of First Instance in favour of the appellants. Likewise, defendants were not only allowed to use an attorney, but the Courts were also obliged to provide free legal assistance for everybody, including political offenders. Here similarities between revolutionary and pre-revolutionary proceedings were striking.

## Sentences

The Revolutionary Courts were in operation for two or three months, depending on when the White Army forced them to flee. They tried nearly 3,000 cases during their existence. The Revolutionary Courts were, thus, quite active. They adjudicated in petty offences even when the Reds faced inevitable defeat and in many places only few days before the approaching enemy forced them to flee.

The new judges were obviously unaccustomed to the task of punishing criminals. Their difficulty was compounded by the fact that the revolutionary laws did not contain sentencing recommendations. Instead the Justice Department of the People's Delegation gave guidelines according to which judgments were to be made. It was emphasized that judgments should not be too harsh, but they should, at the same time, be made according to the demands of the revolutionary situation and the "people's" concept of justice.

The Revolutionary Courts did not impose very harsh punishments for political crimes. The People's Delegation had specifically and repeatedly prohibited the use of the death penalty and corporal punishment and consequently they were not in use in the Revolutionary Courts. Incarceration was in use, but it was not the most frequently used form of punishment. The Revolutionary Courts did not necessarily even imprison people who were found guilty of violently opposing the Red regime. The Courts only gave fines or just warnings to those whose intention had been to destroy the Courts themselves. Captured Whites were sometimes released if they gave a written promise never again to harm the new rulers.

This leniency only applied, however, to political criminals. Normal, non-political offenders were given punishments that were at least as harsh as in the former judiciary. Even though the official class-conscious party policy viewed the old punishments as too harsh, the Revolutionary Courts followed the prac-

tice of the pre-revolutionary courts regarding sentencing. The strictest punishments seem to have been given to thieves and those who distilled alcohol. These were crimes of the most significance during war-time and were apparently seen as the most morally reprehensible.

The Revolutionary Courts do not seem to have used class justice. Despite the large discretion given to judges, the Courts' proletarian nature and the fact that they were part of a socialist revolutionary regime, they do not appear to have taken the socio-economic position of the defendants into account. There is no evidence that the Courts were more lenient to the proletariat, even though the judges themselves belonged to that group. On the contrary, employers and landlords won civil cases against poor employees and tenants.

## Russia and Hungary

In this study the Finnish Revolutionary Courts are compared with their counterparts in Soviet Russia and the Hungarian Soviet Republic. They were the other important revolutionary regimes of the time. As opposed to the Finnish and Hungarian revolutions, the Russian revolution succeeded. Before 1920 its future was, however, very uncertain.

In Russia and Hungary, non-political crimes were not tried in the same courts as political crimes. In Russia, the People's Courts took care of traditional criminality and civil matters. Sentencing enemy combatants, saboteurs and the like was the duty of the Revolutionary Tribunals. In Hungary, on the other hand, only one kind of Courts existed, but there trials of a purely criminal nature had been suspended.

In Russia and Hungary, the revolutionary procedural codes were even more rudimentary than in Finland. Defendants did not have the same rights to defend themselves. The principle of legal certainty was compromised by, for example, allowing courts to use nothing but their own discretion in procedural matters, in Russia, or by the re-opening of old cases for a review, in Hungary.

Proceedings in the Russian and Hungarian courts seem to have differed somewhat from these in the Finnish Revolutionary Courts. In these countries terror tactics were also employed by the army and the secret police, but the courts also seem to have taken a harder approach to class enemies, political offenders and people opposing the new regime with arms than they did in Finland. The death penalty was in use. In addition there are indications that the courts were more ready to interpret the law in favour of people from their own social class.

## Conclusions

What reasons can be given for the relative leniency shown in political trials in the Revolutionary Courts? First, the aim of the new court system was to adjudicate humanely. In this way the Revolutionary Government tried to show the moral superiority of the new regime. The leaders of the revolution were not willing to use terror to entrench their rule. Secondly the judges were uncertain of the success of the Revolution and consequently afraid for their own future. In such a situation it was wise not to show unnecessary harshness. The judges knew that they could themselves eventually face punishment at the hands of the defendants.

There was also a judicial aspect to this. The Revolutionary Courts were responsible for trying all kinds of matters. They dealt with political and non-political crimes alike. Due to the wide scope of their responsibilities the judges were more used to meting out punishments. They knew the effect of different punishments and, therefore, what constituted a harsh or lenient punishment. The sentences for captured enemy combatants were of course harsher than for those found guilty of public drunkenness but, all the same, they were not in an entirely different league.

Even though the Red Guard did not have any formal role in the actions of the Revolutionary Courts, it still had an impact on the working of the Courts. The worst political offenders were not necessarily ever brought to Court but were taken care of in a more straightforward way by the Red Guard. As the Guard apprehended the majority of political suspects, it, therefore, had the ultimate power to decide whether a suspect was handed over to the officials and brought to a Revolutionary Court or not. The worst political enemies never got to Court. The Revolutionary Courts tried the cases which were of lesser importance and could, therefore, easily show leniency.

Both this relative leniency and the Courts' willingness to use old practices in non-political crimes and procedural matters can also be explained by the political and societal conditions in Finland at the beginning of the 20th Century.

Universal suffrage had been introduced in 1907. The Social Democratic Party had been for years the biggest party in Parliament, although it had not accomplished much as the Russian Tsar could still refuse to ratify the laws the Parliament had passed. Furthermore, over the years the Revolutionary Party had moved closer to the other political groups in the country. It was felt in the Labour Movement that compromises could be made with the Finnish bourgeoisie and that society could be changed incrementally. You could rely on the existing structures of the state in order to achieve societal improvements. During the First World War the left was radicalized, but even so moderation prevailed

among the older party members. And they were the very people who made the revolutionary laws and adjudicated in the courts.

Finland was, at the beginning of the 20th Century, a class society, but differences between classes were not as great as in, for example, Russia and Hungary. The country was poor and wealth was more equally divided. Therefore, the judges and the accused did not live in completely different worlds, and it is commonly acknowledged that sentences tend to be more lenient when social differences between the judge and the accused are small.

Finnish Lawyers' Association 2009
ISBN 978-951-855-294-2

# Henkilöhakemisto

Hakemistossa ei ole ainoastaan liitteissä ja alaviitteissä mainittuja henkilöitä.


Aaltonen, Juha 157
Aarnio, Robert Armas 8, 19, 106, 113, 140, 176, 258, 260, 279–280, 287, 343
Aejmelaeus, Karl 161
Ágoston, Péter 317
Ahlberg, Karl 188
Aho, Juhani 87, 109
Airola, Eetu 113
Airola, Matti 27, 61, 91, 128, 270
Alapuro, Risto 7
Aleksandroff, Eugen 229
Arjanne, Juho Oskari 61, 117
Aronen, Nestori 27, 29, 45, 46, 117, 125, 332
Bernstein, Eduard 23
Björnberg, Karl 164
Bobrikov, Nikolai Ivanovitš 173
Boldt, Jean 38
Bolgár, Elek 317
Borteanu, Basil 262
Boström, Henrik 7
Bärman, Antti 126
Canth, August Vilhelm 221
Castrén, Aarne 161
Castrén, Kaarlo 161
Dahlbeck, A. 122
Ehrnrooth, Jari 9
Enehjelm, Gustaf Emil af 140, 214
Erkko, Eero 144, 209, 212
Eskola, Erkki J. 220
Eskola, Niilo 14, 16, 107
Felin, Karl Hjalmar 243–244, 251
Ferri, Enrico 39
Fieandt, Rainer von 144, 154, 161, 219–220
Gripenberg, Bertel 108
Grotenfelt, Johan 214
Grotenfelt, Julius 161
Grönlund, Karl 220
Gylling, Edvard 327
Haapala, Pertti 7
Haapalainen, Eero 173
Haimila, Oskar 251
Halme, Jalmari 282
Halonen, Alex 39
Hannula, J. O. 6
Harvala, Kaarlo 117, 270–271, 332
Hazard, John N. 9
Heikkilä, Benjam 164
Hernberg, Alarik 161
Himberg, Arvo 161, 282
Hitler, Adolf 80
Hokkanen, Heikki 10, 330
Holmén, Johan 261
Holst, Nils 261
Homén, Theodor 212
Horthy, Miklós 317
Hruštšov, Nikita Sergejevitš 331
Huotari, Anni 61, 120
Huotari, Anton 38, 61
Häkkinen, Aira 241
Jalonen, Karl 189
Johansson, Rikhard 117–118, 270–271
Jokinen, Alma 120
Jokinen, Väinö 61
Joutsenlahti, Pekka (Vilho) 161, 282–283
Jyränki, Antero 78
Jäntti, Otto 159
Järvinen, Josua 29
Kaas, Albert von 9
Kallioinen, Arvo 329
Kanervio, Siimes 148, 265
Karhinen, Hanna 120
Kari, O. 157–158
Károlyi, Mihály 315–316
Kataja, K. 158
Kaukovaara, Kusti 154
Kautsky, Karl 22, 41, 48
Kekkonen, Jukka 7–8, 329
Kemppi, Pekka 19
Ketola, Kaarlo 122
Ketola, Kustaa 157
Kiviranta, Antti 59–60, 90, 127, 327, 331
Kivisalo, Väinö 121, 158–159
Klosse, Feodor 262
Komu, Alfred 37
Kortman, Verner 115
Kotonen, Anton 27, 29, 34

Kronholm, Toivo 147
Krook, Uuno 160, 164
Kun, Béla 316–317, 323
Kurski, Dmitri 297, 302, 308, 311
Kuusinen, Otto Ville 22, 60, 63, 68, 71–73, 77–78, 83, 283, 330–332
Kärnä, Walter 143, 189
Laaksonen, Johan 15–16
Laaksovirta, Einari 61, 63, 71–72, 96, 117, 332
Ladai, Stéfan 317
Lappalainen, Jussi T. 8
Laurila, Valfrid 147
Lazarovics, Fedor von 9
Lázsló, Jenő 319
Leinonen, Arvid 284
Lenin, Vladimir Iljitš 297, 323
Letonmäki, Lauri 1, 8, 59–60, 87–88, 90, 127–128, 143–144, 152, 181, 241, 245, 260, 283, 287, 331, 350
Letonmäki, Maria 331
Lilius, Karl 210
Linna, Väinö 6
Linturi, Arvo 161
Liszt, Franz von 37, 181
Lombroso, Cesare 39
Louhimo, Jonas Adrian 159–160
Luoti, Karl 137
Långholm, Vilhelm 115
Långström, August 162
Lönnfors, Saara 209, 211, 230, 261
Lönnroth, Eino 107, 258
Malm, Karl 160
Manner, Kullervo 22, 54, 60, 72, 330, 332
Mannerheim, Carl Gustaf Emil 231
Mannermaa, Sulo 117
Manninen, Ohto 7
Marx, Karl 22–23, 30
Mattson, Karl 108, 258
Mikkola, Antti 128, 161
Munter, Kustaa 189
Mutanen 190
Mäkelin, Yrjö 23
Mäkelä, Urho 117
Naumoff 263
Niemi, Urho 220
Niemström, Valdemar 123, 265
Nuorteva, Santeri 23, 29, 32, 37
Nurmi, August 104
Nyman, Birger 14, 154, 161, 189–192, 213, 282
Nyqvist, Edvard 265
Ollila 277
Paasivirta, Juhani 6, 9
Paasivuori, Matti 328
Paavolainen, Jaakko 2, 6, 8, 57–58, 207, 209, 243, 245, 258, 272
Palolampi, Erkki 106–107
Palomäki, Väinö Johan 150
Pelin, Hulda 189
Pelin, Johan 112, 189–191
Pelin, Onni 189, 191
Persson, Karl 233
Pesonen, Oskar 212
Petri, Olaus 179–181
Pietilä, Jaakko 329
Piilonen, Juhani 2, 8, 89, 115–116, 122, 204
Procopé, Hjalmar 14, 16, 107, 213, 220
Pärssinen, Hilja 29, 39, 61, 120
Raevuori, Yrjö 106–107
Ranne, Arvo 108, 144
Rantala, Emil 157
Rasila, Viljo 7
Rauhamäki, Einari 157
Rautavaara, Väinö Aleksander 87, 117, 121
Renvall, Heikki 231
Rinta-Tassi, Osmo 8, 67–68, 116, 118, 174, 272, 339
Ritavuori, Heikki 160–162
Rónai, Zoltán 317
Ruuth, Arvo O. 215
Saari, Uljas 220
Salkola, Marja-Leena 8
Salmela, Hugo 66
Salmi, Matti 121
Santonen, Arvo 9
Selin, Kaarlo 113
Semeneff 263
Serlachius, Allan 37
Setälä, Salme 106–107
Sinervo, Sylvi-Kyllikki 19, 109–110, 168
Sirola, Yrjö 22, 37–38, 54, 85, 98, 261
Sjöholm, R. F. 147
Soikkanen, Hannu 7, 9
Sokoloff 263
Stalin, Josif Vissarionovitš 330
Šteinberg, Isaac 297
Stutška, Pjotr 297–298, 301, 303–304, 308, 312

Ståhlberg, Kaarlo Juho 78
Sulkunen, Irma 235
Sundqvist, V. 159
Suomi, Emil 147
Takala, Kalle 189–190
Tambik, August 147
Tammilaakso, Hjalmar 89
Tanner, Väinö 27, 34
Tanhuanpää, Matti 157–158
Telén, Jukka 121
Tiiro, Karl 251–252
Tikka, Marko 7–8, 58, 125, 285–286, 329
Toivonen, Otto 121
Tokoi, Oskari 23, 54, 71, 286
Torniainen, Edvard 283
Turkia, Matti 60, 91, 96, 117, 125–127, 270, 331
Uola, Mikko 7
Upton, Anthony F. 2, 7, 51, 216, 282, 329, 342
Ursin, Nils Robert af 39
Vacklin, Toivo 113
Vahterkoski, Fedor 157
Valpas, Edvard 23, 51
Vanamo, Einar 114, 159–160
Vanamo, Kaarlo 108
Varto, Tyko 10, 117, 271–272
Velán, Kaarlo 159
Viikki, Raimo 9
Virtanen, Kaarle 157, 160
Virtanen, Rikhard 191
Väyrynen, Pekka 189, 191
Wiik, Karl H. 29, 41, 175, 335
Wright, Viktor Julius von 21
Wuolijoki, Sulo 29–30, 154
Ylikangas, Heikki 7, 284
Ylönen, Eino 184
Ångelin, Knut 89
Öller, Karl 144, 164, 219

# Asiahakemisto


akkusatorinen menettely 42–44, 145–147, 305, 337
asianajajat 26–28, 33–35, 42–46, 93, 152–154, 156–157, 160–163, 219, 306–308, 318–319, 324, 337, 340
ehdollinen vankeusrangaistus 27, 37–38, 68, 166–167, 171, 173, 187–188, 210, 215, 241, 275, 309, 311, 314, 329, 333
ehdoton vankeusrangaistus 26, 37–39, 128–129, 167–170, 187, 215–216, 241, 266
Erfurtin ohjelma 22, 25–27, 48, 182, 294
Forssan ohjelma 21–22, 25–26, 30, 34, 41, 47, 72, 93, 119, 182, 236, 328
inkvisitorinen menettely 43–44, 48, 145–147, 192, 305, 323–324, 337
kansansuvereenisuusperiaate 74, 79, 81, 83
kautskylaisuus 22–23, 30, 48, 51–53, 68, 98, 338
kidutus 38–39, 123, 133–134, 174–176, 342
klassinen rikosoikeus 36–39, 177, 334
kommunismi 29, 296–297, 314, 316–317, 323, 328, 330–331, 346
kuolemanrangaistus 25–28, 41, 68, 75–76, 123, 167–168, 174–175, 217–218, 221–222, 282, 297, 312–313, 320–321, 325, 329, 334–335, 340, 342, 350
lainopillinen koulutus 34–35, 44–45, 48, 110, 116–119, 131–132, 152–154, 162, 299–300, 317–319, 323–324, 337, 343
lainvalmistelukunta 60–63, 70, 83, 91, 95–96, 117, 120
lautamiesjärjestelmä 32–33, 43, 75, 85, 110
marxilaisuus 22, 29–30, 36, 48, 68, 82, 297–298, 337
*Me vaadimme* -julistus 27, 52, 68
mielenvaltauspolitiikka 53, 72–73, 87, 286–287
muutoksenhaku 26, 70, 93–94, 141, 182–184, 192–193, 248, 267–278, 299–300, 310, 313, 319–320, 340
oikeuslaitoksen kokonaisuudistus 28, 42–45, 163, 193, 337
Pariisin kommuuni 68, 294
perustelutekniikka 14–16, 176–177, 252–253, 272, 319
proletariaatin diktatuuri 53–54, 61, 72, 82–83, 296–297, 315–316, 322–324, 343, 346, 348–349
prosessinjohto 43–44, 107, 145–147, 191, 305, 337
punainen terrori 6, 8, 57–58, 83, 87, 122, 125, 132, 217–218, 221–22, 242–243, 261, 265–266, 283–286, 313, 316, 320, 325, 343–344, 347, 349
raittiusliike 235–236
revisionismi 23, 48
*Rikosasiain oikeudenkäynnistä vallankumousoikeuksissa* 95, 98, 131, 148, 177–178
rikosoikeuden sosiologinen koulukunta 36–40, 48–49, 129, 168, 172, 177–178, 180, 193–194, 302, 309, 314, 323–324, 333–334, 338, 341
sensuuri 69, 76–77, 249
sisällissodan historiografia 5–9
syyttäjälaitos 111–112, 133–134, 140–143, 146–151, 183, 185, 188, 193, 252–255, 305–307, 312, 318, 324
syyttömyysolettama 150, 163–167
Tampereen taistelu 54, 175, 204, 217, 231, 325, 327
tasa-arvo 44–45, 81, 119–120, 237, 314, 335
Tokoin senaatti 52, 54, 70–71
Tšeka 313, 325, 344
Turun ja Porin lääninvaltuuskunta 89, 186, 188, 339
Turun ohjelma 21, 24–26, 34, 47, 236
tynkäeduskunta 328
*Työmies*-lehti 18, 22–23, 30–35, 37–41, 43, 48, 51, 154, 224, 337
työtaistelut 27, 211, 223–229, 287–288, 342
työväen pääneuvosto 55–56, 60, 64, 66–67, 70, 72, 82, 94, 113–114, 117–118, 205–206, 269–270
työväestön sovinto-oikeudet 31–32, 34, 337
vallan kolmijaon periaate 31, 47–48, 56, 75, 79, 83, 100, 297
valtiorikosoikeudet 19, 118, 121, 276–277, 282–283, 327–330, 332
Wienin ohjelma 22, 25
wrightiläisyys 21

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 295

Tutkimuksen aiheena ovat vallankumousoikeudet, punaisten sisällissodassa vuonna 1918 perustamat yleiset tuomioistuimet, joilla vallankumoukselliset korvasivat olemassa olleen oikeuslaitoksen. Vallankumousoikeudet käsittelivät pidätettyjen valkoisten asiat, mutta ratkaisivat myös runsaasti tavallisia rikos-, riita- ja hakemusasioita.

Tutkimuksessa luodaan alkuperäislähteiden pohjalta kokonaiskuva aiemmassa tutkimuksessa lähes täysin sivuutettujen vallankumousoikeuksien toiminnasta. Tutkimuksessa selvitetään, mitä vallankumousoikeudet olivat ja millä tavalla ne toimivat. Huomion kohteena ovat ennen muuta vallankumousoikeuksien perustaminen ja kokoonpano, niissä noudatettu menettelyllinen sääntely sekä niiden ratkaisukäytäntö eri asioissa. Tutkimus tarjoaa vastauksen näihin ja moneen muuhun kysymykseen punaisista tuomioistuimista.

Tutkimuksessa osoitetaan, että vallankumousoikeuksissa tuomitsivat työväenjärjestöissä kokemusta hankkineet, muita kapinallisia vanhemmat ja koulutetummat mutta silti työväenluokkaiset miehet. Prosessioikeudellinen sääntely rakentui oleellisin osin vanhalle pohjalle eikä vanhan lainsäädännön toimintamalleja hylätty tyystin. Toteutetut prosessia yksinkertaistaneet muutokset olivat välttämättömiä, jotta uudet tuomarit saattoivat alkaa käyttää tuomiovaltaa. Vallankumousoikeuksien ratkaisukäytäntö poliittisissa asioissa oli maltillista eikä kuolemanrangaistusta käytetty, mutta ”turhantarkat muodot ja kaavamaisuudet” unohdettiin jutuissa, joissa työntekijät vaativat työnantajiltaan työtaistelujen aikaisia palkkasaatavia. Kriminaalisissa rikosasioissa vallankumousoikeudet seurailivat vallinnutta käytäntöä. Syytettyjen yhteiskunnallisella asemalla ei ollut mainittavaa vaikutusta tuomioihin, ja suojaa annettiin myös omaisuudelle.

Tutkimus tarjoaa uutta tietoa niin oikeushistoriasta kuin sisällissodasta kiinnostuneille.

ISSN-L 0356-7206
ISSN 0356-7206
ISBN 978-951-855-294-2

toimisto@lakimiesyhdistys.fi
www.lakimiesyhdistys.fi